קובץ

גם אני אודך

בעניני חנוכה

(חלק ה')

קובץ ל"ד

עזרי מעם ה'

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס גם אני אודך

ופרדס יוסף החדש על המועדים

כסליו תשפ"ו

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י
מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה
להרב גמליאל הכהן רבינוביץ
ת.ד. 539
בני ברק
טל: 052-7128536
7128536@gmail.com
פקס: 03-5201299

תוכן ענינים

הגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל

הטעם שלא תיקנו נ"ח לאשה ..... א

בטעם שאין האשה מדלקת נר חנוכה ..... א

אם להמתין לאשתו בהדלקת נ"ח ..... ב

נר חנוכה בזוג פרודים והם בדירה אחת ..... ג

הדלקת נ"ח בכותל המערבי ע"י נשים בעזרת נשים ..... ד

נר חנוכה דמהדרין אם גם על קטן ..... ה

חינוך קטן להדליק נר אחד ..... ז

קטן שהגדיל בחנוכה, מתי ידליק נ"ח ..... ח

קטן שהגדיל באמצע חנוכה אם מברך שהחיינו שנית ..... ט

בענין אכסנאי בנר חנוכה ..... י

אורח שקיבל דירה והכינו לו שמן לנ"ח ..... יז

איש ואשתו הנמצאים במלון, אם היא יכולה להדליק והוא יי"ח ..... יח

הנמצא במלון או בבית האסורים אם יוצא בהדלקת אשתו,

ואם יכול להדליק ולהוציאה ..... כ

אכסנאי המשתתף בנ"ח עם בעה"ב אם יברך שעשה נסים

ושהחיינו בעצמו ..... כא

אלמנה המתאכסנת אצל ילדי' בחנוכה היכן תדליק נ"ח ..... כה

מתארח בשבת חנוכה במק"א היכן ידליק במוצ"ש ..... כו

להפסיק מלימודו למצות הדלקת נר חנוכה ..... כח

הדלקת נר חנוכה בעצמו, או ע"י שלוחו בהידור ..... כט

המתאחר להגיע להדלקת נ"ח אם ידליק בזמן ע"י שליח ..... ל

מה עדיף להדליק נ"ח מאוחר בלילה או ע"י שליח בזמנו ..... לא

הדלקת נ"ח ע"י נכרי (זקן שיש לו מטפל נכרי) ..... לג

בדין הרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים ..... לה

ברכת הראיה על הנר שבפתח השני משום חשדא ..... מ

ברכת הרואה לאחר שכלתה רגל מן השוק ..... מא

ברכת הראיה על נ"ח של ביהכ"נ ..... מב

ברכת ראיית נ"ח אם היא ברכת השבח או ברכת
המצוה ואם מברכים על נ"ח בביהכ"נ, ואחרי חצי שעה, ונ"ח של חש"ו ..... מג
ברכת הראיה על נ"ח בכותל המערבי ..... מו
הדלקת נ"ח בביהכ"נ – ולמה נמנע החת"ס מלהדליק בביהכ"נ ..... מז
ברכות נר חנוכה בבית הכנסת ..... מט
כיוון העמדת המנורה בבהכ"נ ..... נד
נ"ח בחדרי תפלה הסמוכים לביהכ"נ ..... סד
זריקת חפצים ומגבות על שמש המדליק נ"ח בביהכ"נ ..... סה
מנורה מכסף או מגילה מהודרת מאי עדיף ..... סו
קיבל מנורה באמצע חנוכה אם ידליק בה או בישנה ..... סו
מנורה שיש בה צורת אריה אם יש חשש בזה ..... סז
מתי לברך שהחיינו על מנורת חנוכה חדשה ..... סז

הגאון רבי אשר חנניה זצ"ל

העושה שליח להדליק לו נר חנוכה, ובעה"ב אינו עומד
אצלו בשעת ההדלקה, האם השליח יכול לברך את הברכות,
או שאינו יכול לברך שום ברכה. ..... עא
עשית תנאי מע"ש לטלטל נרות חנוכה לאחר שכבו בשבת,
והזזת נרות חנוכה ממקומם בימות החול ..... פב
האם אכסנאי מבני ספרד יכול להדליק לעצמו עם ברכה,
ועוד כמה פרטי דינים בדין אכסנאי ..... פה

הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א

שו"ת בעניני חנוכה ..... צב

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פנינים ופרפראות בענייני חנוכה ..... צה

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א

במדליק ב' נרות בליל ראשון דחנוכה אם יצא יד"ח ..... קג

הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א

מי שהדליק נ"ח מפלג המנחה ולאחר מכן התפלל מנחה
אם צריך לומר תפילת "על הניסים" ..... קו

הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א
מנורה שבאה מירושה מאבותיו הקדושים, או מנורה חדשה ויפה יותר ..... קיז
יש לבית הכנסת בשבת ר"ח שחל בחנוכה ספר תורה אחד,
במקום שלושה ס"ת ..... קיט
הנוסע בשבת חנוכה לבית חמיו עם אשתו, מה חובתן
של הילדים שלא נסעו עמהם ..... קכא
הדלקת נר חנוכה בבית מלון בשירותים, מפני דבחדר יש גלאי עשן ..... קכז

הגאון רבי נחמן נתן ווינשטאק שליט"א
החילוק בין מותר השמן והפתילות שנהגו בחנוכה לשורפן,
לבין שבת שלא ראינו נוהגים כן ..... קלא

הגאון רבי יעקב יוסף כהן שליט"א
הידורים שונים בשמן זית לחנוכה ..... קלד

הגאון רבי רחמים משה שעיו שליט"א
שאלות בעניני הדלקת נר חנוכה ..... קמ

הגאון רבי משה נחום ליכטנשטיין שליט"א
אם יבא המשיח באמצע חנוכה ..... קמב

הגאון רבי אליהו כהן שליט"א
בירור בסוגיית הדלקת נרות חנוכה ..... קמד

הגאון רבי אהרן הכהן קוליק שליט"א
הארות על ספרי גם אני אודך הקשורים לחנוכה
וספר בפרדס יוסף החדש על חנוכה וקבצים שונים ..... קנו

הגאון רבי אדיר כהן שליט"א
הדלקת נר חנוכה כשיש לו ארבעה פתחים ..... רכא

הגאון רבי אפרים כחלון שליט"א
אדם שיש לו אפשרות להדליק נרות חנוכה במנורה שקיבל מירושה מאדם צדיק,
אולם המנורה ישנה מאד, ומאידך יש לו מנורה יפה וחדשה, במה עדיף
להדליק ..... רכד
בחור ישיבה ספרדי שחוזר לביתו באמצע חנוכה
אם מברך שהחיינו בהדלקה ..... רכה
הדלקת נרות חנוכה באציטון ללא פתילה ..... רכט

הדלקת נרות חנוכה במסיבה כשכל המשתתפים כבר הדליקו בביתם ..... רלב

הגאון רבי יצחק מאזוז שליט"א

עד אימתי זמן הדלקת נרות חנוכה בזמן סגר בתקופת מגפת הקורונה ..... רלו

הדלקת נרות חנוכה במנינים בחצרות הבתים ..... רלט

הגאון רבי משה חליוה שליט"א

ישיבה ע"י נרות החנוכה בחצי שעה הראשונה להדלקתם ..... רמב

הרואה נר חנוכה בליל שבת אם מברך ברכת הרואה ..... רמג

ברכת הרואה נר חנוכה בליל שבת ..... רמד

זוג פרודים הגרים בדירה אחת עד לגירושיהם

אי יוצאת האשה בהדלקת הבעל ..... רמה

הערות בעניני חנוכה ..... רמח

מתורת מו"ר מרן הגר"י ליברמן זצוק"ל בעמח"ס משנת יוסף בהל' חנוכה ... רמט

ענינים שונים בהלכות חנוכה .....רנ

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

הדלקת נרות חנוכה בשמן שביעית .....רנב

הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א

האם המהדרים שמדליקים בפני עצמם יוצאים גם

בהדלקת בעל הבית או לא והנפק"מ לדינא ..... רעא

הגאון רבי משה שמואל דיין שליט"א

בענין אם עדיף לקנות חנוכיה מהודרת או מגילה מהודרת..... רצב

הגאון רבי סלמאן שלמה דורי שליט"א

הדלקת נרות חנוכה במסיבת חנוכה וכדו' ..... רחצ

הגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל
בעל משנת יוסף

הטעם שלא תיקנו נ"ח לאשה

בס"ד כ' טבת תשע"א
שוכט"ס לידידי אב בחכמה ורך בשנים, מופלג בהפלגת חכמים, מעלה פנינים יקרים, חריף ובקי להפליא ה"ה הרב מתתי'הו גבאי הי"ו לאי"ט

אחדשה"ט, אודות דברי החת"ס (בחי' שבת כב:) דאשה כבעלה לנ"ח ולא תיקנו לה להדליק כא' מב"ב, מפני שכל כבודה בת מלך פנימה ולא ברה"ר. ושאלת, א"כ למה נשאר בצ"ע (בשו"ת או"ח סי' נו) למה אין נשים מברכות ברכת החמה, הרי טעמו הנ"ל שייך גם בברכת החמה. — בשו"ת משנ"י (ח"ט סי' עה) דברנו מזה, וי"ל פשוט דצ"ע למה אין מברכות כלל ברכת החמה, הרי יכולות לברך כל א' בחלון ביתה מבפנים. [ובחלון שאין רואים החמה תעלה לגג או חצר שלה].

בטעם שאין האשה מדלקת נר חנוכה

בס"ד, ו' טבת תשע"ז
שוכט"ס לכבוד הרה"ג המופלא ומופלג בתורה, חריף ובקי טובא, מו"ה מתתיהו גבאי שליט"א, מח"ס 'בית מתתיהו'.
אחדשה"ט,

אודות מש"כ בחי' החת"ס (שבת כב) בטעם שאין האשה מדלקת נר חנוכה, אלא סומכת על בעלה, משום דכל כבודה בת מלך פנימה ולא ברה"ר, ואין דרכן להדליק בפתח הבית בחוץ כשהגברים מדליקים שם. והקשית בספרך בית מתתיהו (ח"ב סי' יג, ב) ממש"כ החת"ס עצמו (כתובות ז:) שאשה נחשבת לפנים חדשות בשבע ברכות, ולכאורה איך תיחשב לפנים חדשות לאנשים, הרי זה היפך מכל כבודה בת מלך פנימה.– ובקובץ אוצרות הסופר (כז, עמ' קא) כתבו לתרץ, דסגי לאשה שתהא נחשבת לפנים חדשות בכך שהיא פנים חדשות לכלה ומשמחת אותה, דדי בזה שבאה להשתתף בשמחה לשמח הכלה, ואינה צריכה לשמח את החתן, וממילא אין זה חסרון בכל כבודה בת מלך פנימה, דוכי אין דרכן של נשים לבוא לשמח את הכלה באולם הנשים.

ותמהת ע"ז דלכאורה מנלן שמהני פנים חדשות בכה"ג שהשתתפה רק באולם הנשים ושמחה את הכלה, הרי סו"ס לא ניתוסף שום

שמחה לחתן שלא ראה פנים חדשות בשמחה. וכ״ז לפי הטעם שענין פנים חדשות הוא שעל ידו מתרבה השמחה.– [וציינת למש״כ בשו״ת משנ״י (ח״ט סי׳ עה, חי״א סי׳ קיז) בסתירת דברי החת״ס בסברא זו].

יש לומר דסגי בזה שאשה חשובה מפארת את המעמד בבואה ומרבים מאכל בשבילה, והיא מרבה כבוד ושמחה למשפחה, בפרט לכלה ושושבינותי׳, וכמ״ש בשו״ע (אהע״ז סי׳ סב, ח) שמרבים בשבילם, וכמ״ש הח״מ והב״ש שראויים הם אלה שמוסיפים שמחה וראויים שירבו בשבילם, וכמש״כ החת״ס (שם) להדיא ״כל שמרבים שמחה בשבילם״, בכה״ג כולם שמחים גם החתן בעצם העובדה שהיא נמצאת ומשתתפת בשמחה. ואין החתן צריך לראותה כי אינה צריכה להיראות בין הגברים, אלא די בזה שיודע שהיא משתתפת בשמחה.

וא״כ דוקא בחנוכה שזו מצוה קבועה הנוהגת בכל שנה והיא תקנת חז״ל מיוחדת להדליק בחוץ, לכן מתחילה לא תיקנו לנשים לצאת מפתח ביתה ולהדליק כהלכתה בחוץ, משום כל כבודה בת מלך ״פנימה״, ולכן אין הנשים יוצאות בחוץ להדליק שלא יתערבו עם האנשים, וגם אין זה צניעות. אבל בשבע ברכות שהאשה החשובה נשארת בעז״נ, ואין תערובת ולא בעיית צניעות, וסגי בכך שהמברך יודע שהכלה שמחה עם אשה חשובה שמשמחת אותה, שפיר אפשר להחשיבה לפנ״ח, ובפרט שזה אקראי בלבד שלא יהיה פנים חדשות רק אשה חשובה בלבד.

אמנם יצויין למש״כ בשו״ת משנ״י (ח״ח סי׳ צח) דלמעשה לא מברכים על אשה וקטן, כמ״ש הפת״ש (סקי״ד).וכ״כ הריטב״א (כתובות ז:) שאשה אינה חשובה לברך עבורה, דאינה ראוי׳ להמנות לעשרה. ור״ל דאף דאשה חשובה מרבה שמחה, וראוי׳ היא שירבו מאכל בשבילה, מ״מ כיון שמברכים רק בעשרה, צריך זה הפנ״ח להיות ראוי להמנות לעשרה, ואין זה סותר להטעם דפנ״ח משום שמרבים שמחה, ודו״ק.

אם להמתין לאשתו בהדלקת נ״ח

בס״ד, כ״ח אד״א תשע״ו
שוכט״ס לכבוד הרה״ג רבי מרדכי צבי הלוי ציון שליט״א מחבר כמה ספרים חשובים.

אחדשה״ט, מצאתי את מכתבו באיחור בין הכתבים, ובו שואל אם עדיף להדליק נרות חנוכה מיד בזמן, או להמתין לאשתו עד שתגיע.

בנר שבת כתב במשנ״ב (סי׳ רסב סקי״א) בשם חיי אדם, שכשמגיע

הזמן והבעל רואה שאשתו מתאחרת, מצוה גדולה שהוא ידליק הנרות, ולא ישגיח בקטטת אשתו. — אבל בנר חנוכה כבר עוררו כמה מחברים שבזמננו כמעט בטל הזמן, כי נשתנו המנהגים, יש מדליקים לפני או אחרי מעריב. וכן יש המתפללים מעריב מוקדם ויש מאוחר. ובפרט אם הוא מאלה הנוהגים להדליק בפנים (ראה פסק"ת סי' תרע"ב אות ד). ובוודאי כבוד אשתו עדיף, אבל יסביר לה לא להתאחר בקיום מצוה חשובה זו.

נר חנוכה בזוג פרודים והם בדירה אחת

בס"ד, כג חשון תשע"ו

לקראת ימי החנוכה, אורה ושמחה, לכבוד ידידי העוסק לילות כימים בתורה הקדושה, ה"ה הרה"ג החריף ובקי ר' מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס 'בית מתתיהו'

אחדשה"ט, אודות השאלה שהעלית בענין נר חנוכה בזוג שלא הסתדרו ביניהם והחליטו להפרד, אבל כיון שלא היו להם דירות נפרדות החליטו שעד שיתגרשו יגור כל אחד בחדר נפרד בדירה המשותפת להם, ואוכלים כל אחד על שולחן עצמו. והסתפקת אם האשה חייבת בנר חנוכה, דכיון שהם פרודים אולי לא שייך אשתו כגופו, ומה שאיש מוציא את אשתו תמיד, בנוסף לדין מהדרין שכל אחד מהילדים מדליק ולא האשה, הוא כיון שאשתו כגופו, אבל בנידו"ד לא שייך לומר אשתו כגופו, א"כ צריכה להדליק נר חנוכה בחדרה.

והבאת מספר חישוקי חמד (נדרים כ:) שאין מושג כזה של זוג פרודים, וכל זמן שלא התגרשו הרי היא כאשתו ויוצאת בהדלקת בעלה. אולם בקונטרס 'גם אני אודך' (ח"ג תשובה קמ) השיב הגר"ח קנייבסקי (שליט"א) [זצ"ל] על זוג פרודים שצ"ע אם היא צריכה להדליק לבד. — ורצית לתלות שאלה זו בחקירה הידועה של השפת אמת (שבת כא:) בגדר מצות נר חנוכה אם הוא חובת הגברא כלולב ושופר וכדו', או דהוי כחובת בית. שאם הוא חובת בית, שפיר י"ל שאף שהזוג פרודים, כל שיש בבית נר חנוכה יצאו ידי חובתם, דסו"ס יש בבית זה נר חנוכה. אבל אם נר חנוכה הוא חובת גברא, שמא כשהבעל מדליק לבד בחדרו ואינו מכוון להוציא את אשתו, בכה"ג אינה יוצאת בהדלקתו.

הנה בחקירה זו של השפת אמת הארכתי בס"ד במשנת יוסף על סוגיות (או"ח ח"ב סי' לו אות א, עמ' רמד:). ובענין אשתו כגופו נתבאר שם במשנ"י (סו"ס לז עמ' רנה.) דהא דקיי"ל דוקא בנר חנוכה דאשתו כגופו ואינה צריכה להדליק כמהדרין אלא יוצאת מבעלה, ומדוע לא אמרינן כן בשאר מצוות שבהם האשה יכולה לקיים לבד ואינה צריכה לצאת דוקא

מבעלה [כקריאת מגילה או תק״ש]. משום דהא דבעל ואשתו כגוף א׳ דמיין, אינו רק מטעם קורבת האישות, אלא מפני שע״י האישות מדרך העולם שתמיד הם דרים יחד, ומשעזב האיש אביו ואמו דבק באשתו. ולכן בנר חנוכה שהוא חובת הבית [ואפי׳ הוא חובת הגוף, אבל היא מצוה התלויה בבית] שם כך נתקנה המצוה וההידור שבה שהאיש והאשה הם כגוף אחד, משא״כ בשאר מצוות, עיי״ש.

ולפ״ז בנידו״ד שאין להם שום קורבת אישות, ובדעתם כבר נפרדו זה מזה, ואף שהם עדיין דרים בדירה אחת, מ״מ לא שייך לומר בכה״ג שאשתו כגופו מטעם והיו לבשר אחד. - ואולי כשהם במצב כזה שראויים להתפייס ולחזור לשלום ביתם, י״ל שכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. אבל אם לפי ראות עיני המורה אין שום סיכויים לזה, אז לא שייך לומר ראוי לבילה, כיון שלמעשה היא אגודה בו רק ע״י הקידושין, אבל קורבת האישות אין להם כיון שיתפרדו זה מזה, וא״כ אפילו הם עדיין גרים בדירה אחת, הרי החדרים שלהם נפרדים, ונהי דלגבי הלכות יחוד אין זה מועיל אם יש דלת חיצונית הנסגרת עליהם, אבל לענין נר חנוכה אפילו אם נאמר שנר חנוכה הוא חובת הבית, הרי הם נחשבים כשני שכנים הדרים יחד בדירה זו, שכ״א צריך להדליק בעצמו. ויותר מזה י״ל, דאפילו אם תרצה לצאת בהדלקתו אינה יכולה, כיון שמחמת פירודם שני חדריהם הם כשני בתים נפרדים שכל אחד חייב בנר חנוכה.

ואפי׳ אם לא נקבל סברא זו, אלא ננקוט כהחשוקי חמד. מ״מ הרי צריך הבעל לכוון להוציא את אשתו בהדלקתו, וגם היא צריכה לכוון לצאת מבעלה. וכשהם פרודים ושונאים זל״ז לא הוא מכוון להוציאה בהדלקתו, וגם היא אינה מכוונת לצאת בהדלקת בעלה.

דושת״ה בברכה

הדלקת נ״ח בכותל המערבי ע״י נשים בעזרת נשים

בס״ד, ד׳ אלול תשע״ו

אורך ימים ושנות חיים, וברכה רבה בכפלים, למע״כ הרב הגאון המפורסם רבי שמואל רבינוביץ שליט״א, רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים, ומח״ס שו״ת ׳שערי ציון׳ ושאר ספרים.

אחדשה״ט בכבוד הראוי, קבלתי יקרת מכתבו, ומה מאד נדהמתי לשמוע שיש נשים רפורמיות הרוצות לעשות טקס הדלקת נר חנוכה בעזרת הנשים שברחבת הכותל המערבי, כפי שנהוג להדליק בעזרת הגברים.

אנו קבלנו כל המנהגים ממשה רבינו שקיבל תורה מסיני ומאבותינו ואבות אבותינו עד היום הזה איך לקיים את המצות, ודבר כזה לא ראינו ולא

שמענו מעולם, זולת אצל הרפורמים שברוב עזותם מעיזים לשנות מנהגי ישראל, כגון שנשים יורדות להתפלל לפני התיבה כש"ץ, ומתעטפות בטלית, ומוציאין ספר תורה מארון הקודש וקורין בה וכו' וכו', הכל בכדי לפרוץ פרצות בכרם חומת הקדושה בישראל.

ואפילו בבית אין הנשים מדליקות נרות חנוכה אלא בעליהן מוציאין אותן, אפילו משום המהדרין מן המהדרין כבגמ' (שבת כב:), וכמו שמסביר החת"ס (בחי' שבת שם) דבתחילה כאשר תיקנו להדליק נר חנוכה על פתח ביתו מבחוץ, לא תיקנו לאשה לצאת החוצה ולעמוד לעיתותי ערב בין האנשים ולהדליק, רק כשאין האיש בביתו, שאין דרך אחרת, אבל אם יש כאן זכר המדליק אינו מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה, ותביא עצמה לחשד, ולכן גם כשמדליקים בפנים מ"מ מנהג ראשון לא זז ממקומו, וכבר הארכנו בזה בס"ד במשנת יוסף (סוגיות או"ח ח"ב סי' לז).

ועל אחת כמה וכמה שלא ראינו כזאת שנשים ידליקו לעצמן בבית הכנסת, וא"כ חלילה ליתן רשות לנשים להדליק נרות חנוכה במקום הקדוש לנו ביותר, שהוא דבר של המתחדשים, ודבר ידוע הוא הכלל שחדש אסור מן התורה, וזה עצמו איסור תורה.

אקוה שכת"ר יצליח לעמוד על משמר הקדושה בכותל המערבי שעיני כל ישראל צופיות אליו, ופונים תפילותיהן לכיוונו שהוא שער השמים, ודרך שם עולות כל תפלות ישראל.

נר חנוכה דמהדרין אם גם על קטן

בס"ד ט"ז כסלו תשע"ה

שוכט"ס לכבוד ש"ב ידי"נ הרב הגאון המופלג בתורה, ויראת ה' טהורה, יגע בתורה בחשיכה כבאורה, מו"ה פנחס זעליג בלויא שליט"א, ראש כולל ומרביץ תורה בק"ק בית שמש ת"ו, מח"ס אדני פז על סוגיות הש"ס. אחדשה"ט באה"ר, במכתבך היקר הצעת ספקך בזה הלשון:

בשו"ע (סי' תרעג סס"א) אפי' תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאור נר חנוכה אסור, ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה. והט"ז (סק"ד) כתב, דאף לדעה זו דמתירה בתשמיש של קדושה, היינו דוקא דרך ארעי, אבל דרך קבע לכו"ע אסור, וכן הביאו הביה"ל (ד"ה ויש מי), והביא דהא"ר והחמד משה חולקים, ודעתם דלדעה זו אף דרך קבע מותר. - ובשערי תשובה (סק"ג) הביא בשם ברכי יוסף בשם מהר"י מולכו, שאם צריך לעיין איזה דין בספק שנפל בנרות שהדליק, ואין לו נר אחר, מותר לעיין הדין ההוא לאור נר חנוכה, דאע"פ שיש אוסרים בתשמיש מצוה, מ"מ לצרכה יש להתיר, דומיא דשינה בביהכ"נ ביום הכפורים שהתירו לצורך בית הכנסת.

ונסתפקתי לפ״ז באדם שמכין נרות ההדלקה לבניו הקטנים מדין חינוך, והוא כבר הדליק הנרות, וחפץ להכינם לבניו ואין לו נר אחר במקום ההדלקה, אם מותר לאור נרותיו כיון שזה צורך מצוה דחנוכה, וכמו לעיין הדין דנרות חנוכה, או דילמא דאסור, דאע״פ שזה צורך נר חנוכה, מ״מ אין זה צורך שלו אלא צורך של בניו, ולכך יהא אסור, ע״כ דבריך.

בענין זה יש לחקור בדין מהדרין שכל א׳ מדליק, אם רק לכל א׳ מבני י״ג ומעלה מדליקין, או לכל א׳ מבניו אפי׳ קטנים [שהגיעו לחינוך]. — והנפק״מ אם המצוה של מהדרין היא על כל א׳ מבניו, שאז י״ל שכל צאצאיו בכלל מהדרין, שכך ניתנה המצוה, עיקר המצוה ומהדרין, ומהדרין מה״מ, כמש״כ בחידושי מהרצ״א על הל׳ חנוכה מרבינו הבני יששכר (דף י:) דאפשר דהידור היה בכלל התקנה וצריך לברך עליו עכ״ל, וכ״כ השפת אמת (שבת כא: סוד״ה בגמ׳ ת״ר מצות חנוכה) דההידור היא מצוה גמורה, כמובא בס״ד במשנת יוסף על סוגיות (או״ח ח״ב סי׳ לה, א עמ׳ רנח:) עיי״ש, דהיינו שמצות מהדרין היא שכל בר חיוב מבני ביתו ידליק לעצמו, וחל החיוב על כל א׳ מב״ב.

או דילמא, כל בני ביתו הוי בכלל מהדרין של בעה״ב, גם בניו הקטנים כל שהגיעו לכלל חינוך והבנת הנס, ואז א״א עדיין לחייב אותם, אלא ה״ז מוטל על בעה״ב להדליק עבור כל א׳ מב״ב, הן גדולים והן קטנים.

ולשון הגמ׳ ״והמהדרין נר לכל אחד״ יש לפרש לשני הצדדים. — ולשון הרמ״א (תרעא, ב בהגה) ויש אומרים דכל א׳ מבני הבית ידליק, וכן המנהג פשוט וכו׳ עכ״ל, משמע שמצות המהדרין היא שלא יסמכו על בעה״ב, אלא הם עצמם ידליקו, וא״כ לכאורה רק גדולים בני חיוב במשמע.

וכ״כ המג״א (תרעז סק״ח) דאפילו לדידן שכל א׳ מדליק, קטנים פטורים, וכ״כ השלטי גבורים. — ומבאר המחצהש״ק, דמחוייב לחנכו רק בדבר שהגדול יחוייב מצד הדין, ולא מה שגם להגדול הוא רק משום הידור, וכ״כ הא״א (בוטשאטש, סי׳ תרעט).

והנה ראיית המג״א היא משלט״ג. — אמנם מצינו בכמה ראשונים, שקטן שהגיע לחינוך ידליק, כ״כ הרב״י (תרעז, ב ד״ה כתוב באורחות חיים) בשם או״ח, קטן שהגיע לחינוך מדליק כיון שמצוה דרבנן היא עכ״ל. והביאו הדרכי משה (סי׳ תרעה). — ואפי׳ אם נפרש דבריו, דמיירי בקטן שגר בבית לבדו (עי׳ משנ״ב תרעז סקי״ג). מ״מ פשיטא שכאשר נמצא אצל אביו, לפי המהדרין מה״מ שהקטן ידליק נרות המהדרין הנוספות בשבילו.

גם הפוסקים גדולי האחרונים כתבו כן, ה״ה הלבוש (תרעה, ג), הא״ר (שם ז), וכ״ה בערוך השלחן (שם ה) אם כל

בני הבית כל א׳ מדליק בפני עצמו, פשיטא שגם זה הקטן שהגיע לחינוך מדליק בפני עצמו עכ"ל. — וכן נהגו וקיבלו על עצמם אבות אבותינו, שכל קטן שהגיע לחינוך מדליק בעצמו את נרות המהדרין מה"מ.

הרי לנו שתי שיטות בזה, להמג"א וש"ג נרות המהדרין א"צ בשביל קטן אפילו הגיע לחינוך, רק בשביל בר חיוב, וליתר פוסקים גם קטן שהגיע לחינוך מדליק להמהדרין. — ולפימשנ"ת זה תלוי, שאם החיוב על האב להדליק כמנין בני ביתו אז מדליק גם על קטנים שהגיעו לחינוך, ואם המצוה של מהדרין על כל א׳ מבני הבית, אז החיוב רק על בר חיוב. — [והלום ראיתי בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סי׳ רפו, ב) שכ׳ כסברא זו רק להיפך, שאם חיוב הדלקת המהדרין על בעה"ב, ה"ז רק על הגדולים, אבל אם החיוב על כל א׳ מבני הבית, יחנך גם את הקטן עיי"ש].

וא"כ אם החיוב על הבעה"ב להדליק עבור כל א׳, ה"ז תשמיש של מצוה שלו ומאיר לאור נ"ח שלו, אבל אם המצוה על כל א׳ מבני הבית, אין הדלקת מהדרין מצוה מוטלת על בעה"ב, ואסור לאור נ"ח שלו.

חינוך קטן להדליק נר אחד

בס"ד, כ"ז חשון תשס"ו

שוכט"ס להבחור היקר שבערכין מופלא ומופלג ושקדן בתורה חו"ב כמר מתתיהו גבאי נ"י, בישבה"ק דפוניבז׳.

אחדשה"ט,

מכתבך הגיעני בעת היותי טרוד, וממילא נדחתה תשובתי עד כה. נהניתי בדברי תורתך היקרים, בטוב טעם ודעת נאמרים, בחריפות ובקיאות צמודים. — בענין חינוך קטן לקיים המצות בשלימות. ועיי׳ בשו"ע (סי׳ תרנח, ו) שלא יקנה הלולב לקטן, ואם תופס עם הקטן שפיר דמי. שמלשון זה דייק המ"ב (בשעה"צ לה) דאפי׳ לכתחילה שפיר דמי לחנכו באופן שאינו בשלימות שגדול צריך, ועיי׳ ברכ"י (שם). וכן הוכיח הביה"ל מהמרדכי בשם ראב"ן, הגם שהמג"א וא"ר ועוד סוברים שחינוך מקיימים רק באופן השלם לגדול. — וזה אומר שהמחלוקת בזה מהו גדר חינוך, אם לעצם המצוה, או לקיימה כמו שהגדול מקיימה.

לגבי נר חנוכה ששאלת מה סברת הביה"ל (סי׳ תרעה) שקטן די לחנכו בנר א׳, הגם שהגדול נוהג כמהדרין מה"מ שמוסיף והולך. — צ"ל דעכ"פ גם נר א׳ הוא מעיקר דינא דגמ׳, ודי לקטן בזה. ול"ש דילמא אתי למיסרך, שזה רק בדבר איסור, ולא במה שנוגע לשלימות המצוה. והבאתי בשו"ת משנ"י (ח"ה סי׳ קיד), שהגרש"ז

אויערבאך ז"ל נהג בפתח א' להדליק כל יום רק נר א', ובפתח הכניסה לביתו הדליק כראוי כמה"מ. אולי רצה לעשות זכר לעיקר המצוה.

ויל"ע לפי שו"ת כת"ס (שהבאתי ג"כ בשו"ת משנ"י ח"ו סי' קכו) שאם מעוות המנין לא יצא, כגון שהדליק פחות או יותר, שגרע מאילו הדליק רק נר א'. — לפי"ז אם ביום ב' יחנך הקטן רק בנר א', הרי קלקל המנין. — וצ"ל דבנר א' דהוי עיקר דינא לא מקרי קלקול.

מחוסר פנאי הנני משיב בקיצור (ואין אתי המנחת פתים לעיין בו), ואסיים בברכה שתעלה בתורה ויר"ש וחו"ב לאוי"ט. [שו"ת חלק יד סימן שנא]

קטן שהגדיל בחנוכה, מתי ידליק נ"ח

בס"ד י"ח טבת תשע"ב
מגבהי מרומים, שלומים מרובים, לכבוד הרה"ג החריף ובקי, משנת קב ונקי, מו"ה אלחנן פרינץ שליט"א מח"ס שו"ת אבני דרך ב"ח בד"ח שו"ע, בית שמש ת"ו.
אחדשה"ט,

בענין קטן שהגדיל בחנוכה, מתי ידליק בליל היום שנתמלאו לו י"ג שנה, אם כהרגל אבותיו עם השקיעה, כשי' הגר"א שזה פי' משקעה חמה, או שימתין עד צאת הכוכבים, שאז יחוייב כגדול. דאילו קודם רק חייב מתורת חינוך. וכן נסתפק במקראי קודש (יא, ג).

א) ומע"כ כיון ממש לדברי שו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' שלז) להוכיח מלשון הרמ"א (או"ח סי' נג, י) שכ' שאין לקטן לעבור לפני התיבה לתפלת ערבית (שלמחרת ימלאו לו י"ג שנה) כשעדיין לא הגיע הלילה "דהרי עדיין אין לו י"ג שנה". שלכאורה כ' שלא יהא ש"ץ, ולא כתב יותר מזה, שגם הוא לעצמו לא יתפלל עד צאה"כ. אלא מוכח שכיון שערבית דרבנן לא מקפידים לענין חובת עצמו, בין תרי דרבנן (קטן ותפילת ערבית) לחד דרבנן (ערבית), ורק להוציא אחרים יד"ח לא יוציאם (בברכו). — וא"כ יכול הקטן להדליק נ"ח עם השקיעה (בתחילת בין השמשות), אף שבלילה הוא יהי"ה בר חיוב גמור. וכ"כ בהליכות שלמה (טז, יד).

ב) בהשקפה ראשונה חשבתי לדחות הראי"ה, כי הרמ"א איירי בזמנם שהתפללו מעריב בעוד יום, לכן לא יהי' ש"ץ, אבל הוא עצמו יכול להתפלל עם הצבור מבעו"י, וא"צ להמתין לצאה"כ להתפלל ביחידות, דק"ש דאורייתא יקרא בלילה ודאי, כמו שכולם עושים. — משא"כ נר חנוכה, הרי יש הרבה מאד המדליקים עם סוף השקיעה כלשון השו"ע (תרעא, א), והרבה גדולי ישראל

נהגו כן ע"פ המג"א, וא"כ ידליק הנער עשרים דקות אחרי אביו, שאז כבר נתמלאו לו י"ג שנה והוא בר חיוב גמור. — בפרט לפ"ד החת"ס (או"ח סי' רח) שעצם חנוכה ופורים דאורייתא לעשות זכר לנס, רק אופן הזכר הוא מדרבנן.

ג) וכן על מש"כ בהליכות שלמה (תפלה טו, יא) נער שעתיד להיות בר מצוה קודם סוף זמן קידוש לבנה, יכול לקדשה בתחילת הזמן, וא"צ להמתין עד שיגדיל, ובדבר הלכה (י"א שם) הוכיחו כן מנר חנוכה הנ"ל. — וכתבתי מאז על הגליון שם, דלמה לא יקדש הלבנה בעוד כמה ימים לכשיגדל [אם אין חשש עננים וגשם], ויהא כבר חיוב לקבלת פני השכינה בקידו"ל, ואי לקדש עם הצבור ברב עם, הרי הידור מצוה עדיף מברב עם, ואפי' מזרזין מקדימים למצות, כמבואר אצלנו בס"ד בקונ' בעניני הידור מצוה (אות ח'). וזה בודאי הידור בעצם המצוה לאמרה בגדלותו. — ובהליכות שלמה (שם) ציינו להגרעק"א (על שו"ע סי' קפו, ב) שהסתפק אם יצא במה שקיים בקטנותו, או שצריך לחזור ולברך כשיגדל, וכן נכדו בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' לא וסי' צט, דף צד. ד"ה אלא) כתב דכל שיהא אפשר לו לקיים המצוה בגדלותו, ימתין מלקיימה עד שיגדל. — [ובהדלקת קטן שהגיע לחינוך להוציא אחרים, עי' מאורות נתן (קופרשטוק, חנוכה סי' נז)].

שבתי וראיתי שיש להבין דברי האומרים להדליק נ"ח מיד בשקיעה, שאם יחכה עד צאה"כ יגיע זמן תפלת ערבית, וכ' הביה"ל (רסי' תרעא) שקודמת הערבית מפני שתדירה, וא"כ עד שיגמור ויגיע לביתו וידליק תעבור חצי שעה שהוא זמן כלתה רגל מהשוק, ולהרמב"ם נתבטלה המצוה. לכן מוטב להדליק בשקיעה.

קטן שהגדיל באמצע חנוכה אם מברך שהחיינו שנית

בס"ד, כ"ה חשון תשע"ח

שוכט"ס, לכבוד ניני היקר העלם המצוין, השוקד על לימודו מתוך יראת שמים טהורה, בנש"ק, כמר הלל מרדכי אליעזר הלברשטאם ני"ו, בן נכדי הגאון רבי שמעון שמואל הלברשטאם שליט"א.

אחדשה"ט באה"ר, נועם שורותיך היו לי לעונג רב, ועל שאלתך הנוגעת לך למעשה, שהיות ובעז"ה תכנס לעול התורה והמצוות ביום ב' דחנוכה הבעל"ט, אם צריך לברך שנית ברכת שהחיינו בהדלקת הנרות ביום ב' שאז הנך בר חיובא.

הנה ברכת שהחיינו יש בה שני חלקים, א. על התחדשות המצוות משנה לשנה, כמו שופר נר חנוכה לולב קידוש בליל יו"ט וכו'. ב. על הנאה הבאה לאדם מבגד חדש או מראיית פני חבירו,

שזה תלוי בחפצא, ואם בכל יום קונה בגד חדש יברך בכל יום.

והנפק"מ לכאורה, שעל הנאה ממתנה שקיבל בקטנותו יברך שהחיינו בעת הקבלה ותו לא, שלא יתכן לברך עוד פעם כשיגדל שאז כבר אינו בגדר חדש. אבל מצוה שעשה בקטנותו שהוא רק מצד חיוב האב לחנך בנו, יש לומר שנחשב כאילו לא עשה כלום ורק יצא ידי חובת האב [ועיין מ"ש בזה בשו"ת משנ"י (חי"ג סי' קנח-קנט) בענין קטן שהגדיל בימי הספירה ובאמצע זמן קידוש לבנה]. וא"כ לאחר שהגדיל ובא לידי חיוב, שאז עושה המצוה מצד חיובו, לכאורה עליו לברך שנית. וה"ה בנדו"ד שהדליק נר בקטנותו ועשה רק מצות חינוך, צריך לברך שוב כשיגדיל.

אלא שלמעשה נראה פשוט שאינו חוזר ומברך, דסוף כל סוף כבר קיים המצוה בימים הראשונים, לפחות כמי שאינו מצווה ועושה, וכבר נתחדשה עליו המצוה בשנה זו ובירך עליה שהחיינו, ואיך יחזור ויברך עליה שנית. — וגם י"ל, דמשום לא פלוג לא חייבוהו לברך כשיגדל.

בענין אכסנאי בנר חנוכה

בס"ד חנוכה תשנ"ח

א. אכסנאי דדי שישתתף בפרוטה, אם לכתחילה מצוה שידליק בעצמו

בגמ' (שבת כג.) אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה, א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב, משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא (פירש"י ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה), אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי.

יש להסתפק בענין ההשתתפות בפרוטה, אם זו ההלכה לכתחילה, שישתתף או שדין אכסנאי לכתחילה הוא שחייב בנר חנוכה, אלא שיכול לפטור עצמו ע"י שישתתף. — כלומר מהו ההידור מצוה לכתחילה. — ולכאורה פשוט שההידור לכתחילה הוא שחייב בנ"ח, וידליקנו משלו בעצמו, ועצת ההשתתפות היא רק אפשרות לצאת י"ח בלי שידליק בעצמו. שהרי כמו דקיי"ל (קידושין מא. וש"נ) מצוה בו יותר מבשלוחו, כן הוא בנ"ח (כמג"א סק"ז). וכן מצוה לענות קדושה בעצמו, והוי יותר הידור מלצאת משמיעה מאחר בתורת שומע כעונה (תוס' ברכות כא: וסוכה לח: סוד"ה שמע). כמו"כ מצוה לברך ולהדליק נר חנוכה בעצמו, ועדיף מלצאת י"ח ע"י שמשתתף עם בעה"ב ושומע ברכותיו.

ויותר מזה שהרי בחנוכה המהדרין מדליקים נר לכל א' וא', הגם שעפ"י עיקר הדין די בנר א' לכל המשפחה, לאיש וביתו (שבת כא:). הרי

שיש הידור שכל א׳ בעצמו ידליק, ועדיף מלהשתתף בפרוטה. — אבל א"כ למה יצא ר׳ זירא בהשתתפות בפרוטה. — ובשלמא להרמב"ם (הל׳ חנוכה ד, א) דס"ל שבעל הבית מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל א׳, י"ל שר׳ זירא השתתף בפרוטה כדי שבעה"ב ידליק גם עליו נר, אבל להרמ"א (תרעא, ב) שכ׳ שכל א׳ מבני הבית ידליק, משמע שהמצוה שכל א׳ בעצמו דוקא ידליק, א"כ למה לא הדליק ר׳ זירא בעצמו. והארכנו בס"ד בביאור ענין זה במשנ"י על סוגיות (ח"ב סי׳ לו, א) וכתבנו דר׳ זירא עיקר דין אכסנאי אתי לאשמעינן, ומה שלא הדליק בעצמו, אולי לא היה לו יותר מפרוטה, ולא נהנה מהצדקה להיות מהמהדרין, או דלא הוי ניחא ליה לפרוש מיתר בני הבית שיצאו בהדלקת בעה"ב עייש"ה.

גם מלשון הרמב"ם (ד, יא) משמע שמצוה על האכסנאי לכתחילה להדליק בעצמו, ובדיעבד יוצא כשמשתתף בפרוטה, מדכתב וז"ל אורח וכו׳ אין לו בית להדליק עליו בו [ר"ל שלא מדליקין עליו בביתו] צריך להדליק במקום שנתארח בו, ומשתתף עמהן בשמן עכ"ל. — [אכן לשון ומשתתף עמהן, אפשר לפרש דהכי קאמר, שצריך להדליק, ואיך ידליק ע"י שישתתף, אבל יותר משתמע שלכתחילה חיובו להדליק בעצמו].

ובטור (רס"י תרעז) מבואר כן להדיא, שכתב: אכסנאי חייב להדליק בפני עצמו, ואינו יוצא בשל בעל הבית, ומיהו בפרוטה שיתן לו וישתתף עמו סגי עכ"ל, וכן משמע מהמאירי (שבת כג. ד"ה אכסנאי) שכ׳ אכסנאי חייב בנר חנוכה, ומ"מ א"צ להדליק לעצמו אלא שישתתף עצמו.

ויש לעיין בלשון השו"ע (תרעז, א): אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בשמן של נ"ח עכ"ל. דמשמע מיניה שכל החיוב שעליו אינו להדליק בעצמו, אלא לכתחילה יי"ח בהשתתפות בפרוטה, וי"ע למה שינה מל׳ הרמב"ם והטור. — ומסתבר דהשו"ע כתב עיקר הדין, שבכדי שיצא ידי חובתו צריך להשתתף בפרוטה, ובזה יי"ח (וכ"כ המ"ב תרעז סק"א). אבל אה"נ שהמהדר ידליק בעצמו ממש, דלא גרע מהמהדרין, שכל בניו מדליקים גם אם יש לבית רק פתח אחד. וכן צ"ל בלשון שו"ת הרשב"א (ח"א סי׳ תקמב) המובא בב"י עיי"ש.

ובאמת נראה דעל אכסנאי יש יותר חיוב, מאשר על בני ביתו המהדרין מן המהדרין. — דעל אכסנאי יש חיוב עצמי, שאם אין מדליקין עליו בביתו, חל עליו חיוב נר חנוכה. וא"כ לכתחילה חייב להדליק, אלא שיכול לצאת י"ח כשמתשתתף עם בעה"ב. — אבל על בני ביתו המהדרין עיקר החיוב הוא על בעל בית להדליק נר אחד לאיש וביתו, ולהוציא בזה את כל בני ביתו, אלא שכשירצו להיות מהדרין יפרידו

עצמם מבעה״ב וידליקו בעצמם, להרמ״א הנ״ל שהם בעצמם מדליקים, ולרמב״ם אינם יכולים כלל להפריד עצמם מבעה״ב, אלא הוא מדליק להם. — וא״כ אם יש דין מהדרין להדליק כל א׳ מבני הבית, כש״כ שהאכסנאי ידליק לעצמו, אלא שיש לו עצה לפטור עצמו בהשתתפותו עם בעה״ב.

ויש לדייק בלשון הרוקח (הל׳ חנוכה ג׳) שכ׳ אמר רב ששת אכסנאי חייב בנ״ח ליתן לו חלקו, ואם יש לו אשה אינו צריך, דאשתו מדלקת עליו עכ״ל. — דמשמע שכל חיובו של אכסנאי הוא רק ״ליתן חלקו״, ואין עליו חיוב הדלקה כלל, ובשלמא בלשון השו״ע יש לפרש כנ״ל דמעיקר הדין יכול לצאת י״ח בפרוטה. אבל הרוקח הרי מביא דברי רב ששת ביסוד דין אכסנאי, וא״כ הול״ל שחייב בנ״ח ככל הלכתו, ואם נתן חלקו יי״ח, ויל״ע.

וצ״ל לפ״ד הרוקח, דרב ששת אברייתא קאי (כא:) ת״ר מצוה נ״ח נר איש וביתו, ועל זה א״ר ששת אכסנאי חייב בנ״ח, וכונתו ממש כמו בברייתא, שיש עיקר מצוה, והיא נר א׳ לבית, ואם עושים כן אז האכסנאי ישתתף עם הנר האחד הזה, ובזה איירי הרוקח, אבל יש עוד מהדרין המדליקים לכל א׳ מבני הבית, ואז כמובן גם האכסנאי ידליק בעצמו, ולמהדרין מן המהדרין ידליק האכסנאי בעצמו ויוסיף בכל יום.

למעשה נראה שיש לחלק בין אם מדליקין עליו בביתו, או לא. שאם אין מדליקין בביתו, אז חיוב עליו מדינא להדליק בעצמו ולברך, אלא שיכול לפטור עצמו בהשתתפות בפרוטה עם בעה״ב, ולכן הרוצה להדר ידליק ויברך, וכמהר״י וי״ל המובא בדרכי משה (סק״ד) ומשנ״ב (סוסק״ג). — ואם מדליקין עליו בביתו, ג״כ יכול להדליק ולברך, אם מכוין שלא לצאת בהדלקת ב״ב (מג״א סק״ט, ומשנ״ב סקט״ו) כדס״ל לתה״ד (סי׳ קא). אלא שהרב״י (תרעז ד״ה כתוב בתה״ד) חולק שלא יברך ברכה שאינה צריכה, והגם שהד״מ (וברמ״א) מסכים לתה״ד, בכ״ז כ׳ המשנ״ב (סוס״ק טז) דטוב להדליק לפני שב״ב מדליקים, וא״כ המשתתף עם בעה״ב יש לו מעלה שלא נכנס לספק ברכה [להב״י שכ׳ דלא יברך]. אכן כמובן שהזריז להדליק מוקדם לפני שב״ב מדליקים, ונפשו איותה להדליק בעצמו, יש לו על מי לסמוך להדליק ולברך. — [וע״ע המשך ספקינו הנ״ל, להלן אות ג סק״א].

ב. שני אנשים זרים בבית א׳, אם יכולים להשתתף. — חקירה מה פועלת השתתפות האכסנאי, אם נעשה בעלים על השמן, או שנעשה כבני הבית.

נסתפק הפמ״ג (תרעז א״א ג) שני בעלי בתים בחדר אחד, ואין סומכין [ר״ל שאינם סמוכים על שלחן אחד], כי אם כל אחד אוכל משלו, צ״ע אם די בשיתוף, [דאפשר] צריך כל א׳ מדינא להדליק בשלו, ואורח אפשר הקילו

עכ"ל. — ומשמע שאם סמוכים על שלחן א', די בשיתוף, וכ"כ המאירי (בשם חכמי התוספות) שני בע"ב וסמוכין משתתפים בשמן עיי"ש. — והפמ"ג (שם ח) מביא מחלוקת בב' אנשים [זרים] בבית א', דהלבוש ס"ל שמדינא יכולים להשתתף, אבל משום הידור מצוה ידליק כל א' לעצמו [וכן ס"ל לשבלי הלקט (סי' קפה) דלהלן]. והפר"ח (תרעז, א) כ' דאפילו הבן הנמצא בבית אביו, ואינו סמוך על שולחן אביו, אלא חלוקים בעיסתם, אע"פ שנכנסים בפתח א', לא מהני שיתוף, וכל א' צריך להדליק (הובא בבה"ל תרעז ד"ה עמו).

[והביא הפר"ח ראיה מהמגיד משנה (הל' חנוכה ד, ד) שכ' דנר שיש לו שני פיות, עולה לשני בנ"א, משכחת לה בשני בנ"א הנכנסין בפתח א' [ר"ל דרים בבית א'] והם חלוקים בעיסתן, ואינן סמוכין על שלחן אחד, שכל א' צריך להדליק כך נ"ל עכ"ל, הרי שאינם יכולים להשתתף. — והנה מעיקר הלכה זו אין ראיה, די"ל דאה"נ דמהני להם שיתוף, אלא כהלבוש הנ"ל דמשום הידור מצוה ידליק כל א', ובזה אשמעינן דנר שיש לו ב' פיות עולה לשני בנ"א כשירצו להדר. — והראיה רק מלשון המ"מ שכ' "שכל א' צריך להדליק", ואם כן הוא, אז גם מלשון המ"מ אינה ראיה אלימתא, דהכי קאמר המ"מ, שמעיקר הדין כל א' צריך להדליק, ובזה איירי דין נר שיש לו ב' פיות, אבל אה"נ שמועילה העצה להשתתף].

והחילוק של הפמ"ג, בין שני בנ"א זרים בבית א', דאפשר שאינו מועיל להם שיתוף, לבין אכסנאי דמשתתף ד"אורח אפשר הקילו" — הוא, דתקנת נ"ח היתה נר "איש וביתו", ושני אנשים זרים אינם נעשים יחד כבני בית, ולא מועיל להם שיתוף, כי נפרדים הם זה מזה, הגם שגרים יחד, אבל אורח יכול להשתתף, ולהעשות כא' מבני הבית כדמשמע מהרא"ש (שבת פ"ב ס"ח) שכ' אכסנאי חייב בנ"ח, ואינו יוצא בנרו של בעה"ב, דלא הוי בכלל איש ואשתו עכ"ל, הא אם משתתף בפרוטה נעשה כא' מב"ב, וכן שני אנשים הדרים בבית א', וסמוכין על שולחן א', יכולים להתאחד ולהחשב יחד כבני בית (כנ"ל בד"ה נסתפק).

להסביר ספקו של הפמ"ג, והמחלוקת שבזה, דשבלי הלקט ולבוש סברי ששני אנשים זרים בבית א' יכולים להשתתף בפרוטה זה עם זה, והפר"ח, ולדעתו גם המגיד משנה, סוברים שלא מועיל להם שיתוף.

יש לחקור מה עושה ההשתתפות של אורח עם בעה"ב, אם מועילה שהאורח נעשה ג"כ בעלים בשמן, כי מדיני נ"ח הוא שיהיו השמן והפתילות שלו, או שמועילה שהאורח נעשה כא' מבני הבית, שבעה"ב מוציאם בהדלקתו, וזה שנעשה כב"ב, הוא ע"י

שותפותו בשמן [ולא שיכול להשתתף בבית או בפת, אלא בחנוכה נעשה כבן בית אם משתתף בשמן].

ומה שנר חנוכה צריך להיות משלו,

כמש"כ הרמב"ן (פסחים ז.) ובהגה שם, והר"ן שם, עי' במשנת יוסף על סוגיות (ח"ב סי' לו, ח). והגם דלא בכל המצוות צ"ל משלו דוקא, כגון תפילין יכול לצאת י"ח בשל חבירו, אפילו לא קיבלו במתנה ע"מ להחזיר, וכן שופר וכו', ושאני ארבע מינים שכתוב בהם ולקחתם "לכם". עי' מש"כ בזה בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' ל) דדוקא באכסנאי הקפידו חז"ל שיהא לו חלק בשמן, שאל"כ לא עשה מאומה. וכדי שיהא לו שייכות למצוה צריך להשתתף בפרוטה [ומהות ההשתתפות נתבארה בחקירתנו הנ"ל]. ומביא כן משו"ת פני מבין (חאו"ח סי' רכג) דדוקא אכסנאי צריך להשתתף כיון שלא עשה שום מעשה עיי"ש.

[חקירה זו יש לתלותה בחקירה נוספת,

אם נ"ח הוא חובת גברא כמו כל המצוות, שהחיוב על האיש המדליק, ומקום ההדלקה הוא על פתח ביתו, או שהוא חובת הבית, כלומר שהוא חיוב על האיש שבביתו ידלק נ"ח. כמבואר אצלנו בס"ד בארוכה במשנ"י על סוגיות (ח"ב סי' לו, ב) עיי"ש. — דאם נאמר שהיא חובת גברא, אז השתתפות האורח היא שיהא ג"כ בעלים על השמן, בכדי שיוכל לקיים מצות נ"ח בשלו, אבל אם היא חובת הבית, שחיוב על בעה"ב שבביתו ידלק נ"ח, וההידור שיהא נר לכל א' מב"ב, אז השתתפות האורח עושה שיהא נחשב כאחד מבני הבית. — אבל לא מוכרח ששתי חקירות אלה תלויות זו בזו], ושוב ראיתי בשפת אמת (שבת כא: ד"ה בגמ' וכו' נר איש וביתו) שכ' להיפך, שאם נ"ח חובת הבית די לב' בע"ב בנר א', ואם חובת גברא אז בעה"ב מוציא כל בני ביתו [אבל שני בע"ב בבית א', אין מוציאין זא"ז].

מעתה לפי דברינו הנ"ל אם ההשתפות

היא מטעם בעלות, יכולים ב' בע"ב להשתתף, כמו בשאר המצוות, שיכולים לקיים מצוה, במה ששייך לו לחבירו. — אבל אם ע"י ההשתתפות נעשה כ"א מב"ב, א"כ שני אנשים זרים אינם מצטרפים להעשות יחד כבני אותו הבית, ואינם בכלל "נר איש וביתו".

כפי שהזכרנו לעיל, ס"ל לשבלי הלקט

(סי' קפה) ששני אנשים זרים יכולים להשתתף, דזה לשונו: מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל, שני בעלי בתים היו בבית אחד, והצריכם רבינו ר' דוד הלוי זצ"ל להדליק שתי נרות, זה בפתח זה, וזה בפתח זה, אבל שאר רבותינו אומרים אין צריכין בבית אחד אלא להשתתף יחד עכ"ל. — ולשיטתו אזיל, דס"ל שענין השתתפות האורח הוא מטעם בעלות, כנראה ממש"כ: ובעל הדברות כתב שמעינן מינה [מדין אכסנאי] אנשים הדרים בחצר אחת משתתפין בשמן ויוצאין כולן בנר אחד,

דהכי שדרא ממתיבתא, אבל להידור מצוה נר לכל א' וא' על פתח ביתו, ונראה בעיני שאינה ראיה [מאכסנאי], דבשלמא ר' זירא היה משתתף עם בעל ביתו, לפי שהיה דר עמו בביתו, אבל הכא בחצר אם ישתתפו איכא למיחש לחשדא, דאפילו בחצר אחת אמרינן אם יש לה שני פתחים צריכה שתי נרות כל שכן הכא עכ"ל. — ועל כרחך ס"ל שההשתתפות מטעם בעלות, דאין לומר מטעם שעי"ז נעשה כבני ביתו, דא"כ למה לו לאסור השתתפות שני שכנים בחצר, מטעם חשדא, תיפוק ליה שאינם יכולים להעשות כבני בית א', כיון שיש לכל א' בית לעצמו, אלא ודאי ס"ל דהטעם משום בעלות, וסד"א שגם שני שכנים בחצר יכולים להשתתף, קמ"ל דאיכא חשדא.

[ומש"כ שרבינו ר' דוד הלוי ז"ל הצריכם להדליק "זה בפתח זה, וזה בפתח זה", צ"ל דאיירי בששני הפתחים ברוח אחת, דאי בשתי רוחות, גם בע"ב אחד חייב להדליק בשניהן, וכן אם היו בשתי רוחות, לא היו רבותינו אומרים שא"צ שניהם להדליק ודי להשתתף, שהרי בב' רוחות מדליקים בשתיהם (תרעא, ח)].

מלשון המאירי משמע ששני אנשים זרים, אינם יכולים להשתתף, מדכתב (בד"ה חכמי התוספות): שני בעלי בתים הדרים בבית א' וסמוכין על שולחן א' וכו' צריך להדליק או להשתתף עכ"ל. ומדלא אשמעינן רבותא טפי שאפי' אינם סמוכין על שולחן א' הרי אלו משתתפין, משמע דאה"נ שאין משתתפין. — וגם במאירי י"ל דלשיטתו אזיל, כי יש משמעות בדבריו שההשתתפות היא להיות כא' מבני הבית, מדכתב (בד"ה אכסנאי) אכסנאי חייב בנר חנוכה, ומ"מ אינו צריך להדליק לעצמו, אלא שישתף עצמו "עם בני הבית" ויסייע להם בפרוטה לשמן עכ"ל, ומשמע שאין ענין ההשתתפות שקונה בעלות מבעה"ב, אלא שישתף עצמו עם בני הבית להיות כא' מהם. — וא"כ שפיר הוא הדיוק מדבריו ששני אנשים זרים אינם יכולים להשתתף, וכנ"ל דאינם נעשים כבני בית יחד. — וכן המאירי לשיטתו (בפסחים ז: ד"ה וחכמי הדורות) דס"ל דנ"ח היא חובת הבית [וא"צ מינוי שליחות, אלא אם חבירו נכנס לביתו שלא ברשות, והדליק עבור בעה"ב, יצא בעה"ב י"ח] כמבואר במשנ"י סוגיות (ח"ב סי' לו, ח). ולפי מה שנתבאר לעיל (ד"ה חקירה זו) אם היא חובת בית, אז ההשתתפות היא להעשות כא' מבני הבית.

ג) כמה נפק"מ בחקירה הנ"ל, אם בשיתוף נעשה האכסנאי כבעלים או כבן בית

בחקירה הנ"ל, אם השתתפות האכסנאי פועלת שנעשה ג"כ בעלים בשמן, או שפועלת שנעשה כאחד מבני הבית — תלויות עוד כמה הלכות:

א) הספק הנ״ל אות א׳ אם הידור שהאכסנאי ידליק בעצמו

הנה דעת הרמב״ם (הל׳ חנוכה ד, א) שאין המהדרין מדליקין בעצמם, אלא בעה״ב מדליק עבור כל בני ביתו. — ולפ״ד הרמב״ם, אם האכסנאי המשתתף עם בעה״ב נעשה עי״ז כבעלים בשמן, דהיינו שהוא מעתה שותף עם בעה״ב, א״כ נתחייב האכסנאי מדינא להדליק בעצמו, כמו שותפו הבעה״ב, אלא שבעה״ב מוציאו, ולפ״ז ספקינו הנ״ל (אות א) נפשט, והידור על האכסנאי שידליק בעצמו. — אבל אם ע״י ההשתתפות נעשה האכסנאי כאחד מב״ב, אין הידור עליו להדליק בעצמו (לד׳ הרמב״ם), אלא בעה״ב מדליק עבורו, כמו שמדליק עבור כל שאר בני ביתו.

וא״כ השבלי הלקט והלבוש הסוברים ששני אנשים זרים בבית א׳ יכולים להשתתף, והיינו דסברי שהשיתוף מטעם בעלות, א״כ ידליק האכסנאי בעצמו. — וא״ש הלבוש לשיטתו שכ׳ בפירוש (תרעז, א): אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, חייב להדליק בפני עצמו, ואין יוצא בשל בעה״ב, ומיהו בפרוטה אחת שיתן לו וישתתף עמו סגי עכ״ל, הרי דס״ל שלכתחילה ידליק בעצמו.

והפר״ח ולדעתו גם המגיד משנה, הסוברים ששני אנשים זרים אינם יכולים להשתתף, וכפי שהסברנו מפני שסוברים שהשיתוף הוא נעשה כב״ב, וא״כ לכתחילה יכול בעה״ב להדליק עבור האכסנאי, לדעת הרמב״ם. — אבל למעשה אנו נוהגים כהרמ״א (תרעא, ב) שכל א׳ מב״ב מדליק בעצמו, וא״כ בכל אופן הידור על האכסנאי להדליק בעצמו [אא״כ אם חושש לברכה שאינה צריכה, כהב״י, כשאשתו מדלקת עליו כנ״ל סוף אות א׳].

ב) יבואר מה שכתבו שבעה״ב יוסיף שמן כפי השתתפות האורח

כשהאכסנאי משתתף עם בעה״ב, כ׳ הב״ח (תרעז) שבעה״ב יוסיף מעט, כדי שיהא היכר שהשתתף ולא יחשדוהו (אגודה), וכ״כ הפמ״ג (תרעז א״א א). — והאליה רבא חולק וסובר שבעה״ב צריך להוסיף כשיעור חצי שעה, דאל״כ לא נתן בעה״ב שמן כדי חיובו של עצמו. — והפר״ח סובר שאין צריך להוסיף מאומה, ומדייק כן מלשון תשו׳ הרשב״א (ח״א סי׳ תקמב) שכ׳ או יַקנה לו בעה״ב חלק בשמן ופתילות, [דמשמע שבשמן שיש לבעה״ב מקנה לו ודי בכך].

ושיטת הא״ר צ״ב, דמאי מהני מה שמוסיף עוד חצי שעה, ה״ז ידלק יותר משיעור שתכלה רגל מהשוק, ומה הועיל בזה לזמן כלתה דגמ׳ שהוא חצי שעה. [הגם דס״ל לא״ר דיש הידור ביותר מחצי שעה]. וכן להאגודה והב״ח שיוסיף מעט, קשה כנ״ל.

אכן לפי החקירה הנ"ל י"ל שאם האכסנאי נעשה ע"י השיתוף בעלים, א"כ הרי הוא כבעה"ב, ומאחר שלכל א' מהם יש שיעור שמן, הרי בחצי השעה הראשונה הנר דולק לשניהם בשוה, שהרי לכל א' יש השמן הצריך לשיעור. כי בעה"ב הקנה לו בשמן שיעור חצי שעה בעד פרוטה, וא"כ ה"ז כמדליק בפתילה דקה, כמו"כ שניהם יחד מדליקים כל א' בחצי פתילה. — ומה שההדלקה נמשכת מחוץ לחצי השעה לאחרי שכבר כלתה רגל מהשוק. הוא רק חסרון בפרסומי ניסא לרבים, אבל אנשי החצר שיכולים לחשוד את האורח שלא הדליק נ"ח, יראו שבעה"ב שלו הדליק יותר עבורו. — ובזה סובר האגודה דדי בהוספה מעט להיכר, ובחצי השעה בעה"ב מקנה לו שותפות בעד פרוטה. והא"ר סובר שצריך שידלק הרבה גם אחרי החצי שעה (עוד חצי שעה) בכדי שכל השכנים יראו שהאורח שותף בנר.

אבל אם האכסנאי בשיתוף נעשה כא' מב"ב שאין נפרדים מבעה"ב, א"צ להוסיף מאומה (כהפר"ח), כמו שנר א' די לאיש וכל ב"ב [אא"כ ירצו להיות מהדרין].

למעשה נדמה לי שבזמנינו אי אפשר לבצע את ההוספה, מעט או כשיעור חצי שעה, כי לפנים הדליקו בכוסות זכוכית, ומילאו אותם עד חציים מים, ועל המים נתנו שמן שהיה צף על המים ואם רצו להוסיף שמן, פיחתו מים, וממילא יכלו למלאות יותר שמן. — אבל בזמנינו יש כוסיות קטנות לשמן, שאותן ממלאים בשמן, ואין אפשרות להוסיף, כי מלאים הם שמן.

וממילא כבר נתבאר שהידור לאורח שידליק בעצמו, וממילא מדליק כשיעור, וכ"כ המקור חיים מהחות יאיר (סי' תרעז) בשם מהרי"ל שהמנהג שכל האורחים מדליקים, אע"ג שמדליקים עליהם בביתם. (ועי' במ"ב סק"ג וסק"ז, ובשעה"צ סק"י).

אורח שקיבל דירה והכינו לו שמן לנ"ח

בתוך תשובה לאברך המו"מ חו"ב הרב מתתיהו גבאי שליט"א
בס"ד ג' שבט תשס"ט

לענין מי שקיבל דירה לשבת חנוכה, ובעה"ב הכין לו חנוכיה עם שמן, והאורח הדליק ולא התכוין לקנות השמן, אם יי"ח, כיון שצריך שהשמן יהא שלו וכהר"ן והרמב"ן (פסחים ז.) שלכן מברכין "להדליק" ולא "על" הדלקת. וכ"נ מהפמ"ג (סי' תרעט).

ודנת בבקיאות נפלאה באחרונים אם יי"ח באתרוג או נ"ח של הפקר ולא נתכוין לזכות, דאפי' להסוברים שיי"ח, שאני הכא שכשמן אינו הפקר,

אלא של בעה"ב ולא התכוין להקנות לאורח, והאורח לא התכוין לזכות. — ואם יצא מדין גמירות דעת בעה"ב והאורח. ואם במה שנתן לו רשות לדור בדירה נעשה כחצירו שזכה במה שבו (ועי' נתיבות קצב סק"ו). — ואם בכלל צריך בנ"ח שיהא "לכם" תלוי אם יוצאים בשמן של ערלה שאסור בהנאה, ובשל גזל וכו', הכל במראה מקומות להמון תשו' אחרונים בזה.

והנה קוב"ה חדי בפילפולא דאורייתא, בפרט בעשרות הספרים שציינת עליהם. אבל בפשטות בודאי יצא האורח יד"ח, שהרי בעה"ב הכין לו גם מים וקפה וסוכר ותה וכו' ואולי אפי' עוגות ופירות לאכול, וכ"ז ממצות הכנסת אורחים בעין יפה, נתן לו כ"ז במתנה גמורה, ובעצם מסירת המפתח וכניסתו לדירה קנה כל זה לתשמישו, ואפי' לכבד לאורחיו הבאים אליו, ואדעתא דהכי הכין לו שיהא שלו בכל אופן המועיל, [ולא יוכל להוציאו באמצע השבת], וכמ"ש האחרונים שעיקר הקנין היא הגמירות דעת להקנות ולקנות, ומעשה הקנין הוא רק כמו גילוי דעת על אמיתות גמירות הדעת, עי' היטב בחזו"א (חו"מ סי' כב). וא"כ הקנה לו גם השמן לנ"ח כמו השתיה הנ"ל.

ושמעתי שאצל גיסי כ"ק האדמו"ר ציס"ע מהר"א מבעלזא זי"ע באו אורחים לשבת חנוכה ויי"ח בהדלקתו והרים המשמש את המנורה להקנות חלק לכל האורחים, וזה כהשעה"צ (סי' תרעז סק"ט). ועי' שבט הלוי (ח"א נב, ב) שקנה באמירה מקנין אודיתא.

איש ואשתו הנמצאים במלון, אם היא יכולה להדליק והוא יי"ח

בס"ד כסלו תשס"ג פעה"ק ירושלם תובב"א

שוכט"ס לכבוד הרב המופלג בתורה ויר"ש, כהן שדעתו יפה, מה' ישא ברכה, מו"ה גמליאל בהרב אלחנן י"ד הכהן רבינוביץ שליט"א, בבני-ברק, מח"ס גם אני אודך.

אחדשה"ט, ע"ד איש ואשתו שנמצאים בחנוכה במלון, ויצא האיש מבעוד יום על מנת לשוב מאוחר בלילה, אם האשה תדליק עליו בזמנו והאיש יי"ח בזה.

קיי"ל (תרעה, ג) שאשה מדלקת [ומ"ב (סק"ט) כתב שהאיש יכול לעשותה שליח להוציאו, אבל זה רק עם עומד שם ושומע הברכה]. ואיתא בשו"ע (סי' תרעז, א) שאכסנאי, דהיינו מי שאינו בביתו בחנוכה, אלא מתאכסן במקום אחר, אם אשתו מדלקת עליו נ"ח בביתו הוא יוצא י"ח בהדלקתה. ומקורו בגמ' (שבת כג.) דאמר ר' זירא בתר דנסיבי איתתא וכו' קא מדליקי עלי בגו ביתאי. ועי' בבה"ל (תרעה, ג)

שכתב שאשה מדלקת מפני שלא היה האיש אז בביתו, ועיקר החיוב מונח על הבית עכ"ל.

חזינן דיש שני אופנים שאשה מוציאה את בעלה. כשהיא מדליקה ומברכת, והוא שומע ויוצא ממנה [ועל זה כתב הבה"ל (הנ"ל) שידוע מ"ש חז"ל (בברכות כ:) אשה מברכת לבעלה, אבל תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו]. או כאשר האיש אינו בביתו, ובמה שהדליקה האשה בבית יצא גם הוא י"ח, כיון שנ"ח הוא אמנם חובת גברא, אבל תלויה בבית. — ובנדו"ד השאלה אם החדר במלון נחשב לזוג הזה לביתם, לגבי הלכה זו שנ"ח הוא חובת בית והיא יכולה להוציאו.

ונראה לכאורה שתלוי לכמה זמן שכרו את חדרם במלון, דקיי"ל בשו"ע (יו"ד סי' רפו, כב ובערוה"ש סעי' מח) שהדר בפונדק אף בא"י פטור ממזוזה כל ל' יום. דהיינו שבפונדק ל' יום הוי שכירות המחייבת את השוכר במזוזה דביתו מיקרי. וא"כ הה"ד בנר חנוכה, אם שכרו את חדרם לל' יום, נחשב לביתם, לגבי זה שחל חיוב הדלקה על הבית, ויכולה אשתו להדליק עליו, ויוצא האיש י"ח בהדלקתה.

אבל אם שכרו חדר במלון לפחות מל' יום, אין זה ביתם של האיש והאשה שנאמר שיי"ח במה שאשתו מדלקת עליו "בביתו". אלא יש כאן חיוב עצמי, על האיש ועל האשה להדליק בכל מקום שהם, וא"כ אם האשה הדליקה בזמן, היא הוציאה את עצמה, וכאשר הוא בא מאוחר צריך להדליק ולברך בעצמו.

דהאמנם שדיני מזוזה לא דמו לגמרי לחנוכה, כגון לחנוכה א"צ בית בגודל ד' על ד' אמות, וא"צ צורת הפתח, ואפילו באין מזוזה מדליק, ובצד ימין (תרעא, ז). אבל מה שהאשה מוציאה את בעלה, זה רק בביתם המיוחד להם, כן י"ל מסברא, וי"ל עוד.

ואפילו אם שניהם יתכוונו היא להוציאו, והוא לצאת, י"ל דלא יצא י"ח בזה, כיון שלא עמד על ידה ולא שמע ברכתה (כמ"ב תרעה סק"ט הנ"ל), ודין מדליקין עלי בגו "ביתאי" ליכא.

ואם האשה תמתין לבעלה, אז תצא י"ח בהדלקתו ובברכותיו [כשתעמוד על ידו, כנ"ל], דהגם שאינם בביתם השייך להם, מ"מ אשתו כגופו דמיא, וטפלה אליו, בכל מקום שהם, ולכן אינה צריכה להדליק בעצמה, ויכולה לצאת י"ח ממנו. — וראה מה שכתבנו בס"ד במשנ"י סוגיות (או"ח ח"ב סי' לז) בגדרי חיוב האשה בהדלקת נ"ח,

ובמשנ״י סוגיות (יו״ד סי׳ כה, ו) בענין מזוזה במלון.

ובנדו״ד כשאין האיש יכול להדליק בזמן, והאשה אינה יכולה להמתין, תדליק ותברך מיד בזמן, ומהיות טוב יכוין האיש ויהא בדעתו שלא יצא י״ח בהדלקתה, וכשיבא לבית המלון ידליק ויברך, וכהרמ״א (תרעז, ג) שכ׳ שנוהגים לא לצאת ממה שאשתו מדלקת דנהי שכ׳ המ״ב (סקט״ב) שלא יברך, אבל הכא שאינה מדלקת בביתם אלא במלון, יוכל האיש להדליק אח״כ בברכה.

ויש להעיר שהמתאכסן במלון בחדרו, ואוכל בחדר האוכל, ידליק בחדרו, ששם ביתו עכשיו, ושם כל השתמשותו, וטוב שיאכל בכל יום סעודה בחדרו, לחוש להרמ״א (תרעז, א) שידליק במקום שאוכל. [ובחדר אוכל אי אפשר להדליק, כי סגור שם כל היום]. ועי׳ מה שכתבנו בס״ד בזה בשו״ת משנ״י (ח״ד סי׳ מז) לגבי בחורי ישיבה.

הנמצא במלון או בבית האסורים אם יוצא בהדלקת אשתו, ואם יכול להדליק ולהוציאה

בס״ד י״ג כסלו תשע״ג
שוכט״ס לכבוד הרה״ג החו״ב מו״ה רועי צבי תמיר שליט״א, בית שמש ת״ו
אחדשה״ט,

במכתבו העלה שאלה חשובה, במי שנמצא במלון, ואשתו בביתם, אם יכול לצאת יד״ח הדלקת נר חנוכה בהדלקת אשתו, וכן להיפך אם הוא ידליק אם יכול להוציאה. דשמא הנמצא במלון אינו דומה לאכסנאי (שבגמ׳ שבת כג. ושו״ע תרעז, א) שמתאכסן אצל בעל הבית המדליק, אבל כששוכר חדר במלון בתשלום, נעשה בעל הבית בעצמו וחייב להדליק בעצמו, וכן אשתו חייבת בביתם.

עוד שאל במי שעצור בבית האסורים לחקירות ליום או יומיים, אם יכול לצאת בהדלקת אשתו, ואם ידליק הוא אם מוציא אותה. ומסתבר לכב׳ שמי שהוא אסור בבית האסורים, ששם עכשיו ביתו, יכול להוציא את אשתו כשמדליק שם, כיון שזהו עכשיו ביתו. משא״כ העצור רק לזמן קצר לחקירות.

א) לענ״ד נראה כספיקא דמר נ״י, דאכסנאי נקרא מי שנמצא אצל בעה״ב המדליק והוא משתתף עמו בפרוטה, אז נעשה כא׳ מבני ביתו, או כשותף בשמן, כמו שנתבאר בס״ד באריכות בשו״ת משנת יוסף (ח״ו סי׳ קלד). משא״כ כשקבע לעצמו דירה מחוץ לביתו, מכל סיבה שהיא, הרי חל עליו חיוב עצמי אקרקפתא דגברא להדליק במקומו שנמצא עכשיו, אפילו לא בקבע אלא רק בשכירות יומית, כיון דקיי״ל דשכירות קניא, לגבי זה להתחייב בנ״ח. — וכן אשתו חייבת להדליק בביתם הקבוע, ששם חיובה העצמי בנ״ח.

ב) וא"כ בין שנמצא במלון ובכל מקום שהוא [כולל בית חולים ובית האסורים], הרי זה נתחייב חיוב עצמי של נ"ח, ואינו יוצא בשל אשתו, ואין אשתו יוצאת ממנו. — אא"כ נמצא בבית האחר רק באופן ארעי, כמי שהוא עצור במשטרה לחקירה ל"ע, או לבדיקה בחדר מיון של בית חולים ל"ע, ה"ז סומך על הדלקת אשתו בבית, ובלבד שבמקום שהוא יראה נ"ח דולק, שאל"כ יבקש שיתנו לו להדליק בעצמו, וידליק לפני שאשתו מדלקת (כמ"ב סי' תרעז סקט"ז).

וראיתי בספר פסקי תשובות (תרעז, א-ב) שכתב בשם ספר חובת הדר (חנוכה פ"ב הערה לט) ממש כנ"ל, ועוד פרטים, עיי"ש.

ג) ובלא"ה מנהג אנשי מעשה הוא לחבב מאד מצות נ"ח, ולהדליק בעצמם בכל מקום שהם, בשמחה ורגש דקדושה, ובתשבחות לה' (וכהרמ"א תרעז, ג). בפרט אם יודע קצת כונות פשטיות וע"ד סוד, שחייב לכוין זאת בעצמו.

ד) אינו דומה חיוב מזוזה לנ"ח, דבמזוזה פונדקאי פטור כל ל' יום (שו"ע יו"ד, רפו, כב), ונתבאר בס"ד אצלנו בשו"ת משנ"י (חי"א סי' קסו) שההבדל בין פונדק לשוכר הוא, ש"פונדקאי" משלם רק עבור הרשות ללון בבית, ואינו שוכר עצם הבית, ואילו "שוכר" משלם עבור שכירות עצם הבית, לכן חייב במזוזה מיד. — אבל בנ"ח החיוב על הגברא להדליק נ"ח, אלא שמקומו הוא בביתו, וזה אפילו בפונדק שעכשיו דירתו שם. ולכן מלון אפילו נדונו כפונדק חייב בנ"ח, ודו"ק.

אכסנאי המשתתף בנ"ח עם בעה"ב אם יברך שעשה נסים ושהחיינו בעצמו

בס"ד כ' טבת תשס"ד

שוכט"ס לכבוד ידידי הרב המופלג בתורה, כהן שדעתו יפה, מתעמק בהלכה, יראת ה' היא לו עטרה, הרב גמליאל בן הרב אלחנן י"ד הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך, בבניברק.

אחדשה"ט,

בדבר ספיקו באכסנאי המשתתף עם בעה"ב, ובעה"ב מברך להדליק נ"ח, אם ראוי שהאכסנאי יצא מבעה"ב גם בברכות שעשה נסים ושהחיינו, או יותר טוב שברכות אלו יברך האכסנאי לעצמו. — ושאלה זו יש לשאול גם בבני ביתו של בעה"ב, שכולם יי"ח בהדלקתו, אם יש ענין שהם יברכו לעצמם שעשה נסים ושהחיינו, [כעין מגילה שכ' המשנ"ב (סי' תרצב סק"י) שהנשים יברכו לעצמן כששומעות מאיש].

הנה מטעם רואה נר חנוכה שמברך שעשה נסים ושהחיינו (תרעו, ג),

בנדו"ד באכסנאי לא שייך, דהא הוא יוצא בהדלקת בעה"ב, וברכת הראיה שייכת רק אם הוא בעצמו אינו מדליק (עי' בשעה"צ תרעו סק"י), ואכסנאי הרי הוא כאילו הדליק בעצמו.

א) כתב המג"א (תרעו סק"ד) בשם הב"ח, מ"כ אדם שהדליק יכול להדליק לאשה ולברך, וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר אין לברך כיון שהמצוה מוטלת על גוף האדם עכ"ל, ומקורו משלטי גבורים (על המרדכי פ' במה מדליקין) שכ' אדם שהדליק נ"ח יכול להדליק לאשה ולברך, כגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך עכ"ל. — ובכונת הב"ח שכתב שהיא מצוה "המוטלת על גוף האדם" צ"ל שאין כונתו שהיא מצוה שבגופו, כגון תפילין וסוכה, דלא מהני שליחות (כתוס' רי"ד רפ"ב דקידושין), אלא המצוה שעל גופו היא ברכת שעשה נסים, דיש במצות נ"ח ב' חלקים, ההדלקה, וההודאה להשי"ת בברכת שעשה נסים, ולמעשה ההדלקה אפשר לעשות שליח, אבל להודות לה' צריך כל א' בעצמו, ולכן כשמדליק לאשה [שאינה אשתו] צריכה לעמוד ולשמוע ברכת שעשה נסים ולצאת מתורת שומע כעונה. — ולכן שליח המדליק לבעה"ב, ואין בעה"ב עומד על ידו, יברך השליח רק להדליק נ"ח.

ב) ובעצם ברכת השליח, שעושה המצוה בשליחות ומברך, חקר במקראי קודש (חנוכה סי' כג) אם הברכה היא ג"כ בשליחות, דהשליחות פשטה על המעשה ועל הברכה, וחשיב כאילו המשלח עשה ובירך, או דילמא השליחות היא רק על מעשה המצוה, אלא שהברכה נתקנה לעושה המצוה בפועל, וברכה זו של השליח היא, שיכול לברך כיון שעושה המצוה, עכתו"ד.

ונפק"מ בזה יהי' בנ"ח בברכת שעשה נסים, שאם אפשר לעשות שליח לברך עבורו להדליק נ"ח, כמו"כ גם לברכת שעשה נסים, אבל אם הברכה של השליח היא, ה"ז רק על המעשה שעושה, והיא ההדלקה, אבל להודות לה' צריך הבעה"ב בעצמו, ויכול לצאת מהשליח רק כדין שומע כעונה. — ואין השליח מברך שעשה נסים שלא בנוכחות המשלח. — וזה שכ' הב"ח דברכת שעשה נסים על גופו, וצריך המשלח לשומעה מדין שומע כעונה.

ג) ולפ"ז לכאורה בנדו"ד מצוה לאכסנאי שיברך בעצמו שעשה נסים, מאשר שיצא מבעה"ב מתורת שומע כעונה. — דלגבי שומע כעונה כתבו התוס' (ברכות כא:) שאדם המתפלל שמו"ע ושמע מפי החזן קדיש או קדושה ישתוק דשומע כעונה, ולכתחילה אין לעשות כן "דעניה חשיבא טפי הדור מצוה". וכ"כ תוס' (סוכה לח: סוד"ה שמע) דמ"מ עונה עדיף "ומצוה מן המובחר". — וה"נ מצות ההודאה חלה על גוף האכסנאי,

ונהי שיוצא מדין שומע כעונה, אבל עונה בעצמו עדיף, והוא יברך ברכת שעשה נסים.

ומה שלא נהוג שהאשה והבנות היוצאות בהדלקת הבעל והאב מברכות לעצמן שעשה נסים, מפני שאשה כבעלה, וגם הבנות טפלות לאביהן, ולכן אינן מדליקות כמהדרין (ראה במשנת יוסף על סוגיות או"ח ח"ב סי' לז) ויוצאת גם בברכת ההודאה שעשה נסים מבעה"ב.

ד) ויש לעיין ממה דקיי"ל (ברכות נג. ושו"ע או"ח סי' רחץ, יד) שברכת הבשמים בהבדלה יברך אחד להוציא כולם, דברב עם הדרת מלך, וכן נהגינן בברכות המגילה בביהכ"נ שכולם יוצאים בשמיעת הברכות מהש"ץ [ועד כאן לא כתב היסוד ושורש העבודה (שער י"ב פ"ד) שכל א' ראוי שיברך לעצמו, אלא שמא יתבלבל כונת השומע ע"י נגינת הש"ץ, הא לאו הכי שפיר יוצאים לכתחילה בברכות הש"ץ]. — ומאי שנא מדברי תוס' הנ"ל דעונה בעצמו עדיף משומע כעונה, ואי תימא דברב עם קודם לעניה בעצמו, הרי גם בש"ץ החוזר השמו"ע הוי ברב עם, ואפ"ה כתבו תוס' דעניה בעצמו עדיף.

לתרץ זאת צ"ל, דתוס' כתבו זאת לגבי עניית קדושה וקדיש, שכל א' צריך לאומרם, כדין דברים שבקדושה, וכמו תפלת שמו"ע שלכתחילה צריך כל א' להתפלל, וחזרת הש"ץ נתקנה רק לשאינן בקיאים להתפלל, משא"כ בברכות הנהנין והמצות א' מברך לכולם.

ה) מעתה לנדון דידן אם אכסנאי יברך לעצמו שעשה נסים, יש ב' סברות, י"ל דברכת הודאה היא מצוה שבגופו להודות לה' (כש"ג ומג"א הנ"ל) וכמו תפלה וקדושה, ולכן מצוה בו יותר מאשר ישמע מבעה"ב, ויברך האכסנאי לעצמו שעשה נסים. — ומאידך יתכן דברכות נ"ח נתקנו לאומרם יחד, להדליק ושעשה נסים [חוץ מהרואה נ"ח שמברך רק שעשה נסים, שכבר כתבנו (בתחילת דברינו) דלא שייך בנדו"ד]. ואם האכסנאי יוצא י"ח מבעה"ב בברכת להדליק, כמו"כ יֵצא ממנו בברכת שעשה נסים. — אמנם המשתתף בפרוטה הוא שותף לנ"ח, וא"כ יכול שותף אחד, הבעה"ב, לברך להדליק, והשותף השני, האכסנאי, לברך שעשה נסים, והוי כאמרו אותם יחד, דהא' מוציא את חבירו. — ונהגו שבעה"ב מברך כל הברכות, ופוק חזי מאי עמא דבר (וכ"מ במ"ב תרע"ז סק"ד).

ו) ויובן יותר לפ"ד שו"ע הרב (ריג, ו) דבברכת הנהנין כשקבועים יחד, או שנהנים יחד הם נחשבים כגוף א' שנהנה, ומצוה שאחד יברך ויוציא כולם, דברב עם הדרת מלך, ובברכת המצות כשכולם מקיימים המצוה ביחד, כגון שמיעת קול שופר או מגילה, או יושבים יחד בסוכה אחת, מצוה שא'

יברך, וכן בקידוש והבדלה וכו׳ עייש״ה. — וכ״כ בביאור הגר״א (סי׳ ח, ה) שלשה המתעטפים בטלית כאחת, [אפילו כל א׳ בטליתו, באה״ט], א׳ יברך, כבבשמים בהבדלה, וכ״ה בתוספתא עשרה וכו׳ היו עושין מצוה אחת א׳ מברך לכולן וכו׳ עיי״ש. — וה״נ הרי בעה״ב ובני ביתו והאכסנאי מקיימים מצות נ״ח ביחד, ועדיף מהמתעטפים כל א׳ בטליתו, דבנ״ח מקיימים המצוה ביחד ממש בנר אחד, א״כ מצוה שא׳ יברך, והברכה שייכת לבעה״ב, באשר הוא השותף העיקרי, והאכסנאי השתתף רק בפרוטה, אבל יכול בעה״ב גם לכבד את האכסנאי שהוא שותפו שיברך. — וכ״כ הערוה״ש (תרעז, א) שבעה״ב ואכסנאי ״אחד מהם״ יברך.

וכתבו הערוך השלחן (ריג, ז) והמשנ״ב (ח סקי״ג) דלא נוהגים שא׳ יוציא את חבירו בברכה, שמא לא ישמע בכונה לצאת מחבירו, ורק בקידוש והבדלה שמכינים עצמם יחד הוי קביעות. — ולפ״ז כמו״כ באכסנאי י״ל שמכין וקובע עצמו לצאת בנ״ח מבעה״ב, שפיר מוציאו בעה״ב, ואינו מברך לעצמו שעשה נסים. — אלא שבעה״ב יכול לכבד את האכסנאי לברך ב׳ הברכות ולהוציא כל השומעים, או יכול לכבדו בברכה אחת.

ז) ולגבי ברכת שהחיינו, ראה במשנ״ב (סי׳ ח סקי״ד) בשם פמ״ג (סי׳ ח א״א ח) אם כמה אנשים קנו טליתות חדשים ועשו בהם ציצית, ולא בירכו שהחיינו, דמברכין בעיטוף ראשון, נהי דאחד יכול לברך ״להתעטף״ בשביל כולם (כבסעי׳ ה), אבל ברכת שהחיינו כל א׳ בעצמו יברך, כהרמב״ם (הל׳ ברכות יא, י) עכ״ד. — והרמב״ם כתב שם: אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו עכ״ל. לאפוקי אם כבר יצא ועושה המצוה להוציא חבירו, — וא״כ לכאורה ברכת שהחיינו יברך האכסנאי לעצמו.

אלא שכתב הכס״מ (שם) בשם הרמ״ך דנראה מהרמב״ם שהמקדש להוציא נשים אינו מברך שהחיינו, ומנהגנו לברך וכן ראוי לעשות, דכיון דחובה היא לאשה לברך אותה ברכה, מברך אותה בעבורה, וחשבינן כמו שמברכת היא דשומע כעונה, וגם הרמב״ם יסבור כן עיי״ש. — ויש להבין דברי הכס״מ שגם הרמב״ם יודה, שהרי בפירוש כתב שאינו מברך שהחיינו אלא בעושה מצוה לעצמו. ומה סברא לחלק בין קידוש לציצית, ואולי כיון דנשים אינן בקיאות יכול להוציאן (וכ״כ בחי׳ בני בנימין, שבסוף הרמב״ם), וכדאשכחן שהש״ץ מברך שהחיינו דקידוש בביהכ״נ, להוציא האורחים, שמהם אינם בקיאים.

אבל יש לחלק, דבנדו״ד שאני, ששניהם יוצאים בשותפות בהדלקה וברכותיה, ובזה שפיר א׳

עושה המצוה בשליחות חבירו, ומוציאו בברכות בתורת שומע כעונה, שמועיל בכל התורה. — ורק אם א׳ עושה המצוה לחבירו בלבד, כגון התוקע שופר לחולה או לאשה, והוא כבר יצא, בזה ס״ל להרמב״ם שאינו מברך לו שהחיינו, שהיא ברכת שבח והודאה וחייב המקיים המצוה לברך בעצמו.

בהא סליקנא שאכסנאי היוצא נ״ח מבעה״ב, יצא בכל ג׳ הברכות מבעה״ב, וכמו שנתבאר בס״ד.

אלמנה המתאכסנת אצל ילדי׳ בחנוכה היכן תדליק נ״ח

בס״ד ט״ו טבת תשס״ו
שלומים מרובים, כטל וכרביבים, להאי גברא יקירא המו״מ בתוי״ש הה״ג מזכה הרבים ובנש״ג מוה״ר אלכסנדר אליעזר קנאפלער שליט״א, ב״פ.
אחדשת״ה באה״ר ובידידות,

קבלתי מכתבו היקר ושמחתי בו כמו שהנני תמיד שמח לראות את מעשי זיכוי הרבים שלו בתורה וטהרה ותהלים וכו׳.

בדבר שאלתו באלמנה המתאכסנת אצל ילדיה בשבתות ויו״ט, היכן תדליק נר חנוכה. — אם הולכת לשבת חנוכה לבתה (כמו כל השבתות) אז חתנה יזַכה לה שותפות בנ״ח, ותצא י״ח בהדלקתו, וכמובן שמצוה טפי שתדליק בעצמה שם, כי אשה טפלה לבעלה, כשיש לה בעל, אבל לחתנה אינה טפלה, אלא יכולה לצאת י״ח מדין אכסנאי, ובזה קיי״ל שיכול להדליק בעצמו, דמצוה בו יותר מבשלוחו.

והגם דקיי״ל (סי׳ תרעא, ח) דחצר (ובית) שיש לו ב׳ פתחים ידליק בשניהם שלא יחשדוהו שאינו מדליק נ״ח, בכ״ז לא מצינו שיהא אסור לאדם לעזוב ביתו בחנוכה ולהתאכסן אצל הילדים (או בכל מקום שהוא). — והטעם דחשד שייך כשרואים שדרים פה ואינם מדליקים נ״ח, אבל כשרואים שכל הפתחים והתריסים סגורים ואינו יוצא ונכנס, הרי ניכר לכל שאיש זה אינו בביתו, ולא יחשדוהו שאינו מדליק נ״ח. וזה אפי׳ עוזב ביתו רק לילה אחת לגמרי, כך מבואר מהפר״ח (סי׳ תרעז).

ואם האלמנה רוצה ללכת לבתה רק לראות ולשמוע ולצאת י״ח בהדלקת נ״ח, ואח״כ לחזור לביתה, אין זה כדאי וראוי, כי נשים מצוות כמו אנשים להדליק בביתם, וע״פ הלכה רק אכסנאי שדר בבית בעה״ב אחר יוצא עמו, אבל לא להיות אורח רק למשך ההדלקה, אפילו אוכלים אח״כ ארוחת הערב.

לכן תדליק בביתה לבדה, ואח״כ תלך לילדי׳ לשמוח איתם יחד, או שא׳ מילדי׳ יבא לביתה לכבדה להיות עמה בהדלקתה נ״ח.

ואם הולכת להדלקת נ״ח בע״ש ונשארת שם עד אחרי סעודת ליל ש״ק תלוי איפה שמדלקת נר שבת, שאם בביתה, אז גם נ״ח, ואם בבית בתה, דהיינו שקבעה עצמה לליל שבת שם, א״כ תדליק שם נ״ח.

דושה״ט וש״ת באה״ר ובברכה נאמנה,

מתארח בשבת חנוכה במק״א היכן ידליק במוצ״ש

בס״ד כ״ד אייר תשס״ג פעה״ק ירושלים תובב״א

שוכט״ס ובימי העומר, שלום אומַר, לכבוד ידידי הרה״ג המפו׳ בנש״ג שלשלת היוחסין מוהר״ר יהודא אריה מאיר הלוי יונגרייז שליט״א, בק״ק אנטווערפען.

אחדשה״ט וש״ת באה״ר,

בדבר שאלתו שאלת חכם, איך לנהוג במי שמתארח בשבת חנוכה בבית אחרים [שכיח מאד ילדים אצל הורים] בהדלקת נר חנוכה במוצש״ק, אם ידליק שם בבית המארח שלו, או כשיחזור לביתו ידליק בביתו.

א) הנלע״ד בזה, כי יש בנושא זה שני כללים, שצריך להדליק בביתו הקבוע לו, וצריך להדליק לכתחילה בזמן שקבעו חז״ל, עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא חצי שעה משתשקע החמה [ונחלקו אם תחילת שקיעה או סוף שקיעה]. — ובמוצ״ש שאי אפשר להדליק בזמן זה, זמן ההדלקה לכתחילה הוא משגמר את השבת, כל א׳ כמנהגו, אם כר״ת או כהגאונים, או כהממוצע ביניהם, והתפלל ערבית וחוזר לבית [והבדיל הבדלה], אז חל עליו מיד חובת הדלקת נ״ח. — ולא רק שכך תיקנו נ״ח מכיון שא״א בשקיעה, אלא גם זמן כלתה רגל מן השוק במוצ״ש הוא יותר מאוחר, כי התרמודאי מוכרי העצים מכרו כאשר בני ישראל גמרו את השבת במשך חצי שעה נוספת, ולכן גם במוצ״ש חנוכה המחמירים כר״ת אינם מקדימים לפני כן, וכ״כ בשו״ת אגרות משה.

מעתה המתארח אצל אחר לש״ק, קבע אז שם דירתו לאותו יום, וכל זמן שלא עקר דירתו משם הוי קבוע שם, וחייב להדליק שם, כי זה עכשיו ביתו, ושם הגיע זמן הדלקתו, א״כ מיד שמבחינת יציאת השבת יכול להדליק, חייב להדליק בבית המארח שלו [דהגם שכבר עברה חצי שעה דכלתה רגל אבל במוצש״ק מתאחר הזמן והוא מיד כשיכול, וכנ״ל].

אלא א״כ בדעתו לעקור משם מיד אחרי מעריב והבדלה, ולא ישהה שם חצי שעה, א״כ מיד בצאת השבת עוקר קביעותו, ואז נעשה ביתו הבית הקבוע שלו, וידליק אח״כ בביתו. — וכיון שזה לא שכיח לנסוע משם מיד כשיצאה השבת, אלא שוהים עוד מעט, לפחות חצי שעה ויותר, א״כ חל עליו חובת הדלקה שם.

ב) ואיך לנהוג למעשה, תלוי בכל א', שאם ביתו קרוב למקום שמתארח, יכול להזדרז ולשוב לביתו ולהדליק בביתו, אך אם צריך לנסוע לרחוק, טוב שלא יעקור קביעותו שבשבת, וידליק במקום שמתארח, וישהה שם חצי שעה, ואח"כ יסע לביתו [שאם ידליק מאוחר בביתו, יהיה אחרי הזמן דלכתחילה].

ג) מעתה לא פליגי רבני זמנינו בזה, דמש"כ בספר חובת הדר (הל' חנוכה פ"א ס"ק סה) שעל האורחים להקדים שובם לביתם במוצ"ש, ולהדליק בביתם, ושכן נהגו עכ"ד. הני מילי כשאכן מקדימים לשוב מיד, וכמו שנתבאר, ואירי כשגרים לא רחוק מאד. — ומש"כ בספר תשובות והנהגות (ח"א סי' שצא) דאם יקח כשעתיים לאחר הזמן עד שהאורח ידליק בביתו, אז ידליק אצל מארחו, דהחיוב כבר חל עליו מיד במוצ"ש עכתו"ד, הרי איירי שיתאחר בהדלקתו בביתו, שאפילו אם יחזור מיד יקח כשעתיים, א"כ חייב להדליק בזמן דלכתחילה.

ד) ודעת הגרש"ז אויערבאך ז"ל כמובא במעדני שלמה (ח"א מועדים עמ' קיג) שהעתיק כת"ר, שידליק מיד בבית מארחו, ושוב אינו חייב להדליק אח"כ בשובו לביתו משום חשדא, דליכא חשדא לאחר זמן ההדלקה, ועוד די"א שבזמננו ליכא חשדא (כמסומן במקורות שם) עכ"ד, ובכונתו צ"ל דבזמנינו יש מדליקים עם השקיעה, ויש בצאה"כ, ויש אחרי מעריב, ויש אחרי ר"ת, ויש בפנים שלא רואים בחוץ כלל, א"כ ל"ש חשדא, כיון שכל א' משונה במנהגו מחבירו, ול"ש לחשדו שאינו מדליק.

ובספר הליכות שלמה (להגרשז"א ז"ל, ח"א פי"ד סעיף יח) נתבאר יותר, שאם נמשכה שהותו בבית מארחו, כפי שמצוי במוצ"ש, טוב שידליק שם, ובלבד שישהה שם חצי שעה לאחר הדלקתו. — ובהערות שם: דאע"פ שיכול לשוב לביתו ולהדליק, הכי עדיף, שהרי כבר הגיע זמן הדלקה, וא"צ לסעוד [מלוה מלכה] שם לאחר ההדלקה. — ומי ששכר חדר במלון לשבת חנוכה, ודירתו רחוקה שעד שישוב במוצ"ש תתאחר השעה, נכון שישכור החדר לעוד זמן מה במוצ"ש וידליק שם, ואם אי אפשר, ימַנה שליח שידליק עבורו בביתו בזמנו, ועדיף ע"י שליח בזמנו, מבעצמו באיחור עכ"ד.

ואין כאן הנדון מה עדיף, מצוה בו יותר מבשלוחו, או זריזין מקדימין למצות, דכאן אין זה רק ענין של זריזין להדליק מוקדם, אלא עיקר דדינא דש"ס עד שתכלה רגל.

וסיומא דמילתא כלעיל אות ב'.

להפסיק מלימודו למצות הדלקת נר חנוכה

בס"ד כ' כסלו תשע"ה
בימי חנוכה, יתברך ברוב ברכה, הרה"ג החריף ובקי יגע בתורה בחשיכה כאורה מו"ה אברהם חיים הרש שליט"א בני ברק ת"ו, מח"ס ביכורי אברהם

אחדשה"ט, על דבר שאלתו אם בעינן להפסיק מלימודו "למצות הדלקת נר חנוכה".

איתא ברמב"ם (בפ"ג מהל' ת"ת ה"ב) וז"ל היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק מלימודו, ואם לאו, יעשה המצוה ויחזור לתורתו עכ"ל.

ויל"ע אברך שלומד תורה בכולל מה עדיף שאשתו תדליק עליו נ"ח בבית להוציאו יד"ח, וכ"ז משום דהמצוה יכולה להעשות ע"י אחרים, א"כ לא יפסיק מלימודו, או דילמא הואיל ולכתחילה המצוה מוטלת עליו להדליק נר חנוכה בביתו, א"כ בכה"ג אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו, וצ"ע. עכ"ד מע"כ.

בודאי שעליו מוטלת המצוה לילך לביתו להדליק בעצמו נ"ח, ולא לסמוך על הדלקת אשתו, אפילו אם בכולל שלומד מדליקים נ"ח ויוכל לראות אור נ"ח, ולא ראינו ולא שמענו כן מעולם. [ובלא"ה אין אנו במדרגת תורתו אומנותו כרשב"י וחביריו, ומבטלים לימודנו לכמה דברים, א"כ על אחת כמה וכמה, על מצות פירסו"נ דהדלקת נ"ח שהיא מצוה חביבה עד מאד (כרמב"ם סוף הל' חנוכה)].

וכ"כ בס' פסקי תשובות (תרעו, ה) ונוהגים לשהות ליד הנרות ערך חצי שעה, ככתוב בס' מקור חיים (לבעל חוות יאיר זצ"ל) "נראה לי שעיקר המצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקים אחר הנס כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדשך, ולא סגי שידליק וילך לו אל מקום אחר". וע"ע שו"ת שב יעקב (סי' כב) שלא ילך מיד אחר הדלקת הנרות לביהמ"ד להתפלל, ובס' נפש דוד מהגאון האדרת זצ"ל כותב בזה"ל "מצות נ"ח היתה חביבה עלי עד מאד, ולולי שיחת הבריות הייתי מהדר שידלקו זמן רב כפי יכולתם, והתענגתי לשבת בחדר שבו הנרות לראותם ולהסתכל בהם בכל רגע ולא הלכתי מאותו חדר רק כשהייתי אנוס עפ"י עבודת הציבור, ובכל זאת ישבתי נגד פתח אותו החדר כדי להסתכל בהם כפעם בפעם והייתי שש ושמח בהם הרבה". ועי' יסוד ושורש העבודה שער י"ב.

שוב ראיתי מפורש כן בראש (פ"א דפסחים סי' י', קרוב לסופו) דמברכים "להדליק" נר חנוכה ולא "על

הדלקת נ"ח" אע"ג דאפשר ע"י שליח, אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס עכ"ל.

כן נהגו רבותינו גדולי השקדנים, שהדליקו נ"ח בעצמם ברגש קודש בשמחה של מצוה ובהודאה והלל לה' על הנסים, וגם על נסיך שבכל יום עמנו.

[**ועי'** באריכות במשנת יוסף על סוגיות או"ח (ח"ב סי' לו, ו) ביאור מחלוקת שני הגדולים שהביא התרוה"ד (סי' קא) ומובא בט"ז (תרעז, א), באכסנאי אם ידליק בעצמו אף אם אשתו מדלקת עליו].

הדלקת נר חנוכה בעצמו, או ע"י שלוחו בהידור

בס"ד כ' כסלו תשע"ה

בימי חנוכה, יתברך ברוב ברכה, הרה"ג החריף ובקי יגע בתורה בחשיכה כאורה מו"ה אברהם חיים הרש שליט"א בני ברק ת"ו, מח"ס ביכורי אברהם

אחדשה"ט, על דבר שאלתו בענין הידור הדלקת נר חנוכה, דמבואר ברמ"א או"ח (סי' תרעג סעי' א) שמן זית מצוה מן המובחר (מרדכי, וכל בו ומהרי"ל) עכת"ד.

יש לחקור האם עדיף להדליק בעצמו בנר של שעוה דאורו צלול כמו שמן, דעכ"פ "מצוה בו יותר מבשלוחו", או דילמא בכה"ג דיכול להדליק נר חנוכה ע"י שליח שידליק עבורו בשמן הוי הידור טפי, כמבואר בשו"ת חכם צבי (סי' מה) דהביא הרבה ראיות דימשוך ידו מנרות של שעוה, וידליק בשמן זית [מביאו הבאר היטב רסי' תרעג], וע"ע מ"ב (סי' תרעג ס"ק ז, ובשעה"צ), וצ"ע. עכ"ד מע"כ.

שאלה זו תלויה היכי משכחת לה, אם במי ששני אנשים נמצאים בבית אחד בפונדק או מלון וכדומה, ולא' יש שמן זית ולב' יש רק נרות שעוה, אם ישתתף עם הא' ולצאת בהדלקתו בשמן זית, באופן ששניהם בחדר אחד ואין חשדא מהרואים שיחשדוהו שלא הדליקו, לכאורה כן עדיף משום ברוב עם הדרת מלך, כבשו"ע (סי' ח, ה) לגבי ציצית, (וקסז, יא) לגבי ברכת המוציא, אבל כבר כתב במשנ"ב שאין אנו רגילים בזה, שמא לא יכוונו לצאת ולהוציא. — [ואולי זה שייך רק לגבי אמירה ברב עם, קידוש הבדלה וברכה, ולא למעשה המצוה שכל א' מתעטף בטליתו, כן כל א' ידליק].

ואם מדובר שהמשלח והשליח הם בשני בתים נפרדים, א"כ הגם ששמן זית עדיף, אבל להדליק בביתו עדיף טפי, שהוא עיקר החיוב נר איש וביתו.

ודע עוד, דשמן זית הוא הידור בחפצא דמצוה, שהוא הכי חשוב, ומצוה בו יותר מבשלוחו, הוא הידור בגברא עושה המצוה שיעשנה בעצמו. —

והידור בעצם חפצא דמצוה עדיף, כמבואר אצלנו בס"ד בקונטרס הידור מצוה בכת"י (אות ז). — וגם הידור בעצם המצוה דוחה למצוה בו יותר מבשלוחו, וא"כ היה עדיף להדליק בשמן זית ע"י שלוחו, מתרי טעמי, דשמן זית הידור בגוף חפצא דמצוה. וגם הידור עדיף ממצוה בו יותר מבשלוחו.

א"כ בשני האנשים נמצאים יחד והוא מקנה לו חלק בשמן זית שלו, ויוציאנו בברכה, הכי עדיף טפי.

המתאחר להגיע להדלקת נ"ח אם ידליק בזמן ע"י שליח

בס"ד י"ט אדר תשע"ג

שוכט"ס להאי צורבא מרבנן, קנקן חדש מלא ישן, מופלג ושקדן בתוה"ק לילה כיומם, חו"ב טובא כ"ה משה שמואל דיין נ"י, בישיבת פוניבז' בני ברק אחדשה"ט,

שמחתי בשורותיך הנעימות, בהן הנך מפלפל בחכמה ודעת, ושאלתך במי שמתאחר להגיע לביתו בחנוכה יותר מחצי שעה מהזמן, שהוא לפי הגר"א בשקיעה, ולפי השו"ע (תרעב, א) בצאה"כ, שאחרי חצי שעה כבר כלתה רגל מהשוק, כבשו"ע (תרעב, ב), האם יעשה את אשתו או אחר לשליח להדליק בזמן ממש, או שמוטב שידליק בעצמו, כיון שבדיעבד יכול להדליק בברכה כל הלילה כל זמן שבני ביתו ניעורים, ומצוה בו יותר מבשלוחו. — והבאת מהמון ספרים, דזריזין מקדימין למצוות הוא דאורייתא, כדילפינן לה (דריש פסחים) מקרא, ואילו מצוה בו יותר מבשלוחו אינו אלא דרבנן, וממילא צריך להקדים למצוה בזריזות ע"י שליח, מאשר להדליק בעצמו שלא בזריזות.

הנה מנהגי ההדלקה שונים הם, כל א' כפי המקובל לו מאבותיו ורבותיו, יש בשקיעה, יש בצאה"כ, ויש בשקיעה דר"ת, ויש בצאה"כ דר"ת וזו שיטת מרן בשו"ע (תרעב, א) ועיי"ש בביאור הלכה. — א"כ באופן זה שמתאחר לא יותר מדי, הרי המצוה בעיקרה היא נר "איש" וביתו. — ובזמנינו כלתה רגל מהשוק הרבה מאוחר מבזמן הש"ס, כמבואר באריכות בשו"ת משנת יוסף (ח"ט סי' קסב- קסו), והגם דלחומרא א"צ להחמיר בדוקא שיאירו נרותיו עד סמוך לחצות לילה, אבל בדיעבד כשמאונס מתאחר, והרבה מדליקים רק עכשיו, בשובם מבית הכנסת, אחרי שהתפללו קודם מעריב בזמן ר"ת (מטעם תדיר, עי' משנ"ב). — יש סברא לומר שידליק האיש נ"ח ויוציא משפחתו.

והבאתי כעי"ז משו"ת שבט הלוי (ח"ד סו"ס סו)בשו"ת משנ"י (ח"ט סי' קסז), דהיינו כל זמן שבני ביתו נעורים, וכן נוהגים שומרי תורה ומצוות העובדים במשמרת לילה.

חבל שבכל משוטטות עיניך, חוץ מבספרי משנ"י, ששם מבוארים נושאים כאלה בס"ד בכמ"ק, ואציין לך קצתם: נשים בחיוב נ"ח, במשנ"י על סוגיות (או"ח ח"ב סי' לז). נ"ח כשכל המשפחה יאחרו (שו"ת ח"ט סי' קסז). ועוד בנדון זה אם האשה תדליק בזמן כשהבעל יחזור מאוחר (שו"ת ח"ה סי' קטז). ולענין בדיקת חמץ למי שעובד בתחילת הלילה (ח"ה סי' עט). ולענין "בית" בחיוב נ"ח (ח"ו סי' קל וקלד).

נהניתי מעומק הים הגדול ששלחת לי בסוגיא דאין עושין מצות חבילות חבילות, בטוטו"ד. וגם בזה כתבתי בס"ד קונטרס ארוך במשנ"י על סוגיות (או"ח ח"א סי' כט) עיי"ש.

מה עדיף להדליק נ"ח מאוחר בלילה או ע"י שליח בזמנו

בס"ד כ"ג כסלו תשע"ה
בימי חנוכה, שפע ברכה, לכבוד הרה"ג החריף ובקי, משנתו קב ונקי, מו"ה אלחנן פרינץ שליט"א מח"ס שו"ת אבני דרך ז"ח בד"ח שו"ע, בית שמש ת"ו אחדשה"ט,

במכתבו הסתפק במשפחה שיש לה שמחה משפחתית קרובה, בעיר רחוקה בחנוכה, ועליהם לנסוע לפני השקיעה כדי להגיע בזמן, ויחזרו מאוחר מאד כשכבר כלתה רגל מן השוק, ולפניהם ג' אפשרויות: להדליק בפלג המנחה (כבשו"ע תרעב, א), או מאוחר בלילה, או שיעשה שליח א' משכניו שידליק בזמנו.

בשאלה זו דומני שכבר כתבתי, אבל איני מוצאה כעת. — מסתבר ששאלה זו מתחלקת לכמה חלוקות:

א) אם איש זה מדליק ליד החלון כנהוג ברוב תפוצות ישראל, או כאנשי ירושלים שמדליקים בחוץ ממש, א"כ יש כאן פירסומא ניסא בהדלקתו, ואם אפשר ידליק ע"י שליח [שכן שיתן לו מפתח ביתו], דהגם שמצוה בו יותר מבשלוחו, מ"מ עיקר המצוה היא פירסומא ניסא, וזה הידור המצוה.

נתבאר אצלנו בס"ד בסוגיא דהידור מצוה (בכת"י אות ח) מתוך ראיות ומקורות, שישנן ד' מדרגות, הכי חשוב הוא א', הידור המצוה. ב', זריזין מקדימין. ג', ברב עם. ד', מצוה בו יותר מבשלוחו. — וא"כ כששלוחו מדליק בפרסו"נ, ה"ז הידור, וזריזין, וגם בגדר ברב עם, שכולם מדליקים ורואים הנרות בזמנם. רק חסר לו המצוה בו.

שאם ידליק בעצמו בפלג המנחה, אפי' יתן הרבה שמן, י"א שלא יברך, הרחיד"א בכסא רחמים (עמ"ס סופרים פ"ב), וחזר בו ממש"כ בברכ"י (סי' תערב) שיכול לברך, וממנו מקור המשנ"ב (תערב סק"ג). — [וכתב במור

וקציעה (סי׳ תרעב) דברכת להדליק נ״ח אינה רק ברכת המצוה, שאז ברכות אינן מעכבות, אלא הברכה בכלל עיקר מצות פרסו״נ. — ואפי׳ לא נחמיר כמוהו דאינו יוצא בלי ברכה, אבל עכ״פ אם מברך במקהלות, הוא או שלוחו, ה״ז בכלל פרסו״נ. — אבל זה שייך רק אם השליח אכן יברך, משא״כ אם יברך וידליק בבית השליח ומשם יכנס לשכנו וידליק בלי ברכה, סברא זו לא שייכת. — ובלא״ה לא הובאו ד׳ המו״ק להלכה]. — וע״י שליח לא אפשר תמיד, וגם מפחדים להשאיר נרות דולקות בבית שאין בו אדם.

וכל זה לולא דברי שו״ת שבט הלוי (ח״ד סי׳ סו) שכתב שבמקרה שלנו עדיף מאוחר בביתו כשכל המשפחה יחזרו לביתם, והוסיף שגם זה הידור לעסוק במצוה בעצמו עיי״ש [ויש להוסיף, שמעיקרי המצוה להודות ולהלל לה׳ על הנסים והנפלאות, וזה רק כשמדליק בעצמו].

וגם דעת כמה אחרונים שיכול לעשות שליח אבל יברך רק עם בעה״ב עומד על ידו, (משנ״ב תרעח סק״ט) והליכות שלמה (טז, ה), ואכמ״ל.

ב) אבל אם איש זה ידליק בפנים, ע״י פתח פנימי ששם אפשר שיהיה פחות מי׳ טפחים, כמנהג כמה עדות חסידים, אז לא שייך אצלו כלל זמן כלתה רגל מן השוק, ואפי׳ שחייב להדליק מיד בזמנו, מ״מ יותר טוב בלילה כשכל המשפחה יחזרו לביתם.

ג) מדי דברי אזכיר נשכחות, שבצעירותי בסוף ממשלת המנדט האנגלי בא״י, כשהיו מהומות נגדם, גזרו על ״עוצר״ בלילה, דהיינו ששום איש אל יצא מפתח ביתו אחרי שעה אחה״צ עד למחרת בבוקר, וגרו אז בבתים הישנים שפתחיהם כלפי החצר או מרפסת ארוכה, כך שלא יכלו לצאת מדירותיהם. — והסתפקו אנשי ירושלים המדליקים ע״י פתח ביתם בחוץ מה לעשות, אם להדליק בפלג המנחה (בערך בשעה ׃), או שידליקו בפנים ע״י החלון בשקיעה ממש כאשר הם נוהגים. ואיני יודע מה עשו עם תפלת ערבית בצבור, דמסתבר כיון שמנהגם כהגר״א אינם מתפללים מפלג, אלא אחרי צאה״כ.

גם איני יודע מה הורו אז רבני ירושלים, ומסתבר שהדליקו עם השקיעה ממש כאשר נוהגים וע״י החלון בפנים הבית, שאז יש פרסו״נ לאנשי הבית, וגם לשכנים שחלונותיהם הם למולם, ותיכף אח״כ התפללו ערבית ביחידות.

הדלקת נ"ח ע"י נכרי (זקן שיש לו מטפל נכרי)

בס"ד חנוכה תשע"א
בימי חנוכה, אורה ושמחה, לידידי היקר שבערכים, אב בחכמה ורך בשנים, חו"ב טובא בחד"ת מופלג בתוי"ש הרב מתתי'הו גבאי שליט"א
אחדשה"ט.

במכתבך הנעים מעניני דיומא נשאת ונתת באמונה אם אפשר להדליק נר חנוכה ע"י גוי, והוא עפ"ד שו"ת חסד לאברהם (להגר"א תאומים, מה"ת או"ח סי' פ) שנשאל במי שקיבל שבת ועדיין לא הדליק נ"ח, ובינתיים שקעה החמה והוא בין השמשות. והשיב שידליק ע"י גוי, דלא גזרו על אמירה לנכרי ביה"ש, ויוצא יד"ח גם ע"י נכרי, וכמש"כ המג"א (סי' רסג סקי"א) שאם לא הדליקה עד ביה"ש תאמר לגוי ומהני לנר שבת, וא"כ ה"נ לנ"ח, והא דאמרו בגמ' (שבת פג,) הדליקו חש"ו לא עשו כלום, הוא בדלא ציוה להם, אבל כשציוה מהני בחש"ו וגם בנכרי עכתו"ד. — ויתר דבריך יבואו בתוך דברינו בס"ד.

והשאלה יותר שכיחה בזקן חולה שיש לו מטפל נכרי, אם הזקן יכול לברך ולהדליק השמש ולשלוח הנכרי להדליק המנורה.

א) הנה דברי החסל"א הם חידוש עצום, שהרי מפורש ברמב"ם (הל' חנוכה ד, ט) שאם הדליק ע"י חש"ו או גוי לא יצא. אכן בחי' אור גדול (להגדול ממינסק, הנדפס במשניות, מגילה פ"ב מ"ד) כתב דבגמ' ליתא גוי. וגם מאי קמ"ל, אלא הוא ט"ס וצ"ל עבד כנעני, והיה כתוב ברמב"ם ע"כ, והמדפיס עשה מזה עכו"ם, אבל כונתו לעבד כנעני עכ"ד. — ולכאורה עדיין קשה דבגמ' נזכר רק חש"ו.

ב) ונלע"ד שהרמב"ם בא להשמיענו חידוש, שעבד כנעני פטור מנ"ח, וממילא אי אפשר להדליק על ידו, שהרי הוא מחוייב במצוות כאשה, וא"כ שיהא חייב בנ"ח כאשה, קמ"ל שפטור, והוא משום דלעולם גם אשה היתה צריכה להיות פטורה, שהרי היא מצוה שהזמן גרמא, וחייבות רק מפני שגם היו באותו הנס, וא"כ עבד כנעני שלא היה באותו הנס, כי אותם לא היו צריכים "להעביר מחוקי רצונך" דודאי היו עם היונים נגד אדוניהם היהודים, ועזבו מעצמם כל דת יהודית, ממילא כגוים הם ואינם שייכים לנס חנוכה. — וכעין דאשכחן בפורים (בסי' תרפט, א) שעבד כנעני פטור ממגילה, כיון שלא היו באותו הנס להשמיד ולאבד כמו הנשים (מ"ב ושעה"צ בשם הגר"א).

ג) כל זה לפי הגהת האור גדול ברמב"ם שעבד כנעני פטור מנ"ח. אבל גם לפי גירסא זו ברמב"ם, כש"כ שגוי אינו שייך לחנוכה, ואם הדליק על ידו לא יצא, מק"ו מחש"ו. — ובין שגרסינן

ברמב״ם ״עבד כנעני״, או לפי הגירסא שלפנינו ״גוי״ נתמעט גוי מנ״ח.

ואמנם החסל״א הנ״ל יליף לה מנר שבת, שכ׳ המג״א (רסג סקי״א הנ״ל) שבין השמשות תאמר לגוי להדליק. — ויש דמיון לנ״ש ולנ״ח, שבשניהם חובת גברא שאשתו תדליק נ״ש, והוא נ״ח, ובנ״ח לא מועיל דליקה מבעוד יום אלא צריך להדליק לכבוד שבת ומפלג מנחה (כבשו״ע רסג, ד) וכמו שנתבאר בס״ד במשנת יוסף על סוגיות (או״ח ח״א סי׳ יא סוף אות ב׳) שבכל אופן חייב להדליק נר בביתו, אפילו מי שיש לו אורה בבית כגון מתאורת הרחוב, דנ״ש כבוד שבת לקבל המלך בנר דלוק. — וכן בנ״ח אם הדליק לפני פלגה״מ צריך לחזור ולהדליק (עי׳ שו״ע תערב, א), כדי שיהא ניכר שמדליקו לפרסו״נ.

ד) אבל דברי המג״א עצמם צ״ע כמו שתמה בחי׳ הגרעק״א (בשו״ע רסג, למג״א סקי״א הנ״ל) דהא אין שליחות לנכרי, וא״כ היא אינה מדלקת, ואיך תברך [אלא כתב שאם הולכת לחופה עש״ק אחה״צ תדליק ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו]. — אלא שכתב המג״א (סי׳ תרעט סק״א) שבערב שבת חנוכה אם אשה הדליקה נר שבת לפני נ״ח, אז בדיעבד תאמר לאחר להדליק [דאשה מקבלת שבת בהדלקת נ״ש]. וכ׳ הפמ״ג (דא״א א׳) שתמוה כיון שהיא אינה יכולה כבר להדליק נ״ח, איך תאמר לאחר, הרי קיי״ל (נזיר יב.) כל מה שאיהו לא מצי עביד לא מצי למשויא שליח, אלא נראה דלאו מטעם שליחות ממש הוא, אלא ממונו הוא [שמדליקים ממנו], והאחר רק מעשה קוף קעביד. אלא האיך תברך ואפי׳ שומע כעונה צ״ע עכתו״ד הפמ״ג.

ה) ולפ״ז כתב מהרש״ם בדע״ת (בסי׳ תרעג סו״ס ב) דדעת הפמ״ג הנ״ל דבנר חנוכה א״צ דין שליחות כלל, רק שיהי׳ ממונו, ולפ״ז י״ל שגם ע״י עכו״ם יוצא יד״ח עכ״ל. — ואכתי יל״ע מה יענו להרמב״ם הנ״ל (ד, ט) שכ׳ שנ״ח שהדליקו חש״ו או גוי [אפי׳ נימא עבד כנעני, הרי כש״כ גוי] לא עשו כלום עכ״ל. דדוחק גדול לומר דהיינו שהדליקו מעצמם, אבל אם ציוה להם מועיל, דמה הבדל בין ציוה ללא ציוה, הרי אין שליחות, וגם בלי ציווי למה יבואו חש״ו וגוי להדליק. — וביותר קשה לשון הרמב״ם שהוסיף הסבר: לא עשה כלום ״עד שידליקנה מי שהוא חייב בהדלקה״ עכ״ל. וא״כ איך אפשר לומר דההדלקה רק מעשה קוף, והעיקר שממנו ידליקו וצע״ג. — ותוספת הסבר זה של הרמב״ם צ״ע, ולכאורה בא לאפוקי מסברת הפמ״ג, אלא בעינן הדלקה ע״י בר חיוב מטעם שליחות.

ו) והבאת משו״ת מור ואהלות (אהל ברכות והודאות אות יד) לדון עפ״ד המחנה אפרים (הל׳ שלוחין סי׳ יא) שמהני קביעת מעקה ע״י פועל נכרי, מטעם יד פועל כיד בעה״ב, דהוי כידא אריכתא דידיה, דההי״ד שיועיל לנ״ח,

אלא שמסיק דכמו דחש"ו לא מהני כן גוי. — ובר מן דין עי' שו"ת משנת יוסף (ח"ח סי' קיז, ה) שהאחרונים חולקים על המחנ"א, וסוברים דכשהפועל הנכרי עושה את המעקה, א"א לבעה"ב לברך, ה"ה מהרי"ט אלגזי (בכורות פ"ד אות נ', דף כג.), הנתיבות (סי' קפח), השעה"מ (תרומות פ"א) ועי' מעשה חושב, שער המשפט (רסי' קפב), ושו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ה) ועוד.

ז) וחשבתי להתיר בנדו"ד שהזקן ידליק ע"י מטתו ויעבירוהו לחלון, ע"פ מ"ב (תרעה סק"ו) יש מקילים לטלטל נ"ח ממקומם תוך חצי שעה. — אבל שמא ה"מ ממקום למקום, או מחלון לחלון, ולא מהמטה לחלון, דהו"ל כמעביר מהבית לחוץ דאסור דיאמרו לצרכו הדליקה (תרעה, א), שהרי מעבירו לחלון לפרסו"נ, וא"כ צריך להדליקה בחלון.

לכן בדיעבד יוכל לסמוך על הפמ"ג דע"ת וחסל"א הנ"ל המתירים להדליק ע"י נכרי. ולכתחילה יבא ישראל להדליק כמו שבא לשופר מגילה וכו'.

בדין הרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים

בס"ד חנוכה תשנ"ט

א) בדברי התוס' (סוכה מו.) שיש מצות ראיית נ"ח, ומצות ראיית כל המצוות משום ברב עם הדרת מלך

בשבת (כג.) רבי ירמי' אמר הרואה נר חנוכה צריך לברך [שעשה נסים]. והקשו תוס' (סוכה מו. ד"ה הרואה) למה בשאר מצות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה, אלא גבי נר חנוכה, ותירצו, משום חביבות הנס, ולבסוף תירצו עוד דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך עכ"ל, וכונתם בתירוצם האחרון לפי מהר"ם, דשייכת ברכה לרואה רק מה שגם מקיים המצוה מברך, והמקיים הרי מברך אקב"ו על נטילת לולב או לישב בסוכה, וזה לא שייך ברואה שאינו נוטל ואינו יושב, א"כ אין לנו לתקן ברכה ברואה, משא"כ בנ"ח שהמקיים מברך גם שעשה נסים, לכן נתנו ברכה זו לרואה.

אכן עצם קושיית תוס' לכאורה בלתי מובנת, דאיזה מצוה היא זו לראות את חבירו כשמקיים מצוה, עד שיקשה למה לא תקנו ברכה על ראייה זו, ומה דמיון לנר חנוכה שעיקר המצוה לראותן, ולפרסומי ניסא, וכלשון הרמב"ם (הל' חנוכה ג, ג) ומדליקין הנרות על פתחי הבתים וכו' "כדי להראות ולגלות הנס" עכ"ל, לכן נתקנה ברכה לרואה, משא"כ בשאר מצוות. — [ועי' במג"א תרעו סק"א, ולבו"ש מחצהש"ק ופמ"ג].

חזינן מקושיית תוס׳ שיש ב׳ מיני ראיות, הא׳ ראייה השייכת למצוה כנ״ח, וכציצית דכתיב בהם וראיתם אותו (וכלקמן), והב׳ ראיית קיום מצוה מפני חביבותה ואהבתה, וכדתנן (יומא פ״ז מ״ב) הרואה כהן גדול כשהוא קורא (ביוהכ״פ) אינו רואה פר ושעיר הנשרפין, פי׳ הרע״ב מהו דתימא דהרואה עבודה אחת אינו רשאי להניחה כדי לילך לראות עבודה אחרת, דאין מעבירין על המצות, ״וראיית עבודה מצוה היא״ משום ברב עם הדרת מלך, קמ״ל דלא מעבר מצוה היא כיון שאינו עסוק בה עכ״ל, וזה שייך בכל המצות, שכאשר האחד מקיים מצוה, והשני עומד ורואהו, הרי הוא מכבד המצוה, והוי ברב עם הדרת מלך. — ובנר חנוכה ישנן שתי הראיות, ובכל המצוות אם כי לא שייכת הראייה מעיקר קיום המצוה, אבל שייכת ראיית חיבוב המצוה. — ולכן הקשו תוס׳ דהו״ל לרבנן לתקן ברכה בראיית כל המצוות, והיינו ברכה מיוחדת על הראייה, כגון: אקב״ו לשמור חוקיו, או בא״י אמ״ה אשר בחר בנו מכל העמים וקדשנו במצוותיו, וכדומה. — ותירצו דשאני נ״ח שהרואה יכול לברך שעשה נסים, ״משום חביבות הנס״ משא״כ על ראייה של חביבות המצוה לא תיקנו חז״ל ברכה.

ב) ג׳ מיני פרסו״נ: לעצמו, לב״ב, לרה״ר. כשב״ב ישנים אמאי לא ידליק למה גרע משהוא לבדו. — חקירה אם המדליק עצמו צריך לראות הנר, הסבר מחלוקת מהרש״ל ומו״ק.

נר חנוכה היא מצוה של פרסומי ניסא, ויש בה ג׳ מדרגות: פרסו״נ לעצמו וכמש״כ בס׳ החינוך (בכמה מקומות) שע״י פעולותנו מעוררים המחשבה להודות לה׳, פרסו״נ לבני ביתו, ופרסו״נ לרה״ר. — ולרה״ר אם כי מצוה לכתחילה היא, אבל חזינן דאינה לעיכובא, ממש״כ הרמ״א (תרעב, ב ותרעז, א) דבזה״ז שמדליקין בפנים, ומקורו בגמ׳ (כא:) דבשעת הסכנה מניחה על שולחנו. — ולבני ביתו הפרסו״נ יותר חשוב, מדכ׳ המג״א (סו״ס תרעב) שמי שהתאחר עם ההדלקה, עד שב״ב ישנים, יכול להדליק כל הלילה, אבל בלי ברכה, דמברך רק בזמן פרסום הנס, ובשעה״צ (סקי״ז) הביא מחמד משה דיכול לברך, שהרי אף אם הוא בין הנכרים לבדו מדליק ומברך (תרעז, ג וכ״כ ש״ג בשם ריא״ז), אלא ודאי לפרסם לרבים עדיף, אבל אי ליכא אנשים לא יבטל המצוה וכן נוהגים עכ״ד, ומסיק השעה״צ דספק ברכות להקל, אבל המברך אין מוחין בידו.

ולייש דעת המג״א מקושייתו החזקה של החמד משה, י״ל דבענין פרסו״נ לא קבעו חכמים מסמרות באיזה

אופן יהי', כי יש מי שפתחו פונה לרחוב ראשי ויש פרסום גדול, ויש שפתחו לסמטא נדחה. וכל אחד מחוייב ע"פ הלכה לעשות כל מה שביכלתו, ואינו יכול לפטור עצמו במה שפתחו אין כ"כ פרסו"נ, ולכן לכתחילה צריך להדליק עד שתכלה רגל מן השוק שיהא פרסו"נ לבני רה"ר, ובדיעבד די אם הפרסו"נ יהי' רק לבני ביתו. אבל אם יש לו בני בית שמחוייב ע"פ הלכה להדליק באופן שהם יראו, והם ישנים, אז לא עשה מה שמוטל עליו, ועל זה כ' המג"א שלא יברך, משא"כ מי שהוא בין הנכרים, הוא עושה ג"כ כל מה שביכלתו, ויותר אינו יכול, לכן יברך ודי במה שפרסו"נ הוא לעצמו, ועיין.

וכאשר הוא יחידי, והפרסו"נ הוא לעצמו, בודאי שהמדליק צריך לראות את הנרות, שאל"כ אף א' לא רואה אותם, וגרע מב"ב ישנים, כי בכה"ג אף המדליק אינו רואה.

ויש להסתפק כאשר הוא מדליק לבני ביתו, או לרה"ר, אם הוא המדליק עצמו צריך לראות את הנרות, דהיינו אם הא דקיי"ל (שבת כג ושו"ע תרעג, ב) הדלקה עושה מצוה, אם ההדלקה צריכה להיות לצורך הראייה שלו, ואם לאו לא יצא, ונימא שסומא או מי שיש לו רטיה על שני עיניו רח"ל, או שסגר עיניו, או שהושיט ידו והדליק בפתח בחוץ והוא בפנים ואינו רואה הנר, שלא יצא בזה, דאין הדלקה בלי ראיית האור שהדליק. — או דילמא רק ההדלקה מצוה, ודי שיראו אחרים, דאה"נ אם הדליק בחדר שאין בו חלון, והכניס ידו והדליק וסגר הדלת ולא ראה אור הנר כלל, יתכן ולא יצא, דאף א' לא ראה האור, אבל כל שאחרים יכולים לראות יי"ח.

ונחלקו בזה, מהרש"ל (בתשו' עז) שכ' שסומא ידליק ויברך, אם אין לו מי שיוציאנו, והריעב"ץ במור וקציעה (סו"ס תרעה) חולק וסובר שלא יברך, מדהרואה מברך (כג.) ש"מ שיש מצוה בראייה, וא"כ כש"כ שהוא עצמו צריך לראות, וכ' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' סז) דמהרש"ל יתרץ ראיה זו, דאם אינו מדליק יכול לברך רק על הראייה, אבל אם מדליק א"צ הוא עצמו לראות [והגם שהשע"ת (סו"ס תרעה) מביא דעת המו"ק כמסכים עמו, מ"מ העלה השבה"ל כהרש"ל עיי"ש].

ובדעת המו"ק צ"ל מדמצינו ברכת שעשה נסים לרואה, וברכה זו היא מהברכות שאומר גם המדליק (כתוס' סוכה מו. הנ"ל), א"כ סברא לומר שגם למדליק נתקנה רק כשרואה, דאם המדליק יכול לאומרה בלי ראייה, א"כ אין לברכה זו שייכות לראייה, ואיך יאמרה הרואה. — והרש"ל יכול לענות על זה, דגם המדליק אינו אומרה בלי ראייה, כי אחרים רואים ונחשב ג"כ לראיי'. ולכן הוי ברכה השייכת לראיי', ויכול הרואה לבד, לאומרה.

והנה מהרש"ל כתב דנהי דסומא לאו בר ראייה הוא, מ"מ לא גרע

מציצית דכתיב וראיתם אותו, ותלוי בראייה, ומשו"ה ממעטינן כסות לילה, ואפ"ה סומא איתרבי מאשר תכסה בה (מנחות מג.), דמרבה אני סומא שאחרים רואים, והתם לא מהני ראייה דידהו לדידיה לראות הציצית, ואפ"ה לא מיפטר, כש"כ נ"ח שלא מיפטר, כיון שאחרים רואים, והסומא עושה בנרות מצות פרסום לאחרים עכתו"ד.

ובציצית כ' בשו"ע (ח, יא) עיקר מצות ציצית וכו' שתמיד יראהו, וכ' במשנ"ב (סקכ"ה) שייראו הציצית, ולא יתחבם בכנפות, וההולכים בין העכו"ם יוצאים י"ח כשהציצית בכנפות, ומ"מ בשעת ברכה יהיו מגולין כדי הילוך ד' אמות עיי"ש, וכיון שמדמה הרש"ל ראיית נ"ח לציצית, א"כ בשעת ברכה צריך לראות הנרות, ואולי כל חצי השעה, הוי כהילוך ד"א בציצית. — אבל למהרש"ל לא הוא עצמו צריך לראות אלא די אם אחרים רואים, והיינו שכשיעור זמן הדלקה צריך הנר להיראות לו או לאחרים.

וכיון שלדעת מהרש"ל חיוב הסומא הוא מפני שאחרים רואים הנר שהדליק, א"כ למנהג שמדליקים בפנים (שהזכיר רמ"א תרעב, ב ותרעז, א) אם הסומא לבד בבית, ומדליק לבד [באופן שיכול], ומבחוץ לא רואים הנרות, י"ל דלא יצא י"ח, דלא הוי פרסו"נ לא לדידיה ולא לאחריני, אלא צריך הוא דוקא להדליק באופן שאחרים יראו [בחוץ, או לרמ"א בפנים]. — ואין לומר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת, והרי ראוי שאחרים יכנסו ויראו, דהעיקר ההדלקה, ואז צריך להיות רואים.

ג) שני חיובים בנ"ח, ההדלקה וראיית הנר

בשו"ע (תרעז, ג) דאע"פ שמדליקין עליו בביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות, הגה: כי חייב לראות הנרות (מרדכי) וכן נוהגין עכ"ל. — והיינו שיש שני חיובים: חיוב הבית שעליו שבביתו יהא דלוק, ובמקרה זה י"ח במה שמדליקין עליו בביתו, וחיוב הגוף לראות בעצמו הנרות (למו"ק), או חיוב עליו להאיר לאחרים (לרש"ל). — ובמשנ"ב (סקי"ד) שהמחבר סותר עצמו ממש"כ (בסי' תרעו, ג) דרק אם אין מדליקין עליו בביתו מברך כשרואה, הא אם מדליקין עליו בביתו, אינו מברך על הראייה. ושם סתם דלא כמרדכי, לכן לדינא אין להדליק בברכה, אא"כ שאומר שאינו רוצה לצאת י"ח בהדלקת אשתו. — ובשעה"צ (אות כא) בשם מאמ"ר מיישב הסתירה, שבתרע"ו איירי שהוא במקום ישראל, ורואה הנרות, וגם מדליקין עליו בביתו, לכן לא יברך, כי קיים ב' החיובים, אבל בתרע"ז מיירי שהוא במקום שאין ישראל, לכן חל עליו חובת הגוף לראות הנרות, דאע"ג שבביתו דלק נר, מ"מ הוא צריך לראות. — ומש"כ השעה"צ שזה דוחק, צ"ל בכונתו, דא"כ גם בתרע"ו יברך כשרואה

נרות ישראל, כיון שזו חובת הגוף לראות (עי' קו"א).

עכ"פ חזינן שיש חיוב לראות הנרות, ובזה נחלקו, הרש"ל ס"ל דדי אם אחר יראה, אפילו המדליק אינו רואה, ולהמו"ק הוא עצמו צריך לראות.

ד) ביאור מחלוקת הראשונים במי שמדליקין עליו בביתו, אם יברך שעשה נסים כשרואה נרות של איש אחר

אמרינן (בשבת כג.) ר' ירמיה אמר הרואה צריך שיברך [שעשה נסים], ונחלקו הראשונים במי שהוא אינו בביתו, אבל מדליקין עליו בביתו, אם צריך לברך כשרואה נר חנוכה.

דעת רשב"א (כג.) הר"ן הסמ"ג (חנוכה רנ ע"ד) והטור (סי' תרעו) שלא יברך כיון ששתו מדלקת עליו, ותמה הב"ח דמה שמדליקין עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים, אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו, ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו, אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן, והוכיח כן מרא"ש וסמ"ק ואגודה, ומשמע ליה כן גם מרי"ף ורמב"ם, ומביא מרבינו ירוחם (נ"ט ח"א סא:) שיש מחלוקת בזה, די"א שאם הדליקו עליו בביתו אין צריך לברך כשרואה נר חבירו, וי"א שאפילו הדליקו עליו בביתו צריך לברך, וכ"כ המאירי והמרדכי.

ובשו"ע (תרעו, ג) פסק שאם מדליקין עליו בביתו, לא יברך כשרואה, [ובקושיא בסתירת המחבר ממש"כ (תרעז, ג) ראה מה שכתבנו לעיל אות ג].

להסביר מחלוקת זו, י"ל בהקדם דברי הבנין שלמה המובאים בשד"ח (אסיפ"ד מע' חנוכה ט, ג) דהא דתיקנו חז"ל ברכה על הראייה, משום דעיקר נ"ח הוא פירסומי ניסא, ולפיכך מדליק על פתח ביתו בחוץ שהכל יראו וישבחו להקב"ה, וא"כ הרואה יש לו חלק במצוה, ושפיר מברך [כיון שבשביל ראייתו נדלקו נ"ח בחוץ]. ועפ"ז מחדש שהרואה נ"ח לאחר חצי שעה מזמן ההדלקה לא יברך עוד, דכיון דאם רוצים בעלי הנרות לכבותם או להשתמש לאורם הרשות בידם, לא הוי כבר נר מצוה אלא נר רשות עכתו"ד.

גם צריך להקדים, דפשוט הוא דחז"ל לא תיקנו לברך שעשה נסים בלי קיום המצוה, אלא רק כשמקיים המצוה אז יהלל לד' על הנסים, כמו במגילה שמברך שעשה נסים בעת קריאתה, וכשאין לו מגילה אינו מברך. — וא"כ י"ל בדעת הטוש"ע וסיעתם שנתקנה הברכה כשהוא עצמו מדליק, אבל מי שמדליקין עליו אינו יכול לברך, כיון שהוא לא מקיים המצוה בעצמו בפועל,

אלא בני ביתו, והם שיכולים לברך, אכן כשאינו מדליק ואין מדליקין עליו, נמצא שאין לו בכלל קיום מצוה, ורק כשרואה אז מקבל הוא חלק במצוה, ושפיר מברך אז שעשה נסים.

ובדעת הב״ח וסיעתו צ״ל שמצות נ״ח כוללת שני חלקים, ההדלקה והראייה, וגם מי שיוצא י״ח ההדלקה ע״י בני ביתו, מ״מ על חובת הראייה שפיר מברך.

ברכת הראיה על הנר שבפתח השני משום חשדא

בס״ד טבת תשס״ו

בגמ׳ (שבת כג.) וברמב״ם וטוש״ע (תרעא, ח) חצר שיש לה שני פתחים וכו׳ צריך להדליק בשתיהן, מפני החשד. — והסתפקו בזה לענין ברכת הראייה, שהרואה נ״ח צריך לברך, אם אפשר לברך על הנר שבפתח השני, שהודלק לא לעיקר מצוה, אלא מפני החשד. ואי תימא דאי אפשר לברך עליו, א״כ איך אפשר בכלל לברך על הראייה, שמא הנר שרואה אינו מעיקר המצוה והודלק רק מפני החשד.

מובא בברכ״י (תרעא, יא) ובשע״ת (שם, יד) וכה״ח משו״ת מכתם לדוד (חאו״ח סי׳ כג) דמי שיש חצר ובו שני פתחים. שמברך בא׳, ואירע שיום אחד היה טרוד וציוה [לבני ביתו] שידליקו נ״ח [בזמן], וכן עשו, והדליקו בפתח הא׳, ועד שלא הדליקו בשני, בא [בעה״ב], יכול לברך כשידליק בפתח השני עיי״ש.

ויש לעיין, דהרי כיון שעשה שליח, וקיים השליח שליחות והדליק, יצא בעה״ב ידי חובתו, ואיך יברך בפתח השני, בשלמא אם עשאו שליח רק לפתח הא׳, אז י״ל דכיון שיש עליו חיוב להדליק גם בשני מפני החשד, א״כ על חיוב זה מברך. אבל אם עשה שליח סתם, ה״ז יצא י״ח בהדלקת השליח בפתח הא׳, הן בהדלקתו והן בברכתו, ועל הפתח השני כבר לא שייך לברך, כמש״פ הרמ״א (סו״ס תרעא) עפ״ד הר״ן.

ואולי כשראה בעה״ב שקרוב הוא להגיע לביתו להדלקת נ״ח, לא רצה לצאת ידי חובתו מהשליח, ולכן מברך על השני, ויוצא בו יד״ח בתורת עיקר נ״ח, ושוב אין לו שני פתחים שיהא חייב להדליק בעוד פתח.

אבל עיינתי בפנים בשו״ת מכתם לדוד, ולא נחית לסברא זו, אלא אע״פ שיי״ח בנ״ח שבפתח הא׳, רצה להדליק בעצמו בברכה בפתח הב׳, דהיינו את הנר שחיובו רק מחשדא. ומאריך קצת בברכה על מנהג, כמו שחיטת בן פקועה, ששחיטתו מדרבנן מפני הרואים

(יו"ד סי' יג) אי בעינן שחיטה מעליא, ואי מברכין עליה, ובסתירת דברי הרשב"א, שבתוה"א (בית ב' שער ה, דף סא.) כתב דלא בעינן שחיטה ראויה, ואילו בתשובתו (ח"א סי' תקכה) כתב שצריך שחיטה גמורה ככל שאר שחיטות, שמברכין עליה, ובדברי הר"ן והפר"ח (יו"ד סי' יג, ה) וכו' עיי"ש. — ככל אשר הבאתי בס"ד בשו"ת משנ"י (ח"ה סי' קיד), ולא נכפיל הדברים.

ומסיק המכתם לדוד, שאם מדליק בשני הפתחים זה אחר זה, ובירך על הראשונה, לא יחזור לברך אותה ברכה שנית, שהרי לא בא להדליק אלא מפני החשד, אבל בנדון דידיה דלא עביד אלא חדא מצוה, בבואו להדליק שנית, אע"ג דמחייב בה רק משום חשדא, כיון דסו"ס מצוה קא עביד, דחייבוהו רבנן, שפיר מברך אפילו להר"ן [שהוא מקור להרמ"א (תרעא, ח) שיברך רק באחד ובשני ידליק בלי ברכה], וכמו שמברך על שאר מצוות דרבנן.

ולפ"ז אפילו אם כיוון לצאת בהדלקת ב"ב בפתח הא', מ"מ כיון שהגיע עכשיו וצריך להדליק בפתח הב' מתקנת חז"ל דחשדא, שייך לברך ע"ז. וכמובן צריך בזה הדלקה ראויה, שידליק בפתח ולא יוציא נר דלוק מהבית. ויהי' כשיעור בשמן ובגובה הנר כשיעורו למעלה ולמטה וכו'.

מעתה לפ"ד המכתם לדוד המובא להלכה כנ"ל שיש חיוב ברכה על הנר הב', הגם שעיקרו רק מחשדא, כמו"כ ברואה נ"ח שהודלק רק לחשדא, שייך לברך עליו ברכת הראייה, וכש"כ שאינו צריך לחשוש שמא נר זה רק דחשדא הוא, כי גם עליו שפיר מברך.

ברכת הרואה לאחר שכלתה רגל מן השוק

בס"ד כ' כסלו תשס"ו

ביומי הלל והודאה, תבא ברכה, לש"ב ידי"נ המופלג בתורה ויראת ה' טהורה, הרה"ג ר' פנחס זעליג בלויא שליט"א, בק"ק בית-שמש, מחבר ספרים יקרים, שלהוצאתם לאור אנו מצפים.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר,

במכתבך דנת על הרואה נ"ח לאחר שכלתה רגל, שהבאתי בשו"ת משנ"י (שם, עמ' רנז.) בשם הבנין שלמה דלאחר שכלר"ג לא יברך, דתו ליכא פרסונ"י — ורצית לחדש דבנרות שעוה שכ' המג"א (תרעב סק"ב ומ"ב סק"ו) שיש מצוה שיהיו ארוכים, יכול לברך אח"כ. — לענ"ד הרי מפורש דטעם המג"א דנר שעוה הוא יותר יפה בהיותו גדול, א"כ לעולם אחרי שתכלה רגל (שנגמר הפרסו"נ) ל"ש עוד להדליק ולברך, רק את הנר

אינו מכבה מפני שהקצה אותם למצוה, וע״ז כ׳ המג״א למה מקצה נר גדול כ״כ, הרי אין צורך בכולו, ומתרץ מפני שזה יופיו, כמו לולב וכדומה.

מה שכתבת עוד דלפי המהרש״ל (במג״א סק״ד, ומ״ב סק״ח) המחמיר שלא להשתמש לאורה אחר שכלתה רגל, אפשר לברך על הראי׳ של הנר אחר שכלתה רגל, שהרי אסור להשתמש לאורה.

ראה במחצהש״ק שכ׳ בהסבר דברי מהרש״ל דהטעם מפני הרואים שלא ידעו לחלק בין תוך זמנו לאחר זמנו (וצריך לעיין במהרש״ל בפנים אם הוא עצמו כתב טעם זה). — ולפ״ז מי שיודע שכלתה רגל אינו יכול לברך, דתו ליכא פרסו״נ ולא הוי נר מצוה, אלא רק מפני מראית העין לא יכבנה.

למעשה בזמנינו מקילים בכלתה רגל, כיון שנשתנה זמן כלתה הרגל. אבל (גם אני בין ה)מהדרים להדליק מיד בשקיעה או צאה״כ. ולברך על הראיה בודאי יש להחמיר ג״כ, לברך רק עד חצי שעה אחרי זמן ההדלקה (שקיעה או צאה״כ). — אא״כ במקרה יוצא מן הכלל.

הקדמתי להשיב לך לפני כמה מכתבים אחרים, מפני שהם עניני חנוכה, ולא ראיתי צורך להאריך, במה שכבר כתבתי בס״ד במשנ״י בחי׳ סוגיות, ובשו״ת ח״ד-ו.

ברכת הראיה על נ״ח של ביהכ״נ

בס״ד כ״ז כסלו תשע״ה

כבוד מכובדי הרה״ג החו״ב ר׳ רועי תמיר שליט״א, מח״ס ׳ונלבבך בלמידה׳ על מדרש תלפיות, רמת בית שמש.

ע״ד שאלתך, בהא דכתב הרמ״א (תרעא, ז) שאין אדם יוצא בנרות ביהכ״נ וצריך לחזור ולהדליק בביתו. אם יכול מי שאין לו נר חנוכה לברך כשרואה את נרות בית הכנסת.

בשו״ת משנ״י (ח״ו סו״ס קלב, וח״ז קלג, ג ועוד) נטינו לומר דברכת ראיה שייכת רק כשהודלק לשם חובה, ולפני שכלתה רגל וכו׳, עיי״ש. וא״כ נר ביהכ״נ הרי הוא רק מצד המנהג, ולא שייך עליו ברכת הראיה, אא״כ המדליק הוא אורח שיוצא בה יי״ח, אז יכול הרואה לברך על ראייתו באופן שאין מדליקין עליו בביתו.

ברכת ראיית נ"ח אם היא ברכת השבח או ברכת המצוה ואם מברכים על נ"ח בביהכ"נ, ואחרי חצי שעה, ונ"ח של חש"ו

בס"ד י"ב טבת תשס"ו

שוכט"ס לצורבא מרבנן יקירא, עסיק באורייתא תדירא, ומשכח בה מרגלאין טמירא, חו"ב ומו"מ בתוי"ש כ"ה מתתיהו גבאי נ"י בישיבת פוניבז'.

אחדשה"ט,

על השאלה הידועה שעוררת עליה, בברכת הרואה נר חנוכה שמברך על הנסים ושהחיינו (שבת כג. וטוש"ע תרעו, ג), אם מברכים גם בראיית נ"ח שהודלק בבית הכנסת כנהוג, וכן ברואה נ"ח אחר חצי שעה משתשקע החמה שאז כבר כלתה רגל מהשוק, וגם ברואה נ"ח שהדליק חש"ו.

א) ותלית שאלה זו בחקירה מה גדר ברכת הרואה, אם היא ברכת השבח כעין הברכות שבר"פ הרואה, הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, וה"נ תיקנו לברך ברואה נ"ח שהם זכר לנס (שכ"כ העמק ברכה, נתן פריו פ"ד מחנוכה). — או דילמא אינה ברכת השבח, אלא כדין ברכת המצוות משום דעיקר נ"ח לפירסום הנס, והרואה פירסום הנס נעשה כאילו יש לו חלק במצוות ההדלקה (בד קודש ח"ב ס"י). — והשתא אם ברכת הרואה היא ברכת השבח, שייך לברך על כל נ"ח שרואה, דבית הכנסת, ואחרי שכלתה רגל, ובחש"ו. אבל אם היא כברכת המצוות שייך לברך אותה רק על נר שהודלק לקיום המצוה. ולא על נ"ח דביהכ"נ שהוא רק מנהג, ולא אחרי שכלתה רגל, שאז כבר נגמרה המצוה, ויכול לכבותה (שמדליק בחוץ, תרעב, ב), ולא על נר שהדליקו חש"ו שאינם בני חיובא, אלו תורף דבריך בהשכל ודעת. — ואעיר בהן קצת בס"ד. — ראשית, זכית בעצם החקירה לכוין להגרח"א טורצ'ין ז"ל "בקונטרס בעניני חנוכה" (עמ' כה, בסטנסיל משנת תשל"א), וע"ע מקראי קודש (חנוכה סי' כה).

ב) בחידוש זה, שברכת שעשה נסים שמברך הרואה, היא ברכת השבח, ושייך לברך אפילו על נ"ח שלא דולק לחובת מצוה — יש לעיין, דנהי שהיא ברכת שבח, ושייכת להודות ולשבח בכל עת בימי חנוכה, אבל הברכה נתקנה בעת קיום מצות ההדלקה, ולא על עצם הנסים שבחנוכה. שהרי בלי ראיית נר החנוכה אינו מברך שעשה נסים. וא"כ אם בנ"ח בביהכ"נ לא מקיים מצות ההדלקה, וכן משכלתה רגל, או כאשר חש"ו מדליקים, א"כ לא שייך לברך אז שעשה נסים, דהנר הדולק אז אינו נר דחיוב מצות חנוכה. — ולא נפריז אם נדמהו למנורה אלקטרית, המאירה בבניני צבור בחנוכה (כמספר הנרות שמדליקים), שעליה אף א' לא יברך ברכת הראיה. וה"נ אלו דידן, אם אינם דולקים עכשיו לחובת נ"ח, לא שייכת בהן הברכה שנתקנה על

ראיית נ״ח הדולק למצותו, אפילו אם יסוד ברכת הראייה היא ברכת השבח.

ג) עצם חידושו של הבד קודש, שברכת הראיה היא כברכת המצות, יש לראות גם מדברי הבנין שלמה (המובאים בשד״ח אסיפ״ד מע׳ חנוכה ט, ג ובשו״ת משנ״י ח״ו סי׳ קלב, ד) דתקנת חז״ל על הראייה, משום דעיקר נ״ח הוא פרסומא ניסא, לפיכך מדליק על פתח ביתו מבחוץ שהכל יראו ישבחו להקב״ה, וא״כ הרואה יש לו חלק במצוה, ושפיר מברך [כיון שבשביל ראייתו נדלקו נ״ח בחוץ]. ועפ״ז מחדש שהרואה נ״ח לאחר חצי שעה מזמן ההדלקה לא יברך עוד, דכיון דאם רוצים בעלי הנרות לכבותם או להשתמש לאורם, הרשות בידם, לא הוי כבר נר מצוה אלא נר רשות עכתו״ד. — היינו שממש״כ שהרואה ״יש לו חלק במצוה״ משמע דס״ל שזו ברכת מצוה. אבל עצם הסברא לברך רק על נר שדולק למצוותו. י״ל גם אם כפשוטו היא ברכת השבח, וכמשנ״ת.

וראה בשו״ת משנ״י (ח״ו הנ״ל) שהסברנו בס״ד בזה מחלוקת הטוש״ע וסיעתם, עם הב״ח וסיעתו, במי שאינו מדליק בעצמו, אלא מדליקים עליו בביתו, אם יברך ברכת הראייה (עיי״ש בסוף סימן קלב) ולא נכפיל הדברים.

ד) כמה מחברים מביאים דברי שו״ת רעק״א ״מכתב יד״ (י״ל שנת תשכ״ה) (סי׳ מב) ששם נדפס קטע, לא מהגרעק״א עצמו, אלא מבן אחיו, וז״ל שמעתי מקשים בשם הגאון רבי הירשל ז״ל אבדק״ק פיורדא, כיון דספק ברכות להקל, אמאי מברך כאן [ברכת הראיה כשאינו מדליק, ואין מדליקין עליו] ודילמא כבר דלק הנר כשיעור וצ״ע, עכ״ל.

ובעניי לא הבנתי, הרי חצי השעה של כלתה רגל אינה נמדדת בכל א׳ מעת הדלקתו, אלא ״משתשקע החמה״ זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל, שפירשה הרמב״ם (הל׳ חנוכה ד,ה) שהוא כחצי שעה ויותר, וחצי השעה היא קבועה לכו״ע. וכמ״ש הפר״ח (מובא במשנ״ב סי׳ תערב סק״ה) שאם הדליק זמן מה אחר השקיעה א״צ ליתן שמן לחצי שעה, רק עד שתכלה רגל מן השוק, זה מדין התלמוד שהדליקו בחוץ, אבל האידנא שההכר רק לב״ב לעולם בעי שיעור חצי שעה מזמן שהדליק עיי״ש.

וא״כ במה איירי הגאון ר׳ הירש ז״ל הנ״ל. אם לדין התלמוד, ואפילו האידנא שמדליקים כלפי רשות הרבים בדלתות וחלונות, הרי חצי השעה קבועה [אא״כ לנוהגים בשקיעה כר״ת, עי׳ שו״ת משנ״י (ח״ו סי׳ קכט)] וכנ״ל. ואם למה שנהגו בחו״ל (כהרמ״א סי׳ תערב, ב ועוד) שמדליק בפנים ממש ויש היכר רק לבני הבית, וזה אייר, שאחד ראה נרות אלו, והקשה איך מברך הרואה, דילמא כבר דלק הנר

כשיעור. דנהי שדלק חצי שעה מההדלקה, אבל עדיין מדליקים בפנים, וזמן נרות שבפנים לא עבר, וא"כ אינו תלוי בנר זה דוקא, שכלה זמנו אחרי חצי שעה, אלא כל זמן שמדליקים אנשי הבית אפשר לברך על ראייתם.

חזינן דס"ל דברכת הראייה היא רק כשהנר דולק למצותו ממש, ואם נר זה נגמר זמנו, ל"ש לברך על ראייתו, אפילו דולקים עדיין נרות תוך חצי שעה של כל א' מהם. וא"כ בכל רואה נר דולק הו"ל ספק ברכה ולהקל. — וכל זה מחזק דברינו הנ"ל שברכת הראייה שייכת רק כאשר הנר דולק למצותו. — שו"ר בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' נב) בתשובתו לבני הג"ר יהושע שליט"א, דמסיק דלא כהג"ר הירש הנ"ל, דנ"ח גם אחרי שכלתה רגל, כל שלא כיבהו הוי נר מצוה דחנוכה ויכול לברך עליו (עיי"ש ראיותיו).

ה) בהדלקה בבית הכנסת שכתבו האחרונים שהוא רק מנהג, עי' באשל אברהם (בוטשאטש, סי' תרעו) שהסתפק אם לברך על ראייתן, וכתב דכיון דהדלקה זו קבועה בכל תפוצות הגולה ע"י חז"ל האחרונים שאחרי חתימת התלמוד, ראוי לברך עליהם, ומ"מ צ"ע, עכ"ד. — ואכן הרי הב"י (תרעא, ז) כתב טעם להדלקה בביהכ"נ מפני האורחים שאין להם בית, וכמו שמקדשים להם בליל שבת (כשו"ע סי' רסט), ושכ"כ הכל בו, אלא שהכלבו הוסיף עוד טעם כדי לברך ה' במקהלות (עי' בזה בשו"ת משנ"י ח"ה סי' קיב). — וא"כ מה הספק אם לברך על ראייתן, הרי דולקים למצוה להוציא האורחים, שהצבור מקנים חלק בשמן ופתילות (במקום שישתתפו בפרוטה). וכמו דלא הוי ברכה לבטלה כשמברך הש"ץ אפילו אין אורחים, מפני שכן הותקן לאורחים [וגם כיום יש ארחי פרחי הישנים על ספסלי ביהכ"נ], כמו"כ אפשר לברך על ראייתן. וכן נוטה הא"א כנ"ל אלא שנשאר בצ"ע, וספק ברכות להקל.

ו) בברכת ראייה על נר שהדליק קטן שהסתפק בזה האשל אברהם (סי' תרעט) ונוטה לומר שלא לברך עליהן, כיון שהודלקו על קטן שאינו בר חיובא. — יל"ע הרי מדינא דגמ' המהדרין מדליקין נר לכל א' וא'. ובשלמא להרמב"ם (רפ"ד דחנוכה) בעה"ב מדליק עבור כל א' מב"ב. אבל להרמ"א (תרעא, ב) שכל א' מדליק, א"כ זו תקנת חז"ל במהדרין, והקטן המדליק אמנם אינו בר חיובא, אבל בבית הזה צריך להדליק כמנין אנשי הבית, וא"כ למה לא יברך על ראייתן. — צ"ל דנר לכל א' דתקחז"ל היתה על בני מצוה, ולא על קטנים, שעליהם יש רק חובת חינוך, ולכן לא נקרא נר חיובא בחנוכה (עי' בא"א הנ"ל).

וא"כ יוצא להלכה לפ"ז שהרואה נ"ח שיכול לברך, ה"ז רק כשיודע שגדול הדליקו. ואם יש נרות בכמה חלונות, והקטנים מתפזרים ומדליקים

כל א׳ בחלון אחר, ה״ז ספק אם לברך על ראיית סתם נרות [כשיש כמה חנוכיות], שמא של קטנים הם [כדמספק״ל להג״ר הירש הנ״ל שמא אחר הזמן הם]. וצריך לדייק לראות מנורה שניכר שהדליק בה בעה״ב.

ז) בזמן הגזרה ל״ע, שמניח נ״ח על שלחנו ודיו (שבת כא:), כתבת בשם בד קודש [דס״ל שברכת שעשה נסים היא ברכת המצות (וכ״כ המקראי קודש, חנוכה סי׳ כה הנ״ל)] דלא שייך ברכת הראייה, שהיא ברכת המצות כיון שגם הרואה שייך בה, ויש לו חלק בנ״ח, שעבור ראייתו הודלק, ולא כן במונח על שלחנו, שלא יכירו האויביים ויחשבו שלצרכו הדליקה, הרי זה לא הודלק לשום רואה, כי אם לעצמו ולבני ביתו. — ודייק כן מרש״י (סוכה מו.) שכ׳ הרואה נ״ח קאי על שלא הדליק בביתו, ועובר ברה״ר ורואה אותה בפתחי ישראל, שמצוה להניח על הפתח, צריך לברך על [ראיה] הראשונה עכ״ל. ומאריכות לשונו משמע שרק ברואה נ״ח בפתח מברך על ראייתו, כיון שהודלק בשביל ראייתו, ולאפוקי בשעת סכנה שמניח על שלחנו, כיון שזו תקנה מיוחדת לשעת הסכנה.

ולולא דבריו אפשר לומר, דתקחז״ל בנ״ח לפרסומי ניסא לא זזה ממקומה, וגם כשמדליק בשעת סכנה על שלחנו, נוהגת ההלכה (שבת כג:) דמי שיש לו פרוטה לנ״ח או ליין לקידוש, שנ״ח עדיף משום פרסו״נ. וגם במדליק על שלחנו ה״ז פירסו״נ לבני ביתו, ואפי׳ רק לו לעצמו. [וכמשנ״ת בשו״ת משנ״י (ח״ו סי׳ קלב, ו) שיש ג׳ מדרגות בפרסו״נ, לרחוב, לבני ביתו, לו לעצמו]. — וא״כ מי שנכנס לביתו ורואה נ״ח על השלחן, או אומר לו בעה״ב אלה הם נ״ח, הגם דהוי רק פרסו״נ זעירא, יכול הרואה לברך ברכת הראייה [וכמו שלא מצאנו בפוסקים שחילקו בזה, וכל רואה מברך].

נשאר עוד דיו בקולמוסי, אבל זמן גרמא להסתגר בזה.

ברכת הראיה על נ״ח בכותל המערבי

בס״ד, ו׳ אלול תשע״ו

בשמוע קול שופר, יוחק לחיים טובים בספר, מע״כ הגאון רבי שמואל רבינוביץ שליט״א, רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים, ומח״ס שו״ת ׳שערי ציון׳ ושאר ספרים. אחדשה״ט,

ע״ד שאלתו אם אפשר לברך על ראיית נרות חנוכה שהודלקו בביהכ״נ או ברחבת הכותל המערבי. והאריך להביא המקורות, ומסיק להתיר, וכן הורה לקבוצות אנשים שלדאבוננו אינם מדליקים בביתם ומגיעים להשתתף בהדלקת נר חנוכה, שיכולים לברך עליו ברכת הראיה.

עדיין לא הספקתי לעיין כראוי בדבריו היקרים ועוד חזון למועד

בעזהי"ת, וכבר הארכתי בזה בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סי' קיב, ח"ו סי' קל, ח"ז סי' קלה, ח"ט סי' קס) דאפשר לברך דכיון דכל ההדלקה הוא משום פרסומא ניסא, והם יוצאים ידי חובה בהדלקה זו, יכול הרואה לברך על נרות אלו ולא הוי ברכה לבטלה.

יזכה כת"ר לעמוד על המשמר ולהרבות גבולות הקדושה ולכוח"ט בספשצ"ג

הדלקת נ"ח בביהכ"נ - ולמה נמנע החת"ס מלהדליק בביהכ"נ

בס"ד כ"ה טבת תשס"ט

שלומים מרובים, כטל וכרביבים, להיקר באנשים, הרב המופלג בתורה מתעמק בהלכה וכו' מו"ה אביגדור ברגר שליט"א, בני ברק ח"ו.

אחדשה"ט,

במכתבו אודות הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת, שאל כמה שאלות וחקירות נכונות ויתבארו בס"ד בהמשך דברינו.

א) אקדים שבשו"ת משנ"י (ח"ה סי' קיב) הארכתי בס"ד בנושא זה עיין שם, ולא אכפיל הדברים, ותמציתן הוא לגבי מחלוקת המג"א (תרעא סק"י) שכ' שאפשר להדליק אפי' אין שם בעת ההדלקה עשרה בנ"א [אם יבואו אח"כ עשרה (שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ס"ח)]. — והמור וקציעה (מובא גם בבה"ל) חולק שצריך עשרה בעת ההדלקה. והבה"ל (תרעא, ז) נוטה להמג"א, וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סו"ס קעב).

שתלויה בטעמי ההדלקה בביהכ"נ.

שהרב"י (תרעא, ד"ה ומ"ש שמניחין נ"ח בביהכ"נ) מביא מכל בו שתיקנו כן מפני האורחים כמו קידוש בליל שבת. — ועוד טעם לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם, שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות. [וכ"כ בשו"ת מן השמים (סי' כה) לגבי קידוש בביהכ"נ אע"פ שאינו במקום סעודה, שמצוה משום ברב עם הדרת מלך, שהרי נרות חנוכה אע"פ שכל אחד חייב להדליק בביתו, המנהג לברך ולהדליק בבית הכנסת, לפרסם הנס ברבים], — והריב"ש (סי' קיא) כ' שמנהג ותיקין להדליק בביהכ"נ משום פירסו"נ, שאיננו יכולים להדליק בחוץ מפני אוה"ע, לכן מברכים על ההדלקה בביהכ"נ כמו על הלל דר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג עכ"ד הרב"י. — והטור (תרעא) הובא במשנ"ב (סק"מ) כ' שמדליקים בביהכ"נ בדרום זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום [ויל"ע אם ר"ל שזה טעם ההדלקה בביהכ"נ, או שכתב כן רק לגבי דרום].

ב) ולשון הכל בו (סי׳ מד דף ד.) הוא: ונהגו כל המקומות להדליק נ״ח בביהכ״נ [א] להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בזאת, [ב] גם כי הוא הידור המצוה ופירסום הנס, [ג] וזכר למקדש עכ״ל. — כָּלל כאן ג׳ טעמים מהנ״ל. — ומש״כ שאינו זריז, י״ל שכונתו שאינו זריז להדליק לפני שכלתה רגל מן השוק, לכן מדליקים לו בביהכ״נ [ויל״ע אם יש לו בית איך יוצא בביהכ״נ, הרי נ״ח חובה בביתו].

והשתא לפי טעם האורחים א״צ להדליק בפני עשרה, אמנם המו״ק הזכיר הטעם הב׳ לפרסם הנס ״במקהלות״, ובזה ס״ל שצריך עשרה.

ג) והנה במי שהדליק בביהכ״נ ואמר בליל א׳ שהחיינו, כשמדליק אח״כ בביתו כ׳ המשנ״ב (תרע״א סקמ״ה) לא יחזור לומר שהחיינו. — ומזה יש ללמוד בק״ו, שאם בירך קודם שהחיינו בביתו, שלא יחזור בביהכ״נ, שאם כשבירך על מנהג בביהכ״נ, לא יחזור בעיקר ההדלקה בבית, כש״כ להיפך כשבירך על העיקר שלא יחזור כשמברך על המנהג. — אכן הזרע אמת (או״ח סי׳ צו מובא בשע״ת) כ׳ שאם הדליק וברך שהחיינו לא יחזור בביתו [וזה מביא המשנ״ב], אבל להיפך אם הדליק בביתו ובירך שהחיינו, ומדליק אח״כ בביהכ״נ, יברך שנית שהחיינו בשביל הצבור [וזה השמיט המשנ״ב].

ד) והסברנו בס״ד בשו״ת משנ״י (ח״ה סי׳ קיב, ד) דלשאר הטעמים על ההדלקה בביהכ״נ, העיקר היא ההדלקה, וכיון שמדליק צריך לברך, אבל לטעם ד״מקהלות״ אין הברכות רק בנגררות ע״י המצוה, אלא המנהג הונהג בביהכ״נ להדליק וגם לברך שע״י הברכות בפרהסיא מתקדש שמו ית׳. — וי״ל שזו סברת הזרע אמת, שהונהג לכתחילה גם לסדר הברכות לפני העם לקדש שמו ית׳ ברבים. ולכן אפי׳ בירך בביתו יחזור ויברך שהחיינו בביהכ״נ.

ולהלכה כיון שהבין הבאר הגולה (תרעא, ז) שפסק השו״ע הוא כהריב״ש משום פירסו״נ בביהכ״נ, א״כ העיקר הוא ההדלקה בביהכ״נ, והברכות נגררות להדלקה, ומשו״ה כשכבר בירך שהחיינו בביתו לא יחזור בביהכ״נ, כהמשנ״ב.

ה) מעתה לגבי שאלתו, במנין שכולם כבר הדליקו בבית, אם צריך לחזור ולהדליק בביהכ״נ, עד כאן אין פסק המשנ״ב רק שלא יחזור על השהחיינו, אבל עיקר תקנת הקדמונים להדליק בביהכ״נ לא נתבטלה בשביל כך. ואפילו אם אין אורחים מנהג קדמונים הוא להדליק בביהכ״נ. — וכש״כ מי ששמע הדלקת נ״ח בביהכ״נ, והלך להתפלל ערבית במקום אחר, והוא העשירי, שמדליקים במקום האחר בצירוף איש זה, וכמש״כ מע״כ נ״י שהמקום הוא שנתחייב בהדלקה.

אבל אם כל העשרה שהדליקו להם בין מנחה למעריב בבהכ"נ (כשו"ע תרעז, ז בהגה), הלכו למקום אחר מפני סיבה, ואותם עשרה מתפללים יחד במקום השני, מסתבר שאינם מדליקים בברכה, שהרי המנהג להדליק בביהכ"נ כבר נתקיים על ידם.

ו) ומה ששאל מע"כ בטעמו של מרן החת"ס שכתב תלמידו מהר"ם שיק (חיו"ד סי' שעד, ד"ה והנה אמת) שמנהג העולם לברך גם על מנהג שאין לו מקור בגמ' "ואע"פ ששמעתי שמרן הגאון בעל חת"ס מנע א"ע מלברך על הדלקת נ"ח בביהכ"נ, מ"מ כן המנהג וסוגיא דעלמא בלי פקפוק [לברך]". — וצ"ב טובא שהרי כידוע הי' החת"ס חרד מאד על כל מנהג (כמש"כ בכמה מתשובותיו). והיו גם בעירו אורחים, וטעם לברך במקהלות, והגם שבודאי הדליק בחלון [וכן נהג הגאון הדעת סופר ז"ל פה בירושלם], מ"מ לא הדליק בפתח לרה"ר שזה לא הי' אפשרי בחו"ל, שיבואו שקצים גויים ויהפכו המנורה, והי' שייך בו טעם הריב"ש. וגם הטעם דומיא דמנורה בביהמ"ק. — [וראה שו"ת חת"ס (או"ח סי' קמג) שהחזיק במנהג לקדש בליל שבת בביהכ"נ וביו"ט לברך שהחיינו, דל"ה ברכה לבטלה, דתקנה קבועה היא בכל מקום, והיו מכוונים שלא לצאת בביהכ"נ].

נלע"ד שמנע עצמו בעיקר בלילה הראשונה [כי בודאי אם נהגו שלא הש"ץ מדליק, אז כיבדוהו ראשון] ובגלל שכידוע הדליק כהמג"א בסוף השקיעה [בצאה"כ כ— רגעים אחרי השקיעה] ואח"כ התפלל מעריב, וכבר בירך שהחיינו בביתו, ובכ"ז חשש להזרע אמת לברך שנית שהחיינו, לכן נמנע מלברך, ובירך אחֵר שעוד לא הדליק בבית, או שבירך שנית שהחיינו בביהכ"נ. — ובשבלי הלקט (סי' קפה) ותניא רבתי (סי' לה) כתבו שכיון שמדליקין בבית, לא להדליק כלל בביהכ"נ. אבל לפי כל הטעמים דלעיל שייך המנהג העתיק להדליק בביהכ"נ בברכות, אפי' מדליק בבית.

ברכות נר חנוכה בבית הכנסת

בס"ד חנוכה תשס"ב

בימי חנוכה, אורה ושמחה, לכבוד המופלג בתורה, מעמיק בסברא ישרה, הרב יצחק אוסטרליץ הי"ו לאי"ט, בני ברק ת"ו.

אחדשה"ט, מכתבו הגיעני עם כמה שאלות בעניני חנוכה, וזה יצא ראשונה בס"ד.

בענין הדלקת נ"ח בבית הכנסת, שכתב המור וקציעה (מובא בשע"ת תרעא, ט) שאם אין עשרה בביהכ"נ אין להדליק בברכה, ואירע שבליל א' לא הי' מנין, והדליק המדליק בלי ברכה,

ובליל שני הי׳ מנין, ונסתפק כב׳ אם יברך שהחיינו בליל שני, עפמ״ש בשו״ע (תרעו, א) דמי שלא בירך זמן בליל א׳ מברך בליל ב׳ או כשיזכור בשאר הלילות.

א) להלכה נקטינן כהמג״א דמברך בביהכ״נ אפי׳ בלי מנין, והסבר המו״ק המצריך מנין

הנה ראשית כל הי׳ המדליק יכול לברך בליל א׳ גם בלי מנין, שזו דעת המג״א (תרעא סק״י), דמ״מ איכא פרסו״נ כשבאים אח״כ לביהכ״נ, ודמי למדליק ברחוב כשאין שם איש ואח״כ באו אנשים, וכ״ה במהרי״ל שהדליקו טרם בואם לביהכ״נ עכ״ל. — והמו״ק (מובא גם בבה״ל) חולק דכיון שמה שמדליקין בביהכ״נ הוא לפרסם הנס במקהלות, בעינן דוקא שיהיו עשרה בשעת הדלקה, כבכל פירסומי מילתא בעלמא דלא סגי בלא עשרה (ככתובות ז: וש״נ) עכתו״ד. — והבה״ל (תרעא, ז) נוטה להמג״א, דפרסו״נ דחנוכה אינו תלוי כ״כ בעשרה, דבעצם ההדלקה הוי פרסו״נ, אפילו ביחידי, כשיבואו אח״כ עשרה עייש״ה.

ודברי המו״ק צ״ב לכאורה, דמה יענה לטענות המג״א והבה״ל. — ונראה דס״ל לחלק, בין חיוב ההדלקה בבית, שהוא עיקר החיוב ע״פ הגמ׳, דשם מדליקים בכל אופן, ואפילו מי שפתחו פונה לסמטא קטנה שכמעט שאין שם עוברים ושבים חייב להדליק שם. — לבין מנהג ההדלקה בביהכ״נ, שאינו ע״פ הגמ׳ כי אם מנהג קדמונים, שנתקן בשביל פרסו״נ דוקא. ולכן סובר המו״ק שהדלקת ביהכ״נ שייכת בעשרה ולא פחות. [ויובן יותר לפ״ד הכל בו דלהלן (אות ד׳) שהמנהג לברך ״במקהלות״, שממנו לקח המו״ק לשון זה, שהונהג לברך בעשרה בפירסום].

ב) יש לתלות שאלה זו אם צריך להדליק בביהכ״נ בפני עשרה דוקא בעיקר טעם המנהג להדליק בביהכ״נ.

ומחלוקת המג״א והמו״ק תלויה גם בטעמים שנאמרו בעצם ההדלקה בביהכ״נ. — ומצאנו ג׳ טעמים, הרב״י (תרעא ד״ה ומ״ש שמניחין נ״ח בביהכ״נ) מביא מכל בו שתיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו, וכמו שתיקנו קידוש בביהכ״נ משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא. ועוד טעם, כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם שיש בזה פרסום גדול להשי״ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות. וכ״כ הריב״ש (סי׳ קיא) שמנהג ותיקין הוא להדליק בביהכ״נ, משום פרסו״נ כיון שאין אנו יכולים להדליק בחוץ מפני אוה״ע, ולכן מברכין על זה כמו על הלל דראש חודש אע״פ שאינו אלא מנהג עכ״ד. — והטור (תרעא) הובא במשנ״ב (סק״מ) כתב דהטעם דמדליקין בביהכ״נ בדרום זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום [ויל״ע אם כונתו שזה

עיקר טעם ההדלקה בביהכ"נ, או שהטעם כנ"ל מהרב"י, אלא שבצד דרום מדליקים זכר למנורה].

והשתא לטעם הא' מפני האורחים, א"צ להדליק בפני עשרה, אמנם המו"ק מזכיר הטעם הב' לפרסם הנס "במקהלות" (שהוא לשון הכל בו בטעם הב'), ובזה ס"ל שצריך עשרה דוקא. — וי"ל דלהמג"א לא רק לטעם הא' והג' א"צ עשרה, אלא אפילו לטעם הב' די אם יראו עשרה את הנרות הדולקים, ואינם צריכים להיות עומדים שם בשעה שמדליק. — עכ"פ כבר מסיק הבה"ל שהמדליק בברכה בלי עשרה יש לו המג"א והחיי אדם לסמוך עליהם [כשיתאספו אח"כ עשרה] [והכה"ח (ס"ק עב ועח) כתב שלא לברך].

ג) הסבר למה יוצאים בשהחיינו שבירכו על מנהג, לשהחיינו שחייבים על עיקר החיוב. מחלוקת הזרע אמת והמשנ"ב בברך שהחיינו בבית אם יברך אח"כ שהחיינו בהדלקת ביהכ"נ

יש להתבונן במש"כ המשנ"ב (תרעא סקמ"ה) דהש"ץ שהדליק בביהכ"נ צריך לחזור ולהדליק בביתו, ומ"מ לא יחזור לומר בביתו ברכת שהחיינו, אם לא שמוציא בהדלקתו אשתו ובני ביתו. — דאיך יוצא בשהחיינו שבירך בביהכ"נ ממנהג בעלמא, על ההדלקה שבבית שהוא מעיקר החיוב ע"פ הגמ'. — וי"ל עפ"ד הב"ח (סי' תרעו ד"ה ואיכא למידק) שהקשה מאי שנא דשעשה נסים מברך בכל יום, ושהחיינו רק ביום הראשון. ותירץ דברכת שהחיינו באה על שמחת הלב שהגיע לזמן הדלקת נ"ח, ותירץ דברכת שהחיינו באה על שמחת הלב שהגיע לזמן הדלקת נ"ח, ושֵם הדלקת נרות אחד הוא עכ"ד. וה"נ יֵאָמר בדידן, דגם אם הדלקת בהכ"נ רק ממנהג, אבל עכ"פ שֵם הדלקת נ"ח אחד הוא, וברכת שהחיינו שבירך על נ"ח דביהכ"נ עולה לו גם על נ"ח שבביתו.

ותו שהרי אמרינן (סוכה מו.) שהעושה סוכה מברך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה, וא"ר אשי דרב כהנא מסדר לכולהו על הכוס. וא"כ לעולם היה לנו לברך שהחיינו בעת סידור הנרות הפתילות והשמן, אלא שאנו מסדרים כולן בשעת ההדלקה. ולפ"ז אם בירך על הדלקת נ"ח בביהכ"נ, ה"ז כעין הכנה להדלקה שבביתו, וכמו שמכין הנרות, ושפיר יוצא בשהחיינו שבירך בביהכ"נ גם על נ"ח שבביתו [הגם שאינו מכין בביהכ"נ נ"ח שבביתו, אבל שמחת הלב של מצות ההדלקה מתחילה כבר בביהכ"נ]. — [אמנם עי' במשנ"ב (סי' תרמ"א סק"ב) דנ"ח אינו דומה בזה לסוכה].

ולפ"ד המשנ"ב הנ"ל ששהחיינו דנ"ח דביהכ"נ פוטר גם שהחיינו דנ"ח שבביתו [וצריך רק לברכו כדי להוציא ב"ב], לכאורה י"ל דא"כ ק"ו דשהחיינו דנ"ח דביתו פוטר נ"ח

דביהכ״נ. דאם שהחיינו שעל מנהג בעלמא דביהכ״נ פוטר שהחיינו בביתו שמעיקר דינא דגמ׳. כש״כ דשהחיינו דביתו שהוא עיקר החיוב, יפטור שהחיינו דמנהג דביהכ״נ. — וא״כ בנדו״ד שביום א׳ אמנם לא בירך שהחיינו בביהכ״נ, אבל כל א׳ בירך על שהחיינו בביתו [וגם האורחים עכ״ח יי״ח אצל בעה״ב אחד], וזה כבר פוטר את השהחיינו דהדלקת יום ב׳. — [אא״כ הגיעו בליל ב׳ אורחים שעדיין לא יי״ח נ״ח, אז יכול להדליק ולברך עבורם].

כן הוא לפ״ד המשנ״ב, אבל הזרע אמת (או״ח סי׳ צו, להג״ר ישמעאל הכהן נדפס בליוורנו תקמ״ו) המובא במחזיק ברכה, וממנו בשע״ת (תרעא סקי״א) לא כתב כן. אלא שאם הדליק בביהכ״נ לא יחזור לברך שהחיינו בביתו אם לא שמוציא בני ביתו [והמשנ״ב מביא רק זאת], אבל אם הדליק בליל א׳ בביתו ואח״כ מדליק בביהכ״נ [וזה מצוי בחל ליל א׳ בליל שבת, או בשאר הימים במדליקין בשקיעה לפני מעריב, אם מדליקין בבהכ״נ אחרי כן] יברך בביהכ״נ שהחיינו ג״כ עכ״ד. וצ״ב כנ״ל, דמק״ו לא הו״ל לברך בביהכ״נ אחרי שבירך כבר בביתו. וכנראה שמפני זה הביא המשנ״ב רק הרישא, שאם ברך שהחיינו בביהכ״נ לא יברך שוב בביתו.

ועיינתי בזרע אמת בפנים, וטעמו דאם בירך שהחיינו בביהכ״נ, לא יחזור לברך בביתו, אא״כ מוציא ב״ב, דלא גרע מהרואה נ״ח בליל א׳ [ואינו מדליק בעצמו, ואין מדליקין עליו בביתו] שמברך על הראיה שעשה נסים ושהחיינו, וכשמדליק אח״כ בליל ב׳ אינו מברך שהחיינו (תרעו, ג). ודומה גם למי שקראוהו לקרות בתורה קודם שבירך ברכת התורה לעצמו, דאע״ג דבירך רק משום תקנת חז״ל בקריאה בצבור, אפ״ה יי״ח ואינו מברך עוד ברכה״ת לעצמו (קלט, ט). — אבל אם הדליק קודם בביתו בליל א׳ ובירך שהחיינו, כשמדליק אח״כ בביהכ״נ יברך שהחיינו בשביל הצבור, דומיא דמי שבירך ברכת התורה לעצמו, ותיכף קראוהו לקרות בתורה דחוזר ומברך (קלט, ח) עכתו״ד.

ד) חקירה במהות הברכות שבביהכ״נ. אם מפני שמדליקים מברכים. או שגם הברכות הן מעיקר המנהג. ונפק״מ אם אחרי שבירך שהחיינו בבית, מברך עוד בביהכ״נ.

ויש להסביר הדברים עוד, והוא דברכות שמברך המדליק בביהכ״נ יש לפרש בב׳ אופנים, א׳ כמ״ש הריב״ש (סי׳ קיא הנ״ל, המובא בב״י) שהתקנה היתה רק להדליק בביהכ״נ בכדי שיהי׳ בפרסו״נ, במקום הפרסו״נ שהיה צ״ל בביתנו, ואין לנו אפשרות להדליק בפתח לרה״ר מפני הגלות. וכיון שמדליקים בביהכ״נ מברכים כמו על מנהג, וכמו בהלל בר״ח. — ב׳ כלשון הכל בו (שבב״י) כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם שיש בזה פירסום גדול

להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות עכ"ל. דהיינו שאין הברכות באות רק כנגררות ע"י המצוה, דכיון שהדליק צריך לברך, אלא המנהג הונהג בביהכ"נ להדליק ולברך, שמיסוד המנהג היה לא רק להדליק אלא גם לברך, שע"י שמסדר הברכות לפני העם בפרהסיא מתקדש שמו ית', כשמברכין אותו במקהלות [וכן משמע מהלבוש ולפי דעת המו"ק הנ"ל הונהג לברך במקהלות בפרסום בעשרה דוקא].

ולפ"ז נקט המשנ"ב כדמשמע מהריב"ש, שעיקר המנהג להדליק, ומשום כך צריך לברך, ולכן כשבירך כבר בביתו שוב אינו מברך עוד שהחיינו בביהכ"נ, מק"ו כנ"ל. [ומשמע שהמשנ"ב נקט כן, מדהזכיר דברי הזרע אמת רק לגבי הדליק תחילה בביהכ"נ, והשמיט בבא זו של הדליק תחילה בבית]. — אבל הזרע אמת נקט כדמשמע מהכל בו, שמעיקר המנהג להדליק בביהכ"נ, היה גם לסדר הברכות לפני העם שבזה יש פרסו"נ כשמברכים אותו במקהלות. וא"כ הגם שכבר הדליק עיקר הדלקה שבבית, ורוצה להדליק עוד בביהכ"נ מפני המנהג, שפיר מברך גם שהחיינו, כי הברכות נכללות במנהג לברך ולהדליק בביהכ"נ.

מעתה כיון שפסק בשו"ע (תרעא, ז) שמדליקין ומברכין בביהכ"נ משום פירסו"נ. והבין הבאר הגולה כונתו דמברכין כמו על הלל בר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג. א"כ היינו כהריב"ש שאין הברכות מעיקר המנהג, והמנהג הוא רק להדליק, ומפני ההדלקה מברך. — א"כ בהדליק ובירך שהחיינו בבית, שוב אינו מברך שהחיינו בביהכ"נ, וכדמשמע גם מהמשנ"ב שהשמיט ד' הזרע אמת לגבי פרט זה וכנ"ל.

ה) בקושיית החכ"צ למה פסק בשו"ע לברך על מנהג, ולמה לא הדליקו בביהכ"נ בזמן התלמוד

השערי תשובה (תרעא, י) מביא קושיית החכם צבי (סי' פח) על המחבר בשו"ע שפסק להדליק בבהכ"נ ולברך, דהיינו שמברכים על המנהג. והא בשו"ע (תכב, ב) פסק בראש חודש כהרמב"ם שלא לברך על הלל בדילוג, מפני שהוא רק מנהג. — [ועי' מה שתירץ בזה המנחת שלמה (ח"ב סי' נג, ב עמ' ריג)].

ולפי האמור י"ל בפשטות, דאזיל בשיטת הכל בו, שהברכה גופא הונהגה במנהג לברך בביהכ"נ, שזה פרסו"נ וקידוש ה' לברכו במקהלות. וא"כ ל"ק מר"ח דשם הברכה על מנהג וס"ל למחבר שלא לברך. אבל בחנוכה זה עיקר המנהג לברך ולהדליק. — והחכ"צ עצמו הרגיש בזה. אמנם דחה לדברי הכל בו, דאין ראיה לדבריו שכן הונהג המנהג. וקשה לחדש מדעתינו מה שלא נזכר בתלמוד. וגם קשה למה גם בימי התלמוד לא תיקנו לנו רבותינו

לברך שמו במקהלות, אף שהיה להם פרסום בהדלקתם בחוץ, אך זהו טעם הריב״ש, וא״כ צריך לצרף טעמי הריב״ש והכל בו עכתו״ד.

ולולא ד״ק של החכ״צ י״ל דלא הכל בו חידש זאת מדעתו, שכבר כתב הריב״ש (הובא בב״י) שמנהג ותיקין הוא, משמע שהונהג עוד לפניהם. ובזמן התלמוד לא נהגו כן, דבתי כנסיותיהם היו בשדות (רש״י שבת כב: וביצה טו. ותוס׳ ברכות ו. וטוש״ע רסח, ח) והתפללו יחד מנחה ומעריב מבעוד יום [מעריב אחרי פלג ה״מ (טור סי׳ רלה)], כי לא יכלו לקבץ הצבור שנית. וס״ל לטוש״ע (סי׳ תערב) שתחילת זמן נ״ח הוא אחרי השקיעה או צאה״כ, ואז כבר היו בבתיהם. ואפילו למש״פ בשו״ע (תערב, א) בשם מהר״י אבוהב שמפלג המנחה אפשר להדליק נ״ח, אבל התנה תנאי ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק, וזה לא היה אפשרי, כי כאשר כלתה רגל מהשוק, הצבור כבר היו בבתיהם, ומשום כך לא הדליקו נ״ח בביהכ״נ [ואפילו בביהכ״נ שמדליקים בפנים, לא נתקן להדליק מבעוד יום כשבלילה לא ידלק כלל]. משא״כ בזמן הראשונים היו בתי כנסיותיהם בעיר, והתפללו ערבית בזמנה, ומשום כך הנהיגו להדליק בביהכ״נ לברך לה׳ במקהלות.

ומלשון המחבר בשו״ע יש לדייק דס״ל כהכל בו, מדכתב (תרעא, ז) ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומא ניסא עכ״ל. — ולכאורה הול״ל ומדליקין משום פרסו״נ, ומברכין, כהבאר הגולה על המנהג. אלא ודאי הכי קאמר, ומדליקין וגם מברכין, שניהם משום פרסו״נ, כדי לברך לה׳ במקהלות, ודו״ק [אכן הבאר הגולה הבין בכוונת השו״ע דמשום ברכה כעל כל מנהג מברכים (כלעיל סוף אות ד)].

וסיומא דמילתא לשאילתא דידן ראה לעיל (סוף אות ד). — ועוד נפק״מ, דלפי הכל בו שעיקר המנהג להדליק ולברך לה׳ ״במקהלות״, יש חשיבות לעמוד ולשמוע ברכות נ״ח מהש״ץ בביהכ״נ, גם אם יש עשרה בלעדיו, בכדי להשתתף בברכה להשי״ת ברב עם.

כיוון העמדת המנורה בבהכ״נ

א) רוב בתי הכנסת בעולם פונים בתפלה לכיוון מזרח (או בפניה קצת לדרום או לצפון), ודלת הכניסה היא במערב. ובאמירת ״בואי בשלום״ בקבלת שבת הופכים כולם פניהם אחורה לקבל שבת מלכתא. - בעוה״ק צפת ת״ו ובציון רשב״י זי״ע במירון, הגם שמתפללים לדרום לכיוון ירושלים, בכל זאת פונים בבואי בשלום למערב, עפ״י מש״כ בשער הכונות (דף סד:)

להחזיר פניו למערב, לקבל השכינה שהיא במערב. ולכן הגם שבמירון ובכמה בתי כנסת בצפת דלת הכניסה לבהכ"נ היא במזרח, בכ"ז פונים למערב כשאחוריהם אל הדלת.

וטעמא דמילתא שלהפיכת עצמו באמירת בואו בשלום, ישנן ב' טעמים.

א) עפ"י נגלה המבואר בשו"ע (רסב, ג) ישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך, וכיוצא לקראת חתן וכלה דר' חנינא מעטף ואמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא. ובמשנ"ב (סק"י) בשם כנה"ג שבקצת מקומות נוהגים לצאת מבהכ"נ לעזרה, ואומרים בואו ונצא לקראת שבת מלכתא לחקל תפוחין קדישין. ופמ"ג כ' דאנו נוהגין שמהפכין פניהם לצד מערב, וכ' כנה"ג שנוהגין לעמוד כמו שמקבל אדם גדול. - והיינו שכל ענין ההפיכה הוא לעשות דוגמא לקבלת פני אדם גדול, לכן לכתחילה עדיף לצאת לקראתו, ועכ"פ להפוך עצמו מול כניסתו בדלת. וכיון שברוב בהכ"נ הדלקת במערב פונים ממזרח למערב. ואפילו בכ"נ שהדלקת בצד, אינם משנים משאר בכ"נ שבעולם.

ב) עפ"י נסתר מקום השכינה במערב (ב"ב כה: וזח"ג קיט:), וקבלת שבת הוא קבלת פני השכינה. לכן פונים מול צד השכינה לקבלה אלינו. ואין לזה שייכות לדלת הכניסה, כי לא אדם גדול ממש מקבלים, אלא פני השכינה שמקומה במערב. וזהו יסוד מנהג עה"ק צפת ומירון, לפנות למערב, הגם שאינו לצד אחוריו, וגם אינו לצד הדלת, ואדרבא פונה אחוריו לדלת.

והנה המג"א (רסב, ג) כ' וטוב לצאת לשדה ובקצת מקומות נוהגין לצאת לחצר (כנה"ג). וכ' על זה הפמ"ג ואנו נוהגין שמהפכין פניהם לצד מערב ע"כ. ואין ראיה מדבריו שנתכוין למנהג ע"פ סוד. כי הוא הרי היה באירופה שהדלקת היתה במערב ופנו מהמזרח למערב.

ויש להסתפק במקומות שמתפללים בהם למערב, האיך ינהגו באמירת בואי בשלום, האם יתהפכו לאחוריהם לדלת שהיא במזרח. או שישארו עומדים על מקומם כשפניהם למערב. ולכאורה זה תלוי בשני הטעמים והמנהגים הנ"ל. דלטעם הנגלה הא', יתהפכו לאחוריהם אל הדלת במזרח, בכדי לעשות דוגמא לקבלת אורח חשוב בדלת. ולטעם הנסתר הב' ישארו עומדים מול פני המערב. שהרי חזינן שהנוהגים עפ"י האר"י ז"ל פונים למערב גם כשעי"ז אחוריהם לדלת, הה"ד נמי הכא אין צריך לפנות לדלת.

אך בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' סה) למד זכות על בני אוסטרליה הפונים אחורה לדלת שבמזרח (וכיוון תפלתם הוא למערב) שאתי שפיר אפי' להאר"י ז"ל. כי בשעה הכוונות כתוב: ותצא לשדה וכו' ותחזור פניך למערב

ששם החמה שוקעת, ובעת שקיעתה ממש אז תסגור עיניך וכו׳ לקבל תוספת שבת וכו׳ עכ״ד. א״כ זה ביוצא לשדה כהאריז״ל, ומקבלה ברגע השקיעה. אבל המקבל שבת בבהכ״נ, וגם לא ברגע השקיעה, לו טוב שיפנה לצד הכניסה ששם פתח בהכ״נ, כדי לעורר כניסת שבת ותוספת נשמרה יתירה, וכדמשמע מההיא (דשבת קיט.) דר׳ חנינא שאמר בואו ״ונצא״ לעשות פעולה של קבלת פנים עכתו״ד. - ושם בהשמטות כתב דהגם שבצפת ומירון פונים אפילו בתוך בהכ״נ למערב, וגם לאו דוקא ברגע השקיעה כמו שנהג הגה״ק בעל מנחת אלעזר ז״ל בבהכ״נ צאנז בצפת ת״ו. בכ״ז י״ל דהני מילי כשפונה עצמו מהצד שמתפלל אליו לצד אחר, לעורר קבלת שבת מלכתא. שפיר פונים שם מדרום למערב, אבל אלה המתפללים למערב אם ישארו על מעמדם תחסר הכונה וההכנה כיוצא לקראת המלך, לכן טוב שיתהפך למזרח שבו פתח בהכ״נ, שייראה כיוצא לקראת שבת מלכתא[א].

זאת אומרת שאינו נכון להשאר עומד על מעמדו פניו להיכל ולקבל כך את השבת, אלא צריך לעשות פעולת בואו ״ונצא״ כהולך להקביל פני המלך, וזה בא׳ משני האופנים הנ״ל, או לפנות לדלת או למערב, וא״כ כשאינו יכול לעשות פעולת ״ונצא״ למערב, כיון שהרי הוא עומד למערב, לא נשארה לו הברירה כי אם לפנות אחורה.

אך הא תינח כשדלת הכניסה לבהכ״נ הוא בצד האחורי במזרח. אבל איך ינהוג כשהיא בצד. אז נשאלת השאלה אם יפנה צפונה או דרומה לדלת כהולך לקראת המלך, או יפנה אחורה למזרח לקיר האטום. - ולכאורה אין שום טעם לפנותא חורה למזרח, שאינו לא מערב ולא הדלת. אלא יפנה לצדדים לדלת. וכמו״כ המתפללים בגליל לצד דרום לירושלים, אם הדלת בצד במערב, יפנה לדלת לכו״ע לנגלה ולנסתר. ואם היא בצד במזרח, אז לנגלה יפנה למזרח, ולנסתר למערב, כמו שנוהגים בצפת וכנ״ל. - וכלל ישראל נוהגים לפנות אחורה בכל אופן וצ״ב. אלא שהנח

א. עוד כתב שם בשו״ת בצל החכמה (ח״ג סי׳ סד) שבאמירת קידוש לבנה צריך לפנות לכיוון התפלה, דהיינו לצד שמתפללים שמונה עשרה. ומדייק כן מיסוד ושורש העבודה (שער ט פ״א ענין קידוש הלבנה) שכ׳ ורגליהם רגל ישרה כמו בתפלת י״ח כמש״כ בשו״ע, ולצד מזרח דוקא. מצאתי עכ״ל. והיינו מפני שהם היו באירופה שהתפללו י״ח למזרח אבל כיון שהעיקר כבתפילת י״ח, לפנות לתל תלפיות מקום מקדשינו, א״כ בכל המקומות יפנו בקידוש לבנה לכיוון מקום המקדש. - גם דבר חשוב מביא שם (סי׳ סג) בשם שו״ת זקן אהרן (קושטנדינה סו״ס כב) שכל בקשותיו ומצוותיו של אדם ראוי להיות לתלפיות תל שהכל פונים אליו [ירושלים ומקום המקדש].

להם לישראל, אם אינם נביאים בני נביאים הם (פסחים סו.), וי"ל שבכל פניה גם אחורה מול קיר אטום הרי זו קבלת פני שבת, כי הש"ץ והזקנים שעל ידו כשפונים אחורה. פירושו לדלת, כי גם הבא מהצד מגיע לאמצע ולראש בהכ"נ לארון הק'. ויחד עם חשובי הקהל פונים כולם אחורה, וא"צ דוקא לפנות לדלת, שהעיקר לקבל פני השכינה המגיעה לשכון בבהכ"נ, ובפעולת הפניה אחורה די, דהעיקר לרמז ששבת מלכתא מגיעה אל מול פני הקודש.

אבל יש בתי כנסת שהדלת היא במזרח ר"ל בקיר שבו ארון הק'. (למשל בשטיבלאך במאה שערים בירושלים, החדרים האחוריים, וכבהכ"נ שדיבר עליו השדה חמד אסיפ"ד מע' בהכ"נ ד). ובשלמא אם הקיר האחורי הוא מערב, יש מקום לפנות אליו כהאר"י ז"ל. - אבל במקומות האחרים, לא מיבעי המתפללים לכיוון מערב, וגם הדלת במערב. אלה לכאורה צריכים להשאר פניהם למערב לכו"ע, דאיך יפנה עורף למערב ולדלת. - אלא אפילו בגליל שמתפללים לדרום, או בדרום שמתפללים לצפון, אם הדלת היא בקיר שמתפללים אליו, איך יפנה אחורה, שאין לזה שום פירוש, ובפרט אם גם חלונות אין באחור, כי אם קיר אטום. ואלה לכאורה לכו"ע צריכים לפנות הצדה למערב, דשכינה במערב, ועושה פעולה כיוצא לקראתה.

[שוב ראיתי בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' מה) מובא בספר דרכי הלכה (רסב, ג) לחתני כבני הגאון רבי חיים שמרלר שליט"א, שאם הפתח אינו בצד מערב, מסתבר להפוך למערב עכ"ד. ר"ל אחורה למערב לצד השכינה אף אם אין שם פתח, כי הוא קאי כשמתפללים למזרח. ולא ביאר איך לעשות באופנים הנ"ל].

והנה הרב מהריא"ז מרגליות ז"ל בס' מדות רשב"י מעיר לשובתי שבת בבי כנישתא דרשב"י במירון לפנות ב"בואי בשלום" למערב (כנ"ל בתחילת דברינו). ומביא דברי שער הכונות הנ"ל. עוד מביא מס' תפארת שלמה (פ' חיי שרה בד"ה ויברך הגמלים) שכ' בליל שבת [ולהלן כתב לעת ערב בעש"ק בתפלת מנחה] אז הוא עליית העולמות למעלה, לכן המנהג להפוך לצד מערב בשעה שאומריסב ואי בשלום בקבלת שבת לרמז על הנשמות הנדחים לחוץ גם הם יעלו עכ"ל. - ולכאורה כונת התפארת שלמה לפנות למערב לדלת, כי הנשמות הנדחות הרי אינן במערב בצד השכינה, אלא צריך להעלותם מבחוץ להכניסם לכנפי שכינה, וא"כ איך יפנה לצד השכינה, והם אינם שם, ועל כרחך כונתו לדלת.

אבל ציין עוד שם לבן איש חי (פ' וירא, שנה שניה). וראיתי שהביא קודם מנהג האר"י ז"ל לפי שער הכוונות. ואח"כ כותב שנוהגים העולם לצדד פניהם לימינם ואומרים בואי כלה

הראשון, ואח״כ מצדדים פניהם לשמאלם ואומרים בואי כלה השני, ואח״כ נשארים זקופים כלפי מערב ואומרים בואי כלה השלישי בלחש. ויש סמך לצידוד ימין ושמאל ואמצע מדברי רבינו האר״י ז״ל בשעה״כ, ובסידור הרש״ש ז״ל לא נזכר ענין חזרת הפנים לימין ושמאל, ועכ״ז מנהג ישראל תורה, וכן ראוי לעשות. ואותם בנ״א שעושים קבלת שבת בהולכה והבאה, שהולכין ובאין לד׳ רוחות המקום טועים הם, אלא צריך שיעמדו כלפי מערב, ובסגירת עינים דוקא, אתו״ד.

כידוע היה הבן איש חי ריש גלותא דבבל, והם התפללו לצד מערב, ומה שכ׳ לפנות למערב, הוא כמו שכתב שם לפני כן, דמצוה מן המובחר לעשות קבלת שבת בשדה, ועכ״פ בחצר במקום פנוי ומגולה. ושם בשדה ובחצר לא איכפת לן לפנות למערב. אבל יש לדעת איך נהגו אלו שאמרו קבלת שבת בבתי כנסת שבבבל, אם נשארו עומדים כלפי ארון הק׳, או שפנות מזרחה לדלת.

ואולי מנהג המצדדים פניהם ימינה ושמאלה, ומנהג הפונים לכל ד׳ רוחות העולם, מקורו כדי לצאת מכל ספק לאן לפנות, אם לדלת או למערב, ואם הדלת בצד, ואם בהכ״נ אינו מדוייק למערב, ושאר ספיקות, לכן צידדו אהרן (קושטנדינה סו״ס כב) שכ׳ שהאיש ראוי להיות פנו למזרח בשעת נטילה וברכה ונענוע לתל תלפיות שהכל פונים אליו. ומובא ביפה ללב (ח:ב סי׳ תרנא, י). הרי שענין ההתחלה ממזרח הוא מפני שהוא הרוח שהכל פונים אליו בתפלתם. וא״כ כשמתפללים למערב, או לכל כיוון אחר ינענעו דרך ימין [דהיינו מערב צפון מזרח דרום]. אבל לנוהגים עפ״י האר״י ז״ל שהסדר הוא דרום צפון מזרח מעלה מטה מערב, אצלם הקפידא היא על סדר רוחות העולם, להקדים דרום לצפון. לכן גם המתפללים למערב יש להקפיד לנענע כסדר ההוא, דרום צפון וכו׳, ולפ״ז הנוסע בספינה ואינו יכול לכוון הרוחות, גם אם מנהגו כנוסח ספרד, טוב שינהוג כמנהג אשכנז, לנענע כנגד פניו ויקיף לימין, דיוצא בזה הסדר דמהרי״ל ושו״ע (תרנא, י) משא״כ אם ירצה לנענע דרום צפון וכו׳ אם יטעה ברוחות אין בידו לא כזה ולא כזה עכ״ד.

והדבר תמוה לי מאד, איך נהג רבינו הקדוש האר״י ז״ל בצפת, שכידוע מתפללים לדרום, האם לא נענע ימין שמאל לפניו למעלה למטה לאחוריו. שאם התחיל בדרום, א״כ זה מין נענוע שעדיין לא ראינוהו, שהוא לפניו לאחריו לשמאל למעלה למטה לימין. ואילו עשה כן, היה תלמידו רבינו חיים ויטאל ז״ל כותב זאת כמו שמדייק בכל מנהגי רבו לכותבם

דלאשכנזים העיקר הוא שמתחילים לכיוון שמתפללים, ופונים ימינה. ומוכיח לה משו״ת זקן

בפירוש. וכן איך נהגו המקובלים שבדרום כגון בחברון, האם התחילו הם בסדר הזה אחור לפנים לימין למעלה למטה לשמאל, אשר זהו אצלם סדר דרום צפון מזרח מעלה מטה מערב, והסברא אומרת שנהגו כפי שראינו אצל רבותינו הקדושים ימין שמאל לפניו למעלה למטה לאחוריו, הגם שעמדו פניהם לדרום או לצפון.

ועל כרחין לומר שמש"כ בשער הכונות ובפרי עץ חיים ושאר ספרי מקובלים, להתחיל מדרום שהוא חסד, ואח"כ צפון גבורה וכו', כל זה אם פניו למזרח [ואולי הנמצא בצפון ודרום, נכון שבעת ברכתו בסוכה לפני התפלה, באמת יפנה למזרח ממש, וינענע דרום צפון וכו']. אבל כשעומד בבית הכנסת ופניו לדרום או לצפון או למערב, אז ג"כ ינענע כסדר האר"י ז"ל ימין שמאל וכו', כי הרמז לחסד וגבורה, הוא לא רק ברוחות העולם, כי אם גם ימין הוא חסד, שמאל גבורה כידוע. וזה שאומרים מימיני מיכאל (חסד) משמאלי גבריאל (גבורה) מלפני אוריאל (ת"ת) מאחורי רפאל (מלכות). - כך שבכל מקום שנמצא ואפילו בספינה, וינענע ימין שמאל לפניו למעלה למטה לאחוריו.

ואולי עיקר רמז החסד הוא בימין והגבורה בשמאל, אלא כיון שפני המתפלל הם למזרח, לכן נקרא הימין דרום והשמאל צפון. ואה"נ מי שאינו פונה למזרח, צריך להתחשב רק עם ימין שמאל וכו'. (וראה להלן).

ג) מקום העמדת המנורה בחנוכה בבהכ"נ

בטור ושו"ע (או"ח סימן תרעא, ו) שבבהכ"נ מניחו בכותל דרום [ובשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' קפו ד"ה והנה) כתב שבכל הקהלות הגדולות שעבר שיסודותם ע"י גאוני קדמאי, ראה המנורה בבהכ"נ בחנוכה עומדת בדרום לא סמוך לקיר אלא מרוחקת ממנו, והמדליק עומד בינה לקיר, פניו לצפון ואחוריו לדרום, וכשמדליק הוא משמאל לימין אל מול פני ארון הק'. - ובנו בשו"ת מכתב סופר (ח"ב סי' א) האריך בדברי קדשו, שכל תבנית בתי הכנסת שלנו נתקנו כדוגמת המקדש, ארון הק' כנגד קוה"ק ובו הארון והלוחות, ולפניו הפרוכת, הבימה כנגד מזבח הנחושת, והעמוד כנגד מזבח הקטורת, ובחנוכה מעמידים המנורה בדרום, דוגמת המנורה בביהמ"ק (כאשר הזכרנו דבריו בענין הבימה סי' כא אות א ובעוד כמ"ק). - ולפי דבריו יובן במנהג העתיק הנ"ל שראה החת"ס, להרחיק המנורה מהקיר הדרומי, כי כן גם המנורה בביהמ"ק היתה מרוחקת ב' אמות ומחצה מן הכותל (כיומא לג: ורש"י בפ' תרומה כו, לה), לבד מטעמו של החת"ס הנ"ל].

והנה ההיכל היה בנוי שער הכניסה במזרח, וקוה"ק במערב,

והמנורה בדרום, בשמאל הנכנס להיכל (כבציור התפארת ישראל במשניות ובש״ס מס׳ מדות). וא״כ לכאורה היה להם לאבותינו ורבותינו הקדושים להעמיד המנורה בחנוכה בצד שמאל בהכ״נ, כמו שעמדה בהיכל. - לא מיבעיא בבתי הכנסת הפונים למערב, שהם ממש כדוגמת ההיכל. אלא אפילו ברוב בתי הכנסת של תפוצות ישראל הפונים למזרח, הרי צריכים אנו לדמותם לתבנית ההיכל, ושם היתה המנורה בשמאל הנכנס. - אלא מאי צ״ל דהעיקר הם רוחות העולם, ולכן אנו מעמידים המנורה בחנוכה בדרום בהכ״נ, הגם שזה בימין ולא בשמאל. [ועי׳ בשו״ת חת״ס (חאו״ח סי׳ כז) שהאריך להוכיח שפתח בתי כנסיות גם שלנו היה צריך להיות דוקא במזרח, גם אם מתפללים למזרח, מפני שכן היה במקדש, אלא שחלילה לשנות מנהג קדמונינו והנפסק להלכה שהפתח מול ההיכל עייש״ה. זאת אומרת שהיינו צריכים לדמות בכ״נ שלנו למקדש לרוחות העולם דוקא, ולא לצורת המקדש שבו היה הפתח מול קוה״ק, אלא שבפתח הכניסה יש ילפותא שצ״ל מול ארוה״ק, אבל במנורה צ״ל בדרום דוקא]. - [וכן שמעתי שישנן בכ״נ בעה״ק צפת ת״ו המעמידים המנורה בקיר של ארון הק׳, שהוא אצלם בדרום כנ״ל]. ואת הארון הק׳ אי אפשר לעשות במערב לרוחות העולם, דקובעים אותו מול הכותל שמתפללים כנגדו (בשו״ע צד, ב בהגה, ומשנ״ב סק״ט). - וחזינן שרוחות העולם הם עיקר מדאחז״ל (ב״ב כה:) הרוצה שיחכים ידרים שמנורה בדרום הרי שבדרום הדבר תלוי.

וא״כ שרוחות העולם הם עיקר ולא תבנית בהכ״נ. גם בנענועים נאמר כן, ויהא צריך לנענע דרום צפוי וכו׳, גם כשבהכ״נ מכוון לדרום או לצפון או למערב כנ״ל. והדבר צריך אצלי תלמוד.

שוב ראיתי בשו״ת בצל החכמה (ח״ב סי׳ נ) אודות בתי הכנסת שמתפללים בהם לכיוון מערב (כמו אוסטרליה), שאז פשוט שיניחו את המנורה דנר חנוכה בדרום שהוא בשמאל הנכנס, ממש כמו שהיתה במקדש, ותרוייהו איתנייהו דרום וצד שמאל. - ומסביר שם מש״כ הדרכי משה (תרעא, ו) דבמנהגים כתוב להניח נ״ח בבהכ״נ בכותל דרום, דלא כמנהג ברי״ן שהיו נוהגים להעמידן בצפון לשמאל החזן עכ״ל. וכ״ה בשו״ת מהר״י מברונא סי׳ לט) שכ׳ וברגנשפורג מעמידין הנרות לצד דרום בין מזרח למערב, ובקהלות ברונא נמי בין מזרח למערב אך לצד צפון וכו׳ ע״כ. - דמחלוקת זו אם להניח המנורה בדרום או בצפון, באירופה ששם היו קהלות עתיקות אלה. יתפללו למזרח, תלויה אם לדמותו לצורת המקדש ממש, ושם הרי היתה המנורה בשמאל, אלא שהתפללו למערב לכן היה בדרום, אבל כשמתפללים למזרח יש ג״כ להניחו

בשמאל, כבצורת המקדש, אע"פ שאז יהיה בצפון, וכן ס"ל לקהלות ברונא. - או שצריך לדמותו לרוחות העולם שזה הקובע, וכיון שבמקדש היתה בדרום יש להניחה בכל מקום לדרום, גם כשעי"ז יהי' שלא כבמקדש. דהיינו לא בשמאל אלא בימין, וכ"פ בטוש"ע וד"מ, המנהג רגנשפורג עיי"ש.

ולפ"ז כשמתפללים לצפון והפתח בדרום, יש להניחה בדרום ע"י הפתח, ותרתי למעליותא דרום וע"י הפתח (אפילו מבפנים הפתח). ואם יש מזוזה יניחה בשמאל הפתח (מזוזה בימין ונ"ח בשמאל). ואם אין מזוזה (כמו לכמה בתי כנסת עתיקים), אז יניחה בדרום בימין הפתח. - אלא שבצל החכמה הנ"ל כתב דעדיף בכהאי גוונא בכל אופן להניחה בשמאל בהכ"נ כדוגמת בית המקדש, ואז לא ידליקנה ע"י הקיר הדרומי ליד הפתח (כי מבחינת הפתח הרי צריך להדליק בימין, ומבחינת המקדש בשמאל) אלא יניחה באמצע בהכ"נ, לצד החלק האחורי של בהכ"נ, וזה כבר נקרא לצד דרום. - ולענ"ד גם כשמתפלל לצפון יכול להניחה בדרום בימין הפתח (אם אין מזוזה), ואי משום דבמקדש היה בשמאל, הרי אנן לא קפדינן אהכי, והעיקר הם רוחות העולם (כמו המתפללים למזרח שמניחים בימין וכנ"ל).

ד) בענינים הנ"ל הגיעני מכתב מידינ"פ הגאון המפורסם רבי שריה דבליצקי (שליט"א) [זצ"ל] מב"ב מחבר ספרים הרבה בנגלה ונסתר, ודעתו בזה היא:

בקבלת שבת באמירת בואי בשלום, המנהג בכל בתי הכנסת בעולם לפנות אחורנית, נובע ממה שהדלת היא אחורנית, ופונים אל הפתח כדי לקבל שבת הנכנס באופן סמלי דרך הפתח, וכאשר הפתח היא במערב, אז זה גם טוב עפ"י הסוד, - אך גם אם הפתח אינו במערב נהגו לפנות אחורנית, וגם המנהג הקדום בצפת וטבריא ומירון היה לפנות אחורנית, הגם שהוא צפון ולא לדלת, ונהגו כן מקדמת דנא גאוני ארץ. לכן הנח להם לישראל לעשות כן בכל האופנים.

בנענועים לפי מנהג אשכנז וכשו"ע (תרנא, י) יש לעמוד מול ארון הקודש, דהיינו לכיוון שמתפללים כנגדו, ולנענע קדימה, וסובב לימינו, לאחוריו, לשמאלו, ולפניו למעלה ולמטה. לא מבעיא אם קדימה הוא מזרח, שזה כהשו"ע ממש. אלא אפי' המתפללים לצפון או לדרום או למערב, בכל זאת ינענעו קדימה לפניו, וסובב והולך לימינו. - וכן משמע מהלבוש (תרנא, ט) שכ' והנענוע הוא שיוליך ידו מכנגדו והלאה מצד מזרח "שהוא עומד כנגדו" בשעת ההלל והברכה ע"כ. וכן שם (סעיף י) סדר הנענוע י"א תחלה למזרח "שהרי הוא עומד בשעת הברכה וההלל ופניו למזרח" ע"כ (וכעין זה בתוי"ט (סוכה פ"ג מ"ט) עיי"ש). הרי שתלה הדבר בזה שהוא עומד כן. וא"כ

אין המזרח דין מצד עצמו, אלא תלוי לאיזה צד עומדים בתפלה, ומשום פונה לימינו, כדין כל פינות שאתה פונה יהא לימין. - ויש להבין למה סתם מרן בשו״ע כמנהג מהרי״ל, בזמן שמהרי״ל היה באירופה והתפלל למזרח, ולא פירש לנו מרן איך יתנהגו שאר ישראל המתפללים לשאר הכיוונים, וכמו מרן עצמו שהיה בצפת שמתפללים לדרום, ומסתמא התחיל דרום, ולימינו למערב, ולצפון ולמזרח, וצ״ע.

וכ״כ בסדור בני תימן תכלאל עץ חיים (סוכות דף ס) שמנהג ארץ תימן (שהיא לדרומה של א״י ומתפללים לצפון) שמתחילין לנענע לצד צפון. - וכ״כ בספר מצפונות יהודי תימן (עמ׳ קמד) שיהודי תימן המתפללים לצד צפון, הנענוע הראשון הוא לצפון, ולימין למזרח ולדרום ולמערב, ובעמידה למערב מנענעים למהלה ולמטה ע״כ. וזה לנוהגים עפ״י הפשט ולא עפ״י הקבלה. חזינן שאין כאן ענין של מזרח דוקא, אלא ענין של לפניו.

ולפי מנהג האר״י ז״ל חקר ודרש על מנהג מקובלי צפת וטבריה, שמתפללים לדרום ונוהגים עפ״י הקבלה, ונודע לו שאכן מתחילים לפי רוחות העולם, תחילה לפניו אל מול פני ארון הקודש לדרום, ושוב הופכים פניהם לצפון, ולמזרח, ומעלה ומטה, ולמערב. וא״כ גדול הוא המנהג של המקובלים שם וכן צריך לנהוג. - ומביא משו״ת ישועת משה (אהרנסון) (ח״א סי׳ מד) שחקר אצל חכמי הספרדים מארצות המערב מרוקו אלג׳יר וכו׳. ומארצות הצפון כמו טורקיה, ומארצות הדרום תימן, שכולם בלי יוצא מן הכלל מתחילים הנענועים מדרום, ואח״כ הופכים פניהם לצפון. וכן בירושלים גופא, הנמצאים בדרומה (תלפיות וכו׳) מתפללים לצפון, אבל לנענועים מתחילים מדרום. וכן נהגו בכפר השלוח שגרו שם פעם יהודים, מתפללים למערב, ונענועים לדרום. - לכן הנוהג עפ״י האר״י ז״ל יקפיד לרוחות העולם דוקא. וכ׳ שם (בתחילת סי׳ מד) שאם הפיכת הפנים יגרום ח״ו למראית עין פגיעה בכבוד ארון הק׳ או בכבוד הצבור, יכול הוא להשמר במצבו הקודם, ולבד שיקפיד לנענע לפי רוחות העולם, ולא להתחשב כלל בצד ההיכל כבצד מזרח.

אמנם בספר ברכת אליהו (מאני) (עמ׳ קמב) כתב בכעין זה שהולכים אחרי עמידת האדם, ולא ברוחות העולם גם עפ״י הסוד.

מנורת חנוכה חנוכה היא תמיד בדרום. וכן מנהג צפת להניחה על העמוד. ואם כן במקומות אשר מתפללים לצפון, צריך להניחה על הקיר הדרומי האחורי - עכתו״ד הגר״ש דבליצקי שליט״א. ודבריו בענינים אלה נדפסו גם בספרו זה השלחן על או״ח, ופתח עינים החדש ח״ב על סידור הרש״ש ז״ל, ובס׳ כנסת יחזקאל ספר זכרון להגר״י סרנא ז״ל.

ה) והנה בשו"ת ישועת משה (ח"א סי' מד) הנ"ל נוטה לומר שגם הנוהגים בנענועים לפי הפשט והשו"ע, יפנו פניהם למזרח, ושם יתחילו לנענע למזרח, ומשם ימינה לדרום וכו', ומדייק כן מהמג"א (סי' תרנא סקכ"א) שכתב "ולעולם יעמוד בפניו למזרח" ומשמע דההתחלה צריכה להיות למזרח העולם דוקא, ואולי מה שצריך להתחיל לדעת הפשטנים במזרח, הוא מטעם ממזרח שמש עד מבואו וכו', והרי הנענועים הם ענין הילול, או שיש בזה טעם אחר נסתר מאתנו, דהא על כרחך גם לפי הפשט מרמזים הנענועים לנסתרות, דגם לעצור רוחות רעות יסודו בדברי קבלה (וכן סדרי ההושענות, עי' רש"י סוכה מה. ד"ה אני וכו'). - ואפילו אם נפרש דברי המג"א דלעולם יעמוד בפניו למזרח, כונתו שאינו צריך להסתובב עם פניו לאותו רוח שמנענע, מ"מ ש"מ דעומד למזרח העולם. וקשה לומר ש"מזרח" כאן ג"כ פירושו "לפניו", ועי' דרישה וב"ח. - ולכן מהיות טוב ואם אפשר, הנוהגים כהשו"ע להתחיל ממזרח, ישתדלו להתחיל ממזרח גם אם מתפללים לשאר כיוונים, אתו"ד.

ולכאורה דברי שו"ת זקן אהרן הנ"ל מוכיחים שהעיקר לפנות בנענועים לכיוון התפילה למקום המקדש, וכדמשמע גם מהלבוש הנ"ל. - והיינו כמו שמתפללים מול מקום המקדש, כן מתחילים לנענע למולו, אל פני המקום אשר שם השראת השכינה. והמג"א נקט מזרח לפי מעמד ארצות אירופה.

ולגבי הנוהגים כהאר"י ז"ל [וכן נהגו בירושלים מקדמת דנא כמש"כ בספר מנהגי א"י ארץ חיים (תרנא, י) בשם מהר"י נבון ז"ל בספרו גט מקושר (בחידושיו על הרא"ם דף קכו.) שבעה"ק ירושלם ת"ו נוהגים דרום צפון מזרח מעלה מטה מערב כהאר"י ז"ל ומינה לא תזוז], דלפי האמור לעיל המנהג בגליל הוא להתחיל ג"כ לדרום הגם שמתפללים לדרום, וכן במקומות שבדרום ובמזרח, כולם מתחילים לדרום דוקא. - מ"מ לענ"ד צריך להתאים הדברים גם לדעת הברכת אליהו הנ"ל (שכידוע היה מגדולי המקובלים) שיהיה מכוון גם לעמידת האדם. וכמו שכתבתי לעיל שלא יתכן לנענע בצפת ובטבריא מין נענוע משונה (לפניו, לאחריו, לשמאלו, למעלה, למטה, לימינו). אלא הנמצא בצפת וטבריא יהפוך פניו למזרח, ואז ינענע כסדר האר"י ז"ל דרום צפון, ויהי' גם לפי עמידת האדם ימין תחילה ואח"כ שמאל וכו'. - ואפילו המתפללים למערב יכולים לעשות כן, ואין זו פגיעה בכבוד ארון הק' לפנות אחורנית למזרח, שהרי כן פונים גם בקבלת שבת בבואי בשלום בכל העולם אחורנית [ולא דמי למה שהבאנו (בסי' ה) בשם דברי חמודות שבתפילת י"ח אין לפנות עצמו הצידה מארון הק', דשם בכל משך תפלת שמו"ע אינו דרך כבוד, אבל לנענוע א'

בלבד לית לן בה, כמו בבואי בשלום]. אלא שלא ישאר עומד כלפי אחורנית בכל סדר הנענועים, אלא בנענוע הראשון יפנה גופו הצידה לדרום ושוב לצפון וכו׳.

ו) סיומא דמילתא לענ״ד:

בקבלת שבת: המתפללים למזרח והדלת במערב, לכולי עלמא יפנו למערב, וגם אם הדלת בצד בצפון או בדרום יפנו אחורנית למערב, לשכינה, וכמנהג העולם. - המתפללים לצפון או לדרום, אם הדלת אחורנית יפנו אחורנית לדלת. ואם הדלת בצד ג״כ יכולים לפנות אחורנית כמנהג העולם, דגם זה הוא כהולך לקראת המלך הבא כאילו מהדלת אל מול ארון הק׳. אבל גם אם יפנו למערב טוב הוא עפ״י סוד. - המתפללים למערב, אם הדלת אחורנית, יפנו אחורנית לדלת כנ״ל. וגם אם הדלת בצד יפנו אחורנית. וזאת בכדי לעשות מעשה כהולך לקראת המלך. ואם הדלת במערב דהיינו בצד שבו ארון הק׳ שאליו מתפללים, יפנו אל הדלת. ואם היא בקיר המערבי בפינה, יצדדו עצמם אל הדלת.

בנענועים: הנוהגים לפי השו״ע וכמנהג אשכנז, ינענעו מול כיוון התפלה, דהיינו למקום המקדש, ואח״כ יפנו ימינה וכו׳. - והנוהגים כמנהג האר״י ז״ל, אם מתפללים למזרח יתחילו ימין דרום, אח״כ שמאל צפון, לפניו מזרח וכו׳. ואם מתפללים לשאר רוחות העולם. יסובבו פניהם למזרח ואז ינענעו כנ״ל. - והנוסע בספינה אם יכול לכוין פניו למזרח ע״י מצפן (קומפאס) מה טוב, ואם לא אז ינענע כמנהג אשכנז, במקום עמידתו לפניו וסובב לימינו וכו׳, ויכוין לבו לא״י. אבל באופן זה יכול גם לנענע כמנהג האר״י ז״ל, ובמקום שעומד ומכוין לבו לא״י ינענע ימין שמאל לפניו למעלה למטה לאחוריו, כס׳ ברכת אליהו הנ״ל.

נ״ח בחדרי תפלה הסמוכים לביהכ״נ

בס״ד טבת תשס״ד
שוכט״ס להרה״ג ר׳ גמליאל ב״ר אלחנן י״ד הכהן רבינוביץ שליט״א.
אחדשה״ט,

עד״ש אם מדליקים נ״ח בחדרי התפלה הסמוכים לביהכ״נ.

עיקר ההדלקה בביהכ״נ הוא מנהג משום פרסומי ניסא (בשו״ע תרעא, ז) להדליק ולברך ברבים שעי״ז יתברך ויתקדש שמו ית׳ שמברכים אותו במקהלות (ב״י בשם כלבו), ועוד זכר למנורה שהדליקו בבית המקדש, ונעשה בה הנס בחנוכה (בכלבו ועוד).

וא״כ אם עיקר התפלה בבית הכנסת ברב עם, ושם עיקר פרסו״נ, וחדרי התפלה משמשים רק באקראי למתאחרים, או אם יש יארצייט שאוסף

מנין לשם וכדומה, אז די להדליק בביהכ"נ ואין צריך להדליק בחדרים. — אבל בכמה בתי כנסיות חדרי התפלה (שטיבלאך) משמשים עיקר לתפלה כמו בביהכ"נ, מנין אחרי מנין, א"כ צריך פרסו"נ בכולם. — ולענין ברכה בחדרי התפלה, אם אין אנשים קבועים בהם, אלא באו אנשים מהרחוב למנחה והלכו, ושוב באו למעריב והולכים, וממשיכים אחריהם עוד מנינים, והאחראים על חדרי התפלה הם גבאי ביהכ"נ, אז המדליק בביהכ"נ בברכות ימשיך אח"כ בלי הפסק להדליק בחדרי התפלה על סמך שבירך בביהכ"נ.

ואם יש מתפללים קבועים בחדרי התפלה למנחה או למעריב, אפילו יש הקבועים רק למנחה והולכים, ויש הבאים בקביעות למעריב, ואינם קשורים לביהכ"נ, יכולים להדליק לעצמם בברכה, כשם שמתפללים לעצמם. — שהרי גם בביכ"נ קטן מאד מדליקים ומברכים, כש"כ בחדרי תפלה אלה ההומים מרוב בני אדם, ואיכא פרסו"נ טפי. — והמנדב השמן ומדליק, יזכה לבנים ת"ח (שבת כג:).

דושה"ט באה"ר,

זריקת חפצים ומגבות על שמש המדליק נ"ח בביהכ"נ

בס"ד, י' כסלו תשע"ב

שוכט"ס לספרא רבא, מעכ"ת המחבר והעורך הנכבד של גיליון פנינים, הרה"ג רבי מרדכי חיים שליט"א.

ע"ד שאלתו מנין המנהג באיזה מקומות לזרוק חפצים ומגבות על השמש המדליק נרות חנוכה בביהכ"נ.

לא הייתי מגיב אם לא שמע"כ מאיץ בי, ובכן אגיד ש"מנהג" כזה לא שמעתי ממנו עד כה, כי הוא לכאורה דבר בלתי נורמלי, ואף פעם לא שמעתי כזאת. כי אם כשחתן מבדיל על הכוס בשבת הראשונה, ושמעתי בשם הגה"צ רבי הלל שלעזינגער זצ"ל שאמר שטעם המנהג הוא כדי שאף פעם לא תהיה הבדלה ביניהם.

אבל כעת אינה ה' לידי קונטרס 'הליכות צדיק' מנהגי הרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק זי"ע, שמובא שנהגו כן בבית מדרשו, כי זה היה מנהג ישן אצל גדולי הצדיקים, והחזיקו בזה להמדליק כסגולה לישועות לנצרכים, ובפרט לשידוכים ולזש"ק. והביאו שם מספר שיח יצחק שנתן טעם לזה "אז מען ווארפט פון אונטן, ווארפט מען פון אויבן" [אם זורקים מלמטה זורקים מלמעלה ישועות]. אבל היה רגיל להזהיר שיזרקו רק מרחוק אבל לא מקרוב להכותו וכדו' ולצערו. — ושמעתי שכן נוהגים בכמה חצרות הקודש.

הרי לנו כי גם המנהגים הנראים לנו בלתי נורמליים, יש להם יסוד מקדמונינו. אבל ודאי גם הנוהגים כן יזרקו רק לצאת ידי המנהג ותו לא, ולא להגזים ולעשות שחוק וקלות ראש ביותר, כאשר עינינו רואות לפעמים אצל החתנים המבדילים על הכוס, שע"י זריקת המגבות לפעמים שופכים את כוס ההבדלה ומכבים את הנר וגורמים הפסק להמבדיל, ושאלות על עצם הברכות וההבדלה. גם גורמים היזק להשטריימל, וכשמלבישים כובע של פורים אין זה ראוי כ"כ, וכמ"ש בשו"ת משנ"י (חי"ג סי' רנד) בנוגע לתפלה עם תחפושת שכל שאין דרך לעמוד כן לפני המלך אין להתפלל בלבוש זה. ולכן אין דעתי נוחה מאלו שמפריעים הרבה. ואני כשלעצמי איני מרשה לעשות כן.

דושת"ה מוקירו ומכבדו כרום ערכו

מנורה מכסף או מגילה מהודרת מאי עדיף

שאלה: מי שביכולתו לקנות מנורה מכסף טהור, או מגילה מהודרת בכתב שמיוחד ביופי, מאי עדיף טפי, להדר במנורה או להדר במגילה.

תשובה: הרגיל בנר לעשותו יפה (רש"י שבת כב) הויין לי' בנים ת"ח, ומגילה הרי יי"ח מהש"ץ. ומי שאפשר לו יקנה מנורה מכסף קצת זולה ומגילה כשרה רגילה.

קיבל מנורה באמצע חנוכה אם ידליק בה או בישנה

בס"ד, ד' טבת תשע"ז

החיים והשלום, כל ימי עולם, לנופך ספיר ויהלום, מע"כ הרה"ג החריף ובקי, מו"ה גמליאל רבינוביץ שליט"א, מח"ס 'גם אני אודך' ו'פרדס יוסף החדש' על המועדים. אחדשה"ט,

ע"ד שאלתו במי שהדליק במנורה כמה ימים, ובאמצע החנוכה, הביאו לו מנורה חדשה ויפה יותר ממה שיש לו, האם ימשיך להדליק במנורה שהדליק בה עד עתה הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא, ליעביד ביה מצוה אחריתי, וגם כדי שלא לביישה. או שידליק במנורה החדשה והיפה משום זה א'לי ואנוהו.

מעובדא דמהרש"ל המובא בא"ר (סי' תרעג, ג או"ק טו) שקנה לו שרגות קטנות של כסף ובליל שני התחיל להדליק בה, ובירך להדליק ושעשה נסים ושהחיינו, אף דקיי"ל דבשעת קנין יש לברך, מ"מ ניח"ל לסדר שהחיינו עם אלו שתי ברכות. [ומובא בפמ"ג (סי' תרעג א"א סקי"ב), וכה"ח (תרעג, סג)]. — חזינן דלא חשש לביזיון, או לסברת הואיל ואיתעביד במנורה הראשונה מצוה חדא ליעביד בה מצוה אחריתי.

והא דלא חשש המהרש"ל להואיל ואיתעביד בה מצוה, י"ל דס"ל דהידור במצוה להדליק במנורה חדשה עדיפא טפי. אי נמי י"ל דאיתעביד מצוה שייך בדבר שהוא גוף המצוה עצמו, כגון בפתילות הנרות עצמן וכדומה, אבל לא במנורה שאינה גוף המצוה עצמה, אלא הכשר שבה מונחת המצוה.

מנורה שיש בה צורת אריה אם יש חשש בזה

בס"ד ז' טבת תשע"א
שוכט"ס לכבוד הרה"ג רבי מאיר כהן שליט"א בק"ק קרית ספר ת"ו

אחדשת"ה, אודות מנורת חנוכה שיש בה צורת אריה, האם יש חשש בזה.

עי' ש"ך (סי' קמ"א) דמכוער בצורת אדם על כלי קודש, ובשו"ת חת"ס (ח"ו סי' ו) מלמד זכות על מנהג העולם המקילים אפי' בצורת אדם, דסגי בקוטע אזנו או חוטמו. — ובזמנינו אפשר לראות זאת רק במנורות העתיקות, ושם היו האומנים נכרים, ובזמנינו ב"ה לא נמצא כזאת.

וע"ע בשו"ת דברי יציב (יו"ד ח"ב סי' לח) שמלמד זכות בצורת אריה בארוה"ק (למעלה מגובה ראש האדם). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' צה, ב) לא ניחא ליה בזה.

דושת"ה בברכה

מתי לברך שהחיינו על מנורת חנוכה חדשה

בס"ד ט' כסלו תשס"ה פעה"ק ירושלם תובב"א
שלמא רבא ובריות גופא ונהורא מעליא למע"כ ידידי הרב הגאון החריף ובקי סוע"ה שמו מפארים כש"ת מו"ה יעקב צבי ריבא שליט"א, רב בק"ק ווילאמסבורג יצ"ו.
אחדשה"ט וש"ת באה"ר,

קבלתי נועם מכתבו, והשאלה היא בחתן שהדליק בליל א' דחנוכה, ואמר ג' הברכות, דהיינו גם שהחיינו. וביום א' דחנוכה קיבל ממחותנו מתנה מנורת כסף לחנוכה. וע"פ שו"ע (או"ח רכג, ג) יש לברך על כלים חדשים שהחיינו, כש"כ על מתנה חשובה כזו. — וכנדון דידן ממש מצאנו בבאה"ט (תרעג, יג) שמהרש"ל קנה מנורה חדשה של כסף, והדליק בה בליל ב', וגם בירך עליו ברכת שהחיינו. — דיל"ע אימתי בירך שהחיינו, דבליל א' שפיר יש לברכו אחר ברכת להדליק, ולא הוי הפסק, דשתיהן שייכות עכשיו. משא"כ שהחיינו דבליל ב' שהוא רק על המנורה, הלא הוי הפסק בין ברכת המצוה לקיום המצוה. ולא משמע שבירך שהחיינו קודם, דהוי ליה לפרש, עכ"ד כת"ר שליט"א. — וקושיא גדולה הקשה.

א) קודם נעתיק עובדא דמהרש"ל ז"ל כפי שהביאה האליה רבה (תרעג, טו) והכף החיים (תרעג, סג): רש"ל קנה לו שרגות קטנות של כסף ובליל שני התחיל להדליק בה, ובירך להדליק ושעשה נסים ושהחיינו, ואף דקיי"ל דבשעת קנין צריך לברך, אע"פ שלא נשתמש בה עדיין, מ"מ היה ניחא ליה להסדיר ברכת שהחיינו עם אלו שתי הברכות (מט"מ) עכ"ל. — ואכן מרהיטת הלשון משמע שבירך שהחיינו אחרי ב' הברכות.

והא"ר (שם) ממשיך וכותב: ועיין סימן רכג ס"ק ט' בספרים, ויש לחלק, עכ"ל. — וכונתו דהמג"א כתב שם (רכג סק"ה) דעל ספרים חדשים לא יברך שהחיינו דמצות לאו להנות ניתנו, וא"כ לכאורה איך יברך על מנורת כסף לנ"ח. וכ' הא"ר דיש לחלק, ור"ל שהנאת הספרים היא רק למצות ת"ת וללה"נ, אבל הנאת מנורת כסף, הגם שמשתמש בה רק לחנוכה, בכ"ז יש לו הנאה מראיית כלי הכסף כל השנה, דהוי כמו קנין כלים חדשים דמברך שהחיינו בשעת הקנין (בשו"ע רכג, ג-ד). — [ובמק"א הערתי שהקונה היום סט ספרים חדש ויפה, שמפאר את ארון הספרים שלו, יש לו ג"כ הנאה כמו בכלי חדש, ולא הוי בכלל מללה"נ, ויל"ע].

ובדבריו רצה הא"ר רק להסביר מדוע מברכים שהחיינו על מנורת חנוכה ולא אמרינן מללה"נ. — אבל עכ"פ שהחיינו על מנורת הכסף היא להנאת הגוף, ולא דמי לשהחיינו לנ"ח שהיא על המצוה. — וא"כ יקשה טפי, איך יפסיק בין ברכת להדליק להדלקה, בשהחיינו להנאת הגוף. משל למה הדבר דומה, לבירך על הלולב בחוה"מ, והפסיק בשהחיינו על בגד חדש.

ב) והנה החת"ס בגליון השו"ע (סי' רכה) כתב שע"פ רבו הגרנ"א ז"ל נוהג לברך שהחיינו על פרי חדש ואח"כ ברכת הפירות. — ובנו בשו"ת כת"ס (חאו"ח סי' כה) האריך להסביר מנהג אביו, דאינו דומה (ועי' פמ"ג סי' כב דא"א). לברכת המצוות שמברכים תחילה על המצוה, ואח"כ שהחיינו, כשבא מזמן לזמן [כשופר לולב חנוכה פורים וכו'], דברכת המצות אפשר לברך רק קודם עשיית המצוה, ואילו שהחיינו אפשר מעיקר הדין לברך גם אח"כ, שהחייהו ה' לקיים מצוה זו, אלא שלכתחילה יברכנה לפני קיום המצוה, לכן יקדים ברכת המצוה, ושהחיינו ל"ה הפסק כמו גביל לתורא. — ואילו שהחיינו על פרי חדש י"א שהוא רשות, וא"כ הוי הפסק, לכן יברכנה לפני ברכת הפרי. דאחרי האכילה ל"ש לברך עוד, דהנאת האכילה כבר עברה (עד כאן מקצת תורף דבריו, בד"ה עוד בה, וד"ה ועי' מג"א).

ולפי דבריו אלה יקשה על מהרש"ל ז"ל למה אמר שהחיינו אחרי ב' הברכות דנ"ח, הול"ל לפניהן את השהחיינו על המנורה, ואת"ל דברכת

ההדלקה ושעשה נסים, תדירות, וקודמות לשהחיינו, א"כ הול"ל שהחיינו אחרי ההדלקה, דלא שייך טעמו דמה הנאה יש לו אחרי שאכל, דבכלי כסף יש לו בודאי הנאה גם אחרי קיום המצוה, מעצם הכלי.

ג) עוד כתב הכת"ס (בסי' כו ד"ה ויש לי) להסתפק אם מותר לברך ברכה אחת דשהחיינו על מצוה ועל פרי או בגד חדש, יחד. מי נימא שהחיינו על מצוה היא הודאה על הנאת הנשמה שזכתה לשמוח בקיום המצוה, ואילו שהחיינו על פרי חדש היא על הנאת הגוף. — או דילמא שברכה אחת היא לאבינו שבשמים, שהחיינו וקיימנו לזמן הזה. — ובודאי כשא"א בענין אחר, כמו בליל ב' דר"ה, מברכים שהחיינו אחד על קדושת היום ועל הפרי החדש, אבל בדאפשר לברך על כל א' בנפרד, באופן שאין חשש ברכה שאינה צריכה, לכאורה הכי עדיף טפי עיי"ש.

ד) ועפ"ז כתב המנחת שלמה (ח"א סי' כ ד"ה והנה מצד) דמי שמקדש בליל א' דר"ה ומברך שהחיינו, לא יביא פירות חדשים שיש לו בביתו להניחם על השלחן כדי לפוטרם בשהחיינו שאומר על הקידוש, ולא חשיב בכך כגורם ברכה שא"צ, כיון שהם שני דברים מחולקים. דעל הזמן של יו"ט מברך שהחיינו ולא על הנאתו הגשמית, משא"כ בפרי חדש אינו קשור עם היו"ט, עיי"ש באריכות [ומעורר לכוין בשהחיינו בליל בדר"ה, בעיקר על היו"ט, ולא בעיקר על הפרי].

ה) מעתה לפי מה שנהג מהרש"ל ז"ל, שתי ברכות שהחיינו, דליל א' ודליל ב' דחנוכה, ברכות מחולקות הן, דליל א' היא על מצות נ"ח, דהיינו על הנאת הנשמה מהמצוה ומקדושת היום, ודליל ב' היא על הנאת קניית כלי כסף חדש. — ובזה יש ליישב מה שלכאורה קשה מאד, למה לא הדליק מהרש"ל בליל א' במנורת הכסף החדשה, והיה עולה לו ברכת השהחיינו, על מצות נ"ח, ועל כלי הכסף החדש. וכאשר הניח השהחיינו על המנורה ליום ב', ה"ז נראה כברכה שאינה צריכה. — ולפ"ד המנח"ש הנ"ל א"ש, דכיון שסוג שתי ברכות שהחיינו מחולקות, לא רצה לצאת בברכה אחת לשניהם. ולא חשיב בכך כגורם ברכה שאינה צריכה. — אבל עדיין קשה להבין ענין ברכת השהחיינו דליל ב', דהלא הוי הפסק דין הברכה להדלקה וכנ"ל.

ו) והנלע"ד עפ"ד הכת"ס (סי' כו הנ"ל), דעיקר ברכת שהחיינו נתקנה על שמחת הלב (שו"ע רכג, ד). אלא דישנן כמה מיני שמחות ללב, יש הנאת עצמו, כגון רואה אוהבו אחר ל' יום (רכה, א). או בנה בית חדש, וקנה כלים חדשים (רכג, ג) או על פרי חדש (רכה, ג), וכאשר שמחה זו היא לתועלת לו (שו"ת הרשב"א ח"א סו"ס רמה, עי' שו"ת משנ"י ח"ה סי' נז). — ויש שמחת הלב מהיו"ט שהגיע, מועדים לשמחה חגים

וזמנים לששון, או ממצוה הבאה מזמן לזמן, כמו נ״ח ומגילה וכדומה. ובברכת שהחיינו על יו״ט או על מצוה מזמן לזמן, גם מודים בזה להשי״ת שנתן לנו חיים עד כה (פמ״ג סי׳ כב במשב״ז).

ומהרש״ל בודאי לא שמח כ״כ בשרגות הקטנות, ועיקר שמחתו היתה על שמחת המצוה, שזכה לכך לקיים מצות הדלקת נ״ח בהידור בכלי כסף, והרי זו שמחה מעורבת מב׳ הסוגים הנ״ל, שמחה רוחנית של קיום מצוה, התלויה בדבר גשמי של כלי נאה. — ולכן לא יצא מהרש״ל ידי חובתו בשהחיינו דליל א׳, וכנ״ל, דבליל א׳ השהחיינו היא על המצוה בלבד, ועל ימי חנוכה, ובשרגות דכסף מעורבת גם שמחת הנאה מגשמיות. — אבל שפיר סידר את השהחיינו בסדר הברכות דליל ב׳, דסוף סוף עיקר שמחת לבו היתה מהידור המצוה, והי׳ השהחיינו מעין הברכות על המצוה, ולכן לא נחשבה לו להפסק.

ולפ״ז אם חתן קיבל מנורה חדשה אחרי ההדלקה דליל א׳, וכן כל מי שיקנה לו מנורת כסף, לא יוכל לברך עלי׳ שהחיינו בליל ב׳ דחנוכה על סדר הברכות, דלדידי׳ הוי הפסק, דמי ידמה עצמו למהרש״ל שגם הגשמיות לרוחניות נחשב לו.

ז) ובנוגע לחתן כשמתעטף בטלית בראשונה, נחלקו האחרונים מה יברך תחילה, עי׳ פמ״ג (סי׳ כב בא״א) בשם ע״ת שיברך שהחיינו ואח״כ להתעטף, וא״ר (אות א) כתב שיברך להתעטף ואח״כ שהחיינו, וכן סתם המשנ״ב (כב סק״ג), ושם אינה ברכה על המצוה, אלא על הטלית החדש, שכ׳ בשו״ע (שם) דלא גרע מכלים חדשים. ומה שהקשה כת״ר הא הוי הפסק, כבר תירץ זאת הפמ״ג דכמו בברכת הפירות דל״ה שהחיינו הפסק, דצורך אכילה הוא ה״נ בטלית. — ואולי הכונה דלהתעטף הוי תדיר מקודם, ואין להתעטף עד שיברך שהחיינו, לכן ל״ה הפסק, אם מברך שהחיינו אחר כך.

דושת״ה באה״ר ובברכה נאמנה לבריאות שלימה וס״ד לאי״ט,

הגאון רבי אשר חנניה זצ"ל
מח"ס שערי יושר

העושה שליח להדליק לו נר חנוכה, ובעה"ב אינו עומד אצלו בשעת ההדלקה, האם השליח יכול לברך את הברכות, או שאינו יכול לברך שום ברכה.

שאלה

העושה שליח להדליק לו נר חנוכה, ובעה"ב אינו עומד אצלו בשעת ההדלקה, האם השליח יכול לברך את הברכות, או שאינו יכול לברך שום ברכה.

תשובה

א) בשלטי גבורים שעל המרדכי בפ' במה מדליקין כתב וז"ל: אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך כגון שעומדת אצלו בשעת ברכה, אבל בענין אחר נר' למהר"ח שאין לברך עכ"ל. והביאו הב"ח בסו"ס תרע"ו עיי"ש, והמג"א בסי' תרע"ו (סק"ד), והמ"ב בסי' תרע"ה (סק"ט), וכה"ח סי' תרע"ה (סק"כ) ועוד הרבה אחרונים (עיי"ש בכה"ח), ובב"ח שם כתב בבאור דין זה וז"ל: ונ"ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם, ולא על דבר הנתחייב ברכה, וראיה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא המשלח וכו' עכ"ל. ולכאו' אף לאחר דברי הב"ח עדיין דין זה טעון ביאור, דבשלמא לגבי ברכת שעשה ניסים י"ל דהוי מצוה שמוטל על גופו להודות על הנס, וכן ברכת שהחיינו י"ל דהוי מצוה שבגופו להודות לה' על שהגיע לזמן דקיום מצות חנוכה, וכמו שמצינו לב"ח דס"ל דאפי' מי שמדליקים עליו בביתו בכ"ז כשרואה נר חנוכה צריך לברך שעשה ניסים ושהחיינו כיון ששני ברכות אלו הוו מצוה שבגופו ואינו יוצא בהם י"ח במה שהדליקו כליו בביתו, אבל ברכת להדליק דהוי ברכה על מעשה המצוה, למה השליח אינו יכול לברך שלא בפני המשלח, ומ"ש מבדיקת חמץ שכ' המג"א בסי' תל"ב (סק"ו) שהשיח מברך לגרמיה על מעשה המצוה שעושה אף שלא בפני המשלח.

ב) ובס' מקראי קודש (חנוכה) סי' כ"ג כ' ליישב, די"ל שמש"כ הב"ח בשם המהר"ח שאינו יכול לברך לאשה אא"כ עומדת בשעת הדלקה, היינו דוקא ברכת שעשה ניסים ושהחיינו דהוו מצוה שבגופו, ולכן בענין שתהא עומדת אצלו בשעת ההדלקה דעי"ז הו"ל כאילו שהיא מברכת מדין שומע כעונה, הלא"ה אינו יכול לברכם בשבילה, אבל ברכת להדליק שהיא ברכה על מעשה

המצוה, אין ה״נ שיכול לברך גם בשאינה עומדת אצלו, כמו בשליח לבדיקת חמץ שהשליח לגרמיה מברך על מעשה המצוה שעושה אע״פ שמהשלח לא עומד אצלו, והב״ח אזיל בזה לשיטתו כנ״ל, אך נר׳ שקשה לומר כן, דמסתימת דברי המהר״ח שבשלטי גיבורים שכ׳ אבל בענין אחר ״אין לברך״ משמע שבשאינה עומדת אצלו אינו מברך שום ברכה אף ברכת להדליק, ועוד דמצינו לאחרונים (הכנה״ג בסי׳ תרע״ו בהגה״ט סק״ג והשו״ג שם סק״ה והמ״ב סק״ו וכה״ח סקכ״ד) דפליגי על חידושו דהב״ח (שאפי׳ אם מדליקים עליו בביתו מברך על הראיה שעשה ניסים ושהחיינו) ופסקו כדעת הטור והשו״ע דבהדליקו עליו בביתו לא יברך שום ברכה על הראיה, דיוצא י״ח כל הברכות במה שהדליקו עליו בביתו, ואעפ״כ פסקו לדינו של השלטי גבורים בשם מהר״ח דאם המשלח לא עומד אצלו בשעת ההדלקה לא יברך, וכעין זה הקשה בשו״ת אג״מ (או״ח ח״א סי׳ ק״ץ) על תירוץ זה עיי״ש, ואם כי י״ל דמה שהאחרונים פסקו דלא כהב״ח, היינו משום דמספקא להו אי הוי מצוה שבגופו או לא, ומכח סב״ל פסקו שלא יברך וכן משמע מדבריהם, עכ״פ בדין דהשלטי גיבורים בשם מהר״ח משמע מדברי האחרונים שפסקו כן מתורת ודאי ולא מחמת ספק, ואמאי הרי לצד דלא הוי מצוה שבגופו (וכן לכאורה הוא דעת מרן שפסק דכשמדליקים עליו בביתו לא יברך שום ברכה) השליח יכול לברך לכל הברכות אפי׳ כשהמשלח לא נמצא עמו בשעת ההדלקה.

ג) ובאגרות משה (או״ח ח״א סי׳ ק״צ) בדרך השניה בביאור השלטי גיבורים כתב שזהו דין דוקא באיש שרוצה להדליק לאשה, או באשה שרוצה להדליק לאיש, ומטעם שאין ערבות לאנשים על הנשים כמש״כ הישועות יעקב (או״ח סי׳ קפ״ו סק״ג), ואין ערבות לנשים על האנשים כמש״כ ר׳ יונה והרא״ש (בברכות כ׳), ולכן רק בשעומדת עמו יכול לברך דחשיב כאילו היא מברכת מדין שומע כעונה, אלא דאכתי תיקשי, הרי הדין שאם יצא מוצאי הוא מדין ערבות כמבואר ברש״י וברי״ן (בר״ה כ״ט), ואי אין דין ערבות כנ״ל, א״כ האיך כתבו הפוסקים דאיש שיצא יכול להדליק לאשה להוציאה י״ח, ואשה שיצאה י״ח יכולה להדליק לאיש להוציאו י״ח, ע״ז חידש דבמצות פירסומי ניסא כהלל ונר חנוכה וכיו״ב, גם בלי דין ערבות אם יצא מוציא, דיש עליו מצוה לפרסם הנס במה שיכול, ולכן נחשב עדיין שייך במצוה ויכול להוציא אף שאין עליו ערבות, אלא דטעם זה לא מהני רק לענין שיחשב שייך בברכה, שהשומע ממנו נחשב כשומע מפי המחוייב בדבר, ויוצא י״ח מדין שומע כעונה, אבל לא לגבי שיוכל לקיים מצות פירסומי ניסא שחבירו

מחוייב ולהוציאו י"ח כאילו שחבירו עשאה, כיון שאין דין ערבות עכתו"ד העמוקים בקיצור, ועיי"ש שהאריך לבאר ולבסס דבריו.

והנה חוץ מהחידושים שבדבריו, והדוחק שנדחק לחלק דבמצות פירסומי ניסא חשיב לשייך במצוה גם בלי דין ערבות, אלא דהו"ל שייך במצוה רק לגבי שהשומע ממנו נחשב לשומע מבר חיובא, אבל לא לגבי שיוכל לקיים למצוה בשביל חבירו, נר' שההנחה שהניח האג"מ שזהו דין רק באיש שמדליק לאשה או להפך, אבל באיש שמדליק לאיש, השליח יכול לברך ברכת להדליק נר חנוכה אף שהמשלח אינו עמו בשעת ההדלקה, יש לפקפק בזה, דמדברי הבן איש חי פר' וישב (סק"ו) שכ' וז"ל: ואפי' אם בעה"ב חולה ושוכב וכו' אם אינו יכול לקום להדליק במקום הנחתה יעשה שליח וכו' ויכול החולה לברך, והשליח ידליק "בחדר ההוא לפניו" תיכף ומיד וכו' עכ"ל, מוכח דאף באיש שמדליק לאיש אין לברך את הברכות אא"כ השליח מדליק בפני המשלח, וכן מוכח ביתר שאת מכה"ח ממה שבסי' תרע"ה (סק"ט) אחר שהביא לדברי הבא"ח סיים וז"ל: ועיין לקמן (סק"כ), ושם (בסק"כ) כתב לדין דהשלטי גיבורים עיי"ש, ומדציין לשלטי גיבורים על דברי הבא"ח, נר' דרצונו לומר דלכן בעינן שהשליח ידליק דוקא לפניו באותו חדר כמש"כ הבא"ח, שמע מינה דס"ל שדינו דהשל"ג איירי גם באיש שמדליק לאיש, ומה שהשל"ג נקט לדבריו באיש שמדליק לאשה, דברו בהוה והמצוי שהרבה פעמים הנשים לא יודעות לברך ומבקשות מהאנשים שיברכו וידליקו להם, ולא למידק מינה דבאיש שמדליק לאיש אין הדין כן.

וכן מש"כ הפוסקים לדין דאשה יכולה להדליק לאיש, הוא לאשמועינן דבנר חנוכה הנשים יכולות להוציא לאנשים, ודלא כקריאת המגילה שאין הנשים מוציאות לאנשים, כמבואר במקור דין זה בסמ"ג והאגודה ובב"ח ושאר אחרונים עיי"ש בדבריהם, (ועיין בכנה"ג ושאר אחרונים במה שפלפלו מאי טעמא שאני נר חנוכה ממגילה), ולא איירי כלל בדינו דהשל"ג, א"כ ודאי דליכא למידק מנייהו מידי לגבי דינו דהשל"ג, ואף האחרונים (המ"ב וכה"ח) שהוסיפו שבעינן שהאיש יעמוד אצלה כשהאשה מדליקה לו כהשל"ג הנ"ל, ליכא למידק מנייהו שזהו דין דוקא באשה לאיש ולא באיש לאיש, דבאו רק לפרש עוד פרט בדין שחידשו הראשונים שאשה יכולה להדליק לאיש ותו לא מידי. דאל"כ איך לא אשתמיטתיה לשום א' מכל האחרונים שהביאו לדינו דהשל"ג לפרש שזהו דין דוקא באיש לאשה, אבל באיש לאיש כן יכול לברך גם אם המשלח לא עומד עמו בשעת ההדלקה, ועוד שמדברי הב"ח בביאור המהר"ח שבשל"ג שביאר דהוא מטעם דהוי מצוה שמוטלת על

גוף האדם, מבואר דלא כהאג״מ, דאינו מטעם דאין בהם דן ערבות, ויש עוד מה לדון בדברי האג״מ ואכמ״ל יותר.

מצות נר חנוכה הוי מצוה שבגברא

ד) והנראה בישוב וביאור השלטי גיבורים דמצות נר חנוכה הוי מצוה שגברא, דהיינו שלבני הבית הדרים בבית, וכן לבני רה״ר יוצר פירסומי ניסא ע״י מעשה הדלקה שעל פתח ביתו מבחוץ, ולא דמי למצות בדיקת חמץ דהוי מצוה שבחפצא, דהיינו שהחפצא דהבית יהיה בדוק מחמץ ע״י מעשה הבדיקה של בעה״ב, או מצות הפרשת חלה או תרומות ומעשרות דהוי מצוה שבחפצא, שיופרש ממנה חלה או תרו״מ ע״י מעשה הפרשה דבעה״ב, ולכן בבדיקת חמץ וכן בהפרשת חלה או תרו״מ אם הבעה״ב (שעליו מוטל החיוב דקיום המצוה) מינה שליח לקיים למצוה שבחפצא במקומו, השליח צריך לברך על מעשה המצוה שעושה בחפצא וכמש״כ המג״א הנ״ל, בעוד שבנר חנוכה כשבעה״ב מינה שליח להדליק והוא ובני ביתו אינם נוכחים בהדלקה, חסר במעשה המצוה, דנהי דיש במעשה הדלקת השליח בחוץ פירסומי ניסא לבני רה״ר, אבל חסר פירסומי ניסא לבני הבית שאינם רואים את מעשה ההדלקה, ולכן השליח לא יכול לברך, וזהו מש״כ הב״ח בביאור דברי המהר״ח דהיינו משום דהוי מצוה ״שמוטל על גוף האדם״.

ואין להקשות דאף בשבעה״ב ובי״ב אינם עומדים אצלו בשעת ההדלקה עדיין יש בהדלקת השליח פירסומי ניסא לגברא דבני רשות הרבים, ואף לבני הבית ע״י שיבואו אח״כ ויראו את הנרות שהדליק השליח, שהרי לשם כך מדליק, וא״כ למה השליח לא יכול לברך על הדלקה זו, זה אינו קושיא, דהברכה נתקנה על המצות פירסומי ניסא שנעשה לבעה״ב ובי״ב בשעת ההדלקה (דאח״כ נכנסים לבית וליכא פירסומי ניסא לדידהו), ולכן כל דאין בשעת ההדלקה פירסומי ניסא לבעה״ב וב״ב אי אפשר לברך, ואם בעה״ב יכול לברך שעשה ניסים ושהחיינו אח״כ שבא לביתו ורואה לנרות הדולקים, עיין בשות רע״א (מ״ת סי׳ י״ג) דפשיטא ליה במי שהדליק ולא בירך, שיכול אח״כ כשרואה את הנרות לברך שעשה ניסים ושהחיינו עיי״ש, והסכימו אתו האחרונים, לפ״ז הוא הדין בני״ד יכול לברך שעשה ניסים ושהחיינו.

האם סומא שמדליק יברך

ה) ובראיה לדבר מסומא שכ׳ המור וקציעה בסי׳ תרע״ה שידליק בלא ברכה, כיון שאינו יכול לראות לנרות וחסר בפירסומי ניסא לדידיה, והביאו האחרונים את דבריו להלכה: מח״ב (סק״ה), שע״ת (סק״ג), מועד לכל חי (סי׳ כ״ז סקנ״ד), בן איש חי פר׳ וישב (סקט״ו), מ״ב (סק״ט), כה״ח (סקכ״ג) ועוד, ואף דמשמע מהמור וקציעה דמה שפסק דסומא לא יברך זה רק מספק,

נר' שהיינו דוקא בסומא דיש פירסומי ניסא גם לדידיה במה שעושה למעשה ההדלקה, אלא שחסר קצת בפירסומי ניסא לדידיה, כיון שסו"ס לא רואה את הנרות, לכן נסתפק בזה המו"ק אי סומא הוי בר חיובא ויכול לברך או לא, אבל בשליח שמדליק שלא בפני המשלח ואין בשעת הדלקתו שום פירסומי ניסא לבעה"ב ובני הבית, בכה"ג ודאי שהשליח לא יכול לברך וכנ"ל, ועיין בשבט הלוי (ח"ד סי' ס"ז) שדחה לכל ספיקותיו דהמו"ק ותמה למה סומא לא יכול לברך, ולבסוף צידד שעכ"פ ברכת שעשה ניסים ושהחיינו יכול לברך עיי"ש, וכן תמה בס' נתיבי עם (עמוד רע"ד) על המור וקציעה עיי"ש, ולפמשנ"ל דעיקר מצות ההדלקה היא מצוה שבגברא לעשות פירסומי ניסא לו ולבני ביתו, א"כ סומא שגר לבדו וחסר בפירסומי ניסא שלו שאינו רואה לנרות, יש מקום לדברי המו"ק, וראוי להמנע ולא לברך אף ברכת שעשה ניסים ושהחיינו, דנראה דאף ברכת שעשה ניסים ושהחיינו חז"ל תיקנו לברכם דוקא בשעת פירסומי ניסא דראיית הנרות, הלא"ה לא תיקנו לברכם, ואף שבס' נתיבי עם (שם) סיים שמנהגנו בירושלים דסומא מברך, נר' שעדיין הדבר צריך בדיקה אם כן הוא המנהג כיום בירושלים דסומא מברך, ובלא זה נר' שאין לברך אחרי שרוב ככל האחרונים העתיקו לדברי המו"ק להל' ויש מקום לדבריו וכמשנ"ל.

ו) והנה בפר"ח בסי' תרע"ז (סק"א) כ' וז"ל: נשאלתי על בן שיש לו בית מיוחד והלך הוא וכל בני ביתו לסעוד אצל אביו כל ח' ימי חנוכה היכן ידליק, והשבתי שדבר ברור שכיון שסועד וישן אצל אביו כל ח' ימי חנוכה, אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו, אינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה, דכיון דאין שום אדם בבית "למי ידליק", וכ"ש האידנא שההיכר לבני הבית שכיון שישנים בני הבית שם ידליקו וכו' עיי"ש.

ודבריו צריכים בירור, דממש"כ בסוף דבריו וכ"ש האידנא שההיכר לבני הבית, משמע שלפנ"כ איירי לפום דינא דגמ' שמדליקים בחוץ, א"כ מה זה שכ' למי ידליק, הרי מדליק בחוץ לבני רה"ר, ומוכח מדברי הפר"ח דאף לפום דינא דגמ' שמדליק מבחוץ זהו רק כדי לכלול בזה גם פירסומי ניסא לבני רה"ר, אבל עיקר מצות ההדלקה הוא הפירסומי ניסא לבני הבית שגרים בבית (ואם החלק דפירסומי ניסא לבני רה"ר הוי לעיכובא במצוה או לא, עיין בחמד משה סי' תרע"ב סק"ג מה שדקדק בזה מהמג"א סק"ו, ומהי דעת הח"מ עצמו בזה, ובשו"ת התעוררות התשובה ח"א סי' קנ"ג, ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' ק"ה סק"ז ובשאר אחרונים, וע"ע בס' שבות יצחק (חנוכה) פ"ג סק"א שהאריך בזה עיי"ש, ואכמ"ל בזה), ולכן קאמר "למי ידליק" הרי אין כעת אנשים שגרים בבית לעשות להם

פירסומי ניסא שזוהי עיקר המצוה "ולמי ידליק", והיינו כדברינו שמצות ההדלקה הוי מצוה שבגברא ובגופו לעשות פירסומי ניסא לאנשי הבית הדרים בבית, וע"ז הוסיף וכ"ש האידנא שמדליקים מבפנים וכל המצוה היא רק לגברא שגר בבית (ולא לבני רה"ר), שודאי כשאף א' לא גר כעת בבית אין שום ענין להדליק בבית זה, אלא ידליק בבית שהוא ובני ביתו נמצאים בו באותו יום.

ההולך ליום א' לבית חבירו האם צריך למנות שליח להדליק בביתו

ז) ובס' שבות יצחק (חנוכה, להרה"ג יצחק דרזי שליט"א פ"ו ס"ג) הביא לפר"ח הנ"ל, וכן לחיי"א (כלל קנ"ד סי' ל"ב) שהביא את דברי הפר"ח בזה"ל, ההולך לבית אביו וכו' כל ח' ימי חנוכה ידליק במקום שאוכל שם בימי חנוכה, ואף שביום הולך באקראי לביתו ואוכל שם אכילת עראי, דכיון דקבע לו כל ימי חנוכה אצל אביו "שם הוא ביתו" (שם בפר"ח) עכ"ל, וכ' ע"ז השבו"י וז"ל: והנה מבואר בפר"ח דבזמן שמדליקים בפנים דהפרסום לבני הבית, מדליק במקום ששוהה שם עם בני ביתו וישן שם לילה א', דאז מיקרי אכסנאי וכמש"כ הט"ז, דבביתו למי יתפרסם הנס, וממילא מתבאר דמש"כ בתחילת דבריו, דאין לומר שמדליק בבית, דלמי ידליק, ונתפרש ע"פ החיי"א דכוונתו דכיון שעקר מביתו לכל ימי החנוכה אין זה ביתו, טעם זה נצרך לזמן שמדליקים בחוץ דהפרסום הוא לבני רה"ר, ור"ל דאמנם חיוב הדלקה מונח על הבית, מ"מ בעינן בית שדר בו בימי חנוכה, וכיון שעקר מביתו לכל ימי החנוכה אין זה ביתו ומדליק במקום האכסניא, אבל אם יצא מביתו למקצת ימי חנוכה, לא פקע חיוב ההדלקה שמונח עליו, לפיכך צריך למנות שליח שידליק שם עכ"ל.

עוד כ' שם בריש עמוד ק"י וז"ל: וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) דמקום שמדליקים בפנים אם אוכל וישן בבית חבירו יום א', מדליק שם כדין אכסנאי וא"צ להדליק בביתו (ע"י שליח), אבל כשהדין להדליק בחוץ לפרסם לבני רה"ר, צריך להדליק בביתו כיון שמונח חיוב על הבית להדליק שם נ"ח, ואף שהוא אינו שם הר"ז כמי שנמצא ברחוב העיר בזמן ההדלקה שצריך עכ"פ להדליק בביתו ע"י שליח, ומ"מ יכול להדליק גם הוא באכסניא שלו כדין אכסנאי שמדליקים עליו בביתו כמש"כ המ"ב בסי' תרע"ז (סקט"ז) עכ"ל. וכן שמעתי מהרה"ג משה אלישיב שליט"א שאביו הגרי"ש אלישיב (שליט"א) למד מדברי הפר"ח הנ"ל ומעוד איזה פוסקים דמי שהולך עם בני ביתו ליום א' לבית אחר, צריך למנות שליח להדליק לו בביתו, וכ"כ בס' תורת היולדת פ' נ"ד ע"פ דברי הפר"ח הנ"ל עיי"ש.

ח) ולענ"ד לא זו בלבד שמדברי הפר"ח אין גילוי לחידוש הגדול הזה, שלדינא דגמ' שמדליק בחוץ, המצוה

היא בחפצא דהבית שיעשה בו פירסומי ניסא לבני רה"ר, ובזה"ז שמדליק בפנים מפני הסכנה עקרו למצוה, ממצוה שבחפצא, והפכוה למצוה שבגברא לעשות פירסומי ניסא לבני הבית, אלא אדרבא מדברי הפר"ח מבואר שגם לדינא דגמ' שמדליק בחוץ, הוי מצוה שבגברא לעשות פירסומי ניסא לבני הבית וזו היא עיקר המצוה, (אלא שכללו בזה גם לפירסומי ניסא דבני רה"ר, ובזה"ז דא"א לעשות לפירסומי ניסא גם לבני רה"ר מפני הסכנה, הסתפקו בפירסומי ניסא דבני הבית בלבד כנ"ל), וזהו שא' הפר"ח דאף לדינא דגמ' שמדליק בחוץ, כשאף א' לא דר כעת בבית "למי ידליק" הרי אין בני בית שיעשה להם פירסומי ניסא שזוהי עיקר המצוה, וכ"ש בזה"ז שמדליק בפנים וכל המצוה היא רק לעשות פירסומי ניסא לבני הבית, שאין ענין להדליק בבית בכה"ג וכנ"ל.

וזוהי גם דעת החיי"א, ובפרט שהחיי"א איירי בהדלקה בזה"ז שמדליק בפנים דלכו"ע הוי מצוה שבגברא לעשות פירסומי ניסא לבני הבית (ומה שבשבו"י שם ניסה לישב ע"ז דהחיי"א נתן טעם עדיף דמהני אפי' לזמן שמדליקים בחוץ, זה דוחק), ומה שהחיי"א נקט בהלך לכל ימי חנוכה (דמהפר"ח אין ראיה, דמעשה שהיה כך היה), ותלה לדבר משום דשם ביתו, היינו משום שחז"ל תיקנו שהמקום לקיום מצוה זו שבגברא יהיה בחפצא והמקום דשם ביתו, א"כ בנידון דהפר"ח יש להסתפק דשמא ע"י שאוכל עראי בחנוכה בביתו של כל השנה זה יחשיבו לביתו גם בחנוכה, ע"ז קאמרו הפר"ח והחיי"א דכיון דעיקר קביעותו בימי חנוכה הוא בבית אביו, א"כ בית אביו נחשב לביתו לחנוכה, ושם הוא המקום לקיום המצוה דפירסומי ניסא שבגברא.

ט) לפ"ז נמצא דבהולך ליום או יומיים לבית אחר וכיו"ב, שיש לו דים אכסנאי במקום שמתאכסן בו, (וכדמוכח מהט"ז בסי' תרע"ז סק"ב שדורא בהולך לבית חבירו לאיזה שעות אין לו דין אכסנאי, אבל בהולך ליום שלם יש לו דין אכסנאי עיי"ש), ושם ביתו ומקום הדלקתו באותו היום, אין עוד חיוב על החפצא דביתו של כל השנה שיעשה בו פירסומי ניסא לרבים, ואל צריך למנות שליח שידליק לו בביתו, ואף שראיתי באיזה חוברות על חנוכה שכתבו בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, ויבלח"ט הגר"נ קרליץ שליט"א, שצריך למנות שליח להדליק לו בביתו וכדעת מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א), הנה בשבו"י שם בעמוד ק"י הביא מהגר"ח קנייבסקי שליט"א שדעת החזו"א אינו כן, וכשנסע מביתו לשבת חנוכה הורה לו החזו"א להדליק בבית שנמצא בו בשבת ותו לא מידי עיי"ש, וכן כ' בס' מקראי קודש (חנוכה) סוף עמוד נ"ג בסוף הערה 3 עיי"ש.

שו"ר בס' חובת הדר (פ"א מהלכות חנוכה הערה נ"ו) שכתב וז"ל:

וצ״ע אם אינו הולך לכל ימי החנוכה, כגון שהולך לשבות שם. מכל מקום לפי הטעם שכתב הפר״ח נר׳ שאין נפקא מינה דאף ליום א׳ דינא הכי, אלא מעשה שהיה כך היה, וכן משמע בט״ז סי׳ תרע״ז (סק״ב) שאם אין דעתו לחזור באותו לילה נפטר מחובת הדלקה בביתו, עיי״ש. ומכל מקום אפשר שראוי להחמיר שאם הולך ליום א׳ שישאר בביתו עד ההדלקה וידליק בביתו. שו״ר בשו״ת מהרש״ם (ח״ד סי׳ קמ״ו) דמי שנוסע כל הלילה על מסילת הגשר נעשה שם ביתו, עיי״ש. עכ״ל. והיינו כדברינו, ולפמשנ״ל באורך הדברים ברורים כן, ולפ״ז אף ההולך רק ליום א׳, נר׳ דמעיקר הדין אין צורך להמתין עד שעת ההדלקה ולהדליק בביתו [או למנות שליח] כשהדבר כרוך בקשיים או שלא ניתן לעשות, כגון בע״ש או שצריך לנסוע למקום רחוק וכיו״ב, דאינו אלא בגדר והמחמיר תע״ב וכדלהלן.

וכן נר׳ דעת שאר הפוסקים, שהרי אכסנאי ליום א׳ או לכמה ימים מימי חנוכה היה מצוי גם בכל הדורות שלפנינו, ואיך זה דלא אשתמיטתיה לשום א׳ מהפוסקים לפרש לנו חידוש זה, שכל דין אכסנאי שנא׳ בגמ׳ ונפסק בטור והשו״ע היינו דוקא באכסנאי לכל ימי חנוכה, אבל אכסנאי למקצת ימי חנוכה דינו שונה וצריך להדליק בביתו, ומוכח מינה דלא ס״ל לחידוש זה, ומהפר״ח והחיי״א הנ״ל אין הכרח לחידוש זה וכמשנ״ל, ועל כן נר׳ העיקר להל׳ ולמעשה, דמי שנוסע לשבת חנוכה וכיו״ב לבית אחר, אינו צריך למנות שליח להדליק לו בביתו, והמחמיר למנות שליח להדליק לו בביתו לחוש לדעת כמה מגדולי הפוסקים בדורנו תבוא עליו ברכה, ומ״מ השליח ידליק בלי ברכה, ויכוון בברכות שמברך בביתו לפטור גם להדלקה שידליק חבירו בביתו, ועכ״פ כל שלא עשה כן מאיזה סיבה שהיא, אין לו לברך על ההדלקה זו שמדליק לחברו בביתו שום ברכה, כיון שחבירו לא עומד שם בשעת ההדלקה וכמשנ״ל (בסק״ד), ועוד שכל חיוב הדלקה זו יש לפקפק בה טובא וכמשנ״ל (בסק״ח).

שאין למשלח לברך כשהשליח עושה למצוה

י) בס׳ מקראי קודש (עמוד נ״ו) דן בבעה״ב שמינה שליח להדליק, האם הבעה״ב יכול לברך כשהשליח מדליק, וכ׳ שמהמג״א בסי׳ תרע״ו (סוס״ק ד׳) שכ׳ וז״ל: ועיין סי׳ ח׳ מש״כ בשם הג״מ דמשמע דאחד יכול לברך והיא תדליק עכ״ל. נר׳ דס״ל שיכול לברך אע״פ שאינו עושה למצוה, (כמו באשה שמדליקה, שכ׳ המג״א שאחר יכול לברך לה אע״פ שהוא לא עושה למצוה), אולם מהמהרש״ל בפ״ק דחולין סי׳ ד׳ שכ׳ לענין בדיקת חמץ שאם בעה״ב אינו בודק כלל, אינו יכול לברך, מבואר שכשאינו עושה למצוה אינו יכול לברך, וסיים ע״ז דיש לחלק בין ברכות חנוכה לבדיקת חמץ, עכ״פ

לגבי ברכת שעשה ניסים ושהחיינו שהיא מצוה המוטלת על גוף האדם (והיינו כהב"ח הנ"ל בסק"א דס"ל דברכת שעשה ניסים ושהחיינו הוי מצוה שבגופו עיי"ש) עכתו"ד עיי"ש. ושם בהערה 4 ציין לבן איש חי בפר' וישב (סק"ו) שכ' וז"ל: ואם בעה"ב חולה ואינו יכול לקום ולהדליק במקום הנחתה, יעשה שליח להדלקה במקום הנתינה, ויכול החולה לברך והשליח ידליק בחדר ההוא לפניו תיכף ומיד עכ"ל. והיינו דמדברי הבא"ח נר' שאפי' ברכת להדליק יכול בעה"ב לברך אע"פ שהשליח מדליק.

ובהערה 5 הביא לחידוש המור וקציעה בסי' תרע"ב שברכת להדליק נר חנוכה, אינה כשאר ברכת המצות, דאינה רק ברכת המצות, אלא היא חלק מעצם מצות ההדלקה, משום דעיקר המצוה היא הפירסומי ניסא ואינו יוצא י"ח אלא במוכח בהדלקתו שהוא מדליקה לשם חנוכה, וע"י הברכה נעשית הדלקתו מוכחת מתוכה לשם חנוכה והו"ל פירסומי ניסא, ועל כן הברכה היא חלק מגוף המצוה, ולפ"ז י"ל דבנר חנוכה כו"ע מודו שבעה"ב יכול לברך אפי' ברכת להדליק כיון שברכתו חשיב כאילו התחיל בגוף המצוה עכתו"ד עיי"ש, (ובזה יתיישבו דברי הבא"ח שכ' שהבעה"ב יכול לברך אף ברכת להדליק, והשליח ידליק). והנה המעיין במג"א (סי' ח' סק"ח) יראה שמש"כ שם דאחר יכול לברך היינו דוקא כשעושה המצוה אינו בקי ואינו יכול לברך, ע"ז חבירו יכול לברך לו מדין ערבות להוציאו י"ח ברכת המצות, ובכה"ג גם המהרש"ל מודה שאחר יכול לברך לו אע"פ שאינו עושה למצוה, כמבואר במהרש"ל שם דאילם יכול לשחוט לכתחילה ע"י שאחר יברך במקומו עיי"ש, ונמצא שאין מחלוקת בן המג"א למהרש"ל בזה, (ודלא כהמק"ק), אלא דלפ"ז תגדל הקושיא על הבא"ח הנ"ל דכ' שבעה"ב יברך והשליח ידליק, ומשמע דיירי בשליח בקי שיכול לברך, והאיך כתב דיברך בעה"ב והשליח ידליק, הרי כשהשליח בקי בין למהרש"ל ובין למג"א בעה"ב לא יכול לברך כיון שאינו עושה למצוה, וע' ברב פעלים (ח"ד סי' י"ד) במש"כ ליישב שיטתו עיי"ש.

יא) ולפמשנ"ל דמצות ההדלקה הוי המצוה שבגברא ושבגופו שיעשה פירסומי ניסא לגברא שדר בבית ע"י שעושה את מעשה ההדלקה ורואה לנרות הדולקים בשעת ההדלקה, יתיישב שפיר דברי הבא"ח, דכיון שגם כשהשליח מדליק, המצוה מתקיימת ע"י הבעה"ב שנעשה לו פירסומי ניסא במה שרואה להדלקה דשלוחו, לכן שפיר מצי בעה"ב לברך אע"פ שאינו עושה למעשה הדלקה, וכדמצינו גבי תקיעת שופר דהוי מצוה שבגברא שישמע קול שופר (ע"י הכ"ת דמעשה תקיעה), וכ' האחרונים דהתוקע רק כדי להוציא את חבירו י"ח, יברך השומע ולא התוקע

והביאם כה"ח בס' תקפ"ה (סקכ"א) עיי"ש, ואע"ג דלא דמי לגמרי להתם, די"ל דדוקא שם דהיא מצוה שבגברא וכן הוא נוסח הברכה לשמוע קול שופר על המצוה שבגברא לכן כתבו האחרונים הנ"ל שיברך השומע ולא התוקע, (ודלא כהרמ"א שם בסעיף א' שכ' שיברך התוקע), בעוד שבנר חנוכה המצוה היא מעשה ההדלקה כדקיי"ל הדלקה עושה מצוה, וכן הוא נוסח הברכה להדליק נר חנוכה, דהוי על מעשה ההדלקה, י"ל דלכתחילה עדיף שהשליח שעושה את מעשה ההדלקה יברכנה, עכ"פ כיון שעיקר המצוה שבהדלקה הוי הפירסומי ניסא שנעשה לבעה"ב וזה מתקיים בגופו של בעה"ב במה שרואה להדלקה והנרות, לכן גם הבעה"ב יכול לברכה אע"פ שאינו עושה למעשה ההדלקה וכדברי הבא"ח.

יב) לפ"ז נמצא דמש"כ הבא"ח שבעה"ב יכול לברך והשליח ידליק, היינו דוקא כשבעה"ב רואה להדלקה, ונעשה לו פירסומי ניסא במעשה הדלקת השליח, הלא"ה בין השליח ובין בעה"ב לא יברכו על הדלקה זו, כיון שלא נעשה פירסומי ניסא לבעה"ב בהדלקה זו, וכן משמע מהבא"ח ממש"כ וז"ל: ויכול החולה לברך והשליח ידליק "בחדר ההוא לפניו" תיכף ומיד עכ"ל. דמשמע שדוקא כשמדליק לפניו ורואה להדלקה יכול הבעה"ב לברך. וזה דלא כהמקראי קודש (עמוד ס"א הערה 2) שכתב דכשבעה"ב חולה ודרכו להדליק בחוץ ואינו יכול לצאת ולראות לנרות, יעשה שליח שידליק לו בחוץ, ויקפיד לשמוע לברכת שעשה ניסים ושהחיינו מהשליח כיון דהוו מצוה שבגופו, (ואזיל לשיטתו דמש"כ השלטי גיבורים והב"ח דהוי מצוה שבגופו, זה קאי רק על ברכת שעשה ניסים ושהחיינו וכמשנ"ל בסק"ב), ויצא בהם י"ח מדין שומע כעונה עיי"ש, ולפמשנ"ל דנר חנוכה הוי מצוה שבגברא, שיעשה לבעה"ב פירסומי ניסא ע"י ההדלקה, אינו כן, דכל שבעה"ב לא רואה לנרות ולא נעשה לו פירסומי ניסא, אין לברך שום ברכה, ודין סומא יוכיח שאפי' שעושה את מעשה ההדלקה בעצמו, בכ"ז כיון שלא רואה לנרות, הסכמת האחרונים שלא יברך שום ברכה, א"כ כ"ש בני"ד שלא רואה לנרות ולא עושה את מעשה ההדלקה, שלא יברך שום ברכה לא הבעה"ב ולא השליח.

שמצות ההדלקה היא על כללות אנשי הבית

יג) אלא דלכאו' תיקשי על דברינו מדין אכסנאי שכ' השו"ע (בסי' תרע"ז סעיף א') שדוקא בשאין מדליקים עליו בתוך ביתו צריך להשתתף בפריטי, אבל בשמדליקים עליו בביתו א"צ להשתתף דיוצא י"ח בהדלקה שמדליקים עליו בביתו, ולהדליק בעצמו ולברך, אינו יכול, כמבואר בב"י (וחלק על התה"ד) עיי"ש, ואם כדברינו דהוי מצוה שבגברא שיראה להדלקה ויהיה לו

פירסומי ניסא בהדלקה, א"כ בנמצא מחוץ לביתו האיך יוצא י"ח בהדלקה שמדליקים עליו בביתו, הרי אינו רואה להדלקה.

עו"נ שהמצוה שבגברא היא על כללות כל אנשי הבית, שע"י מעשה ההדלקה יווצר פירסומי ניסא לכל אנשי הבית הדרים בבית, וכל שבמעשה ההדלקה נוצר פירסומי ניסא לאנשי הבית, כל בני הבית יצאו י"ח בהדלקה זו, אפי' אותו א' שנעדר מן הבית בשעת ההדלקה וחסר בפירסומי ניסא הפרטי שלו, ואפשר שזה נרמז בדברי חז"ל במה שאמרו בגמ' בשבת (כ"א ע"ב) מצות חנוכה נר "איש וביתו", דהיינו שזו מצוה שבגברא על כללות כל אנשי ביתו, וכן יש לפרש את דברי הביה"ל בסי' תרע"ה בד"ה אשה מדלקת שכ' וז"ל: דיכולה להוציא אפי' בעלה, אבל ידוע מה שאמרו חז"ל (בברכות כ' ע"ב) וכו' תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו, ומה שא' דקא מדליקי עליו בגו ביתאי, מפני שלא היה אז בביתו, ועיקר החיוב "מונח על הבית" עכ"ל, ר"ל דעיקר המצוה היא ליצור פירסומי ניסא לאנשי הבית, ולכן כל שהאשה הדליקה בבית ויצרה פירסומי ניסא לאנשי הבית, גם בעלה שנמצא מחוץ לבית יצא בהדלקה זו.

הדינים העולים מהנ"ל

א. העושה שליח להדליק לו נר חנוכה, ובעה"ב ובני ביתו לא נמצאים עמו בשעת ההדלקה, אין לשליח לברך שום ברכה. (סק"ד)

ב. אפי' כשהבעה"ב יכול לשמוע את הברכות, אלא שאינו יכול לראות את הנרות, כגון שבעה"ב חולה ואינו יכול לצאת לחוץ ולראות את הנרות שהשליח מדליק בחוץ, אין לברך הברכות. (סקי"א)

ג. סומא המדליק לעצמו נר חנוכה, אין לו לברך שום ברכה, אלא במקום שידוע וברור שהמנהג הוא לברך. (סק"ה)

ד. ההולך מביתו הוא ובני ביתו לשבת חנוכה וכיו"ב, מעיקר הדין אינו צריך למנות שליח להדליק לו בביתו, והמחמיר למנות שליח תע"ב. (סק"ז ח' ט')

ה. אין למשלח לברך על המצות שעושה השליח, ומכ"ש שאין לסתם אדם לברך על מצוה שחבירו עושה להוציאו י"ח הברכה, אלא א"כ השליח או חבירו אינו בקי בברכה, או שאינו יכול לברך מחמת איזה אונס. (סק"י)

ו. בנר חנוכה יכול המשלח לברך את הברכות על מעשה ההדלקה שעושה השליח כשרואה את ההדלקה, ואעפ"כ אפשר דלכתחילה עדיף שהשליח יברך לברכה דלהדליק נר חנוכה. (סקי"א)

עשית תנאי מע"ש לטלטל נרות חנוכה לאחר שכבו בשבת, והזזת נרות חנוכה ממקומם בימות החול

שאלה

נשאלתי מבני ספרד הנוהגים כדעת השו"ע (בסי' רע"ט סעיף ד') דנרות שבת שהתנה עליהם מע"ש שיוכל לטלטלם לכשיכבו, מותר לטלטלם לאחר שכבו אפי' לצורך עצמם, כמבואר בתשב"ץ ח"א (סי' קל"ז) ובחוט המשולש שבסוף התשב"ץ בטור השלישי (סי' ז'), והביאם הברכ"י (בסי' רע"ט ס"ק ה'), וכה"ח (ס"ק ט"ז) עיי"ש, האם יכולים להתנות כן גם בע"ש חנוכה על נרות חנוכה שיוכלו לטלטלם לאחר שיכבו לצורך עצמם, כגון שהילדים הקטנים לא יפילו את החנוכיה וישברו את הכוסיות, או שלא יגנבו את החנוכיה בפרט אם היא קצת יקרה וכיו"ב.

תשובה

א) לכאו' נר' דמהני תנאי בנרות חנוכה כמו בנרות שבת, דאע"פ דבסוכה קיי"ל דרק בנוי סוכה מהני תנאי, אבל בסכך והדפנות דהם גוף המצוה לא מהני תנאי, התם היינו משום דלא יכול ליטלם בביה"ש להשתמש בהם דקא סתר אוהל כדפירש"י בביצה (דף ל' ע"ב), או משום דחל על הסכך והדפנות איסור דאו' כהקדש כמש"כ התוס' בסוכה (דף ט' ע"א) בד"ה מנין, והר"ן בביצה (דף י"ז ע"א מדפי הרי"ף) והיש"ש בפ"ד דביצה (סי' ג') עיי"ש בדבריהם, ושני הטעמים הללו לא שייכים בנרות חנוכה, דלא חלה עליהם קדושה מדאו' אלא רק מדרבנן, וכן אין איסור לטלטלם אילולי דהוו בסיס לשלהבת כמו בנרות שבת. ואע"פ דבשו"ת הלק"ט ח"א (סי' ב') כתב דהעוקר נרות חנוכה בתוך זמן הדלקה אפשר דלא יצא י"ח דהרואה אומר דלצורכו הדליקה, והביאו בכה"ח (בסי' תרע"ה ס"ק י"א), היינו דוקא במניחה במקו"א שאינו ראוי להנחת נרות חנוכה, אבל אם העבירה למקום אחר דאף הוא ראוי להדלקה יצא י"ח, וכ"כ כה"ח שם, דציין למש"כ (בסי' תרע"א ס"ק נ"ד) ושם כתב בהדיא בשם האחרונים דאם עקרה ממקום למקום, ושני המקומות הוו מקומה יצא י"ח עיי"ש.

ב) ואף שבמ"ב (סי' תרע"ה ס"ק ו') כתב בשם הפוסקים דתוך זמנה אין להזיזה ממקום למקום בכל גוונא עיי"ש, נר' דהיינו רק לכתחילה אבל בדיעבד שהזיזה יצא י"ח, כמבואר במ"ב עצמו (בסי' תרע"א ס"ק ל') עיי"ש, וכן אם יש צורך להזיזם ממקומם, כגון שרואה שהחנוכיה לא עומדת טוב שם ועלולה ליפול כל רגע, או שההולכים ושבים נתקלים בה

ועלולים להפילה וכל כיו"ב, נר' שמותר אף לכתחילה להעבירם למקום אחר שאף הוא ראוי להדלקה, ונמצא דאין איסור לטלטל נרות חנוכה מצד המצוה שבהם, אלא רק מטעם דהוו בסיס לשלהבת כמו בנר שבת, ומהני בזה תנאי כמו בנר שבת, כך היה נר' לענ"ד בזה לקולא.

אך שאלתי למרן הגרי"ש אלישיב שליט"א ע"ז, וא"ל דכיון דאסור לכתחילה להזיזם ממקומם משום מצוותם, א"כ אסח דעתה מינה מלהזיזם ממקומם, והוקצו למצוותם שלא להזיזם ממקומם בזמן הדלקתם, ומיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא, ולא יועיל ע"ז תאני כמו בנרות שבת עכתו"ד. ואע"פ שיש לדון בזה ממה שמצינו בכמה מקומות במוקצה, דכל שיש לאדם אפשרות להשתמש או לטלטל את החפץ אפי' באופן קצת רחוק אמרינן דאל אסח דעתיה מינה ואל חשיב למוקצה וא"כ הכא נמי נימא בנרות חנוכה דכיון שיש אופנים שיכול להזיזם ממקומם לצורך, לא חשיב אסח דעתיה מינה מלהזיזם ממקומם ולא הוקצו למצוותם לגבי להזיזם ממקומם, עכ"פ לא מלאני לבי להקל בזה נגד דברי מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, ולהל' ולמעשה יש להחמיר בזה שלא לסמוך על עשית תנאי מע"ש להתיר לטלטל נרות חנוכה בשבת לאחר שכבו.

שוב ראיתי דכיו"ב כתב בס' שבות יצחק הל' מוקצה (פט"ז אות י') בשם מרן הגריש"א שליט"א לגבי מגש או כסא שמניח עליו נרות חנוכה, דלא מהני שיתנו עליו דבר היתר החשוב יותר כדי לטלטלו עם הנרות לצורך מקומו לאחר שכבו הנרות, כיון דאין מטלטלין נרות חנוכה ממקומם, וביה"ש היה הטס מוגבל מטלטול, ומיגו דאיתקצאי ביה"ש איתקצאי לכולי יומא עכתו"ד עיי"ש.

ג) ואגב דאתינא להכא נימא בה עוד מילתא, במה שנשאלתי מזקן אמיד ומפונק שרגיל להעמיד את החנוכיה במעקה המרפסת הנראה היטב לבני רה"ר, אך מחמת הקור והרוחות (ולפעמים גם גשמים], רוצה להדליק את החנוכיה בפנים בחלון הנראה לבני רה"ר והוי מקום הראוי להדלקה, ואח"כ להוציאה ולהניחה במעקה המרפסת הנראה יותר טוב לבני רה"ר, ונר' שכיון שרוצה לעשות כן מחמת נוחיות בעלמא אין להקל בזה, אלא צריך להדליקה בחוץ במעקה המרפסת, אבל בזקן וחולה שקשה עליו הרבה להדליק בחוץ ועלול לחלות יותר אם ידליק בחוץ, ורוצה להדליק בעצמו בכה"ג, אפשר שיכול לעשות כן ואכתי צ"ע.

אך אם רוצה להדליקה בטפח סמוך לפתח ביתו מבפנים, או בטפח הסמוך לפתח המרפסת מבפנים, ואח"כ

להוציאה ולהניחה בטפח הסמוך לפתח ביתו, או בטפח הסמוך לפתח המרפסת מבחוץ, נר׳ דאפי׳ בזקן וחולה אין לעשות כן, דאע״פ שבזה״ז שנהגו להדליק מבפנים, הו״ל לטפח הסמוך לפתח הבית מבפנים מקום הראוי להדלקה, עכ״פ י״ל דלדידיה שמעמידה בטפח הסמוך לפתח מבחוץ, טפח הסמוך לפתח מבפנים לא חשיב למקום הכשר להדלקה, וכשמדליקה שם ומוציאה ומעמידה בטפח הסמוך לטפח מבחוץ, לא יצא י״ח המצוה, וכן משמע מהמ״ב (בסי׳ תרע״ה ס״ק ה׳) עיי״ש היטב, וכ״ש לדעת מקצת חכמי דורינו דס״ל דכיום בא״י שאפשר להדליק בחוץ, המדליק בפנים בטפח הסמוך לפתח לא יצא י״ח, אלא צריך להדליק דוקא בחוץ כדינא דגמ׳ וכלשון השו״ע (בס׳ תרע״ה סעיף ה׳), ודאי שאין לעשות כן, ומזה יש ללמוד לכל כיו״ב. והנר׳ לענ״ד העניה והשפלה כתבתי, וצור ישראל יצלינו משגיאות שלא נכשל בדבר הל׳ ויראנו נפלאות מתורתו.

הדינים העולים מהנ״ל

א. אין לעשות תנאי בערב שבת חנוכה שיוכל לטלטל את החנוכיה בשבת לאחר שהנרות יתכבו.

ב. אע״פ שלכתחילה אין להזיז בימות החול את הנרות חנוכה ממקום למקום בשעה שהנורת דולקים אפי׳ כשהמקום השני ראוי ג״כ להדלקת נרות חנוכה, בכ״ז לצורך כגון שרואה שבמקום שהדליק עלולים ליפול מכל מיני סיבות וכל כיו״ב, מותר להזיזם למקום אחר הראוי ג״כ להדלקת נרות חנוכה, אפי׳ תוך חצי שעה להדלקה.

ג. אין להדליק נרות חנוכה בפנים בחלון הפונה לרה״ר, על מנת להוציאם לאחר ההדלקה ולהניחם על מעקה המרפסת או פתח הבית בחוץ וכיו״ב, כדי שבני רה״ר יוכלו לראות יותר טוב את הנרות, אלא ידליק מעיקרא בחוץ במקום שרוצה להעמידם שם, אך בשעת הדחק כגון בזקן או חולה שקשה לו להדליק בחוץ דעלול לחלות מזה או להיות חולה עוד יותר, ורוצה להדליק בפנים ואח״כ להוציאם לחוץ כנ״ל, אפשר דיש להקל.

ד. אין להדליק בטפח הסמוך לפתח בפנים ע״מ להוציא לאחר ההדלקה את הנרות חנוכה ולהניחם בטפח הסמוך לפתח מבחוץ אפי׳ בזקן או חולה, אלא יתאמץ להדליק בטפח הסמוך לפתח מבחוץ, ושומר מצוה לא ידע רע.

האם אכסנאי מבני ספרד יכול להדליק לעצמו עם ברכה, ועוד כמה פרטי דינים בדין אכסנאי

א. נשאלתי מאברכים בני ספרד המתארחים בשבת חנוכה אצל קרוביהם ורוצים שלא להשתתף בפרוטה עם בעה"ב, וכן לכוון שלא לצאת בהדלקתו אלא להדליק לעצמם בברכה, האם יכולים לעשות כן או לא.

ב. עוד נשאלתי מאברך ספרדי שהיה בשבת חנוכה אצל קרובי משפחתו שבעיר אחרת, ובמוצאי שבת התכונן להזדרז ולחזור לביתו ולהדליק שם עם ברכה כפי הדין, וכיוון בדעתו שלא לצאת ידי חובה בהדלקת נרות חנוכה ששמע אצל קרוביו במוצאי שבת, ואח"כ נתעכב אצל קרוביו עד שעה מאוחרת בלילה, ומאחר והתחבורה משם לעירו קשה מאד בשעות המאוחרות בלילה החליט להשאר בלילה אצל קרוביו ונפשו בשאלה האם יכול להדליק עם ברכה מאחר והוא ובני ביתו כיוונו שלא לצאת בהדלקת קרוביו והם נעורים או לא.

ג. עוד נשאלתי מאברך ספרדי שהזמין את קרובי משפחתו לשבת בר מצוה בשבת חנוכה, ושכר להם ישיבה ונתן לכל משפחה חדרי שינה נפרדים, וסעודות שבת אוכלים כולם ביחד בחדר אוכל של הישיבה, האם כל משפחה תדליק לעצמה בחדרי השינה בברכה או לא.

ד. עוד נשאלתי מידידי ראש ישיבת מחנה ישראל הרה"ג אהרן פיינהנדלר שליט"א שיש לישיבה בתי הארחה לשבתות, ומשפחה שמעוניינת להתארח בישיבה משלמת ע"ז איזה סכום ומקבלת חדרים בבית הארחה, וסעודות שבת אוכלים כל סעודה אצל אברך אחר מאברכי הישיבה, האם בשבת חנוכה כל משפחה תדליק לעצמה נרות חנוכה בחדרי הארחה עם ברכה או לא.

תשובה

א) גרסינן בשבת (דף כ"ג ע"א) אמר ר' ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה, א' ר' זירא מריש כי הוינא בי רב משתפנא בפריטי וכו' ע"כ עיי"ש. ופירש הרא"ש בפ' במה מדליקין (סי' ח') דקמ"ל דאינו יוצא בהדלקת בעה"ב דאינו נכלל בכלל נר איש וביתו כיון שאינו מבני הבית עיי"ש, ובר"ן ואו"ח הל' חנוכה (סעיף י"ד) ושאר ראשונים פירשו דקמ"ל בזה דאע"פ שכעת אין לו בית דהוא אכסנאי בכ"ז חייב בנרות חנוכה, ולא דמי למזוזה שאם אין לו בית פטור ממזוזה עיי"ש בדבריהם, ועכ"פ ממה שמבואר בר' זירא שהיה משתתף בפרוטה עם בעה"ב, משמע שהתקנה מעיקרא באכסנאי היתה להשתתף בפרוטה עם בעה"ב ועי"ז יוצא י"ח בהדלקת בעה"ב כמו שאר בני הבית, ולא שצריך להדליק

בפני עצמו, אלא שאם רוצה להקל על עצמו יכול להשתתף בפרוטה עם בעה״ב ולהפטר בזה מהחיוב להדליק בפני עצמו. וכן משמע מסתימת לשון השו״ע (בסי׳ תרע״ז סעיף א׳) שכתב וז״ל: אכסנאי וכו׳ צריך לתת פרוטה לבעה״ב להשתתף עמו וכו׳ עכ״ל. והכא נמי מסתברא גם מצד שדעת השו״ע ודעימיה דלדידן שנוהגים כמהדרין מן המהדרין שבכל יום מוסיף והולך, ואין לכל א׳ להדליק לעצמו כדין מהדרין כדי שיהיה ניכר כמה נרות מדליקים בכל לילה, א״כ לפ״ז נר׳ דהוא הדין באכסנאי התקנה היתה שרק ישתתף בפרוטה עם בעה״ב כדי שיהיה ניכר כמה נרות מדליקים בכל לילה.

וכן נר׳ ממה שכתב בס׳ התרומה במפתח הל׳ שבת פ׳ במה מדליקין (סי׳ רכ״ט) וז״ל: ואנשים הרבה בבית אע״פ שחלוקים באכילה ישתתפו יחד לקנות נר א׳ ותו לא עכ״ל. והביאו במחזור ויטרי (בסי׳ רל״ח) ובשבלי הלקט הל׳ חנוכה (סי׳ קפ״ה), ובאורחות חיים הל׳ חנוכה (סעיף י״ד), ובס׳ התניא הל׳ חנוכה (סי׳ ל״ה), ומדכתבו אפי׳ בכמה בעלי בתים שכל א׳ אוכל משלו ואינם טפלים א׳ לשני, בכ״ז כיון שדרים בבית א׳ מדליקים רק נר א׳, א״כ כ״ש אכסנאי שאוכל עם בעה״ב וטפל לבעה״ב ודאי שמשתתף רק עם בעה״ב בחנוכיה א׳ ותו לא, ואם רוצה לכוון שלא לצאת בהדלקה של בעה״ב ולהדליק לעצמו עם ברכה, הוי גורם לברכה שאינה צריכה, ויש בזה חשש ברכה לבטלה, כדמצינו לב״י (בסי׳ תרע״ז) שהעיר על התה״ד (בסי׳ ק״א) במש״כ דאכסנאי שמדליקים עליו בתוך ביתו יכול לכוון שאינו רוצה לצאת בהדלקה של אשתו ולהדליק עם ברכה, שאין לסמוך ע״ז ולגרום ברכה שאינה צריכה עיי״ש. והכא נמי י״ל בני״ד כנ״ל.

ב) ואף שבטור (ריש סי׳ תרע״ז) כתב וז״ל: אכסנאי חייב להדליק בפני עצמו ואינו יוצא בשל בעה״ב, ומיהו בפרוטה שיתן וישתתף עמו סגי עכ״ל. וכעין זה כתב בס׳ אוהל מועד במועד קטן הל׳ חנוכה (נתיב ו׳) עיי״ש, ומרהיטת דבריהם נר׳ דס״ל כהצד השני שהתקנה ביסודה היתה שהוא חייב להדליק בפני עצמו, אלא שאם רוצה להקל על עצמו יכול להשתתף בפרוטה עם בעה״ב וסגי ליה בהכי לצאת י״ח, וכן משמע קצת בערוה״ש (סי׳ תרע״ז ס״ק א׳) עיי״ש, ולפ״ז אם רוצה שלא להשתתף עם בעה״ב ולהדליק בפני עצמו עם ברכה, ודאי שיכול לעשות כן, ותע״ב שמקיים את חיובו כהלכתו להדליק בפני עצמו, עכ״פ אינו מוכרח כ״כ, די״ל דבאו רק לומר שאינו נפטר בהדלקה של בעה״ב ויש עליו חיוב הדלקה בפני עצמו, אבל גם הם מודים שהתקנה מעיקרא היתה שישתתף בפרוטה ולא שידליק בפני עצמו, ואפי׳ אם נאמר שהטור והאוהל מועד חולקים על הראשונים הנ״ל, עכ״פ לא נפקא

מפלוגתא וספיקא, ואפי' שיכוון שלא לצאת בהדלקתו, לא יכול להדליק לעצמו עם ברכה, מאחר וקיי"ל דספק ברכות להקל.

ומה שמצינו בשו"ת מהר"י וייל בדינין והלכות (סי' ל"א) שכתב שבזמן הזה שנהגו להיות מן המהדרין וכל א' מבני הבית מדליק לעצמו, אין לאכסנאי להשתתף בפרוטה עם בעה"ב אלא ידליק לעצמו עם ברכה שלא יבואו לחושדו שלא הדליק עיי"ש, וכתבו האחרונים [שו"ת מהרש"ל (סי' פ"ה), א"ר, ודה"ח ועוד] דאע"פ שבמהרי"ל הל' חנוכה חלק ע"ז וכתב שאף בזה"ז שנהגו כמהדרין בכ"ז יכול להשתתף בפרוטה עם בעה"ב, בכ"ז אם האכסנאי יכול להדליק לעצמו עדיף שידליק לעצמו לצאת דעת מהר"י וייל, וכ"כ המ"ב (בסי' תרע"ז סוס"ק ד') עיי"ש. זהו לבני אשכנז שנהגו כמהדרין שכל א' מבני הבית מדליק לעצמו, אבל לבני ספרד דא' מדליק לכל בני הבית, ואם אחרים מבני הבית רוצים להדליק בפני עצמו עם ברכה הו"ל חשש ברכה לבטלה, א"כ הוא הדין באכסנאי שרוצה להדליק בפני עצמו עם ברכה הוי חשש ברכה לבטלה, ואף שיש צד לומר שאכסנאי דינו שונה מבני הבית, עכ"פ לא נפקא מידי ספיקא וסב"ל כמשנ"ל.

ג) לפ"ז נר' דאף בשאלה השניה במי שהיה בשבת אצל קרוביו, ובמוצ"ש כיוון שלא לצאת בהדלקה בעה"ב מתוך שחשב לחזור מהר לביתו ולהדליק שם כדינו אלא שבסוף התעכב בעיר ששבת בה, אם הוא מבני ספרד אינו יכול להדליק עם ברכה, אלא דיש לדון בזה ממש"כ בשו"ת מהרש"ל (סי' פ"ה) וז"ל: ואכסנאי הנשוי אם אינו ידוע שאשתו מדלקת עליו יכול להדליק ולברך, אבל אם יודע בביאור שהיא מדלקת עליו, אין לו לדלוק וכו', והיכא דלא ידע דהיא הדליקה עליו ובא באותו לילה, צריך לחזור ולדלוק ולברך לפי שחל עליו חובת חכמים, אבל היכא שאינו רוצה לצאת בה לאו כל כמיניה ואינו יכול לברך עכ"ל. ומבואר בדבריו דסובר כהב"י החולק על התה"ד וס"ל דביודע שאשתו מדליקה עליו לא יכול לכוון שלא לצאת בהדלקתה ולהדליק בפני עצמו עם ברכה, ואעפ"כ כשחושש שאשתו לא הדליקה עליו ומתוך כך כיוון שלא לצאת בהדלקתה, כיון דמה שכיוון שלא לצאת בהדלקת אשתו היה כדין, לא יצא בהדלקתה, ואפי' שבסוף חזר לביתו ונתברר לו שאשתו הדליקה עליו בכ"ז כבר חל עליו חובת הדלקה וצריך להדליק לעצמו עם ברכה, לפ"ז י"ל דה"ה בני"ד כיון דמה שכיוון במוצ"ש שלא לצאת בהדלקת בעה"ב היה כדין, דכך היה דינו לחזור מיד במוצ"ש ולהדליק בביתו עם ברכה, [ודלא כאלו שרצו לחדש (כ"כ הגרשז"א זצ"ל בקונטרס ימי חנוכה הנדמ"ח בשמו וכ"ה בתשובות והנהגות ח"א (סי' שצ"א), וידידי הרה"ג בצלאל גלינסקי שליט"א העיר לי שכ"כ הגר"ח

קניבסקי שליט"א בשם החזו"א) שהקביעות של אכסנאי שהיתה לו בשבת נמשכת גם במוצ"ש, ויוצא במוצ"ש בהדלקה של בעה"ב אפי' שאח"כ חוזר לביתו, דלענ"ד זו סברא מחודשת מאד ואין לסמוך עליה וכן א"ל ידידי הרה"ג משה אלישיב שליט"א, וכ"כ בס' חובת הדר הל' חנוכה (בפ"ב הערה ס"ה) עיי"ש דאכמ"ל יותר], א"כ אפי' שהוא אכסנאי יכול להדליק לעצמו ובני ביתו עם ברכה.

אלא דבמג"א (סי' תרע"ז ס"ק א') כתב על דברי המהרש"ל דאין דבריו מוכרחים וידליק בלי ברכה עיי"ש, וכ"פ במ"ב (ס"ק ג'), ובכה"ח (ס"ק ז') ושאר אחרונים, לפ"ז נר' דה"ה בני"ד אין להדליק עם ברכה, ואע"פ שיש ספק ספיקא במצוה דשמא אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו יש עליו חיוב הדלקה בפני עצמו, וודאי שיכול לכוון שלא לצאת בהדלקה בעה"ב ולהדליק לעצמו עם ברכה כעיקר דינו כדמשמע מרהיטת דברי הטור, ואף לצד שכל החיוב באכסנאי הוא להשתתף עם בעה"ב בפרוטה, שמא כהמהרש"ל דבאופן שמה שכיוון שלא לצאת בהדלקת אשתו או בהדלקת בעה"ב היה כדין כני"ד צריך להדליק לעצמו עם ברכה, ומצינו בפוסקים דבספק ספיקא במצוה יכול לברך עליה, כמש"כ בכה"ח (סי' תרמ"ח ס"ק נ"ג ונ"ד) בשם הפמ"ג, וכ"פ במ"ב שם בשעה"צ (ס"ק ל"ז), עכ"פ במצוה דרבנן אינו מוסכם בפוסקים שיכול לברך עליה, ועוד דאפשר דבני"ד הוי כספק בעיקר החיוב, אם באכסנאי יש סוג חיוב כזה להדליק לעצמו עם ברכה או לא, ובספק בעיקר החיוב יש אומרים דאף בספק ספיקא במצוה אין לברך עליה, ועיין במש"כ בכל זה (בסי' ס"ג) דאכמ"ל, ואף דשם צידדנו דאפי' בס"ס בעיקר החיוב והוי מצוה דרבנן יכול לברך, עכ"פ בני"ד ששני הספיקות לברך לענ"ד הם קלושות ורהיטת וסתימת דברי השו"ע מורים דבאכסנאי אין סוג חיוב כזה להדליק בפני עצמו עם ברכה, א"כ מכל הלין טעמי נראה דשב ואל תעשה עדיף וידליק לעצמו בלי ברכה.

ד) אגב במ"ב (ס"ק ג') הביא את דברי המהרש"ל בזה"ל: ודוקא כשהוא יודע בבירור שאשתו מדלקת עליו, אבל אם אינו יודע יש לו להדליק וגם לברך. ומטעם זה מי שלא ידע שהדליקו עליו, ובא באותו לילה לביתו ומצא שהדליקו עליו צריך להדליק, דכיון שלא ידע מתחלה מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ואל לצאת בשל אשתו, וממילא חל עליו תקנת חכמים וכו' עכ"ל. ויש שרצו ללמוד מרהיטת דבריו דלפ"ז יצא דמי שלא היה בביתו בתחילת הלילה וחשב שבני ביתו יחכו לו להדלקת נרות, וכשבא לביתו מצא שב"ב כבר הדליקו, צריך להדליק לעצמו עם ברכה, ולענ"ד נר' דהמהרש"ל והמ"ב מיירו באופן שחושש שאשתו לא יודעת להל'

וחושבת שהוא מדליק לעצמו ואינו יוצא בהדלקתה ולא מכוונת להוציאו בהדלקתה, דבכה"ג אמרינן דמסתמא אף הוא היה דעתו להדליק לעצמו ולא לצאת בהדלקת אשתו, כדי לקיים את המצוה כהלכתה ולא לסמוך על הספק אולי אשתו מדליקה עליו, ולכן נתחייב בהדלקה עם ברכה למהרש"ל, אבל באופן שיודע שכשבני ביתו ידליקו ודאי ידליקו גם עליו דהוא מכלל בני הבית, אלא שחושב שב"ב יחכו לו להדליק, וכשבא לביתו מצא שבני ביתו כבר הדליקו, פשוט דמה שחשב שבני ביתו יחכו לו להדלקה לא הוי סתמו כפירושו כחשב שלא לצאת בהדלקת ב"ב, אלא רק כחשב שעדיין צריך לקיים את המצוה, ובסוף נתגלה לו שכבר קיים את המצוה ע"י בני ביתו, ויצא י"ח שהדליקו עליו ב"ב ולא צריך להדליק כלל.

ה) בענין השאלה השלישית נר' דאע"פ שקרובי משפחתו דבעל השמחה נחשבים לאכסנאים אצלו, עכ"פ נר' דמה שאכסנאי טפל לבעה"ב להשתתף עמו בפרוטה, זהו דוקא שנמצא ביחד עם בעה"ב, אבל אם בעה"ב נמצא בביתו ואכסנאי בבית אחר כני"ד, בזה לא שייך לומר שנטפל לבעה"ב להשתתף עמו בפרוטה, אלא האכסנאי צריך להדליק לעצמו עם ברכה.

ואף שבני"ד בעה"ב אוכל עמהם בחדר אוכל של הישיבה ג' סעודות שבת, ומצינו לרמ"א (בסי' תרע"ז סעיף א') שכתב דמקום אכילה עיקר, ולפ"ז היה מקום לומר דחשיב שבעה"ב נמצא עמהם. עכ"פ כיון שהוא מחלוקת הפוסקים אם מקום אכילה עיקר או מקום שינה עיקר, וי"א שדעת השו"ע דמקום שינה עיקר, וכ"כ בשו"ת מהרש"ל (סי' פ"ה) שמקום השינה עיקר, וכ"כ בש"ת שארית יוסף (סי' ע"ג), ומצינו לכמה גדולי אשכנז שכתבו לגבי בחורי ישיבה שעיקר ביתם הוא בחדרי השינה, וידליקו שם נרות חנוכה, דכ"כ בשו"ת אג"מ ביו"ד ח"ג (סי' י"ד) באו"ח ח"ד (סי' ע' ס"ק ג'), ובשו"ת מנ"י ח"ז (סי' מ"ח), ובשו"ת שבה"ל ח"ג (סי' פ"ג), שו"ת אז נדברו ח"ה (סי' ל"ח), שו"ת להורות נתן ח"ו (סי' מ"ד), מועדים וזמנים ח"ו (סי' פ"ז) בשם גאוני ירושלים, א"כ כ"ש בני"ד שאצל בעל השמחה ביתו של כל השנה שישן ומתגורר שם בשבת הוא העיקר, ושם צריך להדליק, ודאי דלא נחשב שנמצא עם קרובי משפחתו שאכסנאים אצלו, והם צריכים להדליק בפני עצמם. אך מאחר וכולם אוכלים ביחד בחדר אוכל, וכן שאר השירותים הוא במשותף לכולם, ורק בשינה יש להם חדרי שינה נפרדים, נר' לענ"ד דחשיבי ככמה בעלי בתים שגרים בבית א' וישתתפו כולם בחנוכיה אחת, כמש"כ ס' תרומה ומחזור ויטרי ושאר ראשונים הנ"ל

דבכמה בעה"ב שגרים בבית א' כולם משתתפים בהדלקה אחת ותו לא, ואם מדליקים בחוץ ידליקו בפתח הישיבה, ואם מדליקים בפנים, נר' שידליקו בחדר אוכל כדי שיהיה בזה פירסומא ניסא לכולם.

ו) ובשאלה הרביעית נר' דכיון שאינם אוכלים לסעודות שבת בישיבה, אלא כל סעודה אוכלים אצל אברך אחר, ולפעמים לא כולם אוכלים אצל אותו אברך, לא הוו ככמה בעלי בתים הגרים בבית א', אלא כבעלי בתים הגרים כל א' בבית בפני עצמו, וכל א' צריך להדליק לעצמו עם ברכה, ואם מדליקים בחוץ כל א' ידליק לעצמו בפתח בית הארחה מבחוץ, ואם מדליקים בפנים כל א' ידליק לעצמו בפתח חדרו או בחלון הפונה לרה"ר. וכיו"ב יש לומר במתארחים בחנוכה בבית מלון, דאע"פ שכולם אוכלים באותו חדר אוכל, עכ"פ כיון שכל א' אוכל לפי האוכל שהוא מזמין ובאיזה שעה שרוצה לאכול, ויש עוד שירותים שבית המלון מעניק לכל א' בצורה פרטית, נר' דחשיבי ככמה בעלי בתים שכל א' גר בבית בפני עצמו וכל א' צריך להדליק לעצמו עם ברכה כנ"ל. וכל זה לבני ספרד, אבל לבני אשכנז דאפי' באופן שהחיוב הדלקה הוא על כולם ביחד, נוהגים שכל א' יכול להדליק לעצמו עם ברכה מדין מהדרין, והנר' לענ"ד השפלה כתבתי, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הל' ויראנו נפלאות מתורתו.

הדינים העולים מהנ"ל

א. אכסנאי מבני ספרד אין לו לכוון שלא לצאת בהדלקה בעה"ב, ואף אם לא השתתף בפרוטה עם בעה"ב וכיוון שלא לצאת בהדלקתו, אינו יכול להדליק לעצמו עם ברכה, אלא ידליק לעצמו בלי ברכה.

ב. אפי' באופן שמה שכיוון שלא לצאת בהדלקה בעה"ב היה כדין, כגון שחשב לחזור לביתו מהר באותו לילה ולהדליק בביתו עם ברכה, ובסוף נתעכב בבית חבירו כאכסנאי, אעפ"כ ידליק בבית חבירו בלי ברכה.

ג. וכן מי שחושש שאשתו לא מכוונת להדליק עליו, ובסוף בא לביתו ומצא שאשתו הדליקה גם עליו, אע"פ שצריך להדליק לעצמו מאחר ומסתמא היה דעתו להדליק לעצמו ולא לצאת בהדלקת אשתו, בכ"ז אין לו לברך על הדלקה זו. אבל אם יודע שאם בני ביתו ידליקו ודאי שידליקו גם עליו בני הבית, אלא שחושב שבני ביתו יחכו לו להדלקה, וכשבא לביתו מצא שבני ביתו כבר הדליקו, לא צריך להדליק כלל.

ד. בעל שמחה שהזמין קרובי משפחתו לשבת חנוכה ושכר להם ישיבה עם חדרי שינה, וסעודות שבת אוכלים כולם ביחד עם בעל השמחה בחדר אוכל של הישיבה, קרובי משפחתו שבישיבה ישתתפו כולם ביחד בהדלקה א׳, ואם מדליקים בחוץ ידליקו בפתח הישיבה, ואם מדליקים בפנים ידליקו בחדר האוכל שיהיה פירסומי ניסא לכולם, ובעל השמחה ידליק בביתו.

ה. משפחות השובתות בשבת חנוכה בבית הארחה שבישיבה וסעודות שבת אוכלים כל סעודה אצל אברך אחר, כל משפחה יכולה להדליק לעצמה עם ברכה, ואם מדליקים בחוץ ידליקו בפתח חדרו או בחלון הפונה לרה״ר, וכן השובתים בשבת חנוכה בבית מלון, כל משפחה יכולה להדליק לעצמה עם ברכה כנ״ל.

הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א
רבה של עיר שבין החומות

שו"ת בעניני חנוכה[א]

היכן להדליק כשאוכל אצל אביו

שאלה: כיצד מורין לגבי נרות חנוכה בן שאוכל אצל אביו ויושן בבית היכן להדליק?

תשובה: אצל אביו.

עדיפות להדליק עם שמן או שעוה ליותר זמן

מי שיש לו כוסות קטנות ובקצת שמן שבתוכו ידלק רק שעה בערך ואילו אם ידליק בתוכו נר משעוה זה ידלק לחמש שעות מה עדיף להדליק?

תשובה: שמן.

לשמוע הספדים בחנוכה

האם מותר לשמוע קלטות של הספידים בחנוכה?

תשובה: אם אין זה מעוררו לבכי.

איחור הדלקת נרות במקום כיבוד אב ואם

נשאלתי אודות אברך שאביו ביקש ממנו לעשות לו כמה דברים כגון קניות ולבוא אליו לביקור וכדומה, וכל זה פוגע בזמן של הדלקת נרות, וכמובן הוא יאחר אם יקיים את ציווי אביו, האם כיבוד אב דוחה הדלקה בזמן?

תשובה: לא.

אשה לעשות תנאי ערב שבת בשביל הדלקת נרות חנוכה

האם אשה יכולה לעשות תנאי בהדלקה בערב שבת שלא מקבלת שבת כדי להדליק את נרות חנוכה אח"כ?

תשובה: תדליק קודם את נרות חנוכה.

מה עושה אב שמתארח אצל בנו לגבי הדלקה

שאלה: אב שהגיע לארץ ישראל ויושן לילה א' אצל בנו והוא מאוד רוצה להדליק נרות חנוכה בברכה מה עליו לעשות כדי שיוכל להדליק, (להשתתף בפרוטה)?

תשובה: אם יאכל שם בערב ויושן עד מחר בבוקר יכול להדליק.

א. שאלות ותשובת שנשאל על ידי הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א מתוך ספר שו"ת מציון תצא תורה חלק ב' כת"י

אשה בליל טבילה אם להמתין לה או להדליק בזמן

שאלה: אשה שעובדת מאוחר או שהלכה לטבול ורוצה לטבול בהקדם וממילא יצאה מהבית לפני השקיעה האם בעלה צריך להמתין לה להדליק נרות חנוכה אף שיהיה אחרי הזמן שהוא מדליק לכתחילה?

תשובה: לא, אא"כ היא תקפיד עליו.

עדיפות להדליק במנורה מצופה בזהב

שאלה: האם עדיף להדליק במנורה שמצופה מזהב יותר ממנורה של כסף ממש?

תשובה: כן.

יכול להדליק נר חנוכה פעם אחת

שאלה: מי שיכול להדליק יום אחד נר חנוכה אם ידליק ביום א' או ימתין ליום ח' משום ריבוי הנרות?

תשובה: מסתבר שזריזין מקדימין[ב].

ספק אם הדליק מה לעשות

אחד שהסתפק אם הדליק נרות חנוכה באחד מהלילות באמצע חנוכה האם צריך להדליק, וא"כ כמה נרות?

תשובה: כמדומני ידליק כרגיל.

טעה והדליק נר נוסף

שאלה: אחד שהדליק נר נוסף בטעות כגון ביום ג' הדליק ד' נרות האם עדיין נחשב כהדלקה של מהדרין מן המהדרין?

תשובה: כן.

האם הוא צריך לכבות את אותו נר נוסף?

תשובה: כן.

שכחה להדליק נרות שבת ובעלה הדליק נרות חנוכה

שאלה: בערב שבת חנוכה אשה ששכחה להדליק נרות שבת אבל בעלה הדליק נרות חנוכה האם יש לה קנס שצריכה להדליק נר נוסף בשבתות הבאות?

תשובה: כן, נרות חנוכה אסור להשתמש לאורו, וגם הוא לא הלדיק לכבוד שבת.

ב. וראה עוד בזה בספר גם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי שליט"א חלק א' (סימן י"ב) וכן בספר בית מתתיהו חלק ג' (סימן כ"ד).

שריפת פתילות ונגע בסכין אם צריך הכשר

שאלה: אחד ששורף את הפתילות והשמנים שנשארו אחרי חנוכה ונגע בתוך השמן הרותח עם כי כגון מזלג או כף האם צריך להכשיר, ואם כן האם סגי ליה בהגעלה?

תשובה: נלענ"ד דא"צ להכשיר.

לחמם סופגניה על גבי מנורה תוך חצי שעה ראשונה

שאלה: אחד שחימם סופגניה או שאר מאכל בתוך חצי שעה ראשונה אחרי ההדלקה על גבי קופסא שבתוכו נרות חנוכה האם מותר לאוכלו?

תשובה: אם היה גם השמש שגם הוא חימם, מותר.

להקשיב לאביו לבוא למסיבת חנוכה חוץ לעיר

שאלה: אביו צווה לו לבוא למסיבת חנוכה חוץ לעיר?

תשובה: יבא.

מתנות למלמד מכסף מעשר

שאלה: מה שנהוג בת"ת לתת כסף למלמדים כגון בחנוכה או בפורים האם מותר לתת את זה מכסף מעשר?

תשובה: אם הילדים מעל גיל שש אפשר.

אבל בתוך השנה לרקוד במסיבת חנוכה עם המשפחה

שאלה: אם אבל בתוך השנה יכול לרקוד אצל מסיבת חנוכה עם המשפחה?

תשובה: לא.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
בעל חשוקי חמד ועו"ס

פנינים ופרפראות בענייני חנוכה[א]

(א)

בענין השלכת כוסות חד פעמיות של נרות חנוכה לאשפה

העיר רבינו הערה מעשית, דהנה כיום מצוי שרוכשים ערכת נרות חנוכה, ובה כוסיות מפלסטיק מוכנות עם שמן ופתילה, וכל יום לאחר השימוש זורקים את הכוס הריקנית. ועורר דאולי ראוי להניח את הכוס בשקית או לעוטפה בנייר קודם שמשליכה לאשפה.

דהנה לגבי חוטי ציצית שנפסקו, כתב הרמ"א (או"ח סימן כא ס"א) דאין לנהוג בהם מנהג בזיון לזורקן במקום מגונה, ויש מדקדקין לגונזן, והמחמיר ומדקדק במצוות תבוא עליו ברכה. ולגבי הטלית עצמה שבלתה, מבואר בשו"ע (סימן כא ס"ב) שמותר לזורקן לאשפה, יעו"ש במשנ"ב (סקי"ג), ובכף החיים (שם, סק"ב) שכתב בדעת השו"ע שזורק הטלית רק למקום שאינו מגונה, יעו"ש. והעצה היעוצה לכאו' היא לנהוג בהם מנהג כבוד, ולעטוף את הטלית בנייר וכיו"ב לפני שמשליך לאשפה.

והורה רבינו לגבי נרות חנוכה, דכיון שבחנוכה יש דין של הדלקה ב'נר', שידליק בכלי דומיא דמנורה במקדש, א"כ נמצא שכוסיות אלו הם חלק מעצם מצוות הדלקת נר חנוכה, ואולי יש בהם חשיבות יותר מטלית שהיא רק היכי תימצי למצוות ציצית, ולכן ראוי להיזהר בזה שלא להשליכם לאשפה בבזיון, אלא בתוך נייר או שקית.

(ב)

המדליק נר חנוכה בשמן קרוש, האם מקיים מצוה מן המובחר

עוד העיר רבינו, באותם ערכות של נרות חנוכה מוכנים, וישנם ערכות שהשמן בתוך הכוסיות הוא שמן זית קרוש, ולא שמן זית נוזלי, ויש לדון האם להדליק בשמן זית קרוש הוא מצוה מן המובחר או לא. ובפשטות מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית ממש שהוא קרוב יותר לשמן של

א. נערך ע"י נכדו הרה"ג ר' חיים מלין שליט"א בעמח"ס לשוח בשדה, שיח חיים, ושא"ס.

המנורה, עי׳ משנ״ב (סימן תרעג סק״ד) ובשעה״צ שם (סק״ד).

והביא רבינו ראיה נפלאה לנד״ד, דהנה בשו״ת תשובה מאהבה (ח״ב סימן רפה, לסימן תרע) הביא שבילדותו שמע להקשות ממהר״ל קסוויץ זצ״ל, לשיטת רב (פסחים טז, א) הסובר דמשקים בביהמ״ק טהורים ואין מקבלים טומאה, א״כ מדוע היו צריכים לנס חנוכה, הלא כל השמן שבביהמ״ק לא קיבל טומאה. והשיבו דאפשר שקיבל טומאה בעוד שהיה קרוש, וכמבואר בתוס׳ (פסחים יד, ב ד״ה אפילו) שבעוד שהוא קרוש, הוא מקבל טומאה[ב]. ולפי״ז י״ל שלכתחילה אפשר להדליק בשמן קרוש, שהרי הנס גופא היה בשמן קרוש.

ואמנם דן רבינו, שמדבריהם רק משמע שהשמן שלא הדליקו בו הוא היה קרוש, ולכן באמת לא הדליקו בו, דכיון שנקרש קיבל טומאה. אבל השמן שמצאו שהיה חתום בחותמו של כה״ג, שבו הדליקו לבסוף, אולי באמת לא היה קרוש. אך יישב רבינו, שאם השמן שמצאו לא היה קרוש, מה היו צריכים שהפך יהיה חתום בחותמו של כה״ג, הלא די שיהיה נוזלי ואז אינו מקבל טומאה וכמו שביארו, אלא ע״כ שגם השמן הזה היה קרוש, ואילו לא היה חתום בחותמו של כה״ג היה מקבל טומאה, ועל כרחך שכל מה שהדליקו בו וידעו שלא נטמא, הוא משם שחתימתו של הכה״ג מוכיחה עליו שלא קיבל טומאה. ולפי״ז אפשר לכתחילה להדליק בשמן זית קרוש ומקיים בו מצוה מן המובחר, שהרי גם במנורה הדליקו בשמן קרוש.

אך סיים רבינו, שעדיין יש לדון שמא מכניסים בו עוד חומרים כדי שיקרוש השמן, והוא הופך אותו לשמן שאינו ראוי לביהמ״ק, וכמבואר בשואל ומשיב (מהדו״ת ח״א סימן עו) שאם נתערב שמן שאינו כתית בתוך השמן של המנורה, אינו בטל ברוב, וצריך שמן זית מן הכתוש בלבד, וכ״ש בחומרי קרישה שיש להם דין מעמיד, שאינם בטלים ברוב, וצריך לברר איזה חומרים מכניסים בו כדי שיקרוש [וציין למש״כ בשו״ת שבט הלוי (ח״ט סימן קמג) בתשובה להגרי״א דינר שליט״א בענין זה].

ב. וציין רבינו למהרש״ם בדעת תורה (סימן תרע ס״א) הקשה שכל השמן שהיה בעזרה נטמא רק מספק, שהרי לא ראו אותו להדיא שנטמא, ולכאו׳ לעזרה יש דין של רשות היחיד, ומבואר בנדה (ד, ב) שספק טומאה דרבנן ברשות היחיד טהור, ורק ספק טומאה דאורייתא טמא ברשות היחיד, ולדעות שטומאת משקין מקבלים טומאה רק מדרבנן, הרי השמן טהור. ותירץ המהרש״ם עפ״ד ה׳תשובה מאהבה׳ הנ״ל, שהשמן שהיה שם נקרש, וא״כ יש לו דין אוכל שמקבל טומאה מדאורייתא, וכיון שנולד הספק בדאורייתא, אף שנתגלגל אח״כ לדרבנן, אזלינן ביה לחומרא.

(ג)

ראוי להכין את נרות החנוכה בער"ש חנוכה, כדי שיהיה מוכן ומזומן במוצ"ש

העיר רבינו הערה נחוצה, דהנה שיטת השו"ע (סימן תרפא ס"ב) דבמוצ"ש שחל בו חנוכה, ידליק קודם נר חנוכה ואח"כ יבדיל, ואף דהבדלה תדירה, מ"מ כל מה שנוכל לאחר יציאת השבת עדיף טפי, וגם שבהדלקה יש פרסומי ניסא, ולכן נר חנוכה קודם. ומאידך דעת הט"ז שמצוות הבדלה קודמת לנר חנוכה משום דהיא תדירה, והמשנ"ב (סק"ג) הכריע דדעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

והנה פעמים רבות קורה שאותם הנוהגים להדליק תחילה נר חנוכה, מגיעים לביתם ומוצאים על השולחן את צרכי ההבדלה [יין, בשמים, ונר] מוכנים, כי כך דרכה של האשה להכין בכל מוצ"ש, ואילו את נרות החנוכה עדיין לא הכינו כלל. ויש לדון מה יעשו אז, האם כיון שפגעו תחילה בהבדלה, יבדילו ורק אח"כ ידליקו נרות חנוכה.

ותלה רבינו נידון זה בדברי הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ב סימן מח), לגבי הבדלה בביהכ"נ וקידוש לבנה איזה מהם קודם, שכתב דאע"פ שהתדיר קודם, בכל זאת אם אחד לפנינו זה קודם, וכיון שההבדלה בתוך ביהכ"נ מונחת לפניהם, ובקידוש לבנה לא נתחייבו עד שיצאו מביהכ"נ ויראו את הלבנה, לכן פשיטא שמבדילין תחילה, יעו"ש. ודן רבינו לפי"ז בנד"ד, דאמנם ההבדלה מונחת לפניו, אך מצד שני כבר נתחייב בנרות חנוכה, ואמנם הנרות לא מוכנים, אך הוא מחוייב להכינם בזריזות, ואולי נחשב שהמצוה לפניו, ולא דומה לקידוש לבנה שלא נתחייב בה כ"ז שלא ראה הלבנה.

ולמעשה הביא רבינו את המובא בספר 'תורת חיים' (ח"ב הלכות חנוכה אות ו), שמרן הגרי"ח זוננפלד זצ"ל נהג לבקש שיכינו לו את נרות החנוכה על פתח הבית, וכשיבוא לביתו יפגע בהם תחילה, וידליק קודם את ההבדלה, משום אין מעבירין על המצוות.

ואכן כך הכריע רבינו שהנוהגים להדליק נרות חנוכה קודם הבדלה, ראוי להם להכין את נרות החנוכה מערב שבת, כדי שיהיו הנרות מוכנים לפניו, וכך מיד שישובו לבית במוצ"ש ידליקו קודם ורק אח"כ יבדילו.

(ד)

מדוע אין מקדימין נר חנוכה לנר שבת, משום שמרובה מצוותו

הנה קיי"ל דבערב שבת חנוכה מדליק האיש תחילה נר חנוכה ואחר כך נר שבת, וביאר המשנ"ב (סימן תרעט סק"א) דהוא כדי לצאת דעת היש

אומרים שאם ידליק של שבת תחילה, הרי קיבל שבת ונאסר במלאכה. אך הביא שרוב הפוסקים חולקים ע״ז, וסוברים דלא תליא קבלת שבת בהדלקת הנר, ואם הדליק נר שבת ולא קיבל שבת במחשבתו, יכול להדליק אח״כ נר חנוכה (אבל באשה המנהג שסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, יעו״ש).

והקשה רבינו מכאן לשיטת האדר״ת בספרו ׳עובר אורח׳ (סימן קעד), שכתב לדון במעשה שהיה אצלו, שהגישו לפניו אבטיח ואגס, ובסתמא האגס קודם שכן ברכתו ׳בורא פרי העץ׳, וזה קודם לאבטיח שברכתו ׳בורא פרי האדמה׳, וכדקיי״ל (שו״ע או״ח סימן ריא ס״ג). אך חידש שם, דכיון שהאבטיח היה אצלו פרי חדש והוצרך לברך עליו ברכת שהחיינו, א״כ הוא קודם, והוא משום דמרובה מצוותו, שעליו מברכין שני ברכות, ולכן הוא קודם לאגס שמברך עליו רק ברכה אחת[ג].

ולפי דבריו יש להקשות, מדוע לא כתב המשנ״ב סברא נוספת, דנר חנוכה קודם לנר שבת, משום דמרובה מצוותו, שעל נר חנוכה מברכין ב׳ ברכות, גם ׳להדליק נר של חנוכה׳, וגם ׳שעשה ניסים׳, משא״כ נר שבת שהוא רק ברכה אחת.

ותירץ רבינו, שבנידון האדר״ת הפרי עצמו הוא הגורם לשני הברכות, הן לברכת הפרי והן לברכת ׳שהחיינו׳, ובכה״ג שייך לומר שהפרי ׳מרובה ברכתו׳. משא״כ בנר חנוכה, אין הנר גורם את ברכת ׳שעשה נסים׳, אלא היום הוא הגורם, רק קבעו חז״ל לברך על היום בשעה שיש נר, והנר הוא רק תנאי לקיום הברכה, ואולי אי״ז נחשב ל׳מרובה מצוותו׳.

[עוד אמר רבינו, דשאני נר שבת שעיקרו דאורייתא, מדכתיב ׳וקראת לשבת עונג, לקדוש ה׳ מכובד׳, משא״כ נר חנוכה שהוא מדברי סופרים, ואין סברא שסברת ׳מרובה מצוותו׳ תגבר על דבר שהוא מדאורייתא. עוד אמר, דכיון שנר שבת הוא תדיר מנר חנוכה, יתכן ואין בכח סברא הנ״ל לדחות מעלת תדיר, ומסתברא דמעלת תדיר גוברת על מעלת ׳מרובה ברכתו׳. ועוד, שנר שבת עדיף על נר חנוכה, שאם אין לו אלא נר אחד מדליק אותו לשבת].

ג. והאדר״ת למד זה ממה שמצאנו (יומא לג, א) שסידור המערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת, אע״פ שקטורת קדושה יותר (שמצילה ממוות, ונמצאת בהיכל שקדושתו גדולה), מ״מ המערכה גדולה קודמת, משום דכפרתה מרובה, שעליה מקטירין את כל ההקטרות חוץ מן הקטורת לפנים להיכל. ומזה הוכיח שכל פעם שיש יותר מצוות וברכות בחפץ מסויים, זה סיבה שיקדם לחבירו.

(ה)

יישוב שיטת הפמ"ג במי שקיבל שבת ואומר לחברו שידליק עבורו נרות חנוכה

הביא רבינו סתירה בדברי רבנו הפרי מגדים, דהנה בהלכות חנוכה (סימן תרעט א"א סק"א) כתב שאם אדם קיבל שבת בפירוש, צ"ע אם יכול לומר לאחר להדליק בשבילו נרות חנוכה, דנראה שהוא מטעם שליחות, וקיי"ל דכל מי דאיהו לא מצי עביד, לא מצי משויא שליח [ולמעשה כתב הפמ"ג דבנר חנוכה א"צ ממש שליחות, כיון שממונו הוא, ואחר מעשה קוף עביד, ועמד בצ"ע איך השליח מברך את הברכות, ע"ש].

והקשה בשו"ת זכר יהוסף (ח"ג סימן רמד) שהפמ"ג סתר עצמו, דבספרו שושנת העמקים (כלל כג, ד"ה ויש לי), דן באומר לשלוחו בשבת 'כתוב גט למחר ותן לאשתי', אי הוה שליחות, וכשהלך הבעל האם יכול ללכת ולכתוב ולתת הגט ביום א', או דלמא כיון דהשתא איהו לא מצי עביד דשבת הוא, לא מצי שויא שליח. וכתב שם דכיון שהזמן ממילא קאתי, הוה שליחות, ועוד דכאן אריה דרביע עליה יום שבת, ולא חשיב כה"ג לא מצי עביד [וסברא זו כתב המחנה אפרים (הל' שלוחין, סימן ט)]. וקשה דלכאורה לא הוי אלא מחוסר זמן, והשליחות צריכה לחול. ועוד דרק איסורא הוא דרביע עליה, ולמה לא מהני השליחות כמו שמהני כשעשה שליח לכתוב גט לאשתו בשבת.

ותירץ רבינו, דבנר חנוכה אין את ב' הסברות שכתב הפמ"ג, דאין לומר שמהני שליחות בנר חנוכה מטעם דהוי מחוסר זמן, דהא בנר חנוכה כשיעבור זמן של שבת, גם נתבטל מצות הדלקת נר חנוכה של אותו היום. וכמו"כ יתכן דלא שייך לומר את הסברא דאיסורא הוא דרביע עליה, ובלא האיסור יכול לקיים המצוה, דבשלמא בגט אילו יכתוב גט בשבת ויגרשנה הרי היא מגורשת, וכמבואר בשו"ע (אה"ע סימן קכג ס"ה) דהכותב גט בשבת או ביוה"כ בשוגג ונתנו לה ה"ז מגורשת, וכל מה שבמזיד לא הוי גט היינו משום דנעשה מומר, יעו"ש. משא"כ בנר חנוכה אם הדליק בשבת במזיד, אולי לא קיים המצוה כלל, דהוי מצוה הבאה בעבירה, ודו"ק.

(ו)

קטן שיגדיל בליל שב"ק, והדליק נרות בער"ש וכבו, האם ישוב וידליק

נשאל רבינו, בקטן שנעשה בר מצוה בליל שבת חנוכה, והדליק נרות חנוכה בער"ש וכבו הנרות, האם כעת חייב להדליק בשנית או לא, דהא בעלמא קיי"ל (או"ח סימן תרעג ס"ב) דהדלקה עושה מצוה, ואם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה, ואפי' כבתה

בער״ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעו״י, אינו זקוק לה, וכמ״ש המשנ״ב (ס״ק כו) דכיון שבער״ש מחוייב להדליק קודם השקיעה וגם כבר בירך עליה, כבר הותחלה המצוה בהכשר. אמנם כאן כשעשה את המצוה בקטנותו ונכבו הנרות, אולי צריך להדליק שנית, כדי שהנרות ימשיכו וידלקו גם בגדלותו.

ואמר רבנו שזה תלוי בנידון הכללי, לגבי קטן שעשה מצווה, האם צריך לחזור ולעשותה בגדלותו, דבמנ״ח (מצוה י אות כה) נקט שקטן שעשה מעשה מצוה בקטנותו (כשהיה חייב רק מדרבנן) יצא יד״ח וא״צ לחזור ולעשותה בזמן החיוב מדאורייתא. ותלה רבנו את הנידון בפלוגתת רש״י ותוס׳ בברכות (מח, א) האם קטן חייב במצוות מדרבנן מדין חינוך, או שקטן פטור ורק על אביו מוטל לחנכו, דלשיטת רש״י שהקטן פטור מהמצוות, א״כ פשיטא דכשעשה מצוה לא קיים מצוה מדרבנן וצריך לחזור ולעשותה בגדלותו, אבל לשיטת התוס׳ שמדין חינוך הטילו רבנן חיוב על הקטן, א״כ יתכן ויצא אף לדאורייתא.

ואמר רבנו דבנר חנוכה יתכן ולכו״ע א״צ לחזור ולהדליקה, שהרי חכמים קבעו את סדר המצוה בער״ש שידליקו מבעו״י ואפי׳ כבתה אין זקוק לה, וא״כ גם הקטן שהדליק – כבר עשה מה שחז״ל צוו, ושוב א״צ לחזור ולהדליקו.

ואמנם הביא רבנו שדעת חמיו מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל שקטן אינו יכול לצאת בהדלקת עצמו אלא צריך לצאת בהדלקת הגדול, כי הדלקת קטן אינה נחשבת הדלקה, ובכל מקום שאפשר לצאת ע״י אחרים יש לחנכו לצאת את המצוה כדבעי, ולכן אם מדליק לעצמו הורה שלא יברך [וכ״כ בכלי חמדה (פ׳ קרח), ומשום דנר חנוכה הוה חובת הבית]. ולפי״ז בנד״ד דלא יצא יד״ח כלל כשהדליק בקטנותו, ורק אם ידלק בלילה יצא יד״ח, אולי ישוב וידליק.

אך הכריע רבינו דא״צ הקטן לשוב ולהדליקו, שהרי הקשה הנמו״י (ב״ק י׳, א מדה״ר) דאם אמרי׳ אשו משום חציו, איך מותר להדליק נרות בער״ש, והלא כל מה שידלק בשבת, נחשב כאילו הדליקו בשבת. ותירץ דבעת שהדליק הנרות נחשב כאילו נגמר כל המעשה, ורק לגבי תשלומין חייב כאילו זורק חץ, דבשעה שזרק נגמר כל המעשה, ומ״מ חייב בתשלומין, יעו״ש. וא״כ לפי״ז ה״ה כאן, דגם אם הנרות ידלקו בלילה בגדלותו, לא חשיב כאילו הדליקם בגדלותו, ולכן מסתבר דא״צ הקטן לשוב ולהדליק הנרות שכבו.

(ז)

איך השתמשו בשמן של הכה״ג, הרי הוא נדחה

הביא רבינו מה שהקשה מרן הגרצ״פ פראנק זצ״ל (הר צבי זבחים נט,

א) בשם הגרי"י דיסקין זצ"ל, בנס חנוכה שנמצא פך שמן בחותמו של כה"ג, דצ"ע איך נכשר להדלקה, הרי מבואר בסוגיא בזבחים שם, דאם שחטו קדשים בעזרה, והמזבח היה פגום ופסול, אפילו אם תיקנו מיד את המזבח וכעת הוא ראוי לזריקת דם הקרבנות, מ"מ הקדשים פסולים, כי הם נדחו ונפסלו[ד]. והכא נמי כיון שנטמאת המנורה, הרי שלא היה מקום להדליק את השמן, וא"כ השמן נדחה ונפסל, ואיך נכשר להדלקה.

[והגרי"י דיסקין תירץ דאמרינן 'באו פריצים וחיללוה' ויצא לחולין, ואין תורת דיחוי בחולין. והגרצ"פ תירץ דהרי בעצם טומאה דחויה בציבור, אלא כתב החכם צבי שעכ"פ מחזרים על טהרה היכא דאפשר, ולכן א"א לפסול את השמן משום דיחוי, דאם תפסלהו משום דיחוי, אדרבה נימא דידליק בטומאה, ואין כאן דיחוי כלל. והדובב מישרים (ח"ב סימן מ) כתב דהשמן הוא רק הכשר וסיבה למצוה וגוף המצוה הוא האור, והאור הרי לא הי' בעולם שיחול עליו שם דיחוי].

ואמר רבנו ליישב, דהכה"ג הטמין את השמן לשעת הדחק, כשהיוונים נכנסו להיכל וטמאו כל השמנים שבהיכל, וידע הכה"ג שיבוא זמן שיד ישראל תגבר על האויב ושיהיה להם אז שמן טהור, ובכה"ג אולי אין דחיה, דדווקא אם הוקדש להשתמש בו כעת, ומשום איזה סיבה נדחה, הרי הוא פסול לגבוה כי נדחה כלפי שמיא. אולם אם מלכתחילה לא נתכוונו להשתמש בו בימים כתיקונם אלא הטמינוהו בקרקע כדי שלא יסיטוהו היוונים, א"כ לא נדחה כי מעולם לא הקדישו אותו כעת אלא לשימוש הבא, וצ"ע בסברא זו.

עוד הביא רבינו מת"ח אחד ליישב, דיתכן ולא הקדישו שמן זה כלל, וכדמצינו בפסחים (סו, ב) שאמרו על הלל, מימיו לא מעל אדם בעולתו, אלא מביאה חולין לעזרה ומקדישה, והכ"נ לא הקדישו את השמן עד שעת ההדלקה, וממילא לא שייך בזה דין דיחוי.

אמנם העיר רבינו שזה צ"ב שהרי דעת רוב האחרונים שקנו את השמן מתרומת הלשכה [עי' שבט הלוי (ח"ו סימן עט)], וממילא השמן כבר הוקדש לצורך זה. וייש רבינו שאולי הכה"ג

ד. יעו"ש בסוגיא שהדבר תלוי האם בשעת השחיטה כבר לא היה המזבח ראוי, או דעכ"פ בין השחיטה לזריקה נפסל המזבח, וכיון שנדחה הדם לשעה אחת מן המזבח, הרי הוא דחוי לעולם, ואפילו אם עברה הסיבה שמחמתה הוא נדחה, ומקורו מגמ' יומא (סד ,א), ע"ש.

קנה שמן משל עצמו על דעת למוסרו לציבור אם יהיה צורך בכך, וכדמצינו ביומא (לה, ב) דכה"ג שעשתה לו אמו כתונת, לובשה ועובד בה עבודת יחיד, ובלבד שימסרנה לציבור, מהו דתימא ניחוש שמא לא ימסרנה יפה יפה, קמ"ל. והכ"נ י"ל דהכה"ג קנה מכספו שמן למקרה הצורך, ובינתיים לא הוקדש הזמן והוי חולין, ואם יצטרכו לכך הוא ימסור אותו לציבור יפה יפה. וכיון שהיה חולין, לא היה שייך בזה דין דיחוי, ודו"ק

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א
רב ואב"ד רמת שלמה ובעמח"ס שו"ת נתיבות אדם

במדליק ב' נרות בליל ראשון דחנוכה אם יצא יד"ח

בס"ד, זאת חנוכה תשס"ט, פעיהקת"ו.

שוכטו"ס אמעכ"ת ידידי עוז, האי גברא רבא ויקירא, איש האשכולות ורב תבונות, גדול בתורה ובמעשים טובים, רחים ומוקיר רבנן ואיהו גופי' צורבא מדרבנן, עמוד החסד והצדקה, מזכה הרבים בשיעוריו ובחיבוריו הנפלאים ה"ה הרב הגאון רבי צבי רייזמן שליט"א בעמח"ס רץ כצבי.
אחדש"ה ברגשי הוקרה וידידות.

מה מאוד נהניתי בקבלת ספרו החדש רץ כצבי על עניני חנוכה ופורים, והוא אוצר בלום בבירורי הלכה בהני הילכתא גבירתא, וכדרכו בקודש מתחיל בכל ענין מן השורש במקור ההלכה בש"ס ופוסקים וקא אזיל ביד רמה בעוז וגבורה במלחמתה של תורה במערכה לברר אמיתות הדברים בעומק וברוחב בתבונה וביושר עד שמעלה בידו הלכה ברורה כשמלה הדק היטב,

ולחביבותי' דמר כת"ר שליט"א אכתוב לו מה שנתעוררתי בדבריו (בסימן ה'), שהאריך לבאר במו"מ במה שהסתפק הגר"ש קלוגר ז"ל בחכמת שלמה (סימן תרע"א) ובספרו האלף לך שלמה (סימן שפ"ב) במדליק ב' נרות בליל ראשון דחנוכה אם יצא יד"ח, והעלה דמהני, דהוי כמש"כ הרמ"א ז"ל (סימן רס"ג ס"א) לענין נרות שבת, דיכול להוסיף נגד מנין המכוון, ובלבד שלא יפחות, והוא הדין לענין נר חנוכה.

והביא מה שהשיג עלה טובא בשו"ת משנת שכיר (סימן קצ"ט) דשאני נ"ח דניתקן כל יום כגנד הנס שנעשה בו, וצריך הכירא באיזה יום עומדים, ולכן העלה בפשיטות דלא יצא, וצריך לכבות שתיהן ולהדליק מחדש נר אחד. ושוב הביא כן משו"ת אהל משה (ח"ב סימן ס"ט) דאיכא בהוספת נר איסורא וביטול עיקר המצוה וכו'. ועוד האריך דאפשר לא הסתפק בזה אלא בנר הראשון, ותלוי בפלוגתת הפוסקים אי בליל א' נמי איכא משום הכירא, ויפה ביאר הדברים בזה.

ושוב הביא לנכון משו"ת קנין תורה (או"ח סי' מ"ח) דלא מסתברא כלל לומר שלא יצא ידי חובה כשהוסיף לאחר שעשה המצוה כראוי, כי לאחר שהדליק נר הראשון שפיר קיים המצוה, ויצא ידי חובה, ולא שייך תו לומר דנתבטלה המצוה שכבר קיימה על ידי כך שהוסיף להדליק עוד נר, והרי כל הענין שצריך שיהיה לו היכרא במנין הנרות אינו אלא להידור ולא לעיכובא,

ממילא שפיר עלה בידו קיום המצוה כהוגן.

וכמו כן הביא כת״ר מחכ״א שליט״א שביאר בזה, דלא הסתפק החכמת שלמה אלא על חלק ההידור שבמצות נ״ח, אבל עיקר המצוה דנ״ח בודאי שפיר יצא אף שמוסיף, וכמו בנר שבת.

וע״ז תמה כת״ר שליט״א, כי ביום הראשון אין כל דין הידור, שהרי חייב להדליק רק נר אחד, ואם כן במה הסתפק החכמת שלמה, והרי את עיקר המצוה ודאי קיים, וגם אם הוסיף והדליק עוד נר, לכאורה אין בכך גריעותא במה שכבר הדליק וקיים המצוה, עכתו״ד היקרים.

ולפענ״ד נראה בס״ד לבאר דברי החכמת שלמה ז״ל בזה, דאתי עלה משום לתא דאיסור בל תוסיף. והיינו דאיכא מקום לצדד, דלא יצא ידי מצוה, בזה שהוסיף להדליק נר נוסף, הואיל וקא עובר כאן באיסורא דבל תוסיף, בזה שמוסיף במספר הנרות, מיגרע גרע לעיקר קיום המצוה, וממילא אף ידי מצוה לא יצא. וכמבואר הכי להדיא במאירי (סנהדרין דף פ״ח), דבדאיכא איסור בל תוסיף אף ידי מצוה לא יצא, עיי״ש. ולכן אסברא לי׳ החכמת שלמה, דשאני הכא, בהוסיף במספר נרות דחנוכה, דאין ההוספה מזיק לעיקר המצוה, ומוכיח לזה מנר שבת, דאחר שהדליק כנצרך, לא איכפת לן מה שמוסיף עוד נרות.

ונראה כוונתו בזה, דהוא מכיון דהוי הכא בגדר האי לחודי׳ קאי והאי לחודי׳ קאי, כמו במוסיף על ארבעת המינים, דמבואר בזה שיטת התוס׳ ז״ל (מנחות דל״ח ע״א ד״ה התכלת, ובסוכה דל״א ע״ב ד״ה הואיל) דאף דעובר בכי האי גוונא נמי בבל תוסיף, מ״מ ידי מצוה שפיר יצא, יעוייש״ה. וכן מבואר שיטת הרשב״א ז״ל בתשו׳ (ח״א סימן תקל״ה), וכן מבואר לכאורה שיטת הטור (או״ח סימן תרנ״א), עיי״ש. [וע״ע בכ״ז במג״א (סימן תרנ״א סקכ״ז), וברעק״א (סנהדרין דפ״ח ובשו״ע או״ח סי׳ י׳ ס״ו), ובשו״ת אגרות משה (חיו״ד בימן קפ״ג), והארכתי בכ״ז בספרי שו״ת נתיבו״א ח״א סימן ס״ב ואמל״י], יעויי״ש], וממילא הוא הדין נמי הכא בנידו״ד, בהדלקת נר חנוכה, אף דנימא דאיכא בזה משום בל תוסיף, מ״מ אין ההוספה מזיק את עיקר קיום המצוה, ושפיר יצא ידי חובת מצות ההדלקה אחרי שהדליק נר הראשון כהלכה. [ואפשר דהכא עוד עדיפא דלא הוי רק מדרבנן, ויעויין תוס׳ (סנהדרין דפ״ח ע״ב ד״ה אי), ולכן לכו״ע יצא יד״ח, ודו״ק בכ״ז].

ונראה, דמדוייקין הכא לשון קדשו של החכמת שלמה ז״ל, דכתב בזה״ל, נראה לפענ״ד דיצא [בהדליק ב׳ נרות בלילה הראשון], דתוספת על

הדבר אינו מזיק בכהאי גוונא, עכ"ל. הרי דמפאת הוספה על הדבר הוא דקא אתי עלה החמ"ש למיפסלא. וקא מדייק ומיישב, דמ"מ שפיר יצא, דבכי האי גוונא אינו מזיק ההוספה, כלומר בכי האי גוונא, כמו בנידון דידן, שמוסיף נר על מספר הנרות, דהוי האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי, [כמו מוסיף על ד' המינין], אין ההוספה מזיק לעיקר קיום המצוה, ויצא שפיר בהדלקת נר הראשון, וכמו שנתבאר.

כנלפע"ד לבאר ד"ק של גאון ישראל החכמת שלמה ז"ל, ואשמח לשמוע חוו"ד על דברינו, ויה"ר שנזכה תמיד לכוין לאמיתה של תוה"ק מתוך שמחה והרחבה אכי"ר.

והנני בזה ידידו מוקירו דוש"ת וחותם בכל חותמי ברכות

הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א
בעל שואלין ודורשין ועו"ס

מי שהדליק נ"ח מפלג המנחה ולאחר מכן התפלל מנחה אם צריך לומר תפילת "על הניסים"

לכבוד ידידי הרה"ג ר' **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א מחבה"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף לחנוכה ופורים

קבלתי מכתבו וגם העתק ממה שהדפיס בספרו "פרדס יוסף" על חנוכה בענין מי שהדליק נר חנוכה מפלג המנחה, ולאחר מכן התפלל מנחה, אם צריך להזכיר "על הניסים" במנחה, ומבקש לדעת מה דעתי בנידון זה, ולפני כן אעתיק מה שכב' כתב שם:

בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה.

דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (יעויין הליכות שלמה חנוכה פרק יז סעי' ז והע' 17) שמי שהדליק נר ראשון של חנוכה מפלג המנחה ולמעלה ואח"כ התפלל מנחה כגון שחל בערב שבת, אומר על הניסים בתפילתו, דלדידיה הוה כבר זמן הודאה.

ואולם שאר כל חכמי זמנינו חלקו עליו והסכימו שאין לומר על הניסים בכה"ג, וכ"ה בספר וישמע משה ועוד.

ובשו"ת משנת יוסף (ח"י סי' קכד) כתב וז"ל: נתעוררתי מדברי המג"א (סי' קח ס"ק י) שכתב שאם התפלל ערבית מבעו"י ועדיין לא התפלל מנחה, יכול להתפלל מנחה אח"כ, לא בתורת תשלומין, אלא אפילו באינו יכול להשלים (כגון במזיד). ואם בלילה ר"ח והזכיר יעלה ויבא במעריב מבעו"י, יזכיר יעלה ויבא גם במנחה שמתפלל אח"כ, אפי' אם אינה בתורת תשלומין, דכבר קיבל ר"ח עליו עכתו"ד (לפי פמ"ג מחצהש"ק ולבוש), דלפי"ז אם הדליק נר חנוכה מבעוד יום בליל א' כשחל בשבת, ובירך שעשה נסים בזמן הזה, וכן שהחיינו לזמן הזה, אם מתפלל מנחה אח"כ יתכן שצריך לומר על הנסים "דכבר קיבל עליו" את החנוכה.

וכיון שלא ראינו נוהגים כן ובהרבה בתי כנסת מדליקים קודם בבית ואח"כ באים למנחה וקבלת שבת ומעריב (וכן הוא בסידור השל"ה הק'), ולא עלה על הדעת לומר במנחה על הנסים, צריך לחלק דשאני תפילה שאינו יכול לסתור עצמו בתפילתו, לומר תחילה במעריב יעלה ויבוא, ואח"כ לא לומר במנחה. משא"כ בשהדליק נר חנוכה מבעוד יום, פעולת ההדלקה, שעיקרה שידלק בלילה, אינה יכולה לחייב את המנחה אח"כ ביעלה ויבוא, דאמנם באיש זה מיחזי כתרתי דסתרי, אבל אינו במעשה

אחד, וגם י"ל דאינו כתרתי דסתרי כל כך דבהדלקה היא על מה שיאיר בלילה, ותפילת מנחה היא לעכשיו בלבד. שו"ר בהליכות שלמה (פרק יז, ז) באריכות לומר על הניסים במנחה (עכ"ל).

ויש לציין למש"כ בזה מרן הגרש"א שטרן שליט"א בקובץ שערי הוראה (חלק ט) וז"ל והנה איתא משמיה דהגרשז"א זצ"ל לענין הזכרת על הניסים בתפילת מנחה ביומא קמא דחנוכה לאחר הדלקת נר חנוכה, ונראה דאף אי נימא שלא כדבריו דאין צריך להזכיר, היינו דליכא חובת הזכרה אבל זה ברור דבדיעבד אין זה נחשב כהזכרה שלא במקומה ואינו נידון כהפסק, ובמקו"א דנתי טובא בדברי הגרשז"א המחודשים הללו, ומיהו יתכן דלצאת ידי ספק ראוי להזכיר ב"אלוקי נצור" לצאת ידי ספיקא, וצ"ע. [וע"ע בכל דבריו מה שדן בארוכה בנידון הזכרת מעין המאורע שלא בזמנה אם הוי הפסק, ואכמ"ל]. עד כאן מספרי "פרדס יוסף" החדש על חנוכה.

וכעת אצפה מאד למכתבו הנפלא בענין זה מה שיכריע למעשה. - עכ"ד.

תשובה

בספרינו "מצות נר איש וביתו" מהדורה בתרא (עמ' תקיג) הארכנו בנידון זה, ושם בארנו בקצרה, וכאן נאריך לבאר ענין זה.

הנה לענין תפילת מנחה בערב שבת רבו הדיעות אם ראוי להתפלל מנחה קודם הדלקת נ"ח, או אפשר להתפלל מנחה גם אחר הדלקת הנרות. ולהלן נביא את הדיעות לכאן ולכאן, ומ"מ אליבא דכו"ע אם לא התפלל קודם הדלקת הנרות בודאי מחוייב להתפלל אחר הדלקת הנרות. אך אף אחד מן הפוסקים לא הזכיר דמי שמתפלל אחר הדלקת הנרות דצריך להזכיר "על הניסים" בתפילת המנחה שלו. ובפרט שמצינו בהל' פורים מה שכתב השעה"צ (תרצ"ג ס"ק ו) דהמתפלל מעריב אף שהוא קודם קריאת המגילה ואף שהוא מפלג המנחה מזכירים על הניסים. ואילו כאן לענין מנחה אחר הדלק"נ לא הוזכר כלל ע"י הפוסקים דיש לומר על הניסים.

ונביא כאן מה שכתבנו בספרינו "מצות נר איש וביתו" במהדורה החדשה (סי' י סעי' ו): "ויתפלל מנחה לפני ההדלקה, אך לא יבטל משום כך תפילה בציבור". ושם בס"ק יב כתבנו כך:

משנה ברורה שם. וכ"כ בברכ"י בשם מהר"ש אבוהב דיש להזהר להתפלל מנחה בער"ש של חנוכה ואח"כ להדליק נרות חנוכה, כי תפלת מנחה נגד תמיד של בין הערביים ונ"ח זכר לנס הנעשה בנרות המנורה הנדלקת אחר תמיד של בין הערביים עכ"ל. וע"ע בשע"ת. ובפרמ"ג כתב דהיינו טעמא, דאל"ה נראה כתרתי דסתרי, דהא מכיון שמדליק בעוד היום גדול ע"כ סומך על הקולא דמפלג המנחה ולמעלה נוכל להשוותו כמו לילה, וא"כ איך יתפלל

אח"כ מנחה. ומ"מ משמע דכ"ז הוא דוקא בדאפשר ליה. וגם דבאמת זה שייך רק אם הוא הרבה קודם השקיעה. וע"ע בשעה"צ (שם, אות ז). וראה עוד להלן כאן בענין זה.

=זמן תפילת מנחה בערב שבת חנוכה - דעת המשנ"ב וטעמו

כתב המשנה ברורה (סי' תרעט ס"ק ב): וכתבו האחרונים דנכון לכתחילה שיתפלל מנחה תחילה ואחר כך ידליק - עכ"ד.

ובשער הציון שם (ס"ק ז) כתב בטעמא דמילתא וז"ל: דאל"ה נראה קצת כתרתי דסתרי, דהא מכיון שמדליק בעוד היום גדול, על כרחך סומך על הקולא דמפלג (המנחה) ולמעלה נוכל לעשותו כמו לילה, וא"כ איך יתפלל אח"כ מנחה [פרמ"ג בסוף סי' תרעא (ומ"מ משמע דכל זה דוקא בדאפשר ליה. וגם דבאמת זה שייך רק אם הוא הרבה קודם שקיעה) ודה"ח ונזירת שמשון] - עכ"ד.

ונבאר דבריו: במשנה בברכות (כו,א) נחלקו רבנן ור' יהודה עד מתי זמן מנחה. לרבנן זמנה עד הערב, ולר' יהודה זמנה עד פלג המנחה. ובגמרא (כז,א) נידונה השאלה כמי ההלכה. ומבואר שם "השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד". וכן נפסקה ההלכה בטוש"ע או"ח (סי' רלג סעי' א).

ואף שנפסקה ההלכה שרשות ביד כל אדם לנהוג כר' יהודה או כחכמים, מ"מ כתב הרא"ש ורבינו יונה ועוד ראשונים, שצריך אדם לנהוג תמיד כדעת ר' יהודה או תמיד כדעת חכמים, ואין לנהוג פעם כך ופעם כך, שלא יהיו מעשיו סותרים זה את זה. ולכן הנוהג להתפלל מנחה אחר פלג המנחה, לא יתפלל ערבית מבעוד יום אפילו ביום אחר. והנוהג להתפלל ערבית מבעוד יום לאחר פלג המנחה, לא יתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה ולא אחר כך, אף ביום אחר.

ואפילו בשעת הדחק או בערב שבת לא התירו להתפלל ערבית מבעוד יום אלא אם כן התפלל מנחה ביום זה עצמו קודם פלג המנחה. אבל אם התפלל מנחה אחר פלג המנחה אינו יכול להתפלל ערבית עד הערב. שאם כן ממה נפשך אינו יוצא ידי חובה באחת התפילות (ראה משנה ברורה רלג, ס"ק יא).

וזה מה שכתב הפרמ"ג (שהובא בשעה"צ), דכיון דבאמת זה שמדליק נרות חנוכה בערב שבת בשעה מוקדמת, הוא משום שסומך על ר' יהודה דמפלג המנחה הוא כבר לילה, ואם כן האיך יכול להתפלל לאחר מכן תפילת מנחה שזמנה ביום. ועל כן כתב דראוי להתפלל מנחה בערב שבת חנוכה קודם פלג המנחה, ולהדליק נ"ח אחר פלג המנחה.

אי אפשר לח׳ ימים בלא שבת ולכן ביסוד תקנת נר חנוכה תקנו זמן שונה להדלקה בער״ש ובאמת שדבר זה תמוה מאד. ראשית דבר, דאף שלדעת ר׳ יהודה אחר פלג המנחה הוא כבר זמן שכיבה ויכול להתפלל מעריב, אבל גם לדעתו עדיין אין זה ״לילה״, שהרי שרגא בטיהרא מאי אהני ליה. והלא יש כמה מהראשונים הסוברים דאף שיכול להתפלל ערבית מפלג המנחה, אך צריך לחזור ולקרוא קריאת שמע בלילה אחר צאת הכוכבים.

אבל יתירה מזו קשיא, שהרי הטעם שמדליק נר חנוכה בשעה מוקדמת בערב שבת חנוכה, הוא כלל לא משום דחשיב ליה כלילה וכר׳ יהודה, אלא משום שכך תקנו חכמים שבערב שבת חנוכה זהו זמן ההדלקה. שהרי כשתקנו את שמונת ימי החנוכה, חז״ל ידעו שיש גם שבת בתוך השמונה ימים. והם גם ידעו שלא יכול להדליק מהשקיעה ובודאי לא בצאת הכוכבים, ולכן תקנו שזמן ההדלקה הוא זמן מה קודם השקיעה, וזהו זמן הדלקת נ״ח בערב שבת דחנוכה, וממש לא משום דחשיב לילה.

וכן כתב הברכי יוסף (תרעב, אות א): דכיון דתקון רבנן תמניא יומא ובכללם איכא שבת, הכי תקון בעידן תקנתא, דבערב שבת ידליק בעידנא דמצי אדלוק קודם שתשקע, ובחול משתשקע לעיכובא עיי״ש.

וראה עוד בחידושי החתם סופר למס׳ שבת בסוגיא דכבתה, שכתב, דכיון דאי אפשר לחנוכה בלא שבת, הרי מעיקרא הכי תיקנו זמן ההדלקה, ומהאי טעמא שפיר מברכינן בערב שבת ״רציוונו״ אף דמדליקין מבעוד יום, דבערב שבת כך הווה זמן ההדלקה (וביאר שם עוד, דמהאי טעמא בשבת לא שייך כלל כבתה זקוק לה, דבשבת לא תקנו כלל להיזקק לה אפילו למ״ד זקוק לה, כיון דליכא חנוכה בלי שבת יעו״ש).

וכבר במאירי למס׳ שבת (כא,ב) כתב: ״ומ״מ קודם שקיעת החמה לא ידליק שהרי הוא כשרגא בטיהרא, ואין בה פירסום הנס. ומ״מ בשבת שאי אפשר להדליק אלא קודם שקיעה וכו׳ עכ״פ מדליקין בכדי שישלים שקיעה עם הדלקה או סמוך לזה. וכלל גדול אמרו היכא דלא אפשר וכו׳ עיי״ש. ומבואר, דבערב שבת מותר להדליק קודם, כיון שאי אפשר בענין אחר.

ואלה שכתבו דיש להסמיך ההדלקה כמה שאפשר בסמוך לשקיעה, הנה הם חששו שמא הנרות יכבו קודם הלילה. אבל אם מכניס מספיק שמן וכנהוג עלמא שהנרות דולקים כמה שעות, בודאי שאין שום חשש גם אם ידליק קודם. ועכ״פ חזינן דהטעם שמקדימין להדליק בערב שבת חנוכה הוא לא משום דחשבינן ליה ללילה כדעת ר׳ יהודה, אלא משום דזהו זמנה, וכך תקון חז״ל להדליק בזמן זה.

והיוצא מזה דשפיר יכול להתפלל מנחה גם אחרי ההדלקה של נרות חנוכה, דאין לזה שום קשר ושייכות עם זמן תפילת מעריב וכמו שנתבאר.

טעם אחר למה להקדים מנחה לנר חנוכה

אלא שבשערי תשובה (תרעט, אות א) הביא טעם אחר למה ראוי להתפלל מנחה קודם ההדלקה, והוא ממה שהביא הברכי יוסף בשם מהר״ש אבוהב בתשובת כתב יד, וז״ל: יש ליזהר להתפלל מנחה בערב שבת של חנוכה, ואח״כ להדליק נר חנוכה, כי תפילת מנחה נגד תמיד של בין הערביים, ונר חנוכה זכר לנס הנעשה בנרות המנורה הנדלקת אחר תמיד של בין הערביים עכ״ל.

וטעם זה נלענ״ד דהוא הטעם הנכון להנך דסברי דיש להתפלל מנחה קודם הדלקת נרות חנוכה, כיון דבעינן דומיא דמנורה, ובזה נמי הוי דומיא דמנורה.

=דעות הסוברים דאין מניעה לאחר מנחה אחר ההדלקה

ואעפ״כ כתב בשו״ת צור יעקב להגאון מפרוביזנא זצ״ל (ח״א סי׳ קלו) דרוב העולם אין מקפידין על כך ומדליקים נרות ואח״כ מתפללים מנחה. ואולי משום שחוששים שע״י תפילת מנחה קודם, יתאחרו ולא יהיה מספיק זמן להדלקת נרות חנוכה ובפרט שבימי החנוכה בדרך כלל זמן הדלקת נרות שבת הוא המוקדם ביותר, וגם קשה בזמן קצר כזה לארגן מנין למנחה גדולה. וכן הקשה על טעם הפרמ״ג דלדבריו האיך מדליקין נרות שבת אחר הדלקת נרות חנוכה, ועל כרחך דאמרינן דכך היה תקנת חז״ל דבערב שבת ידליקו קודם. וכן על טעם דמהר״ש אבוהב שהביא השערי תשובה כתב, דמכמה מקומות משמע דאין צריך להיות בענין זה דומיא דמנורת המקדש עיי״ש.

וכן כתב הגאון בעל שני לוחות הברית בסידור שער השמים, שבערב שבת ידליק נרות חנוכה ואח״כ ילך לביהכנ״ס להתפלל מנחה בציבור. וכן הובא להלכה בספר אליה רבה (סי׳ תרעט). והגאון אבי השל״ה בספר עמק ברכה (הנד״מ עמוד רמד) כתב, שהנוהגים להתפלל מנחה ביחידות כדי להדליק אח״כ נרות חנוכה, ואינם מתפללים מנחה בציבור, טועים הם, דמה בכך אם ידליקו נרות חנוכה קודם שיתפללו מנחה בביהכנ״ס בציבור עיי״ש.

והגאון בעל סדרי טהרה בשיורי לקט כתב להעיר על דברי הנזירות שמשון (שהביא בשעה״צ): ואני עיינתי בפוסקים, ולא מצאתי שום איסור בדבר. וכן אני נוהג בערב שבת חנוכה להדליק נ״ח תחילה בביתי, ואח״כ הולך לביהכנ״ס להתפלל מנחה בציבור עיי״ש. וכן כתב מכובדינו הדגול הגאון רבי משה הלברשטאם זצ״ל בספרו

שו"ת דברי משה (חאו"ח סי' טו אות ה) בשם הגאון מצאנז, שנהג לפעמים להדליק נרות חנוכה בערב שבת קודם מנחה, משום דס"ל כמוש"כ בקיצור השל"ה, שאם אין לו מנין לתפילת המנחה, אין לו להתפלל ביחיד ולבטל תפילה בציבור בשביל להקדים תפילת מנחה להדלקת נ"ח, אלא ידליק נ"ח תחילה ואח"כ יתפלל מנחה בציבור. וכ"כ בכף החיים (תרעא ס"ק עט), ועוד.

ובספר חזון עובדיה (חנוכה עמ' קפא) סיכם ענין זה כך: ופעיה"ק ירושלים ת"ו יש מנהגים חלוקים, כי יש שמתאספים שם מניינים רבים בזה אחר זה, לכן בערב שבת חנוכה אפשר בנקל להתפלל בציבור מנחה מבעוד יום, ואח"כ ללכת לבית ולהדליק נ"ח, וכן כתב בספר נתיבי עם (סוף עמ' רמח). ויש שכונות שיש שם קהל מצומצם, וכמה מהם טרודים במלאכתם, והיום קצר והמלאכה מרובה, וקשה להשיג מנין להתפלל מנחה מבעוד יום בציבור, לכן מדליקים נ"ח בביתם תחילה ואח"כ באים לביהכנ"ס להתפלל מנחה וערבית ביחד כמו בכל ערב שבת. ונהרא נהרא ופשטיה, שיש להם על מה שיסמוכו. - עד כאן מתוך "מצות נר איש וביתו".

ונשוב לענין ראשון: הנה היה לנו לכאורה לומר טעם פשוט למה צריך להתפלל מנחה קודם הדלקת נ"ח, והוא, כדי שלא להכנס לספק אם יש לומר "על הניסים" במנחה שאחר ההדלקה. ומכך שלא נמצא בפוסקים טיעון כזה, משמע שהיה פשוט להם דאין אומרים "על הניסים" במנחה שאחר ההדלקה.

אולם ניתי ספר ונחזי בהליכות שלמה (שם) שכתב בטעמא דמילתא דיש לו לומר "על הניסים" במנחה שאחר ההדלקה בערב חנוכה, והוא משום שכבר הגיע זמן ההודאה מרגע שהדליק נ"ח. והביא את הדין ודברים בזה שהובאו שם בארחות הלכה (17):

הנה בדין זה מטו משמי' רבנו (ראה ס' ברכת משה סי' נד) שיאמר על הנסים בתפילתו, ואף שהוא עדיין כ"ד בכסליו, מ"מ לדידי' הוא כבר חנוכה [–והיינו לא משום דעשאו לילה, שהרי מדליקין אח"כ נרות שבת, אלא משום דלדידי' הוה כבר זמן הודאה]. ואף דא"כ נתת דבריך לשיעורין, שאחד אומרו וחברו לא, לית לן בה, ע"כ. אולם מסתימת דברי הפוסקים לכאורה לא משמע כן, ועיין גם באליה רבה (וכן הוא בסידור שער השמים להשל"ה) דלכתחילה יעשה כן כשהשעה מאוחרת, להתפלל מנחה לאחר הדלקת הנר, ולא הזכירו כלל שיאמר על הניסים, וכן משמע קצת דעת הפרי מגדים שתמה ע"ז איך יתפלל שוב מנחה הא הוה כתרתי דסתרי, וצ"ע. אך עיין כעין זה בסי' קח במשנה ברורה ס"ק כא בשם האחרונים לענין המתפלל ערבית שר"ח מבעוד יום של ער"ח, לפני שהתפלל מנחה, אם יזכיר יעלה ויבוא בשניה שמתפלל לשם מנחה, שהדבר תלוי אם

הזכיר יעלה ויבוא בערבית, שאם לא הזכיר גם לא יזכיר בתפילה זו הואיל ועדיין יום הוא, אבל אם הזכיר כבר קבל עליו ר״ח ולכן יזכיר יעו״י גם במנחה, ועיי״ש במשנה ברורה שתפס לעיקר דאין זו תפלת תשלומין אלא תפילת מנחה גמורה, הרי דע״י הזכרת יעו״י מבעו״י חשיב כקבלת ר״ח אף לענין תפילה מנחה השייכת עדיין ליום (ויש להעיר דבסי׳ תרצג בשעה״צ ס״ק ו כתב מדנפשיה דנראה דהמתפלל ערבית של פורים מבעוד יום מזכיר על הניסים, מדלא מישתמט לשום אחד מן הפוסקים לומר דבכה״ג אין להזכיר יעלה ויבוא כמתפלל ערבית של ר״ח מבעוד יום, עיי״ש. והרי הדבר מבואר כאן להדיא כדבריו).

איברא דעדיין יש לתמוה מהא דאיבעיא לן בשבת (כד,א) מהו להזכיר של חנוכה במוספין, כיון דלית ביה מוסף בדידיה לא מדכרינן או דילמא יום הוא שחייב בד׳ תפילות, הרי דאפי׳ בחנוכה גופא הוי סלקא דעתן שאין מזכירין על הניסים בתפילה נוספת על ג׳ התפילות אי לאו משום דיום זה נתחייב בה, וא״כ בנידון דידן לכאורה אין מקום לומר על הנסים שהרי אין זו תפילה שנתחייב בה יום א׳ דחנוכה, ודו״ק. אלא דכעין קושיא זו הקשה רבנו עצמו בחידושיו למסכת שבת שם על הא דקיי״ל בסי׳ קח סעי׳ ט בהג״ה דמי ששכח ולא התפלל מנחה בערב ר״ח מזכיר יעלה ויבוא גם בתפלת תשלומין שלאחר מעריב (דלא כהלבוש וסייעתו עיי״ש), דמאי שנא ממוסף של חנוכה שמזכירין רק מפני שהיום נתחייב בתפילה זו, והכא הרי אין חייב כי אם אדם זה בלבד ואין זו תפילת היום, וכתב ליישב בזה הלשון: ״אבל יתכן דמשום כך כבר יש דין שבתפילות צריך להזכיר. גם יותר נראה, דדוקא בתפילת מוסף שזה בא בשביל שבת ור״ח אין כל כך מקום לדבר עכשיו מענין נס חנוכה, משא״כ יעלה ויבוא שמזכירין בכל התפילות מה טעם לא יזכיר גם בתפילה זו״. ולפי״ז י״ל דהוא הדין בנידון דידן דכיון דלדידיה הוי כבר חנוכה למה לא יזכיר על הנסים שאומרים בכל התפלות. (וע״ע במקור חיים סי׳ קח דבכל גווני אם הזכיר על הנסים בתפילת מנחה של כ״ד בכסליו אינו חוזר, עיי״ש). שוב שמענו משואלים אחרים שאמר להם רבנו שכן היה נהוג, ואף דבאמת אין הדבר פשוט בסברא מ״מ כך נהגו (גם שמעתי מחכ״א שאמר לו הג״ר גרשון לפידות ז״ל שיש אומרים דלאחר הדלקת הנרות יש להזכיר על הנסים). - עד כאן הדברים.

אולם באמת נלענ״ד דלא דמי הדלקת נ״ח מפלג המחנה לתפילת מעריב מבעוד יום. שהרי דעת ר׳ יהודה דיכול להתפלל מעריב מבעו״י, ולדעתו זמן מעריב מתחיל מפלג המנחה, א״כ זהו זמנה לכתחילה. וגם על פי הלכה העושה כדעת ר׳ יהודה יצא ידי חובתו.

משא"כ לענין הדלקת נ"ח הרי פלג המנחה אינו זמן ההדלקה, ורק מי שלא יוכל להדליק באותו ערב, ויפסיד את ההדלקה, והוא שעת הדחק אצלו, רק לזה התירו להדליק מפלג המנחה ובתנאי שישים שמן שידלוק לפחות חצי שעה אחר צאת הכוכבים. וכתבו הפוסקים דאם מדליק מפלג המנחה לא יאמר ברכת שהחיינו, כיון שלא יכול לומר "לזמן הזה" שהרי אינו זמן הדלקה.

ואף שבהדלקת ערב שבת של ליל שבת והוא נר ראשון של חנוכה, ומדליק מבעו"י יכול לברך גם שהחיינו, כבר כתבנו בספרינו "מצות נר איש וביתו" בטעמא דמילתא כיון שחז"ל כשקבעו את הדלקת הנרות שמונה ימים, הלא ידעו שבתוך ימים אלה יהיה גם שבת ולא יוכל להדליק בשקיעה וק"ו לא בצאה"כ, ולכן קבעו שבערב שבת זמן ההדלקה הוא מבעו"י, וזהו הזמן שיש להדליק, ומשום כך שפיר יכול לומר גם ברכת שהחיינו.

[אמנם הפרי חדש כתב שגם אם הדליק בכל יום מפלג המנחה מברך ברכת שהחיינו בשעת ההדלקה, דאם לא כן מאי אהני ליה כיון דהדלקה עושה מצוה, אלא ודאי דהוי הדלקה ויברך עליה וכדלקמן בסי' תרעט בהגה"ה. וכוונתו למה שמבואר שם דבערב שבת מברך עליהם כמו בחול אע"פ שמדליקין בעוד היום גדול. וכן כתב המשנ"ב (שם ס"ק ג) דיכול לברך גם כן. ובשעה"צ כתב בשם הברכ"י דנקטינן כן להלכה. ומשמע דמברך כל הברכות כולל גם שהחיינו ושעשה ניסים דומיא דערב שבת.

ולפי מה שנתבאר, הרי שאין זה דומה כלל להדלקה של ערב שבת, דשאני ער"ש כיון שמוכרח להדליק מבעוד יום קודם השקיעה דוקא, וא"כ זהו הזמן שתקנו לנו חז"ל בער"ש ושפיר מקרי זמן מצוותה. ובפרט שידועה דעת התרומת הדשן (סי' קב) דאפילו כבתה בער"ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעו"י אין זקוק לה. וכן פסק בשו"ע סי' תרעג סעי' ב. משא"כ בחול לא שייך טעם זה. ומצאתי שכבר הקשה כן בס' מאורות נתן (סי' לב).

והביא שם ראיה דלכאורה אפילו חל ליל ראשון של חנוכה בחול ג"כ יכול לברך שהחיינו ושעשה ניסים אפילו אם מדליק מבעוד יום, דהא מבואר בשו"ע הל' מגילה (תרצב, ד) דמי שהוא אנוס קצת יכול לשמוע קריאת המגילה מבעו"י מפלג המנחה ולמעלה, ומשמע שמברך ג"כ שהחיינו קודם קריאת המגילה אע"ג שהוא עדיין יום. וכן הבין הפר"ח בדעת השו"ע, מזה שהוא חלק על השו"ע וכתב שם דכל שקרא קודם צאה"כ לא עשה ולא כלום ובירך ברכת לבטלה. ומוכח שהבין דדעת השו"ע דיכול לברך. וא"כ ה"ה לענין נר חנוכה שהמדליק מבעו"י יכול לברך שהחיינו ושעשה ניסים.

ואף הפר״ח שחולק (שם) על השו״ע ופסק דאינו יוצא בקריאת המגילה מבעוד יום וגם בירך ברכות לבטלה, מ״מ לענין נר חנוכה כתב דהמדליק מבעוד יום מקיים מצוה ומברך גם כן, ומוכח מדבריו דלא רק ברכת להדליק נר חנוכה מברך, אלא אף ברכת שעשה נסים ושהחיינו, מדהביא ראי׳ לזה מדין נר חנוכה בערב שבת שם מבואר ברמ״א שמברך כל הברכות כמו בחול.

וכתב שם בטעם הדבר מדוע בנר חנוכה ס״ל דיכול להדליק ולברך כל הברכות מבעוד יום, ולענין קריאת המגילה חולק על השו״ע ודחה דבריו, משום שבמגילה מפקינן לה מקרא דכתיב ״ולילה ולא דומיה לי״ ובפרק שני דמגילה אמרינן דעד צאה״כ לאו לילה הוא עיי״ש בפר״ח. - עכ״ד.

אבל באמת אין זו ראיה, ראשית משום שלא נאמר שם בשום אחד מן הפוסקים דאם קורא את המגילה מבעוד יום מברך שהחיינו ושעשה ניסים. והסברא שכתב דמזה שהפר״ח כתב דברכותיו לבטלה, כוותו בודאי על ברכת המגילה, אך אין הכרח לומר דכוונתו לברכת שהחיינו ושעשה ניסים.

גם אפשר לומר דלא דמי, דכיון דיכול להתפלל מעריב מבעו״י אליבא דר׳ יהודה, למה לא יוכל בדיעבד לקרוא את המגילה מבעו״י כשהוא שעת הדחק. שהרי במעריב שלפני קריאת המגילה כבר אומר ״על הניסים״ וכמו שהבאנו לעיל את דברי שער הציון.

אבל אין מזה ראיה להדלקת נ״ח מבעוד יום שיוכל לומר שהחיינו, כיון דסו״ס זמן ההדלקה הוא בלילה בזמן שנרות החנוכה נראים וכלשון חז״ל: שרגא בטיהרא מאי אהני ליה, והלא צריך לשים שמן באופן כזה שידלק חצי שעה בזמן צאת הכוכבים, כי זהו עיקר זמנה. ומה שבשעת הדחק יכול להדליק אין זה אומר ששעת הדחק מתירה גם לומר ״על הניסים״ במנחה שמתפלל לאחר מכן].

ואם כן לפי״ז אם חל ראש חודש בלילה, אף שמתפלל מבעו״י, ואף שאין דין תוספת לראש חודש, מ״מ התפילה היא תפילה של הלילה, ובתפילה של הלילה יש להזכיר יעלה ויבוא. משא״כ כשמדליק נ״ח כשאין זה זמן הדלקה, כיון שזמנה הוא בצאה״כ, ולכן אי אפשר לומר דכבר התחיל אצלו החנוכה, ואי אפשר לומר דזו הדלקה של הלילה, כיון שבפועל הוא יום ושרגא בטיהרא מאי אהני ליה, והוא עדיין כ״ד בכסלו, והדלקה צריכה להיות בכ״ה בכסלו. ולכן אי אפשר לומר דכיון שהדליק בכ״ד בכסלו כבר יכול לומר גם ״על הניסים״ בתפילת מנחה, כי באמת עדיין לא התחיל זמן ההודאה. וכל האזכרות בתפילות הם רק כשזמנם הגיע בודאי ולא מספק. ומה שמדליק מפלג המנחה הוא רק בדיעבד ובשעת הדחק, ועל סמך זה לומר לו שיכול להזכיר ״על הניסים״, הוא קשה מאד.

ואשר על כן נלענ"ד דגם אם הדליק מפלג המנחה מבעו"י ולאחר מכן התפלל מנחה, ברור לי שאין לו להזכיר "על הניסים", כיון שההדלקה המוקדמת לא הופכת את הזמן לזמן של חנוכה.

ובספרינו "מצות נר איש וביתו (מהדורה בתרא) עמ' תקיד הבאנו שם דעת מרן הגרי"ש אליישיב זצ"ל, וברוך שכוונתי לדעתו הגדולה. והנה הדברים שהובאו שם:

וראיתי בחוברת מבקשי תורה - חנוכה ג' (עמ' עו) ששאל בזה את מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והשיב לו דלא יאמר בתפילת המנחה "על הנסים" משום שההדלקה וימי החנוכה הם שני דברים נפרדים, יש דין וזמן של הדלקת נר חנוכה, ויש דין מתי מתחילים ימי החנוכה לגבי החיוב של להודות ולהלל.

ונראה לבאר הדברים, דהנה מי שאין לו נרות להדליק, ואין מי שידליק בשבילו, ואולי נמצא במקום שאפילו ברכת הראיה אינו יכול לברך, הלא פשוט הדבר דמ"מ חייב להזכיר על הנסים בתפילה וברכהמ"ז, וכן לומר הלל. כי כל ענייני ההודאה של חנוכה אינם תלויים כלל ועיקר בהדלקת הנרות. ויתירה מזו, הדלקת הנרות אינה קבלת החנוכה, ובודאי שאינה קבלת תוספת חנוכה, כי אין דין תוספת לחנוכה. והראיה, דלהנך ראשונים ואשר כן היא דעת הגר"א דמדליקין בשקיעה הראשונה, ומ"מ פשוט הדבר דעל הנסים יאמר רק בלילה בזמן ערבית שהיא אחר צאת הכוכבים, כי זמן הדלקה לחוד וזמן הודיה לחוד.

כעין זה כתב בשו"ת בית דוד (סי' תעו) שהביא בשם ספר ראש יוסף על שו"ע (בהל' מגילה סי' תרצג) שהקשה על רב עמרם גאון שכתב לגבי פורים דאין אומרים על הנסים בתפילת ערבית קודם שקראו את המגילה. והקשה שם דלמה לא כתב כן גם לענין חנוכה דאין אומרים על הנסים בערבית עד שידליקו הקהל, או עד שלכה"פ הוא עצמו ידליק. והביא שם את תירוצו של הראש יוסף יעו"ש. והוא עצמו תירץ דכל דינו של רב עמרם הוא רק בפורים, אבל בחנוכה יכולים לומר על הנסים קודם הדלקה, דעל הניסים אינו בשביל נס הנרות אלא בשביל הניסים המפורשים בתוכו ואפילו לא היה הנס של הנרות היו אומרים על הנסים. ולכן אין צריך להדליק קודם על הניסים דלאו הא בהא תליא כמו שהוא בפורים - עכ"ל.

וביאור דבריו נראה (וכמו שהבאנו לעיל) שדוקא בפורים תלוי על הנסים בקריאת המגילה, דבמגילה קוראים את כל הנסים שהיו, ועל זה מודים בעל הנסים. משא"כ בחנוכה אין תלוי על הנסים בהדלקת הנרות,

דבהדלקת הנרות אין מפרסמים אלא את נס פך השמן, ואילו בעל הנסים מזכירים את נס הנצחון במלחמה.

תבנא לדינא: כיהודה ועוד לקרא דנראה כסברת מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל דאף מי שהדליק נ״ח מבעוד יום בערב חנוכה שהוא ערב שבת, ואם מתפלל לאחר מכן מנחה בציבור לא יאמר על הנסים אלא עד הלילה כשיתפלל ערבית בליל ש״ק ואז יזכיר ויאמר על הנסים. וכן כתב לי מורינו הגר״ח קנייבסקי זצ״ל.

הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א
מח"ס שו"ת 'בירורי חיים י"א חלקים ועו"ס

מנורה שבאה מירושה מאבותיו הקדושים, או מנורה חדשה ויפה יותר

א' דחנוכה ה'תשפ"ב

כבוד
ידידי דייתבא בתוונא דליבאי הרה"ג כהן שדעתו יפה, מלא חכמה ויראה טהורה, חו"ב טובא, שמעתין מתבדרין בבי מדרשא רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: מנורה שבאה מירושה מאבותיו הקדושים, או מנורה חדשה ויפה יותר, מה עדיף להדליק בה נר חנוכה.

צדדי השאלה: יש לחקור מהו זה אלי ואנוהו, יופי הנראה לעין כל כגון מנורה מכסף מרהיב עין. או יופי הנראה לאדם זה[א], והיינו כיון דזה מירושת אבותיו או רבותיו אזי המה בשבילו שיא של זה אלי ואנוהו, דאזי המצוה יותר נאה ומהודרת, וכן מטין בשם הגרי"ז מבריסק[ב].

שינוי מראה באתרוג מחמת משמוש יד, זהו הודו והדרו

תשובה: א) הנה מצינו ע"ד אם נעשה שינוי מראה באתרוג מחמת משמוש יד, דכתב החתם סופר בחידושיו (סוכה לו, א ד"ה והנה אתרוג) נ"ל דרוב הפעמים ע"י משמוש היד ורוב הנענועים נולדו בו נימורים נימורים, וגם נקלף קצת מקומות מהעור העליון, הקליפה החיצונה, ונעשה כמנומר, ומי יודע אם הוא ממראה האתרוג וכו', באותן הכתמים והבהרות שנולדו מזיעת הידים, נ"ל דהוי הדר, כיון שבאו ע"י מצותו זהו הודו והדרו

א. וכעי"ז כבר כתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ט סימן ט') ע"ד אדם שאין לו די ממון לקנות תפילין מהודרים בשלימות, ויש לו אפשרות או להדר בפרשיות ואזי הבתים יהיו רק כשרות ואינן מהודרות, או טפי עדיפא להדר בבתים, ואזי הפרשיות יהיו כשרות ואינן מהודרות.
דיש לחקור בענין 'זה אלי ואנוהו' - דבעינן להדר ולהוסיף ביופי המצוה, מי אמרינן דבעינן להדר דוקא היכא דנראה לאחרים אזי הוא דאיכא ואנוהו – שהמצוה מתייפת, או נימא אף במצוה שאינה נראית, איכא מצוה להדר ולהוסיף ביופי המצוה. עיי"ש.

ב. ועיין כתבי הגרי"ז (נזיר ב, ב) מה שכתב על שיראים נאים.

וכו׳ וכשר הוא[ג], כעין גרדומים דאתו משיירי מצוה וכו׳, וקצת ראיה מפסחים (סה ב) שבח הוא לזרעו של אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם, בודאי דבעלמא הוי כיוצא בזה הקריבהו נא לפחתיך, והכא זהו הדרו והכי נמי דכותיה וכו׳ ע״כ[ד]. הרי לן מעלת השתמשות בחפצא דמצוה שכבר השתמשו, אף על חשבון ההידור.

ב) סיפר הגאון רבי חיים קניבסקי (שליט״א) זצ״ל, כי באחד הימים פלוני הביא לביתם מנורה נאה מאוד מכסף בשביל שידליק בה. ומכיון שאני מדליק תמיד במנורה שקיבלתי במתנה [ממוח״ז] הגה״צ רבי אריה לוין זצ״ל [ה״ה חמיו של מו״ח הגרי״ש אלישיב זצ״ל], אזי אין לי צורך בחדשה. אבל חששנו שאם לא ידליקו בה כלל, הלה ייעלב, ולכן הציע שהרבנית ע״ה תדליק בזה עכ״ד, ומידי שנה היתה מדליקה במנורה זו, ובאו נשים רבות, וסיפרה להם תמיד עובדא זו שההדלקה היא תוצאה של חשש שיהודי ייעלב, וכדרכה הרבתה כבוד שמים בפי הבריות גם בהדלקה זו ע״כ (דברי שי״ח מקץ תשע״ה). הרי לן דהעדיף להדליק במנורה הישנה שלו שקיבל ממוח״ז זצ״ל, אף שהביאו לו מנורה נאה מאוד מכסף בשביל שידליק בה.

חפצי צדיקים אבותיו הק׳

ג) עוד מצינו השתמשות בחפצי צדיקים אבותיו הק׳, דראיתי רבות בשנים אצל הישועות משה מויז׳ניץ זצ״ל שהיה מדליק במנורה שקיבל מירושת אבותיו – הרה״ק רבי פנחס מקוריץ זיע״א, הגם שהיא לא היתה גבוהה כלל, ובוודאי היו נגידים בבית ויז׳ניץ שיכלו להביא לרבם מנורה גבוהה מכסף.

עילוי ויתרון הוא לדבר שזכו להיות תשמיש לצדיק

וראה בספר מסילת ישרים (פכ״ו) כל תשמיש שישתמשו מדברי העולם אחרי היותם כבר דבוקים לקדושתו יתברך, הנה עילוי ויתרון הוא לדבר ההוא שזכו להיות תשמיש לצדיק, וכבר הזכירו ז״ל (חולין צא, ב) בענין אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כולן והיתה כל אחת אומרת עלי יניח צדיק ראשו. כללו של דבר ענין הקדושה הוא שיהיה האדם דבק כל כך באלהיו, עד שבשום מעשה אשר יעשה לא יפרד ולא יזוז ממנו יתברך, עד שיותר יתעלו הדברים הגשמיים אשר ישמשו לאחד מתשמישיו במה שהוא

ג. וראה עוד מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח״ב עמ׳ רצב אות קלח) בזה.

ד. וע״ע בשו״ת להורות נתן (ח״ח סימן נה) בזה.

משתמש בהם, ממה שיורד הוא מדביקותו ומעלתו בהתשתמשו מדברים גשמיים. ואמנם זה בהיות שכלו ודעתו קבועים תמיד בגדולתו יתברך, ורוממותו וקדושתו, עד שימצא כאילו הוא מתחבר למלאכים העליונים ממש עודהו בעולם הזה וכו' ע"כ[ה], ועל אחת כמה וכמה להשתמש בחפצא דמצוה של צדיקים.

הרי לן דהן במקהלות החסידים והן במקהלות ליטא לא העדיפו ליקח מנורה חדשה אף אם נאה יותר.

יש לבית הכנסת בשבת ר"ח שחל בחנוכה ספר תורה אחד, במקום שלושה ס"ת

שאלה: בשבת ראש חודש טבת, שבו מוציאין ג' ספרי תורה, ובבית הכנסת זה יש רק ס"ת אחד, היאך יהיה סדר הקריאה.

תשובה: א) כתבו התוס' (שבת כג, ב ד"ה הדר) מה שמקדימים לקרות בשל ר"ח [כשחל ר"ח טבת להיות בשבת] משום דבקריאת התורה כיון דמצי למיעבד תרוייהו תדיר ופרסומי ניסא עבדינן תרוייהו, ותדיר קודם. ע"כ. וכך איפסק בשו"ע (סימן תרפד ס"ג) אם חל ר"ח טבת בשבת, מוציאין ג' ספרים וקורין ששה קרואים בפרשת השבוע, ובס"ת השני קורא אחד בשל ר"ח ומתחיל וביום השבת (פר' פנחס כח, ט), ובס"ת השלישי קורא מפטיר בשל חנוכה.

ונשאלתי היכא דאיכא לציבור אך ספר תורה אחד, האם אחר קריאת פרשת השבוע – פרשת מקץ, יקראו קריאה דראש חודש בפרשת פנחס כסדר הרגיל, או יש להקדים לקרוא הקרבת הנשיאים בפרשת נשא, שקוראים בחנוכה שבו היה חנוכת המזבח. ואמרתי מסברא דיש לראות לקרוא היכן שיהיה כמה שפחות טירחא דציבורא בגלילת הס"ת. וטעמי וראייתי מדברי המשנה (יומא סח, ב) ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. וכתב הר' עבדיה מברטנורא (פ"ז מ"א) שהיא רחוקה מפרשת אחרי מות ואך בעשור, יותר מכדי שיפסיק התורגמן, לפיכך אינו יכול לגלול ספר תורה עד שם, 'לפי שאין גוללים ס"ת בצבור מפני כבוד הציבור' ע"כ, והיינו מפני טירחא דציבורא קורא דברים שבכתב בעל פה, הרי לן משקל ענין כבוד הציבור.

ב) והנה מצינו ברמ"א (סימן תרסט ס"א) לענין שמחת תורה שכתב, במקום שאין להם רק שני ספרי תורה, קורין בראשונה וזאת הברכה, ובשניה

ה. וראה עוד מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ב בהקדמה עמ' ז') בזה.

בראשית, וחוזרים ולוקחים הראשונה לעניינו של יום, וכן עושין כל מקום דבעינן ג׳ ספרי תורה ואין להם רק שתים ע״כ, וראיתי בספר חמד משה (שם) שכתב, דמקור הדברים מדברי המהרי״ל, ולא כתב טעם לדבר. ולכאורה קשה הא אין מעבירין על המצוות, וכיון שס״ת זה [ס״ת השני שקראו בו קריאת חתן בראשית] מונח לפניו, למה לא יגללנו לקרוא בה ענינו של יום ג״כ – היינו את קריאת המפטיר.

ותירץ דהנה עיקר הטעם שלוקחים ב׳ או ג׳ ס״ת, ואין קוראין הכל בספר תורה אחד ע״י גלילה, משום שאין גוללים ס״ת בצבור מפני כבוד הציבור, כמו שמבואר בש״ס ובפוסקים, ולכן נמי כאן אם ירצו לקרוא למפטיר באותו ס״ת שקראו בו בראשית, יצטרכו [להמתין בכדי] לגלול הס״ת, ואין זה כבוד הציבור. משא״כ בס״ת הראשון [שקראו בו לחתן תורה בפרשת וזאת הברכה], אזי יכולים לגוללה לקריאת המפטיר בעת שקוראים בס״ת השני בפר׳ בראשית.

ומסיים החמד משה, ולפי״ז נראה דהיכא דאי אפשר לעשות כן, או שאין עושים כן, רק רוצים לגלול ס״ת הראשון אחר שיניחו אותה על הבימה, אזי עדיף טפי לגלול ס״ת השני לקריאת המפטיר – מפני שכבר מונחת על הבימה [והוסיף בשו״ת שלמת חיים (סימן שנט) דאף שלגלול את הס״ת הראשון יקח פחות זמן, דהרי אוותו יש לגלול מפרשת וזאת הברכה עד פר׳ פנחס, ואילו את הס״ת השני יש לגלול מפר׳ בראשית עד פר׳ פנחס, עכ״ז יש לגלול את הס״ת השני שכבר מונח לפניו]. ע״כ. והובא בביאור הלכה (שם ד״ה וחוזרים).

מדבריו למדנו דפעמים אזלינן כטעם דטירחא, ופעמים אזלינן כטעם דאין מעבירין על המצוות. והיינו דכל היכא דגוללים בזמן הקריאה בס״ת השני, דהציבור לא יצטרך להמתין כלל, אזי יקראו בס״ת הראשון, משא״כ היכא דהציבור יצטרך להמתין, אזי אזלינן אחר הטעם דאין מעבירין על המצוות וקוראים למפטיר בס״ת השני – המונח לפניו.

ג) והנה בנד״ד בחנוכה דאיכא רק ספר תורה אחד, כתב בשערי אפרים (שער ח׳ סוף סע״ה) שכתב, שיש לקרא כסדר בתחילה פרשת השבוע, וקריאת ר״ח – בפרשת פנחס, והדר חנוכה – בפרשת נשא. עיי״ש[1]. אולם מצינו להאדר״ת בספר עובר אורח (ס״ג) שכתב, דיש לקרוא אחרי פרשת השבוע את הקריאה של חנוכה בפרשת נשא, ואח״כ את הקריאה של ראש חודש, כיון דאין מעבירין על המצוות. ע״כ. ולענ״ד נראה

---

1. ועיין בביאור הלכה (סימן תרפ״ד ס״ג ד״ה ואם טעה) שכתב, לגבי אם נזדמן בידם הספר תורה שמתוקן לחנוכה, עכ״ז יגללנו לקריאת ראש חודש עיי״ש, הרי נראה כדברי השערי אפרים.

להוסיף עוד טעם מפני 'כבוד הציבור', והוא בכדי שלא לעשות טירחא דציבורא. דהא אם יגללו בתחילה (אחר קריאת פרשת השבוע) לפר' פנחס, אזי יצטרכו שוב לחזור לאחור לפרשת נשא, להקרבת הנשיאים, ואינו כבוד הציבור.

הנוסע בשבת חנוכה לבית חמיו עם אשתו, מה חובתן של הילדים שלא נסעו עמהם

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ויגש נר ו' דחנוכה ליל א' דר"ח טבת ה'תשפ"ה

לכבוד בני החבורה דעיר התורה לייקווד ת"ו
אחר מבוא הברכה והשלום
גליון כתב ידכם הגיעני

שאלה: ע"ד השאלה, הנוסע בשבת חנוכה לבית חמיו או הוריו עם אשתו וכמה מילדיו. לכאורה דינו באותה שבת כאכסנאי, היינו או שמשתתף עם בעל הבית או שמדליק באכסניא. מה חובתן של הילדים שלא נסעו עמהם לשבת והלכו למשפחה אחרת. כמו"כ, האם יש נפק"מ בין אם הוא מדליק בעצמו באכסניא או משתתף עם בעל הבית.

ובו עמדתם בין השאר על המחקר, האם הדלקת אכסנאי משום דחשיב ביתו, או דלא בעינן כלל בית, לחובת נר חנוכה.

האם חיוב הדלקת נר חנוכה על החפצא דקאי בעיקר על ביתו, או אף על הגברא

תשובה: הנה בתחילה יש לדון האם חיוב הדלקת נר חנוכה, קאי בעיקר על ביתו. או איכא תרי חיובים שוים א] על גופו ב] על ביתו. ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקטו הערה עה) בזה.

א) הנה בהגהות רבי ברוך פרענקיל (סימן תרע"א) כתב בזה"ל, מבואר בריב"ש (סימן קי"א) הטעם דאין יוצאין בנרות המדליקין בבית הכנסת, דמצות חנוכה נר איש וביתו. ולפי"ז יש לכאורה לומר, דאם אורח מדליק בנרות ביהכ"נ, אין צריך להדליק באכסניא, "דגופיה נפטר במה שהדליק בעצמו בביהכ"נ, ובביתו מדליקין עליו" ע"כ. והוזכר ברמיזה בשער הציון (סימן תרע"א סקנ"ב). הרי לן מדבריו דאיכא תרי חיובים, האחד מצוה על גופו, והשני מצוה על ביתו, והיינו דהחיוב למי שיש לו בית להדליק בביתו.[1]

ושמחתי לראות כדברינו בספר חובת הדר (עמ' צח הערה א'), דאפשר דזה מרומז בלשון הברייתא (שבת כא, ב) במה שאמרו נר חנוכה איש וביתו, דהיינו חיוב על האיש וחיוב על ביתו. עיי"ש.

---

1. וח"א שליט"א העיר, דיש להבין טובא דברי הגר"ב פרענקיל, דממה נפשך דאי עיקר טעמו

וכיוב"ז כתב בשו"ת פני מבין (או"ח סימן רכ"ו), דבמצות נר חנוכה איכא תרי מצוות, חובת הגוף, וחובת הבית, ועיקר המצוה על ביתו, והמהדרין מקיימים גם מצות הגוף. עיי"ש.

וכבר מצינו יסוד דבר זה, בדברי הב"ח (סימן תרע"ו עמ' תרל בנדמ"ח ד"ה ומ"ש) דאיכא תרי חיובים, האחד על ממונו [ביתו] לפרסומי ניסא ברבים, ואחד על גופו להודות על הנס עיי"ש. והובא במחצית השקל (שם סק"א).

ב) אולם מלשון שו"ת חכם צבי (תוספת חדשים סימן י"ג), לכאורה לא נראה הכי. וז"ל בתוך הדברים, חנוכה כיון דלאו אקרקפתא דגברא מוטל חיוב ההדלקה, אלא אחד מכל בני הבית מדליק בפתח החצר, ושוב אין שום חיוב על אף אחד מכל בני הבית, אעפ"י שלא שמעו הברכה ולא ראו ההדלקה, ועדיפא מיניה אמר ר' זירא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי וכו' (שבת כג, א). אבל בקריאת המגילה מוטל על כל אחד ואחד לקרות או לשמוע המגילה וכו' ע"כ.

הרי דדבריו ברור מללו, דמצות חנוכה לאו אקרקפתא דגברא קאי, אלא על הבית חיובו. וכיוצא בזה כתב בביאור הלכה (סימן תרע"ה ס"ג ד"ה אשה) 'ועיקר החיוב מונח על הבית' עיי"ש. וע"ע בפני יהושע (שבת כא, ב ד"ה בגמרא) שדייק מלשון הגמ', ת"ר מצות נר חנוכה נר איש וביתו, שייתור הלשון 'וביתו' מורה על גדר חיוב נר חנוכה שהוא דין על הבית, וז"ל נראה דמה שנשתנה מצוה זו משאר מצות שהן חובת הגוף – שהיה חיוב על כל יחיד ויחיד, דקיי"ל נמי (קדושין מא, א) מצוה בו יותר מבשלוחו, אלא דשאני הכא שאין עיקר המצוה אלא בסמוך לרה"ר שהוא משום פרסומי ניסא, משום כך הטילו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית, ועדיין צ"ע. ע"כ.

וכיוב"ז מצינו בלשון יד אפרים (סימן תל"ב סק"ו), וז"ל ולפי זה גם בהדלקת נר חנוכה, מה שמדליק לו חבירו אין זה מתורת שליחות, רק שעיקר המצוה המוטלת על האדם כך הוא שיודלק בביתו נר חנוכה, ואין חילוק בין ע"י עצמו או ע"י אחר עיי"ש, הרי לן נמי מלשונו דהחיוב על האדם שיודלק בביתו, ולא הוי תרי חיובים כמשמעות הגר"ב פרענקיל הנ"ל.

מפני החשד אזי מה יועיל שידליק האורח בביהכ"נ, כדמצינו במשנה ברורה (סימן תרע"ז סק"ז) דהאידנא שמדליקין בפנים, אזי באכסניא מי יודע אם יש לו אשה בביתו שמדלקת עליו ואתו למיחשדיה, וגם להשתתף בפריטי אינו מועיל, משום דכיון שהמנהג כהיום שכל אחד מדליק בבית בפני עצמו אתו בני הבית לחשדו. ועיין שהביא מדברי המג"א (שם סק"ג) דדוקא כשיש לו חדר בפני עצמו אזי הוא דידליק בעצמו עיי"ש, ואי נימא דלא חיישינן לחשד אמאי לא סגי מה שבביתו מדליקין עליו.

האם בעינן בית, לחובת נר חנוכה

ג) ומה שעמדתם על המחקר, האם הדלקת אכסנאי משום דחשיב ביתו, או דלא בעינן כלל בית, לחובת נר חנוכה.

בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקיז הערה עה אוק"ג) הבאנו מהגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל מח"ס שלמי תודה שהוכיח מלשון הרמב"ם (ברכות פי"א ה"ב-ג') דאיכא חיוב על האדם לקנות בית, כדי שיוכל לקיים מצות הדלקת נ"ח. מהא דכתב בהלכה ב', דמזוזה הוי מצוה שאינה חובה, אלא דומה לרשות, כיון שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב עיי"ש, ואילו בהלכה ג' כתב ע"ד נר חנוכה דהוי מצוה שהיא חובה מדבריהם עיי"ש, הרי דאיכא חיוב על האדם לקנות בית כדי לקיים מצות הדלקת נ"ח.

ועדיין יש לעיין בזה, דאפשר דס"ל להרמב"ם דאיכא חיוב אך על האדם גופיה, וליכא חיוב על הבית, ולחיובא דא אינו מחוייב לקנות בית.

ובספר רץ כצבי – חנוכה (עמ' קלד), ציין לשו"ת הררי קדם (סימן קס"א) שכתב, שכבר נחלקו בזה הראשונים, שבלי הלקט (סימן קפ"ה) ומגיד משנה (חנוכה פ"ד ה"ד). [ועתה ראיתי בספר פסקי תשובות, עוד בנד"ד].

ד) וראיתי בקובץ בנתיבות ההלכה (חל"ג עמ' סז) שהובא, דכך ס"ל להגרי"ש אלישיב זצ"ל, דכשם שחייב האדם לקנות שמן ונר, אזי נמי חייב לשכור או לקנות בית כדי לקיים מצוותא דא, דנר חנוכה חובת הגוף הוא. ומה שכתבו התוס' (סוכה מו, א ד"ה הרואה) דתיקנו ברכת הרואה למי שאין לו בית, אין זה משום שפטור מהדלקת נר חנוכה, אלא משום שאנוס הוא, אבל באמת חייב בהדלקה. וכיוב"ז הובא שם דכן ס"ל להגר"ח קניבסקי זצ"ל עיי"ש.

אולם בקובץ הנ"ל כתב הגאון רבי אשר וויס שליט"א, דלא מסתבר שחז"ל יתקנו ברכה מיוחדת למי שאנוס מלקיים מצוה, אלא מסתבר טפי דכוונת בעלי התוס' דמי שאין לו בית פטור מן המצוה.

ובסברא נראה לכאורה פשוט, דשאני מי שאין לו שמן ממי שאין לו בית, דנר שמן ופתילה הוי חפצא דמצוה, ופשוט דכשם שמצווה האדם לקנות תפילין, מזוזה, לולב, ומצה, כך

ותו איכא למימר, עיין מה שהבאנו בספר לקט הלכות – הנ"ל (עמ' תקמט הערה קכז אוק"ב) שהבאנו משו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קצ ד"ה ויש לצייר) דס"ל, דכל ההדלקה בביהכ"נ מדינא אינו כלום, כיון דהוא רק מנהג בעלמא עיי"ש.

עליו לקנות נר שמן ופתילה, משא"כ בית שאינו עצם חפצא דמצוה, אלא מקום הדלקת הנר. וכן מוכח ממה שדימו התוס' הנ"ל נר חנוכה למזוזה, והקשו לפי תירוץ זה דתיקנו ברכת הרואה בשביל מי שאין לו בית, ממה שלא מצינו ברכת הרואה במזוזה, ומשו"ה כתבו דרק משום חביבות הנס תיקנו ברכת הרואה, הרי שדימו נר חנוכה למזוזה, ולא חילקו דשאני מזוזה דפטור ממנה לגמרי - ולכן לא תיקנו ברכת הרואה, משא"כ בנר חנוכה דאינו אלא אונס, הרי ע"כ דדין נר חנוכה כדין מזוזה וגדר אחד להם, וכמו דפשוט דמי שאין לו בית אינו מצווה לקנות בית כדי לקבוע בו מזוזה כן הוא בנר חנוכה. עכ"ד.

ה) ובגוף נדון השאלה, הנה יסוד הדבר מדברי הגמ' (שבת כג, א) אמר ר' זירא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי וכו'. ובמאירי (שם) כתב בזה"ל, אם היה נשוי שנמצא שקובע בית לעצמו בעיר אחרת, אעפ"י שאין לו בית בזאת העיר אינו צריך אף לשיתוף [בפרוטה], שהרי מדליקין עליו בביתו. ע"כ.

ובספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקלו הערה קד) הבאנו מספר תשובות והנהגות – חנוכה (עמ' מט אות יח) שכתב לדון, ע"ד אשתו ובתו שהגיעו מחו"ל לארץ ישראל, מי אמרינן דאשתו כגופו ופטורות הן מלהדליק, או דילמא כיון דזמן ההדלקה בארץ ישראל הא הוי בשעה אחרת מבחוץ לארץ, אזי צריכות הן להשתתף בפרוטה.

והשיב: נראה דהאשה יוצאת בהדלקת בעלה, דאשתו כגופו מהני אף היכא דהם במדינות אחרות. 'אבל לענין הבת, אף שמזונותיה על אביה, מ"מ נראה דזה תלוי במציאות, וכשאינה דרה עמו בחנוכה, אזי צריכה להדליק בעצמה או להשתתף בפרוטה'. ומ"מ למעשה אף לגבי אשתו לא רצה לסמוך במדינות שונות – היכא דזמן ההדלקה אינו שווה, כמו מארץ ישראל לארצות הברית. לכן ראוי שתשתתף בפרוטה ע"כ, מדבריו למדנו דדין הבת, אינו שוה לדין אשתו.[ח]

ומ"מ נראה לענ"ד בפשיטות, דכל זה אינו אלא לענין ארץ ישראל וחוץ לארץ, אבל הכא בנד"ד שאני,

---

ח. וכן ראיתי בספר ארחות שבת (ח"ד עמ' כד ד"ה ועיין) שכתב כן לענין נר שבת, וז"ד ולו יצוייר שהילדים אינם מצורפים לאשה במקום שבו היא מדליקה, וכגון שהסעודה נערכת באולם שמחות, והאשה אינה מדליקה שם אלא במקום לינתה, והילדים לנים בבית אחר, לא תפטור הדלקתה בברכה את הדלקתם, כיון שאינם מצורפים אליה במקום ההדלקה.
וציין לדברי ספר שלחן עצי שיטים [לבעל מרכבת המשנה] (סימן ה' ס"ד) ומקור דבריו משו"ת תשב"ץ קטן (אות ו') שכתב בזה"ל, כל מי שהוא אצל אשתו בעירו אע"ג שיש לו חדר מיוחד, אין צריך לברך, אלא שחייב להדליק בלי ברכה עכ"ל.

דהרי הן סמוכין על שולחנו. וכמו"כ מסברא נראה כיון דהא דרין כל ימי החנוכה יחדיו, ורק לשבת נפרדו דנסעו שאני.

ו) אבל לבני אשכנז שכל אחד מהבנים [לא מהבנות] מדליק, כדמצינו ברמ"א (סימן תרע"א ס"ב) שכל אחד מבני הבית מדליק, לבר מאשתו דהיא כגופו (מ"ב שם סק"ט), ומשו"ה שאני בחורים דהא אין מדליקין עליהם, [משא"כ אברכים מדליקים עליהם].

ואגב ח"א אמר סברא, דאף בבן נשוי בכל עת בואו אל הוריו נהיה חלק מהבית ונטפל אליהם. וצ"ע.

העולה מן הדברים: הנוסע בשבת חנוכה לבית חמיו או הוריו עם אשתו, חובתן של הילדים שלא נסעו עמהם לשבת לבני אשכנז הבנים צריכים להדליק, ואילו הבנות אינן צריכות להדליק. ואילו לבני ספרד דנקטי כהשו"ע שראש הבית מדליק לכולם, נראה פשוט דאף הבנים אינם צריכים להדליק.

ז) ומה שעמדתם עוד על המחקר, האם באכסנאי צריך להקנות חלק בשמנו וכו'.

הנה בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקיח הערה עז) הבאנו בזה, ענין ההשתתפות בפרוטה, כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן נ"ח אות א' ד"ה וקצת), שההשתתפות מחשיבתו כאחד מבני הבית. ע"כ. וכיוב"ז כתב בשו"ת להורות נתן (ח"א סימן ל') דבעינן שישתתף בפרוטה, דעי"ז אית ליה להאורח שייכות להמצוה, דאל"כ אין לו שום שייכות להדלקת בעה"ב, כיון דאינו בן בית של אותו בית, אבל ע"י שישתתף בפרוטה קונה לו זכות במצוה ע"כ.

עוד כתב מו"ר הגר"נ געשטטנער זצ"ל בקונטרס א' [יו"ל כסלו תשנ"ו, מהשיעורים תמידין כסדרן שזכינו לשמוע דבר יום ביומו בכולל 'פנים מאירות'] על טושו"ע סימן תרע"ז (עמ' יג אות יב), דע"י הפרוטה הוא קונה זכות דירה בביתו של בעה"ב, והוי כעין שכירות קרקע דנקנית בכסף וכו', וע"י נתינת הפרוטה הוא קונה זכות להיות כאחד מאנשי הבית. ולפי"ז אין צריך להוסיף על השמן, [וכדעת הפרי חדש שהובא בשעה"צ (סימן תרע"ז סק"ח) דא"צ להוסיף כלל עיי"ש, ודלא כאליה רבה (סק"ב) דפליג וס"ל דבעינן להוסיף וליתן שמן כשיעור חצי שעה. או כשאר אחרונים [ה"ה המג"א (שם סק"א) הפמ"ג (א"א סק"א) ודרך החיים (שם ס"ב)] שהביא המ"ב (שם סק"ג), דצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן עיי"ש, ועיין ב"ח דמטרת הוספת מעט שמן היא כדי שלא יחשדו את האכסנאי שלא הדליק, דיראו השכנים שדולק יותר זמן עיי"ש], וכמו שא"צ להוסיף על השמן אף אם רבים בני הבית, דזהו הדין של נר איש וביתו, דכל אחד מבני הבית השייך

לבית זה יוצא בהדלקת בעה״ב. וכאמור ה״ה האכסנאי ע״י נתינת הפרוטה, זוכה להיות ג״כ בגדר בן בית ודו״ק. ע״כ.

וראה בספר מכתבי תורה לבעל האמרי אמת מגור זצ״ל (סימן י״ב) שכתב, דהא דבנר חנוכה סגי בנתינת פרוטה לאכסנאי כמבואר בגמ׳ (שבת כג, א), ואע״ג דמעות אינן קונות [שגזרו ז״ל גזירה שמא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חיטיך בעליה כדאיתא בגמ׳ (ערובין פא, ב – קדושין כח, ב – ב״מ מט, ב), וכך איפסק בשו״ע להלכה (חו״מ סימן קצ״ח ס״א), וז״ל דבר תורה מעות קונות, אבל חכמים תקנו שלא יקנו המטלטלים אלא בהגבהה או במשיכה וכו׳ עיי״ש], דבמצוה העמידו דבריהם על דין תורה עיי״ש, וכן כתב בשו״ת פני מבין (או״ח סימן רכ״ג).

ח) ובקונטרס הלכות חנוכה לתלמיד בעל התרומה – נדפס בקובץ שרידים (גליון י״ח) כתב, דע״י ההשתתפות בפרוטה יהיה דעתו של בעה״ב עליו בשעת הדלקה. ע״כ.

ט) וע״ע בספר מקראי קודש – חנוכה (סימן כ״א) שכתב, דמה דבעי אכסנאי ליתן פרוטה לבעה״ב להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה, אינו משום דבעינן ׳לכם׳, דלרוב הפוסקים יוצא אדם בנר חנוכה שאול ואין צריך שיהא משלו, אלא דומיא דמנורת המקדש שהשמן היה מתרומת הלשכה, כדי שיהא לכל ישראל חלק בו. ע״כ.

ט) ומ״מ דומיא דמהני השתתפות בפרוטה, סגי שבעה״ב מקנה לו במתנה חלק בשמן (מ״ב סימן תרע״ז סק״ג), או באחד מדרכי הקנין ולא באמירה (שעה״צ שם סק״ט).

י״א דמהני גם באמירה בעלמא, מטעם אודיתא – דמודה שיש לאחר חלק עמו, והוא קנין שלם. וראה בפתחי תשובה (חו״מ סימן ר״ג סק״ג) שהביא מתשובת מוצל מאש (סימן י׳) שנסתפק לענין לולב ביו״ט ראשון, דבעינן לכם מדאורייתא, אי מהני בקנין אמירה דאורייתא לחוד. ואי נימא כאותן השיטות דבקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא ואינו יוצא בזה ביו״ט ראשון, מ״מ בנד״ד בנר חנוכה ושבת דהוא דרבנן, ודאי מהני אמירה מכח אודיתא ע״כ. (שבט הלוי ח״א סימן נ״א אות ב׳).

ואם כוונת האורח לשהות שם כמה ימים, יכוין לזכות בשמן עבור מספר הימים, ואינו צריך לעשות קנין בכל יום. (באר ישראל – פסקי הגרי״ש אלישיב זצ״ל עמ׳ סה).

י) אולם בשו״ת גנת ורדים - בקונטרס גן המלך (סימן מ״א) פליג וס״ל דכל מה דאמרו דצריך להשתתף בפרוטה אינו אלא באכסנאי שמשלם את כל ההוצאות – אכילה ושתיה ושאר דברים, על כל דבר בפני עצמו, אבל אם האכסנאי אוכל בחנם אצל בעה״ב, דסמוך לגמרי על שלחנו מפתו יאכל

ומכוסו ישתה, אזי אין צריך להשתתף בפרוטה, דאמרינן דבעה"ב כיון דמהני ליה בכל צרכו, יזכה לו גם במקצת דמי הנרות. ואף אם יש לאורח חדר שאינו בתוך ביתו של בעה"ב יש להקל, ואין בזה חשד, כיון שידוע שאכסנאי זה מתארח אצל בעה"ב זה וסמוך על שלחנו. ע"כ. וכ"כ בספר יד אהרן, ובשלחן גבוה, ובעיקרי הד"ט (סימן ל"ה אות כו).

והובא בכף החיים (סימן תרע"ז סק"ג), והוסיף דה"ה אם אוכל אצל בעה"ב בקבלנות כך וכך ליום בכל מה שנצרך, אין צריך לתת פרוטה. ומ"מ נראה דטוב שיאמר לבעה"ב בפירוש זַכֵּה לי קצת שמן מנרות החנוכה שלך. עיי"ש.

יא) וראה עוד בספר הזכרון להגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל (עמ' תרנד) שהובא מהסבא קדישא ה"ה רבי שלמה אליעזר אלפאנדרי זצ"ל שכתב לתמוה על גן המלך, דאם איתא לדבריו הוי להו להפוסקים לפרש כן עיי"ש.

הדלקת נר חנוכה בבית מלון בשירותים, מפני דבחדר יש גלאי עשן

בס"ד ערב חנוכה ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי הרה"ג רבי מרדכי צבי הלוי ציון שליט"א ר"מ ישיבת עטרת כהנים מלפנים רב בבפולו – ניו יארק
אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, נמצא במלון ורוצה להדליק נר חנוכה בחדר שלו, אבל יש גלאי עשן, האם יש איזה היתר שיוכל להדליק בשירותים, וכגון שיברך מחוץ לבית הכסא, ואח"כ ייכנס להדליק. וכדמצינו לענין טבילת נשים עיין הערה[ט].

ט. בשו"ע (יו"ד סימן ר') הובא, כשעומדת בחלוקה תברך ברכת הטבילה, ותפשוט חלוקה ותטבול עיי"ש, וכתב בספר טהרת הבית (ח"ג עמ' רכח) דבדורות הקודמים היו המקואות צוננים, ולכן נהגו לברך בתוך המקואות, ועתה שהמקואות חמים חזר הדין למה שכתבו רבותינו הראשונים שאסור לברך שם. והגם שהשו"ע (יו"ד סימן ר"א סע"ה) כתב, דיש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו וכו' עיי"ש, מ"מ עתה דזכינו לאורו של הספר שו"ת נבחר מכסף (יו"ל ארם צובא תרכ"ט) להגאון המוסמך רבי יאשיה פינטו ז"ל, ושם (סימן י"ז דף כג, ב) הובא תשובת הגאון רבי אליעזר בן ארחא [והובא בשו"ת רבי אליעזר בן ארחא (סימן ח"י)], שהעיד בגדלו, שאף מרן הב"י עשה מעשה בסוף ימיו להורות לחמם המקוה, נגד מה שפסק בספרו השלחן ערוך, ומשום שרבים הם המתירים (וכמ"ש המרדכי (סו"ס תש"פ) דאיכא לאוכוחי מהגמ' (נדה סח, א) גבי דביתהו דרב נחמן דאמר לה וכי דודי חסרת, ופירש רבינו חננאל דהיינו יורות של מים חמים להטילם לתוך המקוה שהוא צונן, אלמא דשרי להטיל מים חמים לתוך מקוה צונן. וכן הורו ראבי"ה (סימן תתקצא סוף עמ' קיז מהדו' ב"ב תש"ס) וריב"א להתיר.

צדדי השאלה: מי אמרינן דבתי כסאות שלנו חשיב כבית הכסא דפרסאי, עיין הערה'.

תשובה: א) הנה הביאור הלכה (סימן תקפ"ח ס"ב ד"ה שמע) כתב, ע"ד קיום מעשה המצוה בבית הכסא, דמכיון דקיי"ל דמצות צריכות כונה לצאת ידי המצוה שציונו הש"י, זה גופא חשיב כדברי תורה. ולא גרע מהרהור בדברי תורה. וגם יש לומר, דבשעה שמקיים מצוה בפועל היא עבודה, ואין לעשות עבודת ה' דרך בזיון, דהוא בכלל ביזוי מצוה. [וכן מצינו בזוה"ק (פר' תרומה קכח, א) כשאדם מקיים מצוה צריך שיהיה במקום נקי]. וגדולה מזו אמרו (ר"ה לג, א) דאסור לצחצח שופר של ר"ה במי רגלים מפני הכבוד, 'והוא רק הכשר מצוה', וכ"ש המצוה עצמה ע"כ[א], ולכן נראה פשוט דידליק בחדר אוכל, כי ההדלקה בשירותים, היא בזיון למצוה.

היכא דאין אפשרות להדליק במקום אחר, שאני

ב) ומכל מקום היכא דאין אפשרות להדליק במקום אחר אלא בחלון השירותים, כגון שנמצא בבית האסורים, ורק במקום זה הרשוהו הרשויות

וכ"כ באור זרוע (סימן שס"ו) בשם ראבי"ה. אלא שרבינו שמשון פליג ע"ז. והרא"ש (סוף הלכות מקואות סימן ל"ו) הביא פירוש רבינו חננאל).

והאריך בשו"ת נבחר מכסף הנ"ל, ומאחר שעינינו רואות שרוב מנין ורוב בנין מהפוסקים מתירים אין לנו לחוש לרבינו שמשון שהוא סברת יחיד. ובפרט כי רבותינו רבני צפת ת"ו מימי קדם, בהיותה מלאה על תילה בחכמים גדולים התירו לעשות מעשה לכתחילה לחמם המקוה, וגם עתה מקרוב זה כעשרים שנה כאשר בא החכם הרופא רבי עובדיה ויליסיד נ"ע שחשש להיזק בנות ישראל לטבילה בצונן, עשה מעשה לחמם המקוה עפ"י חכמי הדור, וגם פה בזמן החכמים השלמים הרבנים הגדולים רבי אברהם בן יקר ורבי מלכיאל אשכנזי זצ"ל קדושים אשר בארץ המה, עשו מעשה להקל. וכאשר הגיע שאילתנו לחכמי צפת ולחכמי ירושלים, וגם בידם היה פסק של הגאון מהריט"ץ שהתיר, הסכימו להתיר ע"כ. [וע"ע מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ד עמ' קנח אות רח) באורך בזה].

י. דבתי כסאות דידן אפשר חשיב כבית הכסא דפרסאי שנתבאר בגמ' (ברכות כו, א) דאמר רבא הני בתי כסאי דפרסאי, אע"ג דאית בהו צואה כסתומין דמו [והיינו דמותר לקרות בהם, כדאיפסק בשו"ע (סימן פ"ג ס"ד)], וברש"י (ד"ה דפרסאי) בחפירה היו, ופיהם ברחוק מן הגומא, והוא בשיפוע והרעי מתגלגל ונופל לגומא ע"כ, וכבר האריכו בזה האחרונים, עיין חזון איש (סימן י"ז אות ד' ו-י"א), ושו"ת אור לציון (ח"א סימן א') [ע"ד בתי מלון דהכיור נמצא בבית הכסא], ושו"ת יביע אומר (ח"ח סימן א'). וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ט סימן א' עמ' מו הערה ב') מה שכתבנו בזה.

יא. וראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תמט הערה כב אוק"ב) ע"ד אמירת צ' פעמים טל ומטר בבית הכסא, דלא גרע מהכשר מצוה דאסור.

להדליק, נראה דיכול להדליק. דהא לא גרע מקיום מצות שילוח הקן בתוך השירותים – דנראה להקל בזה. כמו שהובא בספר שלח תשלח מהגר"ח קניבסקי זצ"ל (ת' צד) שכתב ע"ד, אם נמצא קן בחלון בית הכסא, והשיב 'לכאורה אפשר לקיים' עיי"ש.

ובטעם הדבר דלא אסרינן מטעם בזיון שהובא בביאור הלכה הנ"ל, משום דכתבו פוסקי זמנינו דכל מה שכתב הבה"ל לאסור משום בזיון, אינו אלא היכא דיש לו אפשרות לקיים את המצוה במקום אחר, אבל עתה בנד"ד דאין אפשרות להדליק במקום אחר אלא בחלון השירותים שרינן.

וז"ד בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן שמ) ונראה דכל האיסור היינו דוקא כשאפשר לו לקיים המצוה במקום מכובד, שאין זה כבוד למצוה, אבל כשאי אפשר ויתבטל המצוה עדיף לקיים שמה מאשר לא יקיים המצוה כלל, ולכן לובש טלית קטן בבית הכסא[יב], שאם יפשוט לא יקיים כלל, ובלבישת הט"ק שפשט על מנת ללבשו אין צריך כוונה למצוה, ולא דמי לשופר שיכול לקיים המצוה במקום אחר לכתחילה, אבל בדיעבד אם תקע שם נראה דיצא דלא גרע מט"ק במקום מטונף.

ולפי"ז נראה לכאורה דמה שפירש במטה אפרים שצריך לחזור ולתקוע בלי ברכה אינו מפני שלא יצא, אלא הואיל וגם לאחר שתוקעין יש מצוה קיומית 10(עיין העמק שאלה, ע"ו), ע"כ כיון שלא זכה לקיים המצוה במקום מכובד כראוי לה, ראוי לו לתקן ולתקוע ולקיים מצוה קיומית דשופר במקום מכובד. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב בספר הליכות שלמה – תפילה (פ"כ דבר הלכה סקל"ו), וז"ד ונראה דכוונת המשנה ברורה רק על לכתחילה, שצריך לדחות קיום מצות התורה לזמן אחר במקום נקי, שלא יהא בזיון. אבל לא להימנע משום כך מללבוש ציצית שמקיים מצות עשה בכל רגע. וכן לענין מזוזה דמקיים בכל רגע מצות עשה שמזוזה בפתחו, מותר לקבעה אף בשעה שיש שם ריח רע מאשפה. וכן בצדקה, מסתבר שאם נזדמן לו עני, והמקום אינו נקי, אינו צריך לבקש ממנו לעבור עמו למקום אחר, ושפיר יכול לכוין למצוה גם במקום שאינו נקי. ע"כ.

העולה מן הדברים: נמצא במלון ואינו יכול להדליק נר חנוכה בחדר שלו מפני שיש גלאי עשן, לא ידליק בשירותים, דהוא בכלל ביזוי מצוה, ולכן נראה פשוט דידליק בחדר אוכל[יג].

יב. ועיין מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ט עמ' נד) ע"ד לבישת הציצית במקום שאינו נקי, באורך.

יג. ועתה ראיתי שכיוצא בזה ממש כבר כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז סימן פד אות ט'),

ולסיום אמרתי להביא שני דברים א] בענין הכנה לימי החנוכה, ב] בענין הכנה למצותה:

א) כתב בספר אמרי אמת להרה"ק מלובלין זיע"א, הנה יש שני זמנים שבהם האדם מתעורר לתשובה, האחד - בראש השנה, בהגיע קול השופר, כדכתיב (עמוס ג, ו) היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו. והשני – בהגיע ימי החנוכה, נר ה' נשמת אדם. ושמעתי מידידי בנש"ק הרה"ג ר' מרדכי פולק שליט"א, דזה מרומז ב'לכה דודי' שאנו אומרים ומזמרים בליל שבת 'התעוררי התעוררי' שני פעמים, דזה ירמוז על השני פעמים בשנה שמתעוררים לתשובה, 'כי בא אורך' בא אור של ימי החנוכה. 'קומי אורי' שזה ירמוז על ראש השנה, כמבואר במדרש שוחר טוב על הפסוק (תהלים כז, א) לדוד ה' אורי זה ראש השנה.

ב) הנה בחנוכה רואים שעושים הכנה גדולה למצוה, אומרים לשם יחוד קודם ההדלקה, ויש האומרים אף שני לשם יחוד. ויש מקומות שנהגו לילך למקוה קודם ההדלקה. והיו אדמורי"ם שהיו עושים עסק שלם מעשיית הפתילות. הלא דבר הוא. ושמעתי מהרה"ג רבי יעקב שאול לייזר רב ק"ק צאנז - אלעד שאמר להסביר, דהמצוה יש לה הרבה התנגדויות, והוא מהסטרא שאינה מצד הקדושה, שהיא מנסה לחבל בכרמים, לכן אנו עושים הכנה דרבה בכדי להגן על המצוה, בבחינת אור המקיף סביב המצוה.

וזה מה דמצינו בחז"ל (שבת כג, ב) הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, ולכאורה הא קיי"ל (קידושין לט, ב) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא"ד, אלא יש לחלק בין שכר על עצם המצוה, שזה יהיה בעלמא דקשוט, אבל בזהירות המצוה והידורה, יש שכר אף בהאי עלמא[טו]. לכן אנו עושים הכנה גדולה למצוה.

דציין לדברי הביה"ל בסימן תקפ"ח (– הנ"ל) שזה ביזוי מצוה לקיים בבית הכסא, ולכן דינו כדר בעליה שאין לו חלון כלל לרה"ר שמדליק על חלון ביתו ע"כ. [ולא ציין שר שכבר כתב בזה בספרו תשובות והנהגות (ח"א סימן שמ – הנ"ל)].

יד. וראה עוד מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תתקנט אות ה') בזה.

טו. וכבר הארכנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקלט), דאף דקיי"ל (קידושין לט, ב) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ"מ על זהירות וזריזות ועל הידור וחיבוב מצוה יש שכר בהאי עלמא, ואוכל פירותיהם בעולם הזה. עיין בספר פתח עינים להרחיד"א (אבות פ"ב מ"א דף פט ע"ג) בשם הגאון יעב"ץ בפירושו שם. ושורש דבריו מסוגית התלמוד (ב"ק ט, ב) ובשיטה מקובצת. וע"ע בספר חדרי בטן (דף ש') להרחיד"א זצ"ל ובספרו ראש דוד (פר' עקב).

הגאון רבי נחמן נתן וויינשטאק שליט"א
מח"ס עומק ההלכה

החילוק בין מותר השמן והפתילות שנהגו בחנוכה לשורפן, לבין שבת שלא ראינו נוהגים כן

מותר נרות שבת מבואר בתוס׳ דאחר השבת מותר, וכן פסק המג״א.

בכה"ח כ׳ על מותר הנרות של שבת, דמ״מ יש להיזהר בכל דבר שנעשה בו מצוה או שבירך עליו שיסיקנו דרך כבוד.

מיישב מנהג העולם להקפיד דוקא על שריפת שמן ופתילות של חנוכה ולא של שבת. דבחנוכה חל קדושה על עצם הנרות כיון דעצם ההדלקה היינו המצוה, דאסור להשתמש בהם ואינם כי אם לפרסומי ניסא, משא״כ בשבת לא חל הקדושה על גוף הנרות, אלא מדליקו לצורך האדם שע״י הנר מתענג בעונג שבת ולא יכשל בעץ ואבן.

סמך מדברי החת״ס דבאכילת מצה יש קדושה בעצם אכילת גוף המצה כקרבנות, משא״כ שאר אכילות מצוה, שאין גוף המאכל הוא המצוה אלא המצוה הוא מעשה האכילה גרידא, דצריך לענג את השבת ויו״ט ושאר סעודות מצוה במאכלים. לכבוד האברך המופלג ההוגה בתורה יומם ולילה הרב ר׳ שמעון דן הלפרין שליט"א.

בענין מה שעוררת על הא דמצינו דמותר השמן והפתילות שנהגו בחנוכה לשורפן ובשבת לא ראינו שנוהגים כן

א הנה לענין דינא הרי מצאנו להדיא לגבי מותר נרות שבת בתוס׳ (שבת מד. ד״ה שבנר) שכ׳ בזה״ל ״ואחר השבת מותר״ אפילו לר׳ יהודה והכי נמי תניא לקמן גבי נויי סוכה אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון אבל בתר הכי שרי וקשה לר״י דמ״ש מנר חנוכה דתניא כבה ליל ראשון מוסיף עליו בליל ב׳ ומדליק בו כבה ליל ח׳ עושה לו מדורה בפני עצמו מפני שהוקצה למצותו ואומר ר״י דנר חנוכה עיקרו לא להנאתו בא אלא לפרסומי ניסא ומשום חביבותא דנס אינו מצפה שיכבה אלא מקצה לגמרי למצוה אבל נר שבת להנאתו בא יושב ומצפה שיכבה ולכך מותר, עכ״ל התוס׳.

וכן נקט להלכה במג״א (סי׳ קנ״ד ס״ק כ׳) וז״ל בכל צרכיו זה קאי אנר שבת דמותר לקרות אצלו בחול כל צרכיו אם נותר ממנו כמ״ש ב״י סי׳ תרע״ז בשם התוס׳. עכ״ל.

ב אמנם עיין בכה״ח סי׳ רצ״ז סקי״א דכ׳ על מותר הנרות של שבת, דמ״מ יש להיזהר בכל דבר שנעשה בו מצוה או שבירך עליו שלא יזרקנו לאשפה אלא יצניענו ויסיקנו דרך כבוד, ע״ש.

ג ונראה ליישב מנהג העולם שבחנוכה מקפידים לשרוף את הנרות והפתילות, ובשבת לא נוהגים כן, דבחנוכה חל קדושה על עצם הנרות כיון דעצם ההדלקה היינו המצוה, דאסור להשתמש בהם ואינם כי אם לפרסומי ניסא, משא״כ בשבת לא חל הקדושה על גוף הנרות, אלא מדליקו לצורך האדם שע״י הנר מתענג בעונג שבת ולא יכשל בעץ ואבן, וכמבואר בפמ״ג א״א ריש סי׳ תרע״ו, דלכן מברך בחנוכה להדליק נר חנוכה, ובשבת מברך נר ״של״ שבת, דבחנוכה עצם ההדלקה הוא המצוה, דהרי אסור להשתמש לאורה, לכן אומרים רק נר חנוכה והיינו שהנר מיוחד רק לחנוכה, משא״כ בשבת מברכין להדליק נר של שבת כי מדליקו לצורך האדם שע״י הנר מתענג בעונג שבת ולא יכשל בעץ ואבן.

ד ויש להסמיך לזה מש״כ החת״ס לענין גודל חשיבות אכילת מצה בליל פסח שרק אכילה זו מצינו שיש בו קדושה בעצם האכילה, וכדוגמת אכילת בשר הקרבנות, וז״ל (שו״ת חת״ס ח״ה השמטות סי׳ קצו) מ״ע של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה אין לנו פסח ולא קדשי׳ לא תרומה ולא מעשר שני רק מצוה א׳ משנה לשנה, עכ״ל.

ה ונראה להרחיב בביאור דבריו דבאמת דוקא באכילת מצה יש קדושה בעצם אכילת גוף המצה כקרבנות, משא״כ שאר אכילות מצוה, כגון אכילה בשבת ובערב יוה״כ וכו׳ שאין גוף המאכל הוא המצוה אלא המצוה הוא מעשה האכילה גרידא, דצריך לענג את השבת ויו״ט ושאר סעודות מצוה במאכלים.

[ומדי דברי בו אזכרנו מש״כ התפארת שלמה על המועדים לשבת הגדול, על מעלת אכילת מצוה שדומה לאכילת קדשים, וז״ל וגם ענין אכילת מצה הוא נקרא בזוה״ק (זוהר ב׳ קפג:) מיכלא דאסוותא. כי הוא רפואת הנפש בפנים והוא ג״כ תועלת לאדם ע״י שמכין א״ע בהכנה דרבה בתשובה ומעש״ט שיהי׳ הגוף טהור ומוכן להכניס הקדושה בתוכו ע״י אכילת מצה. וז״ש מצות תאכל במקום קדוש בהכנה הראוי׳ אז בחצר אוהל מועד יאכלוה כמו אכילת קדשים בחצר אוהל מועד].

ו וה"נ לענינינו ישנו חילוק זה דבחנוכה חל קדושה על עצם הנרות כיון דעצם ההדלקה היינו המצוה, דאסור להשתמש בהם ואינם כי אם לפרסומי ניסא, משא"כ בשבת לא חל הקדושה על גוף הנרות, אלא מדליקו לצורך האדם שע"י הנר מתענג בעונג שבת ולא יכשל בעץ ואבן, ובזה מיושב מנהג העולם להקפיד דוקא על שריפת שמן ופתילות של חנוכה ולא של שבת.

הכ"ד המכבדו כרום ערכו
נחמן נתן ווינשטאק

הגאון רבי יעקב יוסף כהן שליט"א
דיין ומו"צ ביהמ"ד שטפנשט

הידורים שונים בשמן זית לחנוכה

לכבוד האברך כמדרשו חו"ב טובא יראת ה' היא אוצרו הרה"ח ר' דניאל גרליץ שליט"א

שאלה: שדר לן מר שאילתות בחביבותא דניסא שואל כענין נזקקין לו תחילה, אם יש הידור מצוה להדליק נרות חנוכה בשמן זית מארץ ישראל בין מצד דומיא מקדש ובין מצד הואיל ואיתעביד ביה מצות תרו"מ נעביד ביה מצוה אחריתא דהדלקת נר חנוכה, וכן בענין ההידור של שמן זית שיהא ראוי למאכל, ובענין שמן זית למאור, ושמן זית המעורב בשמנים אחרים, זה תורף שאלתו.

תשובה: א) הנה בגמ' (שבת כג, א) איתא אמר רבי יהושע בן לוי כל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר, אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהורי טפי, כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהוריה טפי, ע"כ.

ומבואר בגמ' הטעם דשמן זית לפי שאורו צלול ומאיר יותר, וכתב הראש יוסף דהגמ' לא הביאה הטעם משום דהנס במקדש נעשה בשמן זית, וכ"כ הפנ"י (כא, ב ד"ה ברש"י) דעל כרחך דפשיטא ליה לתלמודא שאין שום סברא לומר דבעינן דומיא דמנורה מדלא תיקנו להדליק דווקא בשמן זית כמו שהיה במנורה, עכ"ל.

ב) אמנם מצינו במאירי הביא דכל שמן עדיף מנר מפני שהנס נעשה בו, ובכל בו (סי' מ"ד) כתב דהמצוה המובחרת בשמן זית לפי שבו היה הנס וכ"כ בנר מצוה למהר"ל שהמדקדקים מדליקים בשמן זית מפני שהוא זכר לנס.

ובספר של"ה הק' (ריש מס' תמיד ד"ה ענין) כתב מצוה מן המובחר להדר דוקא אחר שמן זית להדליק בנרות, אף לקנותו ביוקר, ולא ידליק בנרות שעוה קנדלי"א, גם לא בשאר שמנים, רק בשמן זית, מאחר שהנס בבית המקדש נעשה בשמן זית, וכן מצאתי וכן קבלתי, ורמז לדבר נקרא חנוכה על שם שחנו בכ"ה, כמו שכתב הטור סימן תר"ע, בכ"ה בגימטריא ז"ך, וכתיב, ויקחו אליך שמן זית זך', וגם בהעלותך את הנרות וגו', שרומז גם כן על נרות חנוכה כמו שכתב הרמב"ן ריש בהעלותך, על כן צריך משמן זית כמו בנרות של מנורה, עכ"ל, וע"ע חידושי

מהרצ"א על הסוגיא שם, ודברות משה (שבת ח"א סי' כ"ו הערה כ"ג).

ובשולחן ערוך (סי' תרעג סעי' א') כתב הרמ"א דשמן זית מצוה מן המובחר, ומבואר בלבוש הטעם לפי שבו נעשה הנס.

ג) נמצא דמדינא דגמ' הידור מצוה הוא שמן דנהיר טפי ואין חשיבות מיוחדת לשמן זית מטעם דומיא דנס, אלא שהאחרונים ומקצת ראשונים האריכו הרבה במעלת שמן זית שיש בו זכר לנס, והבו דלא לוסיף עלה עוד מעלות להיות כתית למאור בכבישה קרה, שקרוב יותר לשמן המנורה, ונמכר ביוקר רב, דסגי לן במה שהוא שמן זית דומיא דנס, ויש להמליץ מה שדרשו בגמ' (מנחות פו, ב) מה ת"ל למאור, אלא מפני החיסכון, מאי חיסכון אמר רבי אלעזר התורה חסה על ממונן של ישראל, ומה שמצינו נזכר בפוסקים דומיא דמנורה, הוא לענין אחר ולא לענין טיב השמן.

ומה שנודע ומפורסם שהרבה צדיקים בחוץ לארץ הידרו להדליק בשמן ארץ ישראל, גם בשנים קדמוניות שהיה בזה הוצאה וטירחא רבה, לא מהטעם האמור עשו כן, אלא משום שבח ארץ ישראל, וכדתרגם אונקלוס (דברים ח, ח) ארעא דזיתהא עבדין משחא, ובוודאי יש בזה ענין נשגב, אך אין זה מדין הידור מצוה.

וגם לצורך בית המקדש לקחו שמן מזיתים שגדלו בארץ ישראל לפי שהם משובחים ביותר ומבואר במשנה (מנחות פה, ב) תקוע אלפא לשמן שניה לה רגב בעבר הירדן, ועיין משניות בכורים (פ"א מ"ג) שמביאין ביכורים רק משמן אגורי ועיין שם משנה י' ובמפרשים, אמנם לא מצינו שזיתים של חו"ל פסולים לגבי מנורה ואין לדמות זה לעומר ושתי הלחם מחוצה לארץ שדרשו חז"ל מקראי פסולים למזבח (עיין מנחות פג, ב).

ד) ומש"כ לענין הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי יש באמת לעיין אי פירות טבולין שהופרשו מהן תרו"מ או הפרשת חלה נקראים אתעביד ביה מצוה דלכאורה ההפרשה אינה אלא תיקון הטבל, וקצת ראיה לזה מהך דשנינו (ברכות לט, ב שבת קיז, ב) דרבי אמי ורבי אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דעירובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ, אמרי הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי, והלא דייני ארץ ישראל היו, וכל פת שאכלו היו מחיטים שהופרשו מהם תרו"מ, ומשמע דמצות עירוב מקרי אתעביד ביה מצוה בריפתא, והפרשת תרו"מ לא, וכיו"ב לא אמרו אי מתרמי להו ריפתא שהיה שיעור בעיסה והפרישו ממנה חלה וכו'.

ה) והנה איתא בירושלמי (סוכה פ"ה ה"ג) תני מבלאי מכנסי כ"ג היו מדליקין את הנרות שבפנים ומבלאי מכנסי כהן הדיוט היו מדליקין את הנרות שבחוץ, א"ר שמואל בר רב יצחק

כתיב (שמות כז, כ) להעלות נר תמיד שיערו לומר אין לך עושה שלהבת אלא פשתן בלבד, ופי׳ בקרבן העדה דלכן לקחו פתילות של פשתן ולא של צמר גפן אף על גב שהוא נאה הימנו מפני שהפשתן מעלה להב יותר וכתיב להעלות נר תמיד ע״ש.

והקשה בשו״ת בית שערים (או״ח סי׳ שכז) ל״ל קרא להכי שעושין פתילות מבגדי כהונה שבלו תיפוק ליה מריפתא דעירובא דאמרינן הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי, ומשו״ה שפיר הדליקו בשמחת בית השואבה מבלאי מכנסי כהונה ולא בצמר גפן שהוא נאה הואיל ואיתעביד ביה מצוה שלבשו כהן בעבודה נעביד ביה מצוה אחריתי.

ותי׳ דדוקא אם לא נשתנה הדבר מכמות שהיה בשעה שעשה בו מצוה ראשונה אז אמרינן הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא וכו׳ אבל כאן אין עושין בו מצוה שניה עד שכבר נשתנה מכמות שהיה בשעת מצוה ראשונה, ואינו ראויה עוד למצוה ראשונה.

ועיין בב״ח (סי׳ תרע״ג) ומג״א (שם סק״ב) שהביא בשם מנהגי מהר״ש (סי׳ תקמ) להדר לקנות מן השמש שעוה שנטף מן הנרות בבית הכנסת לתקן מהן נרות לחנוכה דכיון דאיתעביד ביה חדא מצוה ליתעביד ביה מצוה אחריתא, ע״כ, ואע״פ שלכאורה השעוה שנטף אינו ראוי יותר להדלקה כמות שהוא, עד שיתקינו ממנו נר חדש עם פתילה, ופנים חדשות באו לכאן צ״ל דשעוה שאני שעדיין הוא גופו משמש למצותו הראשונה.

ולפי דברי הבית שערים יש מקום לחלק בין חיטים שהופרשו מהן תרו״מ ונטחנו ונילושו ונאפו ונשתנה מראיתם לתוריתא דנהמא, לשמן זית שעדיין עומד בתוארו הראשון בעת קיום המצוה בו.

אמנם ראיתי במכתבי תורה (מכתב נ״א) לבעל האמרי אמת מגור זיע״א לענין עשיית ציצית מצמר ראשית הגז שכתב וז״ל ובל אדע מה החשיבות של ראשית הגז שאין בזה שום קדושה, אך אפשר מטעם כיון דאתעביד מצוה חדא יהיה נעשה מצוה אחריתא ג״כ כמ״ש בגמרא בריפתא דערובא, וזה החביבות של החיטים שנתרמו ונתעשרו יהיה בהם ג״כ מצוה אחריתא, עכ״ד.

עכ״פ גם הוא כתב כן בדרך אפשר, ובדומה לזה לא שמענו להדר ולאפות לחמים לסעודת מצוה או מצות מצוה בחו״ל מחיטים שגדלו בא״י והורמו מהם תרו״מ, או יין לקידוש וד׳ כוסות וכל כיו״ב.

ו) ובענין ׳שמן זית למאור׳ הידורו תלוי באופן ייצורו, ובדרך כלל נעשה מפסולת זיתים הגפת וגרעיני זיתים שיש בהם לחות של שמן שאינו יוצא בדרך של סחיטה במכבש, אלא רק באמצעות זיקוק וחומרים כימיים שמפרידים את

השמן מהפסולת, ולכן נראה למעשה שאם השמן זית למאור נהורי טפי מהשמן היקר כתית מעולה, ולפעמים כך הוא הטבע בגלל כבדותו של השמן הקרוי כתית, הרי פשוט שהוא עדיף שכן זה הטעם מפורש להדיא בגמ' וכדאמרן.

ז) אלא שקצת אני חוכך בענין השמן היוצא מגרעיני הזית אם דינו כשמן זית או כשמנים אחרים, כי יש הרבה פירות דמפרצידוהי עבדי משחא, כמו קיקיון דיונה עיין שבת (כא, א) ועיין גם שו"ת חת"ס (יו"ד סי' קיז) בנידון שמן הנעשים משקדים הגדלים בענבי חרצי ענבים שאין בזה משום יי"נ, ומציאות השמן בגרעין הזית אמנם נזכר בפי' הר"ש (שביעית פ"ז מ"ג) דיש גרעיני זיתים שמוציאין מהן שמן, וכ"כ הר"י בן מ"צ והרא"ש והרע"ב, וביאר התוי"ט ז"ל, שאף שהם קשים מאד משברים אותן בסכין ונמצא בהן גרעין קטן רך וטוב למאכל, וגם סביבו ליחות שמן, עכ"ל ועיין דרך אמונה (פ"ז מהל' שמיטה ויובל ציון הלכה ס"ק קס"ד) שכתב דצ"ע על התוי"ט דכמדומה שהמציאות אינו כן, ועיין בבה"ל שם, אמנם כיום נודע בוודאות שהמציאות כך הוא, אלא שיש להסתפק מה גדרו של שמן זה, ומסברא היה נראה יותר לומר שמה שאינו יוצא מעיקר הפרי אינו שמן זית, אלא שמן סתם, ולצד זה י"ל ששמן למאור שמעורב בו גם תמצית שמן המופק מהגרעינים דינו כשמן זית המעורב בשאר שמנים, וכדלהלן.

ושמעתי ששמן זית למאור יש בזה דרגות שונות ישנם כאלו שלמעשה ראויים למאכל אלא שלא מצויין עליהם כך מסיבות שונות כגון מיסי יבוא, או אי נטילת אחריות על שיירי חומרים כימים כתוצאה מהזיקוק, והוא מהודר לכתחילה, אמנם יש כאלו שבאמת אינם ראויים למאכל כי מעורב בהם חומרים שונים ואז דינם כשמן זית מעורב וכדלהלן.

ויש סוג זול של שמן זית למאור שמעלה עשן שחור רב בעת ההדלקה, ואינו מהודר כלל, והוא גרוע משאר שמנים, ובדרך כלל מצוי זיופים רבים בשמנים זולים אלו ויש להיזהר.

ח) לענין מה ששאלת אם יש הידור להשתמש בשמן זית ללא תערובת שאר שמנים, הנה איתא בגמ' (שבת כא, א) פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש, והקשו בגמ' מהא דתנן מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם היו מפקיעין ומהן מדליקין, ובאבנט היה צמר שאין מדליקין בו בשבת, ותי' דשמחת בית השואבה שאני, והקשו התוס' מאי פריך ממכנסי הכהנים הלא היה בהן גם פשתן וטוב לפתילה דהוי ככרך דבר שמדליקין בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו, ובשבת הוא דאסור שמא ידליק בעיניה, אבל במקדש לא שייכא הך גזירה, ותי' ר"י

דכיון שאין מן הפשתן אלא רביע בטל בשאר מינים והוי כאילו אין בו פשתן כלל.

ועיין בהר המוריה על הרמב״ם (פ״ג מהל׳ תמידין ומוספין הט״ו) דלדעת הרמב״ם גם במקדש אסרו.

וזה פשוט דמאי דפשיטא להו לר״י שבמקדש לא גזרו בכרך דבר שמדליקין בו ע״ג דבר שאין מדליקין בו, מ״מ אם עירב שמן זית בשאר שמנים פשיטא דפסול דמפורש בכתוב שמן זית זך והרי הוא מדליק בשאר שמנים, והמפרשים נתקשו בתיבת ׳שמנים׳, דלכאורה אין לו שחר דבמנורה אסור להדליק מלבד שמן זית, וכל אחד תי׳ כדרכו, איברא דלא עלה על דעת לומר דשרי עירוב בשמן פסול, ועיין בשו״ת בן יהודה (סי׳ קכ״ג) ומש״כ עליו אחיו בעל מתא דירושלים בשו״ת משיב דברים (או״ח סי׳ קנה) בענין עירוב שמן טחון בשמן כתית, אמנם שמנים אחרים לית מאן דפליג דאסור.

אלא שיש לחקור מה הדין עם עירב שאר שמנים לא בכדי להדליק אלא להקפות כגון שהיה בית קיבול גדול הרבה יותר מחצי לוג שמן והיה צריך להציף את השמן למעלה, ולא היה לו יותר שמן אלא חצי לוג מדוקדק לכל נר (עיין רש״י פר׳ תצוה דאם יותר אין בכך כלום ועיין רא״ם ונחלת יעקב שם), אולי לדעת התוס׳ גם זה מותר.

ולכאורה יש לתלות דין זה טעמא דמילתא שפסק בשו״ע (סי׳ רסד סעי׳ ד׳) לאסור להדליק נרות שבת בשמנים פסולים שנתן מעט שמן זית, דהמג״א (סק״י) והט״ז (סק״ג) כתבו הטעם דגזרין דלמא אתי לאדלוקי בעינייהו, ולפי מה שנתבאר דבמקדש לא חיישינן וליכא גזירה לכאורה שרי, אבל לטעם הרמב״ם שכתב (פ״ה מהל׳ שבת ה״ט) מפני שאין נמשכין, גם במקדש אסור שהרי צריך שתהא השלהבת עולה מאליה ולא ע״י דבר אחר, כמו שדרשו חז״ל (שבת שם) מהפסוק להעלות נר תמיד, אמנם אם נתן כדי להקפות מעט שמנים פסולים לתוך רוב שמן זית נראה דגם במקדש שרי הן לדעת המג״א והט״ז והן לדעת הרמב״ם (ועיין פמ״ג משב״ז סי׳ רסד סק״ג).

ולפי כל הנ״ל אין לחשוש בשמן למאור שמעורב בו גם שאריות חומרים כימים וכיו״ב שנועדו לכבישת השמן מהגפת ולא בכדי להדליק בהם כלל.

אמנם תערובות של שאר שמנים אחרים לא מבעי שאם השמן זית הוא מועט, דלא מקרי שמן זית, אלא אפילו אם הרוב שמן זית ומקרי שמן זית כי שאר השמנים בטלים בו (עיין א״א בוטשאטש סי׳ תרע״ג ופמ״ג הנ״ל), אולי אכן יש בזה את ההידור של נעשה בו הנס, אמנם זה פוגם בצלילות האור, וכאמור זהו מדינא דגמ׳ דמשחא דזיתא

צליל נהוריה טפי, ולכן יש הידור רב בשמן זית טהור ללא שום תערובת.

העולה לדינא מכל האמור:

א. מדינא דגמ' עיקר הטעם להדר אחר שמן זית משום שאורו צלול ומאיר יותר.

ב. כמה ראשונים ואחרונים הוסיפו לתת טעם שראוי להדליק בשמן ולא בנרות משום שבו נעשה הנס, ולכן מהדרים על שמן זית, וכ"כ הרמ"א, ולדעת השל"ה הק' צריך לקנות שמן זית אף ביוקר.

ג. אין טעם להוסיף עוד מעלות בשמן שיהיה קרוב לשמן זית זך האמור במנורה, מה שלא נזכר בפוסקים, בפרט אם הוא יקר מאוד, וכל שמן המופק מן הזיתים שבדומה לו נעשה הנס מהודר הוא ומצוה מן המובחר הוא.

ד. שמן חו"ל כשר למנורה, ולכתחילה היו מהדרים לקחת מתקוע או מרגב, ומפני שהתורה שבחה את פירותיה של ארץ ישראל היו גדולי ישראל שהידרו להשתמש בשמן שיש בו מעלת שנשתבחה בו ארץ ישראל.

ה. אין הכרע אם פירות שנתעשרו הם בגדר אתעביד בהו מצוה חדא לענין לעביד בהו מצוה אחריתא כמו חיטים למצות או שמן לנר מצוה.

ו. יש להסתפק לגבי שמן המופק מגרעיני זיתים אם נחשב כשמן זית או שאר שמנים.

ז. שמן זית למאור שאורו צלול מהודר גם הוא, אם הוא מיוצר מ100% שמן זית.

ח. שמן זית שמעורב בשאר שמנים אפילו שרובו שמן זית כשר ואינו מהודר למצוה מן המובחר.

והשי"ת יצילנו מכל טעות בהלכה והוראה והרחמן הוא יעשה לנו אות לטובה כשם שעשה לאבותינו בימים ההם, ונזכה בקרוב לאור נרות המערכה עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, אכי"ר.

ובזה באה"ח יום ג' לסדר ויצק שמן על ראשה ה' בכסלו תשע"ט לפ"ק

הגאון רבי רחמים משה שעיו שליט"א
מח"ס מחקרי ארץ ועו"ס

שאלות בעניני הדלקת נר חנוכה

לכבוד הגרמ"ר שעיו שליט"א

רציתי לשאול ב"ה

א. אדם שאמר לשם יחוד לפני הדלקת נר חנוכה, והחזיק בידו נר דלוק להדליק בזה הנר חנוכה, ובאמצע שאומר לשם יחוד, נדלק בטעות הנר חנוכה, מהנר הדלוק בידו, מה יעשה כעת.

ב. נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה. רציתי לשאול אם חצי שלהבת בתוך הכ' אמה וחצי השלהבת למעלה מכ' אמה האם כשר.

ג. אם מותר להכין לכתחילה את המנורה בחנוכה, שיהיו כל הנרות חנוכה מוכנים כבר לשמונה ימים, ולהדליק ביום הראשון אחד, וביום השני שנים, זאת אומרת שביום השני צריך רק להכניס שוב שמן בנר הראשון כי בנר השני כבר מוכן השמן מערב חנוכה, ואם אסור לעשות כך, כי לא ניכר בדיוק כמה ימים היום בחנוכה, האם מותר להכין רק שמונה פתילות, בלי השמן, ואולי מותר לכתחילה להכין כל הפתילות עם השמן לשמונה ימים, כי סוף סוף רואים אלו נרות דולקים במנורה, לפי הימים של חנוכה, והשאר הפתילות כבויים לגמרי.

בברכת כהנים באהבה כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

בעה"י י"ט כסלו ה'תשפ"ג

בימי החנוכה יאיר ה' אורה ושמחה לנפש היפה, מפענח כל תעלומה, בקי בחדרי תורה, מעוטר בכתר כהונה, ממנו יתד ממנו פינה הוא הודה והדרה, מבצר האמונה, הרה"ג מוה"ר **גמליאל רבינוביץ** שליט"א.

א. בענין נר חנוכה שנדלק מאליו, נראה שיכבה את הנר ויברך ואחר כך ידליק, כי אע"פ שמצוות דרבנן לא צריכים כוונה, היינו שלא צריך כוונה לשם מצוה. אבל הכא גרע טפי שהרי לא התכוין להדליק כל אלא היה מתעסק ונדלק מאליו.

ב. בדבר השאלה אם חצי שלהבת למעלה מעשרים אמה וחצי שלהבת בתוך עשרים אמה אם יצא ידי חובה.

מסתבר שיצא ידי חובה היות ויש אש להבה בתוך עשרים אמה, ומה שיש גם למעלה מעשרים אמה אין זה מעכב כיון שיש פרסומי ניסא בתוך

עשרים, ודוגמא לדבר מה שאיתא בגמרא מסכת סוכה (דף ד ע"א) היתה גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדין בתוך עשרים אמה אם צלתם מרובה מחמתם כשרה, ואם לאו פסולה. הרי שאם יש שיעור הכשר בתוך עשרים אמה כשר.

ג. בדבר השאלה אם יכול להכין ביום הראשון את כל נרות החנוכה, ובשאר הימים יכין רק את הנר שהודלק אתמול.

מעיקר הדין אין בזה עיכוב ואם עשה כן יכול להדליק לכתחילה. ואולם לכתחילה נראה דלא שפיר למעבד הכי כי יכול לבוא ולטעות ולהדליק יותר או פחות נרות ממה שמצוה באותו יום כי יטעה מהיכן להתחיל להדליק. ובקל יוכל בוא לידי טעות ולהתחיל להדליק נר שלא מצוותו היום.

ובשלמא לשיטת הגר"א שלעולם הנר הראשון הוא העיקר ותמיד מתחילין באותו נר, לא יבואו לטעות אבל לשיטת החולקים וכפי מנהגנו שמתחילים בכל יום להדליק מהנר הנוסף ופונים לצד ימין, וכמ"ש בשלחן ערוך בסימן תרע"ו סעיף ה', ובשער הכוונות להאר"י ז"ל בדרוש לחנוכה (דף קח ע"ג). אם יהיו כל הנרות מוכנים יבוא לטעות ולהדליק בנר שאין מצותו היום.

זאת ועוד אחרת, היות ויש מצוה בהכנת הפתילה ובנתינת השמן ויש בהם כוונות על פי סש"ד, א"כ מן הראוי בכל יום שיכין את השמן והפתילה של אותו יום. ונהי שלשיטת הגר"א הנ"ל שפיר מקיים מצות הכנה בנר העיקרי, אבל לשיטת השלחן ערוך והאר"י ז"ל שבכל יום מדליק מנר החדש, נמצא שהנר העיקרי הוא החדש, ואותו כבר הכין ביום הראשון, ומן הראוי שאת הנר העיקרי יכין בכל יום כדי להראות הכנה למצוה.

באופן שמעיקר הדין לא יש בזה עיכוב, ואם הכין כל הנרות מיום ראשון שפיר עביד, אבל לכתחילה ראוי בכל יום להדליק את השמן והפתילה שמדליקים באותו יום.

ומשפע קדושת הימים ימשך על כת"ר וב"ב שפע קדושה וטהרה שפע רוחני וגשמי ומי שעשה נסים לאבותינו בימים ובזמן הזה הוא יתן למעכ"ת אורך ימים ושנות חיים ושלום וכל טוב סלה.

ע"ה רחמים משה שעיו
פה עיה"ק ירושלים תובב"א

הגאון רבי משה נחום ליכטנשטיין שליט"א
רב ומו"צ וראש ישיבת אור החכמה, רחובות

אם יבא המשיח באמצע חנוכה

כ"ד כסליו תש"פ

למע"כ הגה"ח כהנא רבא רב צפונות הרב **גמליאל רבינוביץ** שליט"א.

מתוך צפיה לישועה בכל עת, שאלת הלכתא למשיחא, לענין הדלקת נרות חנוכה, דהאידנא הלכה כבית הלל והמהדרין 'מוסיף והולך' בכל לילה כמנין הימים היוצאים, ואילו לעתיד כשיהיה הלכה כבית שמאי יתחילו במספר ח' ויהיה פוחת והולך בכל לילה. א"כ כיצד ינהגו אם יבא משיחינו באמצע ימי החנוכה, אם יעברו למספר הימים כדברי ב"ש או שיתחילו שוב משמונה נרות.

ראשית דבר, לעת"ל תשבי יתרץ וכו', אך ע"ד הפלפול נראה דיש לדמות ענין זה לנדון בקטן שהגדיל בימי הספירה הובא בשע"ת סי' תפ"ט, מברכי יוסף, דאם לא בירך בימים הקודמים שוב לא יברך, ולדעת החידושי הרי"ם אף אם בירך בימי קטנותו אין מצטרפים הימים לימי גדלותו וחסר 'בתמימות' ולכן אינו סופר בברכה, לדבריהם ה"ה כשיתברר ההלכה כב"ש נמצא אין הימים הראשונים מצטרפים וחסר בגוף מנין הימים של הנס. ואולי יש לחלק דבחנוכה גם קודם הגאולה אנן בר חיובא אלא דנשתנה החיוב באמצע הימים ומכאן והלאה ממשיך כדרכו. אמנם לדעת רוה"פ האחרונים שמצטרף החיוב דחינוך קטן עם הימים של אחר שהגדיל וכ"ש לדעת הסוברים שאף בלא ספר בקטנותו מתחיל החיוב בגדלותו ומאז סופר בברכה וזהו 'תמימות' שלו, בנדון דחנוכה ודאי נוכל להמשיך במנין הימים כב"ש ויצטרף לימים הקודמים. לאחר עיון קל ברור החילוק בין ספיה"ע שמדובר על עיקר החיוב מן הדין לדינא דחנוכה שמן הדין החיוב הוא נר אחד לכל לילה ובזה יצא ידי חובתו וכל הנדון רק לגבי הידור דמהדרין מן ההדרין. עוד נראה לברר אם יש מקור בפוסקים ע"פ הנגלה דלעת"ל יהיה הלכה כב"ש, היות שמקור הדברים הוא מהמקובלים א"כ לגבי הלכה למעשה כתב במשנ"ב סי' כה' דברי הכנה"ג, 'כל דבר שבעלי הקבלה והזהר חולקים עם הגמרא והפוסקים, הלך אחר הגמרא והפוסקים, מיהו אם בעלי הקבלה מחמירין יש להחמיר גם כן', הרי שהעיקר למעשה גם לעתיד יהיה כב"ה, אלא שנצטרך

להחמיר גם כב״ש, א״כ נדליק בכל יום מהימים הראשונים כדעת ב״ש, ומיום החמישי כדעת ב״ה, ונסמוך על רוה״פ שגם אם הדליק יותר מן המנין יצא ידי חובתו גם בתורת מהדרין. ואם נרצה להחמיר נדליק שתי מנורות כשני הדעות.

אחר הדברים, נרמוז, דע״פ סוד ענין נר חנוכה אפילו אם נאמר שעיקר מצותה יתקיים גם לעתיד אמנם גם ב״ש יודו דלעתיד ׳מוסיף והולך׳ ומעלין בקדש עדיף, כיון שבזה״ז דחשך על פני תהום המצוה להאיר ברגלי דתרמודאי עד שתכלה הקלי׳ מהרגל שבשוק, לכן השוו ב״ש ברמיזא לשבעים פרי החג הבאים לעומת ע׳ אומות העולם, במטרה שיהיו ׳פוחת והולך׳. משא״כ לעתיד, שיפרוץ טהרה בעולם, וכחם של ישראל קדושים תקיף טובא, אדרבה חיזוק הקדושה עדיף טפי ומוסיפים והולכים בכל יום לכו״ע וגם אליבא דב״ש.

עוד נראה לבאר דברי מו״ח הגה״צ המקו׳ ר׳ מרדכי שיינברגר שליט״א, בעת שהצעתי לפניו שאלה זו, ענה בקצירת האומר, דלע״ל נראה איך שאלו ואלו דברי אלוקים חיים ונוכל לקיים שניהם יחדיו. ע״פ מה דאיתא בערבי נחל בדרוש לר״ה שמחלוקת ב״ה וב״ש הוא בעולם היצירה ושם הלכה כב״ה אמנם בעולם הבריאה המכונה עולם המחשבה הלכה כב״ש דמחדדי טפי, ולכן לעתיד הלכה כמותם, על פי דבריו נראה לומר שלענין הלכה למעשה בעולם העשיה יהיה נוהג גם לעתיד דברי בית הלל, אלא לענין מחשבה יהיה הלכה כב״ש, והיינו שיודעי ח״ן יעשו הכוונות ׳ממעלה למטה׳ כב״ש וההדלקה למהדרין בפועל יהיה כדברי ב״ה ובזה הכל על מקומו בא בשלום ונזכה לכלי המחזיק ברכה.

הגאון רבי אליהו כהן שליט"א
מח"ס מעדני המלך

בירור בסוגיית הדלקת נרות חנוכה

אודות שאלתו אם אפשר להדליק בחנוכיה נוספת כשיטת ב"ש ביום הראשון שמונה נרות ופוחת והולך, הנה באתי במגילת ספר לברר כמה וכמה נידונים בכל הסוגיא דמצות נר חנוכה, ומתוכם יתברר אי שיטת ב"ש נדחית קרו לה לגמרי בהלכה זו, או שיש לה פנים לדינא, ותחילה אציעה נא את דברי הגמ', כי כולם נצרכים לענייננו.

א. בגמ' (שבת כא:), תנו רבנן, מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין, נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, שני זקנים היו בצידן, אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל, זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורידין. תנו רבנן, נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. אמר רבא צריך נר אחרת להשתמש לאורה, ואי איכא מדורה לא צריך, ואי אדם חשוב הוא אף על גב דאיכא מדורה צריך נר אחרת.

וכידוע נחלקו הראשונים בהא דהמהדרין מן המהדרין, האם הידורם נוסף על המהדרין הראשונים שמדליקים נר לכל אחד ואחד [וגם בזה נחלקו אם כל אחד מדליק או שבעה"ב מדליק עבור כל אחד], דלדידהו כל אחד ואחד מוסיף והולך או פוחת והולך, או דילמא המהדרין מן המהדרין אינם מדליקים נר לכל אחד ואחד כי אם מהדרין להוסיף ולילך בלבד, שזהו תוספת הידור על המהדרין בלבד שכל בני הבית מדליקים שאינו הידור כל כך גם אם כולם

מוסיפים והולכים[א]. וכמו שכתבו התוס' (ד"ה והמהדרין), "נראה לר"י דבית שמאי ובית הלל לא קיימי אלא אנר איש וביתו, שכן יש יותר הידור, דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים, אבל אם עושה נר לכל אחד אפילו יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא, שיסברו שכך יש בני אדם בבית".

ומדברי התוס' חשבתי לפשוט את הספק דידן, דאחר דנהגינן

א. ובאמת בלח"מ (פ"ג מהל' חנוכה ה"ג) תמה על מנהג הספרדים מאין יצא להם לפי הבנת הרמב"ם שהמהדרין מן המהדרין מוסיפים על המהדרין שמדליקים לכל אחד בכל לילה נר שמוסיף והולך, ולמנהג הספרדים שרק בעה"ב מדליק לא הוי כעיקר המצוה נר איש וביתו, ולא כהמהדרין נר לכל אחד, ולא כהמהדרין מן המהדרין. ובא לכלל ישו'ב שמנהגינו הוא דרך פשרה בין עיקר המצוה לבין ההידור להוסיף וללכת. ובמעשה רוקח תמה על הלח"מ שהרי מקור מנהג זה הוא כפי הבנת התוס', וכמו שכתבו הב"י והב"ח. ובאמת אחר אלף המחילות מהרב מעש"ר, הרב לח"מ הבחין וגם ראה את דברי התוס' וביאורם בסוגיא, וכתב להדיא "בשלמא לפירוש המפרשים דמהדרין מן המהדרין אין מדליקין אלא נר אחד בלילה הראשונה ומוסיפין והולכין ניחא", וכונתו ברורה על שיטת התוס' דסברי במהות המהדרין מן המהדרין כמו שכתבתי למעלה. ובזה תשובה מוצאת גם על מה שסיים המעש"ר בסוף דבריו וכתב לתמוה על תוס' מריהטת הברייתא דכי קתני והמהדרין מן המהדרין הוא מוכרח דמאי דקתני תו בית שמאי אומרים וכו' ארישא קאי, ואם כן כלפי לייא הוא. דנראה שהבין דמח' ב"ש וב"ה היא על המהדרין שמדליקין רק נר אחד לכל אחד, ולפי מה שכתבתי בהבנת התוס' ההידור של המהדרין מן המהדרין הוא בכך "שאינם" מדליקים נר לכל אחד מבני הבית ורק מוסיפים והולכים או פוחתים והולכים בנר היחיד שהם מדליקים. כנלע"ד.

ובעיקר דברי הלחם משנה כבר כתב הריטב"א (שבת כא:) בתחילת דבריו, שאנו עושים כעיקר הדין דהוא נר איש וביתו, ופי' ה"ר יוסף דלהכי אין לנו כהמהדרין ולא כמהדרין מה"מ פן יחשדו בכשפים אם היה לכל אחד נרות. ושוב הביא את דברי התוס' דלדידהו אנן כן מהדרין מהמ"ד. ובשו"ת גליא מסכת דף פא ע"א יצא לבאר את מח' התוס' והרמב"ם בדרך חדשה, דתרוייהו סברי שחיוב ההדלקה בכל גונא הוא רק על בעה"ב, גם באופן שהוא מן המהדרין עליו להדליק נר אחד לכל אחד מבני ביתו שבכך הוי פירסום לנס מצד ריבוי הנרות, ולהרמב"ם אם הוא רוצה להדר יותר עליו להדליק נרות לכל אחד מבני הבית וגם להיות מוסיף והולך בעבורם, ודייק כן מלשון הרמב"ם שנקט בהכל בלשון יחיד ולא רבים, אך התוס' סברי שאם כשירצה להדר ביותר ידליק לכל אחד ויוסיף וילך בכל לילה, לא יהיה היכרא מפני מה הוא מרבה בנרות, אם משום ההיכרא או מחמת שבני ביתו רבים, ועל כן העדיפו שבכה"ג ידליק רק לעצמו ובנר זה יוסיף וילך דשפיר הוי היכרא, ומכח זה תמה על הרמ"א שכתב שכל אחד מבני הבית ידליק מלבד הנשים הנשואות, דזה דלא כמאן לא כהרמב"ם ולא כתוס', ולא נחה דעתו עד שהחליט אומר שיש במנהג זה חשש ברכה לבטלה. כיעו"ש באורך. אך עיין בשו"ת מנחת שלמה תניינא (סי' נח אות ב), ולהרב תורת המועדים נר"ו (חנוכה עמ' יח) שהאריך בזה ליישב שיטת מור"ם. וע"ע בשו"ת מקדש ישראל הערפנס (חנוכה, סימן לה).

כב״ה, איכא היכרא רק אם ידליק כשיטת ב״ה בלבד, משא״כ אם ידליק נר נוסף כשיטת ב״ש לא יכירו הרואים מה מהות הדלקה זו, האם היא של בני הבית או לצרכו וכיו״ב. וממילא לשיטת התוס׳ גם אי נימא דלא גרע במה שעשה כב״ש [וכדלהלן אי״ה], בכ״ז הפסיד שאינו נחשב מהדרין מן המהדרין.

ועוד זה עומד לנגדנו דבמסכת סופרים (פרק כ) איפסקא הלכה כב״ה לגמרי, בזה״ל: ומנין נרות כבית הלל, משום מעלין בקודש ולא מורידין, וכעין ימים היוצאים. וגם מוכח קצת דלא כהגר״א דלהלן, דהא מייתי גם לטעמא דכעין ימים היוצאים, וכן העיר בזה הערוה״ש (ועי׳ שפע חיים ח״ה עמ׳ עה מ״ש בביאור התוספתא).

אך שוב ראיתי להרמ״א בדרכי משה (סימן תרעא אות א) שכתב משם מהר״א מפראג דלדידן שמדליקים בפנים ויודעים בבית כמה בני אדם בבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית, אף לדעת התוס׳ מנהגינו נכון, ועוד דמאחר שמדליקים בפנים כל אחד יכול להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח, וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא היכרא כשמוסיף והולך בשאר הלילות, ולכן מנהגינו אתי שפיר לכולי עלמא. ע״כ. [ואגב, יעוי׳ בשפע חיים (ח״ד עמ׳ מט״ר) שנתן טעם ע״ד החסידות אמאי לא ניחא לתוס׳ לכתוב כדברי מור״ם]. ולפ״ז היכא דאיכא היכרא בין הנרות ליכא למיחש לטעות.

וכן ראיתי להגר״א מוילנא בהגהותיו על השו״ע (שם ס״ב) שכתב, דנראה שכן היא דעת הרי״ף כהרמב״ם, מדהביא מימרא דרבב״ח אר״י ב׳ זקנים כו׳ כנגד פרי החג כו׳ דמעלין בקדש ואין כו׳, דלהאי טעמא לא חיישינן להיכרא דימים הנכנסין או היוצאים שכתב התוס׳ שם. וכן משמע בגמ׳ שם חד אמר כו׳, וחד אמר טעמא כו׳ דנ״מ בכה״ג כנ״ל, ומסקנא דב׳ זקנים כמ״ד דמעלין בקודש כו׳. עכל״ק. ולאחר מכן הביא את דברי הדרכי משה הנ״ל משם מהר״א מפראג. וכוונת דברי הגר״א מוילנא, דממה שהרי״ף הזכיר גם להך דב׳ זקנים הנ״ל משמע דס״ל כהרמב״ם דהמהדרין מן המהדרין מוסיפים לכל אחד והולכים בכל יום אליבא דב״ה או פוחתים כב״ש, ולדידהו לא קשיא קו׳ התוס׳ דליכא היכרא, כיון דמהגמ׳ יוצא שא״צ לחוש להאי טעמא, דמה שמוסיף והולך או פוחת והולך זהו כנגד פרי החג או דמעלין בקודש בלבד ולא להיכרא כלל. והכריח כן הגר״א מוילנא מדאמר עולא דפליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין. והנפק״מ בין ב׳ האמוראים הללו היא בנידון

התוס' שכל בני הבית רוצים להוסיף או לפחות, דלמ"ד טעם המחלוקת כנגד ימים הנכנסים והיוצאים א"א שכולם יוסיפו או יפחתו ביחד, דעדיין לא ידעינן כמה ימים נכנסים או יוצאים. אך לאמורא השני שפירש המחלוקת כנגד פרי החג ומעלין בקודש לא אכפת לן אם כל בני הבית יחדיו יוסיפו או יפחתו, והוכיח הגר"א שההלכה כאמורא זה מהא ששני הזקנים שבצידן נקטו דוקא את הטעמים של אמורא זה, וממילא לא אכפת לן כלל אם תהיה היכרא או לא. [וגם בה"ג בסימן ט לא הזכיר כלל הטעם דכנגד הנכנסים והיוצאים אלא רק פרי החג ומעלין בקודש, ומוכח כדברי הגר"א].

ובאמת שביסוד דברי הגר"א, קדמו הגאון מהראנ"ח בספר דרשותיו הנותן אמרי שפר (סו"פ וישב, דף כא ע"ג) דלמאן דתלי פלוגתייהו בפרי החג ומעלין בקדש לא בעינן היכרא, ומה"ט לא חשש הרמב"ם לסברת תוס'. והביאו ג"ע החיד"א בברכ"י (רס"י תרעא), ושכ"כ הפר"ח, וכתב עלה: "ומן הדין שמהדרין מהמהדרין יעשו נר לכל א' ויוסיפו כמ"ש הרמב"ם, וכזקני ציידן, ואולם למה שאין יכולת לצבור לנהוג כן נהוג כאידך אמורא דסבר דמהדרין מן המהדרין היינו להוסיף לבד".

ועי' להרב גביע הכסף כא: שתלה את מח' ב"ש וב"ה בב' תירוצי הב"י אמאי עושים החג שמונה ימים [ויסוד הדבר מבואר במהרש"א בחי' אגדות. וע"ע להאדמו"ר מלובביץ' זצ"ל בספר שערי המועדים חנוכה סימן לו ואילך שהאריך בזה וביאר יסודי פלוגתת ב"ש וב"ה בדברים נפלאים, ובאו בדבריו עוד נידונים רבים שכתבנו בהם].

והשתא לדברי הגר"א, אף בנ"ד לו יימצא מי שירצה לעשות גם כב"ש, ואפילו באופן שידליק את ב' החנוכיות צמודות זו לזו ללא ההיכרא שהצריך מור"ם, אין בכך שום חיסרון כיון דלשיטתיה נפסקה ההלכה דלא בעינן כלל היכרא. וכעין זה כתב להדיא בהגהות וחי' רא"מ הורביץ (שבת כא:), דלמאן דאמר טעמא כנגד הנכנסים והיוצאים א"א ששני בני אדם ידליקו בסמיכות זה לזה האחד כב"ש והאחד כב"ה דהא ליכא היכרא, אך למאן דיהיב טעמא משום פרי החג ומעלין בקודש יכול כל אחד לנהוג כמנהגו גם בסמוך לחבירו, כיון שכל אחד עושה מטעמא דנפשיה.

ובשו"ת כנסת יחזקאל (סימן יז) נמי כתב כדברי הגר"א, אך הוסיף שבאמת גם התוס' כתבו את דבריהם רק למ"ד דטעמא משום הנכנסים והיוצאים, דלהאי טעמא בעינן היכרא וליכא, אך למ"ד טעמא משום פרי החג ומעלין בקודש אף הם יודו וישבחו את מנהג האשכנזים ויסברו שא"צ היכרא. וכתב לפשר בין הטעמים וליתן טעם למנהג הספרדים כהתוס' משום שידם היתה תקיפה על הגוים והדליקו ברה"ר, ואם

היו כל בני הבית מדליקים לא היתה היכרא והוכרחו לצאת רק בהדלקת בעה"ב, והמשיכו במנהגם גם אחרי שגלו והורקו מכלי אל כלי, משא"כ האשכנזים שמתחילת בואם לארצותם במושבותיהם היו גולים ומטולטלים הדליקו בפנים דלא בעינן היכרא ושפיר מצו להדליק כולם בפנים[ב].

אך בערוך השלחן (סימן תרעא אות ו) כתב להעיר ע"ד הגר"א, דאיכא למימר דב' הטעמים לא פליגי אהדדי ואיתנהו לתרוייהו, והרחיב דבריו בביאור פלוגתת התוס' והרמב"ם. עי"ש. וע"ע בספר חידושי מהרצ"א על סוגיא דחנוכה (מאמר ב עמ' קלג בנד"מ) שביאר דברי התוס' גם אליבא דמ"ד כנגד פרי החג ומעלין בקדש.

ובקה"י עמ"ס שבת (נדפס בסוה"ס) הרבה לתמוה על מאי דסברי התוס' שבכל יום צריך שתהיה היכרא איזה יום הוא, ונפקא להו מדאמרי ב"ש וב"ה כנגד הנכנסים והיוצאים, ובעינן שיהיה ניכר בכל יום איזה יום הוא. ותמה דבודאי מאי דקאמר כנגד כו' אין הכונה שמשום כך צריך שיהיה ניכר איזה יום הוא אלא הוי נתינת טעם לתקנה זו להוסיף או לפחות דוקא. והוכיח כן מששה מקומות בש"ס דקאמר כנגד והוא רק נתינת טעם בלי שיהיה לזה היכר בגוף עשיית המצוה.

ותי' דהתוס' סברי שבכל יום צריך להיות היכר איזה יום הוא אינו נלמד מדקאמרי כנגד הנכנסים והיוצאים, אלא מהא דהמהדרין מהמ"ד מוסיפים בכל יום שזהו הידור מיוחד שכל יום מצויין בפני עצמו כדי להורות שבכל יום היה נס חדש שהשמן של הפך לא נפסק בו ולכן איכא הידור להבליט כל יום במיוחד בשביל הנס שהיה באותו לילה. אלא שסיים שמהגר"א הנ"ל לא נראה כן. (וע"ע בשפע חיים ח"ה עמ' עד שפי' דברי הגמ' באופן שיסכימו עם ד' התוס').

אם בדין זה אין הלכה כב"ש לגמרי?

איברא דיש מקום לטעון מהיכי תיתי לנהוג גם כב"ש אחר דנפסקה ההלכה לדורות כב"ה, וכדאיתא בגמ' עירובין יג: וכבר הזכיר כת"ר את דברי הריטב"א (שבת כא:) שכתב בזה"ל: ואפי' למ"ד שהעושה כדברי בית שמאי לא עשה כלום, או חייב מיתה כדאיתא בפ"ק דברכות (יא:), שאני הכא שאין מחלוקתם אלא להידור מצוה בעלמא. עכ"ל. וכן בבה"ל (סי' תרעא) כתב, דלהרי"ף אין זה בכלל מאי דאיפסקא

ב. ובספרים רבים יצאו לדון היאך ינהגו כיום שאין חשש סכנה היכן ידליקו הנרות, הלא היא בספרת'ם לך נא ראה. ורק אציין מה שראיתי בשם הגאון דבר יהושע (ח"א סימן מ וח"ב סימן קא), שיצא חוצץ נגד המדליקים בחוץ, אף שבטלה הסכנה, וכתב שאינם יוצאים ידי חובתם. ולא עיינתי בדבריו. שו"ר בחזון עובדיה חנוכה (עמ' לז) שהעמיד עליו סוללה.

הלכתא כב"ה, דנח' רק בהידור מצוה בעלמא, ומשמע ליה דאותו זקן שעשה כב"ש היה לאחר שנפסקה ההלכה כב"ה. אך היעב"ץ כתב בהגהותיו שזקנים אלו היו קודם שיצאה הבת קול הנ"ל בעירובין.

ועי' בקה"י הנ"ל (אות ב) שכתב לסייע סברת הבה"ל דליכא הכא איסורא לעשות כב"ש מהא דביומא נט. מצינו שכל אחד עשה אחרת ונתן טעם לדבריו וה"נ י"ל דב' הזקנים בצידן לא פליגי אהדדי רק שכל אחד אתי לאשמעינן שיש טעם הגון לעשות כמו שהוא עשה וממילא דעביד כמר עביד כהוגן ודעביד כמר נמי. ורבב"ח קמ"ל "שכן הלכה שאפשר לעשות כמר וכמר ואין בזה כללא דהלכה כב"ה כמו שצידד הבה"ל". וכן דעת הגרש"ז אוירבך בשו"ת מנחת שלמה תניינא (סימן נח אות ב).

ועוד איכא דברים רבים שאינם בהלכה דנקטי' כבית שמאי, כמו שפסק רש"י (פר' יתרו) כשמאי שאם נזדמן לו חפץ יפה יזמינהו לשבת, והעיר הרמב"ן דהוא כב"ש ואנן נקטי' כב"ה, והובא במאור ישראל (שבת כא:). עי"ש. [ויסוד הדבר שכ' בשם הגרא"ח נאה, נתבאר באורך וברוחב בקונ' אילת השחר (דף י ואילך) מהדרשן המצוין ר' בנימין דוד רבינוביץ, ועי"ש בעוד דוכתי]. ועוד כהנה, וה"נ דלהאמור אינה מחלוקת בעיקר ההלכה. וע"ע בספר משכנות אפרים לר"א בורודיאנסקי (שבת סימן כה) שהרחיב לברר ולבאר יסוד זה שיש דברים מסויימים שאינם כפופים לכללי הפסיקה.

גם בשו"ת כנסת יחזקאל הנ"ל כתב להדיא [אליבא מאן דאמר טעמא משום ימים הנכנסים והיוצאים] שגם בית הלל מודו שבמקום שא"א לעשות היכרא לימים היוצאים מחמת שכל בני הבית רוצים להדליק יחדיו, "הטוב שכל אחד ידליק ויפחת וילך כפרי החג, וס"ל דב"ה נמי מודו דיפחת כפרי החג מאחר שא"א לעשות היכר כנגד ימים היוצאים", והוסיף דאולי אותו זקן בצידן שעשה כב"ש לא רצו בני ביתו לצאת בנרות שלו ועל כן הוכרח לעשות כב"ש. [ואמנם לא זכיתי להבין מה יועיל שבכה"ג כל אחד יעשה כב"ש שעל ידי כן תהיה היכרא יותר מאילו יעשו כב"ה, דאכתי הרואה כ"כ נרות אינו יודע כנגד מה הדליקום, עכ"פ חזינן שלא נפלאת ולא רחוקה היא לעשות כב"ש בלי פקפוק, ומה גם שכתב דבכה"ג גם ב"ה יודו].

וכ"כ בחי' מהרצ"א מדינוב (חנוכה עמ' קלד), דריו"ח אתא לאשמעינן דמאן דעביד כב"ש לא מיקרי עבריין, הגם שאמרו לר' טרפון כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה, דשאני הכא דהנך ב' זקנים פליגי בהא פלוגתא באנפי נפשייהו כו', ומשו"ה הביא הרי"ף הך מעשה בהלכותיו, להורות דמאן דעביד בהא כב"ש לא מיקרי

עבריין, כל זה אני כותב בדרך אפשר, לא להלכה ולא למעשה.

ועיין להגאון בעל שו״ת בית היוצר מחוסט בספרו יוצר אור (דף קלט ע״א) דנמי כתב שבדין זה השאירו את הפתח לכל אחד לנהוג כרצונו ולא נפסקה ההלכה לגמרי כב״ה, דמה״ט לא שנאה רבי במשנה, וע״כ הנך ב׳ זקנים עשה כ״א כרצונו.

וכ״כ הגה״ק מצאנז קלויזנבורג בשפע חיים (ח״ד עמ׳ תה, ובח״ה עמ׳ רכה-ו), דבהך הלכתא נקבע לדינא נמי כב״ש להורות דמאן דעביד כב״ש עביד כי בחנוכה בטלה המחלוקת, ואם אחד עושה כדעת ב״ש גם ברוך יהיה. ומאידך בח״ה (עמ׳ קיד) כתב דהרי״ף הזכיר להך עובדא דב׳ הזקנים להורות שלא כל הרוצה ליטול את השם יטול, אלא רק ב׳ זקנים אלה שהיו מפורסמים בחסידות היו רשאים לעשות כן, אך אין כונתו על כך שהם עשו גם כב״ש, אלא על עצם המציאות שהם עשו כמהדרין מן המהדרין, וכמו שסיים שאילו לא היתה ההלכה נפסקת כן בשו״ע לא היה שום אדם רשאי לנהוג כן, והיינו בין כב״ש ובין כב״ה.

מעלין בקודש ואין מורידין

ועדיין מקום יש לטעון דאחר דעבדינן כב״ה שמוסיף והולך משום דמעלין בקודש, היאך יכול לנהוג כב״ש ולפחות בקודש? ואפש״ל עפ״י מה שראיתי בס׳ נס לשושנים (דף ו ע״ב) שהביא משו״ת בנין שלמה למהר״ש הכהן מוילנא (בתיקונים והוספות בסוה״ס) דהאי מילתא אי אמרי׳ בנר חנוכה מעלין בקודש ואין מורידין, הוי מח׳ רב אסי ושמואל בהמשך הגמ׳ אי יש קדושה בנר ואסור להשתמש בה אף לדבר מצוה, דרב אסי סבר דאית ביה קדושה, ולשמואל דאמר וכי נר קדושה יש בה לא ס״ל כטעמא דמעלין בקודש אלא כטעמא דימים היוצאים. ולפ״ז לאו כו״ע מודו דשייך בנר חנוכה דינא דמעלין בקודש והוא שנוי במחלוקת אמוראים, והגם שמרן בשו״ע (רס״י תרעג) פסק בסתם כרב אסי [ועי׳ בחזו״ע עמ׳ ק], מ״מ נלע״ד להוכיח שאין זה ככל דין דמעלין בקודש ולא מורידין. דהנה בגמ׳ (שבת כג רע״א) פריך למ״ד הנחה עושה מצוה מברייתא דעששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצ״ש מכבה ומדליקה, אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה שפיר, אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה, האי מכבה ומדליקה?! מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה מיבעי ליה! והק׳ בתוס׳ דאי ההנחה עיקר למה יצטרך לכבותה, אטו גרע מהדליקה חש״ו דש״ד להאי מ״ד? ותי׳ דהיתה דולקת לשם נר שבת וגרע מהדליקה חש״ו. אך רש״י פי׳ שהדליק עששית זו בע״ש לשם נר חנוכה, ומדוייק מהמשך לשונו שצריך לחזור ולהדליקה למצות הלילה.

ולכאו' אפש"ל דלרש"י כל לילה הוי מצוה להדליק בפ"ע, ונר שהודלק לשם אתמול הוי כנר שהודלק לשם מצוה אחרת כשבת, ועל כן לא יועיל להגביהו ולהניחו, אך לתוס' כל לילה קשור לקודמו, ונר שהודלק לשם מצות אתמול א"צ לכבותו אלא סגי ליה בהגבהה למ"ד הנחה עושה מצוה, ועל כן פירשו דאיירי שהודלק לשם שבת דשפיר צריך לכבותו. [אך לכאו' בשפ"א וחת"ס כתבו איפכא, שאם היתה דולקת שלא לשם חנוכה א"צ לכבותה, ולפי מש"כ כ"ש שיצטרך לכבותה, אלא די"ל דדוקא בדלוקה לשם נ"ח יכבנה דעדיין שם הלילה הקודם עליו]. והריטב"א כתב כרש"י שהודלקה לשם מצוה מאתמול, ובכ"ז צריך לכבותה "דכל לילה ולילה בעיא הדלקה באנפי נפשה". ולפ"ז הא דקאמרי הכא ב"ה דמעלין בקודש אליבא דרש"י אינו כדין מעלין בקודש לגמרי דהא כל לילה הוא מצוה בפ"ע ואינו קשור לקודם, וב"ה נקטי ליה כעין אסמכתא בעלמא (וע"ע בס' נר מצוה גינצבורג דף לג ע"א, שבאותה שנה של נס חנוכה ביטלו את שמונת ימי חג הסוכות מחמת שברחו מהאויב, ועל כן סמכו ב"ש ההדלקה דוקא לפרי החג, שיעלה זכרון הנס לכאן ולכאן, ולא חששו למעלין בקדש).

ושמא אפש"ל בדעת רש"י כן גם מהמשך הגמ' דפריך מאי ממעט? ממעט זמן. ונימעוט נס? נס כל יומי איתיה, ופירש"י: מאי ממעט. המדליק בשאר ימים איזו מן השלש ממעט. כל יומי איתיה, שהרי כל שמנה הדליקו מן הפך, אבל זמן משהגיענו להתחלת זמן הגיענו. ע"כ. דלכאו' חזינן שבכל יום נחשב שהתחדש הנס של פך השמן, וברכת הזמן נתקנה על עצם החג וכיון שברכנוה בתחילה די לה. וכ"כ הריטב"א שם (כג. ד"ה נס), שכל הלילות הוו מצוה אחת, וז"ל: אבל זמן כולהון כחד יומא נינהו, פי' שכולם כמו מצוה אחת.

הן אמת שהרב שפת אמת (שבת כא:) יצא לחלק בין הנידונים בהא דכתיבנן דלדעת רש"י כל לילה הוי מצוה בפ"ע, וכתב: אבל א"כ יש להקשות לב"ה דמוסיף והולך, אמאי ממעט זמן בכל הלילות, הא ניתוסף מצוה חדשה בכל לילה. והגם דברכת זמן אפשר היא על גוף החנוכה ולא על ההדלקה, מ"מ היא גופא קשיא דעל מצוה חדשה מברכין זמן בכל מקום? ותו יש לעיין דהמג"א (סי' תרע"א סק"א) כ' דמי שיש לו שמן על ב' נרות ולחבירו אין לו כלום מוטב שיתן לחבירו משיהי' לו הידור מצוה ע"ש. א"כ נראה ג"כ דההידור אינו חשוב מצוה גמורה, דפשיטא דאינו מחויב להיבטל מהמצוה בשביל לזכות חבירו, וא"כ למה מברכין המהדרין כ"א ברכה לעצמו, וגם אם שכח לברך ונזכר אחר שהדליק עיקר החיוב, דאי ההידור אינו מצוה גמורה אינו יכול עוד לברך. אכן

נראה לומר בזה דודאי הוי מצוה גמורה ההידור, דכך הי׳ התקנה שהמהדרין יעשו המצוה באופן זה, אך מ״ש המג״א דיתן לחבירו, הטעם דאין ב׳ הנרות והג׳ חשובין ב׳ וג׳ מצות, וזה המהדר אינו עושה ג״כ אלא מצוה אחת כמו המדליק נר אחד, רק המצוה שלו הוא באופן זה, ונמצא דנחסר לו רק ההידור. וההידור צריך לבטל בשביל שיקיים חבירו עיקר המצוה. וא״ש ג״כ מה שאין מברכין זמן בכל ימי חנוכה, דלא ניתוסף מצוה חדשה דב׳ וג׳ נרות, דהיום הוי מצוה אחת כמו הנר א׳ דלילה ראשונה, אבל שפיר כל הב׳ וג׳ נרות מן המצוה הם. ולכן אם שכח לברך עדיין הברכה שייכא בי׳, דלמהדרין כל הנרות מעיקר המצוה הם כנ״ל. ע״כ. ולדבריו יוצא דאף שיש בנר חנוכה בחינה של מצוה חדשה בכל לילה, אינו מצוה חדשה לגמרי, אלא תוספת על עיקר ההידור. ועכ״פ בנ״ד, לו יימצא מי שירצה לעשות כב״ש, אין לו לחוש למעלין בקודש, מצד שכך היא דעת ב״ש בנידון זה לא לחוש למעלין בקודש מחמת דאית להו ענין להדליק כפרי החג, ואחר שכבר ביררנו שדברי ב״ש לא נדחו לגמרי בהך דינא לא נוכל למנוע ממנו לנהוג כן.

[ועפ״י בירור זה דהשפ״א, איכא נפקותות רבות בכל היחס אל הנרות הנוספים הנקראים ״נרות ההידור״, אי הם חלק מהמצוה ממש או תוספת עליה, ונתבאר ד״ז כמעט בכל הספרים ע״ע חנוכה שהבאתי בכל דברי, וראה בס׳ המועדים בהלכה (עמ׳ קנח), ועי׳ להגאון ר׳ בצלאל ז׳ולטי זצ״ל במשנת יעבץ (חנוכה סימן עד) שהאריך לברר גדר ההידור בנ״ח, ובמאי נח׳ בזה הרמב״ם והתוס׳ במהות ההידור, ובבירור שיטת מרן השו״ע והרמ״א והגר״א בזה. וע״ע להרב בנין אב שליט״א (ח״א סימן כו) שהאריך בזה לענין הדלקתם על ידי קטנים ועוד. ובחזו״ע חנוכה דן בנפקותות היוצאות מחקירה זו במקומות רבים, ומהם בעמ׳ כא, כג, לא, קלד, ועוד].

עוד רגע אדבר בבירור שיטת רש״י בדינא דהמהדרין. בגמ׳ (שבת כא:) מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ, וכתבו התוס׳ דמירי דליכא חצר אלא הבית פתוח לרה״ר, שאם יש חצר מצוה להניחו על פתח החצר, כדאמר לקמן חצר שיש לה ב׳ פתחים צריכה ב׳ נרות, וכן אמרי׳ נמי נר שיש לה ב׳ פיות עולה לב׳ בני אדם, משמע דהיינו ב׳ בתים [שחצרם משותפת ומניחים הנר בשמאל פתח החצר לרה״ר], ואם היו מניחים על פתח בתיהם [שסמוכים זל״ז] היה לזה מימין ולזה משמאל [כשיניחו הנר באמצע בין ב׳ הפתחים, וכ״ש דלא מסתברא שיניחוה משמאל הפתח השמאלי ביותר, דהפתח הימיני ייראה כמי שאינו מדליק כלל], אבל אי מניחין על פתח החצר אתי שפיר [כנ״ל]. ולרש״י מדליק בתוך החצר בפתח ביתו [ורש״י דייק

בלשונו כן עוד בהמשך ד"ה הרואה, שכתב: העובר בשוק ורואה "באחת החצרות" כו'. איברא שהריטב"א בדף כא: כתב בדעת רש"י דלא אתא למיסר בחוץ ממש והוכיח כן, וכ"כ רבינו ירוחם (נ"ט ח"א) בדעת רש"י וכ"ה להדיא ברש"י ב"ק כב. שמדליק ברה"ר. וכעי"ז כתב בחכמת מנוח, אלא שכתב שכ"ז רק היכא שדיורי החצר מרובין דאיכא פרסומי ניסא לדידהו, והיכא שהם מועטים צריך להדליק ברה"ר לרש"י, ואם הדליק בחצרו לא יצא (ולכאו' אם באנו לחלק בין מועטים למרובים אין לדבר סוף, ונחלק כן גם ברה"ר גופה, ואם היא עיר קטנה ואנשים בה מעט). אך הרשב"א הבין בדעת רש"י שצריך להדליקה בחצר בדוקא ולא בחוץ, ועל כן תמה עליו מאותם מקומות שמהם הכריח הריטב"א בדעת רש"י כדבריו], ומהמהרש"א דלהלן יוצא דלרש"י דוקא יניח בפתח הבית.

וכתב מהרש"א להעיר, דרש"י פי' לקמן [כצ"ל. והיינו בדף כג: בהא דנר שיש לו ב' פיות] לב' בני אדם, למהדרין העושים נר לכל אחד ואחד. עכ"ל רש"י. והוא לשיטתו, דפי' נמי בשמעתין דאין מניחין על פתח החצר, אלא על פתח בתיהם בחצר [דכיון ששניהם באותו בית שפיר מדלקי בפתח אחד]. והתוספות לא משמע להו לפרש לקמן [בנר דב' פיות] כפירוש רש"י, דהוה ליה למימר עולה לאיש וביתו כלישנא דקאמר הכא (כא:), אלא לב' בני אדם היינו לב' בתים. ועוד, לפי שיטת התוס' לעיל מהדרין מן המהדרין אין עושין נר לכל אחד ואחד. ודו"ק. עכ"ד.

והנה במאי דסיים דהא לשיטת התוס' המהדרין מהמ"ד אין עושין נר לכ"א, אינו מובן דהא רש"י כתב דאיירי הכא במהדרין בלבד, דבהו גם התוס' יודו כפשט הגמ' שכל אחד מדליק. וראיתי להרב גביע הכסף הכא מ"ש ליישב, ולא נתיישבו דבריו על לבי.

ושמא אפשר לבאר דבריו על פי מ"ש בחמד משה (סימן תרעא אות ב) דמחלוקת ב"ש וב"ה היתה על עיקר מצות נר חנוכה שהוא נר איש וביתו לב"ש פוחת והולך ולב"ה מוסיף והולך, אלא שהמהדרין הוסיפו שלא רק בעה"ב מדליק אלא כל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין העדיפו לעשות כעיקר המצוה שהוא נר איש וביתו דזה עדיף טפי, מטעמייהו דהתוס'. ומשו"ה השמיטו הטור ומרן בשו"ע את הדין של המהדרין. וכעין זה כתב בברכ"י (סי' תרעא סוף אות א), ובספר י"ב דרשות לריב"א (חנוכת יוסף דף מא ע"ב). ועי' בשפע חיים ח"ה (עמ' עג) מ"ש ע"ד. ובחי' מהרצ"א (אות ב) כתב דגם דעת רש"י כתוס' ש"המהדרין" מדליקים לכל אחד רק נר אחד בכל לילה, דאל"כ ליכא היכרא [ויוצא מדבריו חידוש דלולי דברי התוס' הוה מפרשינן דהמהדרין עבדי כמנהג האשכנזים היום וכשיטת הרמב"ם], וע"ז שפיר כתב

המהרש"א להוסיף ולבאר את התוס' דכשם שבמהדרין מהמ"ד אינם מדליקים כולם ביחד, כך גם במהדרין לבד כל אחד צריך להדליק רק נר אחד, וכששנים ידליקו בנר אחד עם ב' פיות אכתי ליכא היכרא. ודוחק.

ואפש"ל בכוונת מהרש"א באופן אחר, דהנה בבית הלוי עה"ת (דף ל ע"ד) כתב דלתוס' במהדרין ולרמב"ם במהדרין מה"מ אין כל אחד מדליק לעצמו נר, אלא בעה"ב מדליק עבור כולם [וראה לעיל בהערה מהרב גליא מסכת], ולזה כתב מהרש"א להכריח אמאי לתוס' א"א להעמיד בנר איש וביתו, דגם אם הם רק מהמהדרין אינם יכולים להדליק כל אחד בפני עצמו, כסברת התוס' במהדרין מהמ"ד [וכמובן א"א גם להעמיד בנר עם ב' פיפיות שבעה"ב אחד מדליק עבור אדם נוסף, דהלשון עולה לב' בנ"א משמע שהם בנפרד]. ושו"ר לג"ע החיד"א בברכ"י (סי' תרעא אות ה) שעמד על דברי מהרש"א וביאר באופן קצת שונה ממה שכתבתי. עי"ש.

ובעיקר מח' רש"י ותוס' חשבתי לבאר עפ"י מאי דנחלקו התוס' ריי"ד והריטב"א האם הפרסומי הוא לבני הבית או לאנשי הרחוב, ומהרמב"ם נראה דס"ל שהוא לבני רה"ר, שפסק כתי' הגמ' דאי לא אדליק בחצי שעה לא ידליק יותר [ובשעת הסכנה שמניחה של שלחנו מפסיד את מעלת הפרסומי], אך לריטב"א איכא פרסומי ניסא גם לבני ביתו. ועיין בכל זה בקונ' "ודרשת בחגך" חנוכה, להרב אבישי נתן מייטליס שהרחיב בזה את הדיבור. ושמא לתוס' המצוה היא לפרסם הנס לאנשי הרחוב וע"כ סברי שידליק בפתח החצר, ולרש"י הפרסומא לאנשי ביתו ועל כן לא בעי' להדליקו מחוץ לחצר (וכעי"ז כתב בדעת רש"י בקצרה הרב ראש יוסף אישקאפה רס"י תרעא). הן אמת דלפימ"ש הריטב"א הנ"ל ודעימיה בדעת רש"י דנמי ס"ל שצריך להדליק ברה"ר, א"א לומר כן. [ועי' בקונ' הנ"ל שהביא מח' נוספת, דלשיטת הרמב"ם חיוב ההדלקה הוא מדין הודאה, וי"א שהוא מדין פרסומי ניסא. וגם לפ"ז היה אפש"ל דרש"י סבר כהרמב"ם והתוס' כמ"ד השני. והדברים ארוכים לא עת האסף. וראה להגאון ר' זאב גינצבורג בספרו נר תמיד (מגלת חנוכה סימן ו) שהאריך והרחיב מאוד לברר יסודי כל המחלוקות שבדין זה, ובבירור גדרי ההידור לפרטיהן].

העולה מן האמור, דברי בית שמאי לא נדחו לגמרי מההלכה, ואין דין זה ככל הדינים שנפסקה ההלכה כב"ה לחלוטין, ורבים וגדולים הראו פנים לדינא לדברי בית שמאי, וכמו שכתב הריטב"א, שו"ת כנסת יחזקאל, מהרצ"א מדינוב, הגאון מחוסט בספר יוצר אור, הגאון קהלות יעקב, הגה"ק מצאנז קלויזנבורג בשפע חיים, הגרש"ז אוירבך, וכן צידד בביאור הלכה. ומ"מ לדינא הרוצה להחמיר צריך לשקול

בפלס מעשיו שלא תצא קולא וחורבא מחומרתו ויצא שכרו בהפסדו, ואם באנו להחמיר אין לדבר סוף, ולפני חומרא זו כתבו הפוסקים עוד חומרות רבות ושונות בהלכות ההדלקה, במה מדליקין והיכן ידליקו ומי ידליק ומתי ידליקו [וכמדומה שרובן נתקבצו בספר מועדים וזמנים], ואם יעשה כן בפני אחרים איכא למיחש ליוהרא [אך מצד תרתי דסתרי לכאו' אין לחוש, דכל אחד הוא נר נפרד מטעם שונה, ואינו כמו המתפלל מנחה וערבית יחדיו לפני השקיעה שי"א דהוי תרתי דסתרי, דהוא ממש באותה פעולה, וגם בזה המנהג לא לחוש להכי. ובפרט שהבאתי לעיל מי שכתב דיתכן דב"ה מודו לב"ש וכן איפכא], ומה גם לדידן הספרדים שקבלנו הוראות מרן השו"ע (אם כי הכא ביאר מרן בב"י דעבדינן כשיטת תוס' מכח המנהג ולא שכך נקבעה ההלכה עפ"י כללי ההוראה, ובפרט ששני עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם סברי דלא כתוס', ויש בזה אריכות דברים אם קבלנו הוראות מרן בכה"ג, ואפס קצהו כתבתי בקונטרסי הקטן "אדני המלך" (סימן א), העומד לעלות על מכבש הדפוס אי"ה). והנלע"ד כתבתי. והיעב"א.

ג.ב. ביאור במחלוקת ב"ש וב"ה ראה בספר אור ישראל למקובל הקדמון ר' ישראל יפ"ה (פפד"א תס"ב, דף קעח ע"א). ובס' פרי צדיק לחנוכה (אות ח). וע"ע בספר נרות שלמה להג"ר שלמה פישר (סימן ח) שהאריך בהא דתקנו ח' ימים כנגד פרי החג ובמח' הזקנים בצידון ועוד. וראה עוד בחידושי מנחת שלמה עמ"ס שבת להגרש"ז אוירבעך הנדפס בס' מנשים באהל [לע"נ הרבנית לאה אוירבך] שעמד בדברי הגר"א בביאור טעמי מח' ב"ש וב"ה. ובס' אור חדש לר' מאיר בלומפעלד, נ"י תשיז (חנוכה פ"ו).

הגאון רבי אהרן הכהן קוליק שליט"א
מח"ס מראה כהן

הארות על ספרי גם אני אודך הקשורים לחנוכה וספר בפרדס יוסף החדש על חנוכה וקבצים שונים

לכבוד הרה"ג ר' **גמליאל רבינוביץ** שליט"א. אשר גבו מסור למציאת יסודות איתנים, לבירור ההלכה, רבנים בני ישיבה נושאים ונותנים בדבריו, יברכהו צורהו, בשפע ברכה, והצלחה.

נהניתי עד למאוד מספריך גם אני אודך, ולחיבת קודש העליתי על הכתב, כמה חידושים שנתחדשו לי במה שדן כת"ר בספריו בענייני חנוכה, וכן בפרדס יוסף החדש על חנוכה, ובסופו בעניין ניטל.

גם אני אודך חנוכה.

א) שאלה: אדם שיש לו רק שמונה נרות לכל ימי חנוכה, ומדליק כל יום נר אחד על חנוכיה, ושאלתי, האם יש עניין שביום הראשון ידליק על כוסית הראשונה שבחנוכיה, וביום השני יניח הנר על מקום השני שבחנוכיה, וכן יתקדם הלאה כל יום בחנוכיה, כדי שיהיה היכר איזה יום היום, או אין עניין בזה?

תשובה: צורת המהדרין שתקנו חז"ל הוא בדרך ריבוי האור ע"י הדלקת ב' נרות ביום השני, ואינה תלויה במקום ההנחה בחנוכיה.

ב) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"א סעיף ו') כתב, מניחו למעלה מג' טפחים ומצוה להניחו למטה מי' טפחים, ואם הניחו למעלה מי' טפחים יצא. ע"כ. ובמשנה ברורה שם (ס"ק כ"ו) כתב, שבדיעבד אם הניחו למטה מג' טפחים יצא. ע"כ.

ושאלתי, באופן שיש לו אפשרות להניחו או למעלה מי' טפחים, או למטה מג' טפחים, מה עדיף שיעשה?

תשובה: בגובה עשרה, דלמעלה מעשרה אין קפידא, ומדינא יכול לכתחילה להניח עד גובה עשרים, ועוד דלשיטת סדר היום מצותו בכך (ועיין שע"ת סי' תרעא ס"ק ח משכ"ב בשם הא"ר, ומח"ב, ומקור חיים (בכרך) בקיצור הלכות סי' תרעא ס"ו), משאי"כ למטה מג' הוא רק בדיעבד, והוא רק למדליק בביתו כמ"ש הפ"ח בסי' תרעא ס"ו, דניכר לבני ביתו. ועוד דאף דיש היכר לבני ביתו יש צורך שיהיה פירסומא ניסא דומיא דמ"ש הרמ"א בסי' תרעא ס"ז, "ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה הכר כלל ואף כי

אין הכר רק לבני הבית מ"מ הכר קצת מיהא בעי".

ג) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"א סעיף ז') כתב, ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום. ע"כ. רציתי לשאול, בבית שיש לו ב' חלונות א' בדרום וא' בצפון, האם יש עניין שיניח בחלון שבצד דרום, או רק בבית הכנסת יש להקפיד שיניח בכותל הדרום?

תשובה: בבית הכנסת יש נפק"מ של צפון ודרום, דומיא דמעשה המנורה שבמקדש וכן משמע במור וקציעה סי' תרעה, דדווקא בבית הכנסת יש ענין דומיא דמקדש, דבבית הכנסת יש להדליקה בח"י טפחים כמנורה, משאי"כ ביתו.

ד) שאלה: במשנה ברורה (שם סוף ס"ק כ"ז) כתב, ובנרות בית הכנסת המנהג שהמנורה במקום גבוה. עכ"ל. רציתי לשאול אם אין אפשרות להניח המנורה בבית הכנסת במקום גבוה, האם יש עניין שיניח גם בבית הכנסת בפחות מעשרה טפחים, או שאין עניין, ואם אין אפשרות להניח במקום גבוה מאד, יניח אפילו בגובה י"ג טפחים?

תשובה: מש"כ המ"ב בסי' תרעא ס"ק כז, "ובנרות ביה"כ המנהג שהמנורה במקום גבוה", הם דברי הפמ"ג שכתב להדיא בסי' תרעה בא"א ס"ק ב, שבבית הכנסת מניחו למעלה מי', ועיין במור וקציעה בסי' תרעה, שכתב, דמקום הראוי לה הוא בח"י טפחים כמנורה, והיכא דלא יכול להניחו למעלה מי' טפחים, יכול להניחו אף בט' טפחים כדמשמע מהב"י בסי' תרעה.

ה) שאלה: אם יש בית הכנסת גדול, ויש עוד הרבה חדרים קטנים שמתפללים שם מניינים, האם צריך להדליק נר חנוכה בכל חדר וחדר, או שסגי במה שמדליק בחדר הגדול, שזה עיקר הבית הכנסת?

תשובה: כתב בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פט"ו ס"ז, בהכנ"ס שיש בו כמה חדרי תפלה, יש מקום להתיר להדליק נ"ח בכל בית תפילה עם ברכה, ומ"מ אם עתידים המתפללים בשאר המניינים להתאסף להתפלל יחד בבית המדרש הגדול בעוד שהנרות דולקות, אין לברך על ההדלקה, כיון שעיקר פרסומי ניסא יתקיים בראיית הנרות שבבית המדרש הגדול.

ו) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"א סעיף ח') כתב, חצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשתיהן מפני החשד. ע"כ.

רציתי לשאול מה הדין אם יש לו פתח מצד א', ומצד השני יש לו חלון, האם צריך ג"כ להדליק בחלון, או לא?

תשובה: עיין בהגהות הגר"ב פרנקל בסו"ס תרעא, שנשאר בצ"ע האם איכא חשד בחלון. ולכאורה בדין חלון אין חשד, דפתח דהוא עיקר

התקנה איכא חשד, ועוד דקימ"ל דהאידנא מדליק בפנים אין חשד כמ"ש הרמ"א בסי' תרעא ס' ח, וערוך השלחן סי' תרעא ס' כז.

ז) שאלה: בשו"ע או"ח (שם) כתב, חצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשתיהן מפני החשד. ע"כ.

אם יש לו ב' חלונות מב' רוחות, האם צריך להדליק בשתיהן, או לא?

תשובה: אין צריך להדליק בשניהם, כיון דקימ"ל דהאידנא דמדליק בפנים אין חשד כמ"ש הרמ"א בסי' תרעא ס' ח, וערוך השלחן סי' תרעא ס' כז, ועוד דבחלון ליכא חשד, וכ"כ בתשובות והנהגות ח"ג סי' טו אות ו, דאין חשד בב' חלונות.

ח) שאלה: חצר שיש לה ב' פתחים צריך להדליק בשתיהן נר חנוכה משום חשדא (שם), ולכאורה למה יש חשד, והא איכא למימר שהדליק וכבר כבתה ואין זקוק לה (שו"ע או"ח סי' תרעג סעיף ב)?

תשובה: השע"ת באו"ח סי' תרעג ס"ק ז, כתב בשם שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' מח, דכיון שאף שכבתה אין זקוק לה, מ"מ אסור לו ליטול את המנורה עד שיעבור חצי שעה, א"כ ליכא למיחש לחשדא כיון שרואים את המנורה ליכא חשדא, אבל בחצר שיש ב' פתחים כיון שאין בפתח השני מנורה איכא חשדא, ולא אמרינן שמא הדליק וכבתה.

ט) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"ג סעיף א') קיי"ל שאסור להשתמש לאור נר חנוכה, ויש לעיין האם זה דוקא שימוש ראיה שזה עיקר תשמיש נר, אבל שאר תשמישים לא אסרו, או שגם אסור לחמם עצמו נגד הנרות משום שהוקצו למצותן ואסרו כל הנאות?

תשובה: הטעם שאין משתמשים כתב המ"ב בסי' תרעג ס"ק ח, "כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל", וא"כ כל תשמיש שמשתמש בנר בין אם הוא לאורו או לחימום, ומצאתי שכתב כן בשו"ת שבט הלוי חי"א סי' קסד.

י) שאלה: היום מוכרים נרות שיש בהם ריח, וכשמדליקין אותם יש ריח טוב בכל החדר, האם מותר להשתמש באלו לנרות חנוכה, או שמא כיון דאסרו להשתמש לאורם אסור גם ליהנות מהריח של נרות חנוכה?

תשובה: כתב בשו"ת שבט הלוי חי"א סי' קסד, וז"ל, "כיון שאין הנר עצמו עומד לשייכות ריח, לא נכלל באיסור להשתמש לאורה, ועיין בש"ך יו"ד סי' קח ס"ק כז, דכל דבר שאין עומד לריח אין איסור בריח, ואפי' לפי מה שדחה הש"ך שם, מ"מ הא אסיק דכל דבר שנאסר מטעם דאקציה מדעתו

אינו נאסר אלא ממה דאקציה, ופשיטא דנ"ח לא אקציה אלא מהנר הדולק, לא מריח, שהוא דבר זר בתוכו", עכ"ל. ועיין באה"ל סי' תמג ד"ה אפי' חמצו.

יא) שאלה: קיי"ל כבתה אין זקוק לה (שו"ע או"ח שם סעיף ב'), ולמה אין חשש של חשדא שיחשדו אותו שלא הדליק, וכמו שחיישינן בחצר שיש לה ב' פתחים לחשדא, (שו"ע או"ח סימן תרע"א סעיף ח')?

תשובה: השע"ת באו"ח סי' תרעג ס"ק ז, כתב בשם שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' מח, דכיון שאף שכבתה אין זקוק לה, מ"מ אסור לו ליטול את המנורה עד שיעבור חצי שעה, א"כ ליכא למיחש לחשדא כיון שרואים את המנורה ליכא חשדא, אבל בחצר שיש ב' פתחים כיון שאין בפתח השני מנורה איכא חשדא, ולא אמרינן שמא הדליק וכבתה.

יב) שאלה: קיי"ל כבתה אינו זקוק לה (שו"ע או"ח סימן תרע"ג סעיף ב').

ורציתי לשאול אם ביום השלישי הדליק שתים ולא הספיק להדליק השלישי ונכבה השני, האם צריך להדליק שוב מדינא הנר השני, כיון שעדיין לא קיים ההידור שיהיו דולקים כל השלשה נרות יחד, או אין צריך?

תשובה: החיי אדם כלל קנד ס' כה, ושו"ת כתב סופר סי' קלה, ובית הלוי עה"ת ענייני חנוכה דף כט ע"ב, ומ"ב סי' תרעא ס"ק ח, וערוך השלחן סי' תרעא ס' י, ס"ל דביום השלישי אם הדליק שני נרות הנר השני לא הוי הידור, כיון דיש להדליק שלש נרות שני נרות לא הוי הידור, לפי"ז אין כאן הדלקה עושה מצוה בנרות ההידור, מכיון דכל זמן שלא הדליק את הנר השלישי לא הדליק עדיין את נרות ההידור, וכן כתב להדיא הב"ה בסי' תרעג ד"ה אם כבתה, וז"ל, "ונ"ל דכמו כן בעינן שבעת הדלקה יהיה כל הנרות לפי חשבון הימים, ואז נחשב למהדר מן המהדרין, וע"כ אם כבתה אחת קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור ולהדליקה", עכ"ל. ולפי האבי עזרי מ"ק הל' חנוכה, דס"ל דאף בשני נרות הוי הידור, כיון דמקיים את מצות ההידור בנר השני עוד לפני שהדליק הנר השלישי, א"צ לחזור ולהדליק דהדלקה עושה מצוה, (ועיין מש"כ על דברי האבי עזרי, שו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' קפא אות יא, שו"ת באר שרים ח"ג סי' לב, אות יא, שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' פד, ועיין מאמרים ומכתבים ח"ו מכתב תרנח-ט).

יג) שאלה: בשו"ע או"ח (שם סעיף ג) כתב, נר של חרס שהדליק בו לילה אחת נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה אחרת, אלא לוקח חדשים בכל לילה. עכ"ל. וקשה למה לא נאמר שיהיה כשר הנר של חרס שהדליקו בו, כיון שבא ע"י מצוות וזהו הודו והדרו, וכעין שכתב החתם סופר על מס' סוכה (דף לו

ע״א) דרוב הפעמים ע״י משמוש היד ורוב הנענועים נולדו בו [באתרוג] נימורים נימורים, וגם נקלף קצת מקומות מהעור העליון הקליפה החיצונה ונעשה כמנומר, וכו׳, נ״ל, דהוי הדר כיון שבאו ע״י מצוותו זהו הודו והדרו, וכו׳ וכשר הוא כעין גרדומים דאתו משיירי מצוה, וכעין מים משיורי טהרה, עכ״ד.

תשובה: הנה מצאתי שהסתפק בזה בשו״ת משנה שכיר או״ח ח״ב (הוצא׳ מכון ירושלים) סי׳ רט, ונשאר בצ״ע.

ונראה דיש לחלק דבנר של חרס הוא מאוס (עיין שבת מד ע״א), ויש בו ביזוי מצוה כמ״ש המ״ב בסי׳ תרעג ס״ק כט, ועיין מש״כ לעיל בסי׳ תרלט ס״ק ז. ומקור דין זה שאין מדליקין נ״ח בשל חרס כתב הטור בשם מהר״ם מרוטנבורג ע״פ מס׳ סופרים פ״כ ה״ג, ועיין בנחלת יעקב. וע״כ בפתילות שאין בהם מיאוס כתב השו״ע בסי׳ תרעג ס״ד, ״אין חוששין לפתילות להחליפם, עד שתכלה״, וכתב המ״ב בס״ק לא, ״שאין בהם בזיון מצוה דאדרבה הם נוחין להדליק יותר כשהם מודלקין כבר״ (ואולם יש נהגו להחליף כמ״ש בדרכ״מ ס״ק ו, וכה״ח ס״ק עב, ועיין מש״כ בליקוטי חבר בן חיים ח״ב ליקוטי או״ח עמ׳ לח, ושו״ת חתן סופר סי׳ סח). לעומת זה באתרוג הנידון אם יש בו חיסור בהדר כמ״ש החת״ס סוכה לו ע״א ד״ה והנה. וע״ע מש״כ בדברי החת״ס שו״ת זכר יהוסף סי׳ רכז אות ב, וילקוט הגרשוני או״ח סי׳ תרמח אות ו, ושו״ת ציץ אליעזר ח״ט סי׳ לב אות ג – ו, ומועדים וזמנים ח״ב סי קכד, ושו״ת להורות נתן ח״ח סי׳ נה.

והנה כדברי החת״ס כתב באמת ליעקב (קמינצקי) או״ח סי׳ תרמח ס׳ טו, וכתב בחזון עובדיה סוכות עמ׳ רנט הערה י, ״ולפע״ד לדידן מיהא דלא בעינן הדר בכל ימי חוה״מ, וכמו שפסק מרן בשו״ע סי׳ תרמט ס״ה, שכל הפסולים מחמת מומים (כגון חזזית ומנומר), זהו רק ביו״ט הראשון, אבל בשאר ימים כשרים. ודאי דמכשרינן בכה״ג. אבל לדעת הרמ״א שפוסל כל שבעה בחזזית וכיו״ב יש מקום לדון אם יסמכו על סברת החת״ס הנ״ל. אלא שבספר ישיב משה טורצקי עמ׳ פג, כתב בשם הרה״ג רי״ש אלישיב שאין נוהגים כאן לפי קולא זו, ע״ש. והסומך על החת״ס לא הפסיד, כי יש לו על מה שיסמוך. בפרט דהוי כעין ספק ספיקא להיתרא״, עכ״ל. ואולם בשו״ת תורה לשמה סי׳ קפב, ס״ל דשינוי מראה ע״י שימוש פוסל את האתרוג, ואפי׳ הכי במקום שאין בנמצא אתרוג לא ימנע מלזכות אחרים במצוה אע״פ שע״י שימושם יפסל ולא יוכל להשתמש בו למחר לפי שהיא מצוה דרבים ובפרט שהיא דאורייתא.

יד) שאלה: בביאור הלכה (סימן תרע״ה סעיף ג׳) כתב וז״ל, אשה מדלקת וכו׳, עיין משנה ברורה דיכולה להוציא

אפילו בעלה, אבל ידוע מה שארז"ל בברכות דף כ' בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם ששתו ובניו מברכין לו, ומה שאמר דקא מדליקי עלי בגו ביתאי, מפני שלא היה אז בביתו, ועיקר החיוב מונח על הבית. עכ"ל.

רציתי לשאול אם האשה לא נמצאת בביתה, אלא במלון וכדו', האם גם אז אמרינן שתדליק ותוציא את הבעל, כשהבעל לא נמצא שם, או שרק בבית אמרינן כן, וכמו שאמר מדליקי עלי בגו ביתאי?

תשובה: מדבריו משמע רק בבית. ובמקרה דידן האשה יש לה דין אכסנאי ואינה מדליקה, ואף במקרה דמדליקה כמ"ש השו"ע בסי' תרעז ס"א, כגון שיש לו פתח פתוח לעצמו (כימינו) הדלקה זו היא רק מדין חשד כמ"ש המ"ב שם בס"ק ה, וע"כ צריכה לצאת יד"ח בהדלקת ביתה כדין אכסנאי.

טו) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"ו סעיף א') כתב, המדליק בליל ראשון מברך ג' ברכות להדליק נר חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו, ע"כ. ואכסנאי שמשתתף בפרוטה עם בעל הבית שומע הג' ברכות מבעל הבית ועונה אמן אחרי הברכות.

ורציתי לשאול אם יש עניין שאחרי שבעל הבית בירך להדליק וענה האכסנאי אמן, שיברך עתה לבד האכסנאי הברכות שעשה נסים ושהחיינו, או שאין שום עניין וישמע מבעה"ב כל הברכות?

תשובה: כיון שיוצא יד"ח בהדלקת בעה"ב אין לו לברך ברכת הודאה על הנס כיון שיוצא בשאר ברכותיו הוי ברכה שאינה צריכה, ועיין בשה"צ סי' תרעו אות י', דכיון דיצא יד"ח אין לו לברך על הראיה.

ופשוט שאם היו כמה מדליקין שאחד יכול לברך ולהוציא את כולם כדתניא בתוספתא ברכות פ"ו ה"כ, "עשרה שהיו עושין עשר מצות כל א' [ואחד] מברך לעצמו היו עושין כולן מצוה אחת אחד מברך לכולן יחיד שהיה עושה עשר מצות מברך על כל אחת ואחת היה עושה מצוה כל היום אינו מברך אלא אחת היה מפסיק ועושה מפסיק ועושה [מברך] על כל אחת ואחת", וכ"פ השו"ע בכמה דוכתי באו"ח סי' ח ס"ה, וסי' ריג ס"א, סי' תלב ס"ב, ויו"ד סי' יט ס"ג, וסי' רסה ס"ה, ואה"ע סי' סב ס"ג.

טז) שאלה: מי שבירך להדליק נר חנוכה ונשפך השמן וצריך ליקח שמן אחר, האם צריך לחזור ולברך עוד הפעם כיון שמדליק הפתילה עם שמן שלא בירך עליו?

תשובה: יש לברך כמ"ש השו"ע או"ח סי' רו ס"ו, "נטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו, ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך אע"פ שהיה

מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון. הגה: רק שלא היה עליו דעתו לאוכלו (הגהות מיימוני פ"ד וכל בו ואבודרהם ותשובת מהרי"ל סי' צ"ב)".

ומצאתי שכ"כ הכה"ח בסי' תרעו ס"ק יא, בשם הרוח חיים אות א, דאם התחיל לברך הב' ברכות בחושבו שהיה שמן ולא נמצא כי שכחו מלתן שמן דאם השמן היה לפניו א"צ לחזור ולברך כדין ברכת הפרי.

יז) שאלה: במשנה ברורה (סימן תרע"ו ס"ק ח') כתב. ומ"מ מי שנוהג לומר הנרות הללו לאחר שהדליק הכל נמי שפיר דמי. עכ"ל.

מהו כוונת המשנה ברורה שהדליק הכל, האם גם נר השמש, או שכוונת המשנה ברורה על שאר הנרות, אבל לא השמש, שזה צריך להדליק לכו"ע אחרי אמירת הנרות הללו? והטעם?

תשובה: נרות החיוב, שהם כנגד לו' תיבות שבנרות הללו כמ"ש המ"ב בסי' תרעו ס"ק ח, וכה"ח ס"ק כח, ועוד לפי מש"כ הפמ"ג שם מ"ז ס"ק ה, וא"א ס"ק ג (ועיין בפמ"ג סי' תרעב א"א ס"ק ג), דהטעם שלא יהיה הפסק בין הברכה הוא רק לנרות החיוב.

יח) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"ז סעיף א') כתב, אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. ע"כ.

רציתי לשאול אם נהיה שריפה ח"ו מנר החנוכה, האם משתתף האכסנאי גם בנזקין של השריפה, או לא?

תשובה: קימ"ל שו"ע חו"מ סי' תיח ס' יב, דלא כר"י דאף בנ"ח חייב דהיה לו לישב, ולשמור שלא יזיק, וכתב התפארת ישראל ב"ק פ"ו ביכין אות נב, דלכאורה תניא לעיל (פ"ג מ"ו) דרץ לצורך שבת פטור משום דרץ ברשות, וא"כ גם בנ"ח הדליק ברשות, ותירץ שהא דפטור ברץ ברשות כיון שבמרוצתו א"א שישמור את עצמו, אבל בהדלקת נ"ח כיון שהיה לו לישב ולישמור פושע הוא וחייב.

על כן אכסנאי פטור, כיון דאף שמשתתף בפרוטה בשמן של בעה"ב כמבואר בשו"ע או"ח סי' תרעז ס"א, מ"מ כל שותפותו הוא במצות נ"ח, ולא בנזק שתלוי בפשיעת המדליק, וכמ"ש בהליכות שלמה מועדים פי"ג דבר הלכה אות יב, דהשותפות בנר אינה בתורת בעלות על השמן, אלא בהשתתפותו נעשה כאחד מבני הבית, ולכך נפטר בהדלקת בעה"ב.

ואף אם היינו דנים אותו כשותף גמור קימ"ל לגבי שותפים בגוף המזיק אם אחד מהם פשע בשמירתו והזיק, זה שפשע חייב והשותף פטור כמבואר בשו"ע חו"מ סי' תא ס"ב, ועיין מש"כ בש"ך ס"ק ה.

יט) שאלה: במשנה ברורה (סימן רל"ט ס"ק ט') כתב, אחז"ל [שבת דף

קנ"א ע"ב] הישן בבית יחידי והיינו בלילה אוחזתו לילית. עכ"ל. ונוהגים העולם להשאיר אור דלוק כשישן בחדר לבד (יעויין כף החיים שם ס"ק י"ז).

ורציתי לשאול האם מותר לישן בבית יחידי עם נר חנוכה, או שחשיב משתמש לאורו ואסור?

תשובה: מה דאסרינן הוא במשתמש בנ"ח עצמו כגון לבדוק מעות כמ"ש השו"ע בסי' תרעג ס"א, או להבדלה כמ"ש השו"ע בסי' תרפא ס"א, אבל לישן יחידי עם נר החנוכה אינו נחשב למשתמש בנ"ח כמ"ש המ"ב בסי' תרעג ס"ק יא, הטעם שאין להשתמש בנה"ח, וז"ל, "כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו ודווקא בזה שהוא עכ"פ תשמיש עראי, אבל כל שאינו משמש כלום רשאי לישב בביתו בשעה שנ"ח דולקת", וכתב שם בשה"צ אות יא, "היינו אפי' לא הדליק השמש אצלו כמו שנהוג, וביותר מזה כתב הפר"ח והובא בשע"ת (ס"ק ג), דלילך לאור נ"ח לראות שלא יכשל שרי דלא מחוייב להעצים עיניו דלא מקרי תשמיש".

כ) שאלה: ראובן נסע מביתו והשאיר מפתח ביד שכנו שמעון, והנה, לפני הדלקת נר חנוכה נשבר לשמעון בקבוק השמן שהכין לעצמו, האם מותר לו להיכנס לביתו של ראובן וליטול בקבוק שמן כדי להדליק נר חנוכה, על מנת להשיב לו שמן כזה למחרת?

תשובה: אף דקימ"ל טושו"ע חו"מ סי' רצב ס"א, שואל שלא מדעת הוי גזלן, כתב המ"ב בסי' תקפו ס"ק ט, "וכתבו האחרונים, דמותר ליטול שופר של חבירו בלא ידיעתו ולתקוע בו, דניחא ליה לאינש למיעבד מצווה בממונו כדאמרינן פסחים ד ע"ב, ובוודאי היה מתרצה, ורשאי לתקוע בו כל המאה קולות, אף על פי שאינו מדינא, כיוון שנהגו כן, בוודאי לא ימחה בזה" (ובארבעת המינים אף דניחא ביום הראשון פסול מצד שאול כמ"ש המ"ב בסי' תרמט ס"ק נא). וכתב בשעה"צ בסי' תקפו ס"ק כ, "ועיין לעיל בסי' יד במ"ב ס"ק יג, לענין טלית, וה"ה לענייננו דדוקא באותו מקום, אבל להוציאו מביתו לביהכנ"ס או איפכא אסור דאפשר שמקפיד עליו והוי גזל, ועיין עוד שם מש"כ בשם הפמ"ג".

לכאורה כל מה שהותר לו לשאול שלא מדעת כדי למיעבד מצווה בממונו של חבירו, הוא רק היכא שלא מוציא מרשותו, וא"כ בשאילת שמן שלא מדעתו הרי מוציאו לרשותו, ועוד דהוא רק היכא שלא פוגם את גוף החפץ כמ"ש הרמ"א באו"ח סי' יד ס"ד, (עיין מג"א ס"ק י). ואולם אם מכלה החפץ ומיד מחזיר מותר כמ"ש המ"ב בסי' א ס"ק ב, וז"ל, "ומ"מ חלילה לעבור שום איסור עבור חסרון נט"י כגון לעצור עצמו מלהשתין עי"ז או ליקח מים שהכין חבירו עבור עצמו אם לא שברור לו שיתן תיכף תמורתם אחרים ויש

שנכשלין בזה", עכ"ל. אבל היכא שמשתמש בממון חברו באופן שמוציא מרשותו או מכלה את גוף החפץ ולא מחזירו מיד לבעליו מנ"ל שמותר.

אלא דיש לומר, דהתם הוא במצוה דאורייתא ובהא מעכב גזולה, משאי"כ הכא בנ"ח הוא במידי דרבנן, ובהא לא מעכב כמ"ש השו"ע באו"ח סי' תרמט ס"ה, "כל אלו שאמרנו שהם פסולים מפני מומין שביארנו או מפני גזל וגניבה ביום טוב הראשון בלבד אבל בשאר ימים הכל כשר. הגה: ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים והכי נהוג". וע"כ אף בשמן גזול יש סברא להכשירו כמש"כ המ"ב בסי' תרעג ס"ק ב, בשם שו"ת שואל ומשיב מה' תליתא סי' שמט, "שמן גזו"ל צ"ע אי כשר לנ"ח", ועיין מש"כ בשו"ת ברכת יוסף (ידיד) ח"ג אות ח סי' כג, כד, כה. ובחזון עובדיה חנוכה הל' שמנים ופתילות ה"ט עמ' צז, כתב, שהמדליק בשמן גזול יצא יד"ח, אבל אסור לו לברך הברכות, ועיי"ש הערה יג.

וכל זה הוא לעניין דיעבד, ולכתחילה יש לו ליטול רשות. ומ"מ אם ברור לשואל שאם חבירו היה יודע היה מסכים שישתמש, יש לו להסתמך על דעת הש"ך בחו"מ סי' שנח ס"ק א, הואיל וברור לו שבעל החפץ מסכים, וכיון דאין לו אפשרות לבקש את רשותו, מותר לו להשתמש ללא רשות, ועיין מש"כ הקצות החשן סי' רט ס"ק ד, ושו"ע הרב הל' מציאה סכ"ז.

וודאי שאם יכול לשאול את חבירו לא סמכינן על החזקה כמ"ש המ"ב בסי' יד ס"ק יג בשם הפמ"ג.

כא) שאלה: שמעתי מגדול אחד שליט"א, שאלו שמדליקין נר חנוכה בפנים הבית לא יצאו כלל ידי חובתם, מה דעת הדר"ג שליט"א בזה?

תשובה: כל אחד צריך לנהוג כמנהגו, כיון דמאידך יש שסוברים דאף שאין סכנה המצריכה להדליק בפנים, מ"מ מצות נר חנוכה היא רק בפנים, ואם הדליק בחוץ לא יצא יד"ח, כמ"ש בשו"ת דבר יהושע (אהרנברד) ח"א סי' מ אות ח – ט, ועיין מש"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז או"ח סי' מו, ושו"ת שבט הלוי ח"ז סי' פד, לבאר את סברת הנוהגים בזמנינו כדעת הרמ"א, ועיין מש"כ בחזון עובדיה חנוכה עמ' לז, לחזק את דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' חנוכה ה"ז ושו"ע בסי' תרעא ס"ה, שמדליק בחוץ.

מ"מ אתה הראת לדעת שכל אחד צריך לקיים את מנהגו, כיון שלשני הסברות לא יוצא יד"ח אם לא מדליק כמנהגו.

כב) שאלה: בשו"ת שבט הקהתי (להגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א), ח"ג סימן ר"א, [והובא בספר פסקי תשובה להגאון רבי שמחה ב"צ א. רבינוביץ שליט"א, סימן תרע"ג אות ט'] כתב, בענין מה שנפוץ מאד לאחרונה להניח כוסיות זכוכית בתוך

בית הקיבול של המנורה, שלכאורה מורידו מדרגת כלי כסף לדרגת כלי זכוכית, שהרי הנחת השמן וההדלקה היא בתוך כלי זכוכית, וכתב ליישב מנהג העולם לא להקפיד על כך, כי הכוסיות בטלים לגוף המנורה, וכשם ששנינו במס׳ כלים (פי״ג מ״ו) עץ המשמש את המתכת מקבל טומאה אע״ג דפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, מ״מ כיון שמשמש את המתכת בטל אליו ונעשה כמוהו, א״כ הוא הדין בנידון דידן שנחשב כמדליק בכלי כסף. עכת״ד. מה דעת הדר״ג שליט״א בזה?

תשובה: המ״ב בסי׳ תרעג ס״ק כח, כתב, וז״ל, ״כתבו הספרים שטוב כל אחד שיטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו וכן הנרות יעשה יפה״, עכ״ל.

ומה העדיפות בהידור כתב הכף החיים בסי׳ תרעג ס״ק ס, בשם החסד לאברהם מעין ב׳ נהר נח, דישנם טו׳ מיני כלים הראויים לנ״ח להדלקה וכל הקודם משובח עי״ש.

ומשמע מהחסד לאברהם, שצריך לעשותם כלי, כיון שהכלי הוא בכלל הנר, וכמ״ש בשו״ת אבני נזר או״ח סי׳ תק, בדעת החסד לאברהם (ועיין בחזון עובדיה חנוכה עמ׳ לד, אם בנר שעוה בעי כלי), וכ״כ בשו״ת שבט הלוי ח״ח סי׳ קנז, דלשיטת החסד לאברהם הכלי הוא בכלל הנר, ולא בטל לגוף המנורה, אבל לדעת השבט הלוי כוסיות הזכוכית בטלות למנורה, וכ״כ בהליכות שלמה חנוכה פט״ו ארחות הלכה הערה 17.

ולענין עצם הראיה שכתב בשו״ת הקהתי ח״ג סי׳ רא, להוכיח ממתניתין כלים פי״ג מ״ו, יש לדחות, דהתם הוא משום טומאה וטהרה, ובמנורה יתכן דלא בטילי דהתם יש מעלה איך בהידור דומיה דהמנורה וכמ״ש החסד לאברהם.

ואמר לי הרה״ג ר׳ אברהם שלום אליהו שליט״א, שהרה״ג ר׳ יעקב יוסף זצ״ל בנו של הראשל״צ הרה״ג ר׳ עובדיה יוסף זצ״ל, אמר בשם סבו הראשל״צ הרה״ג ר׳ מרדכי אליהו זצ״ל, שהזכוכית בטלה למנורה והוכחתו ממשנה הנ״ל דכלים, ואולם הרה״ג ר׳ יעקב יוסף זצ״ל, לא ס״ל כוותיה כיון דיש לדחות מטעם שבארתי.

כג) שאלה: האם מותר לכהן להדליק בשמן תרומה נר חנוכה או שבת.

כד) שוב שאלתי: מה הטעם שאסור?

תשובה: אפי׳ ישראל באין לו שמן חולין יכול להדליק, כדמשמע ירושלמי תרומה פי״א ה״ה, וכ״פ הרמב״ם פי״א מהל׳ תרומות הי״ח, ועיין מקראי קודש חנוכה סי׳ יט, שמתיר לישראל, ולא מחלק בין יש לו, ובין אין לו, ועיין ישעות יעקב סי׳ תרעג ס״ק א, שכתב, דלא חיישינן שמא יסתפק הישראל מהשמן, וכתב בשו״ת נודע ביהודה תנינא או״ח סי׳ צו, דכיון

דאין מדליקים שמן שריפה בלילה לפי שאין שורפין קדשים בלילה, א״כ יהיה מותר להדליק נ״ח בשמן שריפה רק אם מדליק בתחילת השקיעה, ולהלכה העלה דאף בלילה שרי, ועיין שו״ת שואל ומשיב מהדורא רביעאה ח״א סי׳ מא, שהאריך בעניין נ״ח משמן שריפה, וכתב, שמותר להדליק בלילה, וכ״כ בספר יהושע פסקים וכתבים אות יט.

כה) שאלה: במשנה ברורה הלכות חנוכה (סי׳ תרפ״ב ס״ק ד׳), הביא בשם הא״ר דאם שכח לומר על הניסים בתפילה, יאמר ״קודם יהיו לרצון״, דרך בקשה יהי רצון שיעשה לנו ניסים וכו׳, ע״כ.

האם הכוונה קודם יהיו לרצון הראשון, דהיינו מיד אחרי המברך את עמו ישראל בשלום, או הכוונה קודם יהיו לרצון השני, דהיינו בסוף אלקי נצור?

תשובה: מהמ״ב בסי׳ קיט ס״ק יב, משמע קודם היהיו לרצון הראשון, אך בכף החיים סי׳ קיט ס״ק טו, כתב להדיא קודם היהיו לרצון השני, וכ״כ מאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פ״ס ס״ה, בשם עוד יוסף חי.

כו) שאלה: מדוע אין מזכירין בברכת מעין שלש את ענין החנוכה.

תשובה: בשו״ת מנחת עני (ספיר) או״ח סי׳ ב, ביאר ע״פ מאי דאמרינן ברכות כט ע״א, ״אמר שמואל כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו חוץ ממוצ״ש ויו״ט מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת מתקיף לה מר זוטרא וניכללה מכלל הביננו ה׳ המבדיל בין קודש לחול, קשיא״, וכתב ברבנו יונה דאפי׳ הכי הלכה כשמואל, והיינו טעמא דלא תיקנו מעין הבדלה, מפני שהבדלה אינה ברכה בפני עצמה, אלא כוללים אותה בברכת חונן הדעת, ואם היו אומרים מעין הבדלה, היה נראה שהבדלה היא ברכה בפני עצמה, כיון שתיקנו לומר מעין הבדלה כמו מעין שאר הברכות, ולפי זה י״ל דהיינו טעמא דהתוס׳ ברכות מד ע״א בד״ה על העץ, שכתבו שהמנהג שלא להזכיר שבת ויו״ט בברכת מעין שלש, כדי שלא יהא נראה שהזכרת מעין המאורע היא ברכה בפני עצמה, אולם שיטת הירושלמי ומנהגנו להזכיר מעין המאורע, משום שיש לחלק דשאני הבדלה בתפלה שאין לה קביעות ברכה לעצמה בשום פעם, אבל הזכרת שבת ויו״ט בברהמ״ז, אם טעה ולא הזכיר בבונה ירושלים צריך לומר ברוך אשר נתן וכו׳, ולכן אין לחוש פן יהא נראה כאילו היא ברכה בפני עצמה, ולפי״ז א״ש מה שאין מזכירין מאין המאורע בחנוכה משום שאין לה קביעות ברכה בפני עצמה. ועוד בעניין עיין מש״כ בשו״ת מהר״ם מרוטנבורג סי׳ ע, ולבוש או״ח סי׳ רח סי״ב, והו״ד בא״ר סי׳ תרפב ס״ק ב.

כז) שאלה: מעשה היה שנפלה המזוזה לפני הדלקת נר חנוכה, ושאלתי מה

צריך לעשות קודם, האם קודם להניח המזוזה ואח"כ להדליק נר חנוכה, או להיפך?

תשובה: שו"ע סי' תרפז ס' ב, "מבטלים ת"ת לשמוע מקרא מגילה ק"ו לשאר מצות של תורה שכלם נדחים מפני מקרא מגילה שאין לך דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברים (כדי צרכו), שהפוגע בו קוברו תחלה, ואח"כ קורא. הגה, וכל זה לא מירי אלא בדאיכא שהות לעשות שתיהן, אבל אם אי אפשר לעשות שתיהן אין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה, והא דמת מצוה קודם היינו דווקא בדאפשר לו לקראה אח"כ", וכתב המ"ב בס"ק יא, "ועיין בט"ז שהביא בשם רש"ל וב"ח דתמיד מקרא מגילה קודם משום פירסומי נסא, והגר"א בבאורו ג"כ סובר הכי עי"ש", ולפי"ז ה"ה פרסומי ניסא דחנוכה, ועי"ש במ"ב ס"ק ט, דה"ה מילה ומגילה בדאיכא שהות לקיים שתיהן מגילה קדמה משום דהוי פרסומי ניסא.

כח) שאלה: מה הדין בקטן שהגיע לחינוך שהדליק נרות חנוכה, האם מותר להשתמש בהם או לא, והספק הוא האם גם לגבי מצוות של קטן אמרינן שהוקצה למצותו?

תשובה: אסור.

כט) שוב שאלתי: מה הטעם בזה והרי אינו מצווה מעיקר הדין רק מדין חינוך?

תשובה: הוקצה למצותו מדין חנוך הדלקת נ"ח.

ל) שוב שאלתי: דהא תנן במסכת סוכה (מה.) מיד תנוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן, ופירש"י שם דהכוונה שהגדולים שומטים את הלולבים של הקטנים ואוכלים את האתרוגים של הקטנים, ומבואר שם בגמ' (מז:) דלרבי יוחנן דס"ל דאתרוג בשביעי אסור משום מוקצה דרק את האתרוגים של התינוקות מותר לאכול בשביעי, ולא אתרוגים של גדולים, ופירש"י שם דשל קטנים מותר משום דלא הוקצו למצוה גמורה, ומשמע משם דבמצוה של קטנים לא אמרינן שנעשה מוקצה?

תשובה: לפרש"י בסוכה מה ע"א, ומו ע"ב, שהגדולים אוכלים את האתרוגים של הקטנים, והוי כהתנו ולא הקצו למצוה גמורה, לכן לאחר המצוה מותר לאכול כדין התנה כמ"ש השו"ע באו"ח סי' רעט ס"ד, וסי' תרלח ס"ב, וגזל ליכא משום הפקר בי"ד הפקר כמ"ש הרמ"א בדרכ"מ או"ח סי' תרצו ס"ק ה, ומצאתי שקדמני בתפארת ישראל סוכה פ"ד מ"ז יכין אות לו, שכתב, וז"ל, "[ואילה"ק למה האתרגוים של הקטנים לא אתקצאי, הרי עכ"פ מצוה דרבנן איכא גם באתרוג שלהן, דהרי קטן היודע לנענע חייב בלולב [כספ"ג דסוכה], וא"כ מ"ש ממותר מנר חנוכה דנמי מדרבנן, ואסור משום מוקצה [כרא"ש פ"ב דשבת אות ט'],

ואף דהתם דוקא בנותר מתוך שיעור הדלקתו, ולא נעשה בו עדיין המצוה שאתקצי לה, משא"כ הכא כבר נטלו בו, עכ"פ ה"נ אתקצי לכולא יומא, ונ"ל דהכא בתינוק אף שהגיע לעונת נדרים אינו יכול להקצות הלולב, מדאינו שלו רק של אביו, ואביו מדיודע דעושין כן לשמחה, כהתנה בפירוש דמי [ועי' ברט"ז ססי' תרל"ח, ומ"ש בקופת הרוכלין בדיני מוקצה סי' ח']", עכ"ל. והנה לפי דבריו שאינו יכול להקצות לפי שאינו שלו, אמאי הוסיף שאביו יודע שעושה כן לשמחה חשיב כהתנה בפירוש, אלא מוכח מדבריו שאף שאינו שלו היה צריך אביו להקצות ולאסור מדין חינוך, אלא כיון שעושה לשמחה חשיב כהתנה בפירוש.

ולפי' התוס' בסוכה מה ע"א, שהתינוקות אוכלין את האתרוגים מלבד שי"ל דהתנו, י"ל דמדובר בתינוקות שלא הגיעו לחינוך, וע"כ לאחר המצוה אוכלין, דאי הגיעו לחינוך לר' יוחנן דס"ל דלכולי יומא אתקצאי ליכא לחלק בין קטן לגדול דהא מטעם חינוך למען לא יסור אביו צריך להפרישו, וי"א שאף בי"ד (והוא דעת התוס' בשבת קכא ד"ה ש"מ), עיין שו"ע או"ח שמג ס"א, וכן מוכח מפי' המשניות על הרמב"ם סוכה פ"ד מ"ו, דלא הגיעו לחינוך, וז"ל, "ולפיכך אמר התינוקות שאינם מדקדקין במותר ובאסור", עכ"ל. ואי הגיעו לחינוך על אביו להפרישו ועיין בב"י שם, שלדעת הרמב"ם צריך להפרישו מכל איסורים, ואף מאיסור דרבנן. ועיין מש"כ במסגרת זהב על התפא"י, ושו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ב סי' ט [והנה מצאתי בחשוקי חמד סוכה מו ע"ב, "ונראה דיש בזה צד מצוה של שמחת הרגל, ולכן מותר אף לספות לו כמבואר בתוס' פסחים (דף פח ע"א ד"ה שה) דבמקום מצוה מותר לספות לקטן איסור". ובמחילה מכת"ר דבריו תמוהים, דדברי תוס' איירי שעצם האכילה חשיב מצוה ולכך הותר הדבר, ולהכליל את מצות שמחת הרגל לזה דבר רחוק הוא].

לא) שוב שאלתי: לפי"ז מה הדין בקטן שלא הגיע לחינוך והדליק נרות חנוכה, האם מותר להשתמש בהם?

תשובה: אם לא הגיע לחינוך אין במעשיו כלום, דאין בידו להקצות.

לב) שאלה: בשו"ע (תרע"ו ס"ג) מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו.

ויש להסתפק אם רואה נרות חנוכה לאחר שכבר דלקו חצי שעה, האם יכול עוד לברך ברכות אלו, או שכיון שמעיקר הדין כבר נגמר המצוה ויכול לכבותם [כמבואר בסימן תרע"ב ס"ב יעו"ש], א"כ כבר אינו נר של מצוה ולא שייך לברך ע"ז?

תשובה: נלענ"ד כיון דלאחר השיעור הרי יכול להשתמש לאורה כיון דנגמר זמן מצותו כמ"ש בשו"ע סי' תרעב ס' ב, ואף הב"ח שם שאוסר, הוא מטעם דהוקצה למצותו, ולא מצד שעכשיו הוא זמן המצוה. בשו"ת התעוררות התשובה ח"א סי' קנד, הסתפק בשאלה זו, ולעיל בסי' סז, כתב, דרק בתוך שיעור חצי שעה יכול לברך דאז הוא זמן מצותו, וע"כ בספק אם דולק בתוך שיעור מצוותו לא יברך כשרואה אותו, אלא משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, וכ"כ השד"ח ח"ט מע' חנוכה אות ג, דכבר נעשית מצותו אינו מברך, ועיין חזון עובדיה חנוכה עמ' קמא, אולם בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פ"ט הי"ב, כתב, דיכול לברך.

לג) שאלה: עוד יש להסתפק מה הדין אם כבר כבה הנר הראשון ונשארו לדלוק רק שאר הנרות, האם יכול הרואה לברך עליהם, או שכיון שהם רק נרות של מהדרין והנר שהודלק לעיקר המצוה כבר כבה א"כ אינו יכול לברך?

תשובה: כתב הב"י בסי' תרעב ס' ב, בשם האורחות חיים (לוניל) הל' חנוכה אות י, "מי שלא הדליק בליל ג' אלא שתי נרות וכו' והחמירו שידליק מה שחסר להדליק, ואין צריך לברך פעם אחרת כי הברכה שעשה בתחלה על חיוב כל הנרות עשאה", עכ"ל. משמע מדבריו דהיכא דהייתה דעתו על כולן אינו חוזר ומברך, אבל היכא דלא היה דעתו מברך על נרות ההידור, ועיין א"ר שם ס"ק ז, דדייק כן מדברי הלבוש, ועיין פמ"ג שם א"א ס"ק ג, שקדמני, ודייק זאת מדברי הב"י, וע"כ כיון דיש לברך על נרות ההידור הרי דיש לרואה לברך עליהם, אבל הפמ"ג שם הובא במ"ב ס"ק ו, ס"ל דאין מברכים על נרות ההידור, וע"כ יהרהר בלבו, ועיין חזון עובדיה חנוכה עמ' קמ, אולם בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פ"ט הי"ב, כתב, דיכול לברך.

לד) שוב שאלתי: מה הטעם דס"ל למעכ"ת שאפשר לברך ברכות הרואה גם על נרות ההידור, והרי אנן קי"ל להלכה דהמדליק אינו יכול לברך על נרות ההידור [אם שכח לברך על הנר הראשון וכבר כבה] וכמבואר בתשובת רעק"א (מ"ת סי"ג) שהעתיקו המשנ"ב (תרע"ו סק"ד)?

תשובה:כבר בארתי דברי בתשובה הקודמת, ומש"כ בתשובת רעק"א מ"ת סי"ג, והו"ד במשנ"ב בסי' תרעו סק"ד, דהמדליק אינו יכול לברך על נרות ההידור, קאי על ברכת להדליק ולא על ברכות על הניסים ושהחינו כמ"ש להדיא המ"ב שם, וכתב בשעה"צ ס"ק ח, טעמו "דלא גרע מרואה נר חנוכה דמברך ב' ברכות אלו[שם]".

לה) שאלה: עוד יש להסתפק האם יכול לברך ברכות אלו על נרות שהודלקו בביהכנ"ס?

תשובה: בחזון עובדיה חנוכה עמ׳ קמג, כתב, שבתוך ח״ש של זמן הדלקתם יכול לברך, ובשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פ״ט הי״ג, כתב, דיכול לברך, ולא חילק בין תוך ח״ש לאחר ח״ש.

לו) שאלה: עוד יש להסתפק האם הרואה יכול לברך ברכת שעשה נסים על נרות חנוכה שהדליק קטן שהגיע לחינוך?

תשובה: באשל אברהם (בוטשאט) סי׳ תרעט הסתפק בעניין, ואמר שיש להרהר את הברכות, אולם בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פ״ט הי״ג, כתב, דיכול לברך.

לז) שאלה: עוד יש להסתפק מה הדין במי שרואה נרות חנוכה מפלג המנחה ולמעלה ואח״כ לא יראה, ואין מדליקים עליו בביתו, האם יכול אז לברך ברכת שעשה נסים על הראיה דומיא דהמדליק בעצמו שקיי״ל דבשעת הדחק יכול לברך מפלג המנחה ולמעלה [כמבואר בסימן תרע״ב ס״א]?

תשובה: בשו״ת אפרקסתא דעניא ח״א סי׳ קלא, ושו״ת התעוררות התשובה ח״ג סי׳ כה אות ג, הסתפקו בעניין, ובשו״ת קנין תורה בהלכה ח״א ח״ז סי׳ נא-ב, הביא שכן הסתפק האמרי אמת מגור, וכתב דלפי מש״כ השו״ע בסי׳ תרעג ס׳ ב, דאפי׳ כבתה בע״ש קודם קבלת שבת מבע״י אינו זקוק לה מטעם דנחשב שקיים מצותו במה שדלק קצת, ואפי׳ לרמ״א ורש״ל בט״ז שמחמירים להדליקו, אבל לא יברך מטעם שכבר יצא ידי״ח, א״כ שפיר י״ל דמי שראה אז בשעה שדלק יוכל לברך כמו ברואה בלילה, וכ״כ בחזון עובדיה חנוכה עמ׳ קמב.

לח) שאלה: בהא דקיי״ל דמדליקים נ״ח משמאל הפתח כדי שיהא מסובב במצוות ע״י נ״ח משמאל ומזוזה מימין (תרעא ז), יש להסתפק מה הדין במי שהדליק נ״ח משמאל, ובא חבירו להדליק אחריו, היכן ידליק בימין או בשמאל, דלכאורה אפשר לומר דעדיף שידליק בימין כיון דממילא יהא מסובב במצוות ע״י הנ״ח משמאל שהדליק חבירו, וא״כ ימין עדיף משום דחשוב, ומה שמדליקים תמיד בשמאל היינו משום דהמעלה דשיהא מסובב במצוות עדיף ממעלה דימין, משא״כ כאן דבלא״ה מסובב במצוות א״כ עדיף להדליק בימין?

תשובה: לא, כיון דצריך להיות מסובב במצוות בזה שמזוזה מימין ונ״ח משמאל, כמ״ש השו״ע בסי׳ תרעא ס״ז.

לט) שוב שאלתי: מדוע לא עדיף שידליק בימין, והרי בלא״ה הוא מסובב במצוות ע״י הנ״ח שהדליק חבירו?

תשובה: העניין שיהא מסובב במצוות שלו, וכמש״כ בשאילתות פ׳ וישלח סי׳ כו, ״מניח את המנורה על

הפתח מצד שמאל כדי שתהיה המזוזה בימין והמנורה בשמאל ובעה"ב בטלית מצויצת באמצע", וכ"כ המאירי שבת כב ע"א, והריטב"א מוה"ק שם.

מ) שוב שאלתי: לפי"ז מה הדין במי שמתאכסן אצל בית חבירו ומדליק שם נרות חנוכה האם צריך להדליק בשמאל, או שכיון שאין המזוזה שם מצוה שלו שהרי הוא אינו דר שם בקביעות ואין לו חיוב מזוזה שם, וא"כ ליכא הטעם דשיהא מסובב במצוות כיון שאין זה מצוה שלו, וידליק בימין?

תשובה: מדליק בשמאל כיון דצריך להיות מסובב במצוות בזה שמזוזה מימין ונ"ח משמאל, כמ"ש השו"ע בסי' תרעא ס"ז.

מא) שוב שאלתי: דלכאורה ב' תשובות אלו סותרות זו את זו דמ"ש מדליק במקום שכבר הדליק חבירו דס"ל למעכ"ת דאעפ"כ ידליק בשמאל, משום דאל"כ לא יהא מסובב במצוות דאין זה מצוה שלו, ומ"ש במדליק בבית חבירו שהמזוזה אינה מצוה שלו ואעפ"כ ס"ל למעכ"ת דידליק בשמאל כדי שיהא מסובב במצות מזוזה של חבירו?

תשובה: מש"כ מסובב במצוות שלו, כוונתי שכאשר יש מזוזה בימין אף במקום שהוא לא בעל הבית מדליק נ"ח בשמאל ואין משמעות להיות מוקף במצוות הדלקת נ"ח של חבירו. ובמקרה שאם שני הפתחים סמוכים זה לצד זה, ומזוזה בפתח הימני בלבד אז יש משמעות להיות מוקף במצות חברו כיון שאין את מצות מזוזה כמ"ש בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' מא, וכ"כ בא"ר סי' תרעא ס"ק ט, וכיו"ב כתב במקור חיים בקיצורי הלכות סי' תרעא ס"ו, וז"ל, "אם אין מזוזה ויש ב' מדליקין. מדליק אחד מזה, ואחד מזה, זכרון משה סי' יא", עכ"ל.

מב) שאלה: בשו"ע (תרעא ז) איתא דבביהכ"נ מניחים את הנרות חנוכה בכותל דרום כנגד המנורה, יש להסתפק האם דין זה הוא רק בביהכ"נ או גם בביתו וכגון בשעת הסכנה שמניחו בתוך ביתו שיניחו בכותל דרום כנרות המנורה ?

תשובה: בבית הכנסת שהוא מקדש מעט כדאמרינן מגילה כט ע"א, יש נפק"מ של צפון ודרום, דומיא דמעשה המנורה שבמקדש, וכן משמע במור וקציעה סי' תרעה, דדווקא בבית הכנסת יש ענין דומיא דמקדש, דבבית הכנסת יש להדליקה בח"י טפחים כמנורה, משאי"כ ביתו.

מג) שוב שאלתי: מה הטעם בזה והרי גם הנ"ח שבבית הם זכר למקדש וכמש"כ הר"ן דמשו"ה אסור להשתמש לאורה משום דתקנוהו דומיא דנרות המנורה שאסורים בהנאה, וא"כ גם לענין כותל דרום י"ל כן שגם בבית יניחו זכר למקדש?

תשובה: מה שכתב הר״ן שמדמים למקדש הוא רק לענין דומיא דנרות המנורה ולכן אין נהנים מאורה, ולא לענין דומיא לענין מעשה המנורה שהוא שייך רק בבית הכנסת שהוא מקדש מעט כדאמרינן מגילה כט ע״א, שבו יש נפק״מ של צפון ודרום, דומיא דמעשה המנורה שבמקדש, וכן משמע במור וקציעה סי׳ תרעה, דדווקא בבית הכנסת יש ענין דומיא דמקדש, דבבית הכנסת יש להדליקה בח״י טפחים כמנורה, משאי״כ ביתו.

מד) שאלה: הנה ידועים דברי מרנא ורבנא החזון איש זצוק״ל אשר הורה שבחורי ישיבה ידליקו נרות חנוכה בחדר האוכל של הישיבה ולא בחדר השינה, מה דינם של בחורי ישיבות שאוכלים בישיבה אך אינם ישנים בישיבה אלא בביתם, היכן ידליקו נרות חנוכה?

תשובה: משמע דהחזו״א ס״ל דאזלינן אחר מקום אכילתם, ומ״מ מוטב שיאכלו בביתם, ושם יברכו, וכן משמע מתשובות והנהגות ח״ב סי׳ שמב אות יא (ועיין מש״כ בח״ג סי׳ טו אות יג), וכ״כ בשו״ת מנחת יצחק ח״ז סי׳ מח.

מה) שאלה: לשיטת הרמ״א שכל בני הבית מדליקים נרות חנוכה (סימן תרע״א סעיף ב׳), וכן בחורי ישיבה מדליקים בישיבתם, מה דינם של בחורים הנוסעים לביתם לשבת חנוכה, וחוזרים במוצאי שבת לישיבה, היכן מקום הדלקתם האם בביתם ששם הם נמצאים בזמן ההדלקה, או בישיבה ששם הוא מקום דירתם הקבוע ויצטרכו להדליק בשעה מאוחרת כאשר יגיעו לישיבה?

תשובה: בישיבה ששם מקום דירתם.

מו) שאלה: אם מדליק נרות חנוכה מחוץ לבית במקום שיש רוחות, ולצורך כך מניח את הנרות בתוך ארון זכוכית, וברגע ההדלקה הנרות אינן יכולים לעמוד ברוח מצויה, והוא סוגר את הארון מיד לאחר ההדלקה, האם יוצא ידי חובה בהדלקה זו?

תשובה: יצא, דלא הוי פשיעה כמדליק במקום הרוח, וכ״פ שו״ת שלמת חיים החדש סי׳ רסא (ה נב), שו״ת הר צבי או״ח ח״ב סי׳ קיד, שו״ת אז נדברו ח״ו סי׳ יב, ותשובות והנהגות ח״ב סי׳ שמב אות ח.

מז) שאלה: אדם שהכין נרות שעוה להדלקה וסידרם להדלקה, ולאחר מכן הביאו לו שמן זית להדליק בו, האם יסיר את הנרות וידליק בשמן, או שמא הוכנו הנרות למצותן וצריך להדליק בהם?

תשובה: בדבר זה נחלקו השבו״י ח״א סי׳ לז, ובח״ב סי׳ ל, והח״צ סי׳ מה, ועיין ברכי יוסף סי׳ תרעג ס״ק ג, ובאר היטב שם ס״ק א, ושע״ת שם ס״ק א, ושו״ת אלף לך שלמה סי׳ שעז,

וערוך השלחן שם ס' ו, ושו"ת פרי השדה (דייטש) ח"ג סי' קט, ושו"ת שבט הלוי ח"ג סי' עט.

מח) שאלה: מה שאמרו בגמרא בשבת (כ"א ע"ב) דזמן הדלקת נר חנוכה הוא "עד שתכלה רגל מן השוק", האיך נקטינן להלכה, האם הכוונה לרגל ישראל דווקא, או גם לרגל עכו"ם?

תשובה: אמרינן שם "רגלא דתרמודאי", ופרש"י, שם אומה. וכתב בשו"ת להורות נתן ח"ד סי' סג אות ג, וז"ל, "דעיקר חובת פרסומי ניסא אינו אלא שיתפרסם הנס בין ישראל ולא בין הגויים, כי חיוב הפרסום הוא כדי שיבואו להודות להשי"ת על נפלאותיו, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ד מחנוכה הי"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו", וזה שייך רק לגבי ישראל שהם משבחים להשי"ת על הנסים שעשה הקדוש ברוך הוא לנו, וכמו שאמרו בפסחים (קיח ב) הללו את ה' כל גוים וגו' כי גבר עלינו חסדו, ופריך אומות העולם מאי עבידתייהו, ופירש"י מאי עבידתייהו לשבוחי משום שגבר עלינו חסדו הא עלן לשבוחי עיין שם. ומה שאמרו בשבת (כא ב) דזמן הדלקה עד דכליא רגלא דתרמודאי ופירש"י שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכין בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונים מהם עכ"ד, הנה אין הכונה שהפרסום הוא להתרמודאים שהם נכרים, אלא בשביל ישראל היוצאים לשוק עד אותה שעה דכליא רגלא דתרמודאי, דעד אותה שעה מצויים גם ישראלים בשוק לקנות עצים. ולפ"ז כשדר במקום שאין שום ישראל שם, נראה לכאורה דאין חיוב להדליק בחוץ", עכ"ל.

מט) שאלה: נער הנעשה בר מצוה ביום א' דחנוכה שחל להיות בשבת שמדליקים זמן רב קודם השקיעה, האם יכול להדליק נר חנוכה ולהוציא את בני ביתו ידי חובתם, וגם לדעת היש אומרים המתירים בקטן שהגיע לחינוך שיכול להוציא אחרים כמבואר בשו"ע (סימן תרע"ה סעיף ב'), מ"מ במשנה ברורה (סימן תרפ"ט ס"ק ו') כתב דבשעת הדחק אפשר לסמוך על זה, ומשמע שלכתחילה אין להקל בזה, וא"כ הכא שנעשה בר חיובא בערב זה האם יכול להוציא אחרים בהדלקה זו אף לכתחילה, או דינו כשאר קטן?

תשובה: ממ"ב שם, משמע דבשעת הדחק יש להקל.

נ) שאלה: שמן זית שהיה מונח תחת המיטה, האם מותר להדליק בו נר חנוכה, והאם יש חילוק בין ישנו על המיטה בעוד השמן תחתיה, ללא ישנו עליה בעוד השמן תחתיה?

תשובה: הכה"ח בסי' תרעג ס"ק יא, כתב בשם הבא"ח ש"א פ'

וישב-חנוכה אות יב, כתב, דכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה משום הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א ח), ואם השמן מר דאינו בר אכילה אינה שורה עליו רוח רעה, ושרי, וכהו"ד במאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ"ח ס' סז. ומדברי המרחשת סי' כ, משמע דאינו מעכב, דרק מה שאסור לאכילה מד"ת אסור להשתמש בו למצוה, אבל מה שהוא משום סכנה מותר לצאת בו יד"ח המצוה, ובהליכות עולם ח"א עמ' סז, כתב, ששמן שהיה תחת המטה מותר להשתמש בו לנ"ח, ובפרט בזמנינו שהקרקע מרוצפת באבנים, וליכא רוח רעה כמ"ש מזמור לדוד (פארדו) דף קיא ע"ב, ויפה ללב ח"ג סי' קטז, והניף ידו שנית בחזון עובדיה חנוכה עמ' פח, ועיין שו"ת יבי"א ח"א יו"ד סי' ט-י.

נא) שאלה: כוסיות מזכוכית שקנאם כדי להשתמש בהם לשתיה, ואח"כ נמלך וקבע בדעתו לייחדם להדלקת נרות חנוכה, האם צריך להטבילם כיון שקנאם לשם שתיה, או לא?

תשובה: לכאורה לפי מש"כ הש"ך ביו"ד סי' קכ ס"ק יז, בשם ספר איסור והיתר, דסכין שנתקנה לצורך סעודה, ונמלך להשתמש בה לצורך אחר אינה צריכה טבילה, וא"כ ה"ה הכא, ואולם י"ל דבנ"ח צריך להטבילם, כיון דלשיטות דס"ל דצריך שיהיה השמן ראוי לאכילה (עיין שד"ח ח"ט מע' חנוכה סי' יד), א"כ צריך לטבול כוסיות אלו כדי שהשמן שבו יהיה ראוי לאכילה, אולם בחזון עובדיה חנוכה עמ' לה, ס"ל דכלי הניקח מעכו"ם אינו צריך טבילה, שהרי אין כאן מיאוס בכלי כלל.

נב) שאלה: בית שפתחו פונה לרשות הרבים, וישנו שביל המוביל מפתח הבית עד רשות הרבים, האם ידליק נרות חנוכה בפתח השביל שהוא קרוב יותר לרשות הרבים, או בפתח הבית ממש?

תשובה: מחלוקת רש"י ותוס' שבת כא ע"ב, ובשו"ע סי' תרעא ס"ה פסק כדברי התוס' דמליק בפתח החצר, ועיין ב"ה שם.

נג) שאלה: הדר בקומה גבוהה שהיא למעלה מעשרים אמה מרשות הרבים, האם יכול להדליק בחלונו שהוא כנגד חלונות הדיירים בבנין ממול ויקיים בזה פרסומי ניסא, והאם יש חילוק בין חלון הפונה לבתים פרטיים של השכנים, לבין חלון הפונה לחדר המדרגות של הדיירים ממול?

תשובה: כתב הפמ"ג במש"ז סי' תרעא ס"ק ה, "לדידן דמדליקין בפנים רשאי להניח בחלון ומ"מ יש היכר קצת לבני רה"ר ועדיף כן", עכ"ד, וכש"כ אם יש בנין לפניו שיכולים לראות את הפרסומא ניסא וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' סה, ובחזון עובדיה חנוכה הל' מצות הדלקת נ"ח ה"ח עמ' לט, דיכול להדליק בחלון הפונה לכיוון השכנים הדרים למולו,

ובתשובות והנהגות ח"ב סי' שמב אות יב, כתב דידליק בפתח ביתו שיהיה היכר לבני ביתו, ויקיים דין פחות מעשרה ונ"ח משמאל, ומזוזה מימין, וכתב שם שמצא ריטב"א שמוכח שיכול להדליק בחלון, ועיין מש"כ בח"ה סי' רכו.

ולעניין האם יש חילוק בין חלון הפונה לבתים פרטיים של השכנים, לבין חלון הפונה לחדר המדרגות של הדיירים ממול, כל שניכר לעוברים ושבים ויש פרסומא ניסא יכולים להדליק.

נד) שאלה: בכמה ספרים כתבו דראוי לישב אצל הנרות בחצי שעה הראשונה להדלקתם כדי לראותם ולהודות ולהלל על הנסים המתפרסמים על ידם (שו"ת שב יעקב כ"ב, מקו"ח תרע"ב, ב', מנוחה וקדושה עמוד ק"ס) והאם זו היא באמת הנהגה ראויה גם לבן תורה השוקד על תלמודו שראוי שידחה בזה את היחזור לתלמודו ככל מצוה דרמיא עליה שמפסיק תלמודו לעשותה?

תשובה: אותם הנוהגים כן יש להם לסמוך על אותם גדולים שראו בזה "ביטולה זה קיומה", וכמ"ש במקור חיים (בכרך) בקיצור הלכות סי' תרעב ס"ב, וז"ל, "נ"ל דעיקר מצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות ח"ש לראות אותם לשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדשך, שנ"ל שלא כל הדלקת מנורה בדרך נס, שא"כ העיקר חסר מן הסיפור בעל הניסים, והכי משמע מ"ש אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם, ולכן הרואה ג"כ מברך, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר", ועיין מש"כ בתשובות והנהגות ח"א סי' שצד.

נה) שאלה: ברמב"ם (חנוכה פ"ד י"ב) וז"ל, מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך ליזהר בה כדי להודיע הנס, עכ"ל. ומדלא כתב הרמב"ם שצריך ליזהר בה כיון שהיא מצוה חביבה, כעין מש"כ בהלכות ציצית שצריך ליזהר בה שהרי הכתוב שקלה וכו', אלא כתב שצריך ליזהר בה כדי להודיע הנס משמע לכאורה שהזהירות במצוה עצמה מוספת יותר בהודעת הנס והא כיצד?

תשובה: המצוה היא מצוה חביבה, ומצותה להודיע הנס, וכדי להודיע את הנס צריך להיות זהיר, ולכך ממשיך הרמב"ם בפ"ד מהל' חנוכה הי"ב, "אפי' אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו, ולוקח שמן ונרות ומדליק", וכתב האור שמח שם, שלוקח שמן ונרות גם לנרות ההידור.

נו) שאלה: בספר החינוך (מ"ע תקמ"ו) כתב וז"ל, כל הסומך על הנס אין עושין לו נס ועל הדרך הזה תראה רוב ענייני הכתובים, בכל מקום כי גם

בהלחם ישראל מלחמת מצוה עפ״י השם היו עורכים מלחמתן ומזיינים עצמם ועושים כל עניינם כאילו יסמכו בדרכי הטבע לגמרי. עכ״ל. וכיצד יתבאר לפי זה מה שהובא בפירושי התפילה לרוקח (ח״ב עמוד תשט״ז) בשם המדרש בעניין מלחמת חשמונאי, שהיו ישראל מצפים להרי מזרח אולי יבואו להם גייס של פרסיים, א״ל חשמונאי למתתיהו כהן גדול, ולא כתוב ארור הגבר אשר יבטח באדם, וכתיב ברוך הגבר אשר יבטח בה׳, א״ל יפה אתה אומר אני וג׳ בני ואתה וז׳ בניך הרי י״ב כנגד י״ב שבטים ״מובטח אני בהקב״ה שיעשה לנו נס״, הרי שסמכו על הנס?

תשובה: שם לא היתה ברירה אחרת, ולא היה שייך בכלל התנהלות בדרך הטבע, ונשאר רק ״לישועתך קויתי ה׳״, וכאשר שם את מבטחו בה׳ לבדו עושה לו הקב״ה נסים, וכמ״ש המלבי״ם בראשית לב ח, ״וה׳ אינו עושה נס למעלה מדרך הטבע רק למי שבוטח עליו בכל לבו״, ועיין נפש החיים ש״ג פ׳ יב. ועוד דאף להם הנס נעשה בדרך הטבע דהרי לא נטשו את כלי מלחמתם אלא נלחמו והנס היה בדרך של טבע שהיה נראה שהם נלחמים וכוחם רב לנצח את הרבים והחזקים, וכמ״ש החינוך מצוה תקמו, ״ואמרו ז״ל [תו״כ אמור פ׳ ח] שכל הסומך על הנס אין עושין לו נס. ועל הדרך הזה תראה רוב עניני הכתובים בכל מקום, כי גם בהלחם ישראל מלחמת מצוה על פי ה׳ היו עורכין מלחמתן ומזיינין עצמן ועושין כל ענינם כאלו יסמכו בדרכי הטבע לגמרי״.

נז) שאלה: ברש״י ריש בהעלותך הביא ממדרש אגדה שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, א״ל הקב״ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות בוקר וערב, והקשה הרמב״ן למה לא נחמו בהקרבת הקרבנות, ותירץ עפ״י המדרש כשאין בית המקדש קיים קרבנות בטלים, אבל הנרות קיימין שרמזו לנרות חנוכת חשמונאי שהם נוהגים אף לאחר החורבן כדאיתא בשלהי מנחות, וא״כ אמאי לא ראו את העסק בהלכותיהן כהמשך להם לפחות באותה מידה שנרות חנוכה הם המשך למנורה?

תשובה: הוא רצה מעשה בידים.

נח) שאלה: האם אצל מרן החזון איש זצ״ל נהגו להקדים מעריב במוצאי שבת של חנוכה כדי להזדרז להדלקת נרות חנוכה, או התפלל כבכל שבת?

תשובה: במעשה איש ח״ג בדיני חנוכה עמ׳ קלג, כתב, שהיה מתפלל בזמן הרגיל כבכל שבת, ועיין מש״כ בח״ד עמ׳ קל, וח״ז עמ׳ קמט, ואורחות רבינו ח״א שבת אות כה עמ׳ קו, וח״ג חנוכה אות קו עמ׳ ל, ואות קט עמ׳ לא.

נט) שאלה: בספריו של הגר״ח קניבסקי זצ״ל שונה הלכות (סימן תרפג

סעיף ד) כתב הדין שאין אומרים צידוק הדין בערב חנוכה, ונשאר בצ"ע מסימן עת"ר דין ז, ששם הביא מהמשנה ברורה (סימן תכט ס"ק ח) דערב חנוכה אומרים צידוק הדין, ולכאורה הדין כמבואר בסימן תכט שאומרים, וכוונת הרמ"א בסימן תרפג, שאין אומרים קאי רק על תחנון ולא על צידוק הדין, וכמבואר להדיא בדרכי משה על הטור בסימן תרפג?

תשובה: המ"ב בסי' תכט ס"ק ח, וסי' תרע ס"ק כב, כתב שאומרים צידוק הדין בערב חנוכה, וכן משמע מהדרכי משה בסי' תרפג, שאין אומרים בערב חנוכה תחנון ולא צידוק הדין, וכן משמע מהרמ"א בסי' תרפג, שציין להלכות תחנון בסי' קלא.

ס) שאלה: משנה ברורה (סימן תרפ"ד ס"ק י"ג) דאם קראו בס"ת בשבת חנוכה למפטיר, בשל שבת ולא של חנוכה, אם הוציאו רק ס"ת אחד א"צ לקרוא כלל הקריאה של חנוכה, ויש לעיין איזה הפטורה יקראו האם של שבת דיש לקרוא הפטורה במאי דסליק, או הפטרת חנוכה משום פרסומי ניסא, ודומיא דהביאור הלכה שם (ד"ה ואם טעה)?

תשובה: הפטרת חנוכה משום פרסומי ניסא כב"ה בסי' תרפד ד"ה ואם טעה.

סא) שאלה: סימן תרפ"ד בביאור הלכה (ד"ה ואם), בר"ח טבת שחל בשבת וטעו ולאחר הקריאה בס"ת א', פתחו את הס"ת של חנוכה ולא של ר"ח, אם עדיין לא בירך יניחוהו ויפתחו הס"ת של ר"ח, ויש לעיין אם הוציאו רק ב' ס"ת האם מוטב לגלול את הס"ת שכבר מונח על הבימה, או שמוטב להוציא מארון הקודש ס"ת אחר לקריאה של ר"ח?

תשובה: קימ"ל סי' קמד ס"ג, "אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור, ואם אין להם אלא ס"ת אחד והם צריכים לקרות בשני ענינים גוללין וידחה כבוד הצבור".

סב) שאלה: יום א' של חנוכה שחל בשבת קודש ומתפלל מנחה בערב שבת לאחר שכבר הדליק נר חנוכה, האם עליו לומר על הניסים, דהרי עבורו כבר חנוכה, ומצד שני הרי המנחה היא של ערב חנוכה?

תשובה: לא יאמר דאין זה הזמן, דלא מיבעיא לשיטת הט"ז בסי' תרעג ס"ק א, דבהדלקת נ"ח בערב שבת אין המצוה מתקיימת לאלתר, אלא, בכניסת שבת, ולכן כבתה זקוק לה, וא"כ פשיטא דאינו מזכיר על הניסים במנחה, אלא, אפי' לשיטת התרומת הדשן המובא בשו"ע שם ס"ב, דנתקיימה המצוה מיד בעת ההדלקה, ההינו דווקא לעניין קיום מצות ההדלקה קבעו חכמים את זמן המצוה בער"ש בשעה מוקדמת, אבל מ"מ אין זה דין של תוספת חנוכה וכ"כ בשבט הלוי

חנוכה פסקי הלכה פי״ג סי״א. וע״כ מן הראוי שיתפלל קודם כדי דלא להוי ההדלקה והתפלה סתרי אהדי, ועוד יש טעם להתפלל מנחה לפני הדנה״ח דמנחה כנגד התמיד, ונ״ח זכר למנורה שנעשית לאחר התמיד כמ״ש הש״ת סי׳ תרעט ס״ק א, והובא במ״ב ס״ק ב.

סג) שאלה: בסימן תרפ״ד בשער הציון (ס״ק ט׳) התבאר דביום שמוציאים ג׳ ס״ת אפשר לקרוא בס״ת הראשון ה׳ אנשים, ויש לעיין לפי זה מתי יקראו את הב׳ הנותרים דהרי מבואר בסימן רפ״ב במשנה ברורה (ס״ק כ״ב) דביום שמוציאים ג׳ ס״ת יש להשלים את מנין הקרואים מלבד המפטיר, ולקרוא ב׳ אנשים בס״ת השני (של ר״ח) גם אי אפשר למבואר במגילה (כא:)?

תשובה: דעת הפר״ח בסי׳ תרפד ס״ק ג, המובא בשעה״צ שבמקום הצורך המפטיר עולה מן המנין.

סד) שאלה: האם מי שטעה ואמר בחנוכה בימי מרדכי ואסתר וכו׳ צריך לחזור?

תשובה: לא, כדקימ״ל לעיל סי׳ קח ס׳ יב, ״הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה לא הוי הפסקה״, ע״כ, ונחשב א״כ כמי שלא הזכיר כלל שאינו חוזר כדקימ״ל סי׳ תרפב ס׳ א, ומצאתי דכן פסקו במקור חיים (בכרך) סי׳ קח ס׳ יב, וחזון עובדיה חנוכה עמ׳ קצד, וכיו״ב כתב בשו״ת שלמת חיים סי׳ שצא (קה – כט, ובהוצ׳ קרן ראם או״ח סי׳ שסט), בעניין מי שאמר בפורים בימי מתתיהו, כתב, דהוא שוגג שסבור שזה הנוסח הנצרך ליום עכ״פ לא הוי יותר מאם שח בשוגג דאין צריך לחזור (עיין מ״ב סי׳ קד ס״ק כה), ואם לא הזכיר כלל על הניסים א״צ לחזור, והנה תחילת הנוסח על הניסים וכו׳ כבר יצא קצת מהזכרה בעל הניסים והשאר לא יחשב כי אם כשח בשוגג מענין שלא שייך.

סה) שאלה: בחור ישיבה שמדליק לפני מעריב בבית המדרש שבבנין הישיבה שהוא דר בה, האם יצא בכך ידי חובת הדלקת עצמו, או דיכול לחזור ולהדליק בחדרו בברכה?

תשובה: צריך לחזור ולהדליק, כיון שלא הדליק במקום החייב כמ״ש הרמ״א בסי׳ תרעא ס״ז, דאין יוצאים בנרות של בית הכנסת (עיין ב״י שם), ולעניין אורח כתב השעה״צ בסי׳ תרעא ס״ נב, ״בהגהות ר׳ ברוך פ׳ מסתפק דאפשר דאם אורח מדליק בנרות בהכנ״ס שא״צ לחזור ולהדליק באכסניא״.

סו) שאלה: מי שנוסע באוירון האם עליו להשתדל למצוא דרך איך להדליק או דילמא כיון דאין לו כעת בית פטור הוא מהדלקת נרות חנוכה?

תשובה: כדין הנוסעים לירידים שאשתו מדלקת עליו כמ״ש החיי אדם כלל קנד ס׳ לג, וקשו״ע סי׳ קלט ס׳ יט, וב״ה סי׳ תרעז ס׳ ג ד״ה ולהדליק, וכ״כ

הערוך השלחן סי׳ תרעז ס״ה, וכתב בשו״ת בצל החכמה ח״ד סי׳ קכז, וז״ל, ״א: נוסע ברכבת או באוירון בזמן חובת הדלקת נ״ח, אם אפשר לו להדליק בקיטון המיוחד לנט״י ולגילוח, או במטבח באופן דליכא סכנה ואפשר להשאירו דולק למשך חצי שעה, ידליק שם בברכה, ב: אי אפשר בכך, ישים נר אחד בכלי שלא יתראה כ״כ לאחרים ויניחנו על השלחן שלפניו וידליקנו, ג: אי אפשר בכל זה, ידליקנו בלי ברכה, ויכבנו מיד אפי׳ בעצמו כשא״א באחרים, עכ״ל, ובחזון עובדיה כתב, שטוב שידליק פנס חשמלי בלי ברכה לזכר הנס, ובעניין אם צריך להדליק במקום השייך לו, עיין שו״ת מהרש״ם ח״ד סי׳ קמו, שו״ת משנה הלכות ח״ז סי׳ פו, שו״ת ציץ אליעזר חט״ו סי׳ כט, שו״ת אז נדברו ח״ז סי׳ סז, חזון עובדיה חנוכה עמ׳ קנו-ח .

סז) שאלה: כתב המשנה ברורה (סימן תער״ב ס״ק ג׳, ובסימן תרע״ט ס״ק ב׳) לעניין הדלקת נר חנוכה בחול ובערב שבת דפלג המנחה הוא שעה ורביע קודם הלילה שהוא צאת הכוכבים, ולא יצא אם הדליק מקודם, ונמצא דהוא ג׳ מינוט קודם שקיעה בשעות שוות, וכן סתם בספר שונה הלכות. אכן הדברים תמוהים לכאורה שהרי מאחר שהמשנה ברורה החזיק כשיטת הגאונים והגר״א בסימן רס״א (ס״ק כ״ג) דאחרי השקיעה מתחיל בין השמשות, א״כ איך יתכן שיסתום כשיטת ר״ת בזה, ובפרט בערב שבת ושידליק נר חנוכה ונר שבת כ״כ קרוב לשקיעה, וצע״ג?

תשובה: חושש לחומרא כר״ת.

סח) שאלה: האם מותר להצטלם בסמוך לנרות חנוכה, או שאסור משום ״משתמש בנרות חנוכה״?

תשובה: מותר דלא הוי שימוש בנרות, כמ״ש המ״ב בסי׳ תרעג ס״ק יא, ״כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו ודווקא בזה שהוא עכ״פ תשמיש עראי, אבל כל שאינו משמש כלום רשאי לישב בביתו בשעה שנ״ח דולקת״, וכתב שם בשה״צ אות יא היינו אפי׳ לא הדליק השמש אצלו כמו שנהוג, וביותר מזה כתב הפר״ח והובא בשע״ת (ס״ק ג), דלילך לאור נ״ח לראות שלא יכשל שרי דלא מחוייב להעצים עיניו דלא מקרי תשמיש״, עכ״ל, אולם בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פי״א ס״ה, כתב, שאסור להצטלם בסמוך לנרות חנוכה, וכ״כ בשו״ת שבט הלוי חי״א סי׳ קסד ב.

סט) שאלה: האם יש עניין לשחק בסביבון?

תשובה: מבני יששכר ח׳ כסליו מ״ב אות כה, משמע שנערים משחקים, אבל שמעתי שאדמורי״ם אף הם נוהגים לסובב הסביבון על שולחנם הטהור, ועיין שו״ת דברי יציב או״ח ח״ב סי׳ רפג.

ע) שאלה: היכן עדיף להדליק בחלון, או בפתח ביתו?

תשובה: במ"ב סי' תרעא ס"ק לח, ושו"ת אז נדברו ח"ה סי' לה, ותשובות והנהגות ח"ב סי' שמב אות יב, וח"ג סי' ריט אות ד, כתבו דיש להדליק כנגד החלון כדינא דגמ', ואף אם מדליק ליד הפתח יש לו לפתוח החלונות כמ"ש הבני יששכר מאמר ד אות סה בשם מוהר"פ מקאריץ זיע"א, דיש לפתוח החלונות מכיון דמה שאפשר למיעבד לפרסומי ניסא עבדינן, וכ"כ במאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ"ח סל"ח, וז"ל, "צריך להדליק במקום שבו יש פרסום הנס הגדול ביותר גם לבני הבית, וגם בני רה"ר, ובני רה"ר עדיף", ובסעיף לט העלה, "יש מסתפקים אם עדיף להדליק בחלון הבית לפרסום הנס, או בפתח הבית להיות מוקף במצות, ומחמת חיבוב מצוה מדליקים בשני המקומות אחרי שברכו בפתח הבית, ותבוא עליהם ברכה".

עא) שאלה: אם יש לו ב' חלונות, אחד שנמוך מעשרה טפחים, ויש שם קצת פירסומא, והשני למעלה מעשרה טפחים, אולם יש שם יותר פירסומא ניסא, מה עדיף?

תשובה: המ"ב בסי' תרעא ס"ק כז, כתב בשם המחה"ש בס"ק ו, שעדיף פחות מי', ובערוך השלחן ס' כב, לא חילק.

עב) שאלה: אם גר בקומה מתחת הקרקע ויש לו חלון, האיך מודדים העשרים אמה?

תשובה: מה יועיל למדוד העשרים אמה היכן הם, הא העוברים ושבים לא יראו את אור הנרות. ומ"מ דין כ' נמדד מהקרקע בין לגובה ובין למטה דהוא תליא בראיית העוברים ושבים הנמצאים ע"ג קרקע, בשונה משיעור ג"ט עד י"ט דתליא בקרקע הדירה ומצאתי שכבר קדמוני התורה תמימה בראשית לז כד, וטעמא דקרא על חנוכה.

ולמעשה הגר בקומה מתחת הקרקע מה יעשה, אם יש בנין מולו שגם הם מתחת לקרקע ויכולים לראות מדליק בחלון כדין הדר בקומה גבוהה וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' סה, וחזון עובדיה חנוכה הל' מצות הדלקת נ"ח ה"ח עמ' לט, דיכול להדליק בחלון הפונה לכיוון השכנים הדרים למולו. ואם אין בנין למולו, מדליק בביתו, ושם בתוך ביתו ימדוד מרצפת דירתו למעלה מג' ולמטה מי', כמבואר בשו"ע בסי' תרעא ס"ו, וגם בביתו יקפיד שלכל הפחות לא יהיה יותר מכ' כמ"ש המ"ב בס"ק כח, ועיין בשעה"צ ס"ק לג.

עג) שאלה: האם מועיל שומר כדי שיוכל לאכול משהגיע זמן ההדלקה?

תשובה: יכול לאכול כמ"ש המ"ב בסי' רלה ס"ק יח.

עד) שאלה: אשה שאינה מדלקת נרות חנוכה בעצמה אלא יוצאת ע"י הדלקת בעלה או אביה, האם היא צריכה להיות בשעת ההדלקה?

תשובה: מכיון דנר איש וביתו יוצאת בהדלקתו, ולכן צריכה להיות נוכחת בשעת ההדלקה, ולענות אמן על ברכותיו כמ"ש המ"ב בסי' תרעה ס"ק ט, וכ"כ מאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ"ח ס"י, וסצ"ט.

עה) שאלה: במשנה ברורה (סימן תרע"ג ס"ק י"ז) כתב שחוץ מנר השמש טוב שיניח גם נר על השולחן. ע"כ. האם במקום שיש חשמל צריך להדליק נר נוסף על השולחן?

תשובה: היום אין צריך, ואף השמש עצמו כתב במאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ"ח ספ"ב, וז"ל, "מעיקר הדין אם יש אור חשמל אין צריך להדליק שמש ליד הנרות כיון שאם ישמשו באור יהיה זה גם אור החשמל, אע"פ כן נהגו להדליק שמש בכל מקום".

עו) שאלה: האם מותר להדליק בשמן שאין לו הכשר, או בשמן של טבל?

תשובה: אין להדליק בזה, כיון דיש שיטות דס"ל דצריך שמן הראוי לאכילה, ועיין שד"ח ח"ט מע' חנוכה סי' יד, דעת תורה סי' תרעג ס' א, שו"ת שנות חיים (קלוגר) סי' ריח, שו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' קצא, שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' מז.

עז) שאלה: במשנה ברורה (סימן תרע"ה ס"ק ו') כתב וז"ל, וכתבו הפוסקים שאפילו היה ההדלקה והנחה במקום אחד בפנים או בחוץ ג"כ יש ליזהר שלא לטלטל הנרות חנוכה ממקומן עד שיושלם השיעור של הדלקה דהיינו חצי שעה. עכ"ל. האם גם כל שהוא אסור להזיז?

תשובה: כל שינוי מקום שהרואה יאמר לצורכו הוא מדליק (כדאמרינן שבת כב ע"ב, ועיין מ"ב סי' תרעד ס"ק א, ושעה"צ ס"ק ד לעניין הדלקת נר מצוה מנר מצוה.

עח) שאלה: לדעת החזון איש שהבחורים ידליקו במקום אכילתם, האם מזונות חשיב סעודה לעניין זה?

תשובה: רק אם קובע עליו סעודה שמברכים עליו המוציא.

עט) שאלה: לדעת החזון איש שצריך להדליק במקום האכילה אך ראוי שיאכלו שתי ארוחות בכל יום מימי חנוכה בחדר שינה ולהדליק שם. האם צריך כבר בערב חנוכה לאכול הסעודות במקום שידליקו בערב?

תשובה: מספיק שמחליט לאכול במקום שישן.

פ) שאלה: בפרוזדור של חדרי הפנימיה מהישיבות שיש שם שולחן ולומדים

ע״ז לפעמים וכן שותים שם לפעמים קפה ויש שם גם ארונות שמניחים שם דברים, האם אפשר להדליק שם, או שדינו כחדר מדרגות שאין להדליק שם?

תשובה: אין להדליק, כמ״ש בשו״ת אז נדברו ח״ה סי׳ לט.

פא) שאלה: הנוהגים כר״ת משום מנהג טוב ולא משום שסוברים כך, האם ידליקו במוצ״ש של חנוכה, אחרי זמן ר״ת או קודם לזה?

תשובה: מנהג טוב צריך הפרת נדרים כדקימ״ל יו״ד סי׳ ריד ס״א, וע״כ ידליק לאחר זמן ר״ת, וכ״כ בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פי״ד ס״ב, דידליק לאחר צאת שבת לר״ת.

פב) שאלה: בשו״ע או״ח (סימן תרפ״ב סעיף א׳) כתב, כל ח׳ ימי חנוכה אומר על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ וכו׳, ואם לא אמר אין מחזירין אותו, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר, ע״כ. אם הזכיר השם שבאמצע ועל הכל וכו׳, לא השם שבחתימת הברכה, האם צריך לחזור?

תשובה: טוב שימשיך עוד כמה מילים שלא יהיה שם השם לבטלה, ואח״כ יאמר על הניסים. דהיינו אמר: ועל הכל ה׳ אלקינו, יסיים אנחנו מודים לך ועל הניסים.

פג) שאלה: בית הכנסת שמתקיימים בו כמה מניינים לתפילת ערבית, האם צריך בכל מנין להדליק שוב נרות חנוכה?

תשובה: אין צורך להדליק בכל מנין, אלא נותן בו שיעור שידלק עד המנין האחרון, ופרסומא ניסא הוא לאשנים שיבאו ויראו את הנרות דולקים כמ״ש המ״ב בסי׳ תרעא ס״ק מז, וכתב בשו״ת שבט הלוי ח״ט סי׳ קמג, וז״ל, ״לעניין ביה״מ שיש לו ב׳ מנינים זה שלא בפני זה אם להדליק בשניהם בברכה, לענ״ד פשיטא דאין להוסיף על המנהג להדליק פ״א בברכה דגם ע״ז נו״נ גדולי הפוסקים, אבל לא להוסיף לברך פעמיים, באותו מקום, ואם רוצים ידליקו עוד פעם בלי ברכה״, עכ״ל, אולם בחזון עובדיה חנוכה עמ׳ נז, כתב, שיש לברך פעם נוספת דכל מנין הוא ציבור חדש.

פד) שאלה: מה היה מנהגו של החזון איש זצ״ל האם קודם הדליק נר חנוכה ואח״כ הבדיל או להיפך?

תשובה: במעשה איש ח״ד עמ׳ קלא, כתב, שבשנותיו האחרונות הבדיל ואח״כ הדליק, ועיין ח״ז עמ׳ קמט, ואורחות רבינו ח״ג חנוכה אות קט עמ׳ לא.

פה) שאלה: הקונה מנורת חנוכה ושמח בה, מה מברך?

תשובה: מברך שהחיינו כמ״ש המטה משה בסי׳ תתקפט, ובה״ט סי׳ תרעד ס״ק יג, ופמ״ג סי׳ תרעג א״א ס״ק יב.

פו) שאלה: בני הבית הגרים בעליית גג, האם יכולים להדליק גם בדירה עצמה?

תשובה: יכולים דהכל בית אחד.

פז) שאלה: יש היום בשוק המצאה מחודשת של נרות חנוכה, נר מנגן, והשאלה היות ונפסק (או"ח סימן תרע"ג ס"א) שאסור להשתמש באורו של נר חנוכה, א"כ בודאי אסור לחמם בו את הידים, שזה נחשב להשתמשות, וגם כאן זה שהנר מחמם את חוטי המתכת בכדי להפעיל על ידם מנגינה, אולי נחשב לשימוש אסור.

תשובה: כל מה שהוקצה, הוקצה לאורו, ולא לניגונו, וכמ"ש בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פי"א ה"ו, גבי שמן שמעורב בו מיני בשמים, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי חי"א סי' קסד.

פח) שאלה: "ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד" (והוא ממסכת סופרים), וקשה הרי יש מי שמתיר תשמיש של קדושה (שו"ע או"ח סימן תרע"ג ס"א), ולמה אמרו "אלא לראותם בלבד"?

תשובה: למ"ד שמתיר לא דברו אלא על הרשות, ולא על המצוה.

פט) שאלה: "וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם", מהי ההדגשה וכל שמונת וכו', וכי הוה סלקא דעתין שיש חילוק בין הימים?

תשובה: ביום הראשון איכא למימר דאין זה נס כקושיית הב"י, ובשאר הימים איכא למימר שמותר להשתמש לאור נרות ההידור כמ"ש המ"ב בסי' תרעג ס"ק ז, ולכן "כל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם".

צ) שאלה: כתב הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד הי"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל, והודיה לו על הנסים שעשה לנו" וכו'. מה הכונה "ולהוסיף בשבח הקל", וכי מתי שיבח והודה לקל שכתב שמוסיף בה? ואפשר על דרך מה שאמרו בגמרא (מגילה יד ע"א) "קריאתה זו הלילא", וגם כאן הדלקתה זו שבחה?

תשובה: הדלקתה היא שבחה בזה שמפרסם הנס, אבל אין זה כמו שאמרו במגילה יד ע"א, "קריאתה זו הילולא", דהרי בחנוכה אומרים הלל ולא יוצאים יד"ח בהדלקתם.

אבל עצם השאלה מתי שיבח שצריך להוסיף? אין זו שאלה שהרי כל יום ויום הוא משבח ומודה להשי"ת.

צא) שאלה: אומרים בפזמון: "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", מהו "בני בינה"?

תשובה: רש"י בראשית מט טו, ע"פ הב"ר פ' צח סי' יב, ביאר את

הפסוק בדברי הימים (א יב לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם" שהם הסנהדרין (ומאי דאמרינן ביומא כו ע"א, שהיו צורבא מרבנן דמורי והיו אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, לא מוכח דהיו בסנהדרין).

צב) שאלה: אולי י"ל לפי מה שתירץ הסבא מקעלם זצ"ל את הקושיא הידועה של הב"י למה תיקנו נר חנוכה שמונה ימים, על פי דברי הרמב"ן הידועים (סוף פ' בא) ש"מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים, ולכן כל שעברו ז' ימים הושרש גבן שגם טבע הוא נס, ומדליקין ביום ח' לזכר נס של שמן דכל השנה. ולפי"ז "בינה" היינו מבין דבר מתוך דבר - דבר נס נסתר מהנס הגלוי, לכן קבעו שמונה ימים ולא שבעה. ומובן גם מה שאומרים "וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם", וכי הוה אמינא לחלק בין הימים, אלא כיון שנר אחד לזכר נס דטבע ח' ימים לזכר נס דמנורה, לכן מודגש שכל שמונת הימים קודש הם.

תשובה: משמע שהבני בינה קבעו שיהיו שיר ורננים שמונה ימים, ולפי תירוצכם מהו הפירוש "שיר ורננים".

צג) שאלה: לאדם יש ב' הצעות לקניית דירה, האחת, בקומה ג' - ויוכל לקיים מצות הדלקת נר חנוכה בתוך עשרים אמה, והדירה השניה בקומה ד' - תהיה למעלה מעשרים אמה אבל יש בה גג ויוכל לקיים מצות מעקה, הי עדיף?

תשובה: מעקה עדיפא דהיא מדאורייתא, ומצות נ"ח מקיים כלפי הדיירים שגרים מולו, כמ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' סה, וחזון עובדיה חנוכה הל' מצות הדלקת נ"ח ה"ח עמ' לט.

צד) שאלה: הנה הדין הוא "העוסק במצוה פטור מן המצוה", מהו לענין מצות נר חנוכה, כגון המשמש את החולה בזמן מצות הדלקה, דלכאורה צריך להדליק "מפני החשד" ומה פוטרו מה"חשד", אך מאידך גיסא י"ל שגם "מפני החשד" הוא מצוה ככל המצוות, והוא משום מצות "והייתם נקיים מה' ומישראל". ואת"ל שאינו נפטר מפני החשד וחייב להדליק - שוב יברך, אף שעל הדלקה מפני החשד גרידא אינו מברך על המצוה, מ"מ ע"י שחייב להפסיק המצוה שוב אינו עוסק במצוה וחייב בעיקר המצוה. והנה בסימן תער במ"ב סקי"ב כתב בשם הפמ"ג שאונן פטור מהדלקת נ"ח, ואם אין אחר בבית ידליק לפרסומי ניסא בלא ברכה, ע"ש. ולמה לא נימא דכשם שפטור מנ"ח כך פטור מפרסומי ניסא? ובשם מהרי"ל דיסקין מובא שמפני החשד חייב. ולכאורה הביאור כי חשד הוא "איסור" ולא "מצוה" ולכן גם "אונן" אינו פטור ממנה, והמ"ב שלא כתב מפני החשד

משמע שסובר שחשד הוא "מצוה" גרידא, והנפק"מ בזה אם העוסק במצוה פטור מן החשד.

תשובה: עוסק במצוה פטור מן המצוה ולכן המשמש את החולה פטור מהדלקה, ואף משום החשד הוא פטור. ומה שאונן חייב הוא משום פרסומי ניסא כמ"ש המ"ב בסי' תרע ס"ק יב, ופירסומא ניסא דוחה מצוה מדאורייתא כמ"ש המ"ב בסי' תרפז ס"ק יא. והילכך גם המדליק משום חשד הדלקתו מצוה שמפרסם הנס ע"י הדלקתו, ואף שנעשה מהדלקתו מצוה אין מברך עליה כיון שכל מה שהדליק הוא בגלל החשד, ואונן פטור מכל המצוות והברכות כמבואר ביו"ד סי' שמא ס"א.

צה) שאלה: אם חשד הוא "מצוה", למה אונן חייב בה, למהרי"ל דיסקין?

תשובה: אונן פטור ממצות ההדלקה, ומה שמדליק הוא משום פרסומי ניסא כמ"ש המ"ב בסי' תרע ס"ק יב, ופירסומא ניסא דוחה מצוה מדאורייתא כמ"ש המ"ב בסי' תרפז ס"ק יא. ולדעת המהרי"ל דיסקין המובא במקראי קודש חנוכה סי' כה אות ב, שאונן מדליק מפני החשד, גם אונן יהיה חייב על אף שבהדלקתו הוא עושה מצות פירסומא ניסא, כיון שכל מה שהדליק הוא משום החשד, לכן לא נפטר בגלל שמחיוב החשד הוא מקיים בזה מצות פרסומי ניסא.

צו) שאלה: היכן מצאנו שפרסומי ניסא דוחה מצוה מה"ת, ואף במגילה נחלקו בה (או"ח סי' תרפ"ז), אם מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה, וכי גם בנר חנוכה תהיה אותה מחלוקת, כי אפשר דמ"מ דברי קבלה עדיף.

תשובה: לדעת הט"ז והגר"א בסי' תרפז ס"ק ב, המובא במ"ב ס"ק יא, מה שמגילה קודמת הוא משום פרסומא ניסא, וה"ה בנר חנוכה.

צז) שאלה: מהו כשהדליק בעצמו ונקבר המת, ויש שהות להדליק, כי לענין מגילה מבואר (או"ח סי' תרצו במ"ב ס"ק כו) דאע"פ ששמע הקריאה בציבור, יקראנה שנית לאחר קבורה, מהו לענין נ"ח בהדליקה אשתו שיצא יד"ח, כי אם כל הדלקתו משום "חשד" ודאי שיחזור וידליק, ואם משום "פרסומי ניסא" אפשר שאינו חייב בהדלקה?

תשובה: כיון שאשתו הדליקה בביתו יצא יד"ח דהרי אף היא צריכה להדליק כמ"ש השו"ע לקמן סי' תרעה ס"ג, "אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה", והא דאינה מדלקת מכיון דאשתו כגופו ויוצאת יד"ח בהדלקת בעלה כמ"ש המ"ב בסי' תרעא ס"ק ט. ולכן מי שהיה בדרך או אכסנאי יוצא בהדלקת אשתו כמ"ש המ"ב לקמן סי' תרעו ס"ק ז, וסי' תרעז ס"ק ב. וכן אם ח"ו הבעל הוא אונן יוצא יד"ח בהדלקת אשתו כמ"ש המ"ב

בסי׳ תרע ס״ק יב, וחשיב כמו שהדליק בעצמו.

צח) שאלה: בנוסח ״על הניסים״ של חנוכה אומרים בלשון עבר ״רבת את ריבם דנת את דינם״ וכו׳, ואילו בנוסח ברכת המגילה שלאחריה הנוסח בלשון הווה ״הרב את ריבנו והדן את דיננו״ וכו׳.

תשובה: על הניסים הוא הודאה על העבר, משאי״כ ברכת הרב את ריבנו היא ברכה אף עתה.

צט) שאלה: בעל הניסים אומרים: בימי מתתיהו וכו׳, בימי מרדכי וכו׳, מאי שייכיה פרטים אלו ל״הודאה״?

תשובה: אמרינן מגילה יא ע״א, לא מאסתים וכו׳ שהעמדתי להם מרדכי ובית חשמונאי, א״כ זהו חלק מההודאה שהש״י זימנם בתקופה זו, ועיין מש״כ הבנ״י ח׳ כסליו מ״ד אותיות יא-לז, רמזים בעניין ״בימי מתתיהו״, ועיין מש״כ בח׳ אדר מ״ה אותיות יב-טו, רמזים בעניין ״בימי מרדכי״.

ק) שאלה: ״להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך״, מה הם ב׳ הדברים, הרי הכל בכלל ״להשכיחם תורתך״?

תשובה: ״להשכיחם תורתך״, הוא שכיחת טעמי המצוות, ומכיוון שחוקי רצונך, יכולים ישראל עדיין לקיימן מכיוון דאינם תלויים בטעמי המצוות כדאמרינן יומא סז ע״ב, ניסו היונים ״להעבירם מחוקי רצונך״.

קא) שאלה: ב״על הניסים״ מודים ״על המלחמות״, וכי מה יש להודות על המלחמה, אדרבה, הרי עדיף היה שלא היתה מלחמה?

תשובה: שהש״י נלחם באויבינו, וכמ״ש הבנ״י ח׳ כסליו מ״ד אות ז, וע״ע מש״כ בדרשות חת״ס ח״א לשבת חנוכה ור״ח שנת תקי״ף לפ״ק (דף סו סע״א).

קב) שאלה: האם בקיום מצוה כגון בהדלקת נר חנוכה יש עניין ללבוש כובע וחליפה?

תשובה: קב הישר פ׳ צו, כתב, שילבש בגד עליון, כמו שהוא הולך לבהכנ״ס, והו״ד ביפה ללב ח״ב סי׳ תרעו אות ה, וכה״ח שם ס״ק ח. ובדרכי חיים ושלום (מונקאטש) אות תתיב, כתב שהיה לובש בגדי שבת וכ״כ בליקוטי מהרי״ח ח״ג דף קיב ע״א.

קג) שאלה: בשו״ת הר צבי (חלק או״ח סימן סו) דן בטעה ביום חמישי של חנוכה וקרא ללוי פר אחד בן בקר וגו׳ מביום הששי, ומסיק דמהני אף שהקריאה לא מחיובא דהיום, יעוי״ש. מה דעת כת״ר שליט״א בזה?

תשובה: אמרינן במגילה כט ע״ב, ״אין משגיחין בחנוכה״, וכתב המ״ב בסי׳ תרפד ס״ק ג, בשם הברכ״י בס״ק ה, ״אם טעו וקראו ביום שני של

חנוכה פרשת נשיא שלישי וכיוצא, עלתה להם, דאין קפידא בימים", ועיין כה"ח ס"ק ח. וא"כ מהני הקריאה, וכ"כ בחזון עובדיה חנוכה הל' קריה"ת בחנוכה ה"ב, ועיי"ש בהערה ה.

קד) שאלה: במקומות המושלגים שכמעט ואין בני אדם נמצאים בחוצות, מחמת הקור והשלג בדרכים, האם ידליק נר חנוכה בתוך ביתו, או חייב בכל זאת להדליק בחוץ, ולאחר חצי שעה יכבה ויכנס פנימה?

תשובה: בערוך השלחן סי' תרעא ס' כד, כתב דידליק בפנים סמוך לפתח.

קה) שאלה: במקומות בהם יש רוחות וקור גדול, האם מותר להדליק נרות חנוכה על פתח ביתו ע"י התיבות מזכוכית המצויות בימינו, או דילמא יש לחוש למחמירים דלא מהני בזה, ולהדליק בתוך הבית?

תשובה: בערוך השלחן סי' תרעא ס' כד, כתב דידליק בפנים סמוך לפתח.

קו) שאלה: אם דר למעלה מכ' האם עדיף להדליק בחלון ויסמוך על שכנים שבבניינים שממול [שהם רואים מדירתם שהיא פחות מכ' אמה לחלונו], או שידליק בדלת הפונה לחדר מדרגות?

תשובה: בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' סה, וחזון עובדיה חנוכה הל' מצות הדלקת נ"ח ה"ח עמ' לט, כתבו דיכול להדליק בחלון הפונה לכיון השכנים הדרים למולו, ובתשובות והנהגות ח"ב סי' שמב אות יב, כתב דידליק בפתח ביתו שיהיה היכר לבני ביתו, ויקיים דין פחות מעשרה ונ"ח משמאל, ומזוזה מימין, וכתב שם שמצא ריטב"א שמוכח שיכול להדליק בחלון, ועיין מש"כ בח"ה סי' רכו.

קז) שאלה: המנהג אצל הרבה מבחורי ישיבה שמדליקים במקום שינה (בדירתם) ולא בישיבה שהוא מקום אכילתם. אמנם ברמ"א ושאר פוסקים מבואר דבזה"ז יש להדליק במקום אכילה וכן פסק המשנ"ב?

תשובה: יאכל בחדרו סעודה אחת או שניים לצאת מכל ספק, וכן הורה החזו"א והגר"א קוטלר כמ"ש בתשובות והנהגות ח"ב סי' שמב אות יא (ועיין מש"כ בח"א סי' שצב, וח"ג סי' רטו אות יב), וכ"כ בשו"ת אז נדברו ח"ז סי' סט, ושו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' מח.

קח) שאלה: בחור הלומד בישיבה, והדירה שלו גבוהה מכ' אמות, האם ידליק בבנין הישיבה (וגם שם קשה להדליק בחדר אוכל שלפעמים סוגרים אותו), והאם יכול להדליק בחלון אצל הביהמ"ד או החדרים?

תשובה: יאכל בחדרו סעודה אחת או שניים לצאת מכל ספק, וכן הורה החזו"א והגר"א קוטלר כמ"ש בתשובות והנהגות ח"ב סי' שמב אות

יא (ועיין מש״כ בח״א סי׳ שצב, וח״ג סי׳ רטו אות יב), וכ״כ בשו״ת אז נדברו ח״ז סי׳ סט, ושו״ת מנחת יצחק ח״ז סי׳ מח.

קט) שאלה: ״מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח״, האם בדיעבד יצא ביותר מטפח?

תשובה: יצא, דהא דמדליקין בטפח הסמוך לפתח כיון דאם מרחיקו אינו ניכר שבעה״ב הניחו שם כמ״ש המ״ב בסי׳ תרעא ס״ק לא, וכיון דבזמנינו אין מדליקים בחוץ, אין לחוש כ״כ אם אין מדליקין סמוך לפתח כיון שההיכר הוא לבני ביתו כמ״ש ערוך השלחן בסי׳ תרעא ס׳ כד.

קי) שאלה: האם יכול להדליק בטפח הסמוך לפתח מבפנים (בקיר זכוכית)?

תשובה: מדין טפח סמוך לפתח מועיל, כיון שהוא בטפח הסמוך לפתח וניכר שבעל הבית הניחו שם וכמ״ש המ״ב בסי׳ תרעא ס״ק לא, ולמקפידים להניחה מבחוץ לא הוי תחליף לבית חנוכיה העשוי מזכוכית כיון שהדלקתה בחוץ.

קיא) שאלה: המדליק בפתח ביתו הנראה לרשות הרבים, ואחד משכניו מתלונן שהדבר מסוכן, שהילדים משחקים שם, ומבקש ממנו שידליק בחלון. לכאורה אין עניין להתיחס לזה, שהרי אפילו אם הזיק בנר חנוכה פטור לר׳ יהודה?

תשובה: לא קימ״ל כר״י, כיון דהיה לו לישב אצל הפתח ולשמור, כמ״ש טוש״ע חו״מ סי׳ תיח ס׳ יב.

קיב) שאלה: אלו שמנהגם להדליק בתחילת השקיעה, האם כדאי שימתינו כשתים או חמש דקות שמא עוד לא שקיעה או הזמן אינו מדוייק?

תשובה: טוב לחכות, וכמ״ש בתשובות והנהגות ח״ב סי׳ שלד.

קיג) שאלה: אם טעה בחנוכה שהיה יום ג׳ וחשב שהוא יום ב׳ ולא הדליק רק שתי נרות, ונזכר לאחר חצי שעה של הדלקה מה יעשה אם עדיין שתי הנרות דולקין, ואם שתי הנרות כבו?

תשובה: החיי אדם כלל קנד ס׳ כה, ושו״ת כתב סופר סי׳ קלה, ובית הלוי עה״ת ענייני חנוכה דף כט ע״ב, ומ״ב סי׳ תרעא ס״ק ח, וערוך השלחן סי׳ תרעא ס׳ י, ס״ל דביום השלישי אם הדליק שני נרות הנר השני לא הוי הידור, כיון דיש להדליק שלש נרות שני נרות לא הוי הידור, לפי״ז אין כאן הדלקה עושה מצוה בנרות ההידור, מכיון דכל זמן שלא הדליק את הנר השלישי לא הדליק עדיין את נרות ההידור, וכן כתב להדיא הב״ה בסי׳ תרעג ד״ה אם כבתה, וז״ל, ״ונ״ל דכמו כן בעינן שבעת הדלקה יהיה כל הנרות לפי חשבון הימים, ואז נחשב למהדר מן המהדרין, וע״כ אם כבתה אחת קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור

ולהדליקה", עכ"ל. ולפי האבי עזרי מ"ק הל' חנוכה, דס"ל דאף בשני נרות הוי הידור, כיון דמקיים את מצות ההידור בנר השני עוד לפני שהדליק הנר השלישי, א"צ לחזור ולהדליק דהדלקה עושה מצוה, (ועיין מש"כ על דברי האבי עזרי, שו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' קפא אות יא, שו"ת באר שרים ח"ג סי' לב, אות יא, שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' פד, ועיין מאמרים ומכתבים ח"ו מכתב תרנח-ט).

קיד) שאלה: מי שאין לו שמן זית, האם יש עדיפות לסתם שמן במקום שעוה?

תשובה: כתב השו"ע בסי' תרעג ס"א, "כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, ואע"פ שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותם הפתילות. הגה: ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר (מרדכי וכל בו ומהרי"ל), ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמנים שאורן זך ונקי, ונוהגים במדינות אלו להדליק בנר של שעוה, כי אורן צלול כמו שמן".

וכתב המ"ב בס"ק ד, "ומ"מ מצוה בשל שמן טפי מנרות של שעוה, דע"י השמן נעשה הנס", וכתב בשער הציון ס"ק ד, "והנה דעת מהר"ל מפראג בספרו נר מצוה, שלא להדליק כלל בנר שעווה וחלב אלא דוקא בשמן, מפני שהנס נעשה בשמן, אבל אין נוהגין כוותיה, מחצית השקל".

קטו) שאלה: יש שמן זית צלול מאוד עד שמראהו דומה לשקוף ורגילים למוכרו לאכילה, אבל מחירו כפול משמן זית אחר, ויש סוג אחר שנמכר להדלקה עם חומציות גבוהה שהוא גם צלול אבל דומה לצבע כתום, האם יש להדר לקנות לנר חנוכה דווקא את השמן זית לאכילה?

תשובה: יש עדיפות בשמן שראוי לאכילה כמ"ש השד"ח ח"ט מע' חנוכה סי' יד.

קטז) שאלה: שמעתי בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל שמרן החזו"א הורה שההולך בשבת חנוכה לעיר אחרת ידליק בביתו במוצ"ש ולא בבית האכסניא, חוץ אם אוכל שם סעודת מלוה מלכה ולן שם ואוכל פת שחרית, האם יש לסמוך ע"ז?

תשובה: דבר זה מובא במעשה איש ח"ד עמ' קלב.

קיז) שאלה: שמעתי בשם מרן החזו"א דהנוסע לשבת חנוכה לעיר אחרת שצריך לאכול שם מלוה מלכה ולישון שם במוצ"ש ולאכול פת שחרית כדי להדליק שם במוצ"ש, האם כוונתו שיש קפידה לאכול שם פת שחרית ג"כ או איה"נ גם אם אוכל בכולל או בנסיעה גם מועיל. ורק בא לאפוקי אם חוזר לאכול פת שחרית בביתו ובעירו?

תשובה: משמע שבא לאפוקי אם חוזר לאכול בביתו.

קיח) שאלה: איך יתנהג בחור שנוסע בשבת חנוכה לעיר אחרת, האם ידליק במוצ״ש בבית האכסניא או צריך למנות שליח שידליק בביתו?

תשובה: כתב הביאור הלכה בסי׳ תרעז ד״ה במקום, ״עיין מ״ב מש״כ דמי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר וכו׳. ודוקא באופן זה, אבל אם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח׳ ימי חנוכה דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה דכיון שאין שום אדם בבית למי ידליק וכ״ש האידנא שההיכר לבני הבית וכיון שישנים בני הבית שם ידליקו [פר״ח עי״ש]״, עכ״ל. וא״כ בחור שמדליקים בביתו וישן במקום אחר, ודאי שידליק היכן שנמצא.

גם אני אודך ח״ב.

קכב) שאלה: אותם הדרים בעלייה, ופתחם פתוח לחדר המדרגות, ומדליקים שם, האם יוצאים ידי חובתם לכתחילה, או לא?

תשובה: דווקא באין לו חלון פחות מכ׳ אמה לרה״ר ידליק בפתח, כמ״ש השער הציון בסי׳ תרעא ס״ק מב, ומ״מ אם בחלון יש פירסומא ניסא, יש להחמיר ולהדליק בלא ברכה כמ״ש המאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ״ח ס״מ.

קכג) שאלה: בשו״ע או״ח סי׳ תרעא ס׳ ז, כתב, מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה בפתח מניח בימין, ע״כ. מה הדין במזוזה שקבועה רק מכח חומרא, ולא מעיקר הדין, האם גם באופן זה מדליקין נ״ח בשמאל או שבכה״ג יש להדליקה בימין כאילו שלא היתה שם מזוזה?

תשובה: בשמאל, דהעניין שיהא מסובב במצות, ולא שיהא מסובב בקיום המצוות, כמ״ש במ״ב בסי׳ תרעא ס״ק לג, ועפ״ז ניתן לבאר מש״כ בשאילתות פ׳ וישלח סי׳ כו, ״מניח את המנורה על הפתח מצד שמאל כדי שתהיה המזוזה בימין והמנורה בשמאל ובעה״ב בטלית מצויצת באמצע״, וכ״כ המאירי שבת כב ע״א, והריטב״א מוה״ק שם, ותמה בעמק שאלה על השאילתות אות כא, דהרי הדלקת נ״ח היא בלילה, ולילה לאו זמן ציצית, וע״פ מש״כ לעיל ניתן לבאר, דפשוט דפטור מציצית, דהא לילה הוא, רק ענינו שיהיה מוקף במצוות, ומצאתי שכבר קדמני, וכתב זאת בשו״ת אז נדברו ח״י סי׳ כה, וכ״כ בשו״ת קנין תורה בהלכה ח״ב סי׳ קיט אות ג, ומצאתי שכ״כ בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פ״ז ס״ה, וז״ל, ״גם בפתח שקבע בה מזוזה לחומרא בלבד (כגון שמספק קבעו מזוזה בלא ברכה) יש בה המעלה של מזוזה בימין, ויניח נרות החנוכה בשמאל״.

קסד) שאלה: קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה, האם יכול להדליק לאחר השקיעה, או שצריך להמתין עד צאת הכוכבים שאז הוא גדול בודאי?

תשובה: כתב ר' משה שטרנבוך שליט"א בספרו תשובות והנהגות ח"ב סי' שלז, דמדליק בשקיעה כמנהגו, דאף שהוא דרבנן עדיף שתעשה המצוה כהלכתה, עי"ש בהרחבה.

קסה) שאלה: במ"ב סי' תרעה ס"ק יד, כתב וז"ל, נ"ל דלקטן א"צ להחמיר כולי האי ודי שידליק בכל לילה רק נר אחד לכו"ע, עכ"ל. רציתי לשאול, האם יש עניין לתת לקטן דווקא שמן זית, או שאפשר לכתחילה לתת לו שאר שמנים או שעווה?

תשובה: לכאורה יש להעדיף שמן זית כי בו נעשה הנס, כמ"ש המ"ב בסי' תרעג ס"ק ד, ועי"ש בשה"צ ס"ק ד, י"ל דאף שמחויב האב לחנך את בנו עיין שו"ע או"ח סי' שמג ס"א (האם מצות חינוך הוא בשביל להרגילו במצות שיקיימם כשיגדל וע"כ אף שלא מקיים מצוה בזה. או שהוא טעם החיוב לקיום המצוה וע"כ צריך לקיים המצוה באופן שגדול יוצא יד"ח, עיין מ"ב סי' תרנח ס"ק כח, ושעה"צ ס"ק לו, ועיין שו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' צה, בעניין אם צריך להקנות לקטן הד"מ ואי ברכתו הוי לבטלה. ועיין עוד מש"כ ביו"ד ח"א סי' קלז, וח"ב סי' קד, בעניין לימוד קטנים וקטנות יחדיו. וע"ע מש"כ ביו"ד ח"א סי' רכד ד"ה והנה איכא, בעניין קריעה לקטן), מ"מ מוכח מהמ"ב בסי' תרעה ס"ק יד, (ובה"ל ד"ה ולדידן, וכ"כ לקמן המ"ב בסי' תרעז ס"ק יג), שאין דין חינוך בהידור, וע"כ אין צורך שקטן ידליק בשמן זית, שלא כמ"ש הפסקי תשובות בסי' תרעג הע' 33.

והנה מצאתי בשו"ת משנה הלכות חט"ו סי' רג אות ז, שכתב, לחלק בין סוגי ההידור, וז"ל, "בענין חיוב לחנך הבנים אי יש מצוה גם לחנכם בהידור מצוה, ולפענ"ד כבר הארכתי (בח"ז סי' צ. ועוד נפק"מ בין שני סוגי ההידור עיין מש"כ בח"ח סי' רמו), דיש שני מיני הידור יש הידור בעצם ובגוף המצוה כגון אתרוג הדר שהוא בגוף המצוה שיהי' מהודר יותר. ויש הידור מחוץ למצוה כגון להדליק שתי נרות למהדרין מן המהדרין וכן עד לשמונה והנה בסתם מצות הידור קיי"ל דאין דין חינוך על קטן עיין מג"א סי' תרעז סק"ח ובמחצה"ש שם ופמ"ג במש"ז סק"א סי' תרעא דבמהדרין לא שייך חינוך כלל ובש"ע שם מבואר דקטן חייב להדליק ולכן בעצם הידור שיהי' שמן זית יפה ומהודר אינו חייב ללמדו אבל להוסיף נר חייב ללמדו", עכ"ל. ודבריו שלא כדברי המ"ב בסי' תרעה ס"ק יד, דדי בנר אחד, ופלא שלא ציין זאת.

גם אני אודך ח"ג.

מו) שאלה: האם מותר לכהן לדלג על הניסים בתפילה, כדי שיספיק ללכת לשאת כפיו, או לא?

תשובה: לא, דעל הניסים היא חלק מהתפלה כמ"ש שו"ת צמח צדק חלק חו"מ שער המילואים סי' יא, וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' קט אות ב, ושו"ת לבושי מרדכי או"ח תליתאה סי' נט אות ב, ושו"ת יביע אומר ח"ב סי' לד, והניף ידו שנית בשו"ת יחוה דעת ח"א סי' עז. ועוד טעם נראה שלא ידלג על הניסים מכיון דבשעה שמדלג לא אכתי זמן מצוה דאורייתא כמ"ש בפתח הדביר סו"ס כה, עי"ש מה שהביא בזה.

לגבי תפלה נחלקו הפוסקים אם יש להפסיק מתפילתו כדי לישא כפיו או לאו, דעת הרדב"ז ח"א סי' רנג, שברכת כהנים דוחה תפלה, וזה רק אם אין שם כהן אחר. דעת המ"א בסי' קכח ס"ק מ, דאם קראו לו חל עליו חיוב של מצות עשה לברך את עם ישראל ויש לו להפסיק מתפילתו אף אם יש כהן אחר, והו"ד במ"ב שם ס"ק קו. דעת הא"ר והעיב"ץ (הו"ד במ"ב שם), שבעינן ג' תנאים. א: שסיים ברכת ההודאה. ב: עקר רגליו ברצה. ג: שמובטח שלא תטרף דעתו. וכל זה דווקא אם אין כהן אחר או אם יש כהן ואמרו לו לעלות כדאיתא בסעיף כ, וכן העלו המ"ב שם, וכה"ח בס"ק נה. אמנם בשו"ת רב פעלים או"ח ח"ג סי' ד, הביא את הרב הלכות קטנות ח"א סי' סד, וביארו דהיינו דווקא אם אמרו לו לעלות אבל אם אין שם כהן אחר אפי' הכי לא יעלה, וכן העלה בספרו בא"ח ש"א פ' תצוה אות כא, והו"ד במאמר מרדכי (אליהו) לימות החול פי"ט סעיף עז. ובביאור מחלוקת העוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא עיין שד"ח ח"ה כללים מע' ע סוף כלל מה, והעלה שם, דעוסק במצוה דרבנן דוחה מצוה דאורייתא.

צד) שאלה: האם סביבון מוקצה בשבת, או לא? והטעם?

תשובה: מותר. ולא ישחק ע"ג קרקע משום אשווי גומות כמש"כ השו"ע בסי' שלח ס' ה, ואם הוי מכסף לעניין מוקצה מחמת חיסרון כיס תלוי בכל אדם אם מקפיד עליו כמ"ש המ"ב בסי' שח ס"ק ו. ולא הוי בכלל מש"כ השו"ע בסי' שח ס' מה, "אסור לשחק בשבת ויו"ט בכדור", דהתם מעיקרא לא הוי שם כלי עליו שהיו עושים אותו מסמרטוטים, ולכן הוה מוקצה מחמת גופו כמ"ש המ"ב בס"ק קנז, וע"כ בימינו שהכדורים מיוצרים לשם משחק מותרים בשימוש בשבת כמ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' עח. ואם משחק בשביל מעות אסור מטעם משחק בקוביא כדקימ"ל סי' שכב ס' ו, וכן מטעם מקח ומכר כדקימ"ל סי' שלח ס' ה.

קלח) שאלה: מקובל שמכוין הרבה כוונות בברכות, להדליק נר חנוכה, ושעשה ניסים וכו', וצריך לדפדף הרבה דפים בכתבי האריז"ל וכו', כשאומר ברכות אלו, וקשה לו לאחוז את הנר שמדליק בזה הנרות חנוכה, האם מותר לו להניח הנר על השולחן ולומר הברכות, ואח"כ כשגומר לומר הברכות, לקחת הנר מהשולחן ולהדליק הנרות חנוכה, או שצריך דווקא לאחוז הנר בידו בשעת הברכות?

תשובה: יש לאחוז בידו, וכמ"ש המ"ב בסי' כה ס"ק כה, וסי' קסז ס"ק כב.

קלט) שאלה: אם בשעת הדלקת נר חנוכה לא היה מזוזה בימין, (כגון שנתנו המזוזות לבדיקה וכדו') האם ידליק הנר חנוכה בימין?

תשובה: כל עניין נ"ח בשמאל הוא משום מזוזה בימין, אבל כשאין מזוזה מדליק בימין, כמ"ש השו"ע בסי' תרעא ס"ז, וכיו"ב כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (מהד' פראג) ח"ד סי' סו, דמנהגם היה שאת הדלקת נ"ח של בית הכנסת הדליקו בפתח (ועיין אורחות חיים (לוניל) הל' חנוכה סי' יז, מנהגים נוספים למקום ההדלקה בבהכ"נ), וכיון שאין בפתח ביהכנ"ס מזוזה כדאמרינן יומא יא ע"א וכ"ה בשו"ע יו"ד סי' רפו ס"ג, הלכך מניחה בימין פתח ארון הקדש וכן עמא דבר.

קמ) שאלה: אם הבעל והאשה לא גרים ביחד מחמת מריבה ח"ו, ועדיין לא נתגרשה האשה, וכל אחד גר בבית נפרד, האם צריכה גם האשה להדליק בנפרד נר חנוכה בברכות?

תשובה: בזמן שהבעל והאשה היו ביחד אף היא הייתה צריכה להדליק וכמ"ש הרמ"א בסי' תרעא ס"ב, "דכל אחד מבני הבית ידליק", ואף היא צריכה להדליק כמ"ש השו"ע לקמן סי' תרעה ס"ג, "אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה" (מי שהיה בדרך או אכסנאי יוצא בהדלקת אשתו כמ"ש המ"ב לקמן סי' תרעו ס"ק ז, וסי' תרעז ס"ק ב).

והא דאינה מדלקת מכיון דאשתו כגופו יוצאת יד"ח בהדלקת בעלה כמ"ש המ"ב בסי' תרעא ס"ק ט.

ולכן כיון שהאשה בעלת הבית בדירתה, חייבת היא להדליק בדירתה, וכמ"ש המ"ב בסי' תרעה ס"ק ט, "וכשאין האיש בבית תדליק האשה דהוי בת חיובא ובברכה, ולא ידליק קטן וכדלקמיה".

ולא אמרינן דאשתו כגופו ותיפטר מלהדליק כיון דהדלקת נרות חנוכה מוטלת על כל בית או מדין חיוב או משום חשדא, ואם הבעל אינו משלם על מגורי האשה, אינו יכול להוציא בהדלקתו את אשתו המחויבת מדינא להדליק בבית שגרה בו, דדין אשתו כגופו שנאמר בהל' חנוכה, הוא דוקא כאשר שניהם מחויבים להדליק בבית אחד, דהיינו שיכולה האשה להדליק

בבית המשותף ולהוציא את בעלה יד״ח מדין אשתו כגופו כמבואר בסי׳ תרעז ס״א, וכן להיפך כאשר הבעל מדליק בבית שמחויבת בו יוצאת היא יד״ח מדין אשתו כגופו כמ״ש המ״ב בסי׳ תרעא ס״ק ט. וכל זה בארתי מדין חנוכה מדוע לא אמרינן אשתו כגופו. ובדין אשתו כגופו לענייני שמזכה האיש לאשתו מחמת החובה הממונית תלוי מחמת מי המריבה כמ״ש הרמ״א בא״ה סי׳ ע סי״ב.

וכיון שהבעל מדליק בביתו לבדו אם ח״ו הבעל הוא אונן ידליק בלא ברכה כמ״ש המ״ב בסי׳ תרע ס״ק יב, וכן אם ח״ו הוא סומא ידליק בלא ברכה כמ״ש המ״ב בסי׳ תרעה ס״ק ט.

קמא) שאלה: האם בלילה הראשון גם נר השמש אסור בהנאה, דהרי אומרים הנרות הללו (לשון רבים, שכולל גם השמש) קודש הם, ואם נאמר שנר השמש לא נאסר ביום הראשון, צריך ביאור מה טעם אומרים ביום הראשון ״הנרות הללו קודש הם״, דלכאורה היה צריך לומר ״נר זה קודש הוא״?

תשובה: מכאן אין להוכיח דהלשון הוא על כל נרותיהם של כלל ישראל, כמו שממשיך ואומר ״ואין לנו״ וכו׳. ולענין הלכה קימ״ל כ״ש השו״ע סי׳ תרעג ס״א דמותר להשתמש לאור השמש, וע״פ הסוד יש להמנע כמ״ש בקב הישר פצ״ו, וכ״כ הבא״ח ש״א פ׳ וישב הלכות חנוכה אות יד, דיש מחמירין, וכתב במאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ״ח סעיף פה, ״אמנם אין להחמיר לצורך מצוה״.

קמב) שאלה: אם מדליק נר חנוכה בחדר בבית, ונועל מיד אח״כ הדלת שהילדים לא יפילו המנורה, האם יצא ידי חובתו, או לא? והטעם?

תשובה: כיון שבני הבית היו נוכחים בעת הדלקתו הוי פירסומא ניסא וכמ״ש המ״ב בסי׳ תרעב ס״ק יא, ״ואם בא לביתו קודם עה״ש ומצא ב״ב ישנים מן הנכון שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה״, וכתב בשעה״צ ס״ק יז, וז״ל, ״מגן אברהם ודרך החיים וחיי אדם. ובספר חמד משה האריך בזה ודעתו דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם יקיץ ב׳ או ג׳ מהם וידליק, ואם אי אפשר להקיצם, מכל מקום ידליק ויברך, דלפי דברי המגן אברהם אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית שם ידליק בלא ברכה, ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה השלטי גבורים כתב בשם ריא״ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מדכתב כן בפשיטות, שידליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף, אבל אי ליכא אנשים, בשביל זה לא יבטל המצוה, כן נראה לי וכן נוהגין העולם, עד כאן לשונו, וספק ברכות להקל, ומכל מקום מי שרוצה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו״, עכ״ל. (עיין מש״כ בשו״ת אגרות

משה או"ח ח"ד סי' קה אות ז, על דברי החמד משה). ועוד י"ל דאם ניתן להיכנס לדוגמה דיודעים היכן המפתח וכדומה, הוי פרסום ויצא ידי חובה.

קמג) שאלה: האם מותר לסחור בשמנים ופתילות מהשקיעה ואילך בחנוכה או שצריך קודם להדליק נר חנוכה?

תשובה: קודם ידליק, ועיין מ"ב סי' תרעב ס"ק י, דאפי' ללמוד אסור משהגיע זמנה.

קמד) שאלה: האם מותר להשתמש בנרות חנוכה לצורך נרות חנוכה, כגון לחבר באש מנרות חנוכה, מחיצה מסביב הנרות שלא יכבו מהרוח?

תשובה: לא, דכל השימוש הוא בהדלקה עצמה, ועיין סי' תרעד ס"א.

קמה) שאלה: האם מותר להדליק נרות חנוכה כמה שלהבות בבת אחת, או לא?

תשובה: מותר דלא דמי למדורה דהרי כל נר חלוק לעצמו. אבל יש עניין שהנר הראשון ידליק בפני עצמו כדי שיורה על התוספות הנס ביום הנכנס, כמ"ש השו"ע בסי' תרעו ס"ה, "וכן בכל לילה נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים נתווסף הנס".

קמו) שאלה: הגרח"ק שליט"א כתב לי פעם שאסור לכהן להדליק נר חנוכה ושבת בשמן תרומה טמאה, אולם בספרו הבהיר "דרך אמונה" (הלכות תרומות פי"א הי"ח בביאור הלכה בד"ה ומי שאין לו) ראיתי שרק לישראל אסר שם, (חוץ אם אין לו שמן אחר) אבל לכהן מותר בכל גווני לפי המסקנא שם?

תשובה: מסתבר דהגרח"ק שליט"א ס"ל כיון דאין בזמננו כהנים ודאים, אבל יש פוסקים שס"ל דכהנים בחזקתם ונוטלים תרומה וחמשת סלעים.

קמז) שאלה: בחור ישיבה האם יכול להדליק נר חנוכה גם בחדר של חבירו בישיבה, או שצריך להדליק דווקא בחדרו?

תשובה: בחדרו שהוא הבעלים, וכ"כ מאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ"ח סעיף קיא.

קמח) שאלה: אדם שהדליק נר חנוכה על החלון, וטפטף שמן על בגד של השכן, האם חייב בהיזק, או לא?

תשובה: עיין טוש"ע חו"מ סי' תיח ס' יב, דלא פסקינן כר' יהודה, וחייב אף בנ"ח, כיוון דהיה לו לישב ולשמור שלא יזיק.

קמט) שאלה: אם נטף שמן של חנוכה באמצע שדלק, לתוך סלט ירקות וכדו', האם נאסר הסלט? והטעם?

תשובה: אם יש שישים לבטלו מותר כדקימ"ל סי' תרעז ס"ד.

קנ) שאלה: אדם שהדליק נר חנוכה במטוס, ואמרו לו שאחרי חמש דקות יכבו לו הנרות, (זאת אומרת שנתנו לו רשות של חמש דקות להדליק) ובירך על הדלקת נר חנוכה, כי חשב שאולי לא יבחינו בו וישאר דלוק חצי שעה, ובאמת נשאר דלוק רבע שעה, ואח"כ כיבו לו הנרות, האם עשה כהוגן שבירך על הדלקת נר חנוכה, והאם יצא יד"ח המצוה?

תשובה: לא עשה כהוגן שבירך, דהרי אמרו לו שלא ידליק כשיעור ההדלקה, כמ"ש השו"ע בסי' תרעה ס"ב. ובעניין הדלקת נ"ח במטוס, כתב בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קכז, וז"ל, "א: נוסע ברכבת או באוירון בזמן חובת הדלקת נ"ח, אם אפשר לו להדליק בקיטון המיוחד לנט"י ולגילוח, או במטבח באופן דליכא סכנה ואפשר להשאירו דולק למשך חצי שעה, ידליק שם בברכה, ב: אי אפשר בכך, ישים נר אחד בכלי שלא יתראה כ"כ לאחרים ויניחנו על השלחן שלפניו וידליקנו, ג: אי אפשר בכל זה, ידליקנו בלי ברכה, ויכבנו מיד אפי' בעצמו כשא"א באחרים", עכ"ל. ובחזון עובדיה חנוכה עמ' צז, כתב, שטוב שידליק פנס חשמלי בלי ברכה לזכר הנס, וכ"כ מאמר מרדכי (אליהו) למועדים ולימים פנ"ח ס' מא.

קנא) שאלה: אדם שצריך לשהות ל"ע כל השבוע של חנוכה בבית החולים, עם אשתו שם, ולא מרשים להדליק בחדרי האוכל או בחדרי השינה, אלא בפרוזדור, האם ידליק שם בברכה?

תשובה: ידליק בלא ברכה, ולכן יאמר לאחד מבני ביתו שידליק בבית.

קנב) שאלה: אדם ששכח לומר על הניסים בברכת המזון, והתחיל לומר ועל הכל ה' אלוקינו אנחנו מודים לך וכו', האם יפסיק כדי לומר על הניסים ויאמר עוד הפעם ועל הכל ה' אלוקינו וכו'?

תשובה: כל עוד שלא חתם הברכה עם הזכרת השם לא הוי סיום ברכה וחוזר ואומר על הניסים כמבואר בשו"ע או"ח סי' תרפב ס"א (ועיין מש"כ המ"ב בסי' קיד ס"ק לב, ושעה"צ סי' קפח ס"ק יח), ואחריו חוזר ואומר ועל הכל, ואין זה לבטלה שהרי הודאה לה', ואם התחיל רק ועל הכל ה' אלקינו יסיים אנחנו מודים לך ויאמר על הניסים.

קנג) שאלה: אדם שיש לו זמן או לומר על הניסים בתפילה או שיספיק לומר קדושה בציבור, מה עדיף?

תשובה: על הניסים, כיון שהיא חלק מהתפלה כמ"ש שו"ת צמח צדק חלק חו"מ שער המילואים סי' יא,

וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' קט אות ב, ושו"ת לבושי מרדכי או"ח תליתאה סי' נט אות ב, ושו"ת יביע אומר ח"ב סי' לד, והניף ידו שנית בשו"ת יחוה דעת ח"א סי' עז.

גם אני אודך עניינים שונים ח"א.

עא) שאלה: בקובץ נזר התורה גיליון ד' כסלו תשס"ג עמ' קסט, הקשה הבה"ח אברהם שטרן שליט"א, וז"ל הנה בשערי תשובה סי' תרע"ג הביא מהשער אפרים דחמאה שנתבשלה בקדירה של בשר בן יומו ונאסרה שלא היה ס' נגד הבליעה, אסור להדליק בה נר חנוכה [דלא כדברי הבאר היטב שם, דס"ל להשער אפרים למסקנא דמותר להדליק בו נר חנוכה], משום דכתותי מכתת שיעוריה, ובשמן בעינן שיעור שידלק חצי שעה, והואיל וכתותי מכתת שיעוריה אין יוצא בו ידי חובתו, ויש לעיין האם שייך בזה כתותי מכתת שיעוריה, דהרי אינו דין שיעור, אלא הוא היכי תימצי שהנר יוכל לדלוק חצי שעה, ובכה"ג לא שייך עניין כתותי מכתת, וצ"ע?

תשובה: מש"כ שם, וז"ל, "באמת מכח קושיא זו חלק הישועות יעקב ריש סי' תרעג, על דברי השער אפרים, וז"ל שם, והנה אבי זקני הגאון בעהמ"ח ס' שערי אפרים כתב בתשובה דהיכי דבעי שריפה לא יצא ידי מצות נר חנוכה, דכיון דבעי שיעור וזה עומד לשריפה כתותי מיכתת שיעוריה וכו', אמנם אחר העיון דברי זקני הגאון תמוהים מאוד כיון דעיקר הא דבעי שיעור לנ"ח היינו שידליק זמן כזה, ומה בכך דעומד לשריפה, הרי גם השיעור הוא דבעינן שידליק שיעור כזה, ואינו דומה לשאר דברים דבעי שיעור היינו שיהיה בו שיעור כזה בעין, וזה פשוט, ואני תמה על הגאון שדימה עניינים נפרדים", עכ"ל. כיו"ב כתב הגר"ח בחידושים על הרמב"ם הל' שבת פי"ז הי"ב-הי"ג, גבי מחיצת רה"י מדבר שהוא מכיתותי מכתת שיעורי דהוי מחיצה, כיון דדעת הרמב"ם דבכל מחיצות רה"י בעינן שיהא גובהן עשרה עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות, כי אם בהמקום דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות, ואם מצינו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו, לא אכפת לן כלל בעצם המחיצות אם הן מחזיקות עשרה או לא. ועיין מ"ב בסי' שמה ס"ק סג, שהביא את דברי הרא"ש (שבת פ"א סי' יא), המובאים בב"י, לגבי חקק ברה"י שאינה גבוהה עשרה, דמוכח שכתלי רה"י אין דינם בשיעור אלא בזה שיהיו מוקפים בגובה עשרה.

עה) שאלה: מדוע אין מזכירין בברכת מעין שלש את ענין החנוכה.

תשובה: בשו"ת מנחת עני (ספיר) או"ח סי' ב, ביאר ע"פ מאי דאמרינן ברכות כט ע"א, "אמר שמואל כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו חוץ ממוצ"ש ויו"ט מפני שצריך לומר הבדלה בחונן

הדעת מתקיף לה מר זוטרא וניכללה מכלל הביננו ה׳ המבדיל בין קודש לחול, קשיא״, וכתב ברבנו יונה דאפי׳ הכי הלכה כשמואל, והיינו טעמא דלא תיקנו מעין הבדלה, מפני שהבדלה אינה ברכה בפני עצמה, אלא כוללים אותה בברכת חונן הדעת, ואם היו אומרים מעין הבדלה, היה נראה שהבדלה היא ברכה בפני עצמה, כיון שתיקנו לומר מעין הבדלה כמו מעין שאר הברכות, ולפי זה י״ל דהיינו טעמא דהתוס׳ ברכות מד ע״א בד״ה על העץ, שכתבו שהמנהג שלא להזכיר שבת ויו״ט בברכת מעין שלש, כדי שלא יהא נראה שהזכרת מעין המאורע היא ברכה בפני עצמה, אולם שיטת הירושלמי ומנהגנו להזכיר מעין המאורע, משום שיש לחלק דשאני הבדלה בתפלה שאין לה קביעות ברכה לעצמה בשום פעם, אבל הזכרת שבת ויו״ט בברהמ״ז, אם טעה ולא הזכיר בבונה ירושלים צריך לומר ברוך אשר נתן וכו׳, ולכן אין לחוש פן יהא נראה כאילו היא ברכה בפני עצמה, ולפי״ז א״ש מה שאין מזכירין מאין המאורע בחנוכה משום שאין לה קביעות ברכה בפני עצמה. ועוד בעניין עיין מש״כ בשו״ת מהר״ם מרוטנבורג סי׳ ע, ולבוש או״ח סי׳ רח סי״ב, והו״ד בא״ר סי׳ תרפב ס״ק ב.

גם אני אודך ענייניים שונים ח״ב.

יא) שאלה: בקובץ ״הבאר״ גיליון כד׳ אדר תשס״ד, (עמוד ק״י), העיר הרה״ג רבי ישראל רייזמן שליט״א, וז״ל, לר׳ יוסי דאדם נידון בכל יום (ר״ה ט״ז.), א״כ איך אומרים הלל בחנוכה ובר״ח, הא אמרינן (שם ל״ב:) דאין אומרין הלל בראש השנה משום שאפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה, א״כ לעולם לר״י לא נימא הלל, לא ביו״ט ולא בחנוכה ולא בר״ח, שוב הראני אחד שבטורי אבן העיר זאת ונשאר בצ״ע? (וכן קשה לרבי נתן דאדם נידון בכל שעה).

תשובה: מה שכתב כת״ר באות ו׳ בשם הערוך לנר, כבר קדמו הראב״ן ח״ג דף ס ע״א.

ס) שאלה: בקובץ יתד המאיר גליון חשון - כסלו תשס״ה, (עמוד 132), הקשה הרב כ״י טוב שליט״א, למאי דקיימ״ל דהדלקה עושה מצוה (שו״ע או״ח סי׳ תרעג ס״ב), האיך יוצאים ידי חובה בכל הדלקת נר חנוכה, הרי בשעת ההדלקה מתחברים להבת הנר המדליק ולהבת הנר שהדליק, והוי כמדורה ואסור וכדאיתא בשו״ע או״ח (סי׳ תרעא ס״ד) שאין לחבר ב׳ נרות דהוי כמדורה?

תשובה: מותר דלא דמי למדורה דהרי כל נר חלוק לעצמו.

תבונות.

פ׳ תצוה גיליון 20) עה״פ ״ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד״ (שמות כז כ). במדרש תנחומא

(פרשת תצוה) מובא, שנס גדול נעשה במנורה, שהיו מדליקים אותה בתחילת השנה, והייתה דולקת במשך כל השנה. והקשו על דברי המדרש: הלא יש מצוה להדליק את המנורה בכל יום ויום? ותירץ על כך ה"חידושי הרי"ם", שכל יום הוסיפו מעט שמן למנורה, וכשם שלענין שבת המוסיף שמן בנר, חייב משום מבעיר, (כמובא במסכת ביצה כב ע"א), כך גם יוצאים ידי חובת הדלקת הנרות על ידי הוספת שמן. ובספר "מרפסין איגרי" בפרשתנו, הקשו, וז"ל: הלא ב"שולחן ערוך", הלכות חנוכה (סימן תרעה סעיף ב) מבואר, שאם בשעת ההדלקה לא היה שמן כשיעור שידלוק חצי שעה, לא מועיל להוסיף לאחר ההדלקה שמן נוסף, אלא צריך לכבות, ולהוסיף שמן כשיעור, ולחזור ולהדליק.

ואם אכן הוספת שמן לנר נחשבת להדלקה, ובאופן זה קיימו את מצות הדלקת המנורה בבית המקדש, כפי שכתב ה"חידושי הרי"ם", מדוע לא מועיל להוסיף שמן בעוד נרות החנוכה דולקים? עכ"ל.

תשובה: שאלה זו מופיעה במקראי קודש חנוכה סי' ז, ועיי"ש בסי' ח.

ויש לחלק בפשטות כמ"ש להדיא בצפנת פענח הל' מתנות עניים פ"ב הל' ח, דבהדלקת המנורה המצווה היא שתהא דולקת ולא ההדלקה, ולא כמו גבי נר חנוכה דההדלקה עושה מצוה, וכ"כ בחידושי ר"ח הלוי על הרמב"ם פ"ט מהל' ביאת מקדש ה"ז, ואבן האזל שם, ועיין שו"ת אבני נזר או"ח סי' תקג אות ד.

גיליון תצוה 122) עה"פ "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" (שמות כז כ). ממה שנאמר "ויקחו אליך", לומד המדרש (תנחומא, פרשת תצוה) כי מותר ליהנות מאור נרות המנורה, ומספר המדרש: "וכל חצר שבירושלים הייתה משתמשת לאור נרות המנורה". ובספר מרפסין איגרי בפרשתנו הקשו, וז"ל: כיצד, אם כן, כותב הר"ן (שבת כא ע"ב) בטעם האיסור להשתמש לאור נרות החנוכה: "דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תיקונה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל", והלא במדרש שנינו מפורשות שמותר היה להשתמש לאור נרות המנורה?

תשובה: הר"ן ס"ל כשיטת התלמוד בבלי בפסחים כו ע"א, "מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא", וכתב הר"ן, וז"ל, "וא"ת דהא תניא בפרק החליל דאשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה והשמן והפתילה היו של קדש כדאיתא התם, והיכי שרי והא אמרינן דאיסורא איכא, ובירושלמי נמי דייק מינה דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, וצ"ע", עכ"ל. ואולם התוס' בסוכה נג ע"א, ד"ה אשה, על הא דאמרינן "אשה היתה בוררת

חטים לאור של בית השואבה", ביארו "דבוררת לאו דוקא, אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה", והוכחתם מהא דמבואר בירושלמי סוכה כג ע"ב, דאין איסור מעילה במראה וריח, ולכאורה הא איכא איסורא כמבואר פסחים כו ע"א, אלא על כרחך דלא באמת היו בוררות, אלא מרוב האור היו יכולים לברור.

נושאים שקשורים להדלקת נרות חנוכה.

גם אני אודך ח"ג.

עא) שאלה: שמן זית למאור (לא לאכילה) שאינו צלול כ"כ כמו שמן זית למאכל האם מהודר לנר שבת?

תשובה: הא דיש עדיפות בשמן הראוי למאכל, הוא דווקא בנ"ח מטעם דראוי לנסכים, או דקרוב לנס של בית המקדש, ואעפ"כ אם שמן למאכל לא דולק יפה עדיף שמן למאור, דהרי כל הידור השמן הוא משום שאורו יפה, ובשבת אין עניין שיהיה ראוי לאכילה ואף חלב איסור מותר להדלקת נ"ש כיון דאין צורך שיהיה מן המותר בפיך דהוא רק משום שלום בית וכמ"ש בשו"ת שואל ומשיב מהד"ת ח"א סי' עו, אלא רק שיהיה אורו יפה ולא יבוא להטעות. וע"כ ידליק במה שאורו יפה, ועיין מ"ב סי' רסד ס"ק כג. ואם אורם שווה אך מראה השמן למאור אינו יפה כתב השו"ע סי' רסג ס' א, "יהא זהיר לעשות נר יפה", ועיין כה"ח סי' תרעג ס"ק ג, שכתב טו' דרגות בפמוטים.

עב) שאלה: בנר חנוכה יש דין שצריך להדליק משמאל לימין, (שו"ע או"ח סימן תרעו סעיף ה) ושאלתי אם גם בנר שבת יש להקפיד על זה?

תשובה: אמרינן זבחים סב ע"ב, וכ"ה בכמה דוכתין, "כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין", ע"כ עדיף להדליק מימין. אבל אינו דומה לנ"ח, דבנ"ח דמלבד הטעם של כל פינות שאתה פונה יהיו לימין כמ"ש המ"ב בסי' תרעו ס"ק י, יש עניין נוסף כמו שכתב השו"ע סי' תרעו ס' ה, "נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס", ועיין ב"י שם.

עג) שאלה: ברמ"א או"ח (סימן רסה סעיף ג) כתב, ואסור ליגע בנר דולק כשהוא תלוי, וכו' פן יתנדנד קצת מנגיעתו ויטה, ע"כ. לכאורה אם מנדנד בנחת אין לחוש לשמא יטה (מ"ב סימן רעז סוף ס"ק יח)?

תשובה: אף אם מנדנד בנחת לא הסתלק החשש שמא יטה, משא"כ בנר של שעווה דלא חיישינן שרי כמ"ש המ"ב סי' רסה ס"ק יא.

מעות חנוכה.

גם אני אודך ח"ב.

קכט) שאלה: אדם שקיבל מטבע לשמירה מאדמו"ר או מרב

גדול או ממקובל וכדו', האם מותר לטלטלו בשבת?

תשובה: לדעת המ"ב בסי' שג ס"ק עד, מהני יחוד במטבע שלא ישתמש בה ואזיל מנה אסור טלטול, אבל דעת החזו"א באו"ח סי' מב ס"ק יג ד"ה שבת, דלא מהני. ובעניין לצאת בו לרה"ר עיין תשובות והנהגות ח"א סי' רלו.

קל) שוב שאלתי: ואם ניקב המטבע באמצע, והכניסו בתוך מחזיק מפתחות, האם יהיה מותר לטלטלו בשבת?

תשובה: מותר דפקע ממנו שם מטבע, ואינו ראוי לשימוש, ובעניין לצאת בו לרה"ר עיין תשובות והנהגות ח"א סי' רלו.

פרדס יוסף החדש חנוכה.

פתיחה, "מדוע רבינו הקדוש כותב ומסדר המשניות לא כתב מסכת מיוחדת בענייני חנוכה" עמ' מט, אות יב, "משום שהחשמונאים נטלו את המלוכה משבט יהודה".

תשובה: דבר זה תמוה ביותר, אף דאמרינן שבת נו ע"א, "אמר רב: רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד", מ"מ רבנו הקדוש שכל מטרת חיבורו למען לא תשכח תורה מישראל בגלל שהוא משבט יהודה לא ייחד מסכת לחנוכה, הרי הרמב"ן המפורסם (בראשית מט י), בהסברו לסיבת עונש החשמונאים מפני שהשתמשו בכתר המלוכה, כותב, "ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל", וא"כ כיצד יתכן שרבנו הקדוש לא תהיה לו הכרת הטוב לתורה שזכה לה בעקבות אותם "חסידי עליון" (כלשון הרמב"ן שם), אלא פשוט הטעם כמ"ש החת"ס בגיטין עח ע"א בד"ה כנסי, שהלכות היו ידועים, ולא היה צורך לכותבם.

פתיחה, עמ' קה, אות קסא, "מה מהני מה שהיה חותם על פח השמן הרי באיסור דאורייתא בעינן חותם בתוך חותם".

תשובה: כתבו התוס' בשבת כא ע"ב ד"ה שהיה, "אם כבר גזרו על הנוכרים להיות כזבים (נדה לד ע"א) צריך לומר שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי", א"כ להדיא מוכח מדברי התוס' דלא היה חשש טומאה דלא היה ניתן לטמאו אלא ע"י ניתוקו מן הקרקע, ועיין ר"ן בדפי הרי"ף דף ט ע"ב.

סי' תרע ס' א, עמ' קלט, אות רמא, מאימתי חל איסור התענית למדליק מבעו"י.

"ואסורים בהספד ותענית. כתב הגאון ר' דוב לנדאו שליט"א: המדליק נ"ח ביום הראשון מבעו"י, וכגון כשחל בשבת דמדליקין מבעו"י, וכן בשעת הדחק שצריך לצאת לדרך דמדליק מפלג המנחה, י"ל דחל עליו

דין חנוכה בהדלקה, אפי׳ דהוי מבעו״י. ונפק״מ לחתן שחופתו ביום ראשון של חנוכה, והתענה ערב חנוכה, אם צריך להפסיק משעה שהדליק נ״ח אפי׳ דעדיין יום״.

תשובה: זה שיש מצוה להדליק אפי׳ מבעו״י כמ״ש השו״ע בסי׳ תרעב ס״ב, וכן זה שניתן להתפלל מעריב מבעו״י כמ״ש השו״ע באו״ח סי׳ רלג ס״א, (וכן נפסק בכמה דוכתי עיין שו״ע או״ח סי׳ ל ס״ה (ועיין מ״ב ס״ק יז), וסי׳ רסז ס״ב (ועיין מ״ב ס״ק ו), וסי׳ רסג סט״ו (ועיין באה״ל בד״ה של חול), וסי׳ תרצב ס״ד (ועיין מ״ב סי׳ תרצג ס״ק ד, ושעה״צ ס״ק ו, וסי׳ תרצה ס״ק טז), ושו״ע יו״ד סי׳ שעה סי״א (ועיין ש״ך ס״ק יד – טו), וסי׳ תב סי״א (ועיין ט״ז ס״ק ז, ופת״ש סי׳ שפח ס״ק ב, וסי׳ ת ס״ק א), רמ״א או״ח סי׳ יח ס״א, ויו״ד סי׳ קצו ס״א בשם ת״ה, מג״א סי׳ תרסח ס״ק ג, מ״ב סי׳ תקנג ס״ק ה, וסי׳ תקפ ס״ק טז).

מ״מ לא מקרי לילה לעניין תפלת ערבית של שבועות כמ״ש המ״ב בסי׳ תצד ס״ק א, וכן לגבי הקידוש של ליל הסדר כמ״ש השו״ע בסי׳ תעב ס״א, וכן אכילה בסוכה בלילה הראשון כמ״ש הרמ״א בסי׳ תרלט ס״ג, ועיין מטא אפרים סי׳ תרכה אלף למטה ס״ק עב. וכן אינו משנה את המציאות שהוי יום כמ״ש השו״ע ביו״ד סי׳ רסב ס״ז, לעניין ברית מילה ״אין דבר זה תלוי בתפלה, אם התפללו מבעוד יום, לא להקל ולא להחמיר״, וכיו״ב כתב השו״ע או״ח סי׳ רצג ס״ג, וסי׳ תפט ס״ג (ועיין מ״ב ס״ק יח), ורמ״א יו״ד סי׳ קצו ס״א בשם האגור (ועיין בש״ך שם ס״ק ד, וס״ק יט), וכ״כ הרמ״א באו״ח סי׳ נג ס״י, ״אין לקטן לעבור לפני התיבה אפילו בתפלת ערבית, אפילו הגיע לכלל י״ג שנים ביום השבת אין להתפלל ערבית של שבת, דהרי עדיין אין לו י״ג שנה״, וכיו״ב יו״ד סי׳ קצו ס״א בשם האגור (ועיין בש״ך שם ס״ק ד, וס״ק יט), ורמ״א אה״ע סי׳ קכג ס״ה, וסדר הגט ס׳ פט (ועיין מחצית השקל או״ח סי׳ ל ס״ק ז), ופת״ש יו״ד סי׳ שעה ס״ק ו.

וכן לעניין נדר לעניין קבלת התענית וכמ״ש המ״ב בסי׳ רצט לעניין מש״כ הרמ״א בס״ו, לגבי מי שמתענה ג׳ ימים וג׳ לילות שאם אין אחרים שיכולים להוציאו בהבדלה, יכול להבדיל בשבת מבע״י ולשתות ולקבל אח״כ התענית עליו, וכתב המ״ב בס״ק כב, ״ולא אמרינן דכיון דאבדיל כבר קיבל עליו את התענית ואסור בשתיה, משום דעיקר התענית אינו מחמת חובה (עין שעה״צ ס״ק לג), כתשעה באב אלא מחמת נדרו ובנדרים הולכים אחר לשון בני אדם ובלשון בני אדם גם אחר שהבדיל מקרי יום והתענית אינו מתחיל אלא מתחלת הלילה ואפשר שגם בין השמשות שהוא ספק לילה אבל לא מקודם, וה״ה כשמקבל עליו תענית של לילה ויום בשאר ימי החול ג״כ אין אין

חל עליו חובת התענית מבע"י אף שכבר התפלל ערבית", עכ"ל.

וכמו כן לא אומרים בנר ראשון שחל בעש"ק על הניסים במנחה על אף שהדליק וכמו שביארתי הטעם שלא יאמר על הניסים, משום דאין זה הזמן, ולא מיבעיא לשיטת הט"ז בסי' תרעג ס"ק א, דבהדלקת נ"ח בערב שבת אין המצוה מתקיימת לאלתר, אלא בכניסת שבת, ולכן כבתה זקוק לה, וא"כ פשיטא דאינו מזכיר על הניסים במנחה, וכן לעניין תענית, אלא אפי' לשיטת התרומת הדשן המובא בשו"ע שם ס"ב, דנתקיימה המצוה מיד בעת ההדלקה, היינו דווקא לעניין קיום מצות ההדלקה קבעו חכמים את זמן המצוה בער"ש בשעה מוקדמת, אבל מ"מ אין זה דין של תוספת חנוכה, וכ"כ בשבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פי"ג סי"א. וע"כ מן הראוי שיתפלל קודם כדי דלא להוי ההדלקה והתפלה סתרי אהדדי (טעם נוסף להתפלל מנחה לפני הדנה"ח דמנחה כנגד התמיד, ונ"ח זכר למנורה שנעשית לאחר התמיד כמ"ש הש"ת סי' תרעט ס"ק א, והובא במ"ב ס"ק ב).

מוכח מכל הני שעצם הדלקת נ"ח אינה גורמת להוי מציאות של לילה.

ובעניין חתנים המתענים בחנוכה הנה כתב הרמ"א באו"ח סי' תקעג ס"א, שחתנים לא מתענים, וחתן המתחתן בנר ראשון של חנוכה מתענה דלפניהם מתענים כמ"ש השו"ע לקמן בסי' תרפו ס"א, ואולם עיין מ"ב ס"ק א, דהב"ח ס"ל דאף לפני חנוכה אין מתענים.

ובעניין חתן המתפלל תפלת ערבית מבעו"י ביום ראשון של חנוכה לדעת הרמ"א שמתענה. הנה כתב השו"ע באו"ח בסי' רמט ס"ד, "אם קבל עליו להתענות בע"ש, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלים הצבור תפלתן. הגה: וי"א דלא ישלים, אלא מיד שיוצאים מבית הכנסת יאכל, לכן בתענית יחיד לא ישלים", וכתב המ"ב בס"ק יט, דלדעת השו"ע ה"ה אם קבל תענית סתם בשאר ימי השבוע דדינו הוא עד צאת הכוכבים דוקא ולא מהני במה שהתפלל תפלת ערבית מקודם וכדלקמן בסימן תקס"ב ס"א וב' ה"ה הכא, וכתב הבאה"ל בד"ה י"א, "ודע דמדברי הראב"ד שהובא בב"י, משמע דתיכף משקעה חמה והוא כבר קיבל עליו שבת אף שלא התפלל עדיין מקרי עי"ז ג"כ השלמה. ונ"ל דהאי י"א וכן סברת הראב"ד, הוא רק במי שקבל התענית שלא בלשון נדר רק בסתם קבלת תענית, אבל מי שאסר על עצמו לאכול יום אחד בלשון נדר לכ"ע אסור עד שתחשך שאז כלה היום, ועיין ביו"ד סימן רט"ו וסימן ר"כ ס"א".

והנה אמרינן תענית יב ע"א, "ואמר רב חסדא: כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית", וכ"פ השו"ע בסי' תקסב ס"א, וכתב בסעיף ב,

״יש אומרים שמי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה, כיון שאין רגילות לקבלם בתפלה, א״צ להתענות עד צאת הכוכבים אלא עד שיצא מבית הכנסת. הגה: והיחיד מתפלל עננו (הגהות אשירי ומרדכי פ״ק דתענית). וכן חתן יתפלל עננו קודם שיכנס לחופה ואז יוכל לשתות מכוס של ברכה (תה״ד סי׳ קנז)״, וכתב המ״ב בס״ק יא, דהטעם בחתן ״דמתענה ג״כ רק לצעורי משום תשובה לכפר עונותיו ואין רגילות לקבלו במנחה שלפניו״, וכתב בס״ק יב, דיכול לשתות ״היינו ג״כ אף שלא התנה בתחלה שלא להשלים אפ״ה יכול לשתות וכנ״ל, ומש״כ ואז היינו דלא ישתה קודם מנחה דאז לא יוכל לומר עננו. ומ״מ טוב יותר שיתנה החתן בפירוש שלא להשלים [אחרונים]״.

סי׳ תרע ס׳ א, עמ׳ קמ, אות רמו, האם נס חנוכה נעשה ע״י אשה.

תשובה: בבא״ח ש״א פ׳ וישב הל׳ חנוכה אות כד, וז״ל, ״אוכלין מאכלי חלב בחנוכה זכר לנס שנעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב שהיה ממלכי יון, והמעשה הובא בספר חמדת ימים (והובא בילקוט מעם לועז פ׳ בהעלותך ח א – ב (ירושלים תשכ״ח עמ׳ צה), ונס זה נעשה קודם נס העיקרי של חנוכה בכמה שנים, אך הואיל ואותו אויב היה ממלכי יון, וגם הוא היה רוצה להעבירם על דת לכך עושין לנס זה ג״כ זכר בימי חנוכה, ע״ד שאמרו לאכול זירעונים בפורים זכר לנס של דניאל ע״ה וחבריו ע״ה״, והו״ד בכה״ח סי׳ תרע ס״ק יז, וכ״כ הערוך השלחן בסי׳ תרע ס״ח, שמעשה יהודית לא אירע בזמן נס חנוכה, ומצאתי שהיעב״ץ במור וקציעה סי׳ תרע, כתב, ״שאירע בזמן קדמון, בימי גלות בית ראשון, ולא מצא לו מקום מיוחד, וצירפו לנס חנוכה״ (וצ״ע מרש״י שבת כג ע״א ד״ה היו, ומתוס׳ פסחים קח ע״ב ד״ה היו, ומגילה ד ע״א ד״ה שאף, שכתבו להדיא שמעשה יהודית אירע בחנוכה, ומצאתי שהעיר בזה בנמוקי או״ח סו״ס תרע, דמרבותינו הראשונים מוכח שמעשה יהודית אירע בחנוכה. ויש לדעת שלא נתעלם מהגאון יעב״ץ זצ״ל דברי הראשונים דהנה מצאתי בהגהות יעב״ץ מגילה ד ע״א על דברי התוס׳ ד״ה שאף, חנוכה ע״י יהודית, כתב, ״נ״ב הא בורכא״ (ופי׳ ע״פ רש״י בשבועות יב ע״ב ד״ה הא בורכא, ״דבר הבדוי מן הלב דמנא לך הא״), וכוונתו שמעשה יהודית אירע בזמן חורבן בית ראשון כמבואר בספר יהודית. וספר יהודית, נחשב לספרים חיצונים שיתכן שלא היה מצוי ביד הראשונים, וביד היעב״ץ היה מצוי (ואף מה שמובא במגילת תענית פ״ו יז אלול, וכן באחד מהגירסאות שבסוף מגילת אנטיוכוס, אין זה מעשה גבורת יהודית אלא גבורת אחיה). ועיין מש״כ בצמח דוד (גאנז) שנת ג׳ אלפים תרכב (ירושלים תשכ״ו ח״ב דף יד ע״ב), מתי אירע מעשה יהודית).

שאלות אלו נשאלתי בע"פ מפי הרה"ג הנ"ל שליט"א.

שאלה: "הסתפקתי, אדם שיש לו ארבעה פתחים, כמו ביתו של אברהם אבינו ע"ה, האם צריך להדליק נר חנוכה בכל הארבעה פתחים, או שחז"ל חייבו רק חצר שיש לה ב' פתחים להדליק בשתיהן, ולא יותר, וצ"ע".

תשובה: כתב השו"ע באו"ח סי' תרעא ס"ח, "חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות, צריך להדליק בשתיהן מפני החשד; ואם שני הפתחים ברוח אחד (והם בבית אחד) (כל בו) די לו באחד מהם. הגה: ואם מדליק בשני פתחים אינו מברך רק באחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה, מיהו בזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש, ואין היכר לבני ר"ה כלל, אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים, כן נ"ל וכן המנהג פשוט".

וע"כ כאשר מדליק בפתח כל כמה דאיכא חשדא ביעא להדליק, ולפיכך אם ניתן לראות בדרך הילוכו את ב' הפתחים אין צורך להדליק בשניהם כמ"ש הפרי חדש בסי' תרעא ס' ח, וז"ל, "בפרק במה מדליקין, אמר רב הונא חצר שיש לה ב' פתחים צריכא ב' נרות, ואמר רבא לא אמרן אלא משתי רוחות, אבל מרוח א' לא צריך, ואסיקנא דטעמא משום חשדא דבני מתא דזימנין דמיחלפי בהאי, ולא חלפי בהא, ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק, וכתב רש"י משתי רוחות, אחד בצפון ואחד במזרח [ועיין שע"ת ס"ק יד, וב"ה ד"ה שיש לו], ומשמע דהיינו דווקא כשאי אפשר מלראות הפתח האחר, אבל אם בדרך הילוכו בהכרח נראין ב' הפתחים אפילו שאחת בצפון ואחת במזרח היינו מרוח אחת, ובהכי לא פליג שכתב שבשני רוחות ויכולין העוברים ושבים לראות הב' פתחים כגון שהאחד במזרח והאחד בדרום הוי כרוח אחת, ולכאורה יראה דפליג ארש"י ובמאי דכתיב לא פליגי אהדדי ודוק", עכ"ל. משמע מדבריו דאם נראים צפון ומזרח יש להדליק באחד מהם, ואם לאו יש להדליק בשניהם, ולכן כל פתח שבו יש את החשד "כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק" יש להדליק בו נ"ח.

שאלה: "אדם שיש לו אפשרות להדליק "נרות חנוכה", או במנורה ישנה שקיבל ירושה מאבותיו ורבותיו הקדושים, שחביב לו מאד, או במנורה חדשה ויפה, במה עדיף שידליק, והטעם".

תשובה: המ"ב בסי' תרעג ס"ק כח, כתב, וז"ל, "כתבו הספרים שטוב כל אחד שיטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו וכן הנרות יעשה יפה", עכ"ל.

ומה שצריך לטרוח לעשות לו מנורה יפה אין זה מטעם הא דאמרינן בסנהדרין כא ע״ב, ״אע״פ שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו, שנאמר, ועתה כתבו לכם״, דהתם הכתיבה היא המצוה ולכן צריך לטרוח בעצמו לכתוב, אבל הכא ההדלקה היא המצוה, ובמה שמדליקים הוא רק הידור, ויש להדר לפי כוחו וכמ״ש בבאה״ט ס״ק יג.

ומה העדיפות בהידור כתב הכף החיים בסי׳ תרעג ס״ק ס, וז״ל, ״טו׳ מיני כלים ראויים לנ״ח להדלקה וכל הקודם משובח. האחד: כלי זהב. השני: כלי כסף. השלישי: נחושת קלל דומה לזהב. הרביעי: נחושת אדום. החמישי: של ברזל. השישי: של בדיל. השביעי: עופרת. השמיני: כלי זכוכית. התשיעי: כלי עץ. עשירי: כלי עצם. האחד עשר: כלי חרס מצופה מאבר. השנים עשר: כלי חרס בלתי מצופה וצריך שיהיה חדש. השלושה עשר: קליפות רמון. הארבע עשר: קליפות אגוז הנדי. החמשה עשר: קליפות האלון. ואלו קליפות צריך לעשותם כלי כמו כף מאזנים או שראוי למוד בהם פלפל וכיוצא, אבל קליפות בצלים וביצים וכיוצא אינם ראויים להדלקה. וכל הט״ו כלים הנזכרים שאינם יכולים לעמוד מאליו בלא סמיכה אינם ראויין לנר חנוכה. חסד לאברהם מעין ב׳ נהר נח׳. שדה הארץ ח״ג סי׳ מא. עיקרי הד״ט סי׳ לה אות יא. שד״ח מע׳ חנוכה אות ז״, עכ״ל.

ונלענ״ד, דאם ירש מנורה פחותה בהידור ממה שיש ברשותו, עדיף שידליק בשלו המהודרת, וכמו שמצינו אצל החשמונאים, שהמנורה שבה נעשה הנס הייתה של שפודין של ברזל, וכאשר העשירו הדליקו בשל זהב, ולא אמרו נדליק במנורה שהדליקו אבותינו הצדיקים שנעשה הנס בימיהם, כיון דמצותה בזהב כדאמרינן בר״ה כד ע״ב, וכ״ה ע״ז מג ע״א, וכ״ה מנחות כח ע״ב, ״רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי, אמרו לו משם ראייה שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ, העשירו עשאום של כסף חזרו העשירו עשאום של זהב״, וכיון שמצותה בזהב אף אם נס חנוכה היה נעשה בחפצא של המנורה ולא בשמן עצמו לא היו משתמשים בה מצד שנעשה בה הנס כדאמרינן יומא לח ע״א, בדלתות ניקנור כיון שבמנורה מצותה בזהב (אף שבעבודת ביהמ״ק יש מצוה שסוג המנורה תהיה של זהב, ובנ״ח הוא רק הידור, הבאתי את הדברים כדוגמה ולא כראיה).

שאלה: ״הדליק נר למעלה מכ׳ אבל במשך זמן ההדלקה יורד הפתילה ללמטה מכ׳, האם יוצא בזה נ״ח, [כמו בער״ש שמדליקים קודם הזמן ואח״כ דולק גם כשיעור בלילה]״.

תשובה: בהדליק למעלה מכ' לא יצא יד"ח כיון שהדלקה עושה מצוה וכמ"ש הרמ"א בסי' תרעא ס"ו, "ואפי' לקחה כך דלוק והניחה למטה מכ' לא יצא דהדלקה עושה מצוה (ב"י בשם תוספות)", וכתב הפמ"ג במש"ז ס"ק ה, והו"ד בשעה"צ ס"ק לג, דה"ה בנרות שעוה ארוכים, כל שמקום השלהבת הוא למעלה מעשרים אמה, פסולה, כיון דאזלינן בתר השלהבת, (ואולם עיין מש"כ בהגהות חכמת שלמה או"ח סי' תרעא ס"ו, ושו"ת דברי יציב או"ח סי' רפד), וכן כיו"ב אם השלהבת למעלה מג"ט שכשרה אע"פ שגוף הנר הוא למטה מג"ט כמ"ש בשו"ת אז נדברו ח"ה סי' לז, וחזון עובדיה חנוכה עמ' לז.

ומה שמדליקין בערב שבת מבעו"י נ"ח, ואח"כ נרות שבת כמ"ש השו"ע בסי' תרעט ס"א, כתב הרמ"א, "ומברך עליהם כמו בחול אע"פ שמדליקין בעוד היום גדול (ת"ה סי' קב)", וכתב בבאר הגולה, "וסיים שם, כיון דא"א בענין אחר חשוב הכשר מצוה וכו'".

שאלה: "האם מותר לקחת מחבירו גפרור בלי רשות כדי להדליק נ"ח, והטעם".

תשובה: אף דקימ"ל טושו"ע חו"מ סי' רצב ס"א, שואל שלא מדעת הוי גזלן, כתב המ"ב בסי' תקפו ס"ק ט, "וכתבו האחרונים, דמותר ליטול שופר של חבירו בלא ידיעתו ולתקוע בו, דניחא ליה לאינש למיעבד מצווה בממונו כדאמרינן פסחים ד ע"ב, ובוודאי היה מתרצה, ורשאי לתקוע בו כל המאה קולות, אף על פי שאינו מדינא, כיוון שנהגו כן, בוודאי לא ימחה בזה" (ובארבעת המינים אף דניחא ביום הראשון פסול מצד שואל כמ"ש המ"ב בסי' תרמט ס"ק נא). וכתב בשעה"צ בסי' תקפו ס"ק כ, "ועיין לעיל בסי' יד במ"ב ס"ק יג, לענין טלית, וה"ה לענייננו דדוקא באותו מקום, אבל להוציאו מביתו לביהכנ"ס או איפכא אסור דאפשר שמקפיד עליו והוי גזל, ועיין עוד שם מש"כ בשם הפמ"ג". ומ"מ אם ברור לשואל שאם חבירו היה יודע היה מסכים שישתמש, יש לו להסתמך על דעת הש"ך סי' רצב ס"ק א, הואיל וברור לו שבעל החפץ מסכים, וכיון דאין לו אפשרות לבקש את רשותו, מותר לו להשתמש ללא רשות, ועיין מש"כ הקצות החשן סי' רט ס"ק ד, ושו"ע הרב הל' מציאה סכ"ז.

וודאי שאם יכול לשאול את חבירו לא סמכינן על החזקה כמ"ש המ"ב בסי' יד ס"ק יג בשם הפמ"ג.

לכאורה כל מה שהותר לו לשאול שלא מדעת כדי למיעבד מצווה בממונו של חבירו, הוא רק היכא שלא מוציא מרשותו, וא"כ בשאילת גפרור שלא מדעתו הרי מוציאו לרשותו, ועוד דהוא רק היכא שלא פוגם את גוף החפץ כמ"ש הרמ"א באו"ח סי' יד ס"ד, (עיין מג"א ס"ק י), ובגפרור כל שאילתו

מכלה את החפץ, וא״כ שאילתו הוי שלא מדעת דהוי גזל, ומבואר בשו״ע חו״מ סי׳ שנט ס״א, ״אסור לגזול או לעשוק אפילו כל שהוא, בין מישראל בין מעובד כוכבים״. ואולם אם מכלה החפץ ומיד מחזיר מותר כמ״ש המ״ב בסי׳ א ס״ק ב, וז״ל, ״ומ״מ חלילה לעבור שום איסור עבור חסרון נט״י כגון לעצור עצמו מלהשתין עי״ז או ליקח מים שהכין חבירו עבור עצמו אם לא שברור לו שיתן תיכף תמורתם אחרים ויש שנכשלין בזה״, עכ״ל. אבל היכא שמשתמש בממון חברו באופן שמוציא מרשותו או מכלה את גוף החפץ ולא מחזירו מיד לבעליו מנ״ל שמותר.

אלא יש לומר ע״פ מש״כ השו״ע בהמשך הסעיף, ״ואם הוא דבר דליכא מאן דקפיד ביה, שרי; כגון ליטול מהחבילה או מהגדר לחצות בו שיניו; ואף זה אוסר בירושלמי (דמאי פ״ג ה״ב), ממידת חסידות״. וכתב הסמ״ע בס״ק ד, הטעם שאוסר בירוש׳, כתב הב״י דאילו עושה כן כל אחד, נמצא החבילה כלה והגדר נהרס. וכתב ערוך השולחן ס״א, ״ובימינו נהגו כשבא לבית חבירו וחבירו שואף עלי מרורים בנחיריו או בפיו שנוטל גם הוא שלא בשאילת הבעלים וכן ליטול עצי גפרית להדליק בו וכן כששותים מים חמים מאנטיכי עם נופת נוטל צלוחית ושותה גם הוא מטעם שאין מקפידין ע״ז אמנם ממדת חסידות ודאי דראוי ליזהר וכ״ש כשיודע שהבעלים הוא גברא קפדנא ואסור מדינא וכן יש ליזהר כשבא אורח לבית ראובן ומכבדו ובתוך כך בא שמעון שאינו אורח ומפני הדרך ארץ מבקש ראובן את שמעון לשתות ולאכול אם אינו יודע בבירור שרצונו באמת ירחיק א״ע מזה וכן כל כיוצא בזה ועמ״ש בסימן רכח״.

ע״כ מותר לו להשתמש לא מדין דניחא ליה לאינש למיעבד מצווה בממונו דהוא רק היכא שלא מכלה את גוף החפץ, אלא משום דהוא גזל שלא מקפידים עליו, ומ״מ מצד מדת חסידות יש לו לבקש רשות.

ובדין להדליק בשמן גזול עיין שו״ת ברכת יוסף (ידיד) ח״ג אות ח סי׳ כג, כד, כה, ומ״ב בסי׳ תרעג ס״ק ב, בשם שו״ת שואל ומשיב מה׳ תליתא סי׳ שמט, וחזון עובדיה חנוכה הל׳ שמנים ופתילות ה״ט עמ׳ צז, ועיי״ש הערה יג.

שאלה: ״ביום ג׳ דחנוכה מלאה ג׳ כוסות שמן והניחן בחנוכיה עבור ההדלקה, והוסיף על יד ג׳ הכוסות המלאין עוד איזה כוסות ריקים. האם יש לו להסיר הכוסות הריקים מן החנוכיה לפי מש״כ בשערי תשובה סימן תרע״ג (סקי״ב, ד״ה להחמיר) דמייתי מהשבות יעקב (ח״ג סימן מח) דאע״ג דכבתה אין זקוק לה מ״מ צריך להניח הנותר מנר חנוכה של שעוה או של שמן כל זמן ההדלקה דאי לא יעביד הכי חיישינן

לחשדא שלא הדליק כלל, וע"ש בראייתו. וה"נ יל"ע אי נימא דהכוסות הריקים מטעין העוברין ושבין לחשוב דיומא דין הוי יום ו' דחנוכה ולא יום ג'".

תשובה: כתב השו"ע בסי' תרעג ס"א, שאת נר השמש "יניחנו בריחוק קצת משאר נרות מצוה", וכתב המ"ב ס"ק טז, וז"ל, "כדי שיהיה הכר כמה נרות מדליקין באותו יום ולא יחשבוהו עמהם", עכ"ל.

וא"כ כל זה לא איירי אלא בנר דולק, שבו יש לחוש דילמא יבואו לטעות במנין הנרות משא"כ במניח כוסות ריקות בעלמא אין לחוש לזה, ומש"כ בשערי תשובה סימן תרע"ג (סקי"ב, ד"ה להחמיר) דמייתי מהשבות יעקב (ח"ג סימן מח) דאע"ג דכבתה אין זקוק לה מ"מ צריך להניח הנותר מנר חנוכה של שעוה או של שמן כל זמן ההדלקה, החשד הוא חשד אחר דאי לא יעביד הכי חיישינן לחשדא שלא הדליק כלל.

שאלה: "כשמדליק נרות חנוכה בחלון, האם צריך להעדיף צד ימין בחלון מצד שמאל, או אין נפק"מ, והטעם".

תשובה: בשו"ע או"ח סי' תרעא ס"ז, כתב, "מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה בפתח מניח בימין", וכתב המ"ב בס"ק לד, "דכל מידי דמצוה ימין עדיף, ועוד דאיכא פרסומי ניסא טפי שהכל פונין לצד ימין", וא"כ גם בחלון צד ימין עדיף.

שאלה: "אשה שהיתה לבד בבית בערב שבת חנוכה, והדליקה נר חנוכה, ובירכה להדליק נר של שבת וחנוכה, כי סברה שאם מדליקה נר חנוכה, לא צריכה להדליק נר שבת, האם בשבוע הבא תהיה צריכה להדליק נר נוסף לנרות שבת, משום קנס, או לא, והטעם".

תשובה: אין לקונסה כיון שחשבה שכך ההדלקה, ומה דקנסינן היא על מי שלא הדליקה כמבואר ברמ"א בסי' רסג ס"א, כדי שתהא זהירה בכבוד שבת כמ"ש המ"ב בס"ק ז, ואשה זו הרי כונתה הייתה להדליק נר שבת, וא"כ הוי אנוסה כמו אחת שכבו נרותיה מחמת גריעות השמן כמ"ש באורחות חיים (כהנא) סי' רסג ס"ק ב (ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' לה, בעניין אונס מחמת חולי או לידה), ועוד דבשו"ת ציץ אליעזר חי"ג סי' כו, דייק שמלשון הרמ"א משמע שקובע בזה מנהג הנשים שמדליקות נר נוסף, אך אינו חיוב, כיון שאינו כותב בלשון "צריכה" להדליק נר נוסף. ובספר מאמר מרדכי על או"ח, כתב, וז"ל, "ומ"מ נראה ברור דיותר טוב שלא להוסיף דמפסיד מיהא הכוונה במקצת, וכ"מ בד"מ", עכ"ל. הרי שדעת המאמר מרדכי שאפילו בשכחה להדליק ג"כ

עכ״פ יותר טוב שלא להוסיף, מפני דאיך שהוא הכוונה נפסדת עי״כ במקצת (ויעוין מ״ש ע״ד בס׳ פתה״ד ואכמ״ל).

שאלה: ״למה מברכים כל יום בחנוכה להדליק נר חנוכה בלשון יחיד, דלכאורה מיום שני של חנוכה היה ראוי לברך להדליק נרות חנוכה בלשון רבים, דההידור להוסיף כל יום נר נזכר בגמרא״.

תשובה: כיון שכל יום מעיקר הדין צריך להדליק רק נר אחד כדאמרינן שבת כא ע״ב, וכמ״ש המ״ב בסי׳ תרעא ס״ק ד, ומצאתי בפמ״ג לעיל בסי׳ רסג בא״א ס״ק יא, שביאר באופן אחר, ״משום ליל ראשון לא חלקו״.

שאלה: ״מה עדיף לקנות מנורה מכסף טהור, או מגילה מהודרת בכתב שמיוחד ביופי, והטעם״.

תשובה: בעניין מנורה להדלקת נ״ח כתב המ״ב בסי׳ תרעג ס״ק כח, וז״ל, ״כתבו הספרים שטוב כל אחד שיטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו וכן הנרות יעשה יפה״, עכ״ל. ומה העדיפות בהידור כתב הכף החיים בסי׳ תרעג ס״ק ס, בשם החסד לאברהם מעין ב׳ נהר נח, דישנם טו׳ מיני כלים הראויים לנ״ח להדלקה וכל הקודם משובח עי״ש.

ומגילה הרי יכול לצאת יד״ח בשמיעה מהש״צ, (ועיין מ״ב סי׳ לח ס״ק לז, בשם המ״א ס״ק טו, דאף במצוה המוטלת על גופו וקדושתה יתירה, ויכול לצאת ע״י אחרים ע״י שאלה, ואותה מצוה הפחותה בקדושתה אינו יכול לצאת בשאלה הרי היא קודמת), וע״כ עדיף שיקנה מנורה מכסף. ובעת ששומע מגילה מהש״צ יזהר לא לקרא עמו כמ״ש השו״ע בסי׳ תרצ ס״ד, מלבד מה שאינו שומע כמ״ש המ״ב בסי׳ תרפט ס״ק ה, וסי׳ תרצ ס״ק יט, וס״ק ס. וכאשר תשיג ידו ישתדל לקנות מגילה כשרה כמ״ש המ״ב בסי׳ תרפט ס״ק יט, וסי׳ תרצ ס״ק כו.

שאלה: ״האם יש לחתן חיוב או הידור להדליק במנורה מכסף (טהור) שקיבל מחמיו כשעדיין לא התחתן, או שיכול להדליק במנורה פשוטה״.

תשובה: בעניין מנורה להדלקת נ״ח כתב המ״ב בסי׳ תרעג ס״ק כח, וז״ל, ״כתבו הספרים שטוב כל אחד שיטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו וכן הנרות יעשה יפה״, עכ״ל. ומה העדיפות בהידור כתב הכף החיים בסי׳ תרעג ס״ק ס, בשם החסד לאברהם מעין ב׳ נהר נח, דישנם טו׳ מיני כלים הראויים לנ״ח להדלקה וכל הקודם משובח עי״ש.

ומה שחתן קיבל מנורה מחמיו הרי זה שלו ולכן בין לנוהגים כשיטת הרמ״א בסי׳ תרעא ס״ב, שכל אחד מבני הבית מדליק אין צריך לומר שמסתבר שחמיו של החתן נתן לו מנורה של כסף כדי שישתמש, וכן לנוהגים שהבנות

מדליקות קודם נישואיהן אי"צ לומר שמותר לה להדליק משום שמסתמא ניתן לה כדי שתשתמש בהם, אלא אף לנוהגים כשיטת השו"ע בסי' תרעב ס"ב, שבעה"ב לבדו מדליק, יכול החתן לכבד את אביו להדליק במנורה שקיבל מחמיו כיון שזהו שלו, וכן כלה שלא נוהגת להדליק נרות שבת קודם נישואיה יכולה לקחת את הפמוטים ולהשתמש בהם כדי להדליק נר לסעודת מלוה מלכה כמבואר במ"ב בסי' ש ס"ק ג, או לעילוי נשמת כיון שזהו שלה (בעניין רווקה שאמה מדלקת האם מברכת עיין ערוך השלחן סי' רסג ס"ז, שו"ת אז נדברו ח"ו סי' סח, וח"ז סי' ג, שו"ת יחוה דעת ח"ב סי' לב, הליכות עולם ח"א פ' נח הל' הדלקת נרות שבת ה"א, חזון עובדיה שבת ח"א הל' הדלקת נרות הי"ד, שו"ת אור לציון ח"ב פי"ח סי' ה).

וע"כ אם נוהג כשיטת הרמ"א להדליק נ"ח המנורה הרי היא שלו ואם רוצה להדליק במה שקיבל מחמיו הוי הידור להדליק בשל כסף, אבל אין מחויב להדליק בה ויכול גם להדליק באחרת כיון שהיא שלו, ומ"מ משום הכרת הטוב ראוי שידליק בה.

שאלה: "האם מותר להשתמש בנרות חנוכה כדי להתיך בדיל להדביק מתכת שתהא מגן וצינה לנרות חנוכה".

תשובה: אסור להשתמש בנרות חנוכה כמבואר בשו"ע סי' תרעג ס"א, והטעם כתב המ"ב בס"ק ח, "שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה. תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל", ובעניין להשתמש להדליק מנ"ח לנ"ח כתב השו"ע בסי' תרעד ס"א, "מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה, ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול, אסור, ויש מתירים גם בזה, אא"כ הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה. הגה, ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה (הג"מ ומרדכי), וכל זה אינו רק בעוד שדולקים למצותן, אבל אחר שעבר זמן המצוה מותרים בהנאה, כ"ש שמותר להדליק מהן (נ"י הל' קטנות). וכתב המ"ב בס"ק ג, הטעם לדעת השו"ע שע"י נר של חול אסור "מפני שנראה כמבזה נר של מצוה שמדליק ממנו נר של חול אע"פ שהוא עושה לצורך מצוה", וטעם היש מתירים גם בזה כתב המ"ב בס"ק ד, "ס"ל דכיון דעושה כדי להדליק תיכף ממנו נר של מצוה לאו בכלל ביזוי הוא". וא"כ אף לדעת המתירים אין להשתמש בנרות חנוכה בדברים שהם לצורך נ"ח, אלא רק להדליק נר אחר כדי שתכף ידליק.

שאלה: "האם מותר להחליף לתינוק חיתול מול נרות חנוכה".

תשובה: כנגד ס"ת אסור לגלות ערותו כמ"ש טושו"ע יו"ד סי' רפב ס"א, "חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת. ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום ההוא ולהדרו ביותר. ולא ירוק כנגד ספר תורה. ולא יגלה ערותו כנגדו". וכן יש איסור לעמוד לפני השם ערום כמבואר בשבת קכ ע"ב, וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו, "וכן אם היה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת, נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל ואם לא מצא גמי מסבב בבגדיו ולא יהדק כדי שלא יחוץ שלא אמרו לכרוך עליו אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם כשהוא ערום". ולכן להניח מזוזה במקום הטינוף יש לכסות המזוזה כמ"ש הטושו"ע ביו"ד סי' רפו ס"ה, "במקום שיש טינוף, כגון שתינוקות מצויים שם, טוב לכסות המזוזה, ובמקום טהרה, טוב להיות נראית", ועיין ש"ך ס"ק ט.

ולכאורה היה ניתן לומר שמותר להחליף לתינוק מול הנרות כיון שמה שאסור לגלות ערותו הוא רק כנגד השם, ואף שיש בנרות החנוכה קדושה כמבואר בקב הישר פרק לו, יהיה אסור להכניסם לבית הכסא כדקימ"ל בשו"ע או"ח סי' מג ס"א, לעניין תפילין, אבל לא יהא בהם איסור לעמוד לפני השם ערום.

ומה שמצינו שאין לעשות תשמיש גנאי במצוה, הוא דווקא בשימוש במצוה עצמה לגנאי כגון במצוה עצמה של ישיבה בסוכה אין לעשות תשמיש גנאי כמ"ש הרמ"א באו"ח סי' תרלט ס"א, וכן מצות כיסוי הדם שלא יעשנה ברגלו כדי שלא יהיה מצות בזויות עליו כדאמרינן חולין פז ע"א, וכ"פ הטושו"ע יו"ד סי' כח ס"ו, וכן להדליק נר חנוכה מנ"ח ע"י נר חול יש אסורים כמבואר בשו"ע או"ח סי' תרעד ס"א, מטעם שהוא כמבזה נר של מצוה שמדליק ממנו נר של חול כמ"ש המ"ב בס"ק ג, ולכאורה א"כ אין איסור להחליף מול הנרות כיון שלא עושה תשמיש של גנאי במצוה עצמה, אלא מטעם כדי שלא יהא מצוות בזויות עליו כדין שאין ליהנות מאור נרות החנוכה אפי' לצורך קדושה יש אוסרים כמבואר בשו"ע בסי' תרעג ס"א, מטעם כדי שלא יהא מצוות בזויות עליו כמ"ש המ"ב בס"ק יא.

ולכאורה א"כ מה שהדבר אסור הוא מטעם כדי שלא יהא מצוות בזויות עליו, ולא מטעם ביזוי המצוה.

אלא י"ל שאסור להחליף לתינוק מול נרות החנוכה מטעם הנ"ח דהוי ביזוי מצוה וכמ"ש הרמ"א באו"ח סי' רעה סי"ב, "נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות, משום ביזוי מצוה. וכ"כ הרוקח". (ועיין מ"ב ס"ק כז, דהא בלא"ה אסור משום סכנה), ומה שיש לכסות הקטנים משום ביזוי מצוה ה"ה לנ"ח וכמ"ש להדיא הלבוש

שם ותוספת שבת ס"ק טז, דכל נר של מצוה בכלל.

וכמובן שאף אם לא מחליף לתינוק מול הנרות אסור להחליף בחשכה לאור הנרות כמ"ש השו"ע בסי' תרעג ס"א, וכמ"ש במ"ב ס"ק ח, הטעם "כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל", ואפי' מרחוק אסור להנות מאורו כמ"ש המ"ב בס"ק י.

שאלה: "אם בעל הבית חולה, ואינו יכול לקום ממיטתו להדליק נרות חנוכה, האם ידליק ליד מיטתו, ואחר ההדלקה ישימו בחלון".

תשובה: כתב הבא"ח ש"א פ' וישב הל' חנוכה אות ו, וז"ל, "צריך להדליקה במקום הנחתה, ואפילו אם בעל הבית חולה, ושוכב על מטתו, אין מביאין לו נרות חנוכה, להדליקה אצל מטתו, ויניחו אותה אחר כך במקומה, כי צריך להדליקה במקום הנחתה, ולכן אם אינו יכול לקום להדליק במקום הנחתה, יעשה שליח להדליקה במקום הנחתה, ויכול החולה לברך, והשליח ידליק בחדר ההוא לפניו, תכף ומיד, וכאשר העליתי בסייעתא דשמיא בתשובה בסה"ק רב פעלים" (ח"ד או"ח סי' יד), עכ"ל. וכ"כ הכה"ח סי' תרעה ס"ק ט, והליכות עולם ח"א פ' וישב הל' חנוכה ס"י, והניף ידו שנית בשו"ת יביע אומר ח"ט או"ח סי' קב אות ב, ושילשו בחזון עובדיה חנוכה הל' הדלקה עושה מצוה ולא הנחה ה"ו, ועיי"ש מש"כ בהערה ו, שדעת הגר"ח פלאג'י בספרו שו"ת לב חיים ח"ג סי' קמו, שמותר לבעה"ב החולה הרתוק למיטתו להדליק נ"ח ליד מיטתו, ואח"כ יניחוהו במקום הראוי, ומ"מ כותב החזו"ע שהנכון שבעה"ב חולה יעשה שליח להדלקת נ"ח הן ע"י אשתו הן ע"י אחר, וכ"כ בשו"ת יחוה דעת ח"ו סי' מד, ושו"ת יביע אומר ח"י או"ח סי' נה אות ח"ד ט, שמועיל שליחות בנ"ח והשליח הוא המברך.

שאלה: "עולה מתימן שיש לו שתי נשים הגרות בשני בתים נפרדים, כל אחת עם ילדיה, באיזה בית יש לו להדליק".

תשובה: בבית שבו הוא אוכל וישן שם הוא מדליק כמ"ש הביאור הלכה בסי' תרעז ד"ה במקום, וז"ל, "עיין מ"ב מש"כ דמי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר וכו'. ודוקא באופן זה, אבל אם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח' ימי חנוכה דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה דכיון שאין שום אדם בבית למי ידליק וכ"ש האידנא שההיכר לבני הבית וכיון שישנים בני הבית שם ידליקו [פר"ח עי"ש]", עכ"ל. ובבית שאינו אוכל וישן האשה שהיא בעה"ב

מחויבת להדליק באותו מקום דהרי אף היא צריכה להדליק כמ"ש השו"ע לקמן סי' תרעה ס"ג, "אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה", והא דאינה מדלקת מכיון דאשתו כגופו ויוצאת יד"ח בהדלקת בעלה כמ"ש המ"ב בסי' תרעא ס"ק ט, אבל בהדלקה זו שהדליק בעלה עם אשתו השניה לא יצאה יד"ח כיון דלגבי ביתה לא הדליק. בעניין אדם שיש לו שתי דירות סמוכות ושתי הפתחים ברוח אחת, אי איכא חשדא עיין מ"ב סי' תרעא ס"ק נג.

שאלה: "מה עדיף, או שידליק נרות חנוכה בשעוה, לבדו, או בשמן זית בשותפות עם חבירו".

תשובה: יש חובה לכל אחד להדליק בנרות שלו וכמ"ש הטור בסי' תרעז, "כתב רב שר שלום אנשים הרבה הדרים בחצר אחד, שורת הדין שמשתתפין כולן בשמן ויוצאין כולן בנר אחד, אבל להידור מצוה כל א' וא' מדליק לעצמו על פתח ביתו, ואי פתח חד בבא לנפשיה חייב לאדלוקי משום חשדא", וא"כ ידליק בנר שלו משעוה שגם הוא טוב לנ"ח שאורו צלול כמו שמן כמ"ש הרמ"א בסי' תרעג ס"א.

שאלה: "האם בחנוכיות יש להקפיד על מרחק בין נר לנר, ומהו המרחק".

תשובה: כתב השו"ע בסי' תרעא ס"ג, "נר שיש לו שתי פיות עולה לו בשביל שנים", וכתב המ"ב בס"ק יב, "משמע מלשון זה דאפילו למהדרין העושין נר לכל אחד ג"כ יועיל זה לשני בני אדם ועיין במ"א שדעתו דלפי מאי דאיתא לעיל בהג"ה דלדידן דמוסיפין בכל לילה נר אחד לכל אחד מן הבית צריך כ"א להדליק נרותיו במקום מיוחד לא ידליקו שני אנשים בנר אחד ואפילו בלילה הראשונה יש ליזהר בזה. ואפשר דוקא נר אחד שיש לו רק שני פיות אבל במנורות שלנו שיש להן ח' פיות מותר להדליק שני בני אדם זה בקצה זה וזה בקצה זה שהרי רואין שהדליקו שנים דאל"כ היה מדליק כסדר אחד אצל חבירו [ח"א] וכן נוהגין העולם".

והנה הרמ"א בסעיף ד, כתב, "ומותר להדליק בפמוטות שקורין לאמפ"א מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו", וכתב המ"ב בס"ק יח, "משמע מלשון זה דתרתי בעינן דהיינו שיהיו ג"כ מובדלים הקנים אחד מחבירו לבד מה שיש לכל קנה מחיצה בפני עצמה ועיין בא"ר שכתב דדי ברחב אצבע. וה"ה כשמדבקין נרות שעוה בכותל יראה שיהיו מרווח אחד מחבירו עכ"פ כשיעור אצבע". וע"כ יש להקפיד שיחיד המדליק במנורה שלו שלא יהא מרחק בין קנה לקנה כרוחב אצבע.

שאלה: "האם יכול להדליק נר חנוכה ונר שבת ולברך ברכה אחת להדליק נר חנוכה ושל שבת".

תשובה: אמרינן ברכות מט ע"א, "תנו רבנן מהו חותם בבנין

ירושלים, רבי יוסי ברבי יהודה אומר מושיע ישראל. מושיע ישראל אין, בנין ירושלים לא, אלא אימא אף מושיע ישראל. רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא, פתח בחדא וסיים בתרתי. אמר רב חסדא גבורתא למחתם בתרתי, והתניא, רבי אומר, אין חותמין בשתים, גופא, רבי אומר, אין חותמין בשתים. איתיביה לוי לרבי, על הארץ ועל המזון, ארץ דמפקא מזון, על הארץ ועל הפירות, ארץ דמפקא פירות, מקדש ישראל והזמנים, ישראל דקדשינהו לזמנים, מקדש ישראל וראשי חדשים, ישראל דקדשינהו לראשי חדשים, מקדש השבת וישראל והזמנים חוץ מזו, ומאי שנא, הכא חדא היא, התם תרתי, כל חדא וחדא באפי נפשה. וטעמא מאי אין חותמין בשתים, לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות". ופרש"י בד"ה אין חותמין בשתים, "שדומין לעושין מצות חבילות, כי היכי דאמר (פסחים קב ב) אין אומר שתי קדושות על כוס אחד".

לפי"ז שכל ברכה, היא ברכה בפני עצמה אין לברך בברכה אחת להדליק נר חנוכה ושל שבת.

שאלה: "הדליק ביום ראשון דחנוכה נר גדול הדולק כל החנוכה, וכך ביום השני הדליק נר גדול נוסף הדולק כל החנוכה, וכן הלאה, שנמצא שצריך להוסיף בכל יום רק נר אחד. האם יוצא בזה ידי ההידור, שהרי נמצא שבכל לילה דולק נרות כמנין הימים. או דילמא, שצריך דוקא להדליק בכל יום כמנין הימים, ולא סגי במה שכבר דולק מאתמול".

תשובה: כתב השו"ע בסי' תרעה ס"א, "הדלקה עושה מצוה, ולא הנחה, שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה, מדליקה שם וא"צ להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה. לפיכך עששית שהיתה דולקת כל היום, שהדליקה מערב שבת למצות חנוכה, למוצאי שבת מכבה ומדליקה לשם מצוה", וכ"כ בלבוש שם, "למוצאי שבת צריך לכבותה ולהדליקה לשם מצות חנוכה, ואין די במה שרוצה להגביה או להוסיף עליו נר אחד ולהניחה", מוכח מהלבוש דאף בנרות ההידור צריך שתהיה הדלקה, והטעם שמכבה ומדליקה לשם מצוה, כתב המ"ב בס"ק ג, "ואינו מועיל מה שהדליקה אתמול לשם מצוה דכל יומא ויומא מילתא באנפי נפשה היא".

שאלה: "למה מברכין להדליק "נר" חנוכה, ולא נרות, הלא ההידור להוסיף נר בכל יום נזכר בגמרא, ואם כן היה מן הראוי לברך מיום השני להדליק "נרות" חנוכה".

תשובה: כיון דמעיקר הדין סגי בנר אחד לכן מברך בלשון "נר", וכיו"ב כתב הכף החיים בסי' רסג ס"ק לח, בענין הדלקת נרות שבת, דגם אם מדליק יותר מנר אחד, מברך להדליק "נר" משום דלפום דינא סגי בנר אחד,

והנה הפמ"ג שם בא"א ס"ק יא, כתב, שמשום ליל ראשון לא חלקו.

שאלה: "חתן הנושא אשה בחנוכה, והחופה מתקיימת קודם השקיעה ואין באפשרותו להדליק בבית הוריו, היכן ידליק נר חנוכה, האם צריך להדר לילך אחר החופה להדליק בדירתו החדשה, או יכול להדליק במקום החתונה".

תשובה: כתב השו"ע בסי' תרעז ס"א, "אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה; ואם יש לו פתח פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, אף על פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית, והוא הדין לבן האוכל אצל אביו. הגה: וי"א דבזמן הזה שמדליקים בפנים ממש, ידליק במקום שאוכל, וכן נהגו (תשובת רשב"א סי' תקמב)". וכתב המ"ב בס"ק יב, "דמקום אכילתו עיקר. ודוקא לענין אכסנאי הנ"ל שאין ביתו אצלו או לענין בן הסמוך על שולחן אביו אבל מי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר צריך לילך לביתו להדליק שם נר חנוכה ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו ומ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו", ובביאור הלכה ד"ה במקום, כתב, "עיין מ"ב מש"כ דמי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר וכו'. ודוקא באופן זה, אבל אם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח' ימי חנוכה דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה דכיון שאין שום אדם בבית למי ידליק וכ"ש האידנא שההיכר לבני הבית וכיון שישנים בני הבית שם ידליקו [פר"ח עי"ש]", עכ"ל.

וע"כ לנוהגים כשיטת הט"ז באה"ע סי' סב ס"ק ז, והו"ד בב"ש ס"ק יג, שמברכים ז"ב אף שלא במקום חופה, אף שהחתן אוכל בכל יום משבעת ימי השבע ברכות שלא בביתו, נרות חנוכה הוא מדליק רק בבית שבו הוא ישן.

וכן אין להדליק בחתונה או בשבע ברכות במנין שמתפללים שם ערבית, דדוקא בבית הכנסת תקנוה כמ"ש בתשובות והנהגות ח"א סי' שצח.

שאלה: "מדוע מודפסת בחומשים הפטרת מקץ, "ויקץ שלמה" (מלכים א פ"ג), והלא תמיד תחול בשבת זו חנוכה, ויקראו בה הפטרה לחנוכה".

תשובה: הפטרת מקץ היא "ויקץ שלמה" (מ"א ג טו), כמ"ש המחזור ויטרי קריאות והפטרות אות ה, והרמב"ם בסדר תפלות כל השנה שבסוף ספר אהבה, והאשכול הל' קריה"ת דף סז ע"ב, והאבודרהם סדר הפרשיות וההפטרות, וספר השולחן

(אבן חביב) הל' תפילה ש"ו ד"ה ויהי מקץ.

וקריאתה היא לאחר ימי החנוכה כמ"ש הלבוש באור"ח סו"ס תרסט, וז"ל, "לפרשת מקץ אם חלה אחר חנוכה, מפטיר במלכים ויקץ שלמה והנה חלום וגו', שהוא דומיא דחלומות פרעה מעין הפרשה", עכ"ל. ואכן ברוב השנים לא קוראים הפטרת מקץ לפי שפרשה זו חלה בחנוכה, אבל כאשר שבת פ' מקץ היא בתאריך ד' טבת קוראים הפטרה זו, ותאריך זה מתרחש רק כאשר ראש השנה חל בשבת וחודשי חשון וכסלו חסרים. שנה זו מכונה זח"א (יום ז – ר"ה, חסר - חשון כסלו, יום א פסח), ובשנה מעוברת מכונה זח"ג (בשל תוספת חודש המלא ממילא יחול פסח יומים אחרי ביום ג. וכמובן שאין משמעות בזה לפ' מקץ שהשנה מעוברת, וציינתי זאת רק להסבר מהו זח"ג).

שאלה: "שכח להדליק בערב שבת נר חנוכה, ובליל שבת יש לו בתוך ביתו חולה שיש בו סכנה ל"ע שצריך להדליק נר בשבילו, האם יכול לכוין גם על הדלקת נר חנוכה כשמדליק לחולה, והטעם".

תשובה: מה שהותר להדליק ואינה נחשבת עבירה היא הדלקה לצורך החולה כדקימ"ל שו"ע או"ח סי' רחצ ס"ה, וסי' של ס"א (וכן כיבוי הנר לעיל סי' רעח ס"א), וכיון שהדלקתו היא לצורכו אין הדלקתו עושה מצוה כמ"ש השו"ע בסי' תרעה ס"א, ומצאתי שכבר קדמני בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב סי' ג אות י.

ועוד דאף אם ידליק בשוגג בשבת אין שייך לברך בו וציוונו להדליק" לפי שאין בשבת מצות הדלקה אין הדלקתו עושה מצוה לפי, דמצות הדלקת נ"ח בשבת היא בע"ש, וע"כ פסק הוש"ע בסי' תרעג ס"ב, "ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה", ומברך עליה כבחול כמ"ש הרמ"א בסי' תרעט ס"א, וכיו"ב כתב המ"ב בסי' רסג ס"ק כא, "י"א כשיש חופה בע"ש ומאחרין בה עד אחר שקיעת החמה והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה פן תצטרך לעשות עוד איזה דבר האסור בשבת ע"כ תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואח"כ בחשיכה תפרוס ידיה על הנרות ותברך או כשהוא עדיין בין השמשות אחר החופה תאמר לא"י להדליק דלא גזרו על שבות בה"ש לצורך מצוה וכנ"ל בסי' רס"א והיא תברך. ותמהו האחרונים ע"ז דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת ובפרט דעתה הוא זמן איסור להדליק ואיך תאמר וצונו להדליק, ועל אידך תקנה דתאמר לא"י להדליק ג"כ קשה הא אין שליחות לא"י. וא"כ היא אינה מדלקת ואיך תברך ואפילו ישראל המצוה לחבירו להדליק ג"כ דעת הדה"ח דהמצוה לא יברך רק המדליק כ"ש בזה דהאשה לא

תברך", ומצאתי שכבר קדמני בשו"ת מהר"ש ענגיל שם אות יא ד"ה עכ"פ, ושו"ת משנה הלכות ח"ח סי' רכז, ושו"ת קנין תורה ח"ג סימן צח ב אות ג, ושו"ת שבט הקהתי ח"ה או"ח סי' קיג אות א.

ומ"מ אף שאינו יכול לברך על הדלקתו, כשרואה נרות חברו יברך שע"נ ושהחיינו ביום הראשון כדקימ"ל שו"ע סי' תרעו ס"ג.

שאלה: מדוע נקרא חג החנוכה בשם זה, ולא "חג נס פך השמן", או "חג השמן".

תשובה: אמרינן שבת כא ע"ב, "מאי חנוכה. דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה", ופרש"י בד"ה מאי חנוכה – "על איזה נס קבעוה". משמע שאין שאלת הגמ' על מהות השם אלא על איזה מן הניסים שארעו בו נקבע, וכ"כ המהרש"א ח"א, ד"ה מאי חנוכה כו'. ופירוש הר"ן (על הרי"ף דף ט ע"ב ד"ה עשאום), כלומר חנו בכ"ה כו' ע"ש (המקור לזה כבר מופיע בתקוה"ז ת' יג' דף כט ע"א, ומחזור ויטרי סי' רלט, וסידור רש"י סי' שכ, ושבולי הלקט סי' קפט, וכלבו סי' מד, ואורחות חיים (לוניל) ח"א הל' חנוכה אות א, ובספר מצוות זמניות הל' חנוכה, וכ"כ בצרור המור פ' ואתחנן). וק"ק מאי חניית שייך הכא כיון דהותר בהן מלאכה ולא נתנו לי"ט אלא להלל ולהודות (עיין מש"כ הב"ח או"ח סי' תרע, וברכ"י ס"ק ד, וחת"ס שבת כא ע"ב ד"ה מאי), ונראה לפרש דנקרא חנוכה ע"ש חנוכת המזבח כדאמרינן בפרק ר' ישמעאל (ע"ז נב ע"ב), דבית חשמונאי גנזו אבני מזבח ששקצו אנשי עו"ג לע"ז והוצרכו לבנות מזבח חדש, ולכך נקרא חנוכה. ולא קאמר הכא מאי חנוכה, אלא מאיזה נס קבעו אותו להדליק בו נרות. גם לפי מדרש ב"ר (יש להגיה פ"ר פ' ו), שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסליו ולא חנכוהו עד ר"ח ניסן ושבו נולדו האבות והקב"ה שילם לו בימי מתתיהו כו' היינו נמי שהיה כמ"ש ששילם לו להיות ביום חינוך המזבח ע"י מתתיהו ששקצו אנשי עו"ג מזבח הישן", ומצאתי שכבר כתב זאת השבולי הלקט סי' קעד, וז"ל, "חנוכה נקראת על שם שנתחנך הבית והוכשר לעבודה", עכ"ל. ועיין מש"כ הדרכ"מ או"ח סי' תרע ס"ק א, ומור וקציעה, ומ"ב ס"ק ז.

מוכח שהשם חנוכה מבטא גם ניצחון חומרי וגם רוחני, וכתב בספר אבודרהם חנוכה, "חנוכה נוטריקון, ח'

נרות והלכה כבית הלל", והו"ד הא"ר בסי' תרע ס"ק י, ופמ"ג משב"ז ס"ק ה, ועטרת זקנים.

שאלה: מדוע לא מוזכר שם ה' בנוסח על הניסים של פורים ושל חנוכה.

תשובה: אין צורך לפי שמזכיר בפתיחה של ההודאה שם השם ביח' הנוסח "מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלוקינו", ובברכת המזון הנוסח "נודה לך ה' אלוקינו" ובעל הניסים הוא ממשיך ומפרט על מה הוא מודה. והטעם שלא מוזכר שמו של הקב"ה במגילת אסתר עיין מש"כ בתשובות הגאונים - שערי תשובה סי' רא, וספר האשכול ח"ב סו"ס כ, והקדמת האע"ז למגילת אסתר.

שאלה: למה בעל הנסים של חנוכה לא הוזכר נס פך שמן.

תשובה: כתב הבני יששכר מאמרי חודש כסלו - טבת מ"ד אות פז, וז"ל, "ובזה תמצא טוב טעם מפני מה לא נזכר נס דנרות בהודאה, כי בשבחם של ישראל דיבר, אשר תיכף לנס הנצחון הגם שאפשר להלביש הענין בטבע עכ"ז באו בניך וכו', וידעו שזה הוא בהשגחת אביהם אתה ה' עשית (מה שאין כן הנס דנרות אין חידוש כל כך שהכירו וידעו כי יד ה' עשתה זאת כיון שהוא שלא כטבע), הבן הדבר, ברוך הבוחר בעמו ישראל", עכ"ל. וע"ע מש"כ בח"א למהר"ל שבת כא ע"ב ד"ה כשנכנסו, שו"ת צי"א חכ"א סי' יז, טעמא דקרא לחנוכה (מהד' תשע"ג עמ' נב).

שאלה: מדוע מעשה יהודית אינה מוזכרת ב"על הניסים" שבחנוכה כפי שמוזכרת אסתר ב"על הניסים" שבפורים.

תשובה: לכאורה י"ל לפי שמעשה יהודית לא אירע בזמן נס חנוכה וכמש"כ הבא"ח ש"א פ' וישב הל' חנוכה אות כד, וז"ל, "אוכלין מאכלי חלב בחנוכה זכר לנס שנעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב שהיה ממלכי יון, והמעשה הובא בספר חמדת ימים (והובא בילקוט מעם לועז פ' בהעלותך ח א – ב (ירושלים תשכ"ח עמ' צה), ונס זה נעשה קודם נס העיקרי של חנוכה בכמה שנים, אך הואיל ואותו אויב היה ממלכי יון, וגם הוא היה רוצה להעבירם על דת לכך עושין לנס זה ג"כ זכר בימי חנוכה, ע"ד שאמרו לאכול זירעונים בפורים זכר לנס של דניאל ע"ה וחבריו ע"ה", והו"ד בכה"ח סי' תרע ס"ק יז, וכ"כ הערוך השלחן בסי' תרע ס"ח, שמעשה יהודית לא אירע בזמן נס חנוכה, ומצאתי שהיעב"ץ במור וקציעה סי' תרע, כתב, "שאירע בזמן קדמון, בימי גלות בית ראשון, ולא מצא לו מקום מיוחד, וצירפו לנס חנוכה", אמנם דבר זה צ"ע מרש"י שבת כג ע"א ד"ה היו, ומתוס' פסחים קח ע"ב ד"ה היו, ומגילה ד ע"א ד"ה שאף, שכתבו להדיא שמעשה יהודית אירע

בחנוכה, ומצאתי שהעיר בזה בנמוקי או״ח סו״ס תרע, דמרבותינו הראשונים מוכח שמעשה יהודית אירע בחנוכה. ויש לדעת שלא נתעלם מהגאון יעב״ץ זצ״ל דברי הראשונים דהנה מצאתי בהגהות יעב״ץ מגילה ד ע״א על דברי התוס׳ ד״ה שאף, חנוכה ע״י יהודית, כתב, ״נ״ב הא בורכא״ (ופי׳ ע״פ רש״י בשבועות יב ע״ב ד״ה הא בורכא, ״דבר הבדוי מן הלב דמנא לך הא״), וכוונתו שמעשה יהודית אירע בזמן חורבן בית ראשון כמבואר בספר יהודית. וספר יהודית, נחשב לספרים חיצונים שיתכן שלא היה מצוי ביד הראשונים, וביד היעב״ץ היה מצוי (ואף מה שמובא במגילת תענית פ״ו יז אלול, וכן באחד מהגירסאות שבסוף מגילת אנטיוכוס, אין זה מעשה גבורת יהודית אלא גבורת אחיה). ועיין מש״כ בצמח דוד (גאנז) שנת ג׳ אלפים תרכב (ירושלים תשכ״ו ח״ב דף יד ע״ב), מתי אירע מעשה יהודית.

וי״ל שמעשה יהודית שונה מאסתר, לפי שפעולתה הייתה חלק מהמלחמות שניהלו החשמונאים עם היוונים וכמ״ש הערוך השולחן סי׳ תרעו ס״ג, וז״ל, ״דעיקר הנס שנצחו החשמונאים את אנטיוכס לא היה ביום זה של כ״ה בכסלו אלא בימים רבים שכבשום ורק בזמן הזה היה עוד נס של פך השמן שמצאו״, עכ״ל. וע״כ מעשה יהודית נכללת בהם. ועל זה אנו מודים ״מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, ורשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים״ וכו׳.

הגאון רבי אדיר כהן שליט"א
מח"ס ויען הכהן ועו"ס

הדלקת נר חנוכה כשיש לו ארבעה פתחים

בס"ד ט"ו חשון התשפ"א לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת מכובדנו היקר שמו נודע בשערים. דובר צדק ומגיד מישרים. סיני ועוקר הרים. מעיינותיו זכים וברים. הרב הגאון מהר"ר **דוד ברדא** ישמרהו יוצר המאורים. אור תורתו זורח בטבריא עיר הטהורים. ומצודתו פרוסה על כל הארץ בדבריו היקרים.
שלום רב, ויישע יקרב, לכבוד הרב.

זה כחודש ימי הגיע אלי ספרו הנכבד רביד הזהב חלק שלישי, ובתלתא הוי חזקה, וראיתי שגדול כבוד הבית מן הראשון, מלא מאור נוצץ בתשובות בהלכות קלות וחמורות, בבקיאות רבה בראשונים ואחרונים וסגנון בהיר באור יקרות, וה'ן נוסף הו'ד חידושים יקרים באגדה זכות וברות, וגם לרבות דברי בנו הגדול יש"א ברכה הערות קולעות וקצרות, וגם שאר הספרים ששלח הגיעו לידי כמה ת"ח ופיהם מלא שבח על ניצוצי זהב מאירות. יהי רצון שיראה עולמו בחייו בשובע שמחות, וברו'ח ובגש'ם יראה הצלחות, וימשיך להגדיל תורה ולהאדירה ברוב הרווחות, ונסו יגון ואנחות, ובקרוב ממש נזכה לגאולת עולם וערי ישראל מיושבות ופורחות. אמן.

ובעוברי בין הבתרים כתבתי אצלי כמה וכמה דברים באשר אי אפשר לביהמ"ד בלא חידוש. וטוב אחרית דבר מראשיתו, וכבר בתחילת הספר (במכתבים עמ' 14 ו-22) בענין הודעה ברמקולים על ב"מ, שהביא הוא וזולתו ראיה להתיר מסנהדרין (מ"ז ע"א) וכתובות (י"ז ע"א) ומו"ק (כ"ה ע"א) ועוד. ושמחתי על כך, באשר בעניותי הארכתי בזה בכתובים וגם הבאתי מדבריו ברביד הזהב ח"ב, והוספתי ראיות מהגמרות הנ"ל. ועתה אני רואה שכבר זכו בהם הוא וזולתו. וכן בראותי דבריו (חאו"ח סי' מ"ז סוף אות כ"ט) שהביא דברי הראשון לציון הגרב"צ עוזיאל בשו"ת משפטי עוזיאל (חאה"ע סי' ס"ח) לגבי כתיבת ת"א בגט ולהשמיט שם יפו, שאין לחוש ללעז על הגיטין הראשונים כיון שהשתנה צורת המקום וכו'. בקוראי זאת נזכרתי שכן כתב עוד בתשובתו למרן זקני מוהרח"ך זצ"ל על האי ג'רבא שסללו כביש בצד אחד, וכתב אליו הראשון לציון הנז' להשמיט "דימא מקיף יתה" וביאר טעמו כנ"ל ולשיטתיה אזיל (עיין בשו"ת שמחת כהן –גיטין סי' ה', וע"ע שם סי' ח' י' תשובת מז"ק ושאר חכמי

ג׳רבא על דבריו). ולא רציתי להאריך בהערות ולא ע׳ט האסף. רק לחיבת הקודש אמרתי אבוא אעי׳ר הערה אחת.

ראיתי בספרו (חאו״ח סי׳ כ״ז) שנשאל מידידנו רב כהנא הרה״ג רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** נר״ו, באדם שיש לו בית עם ארבעה פתחם כמו ביתו של אברהם אבינו ע״ה, אם צריך להדליק נר חנוכה בכל הפתחים, או שחז״ל חייבו להדליק נר חנוכה בחצר שיש לה שני פתחים ולא יותר. והשיבו דכבר כבר בספר התרומה (סי׳ רכ״ח) והובא בטור (סי׳ תרע״א) דלדידן שמדליקים בפנים הבית אפילו בחצר שיש לו שני פתחים משתי רוחות אין צריך להדליק בשניהם. וממילא גם אין צריך להדליק בארבעה טפחים. ודבריו בזה נאמנו מאד. ומ״מ בעיקר הדין (היינו לולא מה שנהגו להדליק בפנים) נלע״ד שהיה מקום לחייב להדליק בכל ארבעת הפתחים מפני החשד. ואבאר שיחתי. דהנה בגמרא (שבת דף כ״ג ע״א), אמר רב הונא, חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות. אמר רבא לא אמרן אלא משתי רוחות אבל מרוח אחת לא צריך, מאי טעמא, אילימא משום חשדא, חשדא דמאן, אילימא חשדא דעלמא אפילו ברוח אחת נמי ליבעי (סבורין הן שהבית חלוק מתוכו. רש״י), אי חשדא דבני מתא (שיודעין שאין חלוק. רש״י) אפי׳ משני רוחות נמי לא ליבעי. לעולם משום חשדא דבני מתא וזימנין דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך יתח אנמי לא אדליק. עד כאן. ואם כן למסקנא דמילתא הוא משום חשד בני העיר שיודעים שהבית לא חלוק, אלא שרואים צד אחד לא דלוק ויאמרו שגם בצד השני לא הדליק. ולכאורה מה לי שני פתחים מה לי שלושה וארבעה פתחים, הרי כל שעוברים ורואים שלא הדליק יאמרו דמסתמא גם בשאר לא הדליק. ומה שהקשה כת״ר, וכי אם יהיה לו מאה פתחים בביתו וימצא בשנה ההיא מאה שערים, יתחייב להדליק בכולם?! ע״כ. לכאורה לא דמו אהדדי, שכיון שהוא רק מפני החשד ויודעים הם שכל הפתחים של אותו אדם, לא צריך להדליק היכן שהפתחים באותו צד, ויש רק ארבעה צדדים לעולם, ימה וקדמה צפונה ונגבה, ולא יצריכוהו להדליק רק בפתח אחד בכל רוח, אבל היכן שיש ארבעה פתחים וכל אחד ברוח אחרת לכאורה עדיין טעם החשד קיים. אלא שיש לצדד דאפילו הכי לא יצטרך להדליק בכל רוח בכהאי גוונא, ודוקא כשיש לו ב׳ פתחים יאמרו מדלא אדליק בהאי נמי לא אדליק בהאי, אבל כשיש שלושה וארבעה פתחים והעוברים ושבים יודעים שהם של אותו אדם (דהחשד הוא רק לבני מתא), העובר ורואה שלא הדליק לא יחשוד אחר שיודע שיש לו כמה פתחים (ולא רק אחד או שנים) ובזה יתלה שהדליק בצד השני שלא יטריחוהו להדליק בכולם. ושוב ראיתי להרב שפת

אמת (שבת שם) שרצה לומר דוקא בב׳ פתחי כיון דהוי ספק שקול יאמר מדבהאי לא הדליק וכו׳, אבל בד׳ פתחים ע״י שאינו מדליק בפתח אחד לא יחשדנו, ולכך סגי בב׳ נרות אפי׳ יש לו ד׳ פתחים. ע״ש. והוא כמו שצידדנו בסוף. אך אין הדבר מוכרח, ויתכן ובכל גוונא צריך להדליק בכל ארבעת הפתחים, ומה שכתוב בגמרא ב׳ פתחים, לא להוציא ארבעה, אלא שאם כתבו השיעור הקטן, ובפרט שעל פי רוב אין מצוי שיהיה בדירה אחת יותר מב׳ פתחים. ואורחא דמילתא נקט. ויש לצדד לכאן ולכאן. אלא שכמו שהקדמנו, וכמו שכתב כת״ר, דבלא״ה האידנא שמותר להדליק בפנים לא שייך חשד זה, ובכל גוונא אין צריך להדליק אלא בפתח אחד.

ואגב, ראיתי שבשפלנו זכר לנו (סי׳ ס״ב) בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל להיות בשבת שאין לאומרה, ושכן מנהג בגדאד. ע״ש. וחדשות אני מגיד ממה שראיתי מקרוב בספר חדש הנקרא ישיבות בגדאד כרך ב׳ (עמ׳ 533), שאמרו להרה״ג רבי אברהם צורף (תלמיד מהר״י מוצפי) שהבא״ח סובר לברך. וענה מיד אין בא״ח כזה, ושהוא היה חזן קבוע בישיבת בית זלכה ולא אמרו מעין שבע. וכן חכם עזרא חבה מסר שבכל המניינים בביהכ״נ מאיר אליהו בבבל לא אמרו. והגר״נ כדורי געד במנצור שכתב ע״פ האר״י לברך, ואמר לו תראה לי היכן כתב כן האר״י. ובמהדורות הבאות שינה לכתוב שזה ע״פ המקובלים. ותלמידו הרה״ג רבי שאול דוד חי מועלם הורה בביהכ״נ אהל רחל לברך ונזף בו קשות. וכן שלח את תלמידו הרה״ג המקובל רבי שמואל דרזי להתווכח עם הגר״ע הדאיה בזה. וכן הרה״ג המקובל רבי סלמן מוצפי ניסה לשכנעו לומר ולא הצליח. והג״ר צדקה חוצין בעלותו ארצה נהג לברך ע״פ מנהג ירושלים, ואמר הגר״נ כדורי שאם הרב חוצין היה צעיר יותר היה משכנעו לא לאומרה, אלא שמפני כבודו וזקנותו אינו מעיר לו, ואחר פטירת הגר״צ חוצין הנהיג שם הגר״י מוצפי לא לאומרה. וכן הרה״ג המקובל רבי אפרים הכהן בשום אופן לא הסכים לאומרה, וכן הגר״י צדקה. וכן בהגדה של פסח כמנהג בגדאד (ליוורנו תרמ״ז) נכתב בפירוש לא לאומרה. [ע״ע בשו״ת רביד הזהב ח״ד (עמ׳ קפ״ב) שהדפיס חלק ממכתב זה, ועיין שם מה שהוסיף בהערה].

בברכה רבה
ע״ה א״ך ס״ט

הגאון רבי אפרים כחלון שליט"א
מח"ס אך טוב לישראל

אדם שיש לו אפשרות להדליק נרות חנוכה במנורה שקיבל מירושה מאדם צדיק, אולם המנורה ישנה מאד, ומאידך יש לו מנורה יפה וחדשה, במה עדיף להדליק

להגה"צ רבי אפרים כחלון שליט"א

הסתפקתי באדם שיש לו אפשרות להדליק נרות חנוכה במנורה שקיבל מירושה מאדם גדול וצדיק, אולם המנורה כמובן ישנה מאד, ומאידך יש לו מנורה יפה וחדשה מאד, במה עדיף להדליק?

בברכת כהנים באהבה כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

תשובה

השלום והברכה לכת"ר הרה"ג רבי **גמליאל רבינוביץ** שליט"א ולכל הסובבים הודו.
אחדשה"ט

ואודות שאלתו, הנה יש כאן לחקור אי איכא "זה אלי ואנוהו" בדבר שאינו ניכר לרואים, וממה שמצאנו במילה שיש בה דין זה אלי ואנוהו וכדאיתא בשבת (דף קלג ע"ב) מוכח דאין דין זה אלי ואנוהו משום הרואים. ומנגד בספר תורה אמרו בגמרא ביומא (דף ע ע"א) דכל אחד מביאו להראות חזותו לרבים. ופרש"י (ד"ה להראות) להראות נויו של ספר תורה, ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה, שנאמר (שמות טו), זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצות. וכו'. עכ"ד. ואפשר דשאני ס"ת משאר מצות וי"ל.

שו"ר להרב פתח הדביר (סימן לב ס"ק ג) שכתב לחקור בזה והביא שהרב אדני פז כתב שאין דין "זה אלי ואנוהו כשלא רואים אחרים. והרב פתח הדביר דחה דבריו ואחת מראיותיו ממהיא דמילה. וששתי שכונתי לדב"ק. ושם הביא עוד הפתה"ד דברי הרב מנחת אהרן ז"ל (כלל ג סימן ב) דכתב בדרשת התנאה לפניו במצות וז"ל, דקדקו רבותינו התנאה לפניו דעיקר הנוי במצוה תלוי במה שהוא נוי לפניו יתברך, לא להתנאות בעיני הבריות. עכ"ד.

וביני ביני ראיתי שהרב השואל כבר שלח שאלה זו לכמה חכמים שהקיפו היריעה כל צרכה, עיין במ"ש הגר"י אביטבול נר"ו בקובץ באר התורה (קובץ קמח עמוד 5). ולהגאון רבי משה דיין שליט"א בקונטרס חמדת משה (סימן יד) שהאריך הרחיב בעניין זה

והעלה דיקח את החנוכיה הניכרת ביופיה שהיא עדיפה על מעלת חנוכיית הצדיק. אלא שבסוף דבריו כתב שהוראת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל היתה שיעשה כרצונו. וכן היה נלע"ד דנראה שהכל לפי מה שהוא אדם אם הוא מעריך את החנוכייה שבידו וכמו שאמרו בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) מקלו של רבי מאיר היתה בידי והיא מלמדת אותי דעה. ואם הוא לא מעריך את מה שבידו והולך אחרי מראה עיניו ומעריך את החיצוניות ידליק בחנוכיה החדשה. [ומ"ש בקונטרס חמדת משה הנזכר לדחות הראיה ממילה דסו"ס רואים את המצוה בשעתה כל הסובבים הודה, אחר המחי"ר מי רואה זה העניין וזה הדבר, שהכל מלא בדם וידי המוהל מכוסות, וכ"ש למנהג המוהלים הזריזים שעושים כל מעשיהם בזריזות]. והנלע"ד כתבתי.

בחור ישיבה ספרדי שחוזר לביתו באמצע חנוכה אם מברך שהחיינו בהדלקה

ראיתי לידידי הרב הגדול מעוז ומגדול חבר בית הדין רבי שלמה שרביט שליט"א שכתב לחדש (בגליון חנוכה תשפ"ה), שבחור ישיבה ספרדי שנפטר בהדלקת אביו או ראש הישיבה, כשהגיע לראשונה מהישיבה לביתו ביום הרביעי או החמישי של חנוכה, צריך לברך שהחיינו בשעת ההדלקה בביתו אם לא שמע ברכת שהחיינו ביום הראשון בהדלקה שהיתה בבית המדרש.

ובהערות כתב שנראה כן מדברי הפר"ח (או"ח סימן תרעו סעיף א) שכתב שמי שהיה בספינה והדליקה עליו אשתו בתוך ביתו, או שעשה שליח להדליק לבני ביתו, לכוליה עלמא צריך לברך שהחיינו כשידליק נר חנוכה. וכעי"ז נראה מהג"א (שם סק"ב) בשם הב"ח. וכ"פ האליה רבא (שם סק"ה) והאשל אברהם בוטשאטש (סימן תרעו) והבגדי ישע (שם) והשואל ונשאל (ח"א סימן יג) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן סח) ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סימן תי) בשם הגרי"ש אליישיב. והביא כ"ז בחזון עובדיה חנוכה (עמוד קלח), וכתב, שכן עיקר לברך דלא כהמג"א, שכן דעת רוב האחרונים וכ"ש שיש אומרים שבברכת שהחיינו לא אמרינן ספק ברכות להקל. עכ"ד.

ואחר המחי"ר לא כן אנכי עימדי ואפרש שיחתי, ואת והב בסופה.

א) לפום ריהטא נראה שהצדק עם ידידי הרב הנזכר שיחיה, דהדברים הם בכל שכן דאם היכא שאשתו כגופו הדליקה עבורו ביום הראשון פסק מרן הראש"ל זצ"ל, שביום השני כשידליק יברך ברכת שהחיינו, היכא שאביו הדליק עבורו כל שכן שיחזור ויברך [ואם כי הגר"ש שרביט לא חילק ידע

בין היכא דהוא מדליק לבין היכא שמשתתף בהדלקה עצמה. וע״ז בחזון עובדיה לא דיבר].

אלא שיד הדוחה נטויה לומר, שכבר הוכיחו מדברי הראשונים שכלפי נרות חנוכה הדין שוה בין אם אשתו מדלקת עליו, לבין אם שאר בני הבית, ודלא כמי שאמר שדוקא כשאשתו מדלקת עליו בבית פטור מלהדליק נ״ח, משום שאשתו כגופו. דלא נראה כן מדברי הראשונים. וכמ״ש בחזון עובדיה הנזכר (עמוד קמט ועמוד קנה), ע״ש. וע״ע להרה״ג מעוז ומגדול רבי אליהו בוחבוט שליט״א בקובץ בתורתו – חנוכה (עמוד עב) שהאריך הרחיב לדחות האי סברא בד״ז.

ב) ומקום יש בראש לחלק ולומר דדוקא היכא דהוא בעל הבית שעליו עיקר החיוב, כיון שלא היה בהדלקה ביום הראשון, כשמדליק ביום השני שפיר יכול לברך ברכת שהחיינו, משא״כ כשבוא אחד מבני הבית ונפטר מצד זה שהוא טפל לבית. ואפרש שיחתי.

דהנה כאשר אשתו מדליקה עליו ביום הראשון, מדין שליחות אתינן עלה וכמו שנראה מדברי הפר״ח (או״ח סימן תרעו אות א) שכתב וזת״ד, מי שהיה בספינה והדליקה עליו אשתו בתוך ביתו, או שעשה שליח להדליק לבני ביתו, לכוליה עלמא צריך לברך שהחיינו כשידליק נר חנוכה. עכ״ד. ומשמע דאשתו ושליח דין אחד להם. וכ״נ ממ״ש בשו״ת שבט הלוי (ח״ד סימן סח) דהטעם שיכול לחזור ולברך כשהדליקה אשתו עליו ביום הראשון, כיון שברכת שהחיינו היא חובת הגוף ממש ולא מהני בה שליחות. ע״כ. וכיון שמדין שליחות קאתינן עלה ולא מהני שליחות בהאי מילתא דברכת שהחיינו, שפיר ביום השני כשמדליק הוא יכול לברך ברכת שהחיינו. לא כן היכא שפטור מהדלקת הנרות מדין שהוא טפל לבית, שהוא אחד מבני הבית, דבכה״ג י״ל דשפיר נפטר גם בברכת שהחיינו אע״פ שלא שמע אותה.

ולא אכחד דהגאון מבוטשאטש (סימן תרעו) ג״כ כתב בהאי דינא כשאשתו הדליקה עליו ביום הראשון, דביום השני כשידליק יברך שהחיינו, דנהי דנפטר מהמצוה וברכתה ע״י הדלקת אנשי ביתו, מ״מ מברכת שהחיינו על הזמן לא נפטר, דהוי ככל ברכות הנהנין דבעינן שמיעה וכונה. עכ״ד. ולטעמיה נמצא דאין חילוק בין אשה המדלקת לבעלה, לבין אב שמדליק לבני ביתו, דכל כה״ג לא שמעו ברכת שהחיינו ויוכלו לחזור ולברך.

והנה מו״ר בחזון עובדיה שם (עמוד קלח) בדין זה כתב הדין רק לגבי אדם שהדליקה לו אשתו ביום הראשון, שאם חוזר ומדליק ביום השני יכול לברך שהחיינו. ובהערות הביא מכל

דברי הפוסקים הנזכרים.[א] ועוד יצא לדון בארוכה שם (עמוד קמד והלאה) בענין בחורי ישיבה שנפטרים בהדלקת אביהם או מרבני הישיבה. ולא זכר ש'ר דבכה"ג שחוזרים לביתם יברכו שהחיינו. והלא דבר הוא. והגם שידעתי גם ידעתי מ"ש בחזון עובדיה גופיה שם (עמוד קמו) של"א אילו הוה ס"ל לפוסק פלוני כן, לא הוה שתיק מיניה בדבר שחידשו האחרונים. ע"ש דבריו. וא"כ גם כאן לכאורה אין לומר כן בדעת מו"ר בחזון עובדיה, שלא זכר ש'ר להאי דינא. מ"מ שאני נידון דידן, שמו"ר מרן הראש"ל זצ"ל דן בשני הנידונים זה אחר זה, וכל כה"ג מסתברא מילתא דאילו הווה השמיע ליה הכי היה לו לכתוב ד"ז. ומ"מ כיון שיש לנו לחלק ולומר שרק בכה"ג שאשתו הדליקה עליו ביום הראשון דאיכא סברא דעשאה שליח דלא מהני בברכת שהחיינו, אין לך בו אלא חידושו ואין ללמוד מזה גם לבחור ישיבה שבא לביתו באמצע ימי חנוכה שיצטרך לברך שהחיינו.

ג) ואמרתי אבא אעיר"ה דלמטוניה דמר ידידי הגר"ש שרביט נר"ו יש לעיין, למה לא יברך הבחור ישיבה ברכת שהחיינו בשאר הימים כשרואה את נ"ח, הא לדעתו לא יצא יד"ח ברכת שהחיינו כיון שלא שמע.

א. וכבר נדברו שרי"ם בהאי פסקא דמו"ר אמאי אין לא חש לסב"ל עיין בשו"ת לדוד ולזרעו כהן (סימן לח) ובשו"ת ברכת שמואל חיות (ח"א סימן עח). וגם מה שזכר ש'ר מו"ר בחזון עובדיה שם (עמוד קלט), דבברכת שהחיינו לא אמרינן סב"ל, הנה לעיל מיניה (בעמוד נז) נדחה קרא לה להאי סברא. ע"ש. עוד יש לעיין במ"ש מרן הראש"ל זצ"ל בסו"ד שם דבשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סימן תי) הביא פסקי הגרי"ש אליישיב ושם אות ה כתב בזה הלשון, מי שהדליקו עליו בביתו בלילות הראשונים של חנוכה ובא בלילה האחרון לביתו, להדליק נרות חנוכה, מדליק נר חנוכה ומברך שהחיינו עכ"ד. ויש להעיר על זה ממה שהביא בספר אשרי האיש פסקי הגרי"ש אליישיב (פרק לח סעיף ה עמוד רנז) וז"ל, מי שלא מדליק וגם לא מדליקים עליו בביתו, כשרואה נר חנוכה יברך שעשה ניסים ובלילה הראשון מברך גם שהחיינו. וכאשר בא להדליק בלילה אחר אינו חוזר לברך שהחיינו דהא ברך כבר אתמול כשראה. ויש פוסקים שסוברים שאף אם יודע שמדליקים עליו בביתו, מאחר ואינו מדליק בעצמו וגם לא משתתף עם אחרים בהדלקה, צריך לברך על הראיה שעשה ניסים וגם שהחיינו. ומכל מקום אין כדאי לנהוג כן למעשה, דספק ברכות להקל. אכן אם אתמול לא ברך כלל משום דסמך על אשתו שמדלקת בביתו וכפי מה דמוכח מדברי המחבר דאם אשתו מדלקת עליו בתוך ביתו חשוב כמו שהדליק בעצמו, על כן אם בא בליל שני לביתו ומדליק, אינו צריך לברך ברכת שהחיינו. ובאם בימים הראשונים לחנוכה לא הדליק משום אונס וכגון שהיה מאושפז בבית החולים וכדומה ואשתו הדליקה עליו ראוי להעיר כי אחר כך כשידליק בעצמו יש ענין לברך בשעת הדלקת הנרות שהוא מדליק לראשונה שהחיינו על פרי חדש. ואם אין לו פרי חדש יברך שהחיינו על עצם ההדלקה וזה אפילו ביום האחרון. עכ"ד. אתה הראת לדעת דדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דהיכא שראה כבר נרות חנוכה לא יכול לברך שוב ברכת שהחיינו.

ובאמת ד״ז נפתח בגדולים והוא פלוגתא דרבוותא קדמאי, אי היכא שמדליקים עליו בביתו אם יברך ברכות הרואה שעשה ניסים ושהחיינו. דהרב המגיד (הלכות חנוכה פ״ג ה״ד) כתב בדעת הרמב״ם שאע״פ שיצא מן המצוה וכגון שהדליקו עליו בביתו, מברך, וכן דעת קצת גאונים ז״ל. עכ״ד. אולם רבינו הרשב״א בחידושיו בשבת (דף כג ע״א ד״ה הרואה מברך) כתב וז״ל, ויש מרבוותא דפירשו אע״פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראיה, ואין להם על מה שיסמוכו. עכ״ל. וכדברי הרשב״א כן פסק מרן השו״ע (או״ח סימן תרעו סעיף ג). ע״ש.

ובהאי פלוגתא איכא רבים וטובים לכל אחת מהשיטות וקיבצם כעמיר גורנה הגאון המופלא מהר״ם לוי זצ״ל בשו״ת תפילה למשה (ח״ד סימן נה אות ב - ג), ע״ש דבריו כי נעמו. וכתב הגר״מ לוי זצ״ל (שם) לפרש שיטת הרשב״א ודעימיה דס״ל, שברכת שעשה ניסים ושהחיינו שלא תקנו אלו הברכות אלא לבעל הבית שמדליק נר חנוכה או לשלוחו, אבל שאר בני הבית שיוצאים ידי חובה בהדלקת בעל הבית או שלוחו, אינם חייבים כלל בברכת שעשה ניסים ושהחיינו, לפי שיוצאים בהם ידי חובה אפילו לא שמעום. עכת״ד. ובהערות שם ציינו (הערה 4) שכן מבואר בדברי הגרע״א בתשובה (תנינא סימן יג, ובהגהות מהר״ם לוי במשנ״ב הוצאת איש מצליח (ח״ו דף קמד ע״ב הגהה 2). ע״ש.

ובמה שציינו לדברי הגרע״א בתשובה כן מבואר גם בהגהותיו על השו״ע (או״ח סימן תרעו סעיף א), שכתב, דאם אשתו מדלקת עליו בביתו א״צ לברך על ראייתו, היינו כיון דיוצא בהדלקתה והיא ברכה כדינא, הוי כאילו הדליק ובירך הוא בעצמו. עכ״ד. ועיין בספר ליקוטי רע״א מועדים (עמוד שמח הערה ע). וע״ע להגרצ״פ פרנק זצ״ל במקראי קודש (סימן כג) מה שמסתפק בברכת נ״ח אי כששולח שליח אם פשטה השליחות גם על הברכה. והביא בזה מחלוקת חכמי דורו. ע״ש.

גם הלום ראיתי אחרי רואי בקובץ בית אהרן וישראל (גליון קמו עמוד סה) להרב הכותב הגרי״מ ויס נר״ו שתמה עד מאד ע״ד הגרע״א דהיאך יצא יד״ח בברכת שהחיינו גם שלא שמע. ובהמשך דבריו שם (עמוד עב) כתב דיש להביא ראיה לדבריו מדברי המג״א (סימן תרעו סק״ב) שכתב דלהפוסקים שכשאשתו מדלקת עליו א״צ לברך על הראיה, א״כ היכא שהדליקה אשתו עליו ביום הראשון ה״ה דא״צ לברך שהחיינו כשמדליק ביום השני. עכ״ד. ונמצא מבואר, דהטעם דנפטר מברכת הרואה ע״י הדלקת אשתו, הוא משום דחשיב כאילו בירך הוא בעצמו הברכות. עכת״ד.

ד) ומעתה דון מיניה ואוקי באתרין לנ״ד, שאם יש צד שכזה שכבר

יצאו ידי חובה בברכת שהחיינו במה שבירכו עליהם ביום הראשון, א"כ הדרינן לכלל הגדול בדיני ברכות דספק ברכות להקל. והגם שנראה מדברי מו"ר מרן הראש"ל בחזון עובדיה הנזכר שלא חש להאי מילתא דפסק דהיכא שהדליקה אשתו ביום הראשון, כשידליק ביום השני יברך שהחיינו. מ"מ י"ל דאין לנו בו אלא חידושו, דרק באשה שפוטרת את בעלה מדין שליח יכול לחזור ולברך, לא כן בבן ואביו שנפטר ממש מדין אחד מבני הבית, יש לומר שפוטרו לגמרי דלא מצאנו שדעת מרן הראש"ל זצ"ל שאכן יברך על זה.

שוב הבאתי הדברים בפני מי שגדול מו"ר עמוד ההלכה הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א וכתב לי על חידוש הגר"ש שרביט הנזכר וז"ל, לא נראה כלל דהוא בטל לאביו ויוצא ממנו בכל, גם כשלא נמצא שם. עכ"ד. וששתי שכוונתי לדעת מו"ר הגדולה.

הדלקת נרות חנוכה באציטון ללא פתילה

שאלה

נשאלתי מגיסי ר' יוסי יחזקאל נר"ו אם חנוכיה שדולקת מאציטון ללא פתילה, כשר לברכה? והיה הקצ'ר אמין.

תשובה

א) הנה בודאי דסדר ההדלקה הראוי, הוא עם פתילה ושמן כמבואר בגמרא בשבת (דף כא ע"ב) וברמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד ה"ו) ובשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרעג סעיף א).

אלא שיש לדון אם זה הדבר לעיכובא או לא.

ובאמת כבר קדמוך רבנן בספק זה, שהגאון פתחי שערים בשבת (דף כא עמוד א, והו"ד בשו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן לה אות ב) עלה ונסתפ'ק אם יוצאים ידי חובת הדלקת נר חנוכה באור הגז. והשיב, דלפמ"ש הרשב"א בחידושיו, דה"ט דאסור להשתמש לאורה, משום דנ"ח הוי דומיא דמנורת בהמ"ק, ה"נ בעינן פתילה דומיא דמנורה. ע"כ. נמצא דלדידיה תלה הדבר אם בעינן הדלקה דומיא דמקדש או לא, ונידון זה כבר נפתח בגדולים עיין בשו"ת הרמ"ץ (סימן נ) ובשדי חמד (כרך ט מערכת חנוכה אות ג דף צו ע"א טור א ד"ה אך את זה). גם בספר מקראי קודש להגר"צ פרנק זצ"ל (סימן ב אות ב) כתב הבדלים בין הדלקת נרות חנוכה למנורה.

ב) ולך נא ראה בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי (או"ח סימן נט) שכתב להוכיח דבעינן פתילה, דהא בגמרא בשבת (דף כ ע"ב) פירשו דמ"ש במשנה אין מדליקין בלכש, היינו בשוכא דארזא. ופריך, שוכא דארזא עץ בעלמא

הוא. ופרש״י (ד״ה עץ בעלמא הוא) ופשיטא דלא חזי לפתילה אלא למדורה. הרי דבעינן פתילה להדלקת נרות שבת וה״ה לחנוכה. עכת״ד. ואמנם מו״ר מרן הראש״ל הגר״ע יוסף זצ״ל בשו״ת יביע אומר (חלק ג - אורח חיים סימן לה אות ב) ובחזון עובדיה חנוכה (עמוד צד) כתב, דאין ראיית הלבושי מרדכי מכרעת כל כך, שיש לומר דהתם עיקר הקושיא משום שאינו ראוי להדליק בו. עכ״ד. וכן מצאתי שפירש רבינו יהונתן על הרי״ף בשבת (דף ח עמוד ב מדפי הרי״ף) וז״ל, לא בלכש לכש שוכא דארזא, קליפת עץ הארז. עץ בעלמא הוא, שהיה סבור שמן העליונה היה אומר. ולכך מקשי ׳היאך יוכל לעשות פתילה מהם׳. ע״כ. ומבואר דעיקר הקושייא מצד המציאות שאינו ראוי להדליק בו ולא מצד הדין שצריך פתילה.

אלא שמצאתי בחפיש׳ה בפסקי רי״ד בשבת (שם) שפירש שוכא דארזא, משמע חתיכת עץ הארז. ופשיטא ׳ודאי שהן פסולין׳ לתת אותן בתוך הנר משום פתילה, שעץ בעלמא הוא ואין נמשך השמן אחריהן. ע״כ. הרי שלדבריו מבואר שיש דין פסול בשוכא דארזא, ולא רק שאינו ראוי להדליק בו. ועיין בראבי״ה (חלק א מסכת שבת סימן קצט, ובתשובות וביאורי סוגיות סימן תתקעא). וי״ל. וע״ע במרכבת המשנה (חעלמא, הלכות שבת פרק ה ה״ה, ד״ה וסיב של דקל) שהשיא דברי הגמרא לפירוש אחר. ובספר מנחת יהודה אפשטיין ע״ד רש״י (שם). הרי שמצאנו ראינו תנא דמסייע ליה להרב לבושי מרדכי.

ג) ולא אכחד שבשו״ת בית יצחק (יו״ד ח״ב סימן לא) כתב, אודות כלי שהשמן דולק בו בלא פתילה רק מונח טס קטנה וזכוכית קנה חלל דק בתוכו, שאפשר לצאת בנרות כאלו למצות נר חנוכה, דלא בעי דומיא דמנורה ממש, דהרי כל השמנים כשרים. לכן גם בלא פתילה יוצאין אם דולק יפה, אך כיון דאמרינן דשמן זית מצוה מן המובחר, הוא הדין דמצוה מן המובחר בשמן ופתילה. וכן לענין נר שבת. עכ״ד. ונראה שסמכו ע״ד רבנן קדישי ומהם השדי חמד (כרך ט מערכת החנוכה אות טו״ב דף קט ע״ב טור ד) שהעתיק דבריו בשתיקה. ובשו״ת ישכיל עבדי (חלק ג אורח חיים סימן יז אות ו) ג״כ הביא דברי הרב בית יצחק. וכתב, שנודה דיש מקום להתיר בדיעבד בלי פתילה. עכ״ד. ולא זכר ש׳ר והזהיר שלא יברך על הדלקה כזו. ומשמע מדבריו דיכול ג״כ לברך. וכ״נ דעת הגרש״ז אוירבך זצ״ל בשו״ת מנחת שלמה (תנינא סימן נח עמוד קעה אות ז ד״ה ונלענ״ד להקדים). ע״ש. גם בשו״ת ציץ אליעזר (חלק א סימן כ פרק יב אות ב) צדיק עתק דברי הרב בית

יצחק בשתיקה. ומדשתיק הני רבנן ש"מ ניחא להו בהוראה זו. וכ"כ הגר"א שלזינגר שליט"א בשו"ת שואלין ודורשין (חלק ח סימן מא עמוד רנא). ובתשובה שבקובץ נהורא דשמעתתא – חנוכה (עמוד כא). ע"ש.

ד) ואמנם כבר התבאר לעיל, הבט ימין וראה, דכמה מרבוותא לא שמיע ליה כלומר לא סבירא ליה הכי. וכן נראה משמעות דברי מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ג אורח חיים סימן לה אות ב - ג) דנרות חנוכה בעינן בהו דומיא דמקדש, וע"כ גם המקילים בהדלקת נר שבת בגז, אפשר שלא יקלו בנר חנוכה. ע"ש. וכ"נ מ"ש בחזון עובדיה חנוכה (עמוד צג) שאין יוצאים יד"ח הדלקת נרות חנוכה באור החשמל, שצריך להקפיד בשמן ופתילות בדומה להדלקת המנורה בבית המקדש ששם נעשה הנס [וע"ש עוד בהערה עמודים צד – צה, ובשו"ת יחוה דעת חלק ה סימן כד].

גם בפסקי תשובות (כרך ו סימן תרעג אות א) כתב דלא יוצאים יד"ח בפתילה ללא שמן או בשמן ללא פתילה, ולכן נרות גז פסולים.

שו"ר להגאון רבי שמואל רבינוביץ' שליט"א רב הכותל המערבי בשו"ת שערי ציון (ח"ג סימן לט) שנכנס לבית הספ'ק על החנוכיות שהיו מדליקים בכותל המערבי בגז. והביא שבשו"ת יד הלוי (או"ח סימן קטז) כתב שאין יוצאים בזה יד"ח כיון שאין בו שמן ופתילה. ומדברי הרב באר משה (ח"ו קונטרס אלקטירא סימן נח ונט) משמע, שהדלקה בגז כשרה כיון שיש כאן ממשות דבר הבוער. וסוף דבריו העלה הגר"ש רבינוביץ' (שם עמוד שמה) שלכתחילה אין להדליק אלא בנרות עם שמן ופתילה. אולם מי שאינו יכול להדליק אלא בגז כיון שמדובר ברחובה של עיר שבהדלקה עם שמן ופתילות יכבו הנרות, מותר להדליק נר חנוכה בגז וכו' ועדיף לא לברך על הדלקה זו. והביא תשובת הראש"ל הגרי"צ יוסף שליט"א שג"כ פסק שידליק בלא ברכה. ומנגד, הביא שהוראת הראש"ל הגרש"מ עמר שליט"א שמותר להדליק עם ברכה.

עכת"ד. ולא יצא הדבר מידי ספק.

ועל כן ארויי מורינן שכל הדלקה שאין בה שמן ופתילה, לא ידליק בהם לכתחילה, ואם אין לו אלא זה, ידליק בלא ברכה. ואם יזדמן לו אח"כ שמן ופתילה יחזור להדליק, ולא יברך ג"כ משום סב"ל [ומ"מ ברכת על הניסים יכול לברך כמבואר בשו"ע או"ח סימן תרעו סעיף ג]. ועיין בספר פרי אליעזר פולק - חנוכה (עמוד קטו) ולא זכר מכל דברי הפוסקים הנ"ל. והנלע"ד כתבתי.

הדלקת נרות חנוכה במסיבה כשכל המשתתפים כבר הדליקו בביתם

שאלה

כתב מרן הגר״ע יוסף זצ״ל בחזון עובדיה חנוכה (עמוד מא סעיף י) מברכים ומדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת לפרסומי ניסא, והוא מנהג ותיקין. ע״כ.

ועוד כתב בחזון עובדיה (שם עמוד מז סעיף יב) שנוהגים במסיבות הנערכות באולמות בלילי חנוכה, שמשמיעים בהם דברי תורה לקרב את ישראל לצור מחצבתם, להדליק נרות חנוכה עם הברכות בשם ומלכות, משום פרסומי ניסא, ויש להם על מה שיסמוכו. עכ״ד. ועיין בהערה (אות כ).

והנה לגבי הדלקת נרות בבית הכנסת כתב בחזון עובדיה (שם עמוד נו סעיף יז) שביום שישי, כאשר כל הציבור כבר הדליקו נרות בביתם, בהדלקה בבית הכנסת יברכו רק להדליק נר חנוכה, ולא יברכו שעשה ניסים, ושהחיינו (אם חל ביום הראשון). עכ״ד.

ומכאן יש להסתפק כשבאין להדליק נרות במסיבה ויודעים שכל הקהל כבר הדליקו נרות חנוכה בביתם, האם גם אז יברכו רק ״להדליק נר חנוכה״ בדומה להדלקה ביום שישי בבית הכנסת, או שיש איזה חילוק בין הדלקת נרות חנוכה במסיבה לבין הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת?

תשובה

א) תחילה וראש תחזינה עיננו, שכאשר דן מרן זצ״ל בחזון עובדיה על הדלקת נרות במסיבה (בעמוד מז) פתח ואמר וז״ל, הנה ראיתי מלכים מדיינים מרבני דורנו הי״ו אודות מסיבות הנערכות באולם שמחות וכיו״ב בלילי חנוכה וכו׳, האם רשאים להדליק שם נרות חנוכה בברכות, משום פרסומי ניסא, וכמו שפשט המנהג בבית הכנסת, או שמא נאמר הבו דלא להוסיף עלה, ודי לנו לברך על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת שהוא מקדש מעט, ויש בו דמיון לנס חנוכה שאירע בבית המקדש. עכ״ד. הרי שהולך קדמת אשו׳ר לומר שההדלקה בבית הכנסת עדיפה מסתם הדלקת נרות במסיבה. והנוש׳א בא אם יש לדמות הדלקה במסיבה להדלקה בבית הכנסת.

ומעתה י״ל דממקום שבאת נלמד, דאם בהדלקת נרות בבית הכנסת מצאנו ראינו שכאשר כולם הדליקו נרות חנוכה, לא יברך המדליק בבית הכנסת אלא ברכת ׳להדליק נר חנוכה׳, ה״ה נמי בהדלקת נרות במסיבה כשכולם הדליקו, שלא יברך המדליק אלא ברכת ׳להדליק נר חנוכה׳.

ב) והמעיין בחזון עובדיה (עמוד מז הערה כ) כשדן בענין ההדלקה במסיבות, יראה שהרבה אחרונים הורו

שלא להדליק בברכה כלל במסיבות אלו. וכ״כ בשו״ת שבט הלוי (ח״ו סימן סה) ובספר אז נדברו (ח״ו סימן עה) בשם הגרש״ז אוירבך זצ״ל. ובשו״ת ציץ אליעזר (חט״ו סימן ל) ועוד. ומ״מ מרן זצ״ל בחזון עובדיה דרך קסת׳ו קס׳ת גיבורים להורות, שידליקו במסיבות עם ברכה וכפי שהורה בספר משנת יעקב להגר״י רוזינטל (הלכות חנוכה עמוד רס), שיש לברך על הדלקת נרות חנוכה שעושים במסיבות, כי פעמים רבות הפרסום במסיבות אלה גדול ביותר, אפילו מן הפרסום של בית הכנסת, מהקהל הרב הנוהר לשם. ע״ש. [א.ה א״ך ס״ט עיין בשו״ת יביע אומר (ח״ז או״ח סימן נז אות ו) שהביא דברי הרב משנת יעקב לבדו, ועל פיו פסק שיכולים לברך גם על הדלקת נרות חנוכה במסיבות. ע״ש] וכן העלה בשו״ת בית מרדכי (סימן מא) והוסיף, ובפרט כשיש שם אנשים שלא הדליקו נרות חנוכה בבתיהם, שאז מצוה להדליק נרות חנוכה בברכה להוציאם ידי חובה. עכ״ד. וממוצא הדברים אתה למד שעיקר הטעם בזה הוא דמכיון שיש במסיבות אלו פרסומי ניסא, אפשר לדמותם להדלקה בבית הכנסת.

ועולה ומתעלה, דהיכא דבודאי הדליקו כולם בביתם ובאו למסיבת חנוכה בכהאי גוונא חזר הדין כדין הדלקה בבית הכנסת שפסק בחזון עובדיה, שאם מדליקים בבית הכנסת לאחר שהדליקו בביתם, , לא יברכו רק להדליק נר חנוכה.

ג) ומכל מקום נראה, דהיכא שמשתתפים במסיבות אלו אנשים שאינם שומרי תורה ומצות אין לחוש שאולי הם מהמדליקים. דהן אמת שעל פי מה שמפרסמים דוברי סקרי׳ם, רוב הציבור הישראלי גם שאינו שומר תורה ומצות מדליק נרות חנוכה. ולכאורה אם כן יש לנו לילך בזה על פי רוב. ואליבא דאמת זה אינו דלכי תידוק תשכח תחזי, שאין מדליקים אחינו הטועים הרחוקים אלא ביום או יומיים הראשונים אך אינם מקפידים להדליק בכל שמונת הימים. ואדרבא כפי הבדיקה מסתמן דהרוב לא מדליקים באופן קבוע כל שמונת הימים. ובכה״ג יש לנו ללכת על פי הרוב. וצא ולמד ממ״ש בשו״ת יביע אומר (חלק ג אורח חיים סימן טז אות ה) דהרב דברי יחזקיהו (חאו״ח סימן ז, דל״ה ע״א) כתב, דלא אמרינן ספק ברכות להקל במקום רבים. ובהשקפה ראשונה חשבתי להביא ראיה לזה מההיא דאמר ר״נ ביבמות (דף קכא ע״ב) האלקים אכלו כווריי לחסא. והגרע״א בגליון הש״ס שם הביא דברי התשובות מיימוניות (ספר נשים סימן יב) שכתב, ואין לתמוה על ר״נ דאשתבע דאכלי כווריי לחסא, היכי אשתבע הכי, דכיון דאמר אשתו אסורה אלמא מספק״ל אי

מייתי אי לא. וי״ל דרובם אין נצולים. ור״נ שפיר אשתבע כיון דאף בדיני נפשות אזלינן בתר רובא, אלא דבעריות מחמירין דלכתחלה לא תנשא, אף על גב דרובם מייתי. עכ״ל. הא קמן דלא חיישינן לאיסור ״לא תשא״ במקום רובא. אכן אחרי שובי ניחמתי שיש לחלק בין רוב במציאות, ובין רוב פוסקים שסוברים איזה סברא, דלא נפקא מפלוגתא דרבוותא, כיון שלא נחלקו פנים אל פנים, ולא בטלה דעת המיעוט. וכמ״ש הגט פשוט בכלליו (כלל א). עכ״ד. ומשמע דברוב דמציאות שפיר י״ל דמברך ואין לחוש בכה״ג לאיסור לא תשא. וכן מתבאר ממ״ש מרן הראש״ל גופיה בשו״ת יביע אומר (חלק ו יורה דעה סימן יב אות ו) שעלה ונסתפ׳ק אודות כלים הבאין מחו״ל אם יטבילם בברכה, והעלה, דהואיל ורוב בתי החרושת של כלים אלו בחו״ל שייכים לגוים, כל דפריש מרובא פריש, וצריך להטביל כלים אלו בברכה. דאף בדיני ברכות אזלינן בתר רובא, כשהרוב הוא במציאות, ולא חיישינן למיעוטא לומר ספק ברכות להקל. ויש להביא עוד סמך לזה ממ״ש בשו״ת מהר״ם מינץ (סימן טו) ע״ש. ומכ״ש לפמ״ש התבואות שור (יו״ד סימן יט ס״ק יז וכז) שמוטב להכנס בספק ברכה שאינה צריכה מלהכנס בספק שימנע מלברך על המצוה. והובא להלכה בשו״ת רב פעלים (ח״ב חאו״ח סימן ז, וח״ד חיו״ד סימן לו). ע״ש. ובספר העמק שאלה (סימן כו אות ב) כתב שאסור לעשות מצוה בלי ברכה. ע״ש. עכ״ד הרב יביע אומר.

ד) ומעתה דון מיניה ואוקי באתרין

בנידון דידן דהגם שאיכא ספיקא שמא הדליקו אותם האנשים שלא שומרים תורה ומצוות, מ״מ בכה״ג אזלינן בתר רובא כשהרוב הוא במציאות ואין לחוש בזה לספק ברכות. תדע שהרי גם כשהורה מרן הראש״ל להדליק נרות חנוכה בברכה במסיבות, לא חש לספק ברכות שמא כולם הדליקו, אלא תלה דבודאי שיש שם כאלה שלא הדליקו. וגם לא הוצרך לברר האי ענינא. ונראה שטעם הדבר דאע״ג דאם מברך ברכה לבטלה עובר על איסור דרבנן, לא יהיה כאן אלא הדבר כספק וספיקא דרבנן לקולא. והגם דספק דרבנן שאפשר לברר דעת המשנה למלך (הלכות בכורות פ״ד ה״א) בשם הראשונים, דבכה״ג לא הוה ספיקא. ועיין בשער המלך (הלכות מקואות פרק עשירי כלל ג), ובשו״ת יהודה יעלה אסאד (חאו״ח סימן צב אות ה), דעיין בחידושי חת״ס על השו״ע (יו״ד סימן רמח סעיף ד, הו״ד באוצר המפרשים על השו״ע הוצאת פרידמן שם אות יא) שכתב, דאפילו היכא דמתבייש לשאול חשיב כאין אפשרות לברר. ע״כ. וי״ל

דה"ה הכא בנידון דידן. וכל שכן כשיש כאלה שאינם שומרי תורה ומצות דאזלינן בתר רובא שגם אם מדליקים נרות חנוכה, ברוב הימים לא מדליקים. ורק היכא שהדבר ברור לו שכולם הדליקו כבר, דומיא דיום שישי כשכולם באים לבית הכנסת לאחר שהדליקו בביתם, שאז פסק מרן הראש"ל זצ"ל שלא יברך אלא להדליק נר חנוכה. וה"ה במסיבה שכזו שידוע שכולם הדליקו, אם מדליקי שם נר חנוכה לא יברכו אלא להדליק נר חנוכה. ויש עוד להאריך ולקצר אני צריך. והנלע"ד כתבתי. וציי"מ וימ"ן. אמן.

הגאון רבי יצחק מאזוז שליט"א
מח"ס חקרי הלכה ועו"ס

עד אימתי זמן הדלקת נרות חנוכה בזמן סגר בתקופת מגפת הקורונה

ט"ז כסלו תשפ"א

לכבוד ידיד נפשי היקר והנעלה, בן כבוד השי"ת נגלה, ברבנן עשו מעלה, הרה"ג ר' **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א.

בדבר השאלה שמאחר וייתכן ויתעורר צורך ויטילו סגר בחנוכה עקב מגפת הקורונה, האם ישתנה הדין של עד שתכלה רגל מן השוק. נראה ברור שלא ישתנה הדין. ואף לפי חוקי המדינה מותר ללכת לקנות בחנויות המזון וחנויות התרופות וכדומה, שהם דברים הכרחיים, ורבים הולכים ושבים בחוצות קריה (כפי שעינינו ראו בזמני ה"סגר" הקודמים), ולכן בודאי שלא כלתה רגל מן השוק. וע"ע למר דודי הגאון רבי רזיאל הכהן בשו"ת מחקרי ארץ ח"א שהאריך בבירור גדר כלתה רגל מן השוק בזמננו. ואכמ"ל בדבריו שם.

ואחד מידידי אמר דמאחר ובזמן הזה אין דינא דמלכותא דינא, בודאי שלא ישתנה הדין דהדלקת נרות חנוכה. אולם לפע"ד אין זה שייך כלל לנ"ד. וגם בעצם דינא דמלכותא דינא, כתבתי במק"א דנקטינן דדינא דמלכותא דינא. דהנה מבואר בגמ' בכמה דוכתי (בבא קמא קיג: נדרים כח: גיטין י: ב"ב נד:) דדינא דמלכותא דינא. ואיברא דהר"ן בנדרים (שם) כ' בשם התוספות דדוקא במלכי עובדי כוכבים אמרינן דדינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ, אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל שותפין בה. ע"ש. אך הרמב"ם (פ"ה מהל' גזלה הי"א) והרשב"א בתשובה ח"ב (סי' קלד) כ' שאף במלכי ישראל אמרינן דינא דמלכותא דינא. וכ"פ הטור ומרן הש"ע חו"מ (סי' שסט ס"ו). וכן דעת רבים מגדולי ישראל שאף בארץ הקדש בזה"ז שראשי השלטון אינם שומרים תומ"צ אמרינן דינא דמלכותא דינא. וכמ"ש הראש"ל הגרב"צ עוזיאל בספרו השופט והמשפט (שער א' פרק ג'), שמלכי ישראל כל זמן שדיניהם אינם בגדר דינא דגזלנותא יש להם תוקף דינא דמלכותא דינא בכל הנוגע לתשלומי מסים וכו'. ע"ש. וע"ע בס' עמוד הימיני (סי' ח). ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ה (סי' ל) כ', שגם במלכי ישראל אמרינן דינא דמלכותא דינא, ועוד שהנהוג כאן

שההחלטות מתקבלות בכנסת וזה עדיף משאר דוכתא של דינא דמלכותא דינא, כי החוקים מתקבלים אחרי הסכמת רוב חברי הכנסת שנבחרו ע"י רוב הציבור ככולו בארץ בעמידה על המשמר לטובת אנשי המדינה, וכל חק המתקבל על ידם הרי הוא כנתקבל ע"י בוחריהם, וכל כה"ג סברו וקיבלו בודאי יודו כו"ע דמהני דבר ההסכמה לכך גם נגד דין תורה ונחשב כמחלו זל"ז המגיע להם ע"פ דין תורה. ע"ש. (וע"ע בספרו הלכות מדינה ח"א שער ג' פ"ו). וכן העלה בשו"ת יבי"א ח"י (חיו"ד ס"ס מ בהערה) ובשו"ת יחו"ד ח"ד (סי' סה) וח"ה (סי' סד) שאפי' במלך רשע ועובד ע"ז שייך הכלל דינא דמלכותא דינא, והעיקר שגם לגבי מדינת ישראל שייך הכלל של דינא דמלכותא דינא. ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע אומר חי"א (עמ' תקמז אות מד, ועמ' תרכא אות יג). וע"ע בשו"ת יחו"ד ח"ה (ס"ס מו) ובחזו"ע סוכות (עמ' נז) ובשו"ת אור לציון ח"ד (פכ"ז הע' א') ובס' ברוך שאמר שרגא (עמ' צב). וכ"כ מרן ראש הישיבה שליט"א בס' מקור נאמן ח"א (סי' תתכט) שאסור להעלים הכנסות כדי להעלים מסים, כי דינא דמלכותא דינא, ורק לאברך שתורתו אומנותו אפשר להקל. ע"ש. וע"ש עוד (בסימן תתיח) שאדם שגזל מהמדינה ויש בידו כתובת ברורה למי להשיב, חייב להשיב. ע"ש. (וע"ע באו"ת תמוז תשמ"א סי' קג ובהע' שם). וכן ראיתי להגר"ע בצרי נר"ו בספרו דיני ממונות ח"ד (שער א' פ"ט ס"י) שכ' שבמשטר הקיים בא"י כעת יש דין דינא דמלכותא דינא בכל הדברים שאינם נוגדים דיני התורה. ע"ש. וע"ע להגרי"מ לאו בשו"ת יחל ישראל ח"ג (סי' קח) שכ' שדוקא בחוקים הסותרים לדיני התורה אין דיניהם דין ולא שייך בהם דינא דמלכותא דינא. ע"ש. ועי' בשו"ת אור לציון ח"א (חחו"מ סי' יא אות ג'). וע"ע בשו"ת מנחת דניאל (סי' קיב) ולהרה"ג ר' ירון ביתאן נר"ו בס' ויען שמואל חט"ז (סי' פד) דנקטינן שיש דינא דמלכותא בא"י בזה"ז. וע"ע בס' דברי בניהו חט"ז (סי' נה). ע"ש. וע"ע בס' פסקי תשובות (סי' תרלז אות ג'). וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ה (סי' קעב).

ועי' להגאון המובהק רבי יצחק וייס בשו"ת מנחת יצחק ח"ט (סי' קיב) שעמ"ש הרב השואל שממון המדינה נחשב הפקר, וכן מטו ביה ממרן החזו"א זצוק"ל שדברים השייכים לשלטונות מעיקר הדין אפשר לקחת מהם בלא רשותם והסכמתם, השיגו המחבר והביא דברי הגרי"מ אהרונסון שכ' שמה שתולין עצמם באילן גדול, אף החזו"א לא אמר אלא לעניני המדינה והנהגתה חוקים גזירות וערכאות, אבל לא לגבי קנינים שהרי אפי' למ"ד אין קנין לגוי בא"י מ"מ הגידולים בקרקע שתחת ידו הם שלו כבירושלמי פאה (פ"ד סוף ה"ו). וה"נ בנ"ד אף שנאמר דאין לשלטון בעלות

לכל דבר, אבל בדבר שקונים בכסף מלא ואין בזה התנגדות לדיני התורה הוא שלהם לכל דבר. והסכים עימו המחבר כיעוי״ש. וע״ע לו שם בס״ס קי שכתב דמצד דינא מלכותא דינא, כבר אמרו בשם הגאון החזון איש דמדינה זו דינו כמוכס העומד מאליו ואין בו דין דינא דמלכותא דינא. ע״ש. וע״ע בח״ב (סי׳ פו) וח״ז (סי׳ קכו וס״ס קלא). וע״ע בס׳ מנחת שלמה (ח׳ הגרש״ז אוירבאך, נדרים כח.) אע״פ שכתב שאין שייך דינא דמלכותא כיום, כתב דמ״מ מהיכא תיתי שיהא מותר להבריח מכס וכיוצ״ב, וכן צ״ע בנוגע לדואר שהכל מתנהג בסדר אבל אוצר המלכות הוא אחד וא״כ מי שחושב שנותן מס שאינו חייב בו לפי דין תוה״ק האם יהיה מותר לקפח את הדואר. ע״ש. וע״ע בשו״ת לב אהרן ח״ב (חחו״מ סי׳ יב) שהאריך לבטל דברי האומרים שמותר לגנוב רכוש המדינה. ע״ש. וע״ע בס׳ הלכות חג בחג (פי״ב סי״ב) שכתב ששמע מהגר״ח קניבסקי זצ״לשלענין גזילה יש להזהר בזה, ואין זה נוגע לדינא דמלכותא ולמסים ולארנוניות. ובשעתו שאלתי למרן בעל קהלות יעקב זצ״ל שדברו בטלפון של משרד רבנות לצורך פרטי, ואמר לי לקנות בולים ולקרוע אותם. ויש לעיין בזמננו איך שייך יאוש כשמעמידים שומרים ופקחים ומחרימים סחורות, הרי עד ערב החג ממש עדיין אין יאוש, וא״כ כשקנה קודם הוי יאוש אחר שינוי רשות דאינו קונה כמ״ש הרמ״א בחו״מ (סי׳ שנו ס״ג). והגרי״ש אלישיב אמר דיאוש אין שייך אצלם, אך אפשר דהואיל ואין מקפידים על הסכך עצמו ואחר שנקצץ אין להם ענין בו, וכל דינם רק עם הקוצץ עצמו להענישו, וממילא אף הקונה אינו מצווה בהשבה שאין הם מעונינים בזה, א״כ י״ל דאין שם סכך גדול עליו דידוע מראש שאין הם מקפידים על השימוש בסכך אחר שנקצץ. ע״כ שמעתי משמו ובגדר לימוד זכות. וראיה גדולה ממ״ש הפמ״ג (סי׳ תרמט אש״א סק״א) ובבכורי יעקב (שם סק״ד) דערבה שאין בה שו״פ שגזלה מותרת לאחרים, אף קודם יאוש, הואיל ואין בה מצות השבה, ורק לגזלן עצמו אסור משום מהבב״ע. הרי דכל שאין בו מצות השבה פקע שם גזול ממנו ואף קודם יאוש. ע״ש. וע״ע בשו״ת חקרי הלכה (חאו״ח סי׳ יז) שהארכתי בזה עוד. ע״ש.

אולם נראה ברור שאין זה שייך לנ״ד, ובין לסוברים דליכא דינא דמלכותא בא״י בזה״ז, ובין לסוברים דשייך דינא דמלכותא דינא, לא משתנה שיעור זמן ״שתכלה רגל מן השוק״ בתקופת סגר.

ביקרא דאורייתא, אוהבו בלו״נ
יצחק מאזוז ס״ט

הדלקת נרות חנוכה במנינים בחצרות הבתים

ט"ז חשון תשפ"א

לכבוד רב רחומאי ורב אהובאי מיחידי סגולה, בו כבוד השי"ת נגלה, אשר זוכה להגדיל תורה ולהאדירה באופן מפליא, הרה"ג **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א. אחר עתרת השלום והטוב.

בדבר השאלה שהעלה בענין מניני החצרות המצויים בתקופה זו עקב מגפת הקורונה, האם ידליקו נרות חנוכה בברכה.

הנה הריב"ש בתשובה (סי' קיא) כתב, המנהג להדליק בבהכ"נ מנהג ותיקין הוא, "משום פרסומי ניסא". עכ"ל. וכ"כ טעם זה הריטב"א (שבת כג. ד"ה הרואה) והמאירי (שם ע"ב, ד"ה אף במוצ"ש). וע"ע בשו"ת מן השמים (סי' כה). ובארחות חיים (הלכות חנוכה סוף סימן יז) ובכל בו (סי' מד) כ', נהגו להדליק נר חנוכה בבית הכנסת, להוציא מי שאינו בקי, ושאינו זריז בזאת המצוה, גם כי הוא הידור המצוה ופרסום הנס זכר למקדש. עכ"ל. ואף מרן בבית יוסף (סי' תרעא) כתב שתיקנו להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו, וכמו שתיקנו קידוש בבית הכנסת משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא. והביא ד' הכל בו והריב"ש הנ"ל. וכ"פ מרן בש"ע או"ח (סי' תרעא ס"ז) שמדליקים בביהכ"נ בברכה משום פרסומי ניסא. (ויש עוד טעמים קרובים לזה בראשונים). ולפי טעמים אלו, אף בנ"ד שאינם מתפללים בבית הכנסת כהרגלם, יש להדליק נרות חנוכה בברכה.

ואע"ג דלכאורה יש להעיר ממ"ש בספר המנהיג (הלכות חנוכה סוף סימן קמח) שבביהכ"נ אין חיוב להדליק נר חנוכה, אלא נהגו כך על שם שהנס בא במקדש בית עולמים, ועושים כמו כן "במקדש מעט" בגולה לפרסם הנס שכולם מתבקצים שם. עכ"ל. ולפ"ז יש מקום לומר שמדליקים נרות חנוכה דדוקא בבית כנסת קבוע, דחשיב כמקדש מעט ולכן אמרו לעשות זכר לבית המקדש, משא"כ בחצרות דאכתי לא דמי למקדש מעט. אולם מלבד שיש מקום לפלפל בזה, נראה שהעיקר כהטעם שכתב מרן הש"ע, שכ"כ יותר ראשונים.

והנה לענין אנשים רבים שמתאספים ברחובה של עיר, כתבו כמה פוסקים שלא ידליקו נרות חנוכה. עי' בזה בשו"ת דברי יציב (ח"ב סי' רפו אות ג) ובשו"ת ויען יוסף (חאו"ח סי' רנא) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' סה אות ג) ובס' הליכות שלמה (חנוכה פ"ז דבר הלכה אות ד) בשם הגרש"ז אוירבאך ובס' ישא יוסף (ח"א סי' קלח אות ד) בשם הגרי"ש אלישיב. אולם בנ"ד חשוב טפי אחר שקבעו את המקום לתפלה.

ואף במקום שהחצרות אינן מקורות וכדומה, וראיתי בס׳ אשרי האיש ח״ג (פל״ט ס״ט) שכתב בשם הגרי״ש אלישיב שבכותל לא מדליקים נרות חנוכה בברכה, אלא במערה הסמוכה לכותל, אבל ברחבת הכותל אי אפשר, שצריך להיות בית. אולם העיר שם העורך שהדברים צ״ע, כי בס׳ קול חנוכת הבית (עמ׳ ג) כתב שמדליקים בברכה ברחבת הכותל אף במקום שאינו מקורה וללא מחיצות, הואיל והוא מקום קבוע לתפלה חשיב בית הכנסת. ע״ש. וכן נוהגים כיום הרבנים הגדולים להדליק ברחבת הכותל המערבי נרות חנוכה בברכה. וגם בנ״ד מאחר והמקום קבוע לתפלה נראה ברור שרשאים להדליק שם נרות. וכן שמעתי בשם מרן הגר״ע יוסף שא״צ שיהיה מקום מקורה.

טרם אכלה, יש לציין בענין בית כנסת שאין מתפללים בו ג׳ תפלות בקביעות, שבספר אשרי האיש (ח״ג פל״ו ס״י) כתב בשם הגרי״ש אלישיב שדוקא אם מתפללים בו בקביעות רוב התפלות ביום, רשאים להדליק בו נרות חנוכה בברכה. (ופעם אחת הוסיף הגרי״ש אלישיב דבעינן שגם מתפללים בו בשבת). ולכן אין להדליק בבית מדרש של כולל אברכים שמתפללים רק ערבית. ע״ש. וע״ע בשו״ת שיח יצחק וייס (סי׳ שלח) על ביהמ״ד שאין מתפללים בו שחרית. ע״ש.

אך לפי מ״ש מרן הגר״ע יוסף בשו״ת יביע אומר (ח״ז חאו״ח סי׳ נז אות ו) וחזון עובדיה (חנוכה עמ׳ מז) שאפילו באולמות ואירועים המדליקים שם בברכה אפילו שאינם מתפללים ערבית, יש להם על מה שיסמוכו. ומה טוב שיתפללו ערבית. ע״ש. מבואר דלא שמיעא ליה ולא ס״ל כהנ״ל, אלא אף בנ״ד אפילו אינם מתפללים שם אלא ערבית ידליקו שם נרות חנוכה בברכה. וע״ע בס׳ תורת המועדים להגר״ד יוסף (סי׳ ז סט״ז).

ובעיקר ענין הדלקת נרות חנוכה באולם שמחות, אע״פ שמצינו לרבים מגדולי הפוסקים בדורנו שכתבו שאין מדליקים באולמות ואירועים. [עי׳ בשו״ת שבט הלוי ח״ד (סי׳ סה. וע״ע בקובץ מבית לוי ח״י עמ׳ יט) ובס׳ שלמי מועד (עמ׳ רלז) ובס׳ הליכות שלמה (מועדים פי״ז ס״ד) בשם הגרש״ז אוירבאך, ובס׳ אשרי האיש ח״ג (פל״ט ס״ח) בשם הגרי״ש אלישיב ובס׳ חוט שני (חנוכה עמ׳ שיד) בשם הגר״נ קרליץ זצוק״ל ובתשובות והנהגות (ח״א חאו״ח סי׳ שצח) ובשו״ת ציץ אליעזר (חט״ו סי׳ ל). ע״ש. וע״ע בס׳ יומי דחנוכה (ח״א עמ׳ שפט) שכ׳ שלא מדליקים בברכה במסיבות, ובהע׳ כתב שאפשר שלא הנהיגו אלא בביהכ״נ קבוע. ע״ש. וע״ע בס׳ תורת המועדים (ס״ק כט)]. מ״מ יש לציין דבנ״ד י״ל טפי שיכול להדליק בברכה, אחר שאין זה מקום שמתאספים בו לאירוע, אלא מתאספים בו לתפלה, וזהו בית הכנסת שיש לציבור בתקופה

זו של המגפה, וכמו שאם היינו יכולים להתפלל כראוי בבית הכנסת היינו מדליקים שם בברכה, א"כ מאחר וכעת עקב המגפה נאלצים להעביר את התפלות לחצרות, הרי שזהו המקום המיועד לתפלה. וחשוב טפי מאולמות אירועים שמתאספים שם לשמחת חתונה וכדומה. ודו"ק. (וע"ע בס' דמות הכסא ח"ב עמ' קצח והלאה מ"ש בנידונו).

מסקנא דמילתא, אף בזמננו שרבים מתפללים בחצרות עקב מגפת הקורונה, רשאים להדליק שם נרות חנוכה בברכה, כדין הדלקת נרות בבית הכנסת. ואפילו אינם רגילים להתאסף שם להתפלל אלא לתפלת ערבית.

ואסיים בברכה לכת"ר שיזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה ויפוצו מעיינותיו חוצה, מתוך שפע ברכה והצלחה, נחת שלוה ושמחה, בהשקט מרגוע ובטחה, עד בוא ינון אל הנחלה ואל המנוחה. אמן.

ביקרא דאורייתא
ובאהבה רבה
יצחק מאזוז ס"ט

אחר כתבי כל האמור, נדפס כל זה בירחון "אור תורה" (טבת תשפ"א), ומרן ראש הישיבה שליט"א נשאל ג"כ בד"ז, ואמר לשואל שיעיין בדבריי בזה שנדפסו באותה עת בירחון אור תורה. ואחר שמרן ראש הישיבה שליט"א עיין בתשובה באור תורה כתב לשואל כמסקנת הדברים דלעיל.

הגאון רבי משה חליוה שליט"א
מח"ס ענפי משה ועו"ס

ישיבה ע"י נרות החנוכה בחצי שעה הראשונה להדלקתם

כבוד ידידנו הרה"ג מוה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס,
שלו' וברכה וכט"ס,

בקונטרסו גם אני אודך על חנוכה (עמוד י"ד, אות נ"ד) מייתי דבספר ענינו של יום (ח"א עמודים כ"ז וכ"ח אות ס"ד) שאל למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל דבכמה ספרים כתבו דראוי לישב אצל הנרות בחצי שעה הראשונים להדלקתם כדי לראותם ולהודות ולהלל על הנסים המתפרסמים על ידם (עי' בשו"ת שב יעקב סימן כ"ב, ובמקור חיים סי' תרע"ח ס"ב ובמנוחה וקדושה עמוד ק"ס) אי הוי זה הנהגה ראוי' גם לבן תורה השוקד על תלמודו והשיבו מו"ר מרן זצ"ל בזה"ל "לא ראינו נוהגים כן", ע"כ.

והנני לכתוב לו דראיתי דכן הוא מנהגו דמו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל גופי' דמדליק הנרות ותיכף ומיד נכנס לביתו ושר לבדו בנעימה פזמון מעוז צור ישועתי וכו' וחוזר לתלמודו, ודכן נמי זכיתי להיות כו"כ פעמים בהדלקת נ"ח אצל מרן פוסק הדור רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצוקללה"ה וראיתי דאחר דהדליק נ"ח עלה לביתו ושר מעוז צור ישועתי וכו' בניגון מיוחד ברוב עם וכשגמרו לשיר חזר לתלמודו. ודכן נהגו רבים מגדולי ישראל כידוע.

והנה בספר פסקי תשובות (תרע"ו, ה') נקט בלישניה "ונוהגים לשהות ליד הנרות ערך חצי שעה" ועוד מייתי שם לישנא דהמקור חיים (שם) דכתב וז"ל "נראה לי שעיקר המצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקים אחר הנס כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדשך, ולא סגי שידליק וילך לו אל מקום אחר", ע"כ. ועמ"ש בהערות דשם משו"ת שב יעקב (שם) וספר נפש דוד להגאון האדר"ת ז"ל ומשו"ת תשובות והנהגות (ח"א, סימן שצ"ד) ע"ש היטב. ועוד זאת מצאתי בהערות קב ונקי לסה"ק קב הישר (פרק צ"ו, הערה ז' ד"ה מברכים) דמייתי מספר ייטב פנים (מאמר הוד והדר אות י') דכ' וז"ל מנהג ישראל תורה לישב אחר ההדלקה ולשום עין באור הנרות והטעם כדי להמשיך בזה אותן הנסים והנפלאות על ידי כח הראיה, ע"ש. ודכן נמי דכרינא כד הוינא טליא דהלכתי כמ"פ להדלקת

נ"ח בבית מדרשו דכ"ק הגה"צ חו"פ ציס"ע רבי אברהם מנחם דנציגר זצוקללה"ה מאלכסנדר וחזי הוית דאחר ההדלקה הי' יושב מול הנרות וזימר שירי קודש עם צאן מרעיתו והביט בהנרות טובא ועמ"ש איהו גופי' בספרו אמרי מנחם (בראשית, עמוד רס"ו ואילך) בעניני קדושת נרות החנוכה בכמה אנפין, ותרוה נחת. [ועי' בשו"ת משנת יוסף ח"ו סימן קל"ב מ"ש אודות ראיית נ"ח דהוי מצוה, ע"ש].

ברם כבר הביאו באחרונים מספר הליכות שלמה למרן הגרשז"א ז"ל (עמוד ש"ז) דכתב דאין חיוב לישב ע"י הנרות משך חצי שעה, ובשגם ראיתי בספר שערי ימי החנוכה להגר"י טשזנר שליט"א (עמוד נ"ד) דכתב לפרש מדנפשי' דהמקו"ח מיירי בחו"ל דמדליקין בבית דאז אין כ"כ פרסומ"נ א"כ לכה"פ יש למדליק ולב"ב להישאר ע"י הנרות משא"כ למנהג א"י דמדליקין בחוץ ויש פרסומ"נ לכל עובר ושב לא בעי להא. והוסיף אהא דכן מסתבר דא"צ לעמוד בחוץ ע"י הנרות מחצית השעה כל ערב ובפרט בימי החורף הקרים, ע"ש.

ובכגון דא אמרינן נהרא נהרא ופשטי' וישראל לשבטיו נוהג ויעשה כאו"א כאשר קיבל מאבותיו ורבותיו מצוקי ארץ מדור דור.

ביקרא דאורייתא,
הק' משה חליוה

הרואה נר חנוכה בליל שבת אם מברך ברכת הרואה

כבוד הרה"ג מזכה הרבים מוה"ר ריח"מ אביחצירא שליט"א בעמח"ס רבים ויקרים איתן מושבו בעי"ת עפולה יע"א, שלמא רבא ונהורא מעליא,

קבלתי מידידנו הרה"ג מוה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א את ספרם "מריח ניחוח" ח"א היו"ל לכבוד הוצאת הגליון מרי"ח ניחוח גליון ת"ק בסייעתא דשמיא, ויה"ר שיזכו להוסיף להגדיל תורה ולהאדירה כה"י.

מידי עיוני בקובץ הנ"ל ראיתי דהובא מכ"י הגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט זלה"ה בעמח"ס שו"ת רבבות אפרים דכ' וז"ל מה הדין כשרואה נר חנוכה בליל שבת המברך או לא מברך, כי הדין הוא להדליק בערב שבת ועיין בזה, עכ"ל.

הנה תשובה מוצאת לזה עי' בספר נטעי גבריאל הל' חנוכה (פרק ט"ל סעיף ד') דכ' וז"ל הרואה נ"ח בליל שבת י"א דאינו מברך ברכת הרואה דמעיקרא לא תיקנו שיברך אלא בזמן הדלקה קודם כניסת השבת וי"א שיכול לברך, עכ"ל. ובהערות דשם שקיל וטרי בזה לפימ"ש בשו"ת פני מבין (סימן רכ"ז) ושו"ת אפרקסתא דעניא (סימן קל"א) דס"ל דלא יברך מדאינו רשאי להדליק, ע"ש. ומאידך עמ"ש התם משו"ת התעוררות

תשובה ח״א (סימן ער״א) ומספר מכתבי תורה להגה״ק האמרי אמת זלה״ה מגור ועמ״ש הנטעי גבריאל מדנפשיה בהא מילתא, ויש להאריך לדון בהא מילתא לפום גדר ברכת הרואה, ואכמ״ל.

ביקרא דאורייתא
הק׳ משה חליוה

ברכת הרואה נר חנוכה בליל שבת

כבוד ידידנו הרה״ג מוה״ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט״א בעמח״ס גם אני אודך ושא״ס,
שלו׳ וברכה וכט״ס,

ע״ד מאי דכתיבנא בתשובותינו גם אני אודך חלק כ׳ (סימן ט״ל) לדון ברואה נר חנוכה בליל שבת אם מברך ברכת הרואה ומייתינן מ״ש בזה בנטעי גבריאל (חנוכה, פרק ט״ל ס״ד) מדברי הפוסקים דשקלו וטרו בהא. הנה עתה מצאתי בספר כאיל תערוג מתורתו דמו״ר מרן רשכבה״ג הגראי״ל שטינמן זצוק״ל (מועדים, עמוד תקנ״ו) דמייתי מהגרמ״ב זילברברג שליט״א דכ׳ וז״ל מי שלא הספיק להדליק נרות חנוכה בער״ש יכול לברך ברכות הרואה אף בליל שבת, אמנם עי׳ באשל אברהם (בוטשאטש, סי׳ תרע״ט) שאירע שנתאחר ביום א׳ דחנוכה שחל בשבת ולא הספיק להדליק נ״ח עד השקיעה והעמיד קטן שהגיע לחינוך שידליק במקומו דשבות (דקטן) מותר בין השמשות במקום מצוה ומ״מ היה מסופק אם לברך שעשה ניסים ושהחיינו על הנרות שהדליק קטן כיון שי״א (שו״ע סי׳ תרע״ה ס״ג) שאין יוצא יד״ח ע״י קטן, ולכן הרהר הברכות בלבו עכ״ד. וצ״ע אמאי לא המתין לליל שבת לברך על נרות של חברו מדין הרואה, והרי גם מי שהדליק יש לו ברכות רואה וכמוש״כ רע״א (מהדו״ת סי״ז) דמי ששכח לברך עד אחר ההדלקה יכול לברך שעשה ניסים ושהחיינו דלא גרע מרואה [ואין נראה שבלילה בירך ברכת הרואה שהרי על הצד שיצא בהרהור מקודם (כדעת האומרים הרהור כדיבור מסתבר שלא יכול לברך שנית הגם שבשעה שבירך הקטן לא היו הנרות דלוקות) ולכאורה רואים מדבריו שנקט שלא נתקן דין רואה כלל בליל שבת וכמו שכתב בשו״ת פני מבין (סימן רכ״ז) [ועיקר פסקו חידוש הוא ואינו להלכה] ואולם מפשטות הפוסקים לא משמע כן אלא יכול לברך ברכת הרואה בליל שבת וכן שמעתי מרבינו [-מו״ר מרן הגראי״ל זצוק״ל] עכ״ל.

גם הלום חזי הוית בשו״ת חוקי חיים להגרח״י קעניג זלה״ה (ח״ה, סימן ק״כ ס״ק ג׳) דהעלה דברכות שעשה ניסים ושהחיינו קאי גם על עצם הזמן דחנוכה שנעשו בו נסים אלא דלכתחילה סמכוה על זמן ההדלקה ועל כן אין להסס מלברך ברכת הרואה נ״ח בשב״ק. ובחוקי חיים (שם) הוסיף אהא וז״ל

ועכשיו נ"ל ראי' מפורשת לזה לפימ"ש באשל אברהם סימן תרע"ט שאירע לו פעם שאיחר בעש"ק להדליק נ"ח וכבר היה בין השמשות וצוה לתינוק שידליק, ונסתפק שם האם יברך ברכת הרואה נ"ח מטעם "שהתינוק שהדליק אינו בר חיובא", עיי"ש, ואילו הדליק בר חיובא (דהיינו בשעת היתר המלאכה) היה מברך אף שכבר קידש היום בשעה שעלה בליבו לברך. ש"מ בפי' דאפשר לברך ברכת הרואה אף בשב"ק דאסור להדליק עכ"ל, וע"ש. ומינה יש לדון במ"ש הגרמ"ב זילברברג שליט"א דמייתי בס' כאיל תערוג הנ"ל, ואכמ"ל.

בברכה וביקר
הק' משה חליוה

זוג פרודים הגרים בדירה אחת עד לגירושיהם אי יוצאת האשה בהדלקת הבעל

מע"כ ידידנו הרה"ג החריף ובקי צנא מלא ספרא עיניו כיונים על אפיקי הש"ס והפוסקים כש"ת מוהר"ר מתתיהו גבאי שליט"א בעמח"ס בית מתתיהו ב' חלקים ומועדי הגר"ח.
אחדשה"ט וש"ת באהבה רבה,

יקרת מכתבו בו העיר והאיר על ספרנו גם אני אודך ח"ג ובצירוף חידושיו הנעימים באיזה ענינים לנכון הגיעני ושש אנכי על אמריו כמוצא שלל רב,

בהא דכתב מע"כ נ"י וז"ל עובדא הוי זוג שלא הסתדרו ביניהם והחליטו ליפרד ולא היה להם דירה חלופית והחליטו עד שיתגרשו שכל אחד ישן בחדר אחר. והם קונים כל אחד אוכל לעצמו והסתפקו לענין נ"ח. כיון שהאשה חייבת בנ"ח. אם הבעל מוציא אותה כיון שהם פרודים אולי ל"ש אשתו כגופו. והאשה צריכה להדליק נ"ח בחדרה. ובס' חשוקי חמד נדרים כ' ע"ב. כתב הגר"י זילברשטיין, שאין מושג של זוג פרודים. וכל זמן שלא התגרשו היא כאשתו ויוצאת בהדלקת בעלה עיי"ש. אולם בקונ' גם אני אודך ח"ג תשו' ק"מ, השיב הגר"ח קניבסקי על זוג פרודים אם צריכה האשה להדליק לבד, צ"ע, הרי שהסתפק בזה. ואולי ה"ז תליא במה שחקר בס' שפת אמת שבת כ"א, בגדר מ"ע דנ"ח אם הוי חובה אגברא כלולב ושופר וכדו', או שהוי חובת בית כמזוזה ומעקה עיי"ש, ובס' טעמא דקרא לחנוכה, כתב הגרח"ק שה"ז תליא במח' הראשונים, שבתוס' סוכה מ"ו, מ"ט תיקנו ברכת הרואה רק בנ"ח ולא בסוכה ולולב, משום שיש בני אדם שאין להם בתים, ולא תקשי ממזוזה עי"ש, ומה שדימו מזוזה לנ"ח ע"כ ס"ל שנ"ח הוי חובת בית, אולם ברמב"ם פי"א מברכות ה"ב במעקה ומזוזה הוי רשות וא"צ לרדוף אחריהם, ואילו נ"ח כתב הרמב"ם שם בהלכה ג' שהוי חובה, ע"כ נ"ח ל"ה

חובת בית כמזוזה ומעקה אלא חובה על כל אחד ואחד. והוי חובה אגברא עי״ש, וא״כ י״ל דאם נ״ח הוי חובת בית שפיר י״ל אף בזוג פרודים כל שיש בבית נ״ח יוצא יד״ח. ואין האשה צריכה להדליק בחדרה, שסו״ס יש בבית זה נ״ח. אולם אם נימא שנ״ח הוי חובה אגברא כלולב ושופר, יש לדון בבעל המדליק לבד בחדרו ופרוד מאשתו ועומדים להתגרש שאין האשה יוצאה ע״י הדלקת האיש, וצ״ע בכ״ז אם בזוג פרודים אמרי׳ אשתו כגופו, עכ״ל.

הנני מוסיף אדבריו דאיכא לעיוני בהא לפום מאי דהראני ידידנו האברך המופלג ר״א גרין שליט״א בעמח״ס מילואים לאפוד בספר ישמח לב להרה״ג ר״מ סאוויץ שליט״א (הל׳ אירוסין ונישואין) דמייתי דנשאל מרן רשכבה״ג הגרי״ש אלישיב זצוקללה״ה היכי הוי דינא בכלה שעזבה האולם באמצע שמחת השבע ברכות ורוצה גט אם יכולים לברך השבע ברכות בשביל החתן לחוד והשיב מרן זצוקללה״ה דודאי צריך לברך שהרי עדיין היא אשתו, ולומר סברא דכיון דברחה כבר אין כאן שבע ברכות הרי זה בכלל ״דעת בעלי בתים״ וגם אם החתן אומר שאינו רוצה אשה שבורחת באמצע השבע ברכות לפום ריהטא נראה שצריך לברך ועדיין יש לדון בזה, עכת״ד, וע״ש היטב.

ובפשיטות מבואר מהא דנקט מרן זצוק״ל דכל זמן דלא גירשה אף אי חפץ לגרשה הרי היא כאשתו לכל דבר, ואכתי י״ל דכן הוא בנר חנוכה [ועי׳ נדרים (כ׳, ב׳) בני גרושת הלב, ובשו״ע או״ח (ר״מ, ג׳) ובנו״כ דשם, ודוק]. והא דקאמר מרן זצוק״ל דלומר דכיון דברחה כבר אין כאן ש״ב הרי״ז בכלל דעת בע״ב, אפשר דכוונתו דכיון דיכולה להתפייס וטרם קיבלה הגט שפיר שייך בי׳ ענינא דש״ב ודכן נמי כשהוא אינו חפץ בה בכה״ג הלא אף הוא יכול להתפייס וכבר היה לעולמים ושפיר הו״ל כאשתו לכל דבר, ודכן נמי דאמרינן בה דאשתו כגופו (בהיכא דאמרינן זה וכדהארכנו בעזה״י בגליון אליבא דהלכתא גליון ע״ה בזה, ע״ש).

ברם שוב נתעוררתי דיש לעיין בזה מהא דמייתי בפרדס יוסף עה״ת (ויקרא פ׳ אמור כ״א ב׳, ס״ק ה׳) מהים של שלמה (גיטין, פ״ב ס״ד) דמי שנתן עיניו לגרש אשתו ובתוך כך מתה אין מתאבל עליה וראייתו מגיטין (י״ח א׳) כיון שנתן עיניו לגרשה אין לו פירות, והפרד״י מייתי להא ראי׳ מב״ב (קמ״ו א׳), והנה התם אי׳ אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שאמרו לו אשתו תותרנית היא ונכנס אחריה לחורבה לבודקה אמר לה ריח צנון אני מריח בגליל אמרה ליה מן יהיב לן מכותבות דיריחו ואכלנא ביה נפל עלה חורבה ומתה אמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה מתה אינו יורשה, ע״כ. וערשב״ם (שם, ד״ה נפלה) באורך

דכ׳ דהואיל ולא נכנס עמה לבא עליה אלא לבודקה ולגרשה ומתה בתוך כך אינו יורשה ע"ש היטב.

ועוד מצאתי ברשב"ם (שם) דכ׳ בשלהי דבריו וז"ל ומהכא שמעינן שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שיש בדעתו לגרשה שוב אינו יורשה כדאמרי׳ במס׳ גיטין (י"ח א׳) משנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות, ע"כ, ודוק בזה.

ואכתי חזינן דס"ל דכל דבדעתו לגרש אשתו אינה כאשתו לכל מילי ולשיטתו אפשר די"ל כן גם בנר חנוכה.

אלא דאמנם עי׳ שו"ע אהע"ז הלכות כתובות סימן צ׳ (סעיף ה׳) דכ׳ וז"ל מי שנתגרשה ספק גירושין ומתה אין הבעל יורשה, וכתב עלה רמ"א ז"ל אבל כל זמן שלא נתגרשה אף על גב שנתן עיניו לגרשה יורשה (טור בשם הרא"ש) ע"כ וע"ש עוד איזה דינים דנקט רמ"א ז"ל בהאי ענינא ובבית שמואל (שם, ס"ק כ"א) כתב דמ"ש רמ"א ז"ל הוא לאפוקי מדעת הרשב"ם ז"ל.

ועי׳ נמי בפתחי תשובה (שם, ס"ק ח׳) דמייתי מספר כרם שלמה דכתב דראה בגליון כ"י ממרן החת"ס ז"ל דכ׳ "ונלע"ד דאפילו הרשב"ם נמי לא אמרה אלא קודם תקנת רבינו גרשום מאור הגולה אבל עכשיו שאין בידו לגרשה לא עדיף הוא מאשה שאמרה לבעלה גרשני דלא מקרי בזה קטטה כמבואר ריש פרק האשה שלום (יבמות קט"ז א׳), עכ"ל. ומייתי נמי לישועות יעקב (פי׳ הקצר, ס"ק ח׳) דהביא למ"ש הישׁ"ש [ומייתינן לעיל] גבי עובדא דבא לפניו שהתפשרו על הגירושין ומתה האשה והורה להלכתא שלא ינהג הבעל אבילות דהלכה כדברי המיקל באבל והסכים עמו חכם גדול מא"י ועמ"ש בבית מאיר בהא [דפליג איש"ש] והישועו"י כתב אהא הנה זה ימים אירע מעשה באחד שקיבל התרה ממאה רבנים וזיכה גט לאשתו וביני ביני מתה עליו אשתו ואמרתי דבזה כדאי מהרש"ל לסמוך עליו שלא לנהוג אבילות כלל שכבר זיכה לה הגט, ע"ש.

והרבה האריכו באחרונים בהאי דינא ועי׳ בחכמת שלמה מ"ש דלדידן ודאי יודי רשב"ם ז"ל דיורשה וה"ה דצריך להתאבל עליה, ע"ש באורך, וע"ע מאי דדן החכ"ש בהיכא דתפסו יורשי האשה אי יכולין לומר דקי"ל כרשב"ם ז"ל אחר דלאו יחידאה הוא וע"ש בכל מאי דדן בזה.

ואכתי יש לפלפל מהא טובא גבי נר חנוכה דאפשר תליא באשלי רברבי, ומיהו שפיר יש לצדד דכל דלא נתן הגט והמה פרודים וגרים בדירה אחת דיוצאת בנ"ח דבעלה, וכדהעלה בחשוקי חמד (ומה דהניח זה מו"ר מרן הגרח"ק שליט"א בצ"ע, אולי לפי דתלי׳

זה כאמור באשלי רברבי ועוד דאפשר יל״ד אי פרודים מחמת שנאה וכיו״ב אפשר דיכוון דלא להוציאה אך צ״ע אי חיישינן לזה).

[ועי׳ בספרנו ענפי משה עמ״ס יבמות (סימן ג׳, עמוד י״ט) דהבאנו מס׳ שמח נפש להגרשמ״ח גאגין זלה״ה דמייתי מהנחפה בכסף (חיו״ד, סימן ח׳) דיבם דמתה יבמתו קודם שחלצה דאין לו להתאבל עליה ולנהוג בה דיני אבלות כאשתו, ע״ש בכ״ד].

ידידוש״ת
הק׳ משה חליוה

הערות בעניני חנוכה

כבוד ידידנו הרה״ג מוה״ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט״א בעמח״ס גם אני אודך ושא״ס,
שלו׳ וברכה וכט״ס,

הנני מאשר בזה קבלת הקובץ מה טובו אהליך יעקב גליון כ״ד אשר זכה מע״כ נ״י להו״ל, וכמעשהו בראשונים כן מעשהו בזה מוסיף והולך בזיכוי הרבים, ותשוח״ח.

מידי עיוני בקובץ הנ״ל ראיתי איזה שאלות דנשאל הגרי״א הלוי דינר שליט״א מהרה״ג ר״י אביטבול שליט״א והנני להוסיף עלייהו באיזה גרגירים בקציר האומר.

במ״ש האם בזמנינו שיש אור החשמל ואין חשש שמא יבואו להשתמש בנרות אפשר יותר להקל להשתמש לאור הנרות. והשיבו א״א לשנות תקנת חז״ל, אתו״ד. הנה עי׳ בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני חנוכה (סימן ב׳) מאי דכתיבנא לדון אם בזמנינו יש להקל טפי בעשיית מלאכה לנשים בזמן שהנרות דולקות לפי דליכא למיחש שיבואו להשתמש לאורה (לפום איזה מטעמי איסור מלאכה דאיתאמרו בהא) ע״ש.

ובמאי דשאל נמי להגרי״א שליט״א אם נשים שעובדות מחוץ לבית צריכות להפסיק עבודתם תוך חצי שעה בזמן ההדלקה והשיבו ״לא שמענו שצריכות לעשות כן״, יעויין בספרנו הנ״ל (שם) מ״ש מספר בעקבי תלמוד למו״ר מרן הגה״צ רבי יעקב אדלשטיין זצוק״ל (סימן קע״ז) דנו״נ אם מותר לאשה למכור בחנות בזמן שבעלה מדליק נ״ח בביתם (ומיירי שאין החנות בביתם) והעלה לדינא דמותרת, ע״ש. ויעויין מאי דכתבנו בהא ומאי דמייתינן ממה דכתב לן בהא הגאון הגדול רבי מרדכי שמואל אדלשטיין שליט״א ע״ש.

ומ״ש גבי מנהג אכילת מאכלי חלב דחנוכה אם הוא דוקא מאכלי חלב או אף גבינות וכיו״ב והשיעור בזה, והשיבו ״כל סוגי החלב״. יעויין בשו״ת אור לציון ח״ד (פמ״א, שלהי הערה ב׳) מ״ש בזה וע״ע בספרנו הנ״ל (סימן ד׳, סוד״ה ואפשר) ואכמ״ל.

מתורת מו"ר מרן הגר"י ליברמן זצוק"ל בעמח"ס משנת יוסף בהל' חנוכה

כבוד ידידנו הרה"ג מוה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס,
שלו' וברכה וכט"ס,

הנני מאשר בזה קבלת הספר ליקוטי תשובות משנת יוסף על חנוכה מאשר ליקט מע"כ נ"י מאוצרו של מו"ר מרן הגר"י ליברמן זצוק"ל בעמח"ס משנת יוסף, ואשרי חלקו אשר זכה להביאו לפני מו"ר זצוק"ל איזה שבועות קודם עלותו בסערה השמימה.

לחיבת הקודש הנני מביא בזה למע"כ נ"י איזה מהדברים שזכינו לשמוע ממו"ר מרן הגר"י ליברמן זצוק"ל בהל' חנוכה והבאנום בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני חנוכה.

א.

עשיית מלאכה לנשים בזמן שהנרות דולקות

בשו"ע סי' עת"ר (סעיף א') ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות וכו' ובמ"ב (שם, ס"ק ד') נקיט לטעמא דהוא כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה, ולפי"ז יל"ד האידנא אשר יש מאור החשמל בשופי אם יש לחוש להא. ומו"ר מרן הגר"י ליברמן זצוק"ל א"ל דשייך זה אף האידנא דמ"מ איכא תוספת אורה מחמת נרות דחנוכה וכדחזינן נמי גבי הדלקת נרות שבת האידנא (ועי' בשו"ת משנ"י חי"א סי' קי"ג) ע"ש. ועמ"ש בספרנו הנ"ל (סימן ב') ע"ש.

ב.

שתיית יין בחנוכה

בענין מ"ט לא תקון רבנן למשתי יין בחנוכה, א"ל מו"ר מרן הגר"י ליברמן זצוק"ל דבעלמא לא תקון רבנן למשתי יין מחמת דמשכר, ויש ליזהר בשתייתו וכדכתב איהו גופי' בספרו משנת יוסף על אגדות הש"ס ב"מ (דף ל') ושבועות (דף י"ח) ע"ש. ושאני פורים דאיכא ביה מצוה דעד דלא ידע (ועי' בספרנו הנ"ל (סימן ד') דהארכנו בזה).

ג.

שמירת מותר השמן דנ"ח לשריפת חמץ

עי' בשו"ת משנת יוסף למו"ר מרן זצוק"ל ח"ט (סי' קס"ט) מאי דכתב "שמעתי שיש מניחים המותר מהשמן לשריפת חמץ כמו הלולב והערבות, ואינו דומה, דשם איתעביד מצוה בלולב זה, משא"כ בנותר השמן לא איתעביד מצוה ויש לחוש לתקלה כמג"א (סקי"א)", עכ"ל. ועי' בספרנו הנ"ל (סימן כ"ח) מאי דזכינו לדון בזה קמי' מו"ר זצוק"ל ע"ש.

ענינים שונים בהלכות חנוכה

מע"כ הרה"ג הנעלה גריס ולעי באורייתא תדירא מזכה הרבים בפניניו היקרים מוה"ר מרדכי חיים שליט"א מו"ל גליון פנינים בעיה"ק ירושלים תובב"א,
אחדשה"ט וש"ת,

מכתבו קבלתי ע"י כבוד ידידנו הרה"ג מוה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס והנני להשיבו.

א.

הכנסת ספר תורה בחנוכה

ע"ד שאלתו אי שרי ליעביד הכנסת ספר תורה בחנוכה כיון דהוו ימי שמחה וקי"ל דאין מערבין שמחה בשמחה – הנה גבי נישואין אי' במו"ק (דף ח' ב') דאין מערבין וכו' ע"ש ובכ"ז פשיטא דשרי לינסיב בחנוכה, ובביאור האי ענינא דשרי לינסיב בחנוכה מצאתי בס' פרדס יוסף החדש על חנוכה לידידנו הרה"ג מוה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א (עמוד קל"ט) דקמייתי משו"ת משנת יוסף למו"ר הגה"צ רבי יוסף ליברמן זצ"ל (חלק י"א, סימן קכ"ג) דימי חנוכה הוו ימי הלל והודאה ולא ימי משתה ושמחה כבפורים, כמבוא' בשו"ע (עת"ר, ב' ומ"ב שם) ואפי' גבי פורים פסק השו"ע (תרצ"ו, ח') דשרי לישא אשה בו, והגם דהמג"א והפר"ח אסרו שם משום אין מערבין וכו' כבר העיר בשע"ת (ס"ק י"ב) ומ"ב (ס"ק כ"ח) משום הברכ"י להתירא ודכן פשט המנהג במדינות אלו, עי"ש. ולהאמור ודאי דשרי ליעביד הכנסת ס"ת ביומין דחנוכה, וע"ש עוד, וכן נראה פשוט.

ב.

טבילת כלים לכוסיות נרות חנוכה

בדבר שאלתו אי בעי לטבול הכוסיות שמדליקין בהם נ"ח, הדבר פשוט דאי"צ, ועי' עוד בפרד"י החדש על חנוכה (עמוד קצ"ז) ובמאי דכתיבנא בתשובותינו גם אני אודך חלק כ"ב (סימן ל"א, ס"ק ד') ע"ש, ואכמ"ל.

ג.

אם סביבון הוא מוקצה בשבת

ע"ד שאלתו אי סביבון הוי מוקצה בש"ק – אנן בעניותין כתבנו בזה בגליון אליבא דהלכתא גליון נ"ט וגל' ס' ע"ש היטב הדק ודון באתרין – ועי' בספר לוח המוקצה להג"ר יהונתן בן צור שליט"א (ערך סביבון) – וע"ע בפרד"י החדש על חנוכה (עמוד תנ"ו).

ד.

הדלקת נר חנוכה בשמן כתית

לענין אי ישנו הידור להדליק נר חנוכה בשמן כתית, או דכל שמן דמדליק הוי הידור, ודאי דאף מאן דמדליק בפחות מאשר כתית רק שמן זית בלבד קיים הידור מצוה. אמנם בכל מצוה שייך דרגות דזו למעלה מזו – ולפי"ז אדם שבאפשרותו להשיג שמן זית כתית בפשיטות קיים המצוה באופן המהודר ביותר, וכן שמעתי לפני שנים דמרן הגריש"א זלה"ה השתמש בשמן זית כתית לנ"ח. ועי' נמי בספר הנהגות רבינו (עמוד ק"נ) ובספר הליכות האיש (עמוד רמ"ה) ע"ש. ושו"מ בפרד"י החדש על חנוכה (עמ' רח"צ) דמייתי מס' כי בא מועד על חנוכה דעמד בזה (עמוד מ"ז, אות ל"א) וכ' דהדרגה הכי גבוהה בשמן זית הראוי לאכילה הוי כתית ואחריו שמן זית זך. ובהערות דשם ציין מקורו משום מרן הגריש"א זלה"ה (הו"ד בס' אשרי האיש עמוד רל"ט), ע"ש. ועכ"פ באפשרי לו ראוי דיהי' שמן זית הראוי לאכילה. וע"ע מאי דכתיבנא בעזה"י בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני חנוכה (סימן ט"ו) ע"ש.

היותי מחוסר זמן ומחוסר ספרים כעת באו דברי בקוצר אמרים ובלי ספק לכשיעיין בס' פרד"י החדש הנ"ל על חנוכה יוסיף דעת בהענינים האמורים.

ביקרא דאורייתא
הק' משה חליוה

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ועו"ס

הדלקת נרות חנוכה בשמן שביעית

בס"ד, שבט תשע"ה.

למע"כ ידידי הרה"ג מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים.

מה שבקשתם שאברר לכם כל השיטות בענין נר חנוכה בשמן שביעית

א'. שביעית פ"ח מ"ב, שביעית ניתנת לאכילה ולשתיה ולסיכה וכו' קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר. ובגמ' סוכה מ' ע"א דריש מקרא לכם לאכלה, לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן, ופרש"י שהנאתו וביעורו שוה כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד, כגון שתיה וסיכה והדלקת הנר עי"ש. הרי דהדלקת הנר הוי דומיא דלאכלה דהנאתו וביעורו שוה כאכילה ושתיה.

והנה הרמב"ם פ"ה משמיטה ה"ח, פירות שביעית ניתנו לאכילה לשתיה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה, מפי השמועה למדו תהי' אף להדלקת הנר ולצבוע בה דבר. וכתב הכס"מ שם, שמקור דרשת הרמב"ם זהו בתו"כ פר' בהר, וגם בירושלמי שביעית פ"ז ה"א הובא הך דרשא בשם ר' יוסי בר לאי עי"ש. והמשנה ראשונה פ"ח משביעית מ"ב הקשה ע"ד הרמב"ם מ"ט הוצרך הך קרא לרבות הדלקת הנר, תיפו"ל מלכם דומיא דלאכלה דהוי הנאתו וביעורו שוה דקיל טפי עי"ש. וכן הקשה בס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ח עי"ש. ואכן הערוך השלחן זרעים ס' כ"ד ס"ה כתב דהך דרשא דתהי' לרבות הדלקת הנר הוא מהתו"כ, אבל לפי גמ' דידן בסוכה, דסיכה יליף מלכם דומיא דלאכלה, ה"ה שרי הדלקת הנר וכמש"כ רש"י שם. וראיתי בס' אמירה נעימה ח"ב מאמר פ"א אות ק' שכתב לתרץ דעת הרמב"ם דיליף קרא בפ"ע לרבות הדלקת הנר ולא יליף מלכם דומיא דלאכלה דהוי הנאתו וביעורו שוה, דנפק"מ דשרי להדליק נ"ח בשמן שביעית, דהרי הדלקת נ"ח אסור ליהנות לאורה, א"כ ל"ה דומיא דלאכלה, דהנאתו וביעורו שוה כהדלקת הנר, וזהו דהוצרך קרא לרבות תהיה להדלקת נ"ח משמן שביעית דליכא הנאה שרי מהך קרא דתהיה, וכ"כ בספרו תורת השביעית עמ' שע"ט שפ"א עי"ש, וכ"כ מדנפשיה בס' אמרי שפר שביעית עמ' ש"י. וכתב דנפיק מהרמב"ם להלכה דמותר להדליק נ"ח בשמן שביעית

מקרא דתהיה עי"ש ובס' אוצר יסודי שביעית עמ' תפ"ג מש"כ, ובס' שרשי אילן פ"ח משביעית מ"ב. ועמש"כ באופ"א לתרץ קו' המשנה ראשונה בס' חוט שני שביעית פ"ה ה"א. אכן בס' שערי דעת שביעית שו"ת ס"ח, דע"כ שרי נ"ח משמן שביעית,

אולם בבית רידב"ז על פאת השלחן פ"ה ה"ט כתב דאסור להדליק בשמן שביעית נ"ח כיון דקי"ל שאסור להשתמש לאורה, וכ"כ בס' תורת הארץ פ"ח ס' מ"ז, ובשו"ת אמרי יושר ח"א ס' ק' דאסור להדליק נ"ח בשמן שריפה דאסור להשתמש לאורה הוי לאכלה ולא לשריפה עי"ש וכיו"ב בשו"ת שערי דעה ח"ב ס"ט דאסור להדליק בשמן שביעית נ"ח, דלמ"ד אסור להשתמש לאורה הוי הפסד שביעית, ולמ"ד מותר להשתמש לאורה קי"ל בשו"ע או"ח ס' תרע"ז ס"ד דהנותר מהשמן עושה לו מדורה ושורפו, א"כ הוי הפסד פירו"ש עי"ש ומש"כ ע"ז בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח ס' נ"ג, אולם מש"כ הלבושי מרדכי דכיון דקי"ל דאחר חצי שעה שרי להשתמש לאורה ל"ח הפסד, צע"ג דמ"מ בתוך חצי שעה הוי הפסד פירו"ש, וכבר הק' כן בס' אמונת ישראל ח"א ס' כ"א עי"ש. וע"ע בס' עטה אור שביעית ס"י ה"ט, ובס' אמונת איתן שביעית ס"א.

אמנם בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' מ"ב, האריך דשרי להדליק נ"ח בשמן שביעית וכבר השיג ע"ד מרן בדרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ח עי"ש. אכן המנח"ש כתב בתו"ד להוכיח ממש"כ הרמב"ם פי"א מתרומות הי"ח דמי שאין לו שמן לנ"ח מדליק בשמן שריפה שלא ברשות כהן והסתפק בישראל ולכהן עצמו שרי להדליק נ"ח בשמן שריפה, והקשה למש"כ הפני יהושע קידושין ל"ד ושבת כ"א דאסור לכהן להדליק נר משמן שריפה ביום כשאפשר בלילה ובעי לבער דרך הנאתן, א"כ איך מדליק נ"ח בשמן שריפה, ע"כ דהוי כמדליק לצרכו ונהנה עי"ש, וכיו"ב הוכיח בס' אור לציון שביעית פ"ב ס"ז מהרמב"ם שם דשרי להדליק נ"ח בשמן שריפה ופירש הרידב"ז שם, דשרי משום פרסו"נ, הרי שבל"ה חשיב הנאה ואסור שלא ברשות כהן, הרי שהדלקת נ"ח חשיב הנאה ול"ח הפסד בדרך הדלקה ושרי להדליק נ"ח בשמן שביעית עי"ש, ובס' בית דוד שביעית ח"ב פ"ז הי"ד הערה 18 הקשה ע"ד שבשביעית הקפידה תורה על הנאה דומיא דאכילה ואסור להסיקה תחת תבשילו שאין הנאתו וביעורו שוה, אבל תרומה טמאה ניתנה להנאה של שריפה אף שאין הנאתו וביעורו שוה ולא בעינן דומיא דלאכלה עי"ש, ולמש"נ דעת הרמב"ם דהיתרא דהדלקת הנר ל"ה מלאכה דהנאתו וביעורו שוה, אלא יליף קרא בפ"ע דתהי' דשרי הדלקת נר גם ללא הנאה ומש"ה י"ל דשרי שמן שביעית, אמנם ילה"ק על המנח"ש והאורל"צ, דא"כ דמוכח מהדלקת שמן

שריפה לנ״ח משמן שביעית זהו רק באין לו שמן חולין מדליק שמן שריפה וכמש״כ הרמב״ם, א״כ ה״ה דשמן שביעית זהו רק כשאין לו שמן חולין ידליק שמן שביעית, ומ״ט כתבו דשרי לכתחילה להדליק בשמן שביעית נ״ח, ואם הדלקת נ״ח הוי כהנאה יהא שרי להדליק שמן שריפה לכתחילה ועיין במל״מ פ״ב מתרומות הי״ד ובשו״ת דברי שלום למוח״ז זצ״ל ח״ד ס׳ ק״א, וגם בס׳ גבורת יצחק שביעית פ״ח מ״ב כתב להוכיח דשרי להדליק נ״ח משמן שביעית מהרמב״ם שמדליק בשמן שריפה וע״כ מצוה ל״ח הנאה עי״ש.

וראיתי בס׳ פסקי תשובה ח״א ס׳ צ״ד שהביא לשו״ת שערי דעה הנ״ל דאסר להדליק נ״ח בשמן שביעית, דהוי הפסד דאסור להשתמש לאורה ומיקרי הפסד, וכתב די״ל כיון שנ״ח הוי מצוה דרבנן, למש״כ הרז״ה ר״ה כ״ח דדין מצוות לאו ליהנות ניתנו זהו רק במצוה מה״ת ולא במצוה דרבנן אמרי׳ מצוות ליהנות ניתנו, א״כ שפיר שרי להדליק נ״ח בשמן שביעית דהוי הנאה במצוה דרבנן ואמרי׳ מלה״נ, וכן הזכיר סברא זו בשו״ת שבט הלוי ח״א ס׳ קפ״ד עי״ש ובס׳ פתחי שערים שבת כ״א, אולם להלכה קיי״ל בשו״ע או״ח ס׳ תרפ״ט דהשומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה יצא דמלה״נ, הרי אף שמגילה הוי מדרבנן אמרי׳ מלה״נ, וכן מוכח מהשו״ע ס׳ תקפ״ט ס״ה דהמודר הנאה משופר אחר תוקע לו תקיעה של מצוה, הרי שיוצא משום דמלה״נ, ולא חילקו בין יום א׳ שהוי מה״ת ליום ב׳ שהוא מדרבנן, ע״כ ס״ל לשו״ע שבמצוה דרבנן אמרי׳ מלה״נ, וכן הוכיח לנידון דידן בס׳ פירות שביעית עמ׳ תצ״ו עי״ש. אכן א״צ להוכחה זו שלהדיא בשו״ע דבקריאת מגילה אמרי׳ מלה״נ, אף שמצוותה מדרבנן, אל״ה דנימא שמגילה חמיר שהיא מדברי קבלה וכמש״כ כיו״ב בפרמ״ג ס׳ תר״צ מ״ז סק״י דמגילה צר״כ אף שמצוה דרבנן אצ״כ שדברי קבלה כשל תורה עי״ש.

אכן זהו מוכח גם מהשו״ע או״ח ס׳ שפ״ו דמערבין באיסוה״נ לילך לבית האבל ומשתה שהם מצוה דרבנן, וכן הוכיח בס׳ ערך השולחן ס׳ שפ״ו או״ב עי״ש ומש״כ בבית מתתיהו ח״ב ס״א אות י״ט לתרץ קו׳ זו. אולם השערי תשובה ס׳ תרע״ג כתב בתו״ד דלא קי״ל כהבע״מ דבמצוה דרבנן אמרי׳ מצוות ליהנות ניתנו עי״ש ובשו״ת בית ישראל או״ח ס׳ צ״ה ובס׳ ערוך השלחן ס׳ תרע״ג אות ב׳, והשע״ת לא הוכיח היכן קיי״ל הכי, ולמש״נ זהו מוכח מקריאת מגילה ומתקיעת שופר ביום ב׳ ומעירוב וכנ״ל, וא״כ ל״מ הך סברת הפסקי תשובה והשבה״ל דלהרז״ה דבמצוה דרבנן אמרי׳ מצוות ליהנות ניתנו יהא שרי להדליק נ״ח בשמן שביעית שנ״ח הוי מדרבנן והוי הנאה במצוה דרבנן, דחזינן מהשו״ע להלכה שבמצוה דרבנן אמרי׳ מלה״נ, וכן נקט בדעת הרמב״ם

המראה פנים פ"א דפאה דאמרי' מלה"נ אף במצוה דרבנן, א"כ עפ"ז ה"ה בנ"ח י"ל מלה"נ וכמש"כ המראה הפנים סוף תרומות עי"ש.

אכן י"ל עוד ע"פ מה שחידש בתשו' חת"ס או"ח ס' ר"ח יו"ד ס' רל"ג ועמ"ס שבת כ"ג דנ"ח הוי מדאורייתא לעשות איזה זכר לנס עי"ש, א"כ י"ל דאף אם נימא כהרז"ה שבמצוה דרבנן אמרי' מצוות ליהנות ניתנו, בנ"ח שהוא זכר לנס הוי מה"ת בהדלקת נ"ח, וא"כ ל"ש להתיר נ"ח משמן שביעית דנ"ח הוי מצוה דרבנן, דלמש"כ החת"ס הוי מה"ת ואמרי' מלה"נ, אמנם הקשה ע"ד החת"ס בשו"ת בית שערים או"ח ס' שע"ג, ממש"כ הב"י ס' תרפ"ב בטעם דאם לא אמר על הניסים בחנוכה אין מחזירין אותו דלאו דאורייתא עי"ש הרי דלא כהחת"ס, ועי' בשו"ת ערוגות הבושם או"ח ס' ר' או"ג ס' ר"ג ובס' העמק שאלה שאילתא כ"ו בסברת החת"ס מש"כ, וגם בשו"ת ערוגות הבושם או"ח ס' קפ"א מובא קושיית בעל הפני מבין ע"ד החת"ס ממש"כ הרמב"ם פ"ג מנדרים ה"ט, בנודר להתענות בחנוכה ופורים ידחה נדרו מפני שדברי סופרים צריכים חיזוק הרי דלא כהחת"ס דכתב שם דהספד ותענית אסור מה"ת ויעו"ש מה שתירץ הערוגות הבושם, ועפ"ז נפיק דעת הרמב"ם דלא כהחת"ס, ומצות נ"ח הוי מדרבנן, ושפיר יש לדון שבנ"ח אמרי' מצוות ליהנות ניתנו, וא"כ צ"ע מ"ט הצריך הרמב"ם קרא בפ"ע להתיר הדלקת הנר, וכתב בס' תורת השביעית דבא להתיר נ"ח משמן שביעית דלית ביה הנאה דאסור להשתמש לאורה, ואם נימא שבמצוה דרבנן מצוות ליהנות ניתנו בל"ה משום המצוה הוי כהנאה. אכן י"ל כמש"כ בשו"ת שבט הלוי הנ"ל, דאף אם נימא דבמצוה דרבנן ליהנות ניתנו לא ברור אם ג"ז מיקרי הנאה לענין שביעית דומיא של תהי' כל תבואתה לאכול עי"ש, א"כ שפיר בעי קרא להתיר נ"ח משמן שביעית, אכן אם נימא כמש"כ החת"ס דנ"ח הוי מה"ת שפיר אמרי' מלה"נ ושו"מ למו"ר בשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ו שהשתמש בסברא זו ע"פ החת"ס דנ"ח מה"ת א"כ מלה"נ ול"ח הנאה ואסור להדליק נ"ח בשמן שביעית עי"ש ובס' אמונת ישראל ח"א שביעית ס' כ"א בזה, ובמשנת יוסף שם הוסיף עפמש"כ בשו"ת לחם שלמה או"ח סו"ס קי"ח דנ"ח הוי כמנורה ומש"ה אסור להשתמש לאורה א"כ הוי מדאורייתא.

ב'. והנה בירושלמי סוף תרומות מהו להדליק נ"ח שמן שריפה בחנוכה וכו' מי שאין לו שמן של חולין מדליק שמן שריפה בחנוכה, וכתב המראה פנים שם, דטעמא דשרי להדליק שמן שריפה אף שאסורה בהנאה לזרים משום דמלה"נ, וכתב שמכאן תשובה למש"כ הרז"ה שבמצוה דרבנן ליהנות ניתנו, שנ"ח הוי מצוה דרבנן, ולמש"כ החת"ס הנ"ל שנ"ח הוי מה"ת ל"ק על

הרז״ה מהירושלמי, די״ל דס״ל דנ״ח מה״ת ושפיר אמרי׳ מלה״נ, וא״כ י״ל שזהו גופא הסתפק הירושלמי בסברת החת״ס אם נ״ח הוי מה״ת ואמרי׳ מלה״נ ושרי להדליק נ״ח בשמן שריפה דמלה״נ, או״ד נ״ח הוי מצוה דרבנן ומצוה ליהנות ניתנו ויהא אסור להדליק בשמן שריפה ומסיק דשרי להדליק בשמן שריפה דנ״ח הוי מה״ת ומצלה״נ ול״ח הנאה, ומ״מ זהו רק באין לו שמן חולין, וביש לו מדליק בשמן חולין לחוש דגם הנאה זו ממצות נ״ח אסורה, וא״כ זהו נפק״מ לנ״ח משמן שביעית אם אמרי׳ מלה״נ בנ״ח, ולמש״כ בס׳ פסקי תשובה הנ״ל דנ״ח הוי מצוה דרבנן ומצוה ליהנות ניתנו ושרי, אולם בחי׳ הגר״מ זמבא הי״ד ס׳ ט״ז כתב לדון על הפסקי תשובה, דיש לחלק דבשמן שריפה שפיר אמרי׳ דגם הנאה כזו ממצוה דרבנן אסורה, דעכ״פ נהנה במקצתו, ואילו בנ״ח משמן שביעית דיהא שרי מדין דבמצוה דרבנן הוי הנאה י״ל דעדיין מיקרי מפסיד כל שמחסר מה שאפשר ליהנות מגופו עי״ש, אולם ברמב״ם פ״ה משמיטה ה״ב דפירו״ש לאכילה ולשתיה כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול וכו׳ ולא ישנה מברייתן כדרך שאינו משנה בתרומה עי״ש, הרי שהשוה דין הנאה בשביעית לדין הנאה בתרומה, ועמש״כ לדחות הוכחה זו בשו״ת ויען הכהן ח״א ס׳ נ״ב עי״ש.

ומו״ר בתשו׳ משנת יוסף ח״א ס׳ כ״ו כתב לבאר ספק הירושלמי מהו להדליק נ״ח בשמן שריפה ומיבע״ל בדין מלה״נ אם הוי לכתחילה או רק בדיעבד, ומסיק דרק באין לו שמן חולין מדליק בשמן שריפה דמלה״נ הוי רק בדיעבד, ולכתחילה ידליק בשמן חולין, אכן כשאין לו שמן חולין אמרי׳ מלה״נ בדיעבד עי״ש. והארכנו בזה בבית מתתיהו ח״ב ס״א אות י״ז אם מלה״נ לכתחילה עי״ש.

ונפק״מ י״ל עוד בסברת הפסקי תשובה דשרי להדליק נ״ח בשמן שביעית אם נימא שבמצוה דרבנן אמרי׳ מצוות ליהנות ניתנו, נראה די״ל ע״פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח״ב ס״א דעת רבים מהאחרונים שדין מלה״נ הוי רק במצוה שבחובה שבהכי חשיב כעול ול״ה הנאה, אולם במצוה קיומית שעושה מרצונו אמרי׳ מצוה ליהנות ניתנו עי״ש. א״כ יהא שרי להדליק נ״ח בשמן שביעית נרות ההידור שהם לא חובה, דעיקר החיוב זה נר אחד וזה יהא אסור בשמן שביעית, אולם שאר הנרות דמוסיף והולך הוי כמצוה קיומית, ובהכי י״ל מצוות ליהנות ניתנו, וראיתי כיו״ב להגר״פ עפשטיין זצ״ל בעל המנחה חריבה בקובץ האהל [שנה כ״ה כסלו תשל״ט] דכל היתר הירושלמי להדליק נ״ח בשמן שריפה דמלה״נ זהו בנ״ח בעיקר המצוה ולא בנרות ההידור ל״ש מלה״נ עי״ש ולמש״נ למש״כ רבים מהאחרונים שבמצוה קיומית אמרי׳

מצוה ליהנות ניתנו ה"ה נרות ההידור אמרי' ליהנות ניתנו ושרי בשמן שביעית, ולשמן שריפה יהא אסור דמיקרי הנאה. אולם ראיתי בס' אורח כהלכה ח"א עמ' תקצ"ח מבעל שבט הקהתי דכתב דלסוברים שאסור להדליק נ"ח בשמן שביעית ה"ה נרות ההידור אסור דאסור להשתמש לאורם א"כ הוי הפסד פירו"ש, ולמש"נ י"ל שהידור ל"ה חובה אמרי' מצוות ליהנות ניתנו וכמו שהזכיר כן בשו"ת שבט הקהתי ח"ב ס' נ"ו עי"ש.

מהו לשתות ארבע כוסות ביין שביעית

ג. והנה בירושלמי פ"ג משקלים ה"ב ובפ"ח משבת ה"א ובפ"י מפסחים ה"א, מיבע"ל מהו לצאת בארבע כוסות ביין של שביעית, תני ר' הושעיה יוצאין, וביאר התקלין חדתין פ"ג משקלים, וכן הפני משה פ"ח משבת, דאיירי בפירות ולא ביערם, וקמיבע"ל כיון שמקיים מ"ע בשתיית ארבע כוסות ומצוות לאו ליהנות ניתנו ושרי אף ביין שביעית שלא ביערו, וזהו דמסיק דשרי לשתות ארבע כוסות מיין של שביעית. ואינו מבואר מה מיבע"ל אם מלה"נ שפיר יהא שרי לקיים ארבע כוסות. ולמש"נ לעיל בספיקת הירושלמי סוף תרומות מהו להדליק נ"ח בשמן שריפה, אם מלה"נ הוי לכתחילה או בדיעבד, ה"ה הכא מיבע"ל, אם שרי לשתות ארבע כוסות ביין שביעית לכתחילה דמלה"נ, או"ד מלה"נ הוי רק בדיעבד, וכן כתבנו לפרש בבית מתתיהו ח"ב ס"א אות י"ז, וא"כ י"ל הא דתני ר' הושעיה יוצאין ביין של שביעית כשלא ביערו איירי בדיעבד ולא לכתחילה וכמסקנת הירושלמי סוף תרומות. ואמנם ילה"ק למש"כ הרז"ה שבמצוה דרבנן ליהנות ניתנו מהו מיבע"ל אם שרי לשתות ארבע כוסות ביין של שביעית דמלה"נ, הא במצוה דרבנן אמרי' ליהנות ניתנו ויהא אסור לשתות, ואף די"ל דמיבע"ל בדעת הרז"ה אם במצוה דרבנן אמרי' מלה"נ, צ"ע מאי דמסיק דיוצאין ארבע כוסות ביין של שביעית שלא ביערו, הרי שגם במצוה דרבנן אמרי' מלה"נ ודלא כהרז"ה, אכן י"ל עפמש"כ בס' כלי חמדה פר' וארא שהוכיח מהך ירושלמי שארבע כוסות הוי מצוה מה"ת עי"ש, וכ"כ בשו"ת אמרי דוד ס' קס"ג, וכן מבואר בשאילתות שאילתא ע"ז עי"ש ובשו"ת קנאת סופרים ס' צ"ה. א"כ מש"ה שרי לשתות יין שביעית שלא ביערו דמלה"נ, ועפ"ז י"ל דהא גופא הסתפק הירושלמי אם ארבע כוסות מה"ת ואמרי' מלה"נ, או שארבע כוסות מדרבנן כמבו' בתוס' פסחים ק"ח וברשב"ם ב"ב נ"ח ע"ב וברמב"ם פ"ז מחו"מ ובקרית ספר שם עי"ש, ואם הוי מצוה דרבנן אמרי' מצוות ליהנות ניתנו ואסור לשתות ביין שלא ביערו, ומסיק דשרי לשתות ביין של שביעית דאמרי' מלה"נ בארבע כוסות דס"ל דארבע כוסות מה"ת ול"ק על הרז"ה מהך ירושלמי.

ועיין עוד ביאורים נוספים בספק הירושלמי בשו״ת תולדות יצחק ח״ב ס׳ ל״ח ובצפנת פענח פ״י מכלאים ובביאור הירושלמי למרן הגרח״ק פ״ח משבת ופ״י מפסחים שם, ובכלי חמדה פר׳ וארא ובס׳ באר אברהם פסחים ס׳ כ״א ובשו״ת משנת שלום ח״א קונ׳ השמיטה ס׳ ט״ו אות י״ח, ומש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ב בארוכה. ומש״כ בס׳ אמונת ישראל שביעית ח״א ס׳ כ״ט ובספרו מועדי ישראל פסח ס׳ ע״ד ובס׳ ברכת יצחק ח״ח ס׳ פ״ב ובס׳ אלה הם מועדי פסח ס׳ כ״ד, ובס׳ אוהל המועד ח״ב ס׳ ע״ו ובס׳ נאות אפרים ח״ב ס״י ובס׳ חבצלת השרון פסח ובשו״ת משנת יוסף חי״ב ס׳ ס״ה.

וראיתי בס׳ מנחת אשר שביעית ס׳ ל״ח שכתב לפרש באופן מחודש ספק הירושלמי, דמיבע״ל מהו לשתות ארבע כוסות ביין שביעית דשביעית ניתן לאכילה ולא להפסד, ובשתיית ארבע כוסות כמצוי ששותים בזאח״ז מיקרי הפסד פירו״ש דאין נהנים ושותים בע״כ, והביא לשו״ע או״ח ס׳ תע״ב דגם מי ששונא היין ומזיקו צריך לדחוק בעצמו ולשתות, א״כ ביין שביעית מיבע״ל אם מותר לשתות ארבע כוסות בזאח״ז אם מיקרי לאכלה ולא להפסד, ומסיק דיוצאין ביין שביעית ארבע כוסות עי״ש, וכעי״ז א״ל לפרש מדנפשיה ידידי הג״ר משה חליוה מח״ס ענפי משה, ספק הירושלמי, עפמש״כ בס׳ תורת הארץ פ״ח אות מ״ו דאסור לאכול פירות שביעית אכילה גסה דל״ח אכילה כמבו׳ ברש״י יומא פ׳ עי״ש, א״כ הוי הפסד פירו״ש באכילה גסה, וכ״כ מרן בדרך אמונה פ״ה משמיטה סק״ב ובשו״ת משנה הלכות ח״ו ס׳ ש״כ דאסור לאכול פירו״ש אכילה גסה וכ״כ בס׳ אמונת ישראל ח״א ס׳ ל״א, ועפ״ז י״ל דמיבע״ל לירושלמי מהו לשתות ארבע כוסות ביין שביעית כיון ששותה ארבע כוסות בזאח״ז הוי כאכילה גסה דחשיב הפסד פירו״ש, ומסיק דשרי לשתות, ואם כי פירוש זה נחמד, ועפ״ז מיושב גם מה שלא הסתפק הירושלמי מהו לקדש ביין של שביעית, ומיבע״ל רק בארבע כוסות, ולמש״כ הפני משה והתקלין חדתין שמיבע״ל ביין שלא ביערו אם מלה״נ, מ״ט לא מיבעיא בקידוש, ולפירוש זה ניחא שרק בארבע כוסות ביין שביעית הוי כאכילה גסה דחשיב הפסד פירו״ש בזאח״ז, וכן ניחא פירוש זה עפמש״כ בשו״ת דובב מישרים ח״ג ס״א להקשות במסקנת הירושלמי דיוצאין ביין שביעית דמלה״נ וכמש״כ התקלין חדתין, הא למש״כ הר״ן נדרים ט״ו [והארכנו בזה בבית מתתיהו ח״ב ס״א אות י״ג] דלא אמרי׳ מלה״נ במקום הנאה, והכא בארבע כוסות נהנה מהיין כששותה, וכתב הדו״מ לתרץ דאירי במי ששונא היין ומזיקו דליכא הנאה, ומש״ה אמרי׳ מלה״נ, ועפ״ז שפיר יל״ד באופ״א דאין לשתות ארבע כוסות ביין שביעית דהוי כהפסד פירו״ש כששונא

היין, וזהו דמסיק דשרי ארבע כוסות ביין שביעית, ועיין עוד בשו"ת דברי ישראל ח"א ס' קכ"ו משכ"ו ועפי"ד י"ל במשה"ק המראה הפנים פ"ח משבת בטעם שהשמיט הרמב"ם דין ארבע כוסות ביין שביעית ועמש"כ בזה בס' קובץ השמיטה עמ' תע"א. ולמש"נ י"ל דס"ל אם שותה בזאח"ז הוי כהפסד פירו"ש שאין נהנה ואולם בס' פאת השלחן ס"ה ס' י"ח כתב דעדיף ליקח יין של שביעית לארבע כוסות עי"ש. ומש"כ לתרץ בעל נתיבות אדם בס' אהל יעקב ליל הסדר עמ' קס"א בטעם שהשמיט הרמב"ם ארבע כוסות ביין שביעית. והגרח"ק כתב לי ע"ז, מובן מעצמו.

אמנם ילה"ק דאם י"ל דשתיית ארבע כוסות הוי כאכילה גסה, מ"ט מיבע"ל דווקא ביין של שביעית הא גם ביין של חולין, י"ל דלא נפיק כששותה אכילה גסה דל"ח שתיה, וכמו דלא נפיק יד"ח מצה באכילה גסה כמבו' בפסחים ק"ז ע"ב וכן פירשו הר"ן ורבינו דוד שם. אולם ברש"י פסחים צ"ט ע"ב וברשב"ם שם, בטעמא דערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל עד שתחשך כדי שיאכל מצה לתאבון משום הידור מצוה, ומ"ט לא פירשו דלא נפיק יד"ח משום דהוי אכילה גסה, ומ"ט פירשו רק משום הידור מצוה. וכתב בס' פרי אברהם להגראי"ש מן שליט"א פסחים ס' כ"ג, דע"כ מוכח מרש"י והרשב"ם דנפיק יד"ח מצה באכילה גסה, דבמצוות יוצא אף בשלא כדרך הנאתן וה"ה יוצא באכילה גסה, וא"כ י"ל דמש"ה לא מיבע"ל לירושלמי אם יוצא ארבע כוסות כשאין נהנה ודוחק בעצמו בזאח"ז, דאף די"ל דהוי כאכילה גסה במצוות נפיק אף באכילה גסה, ומיבע"ל ביין של שביעית דאסור לשתות משום הפסד פירו"ש אם נימא שהוי כאכילה גסה, ולענין המצוה פשיט"ל שיוצא, אולם בשו"ת ובחרת בחיים להגר"ש קלוגר ס' פ"ב כתב שרק במרור יוצא באכילה גסה ולא במצה עי"ש ובס' תורת חיים חולין ק"כ ובמל"מ פ"ה מיסוה"ת ה"ח מש"כ ובשו"ת תולדות יצחק ח"ב ס' ל"ג.

ושו"מ שכן תירץ דעת הרשב"ם ורש"י בס' נתן פריו פסחים צ"ט דפירשו בטעם דערבי פסחים לא יאכל משום הידור מצוה, ולא פירש משום אכילה גסה דנפיק, דס"ל שיוצא יד"ח מצוה באכילה גסה דסו"ס הוי אכילה ורק לענין יוה"כ מבו' ביומא פ' ע"ב דפטור באכל ביוה"כ דכתיב לא תעונה היינו שע"י אכילה גסה לא מתבטל העינוי, ואילו במצה כתיב אכילה, ויוצא גם באכילה גסה דחשיב אכילה עי"ש, וא"כ י"ל דה"ה ס"ל לירושלמי דנפיק יד"ח ארבע כוסות בשתיה גסה, ומיבע"ל רק בדין הפסד פירו"ש היכא שע"י השתיה אין נהנה אם הוי כהפסד וכאכילה גסה, אולם הרש"ש פסחים צ"ט שם תירץ דעת רש"י והרשב"ם דיש תרי אכילה גסה כמש"כ תוס' פסחים

ק״ז ע״ב, חדא דנפשו של אדם קצה באכילה ובהכי לא נפיק לכו״ע יד״ח מצה, ויש אכילה גסה שאין תאב לאכול, אבל יש לו טעם באכילה, ובהכי יוצא יד״ח מצה, וזהו דאמרי׳ בגמ׳ ק״ז שם בטעם דלא יאכל משום אכילה גסה, אף שאיירי באין תאב מ״מ מיקרי אכילה גסה דיוצא עי״ש, ומש״כ לתרץ באופ״א במרומי שדה ובחת״ס פסחים צ״ט ובס׳ נתן פריו שם, והגרח״ק תירץ לי שבימינו לא שכיח אכילה גסה. ועי׳ בס׳ אמרי גדליה ב״ק אות קצ״ה ובס׳ יקח מצוות הידור מצוה ס״ו עמ׳ שס״ז. וא״כ נפיק שרק באכילה גסה שקץ מזונו אין נפיק, ולענין ארבע כוסות אף אם נימא שהוי כשתיה גסה היינו שאין תאב, ומ״מ יצא יד״ח המצוה, ועיין בב״ח או״ח ס׳ תע״א ובס׳ עולת כהן ליל הסדר ס״ג. ומש״כ הגר״א גרבוז בס׳ ארח המועדים עמ׳ פ״ג.

והלום ראיתי בס׳ אור החמה להגר״ז קרויזר זצ״ל שקלים ט׳ שם, שכתב לפרש ספק הירושלמי מהו לצאת ארבע כוסות ביין של שביעית דאפשר דהסתפק ביין של שביעית דחיישינן דעלול להשתכר ע״י היין כששותה ארבע כוסות, נמצא דהיין הולך להפסד ולא מיקרי לאכלה עי״ש ולא ביאר מ״ט מיקרי הפסד ולא מיקרי לאכלה, דאף אם משתכר כל שנהנה מהיין הוי לאכלה ולא מיקרי הפסד, אולם י״ל בזה עפמש״כ בס׳ חוט שני למרן הגר״נ קרליץ יו״ט חוה״מ עמ׳ שס״ה דאסור לאכול פירו״ש אכילה גסה עד שקץ באכילה, והוסיף שלענין פורים מותר לשתות יין של שביעית עד דלא ידע אף אם ישתכר מהיין, וכ״ז שמרגיש טעם של יין ונהנה מהיין מותר לשתות, אבל אם כבר לא מרגיש את טעם היין מחמת שכרותו הוי אכילה גסה האסורה עי״ש ובס׳ חוט שני פורים עמ׳ פ״ד, וא״כ י״ל דזהו דחיישינן בשתיית ארבע כוסות של יין של שביעית שמא ישתכר ולא ירגיש טעם ביין ומיקרי הפסד. ושאלתי להגרח״ק אם בפורים מותר לשיכור לשתות הרבה יין של שביעית והשיב אסור.

ואולי י״ל בספק הירושלמי עפמש״כ בס׳ מועדי הגר״ח תשו׳ תשל״ז דאם מקיא היין אסור לשתות בפורים ולהפסידם, ואולם בס׳ אשיחה עמ׳ שנ״א השיב הגרח״ק ע״ז כיון שמתכוין לשתיה מותר ול״ד לאפקטוזין, וא״כ י״ל שזהו מיבע״ל לחוש שיקיא היין, ועמש״כ בס׳ כרם אליעזר שביעית ס׳ ל״ו, ובס׳ מיני מעדנים סו״ס כ״ו ובס׳ חשוקי חמד נדרים מ״ב ע״א לענין להשתכר ביין שביעית בפורים שמקיא היין, ובשו״ת אבני דרך חי״א ס׳ ק״ז. ואולם יל״ד לענין להשתכר ביין שביעית בפורים, עפמש״כ מו״ר בשו״ת משנת יוסף ח״ד ס׳ נ׳ אות ו׳ לדייק מהרמב״ם פ״ב ממגילה הט״ו, כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר וכו׳, ויתקן סעודה נאה וכו׳ ושותה יין עד שישתכר. הרי ששתיית יין הוי כחלק מהסעודה,

וכ"כ לדייק מהרמב"ם בס' ברכת רפאל פורים ס"ז עי"ש. א"כ לפי זה יש להתיר להשתכר ביין שביעית אף שמקיא כיון שהוי כחלק מהסעודה, וצ"ע.

ושו"מ בתשו' להורות נתן ח"י ס' מ"ו שהביא לדו"מ הנ"ל שהעמיד דברי הירושלמי במי ששונא היין, והק' ע"ד מגמ' ביומא פ' ע"ב דאכילה גסה ל"ח אכילה כשאין נהנה מהאכילה א"כ איך שרי לשתות ארבע כוסות של יין של שביעית הא אסור לאכול פירו"ש אכילה גסה דמיקרי הפסד, וכתב די"ל שבהכי גופא הסתפק הירושלמי באופן ששונא היין אם הוי לאכלה ולא להפסד, די"ל דמשום המצוה ל"ח הפסד דאחשביה כששותה עי"ש.

אולם נראה לדחות ביאור זה בירושלמי, די"ל דארבע כוסות הוי כהפסד פירו"ש, דא"כ מ"ט לא הסתפק הירושלמי אם אפשר לברך על שתיית ארבע כוסות דקי"ל בשו"ע או"ח ס' ר"ד ס"ז, דשותה מים שלא לצמאו אין מברך כשאין החך נהנה, וא"כ אם נימא די"ל דשתיית ארבע כוסות הוי כהפסד פירו"ש ששותה בזאח"ז ואין נהנה א"צ לברך, וכמו"כ אם נימא דהוי כאכילה גסה אין לברך ע"ז, וע"כ מדלא קמבע"ל אם לברך על ארבע כוסות, ל"ח אכילה גסה אלא כשקץ במזונו שבהכי אין חייב ביוה"כ כמבו' בשו"ע או"ח ס' תרי"ב ס"ו, וכתב המשנ"ב ס"ק י"ד דלאפוקי אם אינו קץ ורק שהיה שבע ואינו מתאוה לאכול ואעפ"כ מרגיש טעם כשאוכל חייב עי"ש. הרי שבאינו מתאוה לאכול ומ"מ מרגיש טעם באוכל חייב ול"ח אכילה גסה, וה"ה י"ל דל"ח הפסד פירו"ש, שודאי מברך ע"ז. ואף דמבואר בשו"ע או"ח ס' תע"ב ס"י דגם אם שונא היין צריך לדחוק בעצמו לקיים ארבע כוסות, מ"מ ל"ה כשאין מרגיש טעם באוכל, ורק שאין נהנה ובהכי שפיר מברך ול"ח אכילה גסה אלא כשקץ ביין ואין מרגיש טעם ביין, ואמנם די"ל שזהו גופא מסיק הירושלמי דיוצאין ארבע כוסות ביין שביעית ול"ח הפסד פירו"ש כל שמרגיש טעם ביין אף שאין נהנה, אולם אין לפרש דמיבע"ל דהוי הפסד פירו"ש, דא"כ אין לברך ע"ז וכן אין יוצא המצוה באכילה גסה.

אמנם י"ל עפ"ז אף אם נימא די"ל שבשתיית ארבע כוסות הוי כהפסד פירו"ש כששותה בזאח"ז ואין נהנה, מ"מ י"ל שיוצא יד"ח כמסקנת הירושלמי, כיון שארבע כוסות הוי מ"ע מדרבנן, ואמרי' מצוות ליהנות ניתנו וחשיב הנאה, ומש"ה ל"ה הפסד פירו"ש, וכמש"כ לדון בס' פסקי תשובה הנ"ל, וכ"כ בס' תורת השביעית הנ"ל דיהא שרי להדליק נ"ח משמן שביעית אף שהוי הפסד דאסור להשתמש לאורה, מ"מ ל"ח הפסד דנ"ח הוי מצוה דרבנן ואמרי' מצוה ליהנות ניתנו, וא"כ י"ל ה"ה בארבע כוסות אם נימא דס"ל לירושלמי שיוצא המצוה

באכילה גסה הוי קיום מ״ע המתיר הפסד פירו״ש.

ד׳. והנה בסוכה ל״ט ע״א תנן הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית עי״ש. ולפו״ר חזינן דשרי ליקח לקיום מצות אתרוג אתרוג של שביעית. וידוע להקשות מ״ט שרי ליקח אתרוג של שביעית, הא תנן בסוכה ל״ה ע״א אתרוג של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר, ובגמ׳ ע״ב שם פליגי בה ר׳ אמי ור׳ אסי חד אמר מפני שמכשירה, וחד אמר מפני שמפסידה ופרש״י שמפסידה החיצונה נמאסת במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה עי״ש. א״כ מ״ט שרי ליקח אתרוג שביעית הא עי״ז מפסיד במשמוש הידים והוי הפסד פירו״ש, וכבר הזכרנו קו׳ זו בס׳ כ״ב אות ב׳ ויעו״ש מראי מקומות ומו״מ בקו׳ זו וכן הק׳ בס׳ דבר השמיטה פ״ח מ״ב ור״ל דקליפה חיצונה הוי כדבר שאין דרכו לאכול ול״ה הפסד עי״ש. ובס׳ גנזי אברהם ס׳ כ״ב ובשו״ת דברי ישראל ח״א קפ״ו ובס׳ תורת השביעית עמ׳ שפ״א, ובס׳ אמרי שמאי ח״ב מדור בירור הלכה ס״ח.

ומצאתי שהק׳ כן הנצי״ב במרומי שדה סוכה ל״ט. מ״ט שרי ליקח אתרוג של שביעית הא עי״ז מפסידה ותירץ ששביעית ניתנה להדלקת הנר, והטעם דכל הנאה שהנאתו וביעורו שוה רשאין לעשות מפירו״ש דכתיב לכם לכל צרכיכם וה״ה הדלקת הנר, וא״כ ה״ה הנאת מצוה מיקרי הנאה וביעורו שוה, וכתב דכ״ז אם מצוות ליהנות ניתנו, ולמ״ד מלה״נ דל״ה הנאה בקיום המצוה ע״כ מה דשרי ליקח אתרוג שביעית אף שמפסידה, ע״כ ס״ל הטעם דאין ליקח אתרוג תרומה מפני שמכשירה לקבל טומאה, ומש״ה פסק הרמב״ם בפ״ח מלולב ה״ב כהך טעמא, ולא כתב משום שמפסידה, דא״כ מ״ט שרי ליקח אתרוג שביעית, וע״כ דלא כהך מ״ד מפני שמפסידה עי״ש, ומש״כ בדעת הרמב״ם בשו״ת נובי״ת או״ח ס׳ קל״א ובחת״ס סוכה ל״ה ע״ב ובשו״ת חמדת שלמה ס׳ ל״ד או״ג ובחי׳ רמ״ש סוכה ל״ה ע״ב באופ״א, הרי שהמרומי שדה תלה דין הפסד פירו״ש בדין מלה״נ, דאם מצוה ליהנות ניתנו אף שמפסיד האתרוג שרי משום ההנאה, וא״כ ה״ה י״ל דשרי נ״ח בשמן שביעית אף שהוי הפסד דהוי מצוה דרבנן וליהנות ניתנו, אולם ילה״ק למ״ד דאין ליקח אתרוג תרומה מפני שמפסידה איך יפרנס מתני׳ סוכה שם דשרי ליקח אתרוג שביעית למצוה אף שמפסידה, ובשלמא בדעת הרמב״ם י״ל שפסק כמ״ד שמכשירה לקבל טומאה, אולם הך מ״ד צ״ע ממתני׳, אל״ה דיפרש דאיירי באתרוג ביום ב׳ דהוי מצוה דרבנן ואמרי׳ ליהנות ניתנו ול״ח הפסד וצ״ע.

אכן י״ל כמש״כ בשו״ת ציץ הקודש ס׳ י״ד או״ג, שתירץ מ״ט שרי ליקח

אתרוג שביעית אף שמפסידה, משום דאל"ה לא היה אתרוגים בכל א"י ולא יקיימו מצות אתרוג בשביעית, ואילו בתרומה אפשר ליקח אתרוג חולין ומש"ה אסור עי"ש, וכן תירץ בס' השמיטה להגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל עמ' מ"ב בשם הג"ר יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל עי"ש, וכן תירצו בס' דרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ז בביהו"ל ובס' חוט שני שביעית עמ' רע"ב עי"ש. וא"כ נפיק דאה"נ דכשנוטל אתרוג שביעית איכא הפסד פירו"ש בקליפתה החיצונה, ושרי דאל"ה תתבטל מצות אתרוג, וא"כ י"ל דה"ה שרי להדליק נ"ח בשמן שביעית כשאין לו שמן חולין ואף שמפסידה מ"מ בכדי שלא תתבטל מצות נ"ח שרי, ודלא כמו שמסיק בס' תורת הארץ הנ"ל דגם מי שאין לו שמן חולין לא ידליק בשמן שביעית ויפסיד מצות נ"ח עי"ש אולם מו"ר בשו"ת משנת יוסף חי"ב ס' פ"ט מסיק דמי שאין לו כ"א שמן שביעית ידליק שלא תתבטל מצות נ"ח עי"ש. ולמש"נ מוכח כן מאתרוג שביעית. ושו"מ כן לנידון דידן דמה"ט יהא שרי להדליק נ"ח בשמן שביעית כשאין לו בשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ג עי"ש, אולם הגר"ח קנייבסקי כתב לי דגם מי שאין לו שמן כלל לא ידליק משמן שביעית, וכן נקט בס' פתחי שערים שבת כ"א ע"א שבדיעבד לא יצא עי"ש, וע"ע מש"כ בזה בס' ישורון חי"ח עמ' תתפ"ג ובס' מצות נר איש וביתו להגר"א שלזינגר פ"ז ס"ט ובשו"ת אבן פינה ח"ב ס' ע"ח אם שרי להדליק נ"ח משמן שביעית, ובס' פרדס יוסף החדש חנוכה לידידי הרה"ג ר"ג הכהן רבינוביץ אות תקס"ז עי"ש.

ואמנם בציץ הקודש שם כתב בתירוץ א' מ"ט שרי אתרוג של שביעית אף שמפסידה, דרק בתרומה דאיכא דין שימור ויליף ממשמרת אין ליקח אתרוג תרומה, ואילו בשביעית דליכא דין דשימור, ורק דין הפסד י"ל דכשלוקח למצוה ל"ח הפסד, ובשו"ת דגל ראובן להג"ר ראובן כץ זצ"ל ח"ב ס' ל"א או"ג הביא להקשות דא"כ עפ"ז יהא שרי להדליק נ"ח משמן שביעית שצורך מצוה ל"ח הפסד וכמו באתרוג, וכתב לתרץ שבאתרוג הפסד הקליפה שרי דערך המצוה שוה יותר והנאה לאדם יותר בנטילת האתרוג למצוה, ולא מיקרי רוב הפסד, ואילו בהדלקת נ"ח שאסור להשתמש לאורה שפיר מיקרי הפסד לגבי עיקר הדבר שמיועד לאכילה יעו"ש וצ"ע בחילוק זה ועיין בס' אמרי שמאי ח"ב מדור לבירורי הלכה ס"ח הוכיח מאתרוג דשרי משום מצוה אף שנפסד הקליפה.

ה'. ומו"ר גאון ישראל מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א כתב בקובץ מוריה שבט תשע"ה עמ' ק"ג לדון בהדלקת נ"ח בשמן שביעית, והביא למש"כ רש"י בסוכה מ' ע"א דשרי הדלקת הנר בשמן שביעית דיליף מלכם לכל צרכיכם, וכתב שדרשא זו מצינו

בדברי הראב״ד בשיטמ״ק כתובות ז׳ ע״א, מדנאמר ביו״ט לכם דרשינן מזה לכל צרכיכם וזהו מקור דין מתוך שהותרה דיליף מיניה התר גם לצורך מצוה כהוצאת ס״ת ולולב וקטן, וא״כ צ״ע מ״ש שביעית דאמרי׳ שהנאת מצוה אינו נכלל בהתירא דיליף מלכם לכל צרכיכם מיו״ט דיליף להתיר גם צורך מצוה. וכתב לתרץ עפמש״כ הרמב״ן פר׳ אמור, דהיתר מלאכת אוכ״נ ביו״ט, אי״ז שצורך יו״ט דוחה איסור מלאכה, אלא שביו״ט נאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו ואוכ״נ הוי כצורך תשמיש ול״ח מלאכת עבודה, וא״כ ה״ה צורך מצוה הוי כצורכו ול״ח כמלאכת עבודה, וא״כ י״ל דחלוק יו״ט משביעית שביו״ט הוי איסור אגברא וכל שעושה לצרכו ל״ח כעבודה ולא נאסר כלל, אולם בשביעית הפרי קדוש וקדושתו היא האוסרת להשתמש בו, והותר רק לאכילה שתיה והדלקת הנר, אולם כ״ז במה שהשמן עומד לו שהגוף נהנה והוי צורך האדם, וא״כ י״ל דאסור להדליק נ״ח בשמן שביעית דשימוש השמן להדליק בו בכדי להאיר בו, ובנ״ח שאסור ליהנות השימוש הוי לקיום המצוה ול״ח כצורכו עי״ש, ומש״כ שם הגר״י אדלשטיין בעמ׳ צ״ח בכ״ז, ועיקר ד״ז שבשביעית הוי דין בחפצא דפירו״ש כתב גם בס׳ תורת זרעים פ״ח משביעית ה״א, דהיתר פירו״ש משום דהפרי קדוש.

ו׳. והנה בשו״ת שבט הלוי ח״א ס׳ קפ״ד כתב להתיר להדליק נ״ח משמן שביעית ול״ח הפסד, דשרי בריחוק מהנרות לראות איך לילך מהחדר, ומותר להעזר מאור הנרות ולזה נוטה המג״א ס׳ תרע״ח סק״ב עי״ש, וכן הקל בשו״ת קנין תורה ח״ג ס׳ י״ז או״ב, וכתב עפמש״כ הפרמ״ג מ״ז סק״ג דשרי תשמיש עראי לאור הנרות ורק תשמיש קבע אסור וכמש״כ הרא״ש שבת פ״ב ס״ו, א״כ ל״ח הפסד בשמן שביעית כשיכול ליהנות תשמיש עראי עי״ש. והניף ידו גם בשו״ת קנין תורה ח״ז סו״ס פ״ג, וכן בשו״ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי או״ח ס׳ כ״ג כתב דשרי תשמיש עראי, וכן מש״כ המג״א הנ״ל דשרי סעודה לאור נ״ח ול״ח הפסד עי״ש, ומש״כ בס׳ נטעי גבריאל חנוכה פי״ח ס׳ י״ג ובשו״ת מנחת שלמה ח״ג ס׳ קכ״ח, ובמנחת שלמה שביעית פ״ח מ״ב ובהליכות שלמה חנוכה פט״ו ס״ז ובשו״ת מנחת שלמה מה״ת ס׳ קכ״ב אות א׳, ועפ״ז כתב בס׳ בית דוד שביעית ח״ב פ״ז הערה 19 דמי שאין לו אלא נ״ח משמן שביעית ידליק בהם וישתמש לאורם תשמיש עראי דשרי וחשיב שנהנה, ול״ה הפסד פירו״ש וכמש״כ השבה״ל, ועמש״כ בס׳ כל מקדש שביעית להגר״א שלזינגר מאמר כ״ד בכ״ז, ובס׳ אוצר יסודי שביעית עמ׳ תמ״ח, ובס׳ שלמי תודה להגרב״צ פלמן זצ״ל חנוכה ס״ח

אות ו' ובס' אור ישראל חנוכה לידידי הגר"י דרדק פ"ד ס' י"ח.

ומו"ר בשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ו כתב לדחות היתר זה, דאע"ג שיכול להשתמש תשמיש עראי ובריחוק מהנרות מ"מ כל שאינו יכול להשתמש כדרכו אין זה הנאה כדרכה מהשמן של שביעית, ומה שניתן להדלקת הנר זהו רק כדרך תשמישו כאכילה דדבר שדרכו לאכול מבושל אסרו לאכלו חי, ה"נ בהדלקת הנר אם יכול להנות רק מרחוק אי"ז כדרך הנאתו, ומש"כ לפרש עפ"ז דברי הירושלמי בהל' תרומות הנ"ל, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קל"ו, ועיין בשו"ת משנת יוסף חי"א סו"ס קי"ג דכתב דלהדליק השמש משמן שביעית לכו"ע שרי שמותר ליהנות מאורו, וכ"כ גם בס' אורח כהלכה ח"א עמ' תקצ"ח ובס' אמונת ישראל שביעית ח"ב ס' ל"ט ובס' אורות משפט עמ' שנ"ז אולם בס' עולת ראיה ס' פ' כתב להחמיר בזה ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר שביעית סו"ס ל"ב, והגרח"ק כתב לי על נר השמש לכאורה מותר.

אולם בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב יו"ד ס"ד, כתב להתיר הדלקת נ"ח משמן שביעית והשיב ע"ד השואל שם דהוי לאכלה ולא להפסד דכל שאין יכול ליהנות הנאת הגוף ה"ז בכלל הפסד וכתב דתועלת המצוה ל"ח הפסד והגם דמלה"נ מ"מ אי"ז הפסד אלא תועלת וחשיב הנאתו וביעורו שוה, והתורה ריבתה תהי' דשרי הדלקת הנר, וכתב דאין לדון דהוי מצוה הבאה בעבירה שאין יוצא, דנ"ח הוי מצוה דרבנן ולדעת הרמב"ם לא אמרי' מצוה הבאה בעבירה במצוה דרבנן, ואף למאי דקי"ל שגם במצוה דרבנן הוי מצוה הבאה בעבירה הכא דבשעת הדלקה ל"ה עבירה שרי להדליק ובשעת המצוה ל"ה עבירה עי"ש, והנה מש"כ לדון בדין מצוה הבאה בעבירה במ"ע דרבנן אם מצה"ב הארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב' אות ו' עי"ש בדעת השו"ע, אכן יל"ד למש"כ החת"ס הנ"ל שבנ"ח איכא קיום מ"ע מה"ת שפיר הוי מצה"ב, אכן י"ל עפמש"כ בבי"מ שם במ"ע דעיקרה זהו התוצאה שיתפרסם הנס וה"ז מתפרסם גם ע"י עבירה ויצא יד"ח גם בעבירה, וא"כ י"ל דאף להסוברים דאסור להדליק נ"ח משמן שביעית, מ"מ כשהדליק או כשאין לו שמן אחר יצא יד"ח דסו"ס התוצאה נתקיימה, והארכנו בסברא זו בבית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב' אות ז' עי"ש וכן בשו"ת נטע רבעי ס' י"ט ובס' הדרת מרדכי חלק משיב דבר ס"ב שבנ"ח ל"ש מצוה בעבירה ועמש"כ בס' קרואי מועד חנוכה ס' י"ז לתלות אם נ"ח הוי חובה אגברא או חובת בית ל"ש מצוה בעבירה. ועי' בשו"ת מגדנות אליהו ח"ד עמ' תכ"ח.

אכן ס' חוט שני פסח עמ' שכ"ז כתב להסתפק אם הדליק בשוגג בשמן שביעית אם יצא דהוי מצוה הבאה בעבירה עי"ש. והנה לענין מצוה הבאה

בעבירה אם הוי בשוגג הארכנו גם בבית מתתיהו ח״א ס״ג אות כ״ד עי״ש ולסוברים של״ה בשוגג שפיר יצא בנ״ח בשמן שביעית, וחזינן שדן החוט שני מדין מצוה הבאה בעבירה בשמן שביעית, וכן דן בס׳ מועדים וזמנים ח״ב ס׳ קמ״ה שיל״ד אם הדליק בדיעבד בשמן שביעית אם יצא דהוי מצוה בעבירה שאין כאן הנאת אכילה או הדלקה ולא ידליק דהוי מצוה בעבירה, וכן השיב הגרח״ק בס׳ מועדי הגר״ח תשו׳ תרל״ד לענין אם הדליק בשוגג בשמן שביעית, אם יצא, כתב מצוה הבאה בעבירה בשוגג עי״ש, ומש״כ בס׳ מועדי ישראל שביעית ח״ב ס׳ מ״א, ובס׳ כרם אליעזר שביעית ס׳ ל״א.

ז׳. והנה בס׳ אמרי שמאי להגר״ש גינצבורג זצ״ל ח״ב [במדור לבירורי הלכה ס״ח] כתב טעם חדש לאסור הדלקת נ״ח בשמן שביעית, דכיון שחייב אדם בנ״ח הוי כפורע חובו בדמי שביעית ודמי להא דאיתא בירושלמי דמאי פ״ב שאין פורעין צדקה מדמי שביעית ואין מדליקים ממנו בביהכ״ס לתשלום נדרו, וא״כ כל שחייב בנ״ח, הוי כפורע חובו בשביעית וכסחורה האסורה עי״ש. וכן הביא סברא זו בס׳ תורת השביעית עמ׳ ש״פ, אולם הדברים תמוהין ממתני׳ הנ״ל שיוצא יד״ח אתרוג באתרוג שביעית, הרי שיכול לקיים מ״ע בפירו״ש, ול״ה כפורע חובו וכסחורה, שזהו רק במ״ע לחבירו כצדקה, ולא במ״ע למקום ל״ח כסחורה אלא כקיום מצוה דשרי, ואמנם בשו״ת עמודי אש קונ׳ עמודי ים פ״ח משבת, כתב לפרש הספק מהו לשתות ארבע כוסות מיין של שביעית, כיון דאסור לפרוע חובו בפירו״ש, ה״ה י״ל דאין לקיים מ״ע דארבע כוסות ביין של שביעית, וכ״כ לפרש בשו״ת שואלין ודורשין ח״ג ס׳ י״ב ובס׳ מועדים וזמנים ח״א ס״ו.

אכן זהו צ״ע ממתני׳ דשרי ליקח אתרוג של שביעית לקיום המצוה הרי שמ״ע למקום ל״ח כסחורה וכפורע חובו, ומצאתי כעת במועדים וזמנים במילואים לח״א ס״ו שהביא שהקשה לו כן ג״א, וכתב לתרץ שבאתרוג אין מכלה אותו ורק נוטלו לקיום המצוה, ולאחר המצוה נשאר כמו שהיה ואילו בארבע כוסות מכלה היין לאחר המצוה, ומש״ה חשיב כפורע חובו בפירו״ש. וכ״כ לי מדנפשיה ידידי הרה״ג רבי אלעזר הכהן רבינוביץ שליט״א [מח״ס חינוך הבנים כהלכתו ועו״ס] עמש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ד או״ד להקשות בביאור הספק בירושלמי בשתיית ארבע כוסות ביין של שביעית דהוי כפורע חובו, דמ״ש מנטילת אתרוג שביעית דשרי, וכתב לחלק שבאתרוג אין מכלה האתרוג ומש״ה ל״ח שפורע חובו, ואילו בארבע כוסות ביין של שביעית נתכלה היין וחשיב כפורע חובו ומובא מכתבו בס׳ כרם אליעזר שביעית ס׳ נ״ו.

אולם י"ל עפמש"נ לעיל להקשות איך שרי ליקח אתרוג של שביעית הא עי"ז נפסד קליפתה החיצונה, ומה"ט אין ליקח אתרוג תרומה טהורה, וע"כ דאף דאיכא הפסד מ"מ לצורך מצוה שרי וכנ"ל. וא"כ י"ל דאף שלא נתכלה האתרוג, מ"מ כל שחשיב הפסד דפירו"ש חזינן דשרי משום דמצוה ל"ח כפריעת חוב אף דאיכא הפסד וליכא נפק"מ בדין הפסד בין הפסד מרובה להפסד מועט, ומובא בס' כרם אליעזר שביעית ס' נ"ו מכתבי אליו, וע"ע בס' מיני מעדנים ס' כ"ו, וכן ראיתי בשו"ת משנה הלכות חי"ח ס' שפ"ה בנידון משלוח מנות מפירות שביעית דהאריכו הפוסקים אם שרי דהוי כפורע חוב בפירו"ש, (ועיין מה שציינתי בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות ד' ובס' מועדי הגר"ח תשו' תשע"ה) והוכיח דל"ח בקיום המצוה כפורע חוב וכסחורה מנטילת אתרוג שביעית דשרי, הרי דמצוה ל"ח חוב, ואמנם יש שחלק שבאתרוג הוי כמצוה למקום, ואילו משל"מ הוי כמ"ע לחבירו אל"ה דנימא כמש"כ שו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קמ"ח דלטעמא דשמחה ורעות הוי מ"ע למקום עי"ש. ועיקר ד"ז מובא בס' ארחות רבינו ח"ב עמ' של"ד דאפשר לשלוח משל"מ בפירו"ש ול"ח כסחורה דחיוב מצוה שאני, ואף דהסתפק הירושלמי מהו לשתות ארבע כוסות ביין של שביעית ל"ה משום פורע חובו עי"ש. אולם הקה"י גופיה בגליונות הירושלמי פ"ג משקלים כתב לפרש ספק הירושלמי מהו לצאת ארבע כוסות ביין שביעית דהוי כפורע חובו מפירו"ש עי"ש וא"כ עפ"ז ה"ה יש לאסור משל"מ בפירו"ש ודלא כמו שהתיר הקה"י וצ"ע, ועמש"כ בס' כל מקדש שביעית להגר"א שלזינגר מאמר כ"ב.

אמנם י"ל דשאני משל"מ דשרי מפירות שביעית עפמש"כ הרמב"ם פ"ד ממגילה הט"ו כיצד חוב סעודה זו וכו', חייב אדם לשלוח מנות ולחלק לעניים עי"ש הרי שהרמב"ם כלל בחיוב סעודת פורים משל"מ, וביאר מו"ר בס' הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם פ"ד ממגילה שם, דע"כ דדעת הרמב"ם דהמשל"מ כחלק מסעודת פורים, שהמצוה לאכול סעודה ושאחרים יאכלו עי"ש ומש"כ נפק"מ עפ"ז בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות י"ח עי"ש. וכן ראיתי שדייק מהרמב"ם כן מו"ר בעל הרבבות אפרים זצ"ל הו"ד בשו"ת שערי יושר ח"ג ס' ק"ב, דע"כ להרמב"ם המשל"מ כחלק מהסעודה, ודלא כהתרוה"ד עי"ש מש"כ, וא"כ י"ל דשפיר מותר לשלוח משל"מ בפירו"ש, שאינו חוב בפ"ע אלא שיתוף חבירו בסעודת פורים ולכן ניתן פירו"ש לאכלה ול"ח כסחורה אלא כעושה סעודה בפורים ומזמין עניים לסעודתו דודאי שרי בפירו"ש. ומצאתי שכן הביא להתיר עפ"ז משל"מ בפירו"ש בשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ד עי"ש, וע"ע מש"כ בנידון משל"מ בפירו"ש בס' אמונת

ישראל שביעית ח״א ס׳ כ״ח ובס׳ בית דוד שביעית ח״ב פ״ט ס׳ י״ד ובס׳ שיח השמיטה פ״ט ס׳ י״ז ובשו״ת משנת יוסף ח״א ס׳ כ״ז ובס׳ ההנהגה בפירות שביעית פכ״ה ס׳ מ״ב ובשו״ת שואלין ודורשין ח״ג ס׳ מ״ב, ולמש״נ מוכח מאתרוג שביעית דשרי ול״ח כפורע חובו וה״ה משל״מ.

ושו״מ בס׳ אמרי יעקב להגרי״מ שטרן הל׳ א״י ס״ו ס״ק מ״ה דכתב להקשות עמש״כ בשו״ת שבט הלוי ח״ז ס׳ קפ״ג די״ל דאסור לשלוח מנות מפירו״ש דהוי כפורע חובו מפירו״ש וכנ״ל והקשה לו מאתרוג של שביעית דשרי וכן ארבע כוסות מיין של שביעית, דל״ח כפורע חובו. והשיב לו השבט הלוי דשאני משל״מ שהוא חוב ממוני שצריך ליתן לאחרים מממונו לקיים המצוה ולהכי חשיב כפורע חובו, ול״ד לאתרוג וארבע כוסות דל״ה חוב לאחרים אלא קיום לעצמו ובהכי ל״ח כפורע חובו עי״ש, ובשו״ת אמרי יעקב ח״א ס׳ קל״ה או״ב. ועפ״ז ה״ה י״ל דנ״ח בשמן שביעית דל״ח כפורע חובו דל״ה חיוב ליתן מממונו לאחרים אלא הוי בינו לעצמו ול״ח כפריעת חוב וכסחורה, וכעי״ז כתב בס׳ תורת השביעית הנ״ל דשרי נ״ח משמן שביעית כמו דשרי אתרוג שביעית לקיום המצוה, דא״צ להוציא מרשותו ושרי ול״ח כסחורה עי״ש. אמנם יל״ד קצת עפמש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״א אות ל״ב. דנ״ח הוי כמצוה לחבירו ומשום פרסו״נ דעיקרה לאחרים שיראו הנרות והוי כמ״ע לחבירו, א״כ ל״ד לאתרוג שהוי מ״ע למקום וצ״ע.

ח׳. ובבית מתתיהו ח״א ס״ב אות א׳ כתבנו לתלות דין נ״ח בשמן שביעית, עפמש״כ הקרבן העדה פ״ג משקלים ובפ״ח משבת ובפ״י מפסחים לפרש ספק הירושלמי מהו לצאת ארבע כוסות ביין של שביעית, דארבע כוסות בעי דין לכם ושביעית ל״ה לכם, א״כ י״ל עפמש״כ הר״ן פסחים ז׳ ע״ב והפרמ״ג ס׳ תרע״ט א״א סק״א שבנ״ח בעי לכם שיהא משלו והארכנו גם בזה בבית מתתיהו ח״א ס״ג ענף ב׳ אות א׳ אם בעי לכם בנ״ח, וא״כ י״ל למש״כ הקרבן העדה דשביעית ל״ה לכם ל״מ לנ״ח, אמנם כבר הקשה בשו״ת מהרש״ם ח״ו ס׳ צ״ח ובשו״ת אמרי יושר ח״א ס׳ ק׳ ובביאור טוב ירושלים פ״ח משבת שם, על קרבן העדה דשביעית ל״ה לכם, ממה שיוצאין באתרוג של שביעית כמבו׳ בסוכה ל״ט, הרי דשביעית הוי לכם. וראיתי בשו״ת ישועות משה ח״א ס״ז או״ג שהביא לתרץ דאיירי באתרוג בשאר ימים ולא ביום א׳ דבעי לכם אכן זהו דחוק, ועמש״כ עוד בשו״ת דבר יהושע ח״ב ס׳ נ״ט, ומש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ב אות א׳ שם, אם שביעית הוי לכם. וכן הקשו על הקרבן העדה דשביעית הוי לכם מאתרוג, בשו״ת להורות נתן ח״י ס׳ מ״ו ובס׳ אור החמה שקלים שם.

ונפק"מ עפי"ד הקרבן העדה דשביעית ל"ה לכם י"ל גם אם שרי לשלוח משל"מ בפירו"ש, עפמש"כ בס' פסקי תשובה ס' ק"מ שבמשל"מ בעי לכם, וכן נראה בשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קכ"ז, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות י"ג בכ"ז, וא"כ אם נימא שבעי במשל"מ לכם שיהא משלו, ושביעית ל"ה לכם, ל"מ למשל"מ. ומצאתי בס' הליכות אבן ישראל להגר"י פישר זצ"ל ח"ב פ"ס ס"ח דשרי לשלוח משל"מ בפירו"ש, דהוי לכם, כדחזינן דשרי לקדש אשה בפירו"ש כמבו' בקידושין נ' עי"ש, ועמש"כ לתרץ בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות א' עי"ש.

ט'. ולדינא כבר הורה מרן החזו"א דאסור להדליק נ"ח בשמן שביעית, ומובא בדרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ח שם, וכן מובא בארחות רבינו ח"ב עמ' שי"ד בשם החזו"א והוכיח כן עי"ש, ומובא כן להלכה גם בס' חוט שני שביעית פ"ה ה"ט ובס' ברית עולם ס"ה ס"ו וכ"פ בפשיטות בשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד, ויעויין בס' הליכות שלמה חנוכה עמ' שס"ב שס"ל בדעת החזו"א דאיירי בשמן אחר הביעור דאסור, ומשום כתותיה מיכתת שיעוריה, והנה אם בנ"ח אמרי' כתותיה מיכתת הארכנו כאן בסי' א' עי"ש, אכן מרן הגרח"ק במכתבו בהליכו"ש דחה שמועה זו, ועמש"כ אם מותר להדליק בשמן נ"ח אחר הביעור בס' מועדים וזמנים ח"ו ס' צ"ג ובס' אמונת ישראל שביעית ח"ב ס"מ ובס' כרם אליעזר שביעית ס' ל"ב, וע"ע מש"כ בס' ברכת שלמה חנוכה עמ' רי"ט. ויש לדון אם שרי לבדוק חמץ בשמן שביעית, ולכאו' כיון שמותר להשתמש להדלקת הנר כשיש בו תועלת הכא עיקר לבדוק ע"י הנר ויהא שרי, וכ"כ בס' ההנהגה בפירות שביעית פ"י ס"ו, אולם הגר"ח קנייבסקי כתב לי דאסור לבדוק חמץ בשמן שביעית וצ"ע, ואולי כוונתו למש"כ השו"ע או"ח ס' תל"ג דאין בודקין חמץ בשמן, והמשנ"ב שם שבשל שמן יש דיעות אם מועיל בדיעבד, וא"כ י"ל דאם ל"מ בדיעבד אסור בשמן של שביעית.

ובס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ז כתב להתיר להדליק נר שבת משמן שביעית דעיקר נר שבת ליהנות לאורו ושרי, אולם בס' שמיטה כהלכתה להגר"מ שטרנבוך פ"ג ס' י"ב כתב לפקפק ע"ז שבזמנינו שיש אור חשמל אין נהנים מנר שבת והוי כהפסד פירו"ש עי"ש, אולם בס' ברית עולם להגר"ב זילבר זצ"ל ס"ה ס"ו פליג ע"ד והתיר נר שבת ועי' בס' אמונת איתן שביעית ס"א וכ"כ גם בס' דרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ח ס"ק ק"ג עי"ש, ועמש"כ בזה בשו"ת דברי ישראל ח"ג ס' קמ"א ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' ל"ד ומש"כ הגר"י אדלשטיין בקובץ מוריה שבט תשע"ה עמ' צ"ח, וכ"כ להתיר נר שבת בשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד, אולם כתב לי

הגרח"ק דאין להדליק נ"ש בשמן שביעית וצ"ע, ואולי כוונתו בזמנינו שיש אור חשמל.

ובשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד כתב לאסור להדליק נר בית הכנסת בשמן שביעית וכ"כ בס' תורת הארץ פ"ח ס"ק מ"ז שאין מדליקין אותו בכדי ליהנות אלא לכבוד, אולם בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' מ"ב כתב להקל וכ"כ בדרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ח בביהו"ל עי"ש ועיין במשנ"ב ס' תקי"ד ס"ק ל"א לענין יו"ט. ובדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ח בביהו"ל שם כתב בנר יארצייט משמן שביעית לכאו' הוי כנ"ח כיון שאין נהנים ממנו, וכ"כ בס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ז ובשו"ת אבן ישראל להגר"י פישר זצ"ל ח"ט ס' קי"ד, וכ"כ לי הגרח"ק שאסור.

ולכאו' י"ל עוד עפמש"כ בשו"ת כת"ס או"ח ס' ס"ה שבהדלקת נר יארצייט לע"נ הוריו מקיים מצות כיבוד אב ואם, ומש"ה שרי ביו"ט עי"ש. א"כ י"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו ול"ה הנאה, וממילא הוי הפסד פירו"ש וצ"ע.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס חינוך הבנים בהלכתו ושא"ס

האם המהדרים שמדליקים בפני עצמם יוצאים גם בהדלקת בעל הבית או לא והנפק"מ לדינא

מקור הענין * שיטת המג"א והשפת אמת * שיטת הפמ"ג ורעק"א * י"ט נפק"מ בין השיטות הנ"ל * (א) האם בני הבית מכוונים לצאת או שלא לצאת בהדלקת הבעה"ב * (ב) האיך בני הבית חוזרים ומברכים בפני עצמם * (ג) נמלך להיות כמהדרין * (ד) נמלך לצאת בכל בעה"ב * (ה) כשנתברר שנרות בני הבית פסולים * (ו) כשנתברר שנרות בעה"ב פסולים * (ז) האם אכסנאי שמדליקים עליו בביתו רשאי להדליק בפנ"ע *(ח) הרואה נרות של בני הבית ולא של בעה"ב *(ט) כשבעה"ב מדליק באופן מהודר האם ידליקו בפנ"ע *(י) האם כלפי הבעה"ב יש חילוק אם ב"ב מדליקים בפנ"ע *(יא) כשרק חלק מבני הבית מדליקים בפנ"ע *(יב) הדלקת נר של אחד מבני הבית מנרו של בעה"ב *(יג) להדליק נר של מוסיף והולך מנר של אחד מבני הבית *(יד) אם כבה הדלקת בעל הבית לפני הדלקת בני הבית *(טו) האם יש קפידא שבעל הבית ידליק ראשון *(טז) האם יש הידור להדליק לפני בניו שהגיעו לחינוך *(יז) חינוך להיות מהדרין *(יח) כבתה לאחר מבני הבית בערב שבת האם זקוק לה *(יט) האם מותר להשתמש לאור הנרות שהדליקו בני הבית (כ) האם משכח"ל שחייב למכור כסותו בשביל להיות כמהדרין * (כא) באיזה זמן אסורים המהדרין בעשיית מלאכה * (כב) עוסק במצוה פטור מן המצוה * (כג) אשה שכיוונה לצאת בהדלקת נ"ח שבבית אביה * היוצא לדינא

מקור הענין

במסכת שבת (כ"א ע"ב) תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין נר לכל אחד ואחד.

ויש להתבונן בעיקר מנהג זה של המהדרין שמדליקים כל אחד ואחד בפני עצמו, מהו הכוונה בזה, כי יש לומר בזה שני צדדים, א' שבאמת הם יוצאים ידי חובתם בהדלקת בעל הבית שהרי זהו עיקר המצוה של נר איש וביתו אלא שהם מוסיפים להדליק עוד נרות בפנ"ע וזו היא הדלקה של הידור. ב' שהמהדרים אינם יוצאים ידי חובתם בהדלקת בעל הבית והם מדליקים לעצמם, וכבר נחלקו בזה רבותינו האחרונים, ויש בזה הרבה נפק"מ לדינא וכמו שיתבאר.

שיטת המג"א והשפת אמת

והנה השפת אמת שם בסוגיא כבר כתב לחקור בעיקר מצות נ"ח מי אמרינן דהמצוה הוא על הבית והיינו שבכל בית יהיה נר כמו מזוזה, וכמו נר שבת, דכל שהדליק לשם שבת אף שהדליק מי שיהיה די, ולפי"ז מה שהמהדרין נוהגין שכל אחד ואחד מדליק צריך לומר דהיתה תקנה מיוחדת שהמהדרין יעשו המצוה באופן זה שכל אחד ואחד ידליק נר.

או דבאמת מצות נ"ח הוא חיוב על כל אחד ואחד, אלא דמעיקר הדין סגי בנר איש וביתו, דהבעל הבית מדליק ומתכוין לפטור את כל בני הבית והם מתכוונים לצאת בהדלקתו, וההידור של המהדרין הוא דאין מתכונים לצאת בנרו של בעה"ב ומדליקים בפנ"ע.

ומסקנת השפ"א שם כהצד הראשון דעיקר החיוב הוא על הבית, אלא שלמהדרין היתה תקנה מיוחדת שידליקו בפני עצמם. [ועיין גם בפני יהושע שם מש"כ בזה בקצרה].

ונראה שכן הוא גם דעת המג"א בסימן תעד"ר (סק"א), דהנה הרמ"א שם כתב: ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ, ולכן אין להדליק זה מזה, וכתב על זה המג"א: כלומר דבנר אחד סגי לכל בני הבית. וביאר הלבושי שרד שם (סק"ג) וז"ל: בדברי רמ"א משמע דמוסיף והולך אינו עיקר המצוה וסגי מדינא נר אחד בכל הלילות, וא"כ בלילה ראשונה שכל אחד מבני הבית אינו מדליק רק אחד, אם כבתה נרו של אחד למה לא יהיה מותר להדליק מנר של חבירו, לכן כתב המג"א מדינא נר איש וביתו (עכ"ל).

וראה להלן בסוף הסימן שהוכחנו שכן נקט בפשיטות הגרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל כי הדלקת שאר בני הבית היא הדלקה של הידור גרידא.

שיטת הפמ"ג ורעק"א

ואולם הפמ"ג (סימן תרע"ד משב"ז סק"א) נקיט כהצד השני וז"ל: ומהדרין אף שמברכים כל אחד לעצמם, היינו שמתכוונים שלא לצאת בשל חבירו (עכ"ל).

וחזר וכתב כן בסימן תרע"ז (משב"ז סק"א) וז"ל: ועיין סימן תרע"ו במ"א [ריש הסימן] אם שכח כו', דיש לומר מהדרין אין מברך, רק מהדרין אין רוצה לצאת בברכת חבירו, וכן הוא ודאי, יע"ש (עכ"ל).

וכ"ה גם בשו"ת רעק"א (מהדו"ת סי"ג) וז"ל: אך לענין ברכת להדליק, לכאורה כבר גמר מצותה מיד כשהדליק נר אחד, דמה שמוסיף הנרות רק מחמת הידור מצוה לא שייך לברך עליו, ואין להביא ראיה דשייך לברך על ההידור דאנן מברכין כל ב"ב, אף דמדינא נר איש וביתו ואינך בכלל המהדרים, זה

אינו, ׳דשאני התם כיון דרצונו להיות מהמהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק, וממילא מחויב מדינא׳, וכמ"ש המג"א (סימן תרע"ז סק"ט), ומה"ט קשה לי במ"ש הרמ"א (סימן תרע"ד) ונהגו בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, ובמג"א שם דבנר אחד סגי לכל בני בית, ׳והא מ"מ כיון דאין רצונו לצאת בהדלקתו של זה המה מחוייבים מדינא בהדלקה והוי נר חנוכה ממש וצע"ג׳. אבל לענין מספר הנרות, מיד שהדליק נר אחד יצא ידי המצוה, וההוספה רק מכלל מהדרין י"ל דלא שייך לברך עליו (עכ"ל).

וראה להלן (אות י"ח ואות י"ט) שהבאנו שכן הוא גם דעת הכתב סופר בתשובה, וכן נקט בפשיטות במנחת שלמה להגרשז"א (ח"ב סימן נ"ח סק"ג) יעו"ש.

י"ט נפק"מ בין השיטות הנ"ל

וכעת נכתוב בעזהשי"ת הרבה נפק"מ לדינא התלויים בחקירה הנ"ל, ומשם גם נוכל ללמוד את דיעות הפוסקים בענין זה לכאן ולכאן.

(א) האם בני הבית מכוונים לצאת או שלא לצאת בהדלקת הבעה"ב

והנה הנפק"מ הראשון הוא מה צריכים בני הבית לכוין כשבעל הבית מדליק נרות חנוכה, דלדעת הפמ"ג ורעק"א והכת"ס צריכים לכוין שהם אינם יוצאים בהדלקת בעל הבית, שהרי הם רוצים להדר ולהדליק בפנ"ע ובזה מקיימים עיקר מצותם.

משא"כ לשיטת השפ"א אדרבה כולם צריכים לכוין לצאת בהדלקת בעל הבית,א שהרי הוא מקיים את עיקר המצוה עבור כולם ומה שהם חוזרים ומברכים זהו רק בגדר הידור.

ויתכן כי לשיטת השפ"א אף אם יכוונו בני הבית שלא לצאת בהדלקת בעל הבית אין זה כולם שאין המצוה מוטלת על כל אחד ואחד בפנ"ע, רק על הבית, וכל שכבר הודלק בו יצאו כולם ידי חובתם, ועיין.

(ב) האיך בני הבית חוזרים ומברכים בפני עצמם

והנה לדעת הפמ"ג ורעק"א וסייעתם מובן מאד איך בני הבית חוזרים ומברכים בשעה שהם מדליקים, שהרי אז הם מקיימים את עיקר המצוה לפי שיטתם.

אבל לדעת המג"א והשפ"א שכבר יצאו יד"ח בהדלקת בעל הבית ומה שחוזרים ומדליקים הוא רק לשם הידור, א"כ צריך טעם האיך יברכו על הדלקה שהוא רק בגדר הידור גרידא.

אכן כבר מצאנו בזה מחלוקת בין האחרונים כלפי המהדרין מן המהדרין שמוסיפים והולכים נר בכל לילה, האם שייך לברך על נרות ההידור או לא, וכדלהלן בסימן כ"ה (אות ז׳).

ולפי"ז ע"כ צ"ל דהמג"א והשפ"א יסברו בזה כשיטת הא"ר וסייעתו ששייך ברכה גם על הידור, ואכן כך מבואר בשפ"א הנ"ל, וז"ל: ונ"מ לפי הנ"ל במהדרין אי כל אחד מצי לברך, דאי מטעם שליחות א"כ המהדרין אין מכוונים להוציא ורשאי כ"א לברך, אבל אי המצוה רק על הבית וא"צ כוונה להוציא, א"כ על מצות הידור בלבד איני יודע אי רשאי לברך, הגם די"ל דכך תיקנו וגם זה בכלל המצוה ושייך עליו ברכה אף דאינו מחויב מ"מ שייך וציונו כדמצינו בכמה דוכתי [וכן משמע בתה"ד שהביא הב"י (סימן תרע"ד) ובט"ז שם], ולפ"ז יש לעיין במהדרין מן המהדרין אם שכח בליל ג' והדליק רק ב' ואח"כ נזכר אם ידליק עוד אחד בברכה אי הוי לדידהו מצוה גמורה [עיין במג"א (סימן תרנ"א ס"ק כ"ה) ובמחה"ש (ריש סימן תרע"ו) מ"ש בזה] כמו דמשמע מהא דמברך כל אחד לעצמו אף על גב דכבר יצא בנר איש וביתו, א"כ נראה דכך היה המצוה להמהדרין, א"כ מהדרין מהדרין מן המהדרין נמי הכי הוא (עכ"ל).

ואולם בשו"ת רעק"א הנ"ל כתב עפ"י דרכו כי אין להביא ראיה ממה שהמהדרין מברכים כל אחד בפנ"ע, לשיטת הא"ר שמברכים על נרות ההידור, דהכא שאני שהם מכוונים שלא לצאת בהדלקתו. ב

(ג) נמלך להיות כמהדרין

עוד נפק"מ יש במחלוקת הנ"ל כלפי אחד מבני הבית שלא היה בדעתו להדליק בפנ"ע רק היה בדעתו לצאת בהדלקת בעל הבית, ושוב לאחר שגמר בעה"ב להדליק נמלך בדעתו כי חפץ הוא להיות מהמהדרין ולהדליק נ"ח בפנ"ע.

דלדעת המג"א והשפ"א הנ"ל אין בזה שום חסרון, דאדרבה זהו באמת ענין המהדרין שמחמירים על עצמם להדליק גם לאחר שכבר יצאו יד"ח.

משא"כ לשיטת הפמ"ג ורעק"א לכאורה באופן זה אינו רשאי לברך על מה שמדליק כעת שהרי כעת יצא יד"ח, ועל הידור גרידא אין לברך.

ויש לחקור האם לשיטתם שייך כלל הידור בכה"ג להדליק בפנ"ע לאחר שכבר יצא יד"ח, או שמא כל ההידור הוא רק שאינו יוצא בשל בעה"ב, אבל כל שכבר יצא לא שייך שוב להדר, ועיין.

(ד) נמלך לצאת בכל בעה"ב

וכן יש נפק"מ להיפך במי שהיה בדעתו להדליק נרות חנוכה בפני עצמו, ושוב אירע לו איזה סיבה או אונס שאינו יכול להדליק בפנ"ע.

דלשיטת המג"א והשפ"א הנ"ל כבר קיים עיקר מצות הדלקת

נ"ח, וא"כ אין עליו חיוב להדליק בפנ"ע רק דין הידור גרידא.

משא"כ לשיטת הפמ"ג ורעק"א הרי איש זה לא קיים כלל מצות הדלקת נ"ח, שהרי נתכוין שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, ואין לומר שיכוין כעת לצאת יד"ח בנרות בעה"ב דהרי קיי"ל הדלקת עושה מצוה, וא"כ כבר נגמרה קיום המצוה, וממילא צריך לעשות כל טצדקי כדי לקיים מצות הדלקת נ"ח.

(ה) כשנתברר שנרות בני הבית פסולים

עוד נפק"מ משכח"ל כעין הנ"ל באופן שהדליקו כל בני הבית כל אחד נרות בפני עצמו, ושוב נתברר כי אחד מבני הבית הדליק בנרות פסולים שגם דיעבד אין יוצאים בזה. – וכן אם כבתה בערב שבת לסוברים שאז כבתה זקוק לה ואין לו פנאי לתקנה ולהדליק ורוצה לצאת בשל הבית.

דלדעת המג"א והשפ"א אף שנתברר שלא קיים דין מהדרין סו"ס קיים עיקר מצות הדלקת נ"ח ע"י הדלקת בעה"ב הפוטר את כולם.

משא"כ לשיטת הפמ"ג ורעק"א הרי בהדלקת בעה"ב נתכוין שלא לצאת יד"ח, והדלקה שלו היא הדלקה פסולה, וא"כ לא יצא לכאורה כלל מצות הדלקת נ"ח.

ושו"ר בקונטרס פירורים משלחן רבינו הגר"א גנחובסקי זצ"ל (כסלו תשע"ב) שכבר דן בזה אם הדליק הבן לבד, האם יכול לצאת גם בהדלקה של אביו, וז"ל: יל"ע באופן שהאב הדליק וגם הבן הדליק, ולבסוף נתברר שהנרות של הבן פסולות, האם הבן חייב לחזור ולהדליק.

ולכאורה י"ל שחייב לחזור ולהדליק מכיון דבנרות שלו לא יצא ובנרות האב נתכוון שלא לצאת, וכמש"כ הגרע"א בתשובות (תניינא סימן י"ג) שמכיון שבני הבית רוצים להיות מהמהדרים, א"כ כוונתם שלא לצאת מהבעה"ב ומשו"ה מה שהם מברכים אינו משום שמברכים על נרות דהידור אלא מחמת שחייבים מעיקר הדין.

וכן מוכח מדברי המ"ב סימן תרע"ז (סק"ב) שמביא מהמהרש"ל דמי שלא ידע שהדליקו עליו, ובא באותו לילה לביתו, ומצא שהדליקו עליו חייב להדליק, דכיון שלא ידע מתחילה, מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו, וממילא חל עליו תקנת חכמים, וא"כ ה"ה בנידון דידן מכיון שרצה הבן להדליק בעצמו לא יצא בהדלקת האב.

אך המג"א ריש סימן תרע"ז כתב דאין דברי הרש"ל מוכרחים, וביאר במחצית השקל שני דרכים לפרש דברי המג"א, ובדרך השני כתב דאע"פ שברמ"א מבואר שיכול לכוון שלא לצאת בשל אשתו, מ"מ הכא אם היה

יודע שאשתו מדלקת היה רוצה לצאת בהדלקתה.

ולפ"ז י"ל דה"ה בנידון דידן דאם הבן היה יודע שנרותיו פסולים היה רוצה לצאת בהדלקה של האב, אך יש לחלק, דבגוונא דידן הרי יודע שהאב מדליק, ובכל זאת מדליק בעצמו, וא"כ חזינן דאינו רוצה לצאת בשל האב, משא"כ בגוונא דהמחצית השקל לא ידע כלל שאשתו הדליקה, ואם היה יודע לא היה רוצה להדליק.

אמנם יש להביא ראיה לפטור הבן, דהנה איתא בשו"ע או"ח סימן תקכ"ז, דמי שעשה עירוב תבשילין בעצמו, ואח"כ באמצע היו"ט נאבד העירוב, יכול לסמוך על העירוב של חכם העיר שזיכה לכל בני העיר, חזינן שאע"פ שעשה בעצמו מ"מ ניחא ליה גם בעירוב השני, וא"כ י"ל ג"כ כשהבן הדליק ונמצא פסול דיצא בשל האב.

ואפשר שיש לחלק, דהתם בעירוב תבשילין חשיבא שעשה בעצמו ממש ע"י זיכוי החכם, משא"כ בנר, א"נ יש לחלק דעירוב תבשילין אע"ג דמברכינן עלה, מ"מ אינו מצוה כולי האי שאינו אלא מכשיר שיוכל לבשל ודמי לשחיטה, משא"כ בנ"ח הוי מצוה גמורה, וחביבא ליה טפי, וכשמדליק בעצמו אינו רוצה לצאת בשל האב, אמנם סברא זו דחוקה (עכ"ל). [וחכ"א טען חילוק אחר דבעירוב מצוי הדבר שיתקלקל וכדומה ובזה י"ל כי מעיקרא ניחא ליה גם לצאת בשל אביו, משא"כ בנ"ח שהוא מילתא דלא שכיח כלל שיתברר שלא יצא יד"ח, ועיין].

והנה לפי דבריו לכאורה ה"ה וכ"ש כשנמלך שלא להדליק שהוא יכול לצאת בשל אביו, כל שלא כיון להדיא בבירור שלא לצאת יד"ח, כי אף שהיתה בדעתו להדליק בפנ"ע, אין זה הפקעה גמורה שאין ברצונו לצאת יד"ח בשאר אופנים, וצ"ע למעשה.

(ו) כשנתברר שנרות בעה"ב פסולים

ויש לחקור מה הדין להיפך אם כל אחד הדליק בפנ"ע, ואח"כ נודע שהנרות שהדליק בעה"ב הם נרות פסולים.

והנה לשיטת הפמ"ג ורעק"א הדבר ברור ששאר בני הבית ודאי יצאו יד"ח, שהרי כל אחד יוצא בהדלקתו בלבד, ובעה"ב ודאי לא יצא יד"ח, ואף לסברת הגר"א גנחובסקי הנ"ל כי אף המדליק לעצמו אולי שייך שיצא גם בשל בעה"ב אם יתברר שאינו יוצא בשלו, יתכן שלא שייך בנידו"ד דסתמא דמילתא ודאי אין כוונת בעה"ב להיות סמוך על בני ביתו, אבל אין זה מוכרח, ועיין.

אכן לשיטת המג"א והשפ"א יש לדון בזה טובא, דהנה אם נאמר שבעה"ב לא יצא כלל יד"ח, יש להתבונן האם מ"מ שאר בני הבית יצאו יד"ח או שמא כיון שאת עיקר המצוה

נתכוונו לצאת בשל הבית, ומה שהדליקו בפנ"ע זהו רק הידור, א"כ אולי אין זה פוטר אותם מעיקר המצוה, דהרי בשעה שהודלק לא הולק על עת חיוב רק לצורך הידור גרידא.

וראה בכרם אליעזר סימן כ"ה (אות י"ט) ששם הבאנו כעין חקירה זו ממש כלפי הנרות שמוסיפים והולכים האם הם יכולים לשמש כעיקר המצוה או לא, והסברות שכתבנו שם שייכים גם כאן.

והנה אם ננקוט בזה לקולא כלפי בני הבית שבאופן זה הם מקיימים את עיקר המצוה בהדלקתם אעפ"י שבתחילה הודלקו לשם הידור גרידא, א"כ הדין נותן שגם בעה"ב יצא יד"ח עיקר המצוה בנרות אלו שהדליקו בני הבית דכל שיש כאן נר כשר הדולק הבית הרי זה פוטר את כל בני הבית מעיקר החיוב, ודו"ק.

(ז) האם אכסנאי שמדליקים עליו בביתו רשאי להדליק בפנ"ע

בתרומת הדשן (סימן ק"א) כתב לדון באכסנאי שהוא נשוי האם הוא רשאי להדליק בברכה חוץ לביתו או לאו, והשיב בזה"ל: יראה דצריך לדקדק בדבר. אחד מהגדולים הורה ונהג דרשאי להדליק בברכה, ואמר אף על גב דאמרינן בגמרא דכיון דנסיבנא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, היינו דלא מחייב, אבל אי בעי מצי להדליק, ולא הוי ברכה לבטלה, דהוי נמי בכלל המהדרין. - ונחלק עליו אחד מהגדולים תלמידו, ואמר דהואיל ולא צריך ופטור מן הדבר א"כ היה נקרא הדיוט אם יעשה. וכ"ש דהוי ברכה לבטלה, כיון דלא אשכחן מהדרין זה בתלמוד, ע"כ דבריהם.

ומסקנת התה"ד שם בזה"ל: אמנם מטעם מהדרין אפשר ויתכן שפיר דמי להדליק בברכה כה"ג, דכי היכא דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד, ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות. והתנא לא פסיקא ליה למיתני הך מהדרין, דלא שכיחא כולי האי. וכיון דאשכחן בתלמוד מהדרין, ומהדרין מן המהדרין, אין זה כמוסיף על התלמוד שהוא גורע (עכ"ל).

ומפשטות לשון התה"ד נראה שסובר כי מה שכל אחד מבני הבית מדליק הוא בגדר מהדרין ואפ"ה רשאי לברך על זה, וראה בשפ"א הנ"ל שכבר הביא מכאן סמך לשיטתו, ובזה יובן מה שנחלקו שני הגדולים שהובאו בדברי התה"ד והיינו דמאן דמחמיר ס"ל דאין להוסיף על מה שמצינו בחז"ל וכיון שלא מצינו הידור זה של אכסנאי ממילא הוי ברכה לבטלה, ודעת התה"ד בעצמו שאין בזה חילוק והוי בכלל מהדרים דענין מהדרים הוא להדליק בפנ"ע אחר שכבר יצא יד"ח בהדלקת בעה"ב, וא"כ מה לי אחד מבני הבית ומ"ל אכסנאי.

והנה הרמ״א בסימן תרע״ז (סעיף ג׳) העתיק את דברי התרומת הדשן להלכה, אכן הלבוש שם (ס״א) כתב בזה טעם חדש, וז״ל: אכסנאי שמדליקין עליו בביתו, ורוצה להחמיר משום הידור מצוה ולהדליק בפני עצמו במקום שהוא, הרשות בידו, ובלבד שיכוין במחשבתו קודם שעת ההדלקה שלא ירצה לצאת במה שמדליקין עליו בביתו, שאם לא כן היה ברכתו ברכה לבטלה, ואינו גורם שברכת חבירו המדליק עליו היא לבטלה, שהמדליק מדליק להוציא את עצמו גם כן.

וכ״ה במג״א שם (סק״ט) בשם המהרי״ל וז״ל: ובתשובת מהרי״ל דמנהג פשוט הוא שאורחים ובחורים מדליקין כיון דהשתא מדליק כל אחד וא׳ מי יודע אם מדליקין עליו בביתו ואתי למחשדיה ומשום ברכה לבטלה ליכא כיון שאינו רוצה לצאת בשל אשתו ממילא חל חיובא עליה (עכ״ל).

והיוצא לנו מזה כי מדברי המהרי״ל והלבוש והמג״א משמע כי לעולם אין אדם חוזר ומדליק לאחר שכבר יצא יד״ח, ולכן אכסנאי הרוצה להדליק בפנ״ע צריך לכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו, וכ״ה במשנ״ב שם (סקט״ו), ולפי״ז נראה כי לשיטתם ה״נ כלפי המהדרים שמדליקים בפנ״ע היינו מפני שכל אחד מתכוין לצאת רק במה שמדליק בפנ״ע.

ואולם הב״י שם בסימן תרע״ז השיג על התרומת הדשן ודעתו דאין לסמוך על זה לברך ברכה שאינה צריכה, וכ״ה דעת הפר״ח שם להלכה.

וראה בפמ״ג שם (משב״ז סק״א) שכתב בזה שלשה ביאורים בדעת הב״י מאי שנא משאר מהדרין, וז״ל: והמחבר השמיטו. ובב״י [כתב] דאין לברך, היינו או דסובר כמו שכתוב בסימן תרע״א (סעיף ב׳) דכפירוש התוספות (שבת כ״א ע״ב ד״ה והמהדרין) המהדרין מן המהדרין, או איש ואשתו אין בכלל מהדרין, דכגוף אחד דמיין, עיין אליה רבה [סימן] תרע״א (ס״ק ג׳) וכאן רק בני ביתו, הוה בכלל מהדרין. או מהדרין בבית שדרין שם יש הידור, מה שאין כן אכסניא בדרך, לית הידור בבית שמתאכסן שם, כי הכל אינם יודעים שיש אורח. – ולכאורה ביאורו השני והשלישי מתיישב יותר אליבא דשיטת המג״א והשפ״א הנ״ל כי לכולם הכל יוצאים בהדלקת בעה״ב, אלא שיש הידור להוסיף, ולזה י״ל דבאיש ואשתו א״נ באסנאי ליתא להידור זה, אבל לשיטת רעק״א סו״ס מדוע ליכא הידור להדליק בפנ״ע ולא לצאת כלל בהדלקת אשתו, ועיין.

ועכ״פ לפי״ד הפמ״ג נפלה הראייה הנ״ל משיטת המהרי״ל והלבוש די״ל דבעלמא גם הם סוברים ששייך ענין מהדרים אעפ״י שכבר יצא עיקר המצוה, אלא דכאן לא שייך מכח סברות אלו, ולכן אם רוצה להדליק

יכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו, אבל פשטות הדברים נראה יותר שהדין האמור כאן הוא דין מהדרין לשיטתו וא"כ מצינו סייעתא לשיטת הפמ"ג ורעק"א הנ"ל, ודו"ק.

(ח) הרואה נרות של בני הבית ולא של בעה"ב

עוד נפק"מ משכח"ל בהא דקיי"ל שהרואה נ"ח מברך שעשה ניסים ושהחיינו, האם זהו דוקא ברואה את הנרות שהדליק בעה"ב או שמא סגי ברואה נרותיו של אחד מבני הבית, דלשיטת הפמ"ג ורעק"א אין בזה שום חילוק דכל אחד מקיים את עיקר החיוב בנרותיו.

משא"כ לדעת המג"א והשפ"א יתכן שאינו יכול לברך רק על הנרות שהדליק בעל הבית, דהנרות של שאר בני הבית שהם רק נרות של הידור, וראה להלן בסימן כ"ה (אות י"ד) שנחלקו האחרונים כלפי המהדרין מן המהדרין שמוסיפים והוליכם נר אחד בכל לילה, האם רק הרואה את הנר הראשון שהוא עיקר המצוה, יכול לברך, אבל על הנרות ההדירו אינו יכול לברך שגם זה בכלל שאין מברכים על ההידור, או שמא אין בזה חילוק.

ומיהו מסתימת כל הפוסקים מוכח שגם הרואה נרות של אחד מבני הבית רשאי לברך וכן בדין שהרי בני הבית עצמם מברכים על הדלקתם, יהיה מאיזה טעם שיהיה (עיין לעיל אות ב'), וממילא גם הוא יכול לברך, וביותר יש להוכיח כן לסוברים שגם המקיים מצות נרות חנוכה מ"מ חייב בברכת הרואה, ולדבריהם המהדרין יוצאים במה שמברכים בשעת הדלקתם, וע"כ דסגי בברכה זו, וק"ל.

(ט) כשבעה"ב מדליק באופן מהודר האם ידליקו בפנ"ע

יש לחקור מה הדין באופן שבעל הבית מדליק נרות חנוכה באופן מהודר ביותר וכגון שהוא מדליק בשמן זית ועל פתח ביתו מבחוץ וכדומה, ולבני הבית אין אפשרות להדליק בכל אלו ההידורים, אבל יש להם אפשרות להדליק רק כדי לצאת יד"ח עיקר המצוה וכגון שהם ידליקו רק בנרות שעוה וכדומה, האם אעפ"כ ידליקו בפנ"ע או לא.

והנה לשיטת המג"א והשפ"א פשיטא שאף באופן זה ידליקו בפנ"ע, דסו"ס הם מקיימים את עיקר המצוה בהידור רב ע"י הדלקת בעה"ב הפוטר את כל בני הבית, ומה שהם מדליקים זהו רק בגדר הידור.

אבל לשיטת הפמ"ג ורעק"א יש לעיין דאולי עדיף שלא ידליקו כלל ויצאו יד"ח בהדלקת בעה"ב, שהרי אז יקיימו את עיקר המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה, אבל כשהם מדליקים בפנ"ע הרי שוב אינם יוצאים בהדלקת בעה"ב, וא"כ אף שהם מהדרין לקיים המצוה בפנ"ע הרי לאידך גיסא הם מקילים

באופן קיום המצוה, וממילא יש לשקול כל פעם איזה חומרא עדיף האם הדלקת כמהדרין שהוא הידור בנזכר בגמרא, או שמא הידור או חומרא אחרת שיש בהדלקת בעה"ב ולא בהדלקתם, ודו"ק.

מה עדיף יותר להדליק נר אחד בפנ"ע או לצאת בשל בעה"ב שהוא מוסיף והולך

והנה עפי"ז יש לדון גם באופן שבעל הבית מוסיף והולך, ולהם יש רק נר אחד להדליק, האם ידליקו עכ"פ נר אחד או שמא עדיף שלא ידליקו כלל כי אז יצאו בשל בעה"ב המוסיף והולך.

וגם בזה לשיטת המג"א והשפ"א ודאי ידליקו בפנ"ע, ולשיטת הפמ"ג ורעק"א צריך לידע איזה הידור עדיף טפי האם נר לכל אחד ואחד או מוסיף והולך. – אכן משמעות הפוסקים הוא כי נר לכל אחד הוא יותר חומרא ממוסיף והולך, וא"כ ידליקו בפנ"ע, ועיין גם במשנ"ב בסימן תרע"א (סק"ו), ודו"ק.

והלום ראיתי להגרי"א דינר שליט"א שחקר בדבר מי שיש לו בליל חמישי רק שמונה נרות יחד לו ולבנו, האם הבן ידליק נר אחד לעצמו או יכוין לצאת בהדלקת אביו שמדליק חמשה נרות. והביא בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל דמסתבר שיצא בשל ביו כי אז יקיים ההידור של מוסיף והולך. ולפי המבואר זה נכון לשיטת הפמ"ג ורעק"א שאם מדליק לעצמו הפסיד הדלקת אביו, והידור של מוסיף והולך עדיף מהידור של נר לכל אחד.

ומיהו לפי זה יוצא כי לשיטת רעק"א וסייעתו יש יותר טעם להשתדל בנרות שמדליקים בני הבית שיהיו באופן מהודר, כיון שבזה הם מקיימים את עיקר מצוותם, משא"כ לשיטת המג"א והשפ"א יש יותר מקום להקל בזה כיון שאין זה עיקר המצוה, ודו"ק.

ויש להסתפק דאולי לשיטת רעק"א עדיף שכל בני הבית ידליקו תחילה את נרותיהם, ויקיימו עיקר המצוה, ושוב ידליק הבעה"ב באופן מהודר ואז יקיימו את חלק ההידור, אך זה תלוי במחלוקת הפוסקים האם שייך לקיים הידור מצוה לאחר שכבר קיים את עיקר המצוה, דלסוברים שאף לאחר שגמר לקיים מצוה יכול לקיימנה שוב בהידור, א"כ מדליקים תחילה ויוצאים יד"ח, ושם מדליק בעה"ב ומתכוין לפטור את כולם - אך אם בעה"ב מדליק קודם לא שייך לומר שכעת מקיימים עיקר המצוה, ואח"כ מקיימים את עיקר המצוה, וראה להלן (סקט"ו) כי לשיטת המג"א עדיף טפי שבעל הבית ידליק הראשון, וא"כ יוצא לנו מחלוקת חדשה האם עדיף שהמדליק בצורה מהודרת ידליק ראשון כיון שבו כולם יוצאים יד"ח, או להיפך שהוא ידליק אחרון ואז כולם יצאו בו את חלק ההידור, ודו"ק.

(י) האם כלפי הבעה"ב יש חילוק אם ב"ב מדליקים בפנ"ע

עוד יש לחקור בעיקר דין זה שהמהדרין מדליקים בפנ"ע נר לכל אחד, האם כלפי הבעל הבית עצמו יש בזה ג"כ נפק"מ, והיינו דבאופן שבני ביתו מדליקים בפנ"ע אזי המצוה שלו ג"כ יותר מהודרת או שמא כלפי דידיה אין בזה שום חילוק שהרי הוא לעולם מדליק בפנ"ע.

והנה לשיטת הפמ"ג ורעק"א הרי עיקר ענין המהדרין הוא שאין יוצאים יד"ח בהדלקת בע"ב וא"כ הדין נותן שכלפי בעה"ב עצמו אין שום חילוק כי לעולם הוא מקיים את המצוה בתכלית השלימות שהרי הוא מדליק בפנ"ע וגם מוסיף והולך, וכל הנפק"מ הוא כלפי בני הבית שיש להם אפשרות לצאת בשל בעה"ב ויש להם אפשרות להדליק בפנ"ע, אבל כלפי בעה"ב אין חסרון במה שב"ב מתכוונים לצאת בהדלקתו.

אבל לשיטת המג"א והשפ"א הרי לעולם כולם נפטרים בהדלקת בעה"ב, וגדר ההידור הוא להדליק נרות כמנין בני הבית, וא"כ אם אין בני הבית מדליקים בפנ"ע לכאורה זהו פגם במצות בעה"ב שהרי אין דולק בביתו נרות לכל אחד ואחד – והיינו דלשיטתם יש כאן מצוה כללית על הבית, ובזה יש שתי דרגות א' שכולם מדליקים יחד נר אח וזהו עיקר המצוה, ב' הידור שכל אחד מדליק בפנ"ע ואז כולם יחד קיימו מצוה בהידור, ודו"ק.

ומיהו אין זה מוכרח בדעתם די"ל דגם לשיטתם לעולם כלפי הבעה"ב יש כאן קיום מצוה בשלימות, וגדר ההידור הוא רק כלפי בני הבית דאף שנפטרו כאן מעיקר חיובם ע"י בעה"ב מ"מ יש להם הידור להדליק גם בפנ"ע, וזה הידור על כל אחד בפנ"ע, ודו"ק. וע"ע בסמוך.

והנה אם נאמר כהצד הראשון הנ"ל דלהמג"א והשפ"א הידור הבעה"ב תלוי בהדלקת כל בני הבית, יש להבין במש"כ הפוסקים (ראה להלן סימן ל"ג) דעדיף שבעה"ב יהא מוסיף והולך וב"ב לא ידליקו כלל, והרי סו"ס יחסר לו ההידור של נר לכל אחד ואחד, וע"כ דפשיטא להו כי הידור של מוסיף והולך עדיף מזה, ובפרט כי לדעת התוספות וסייעתם מי שמוסיף והולך אינו נצרך כלל להידור של נר לכל אחד, וק"ל.

(יא) כשרק חלק מבני הבית מדליקים בפנ"ע

עוד יש לברר בגדר המהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד מה הדין כשחלק מבני הבית מדליקים בפנ"ע וחלק יוצאים בהדלקת בעל הבית.

דלשיטת הפמ"ג ורעק"א פשוט דבאופן זה כל המדליק בפנ"ע הוא בגדר מהדרין, וכל היוצא בשל בעה"ב קיים עיקר המצוה, ואין אחד תלוי בשני.

אבל לדעת המג"א והשפ"א אם נאמר שגם דין מהדרין הוא דין כללי על הבית, כמו שהנר הראשון הוא חיוב כללי הבית, א"כ הדין נותן שאין מתקיים דין מהדרין רק כשכל אחד מבני הבית הדליק בפנ"ע. אבל אם חלק מבני הבית לא הדליקו בפנ"ע הרי סו"ס אין בבית זה נרות כמספר בני הבית, וא"כ אין כאן דין מהדרין בשלימותו.

ולפי"ז יש להוסיף ולדון דאולי בכה"ג שאין כל בני הבית מדליקים בפנ"ע א"כ אין כל תועלת במה שחלק כן ידליקו בפנ"ע, אך זה תלוי אם שייך לקיים חלק מדין המהדרין, וכעי"ז דנו האחרונים אם שייך לקיים חלק מן הדין של מוסיף והולך ולמשל בליל ג' של חנוכה ויש לו רק ב' נרות האם ידליק שנים או שידליק רק נר אחד, ועיין בענין זה באריכות בפרדס יוסף החדש סימן תרע"א (אות שע"ד-שע"ו), ויש לחלק.

ולמעשה מסתימת הפוסקים נראה דבכל גווני יש בזה הידור להדליק בפני עצמו, וראיה לדבר שהרי הנשים וכן הבנות אף הגדולות לא נהגו להדליק אף שמדין חז"ל לא מצינו בזה חילוק, ואף שכבר נמצא בפוסקים טעמים למה אינן נוהגות כמהדרים סו"ס לא נמנעו משום זה שאר בני הבית להדליק בפנ"ע.

(יב) הדלקת נר של אחד מבני הבית מנרו של בעה"ב

כבר הבאנו לעיל בתחילת הסימן את שיטת המג"א שסובר שאסור לאחד מבני בית להדליק נר חנוכה שלו מהנר שהודלק ראשון בבית הזה, משום דעיקר המצוה הוא נר אחד בכל הבית. וביארנו שם דהמג"א סובר דלעולם כל בני הבית יוצאים יד"ח בהדלקת בעה"ב, וממילא מה שהם מדליקים בפנ"ע היא הדלקה של הידור, ולכן אסור להדליק זה מזה.

ואולם בשו"ת רעק"א הנ"ל נתקשה בזה עפ"י שיטתו הנ"ל, וז"ל: ומה"ט קשה לי במ"ש הרמ"א (סי' תרע"ד) ונהגו בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, ובמג"א שם דבנר א' סגי לכל בני בית, 'והא מ"מ כיון דאין רצונו לצאת בהדלקתו של זה המה מחוייבים מדינא בהדלקה והוי נר חנוכה ממש וצע"ג'.

וראיתי בשו"ת עמק התשובה (ח"ו סימן רס"א, וסימן ער"ב) שצידד דלהלכה נקטינן שלבני הבית מותר להדליק מנרו של בעה"ב, מפני שצדקה בזה טענת רעק"א דמה שהם מדליקים הוא הדלקה חיובית שהרי נתכוונו שלא לצאת בהדלקת בעה"ב.

והוסיף עוד דגם אם נאמר שזהו רק הדלקה של הידור, מ"מ כיון דלפי"ז ע"כ צ"ל דמותר לברך על הידור (עיין לעיל אות ב') ממילא היות

שהידור אלים כ"כ שמברכים עליו שוב גם מותר להדליקו מנר של עיקר המצוה (עכתו"ד).

ולענ"ד אף שהעיקר להלכה כדיעה זו של רעק"א שהמהדרין אינם מתכוונים לצאת בשל בעה"ב וכמו שיתבאר להלן, מ"מ הכא נראה דנקטינן בזה לחומרא, והטעם לזה עפ"י דברי הפמ"ג שם (א"א סק"א) שביאר דברי המג"א בזה"ל: עשה כלומר, דמהדרין נר לכל אחד ומהדרין מן המהדרין מוסיף והולך, וא"כ אף כשיש רבים בני הבית וסמוכים על שלחן אחד די בנר אחד לכולן, אף שמברכין כל אחד לעצמם, היינו שמכוונין שלא לצאת אחד בחבירו, מכל מקום אין מדינא כל כך מצוה, הלכך לא מיבעיא הנוספים שאין להדליק, אף כהאי גוונא אב ובן וכדומה אין להדליק זה מזה (עכ"ל), והרי לנו שהוא נדחק ליישב הלכה זו אף לפי שיטתו כי המהדרין חייבים מדינא להדליק כיון שלא נפטרו בהדלקת בעה"ב, ואף שסברא זו דחוקה דכיון שהיה באפשרות לצאת בשל בעה"ב שוב אין זה כ"כ הדלקה של חיוב, סו"ס הרי גם רעק"א לא חלק למעשה על דברי המג"א רק הקשה עליו, וכיון שהפמ"ג ביאר טעמו קשה להקל נגד דברי המג"א, וגם המשנ"ב שם (סק"ו) סתם בזה להלכה כשיטת המג"א עיי"ש.

והלום ראיתי בחידושי החתם סופר ע"מ שבת (כ"ב ע"א) וז"ל: משרגא לשרגא פירש"י מביא נר אצל נר ושניהם של מצוה משמע אחד של ת"ת ואחד של חנוכה או של תפלה וכדומה, אבל שניהם של חנוכה א"א לשיטת רש"י שמדליקי' בתוך החצר כל א' בפתח ביתו, ולא יזדמנו ב' נרות זה אצל זה, עיין מ"ש תוס' לעיל כ"א ע"ב ד"ה מצוה וכו' ועיין מהרש"א שם, והכא לא שייך לומר ב' נרות להמהדרים דא"כ הראשון עיקור ואינך של שאר בני אדם אינם מצוה כל כך ואין להקפיד עליהם כולי האי, ומכ"ש שאין לנו להדליקם מנר העיקר, וע"כ שאר נרות מצוה קאמר (עכ"ל), ולמדנו מדבריו דפשיטא ליה כשיטת המג"א הנ"ל שאסור לאחד מבני הבית להדליק מנר מהדרין כיון שאין בו מצוה כולי האי, ומשמע דס"ל כשיטת השפ"א שכל הדלקתם היא בגדר הידור. [ובשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן ס') הביא דברי החת"ס האלו והעיר עליהם ולא הבנתי כוונתו].

והנה מש"כ החת"ס בתחילה שאין להקפיד עליהם כולי האי יתכן שכוונתו לומר דאין לפרש שבעל הבית כבר הדליק וכעת אחד מבני הבית רוצה להדליק מנר אחר של אחד מבני הבית שזה ודאי שרי דכיון שהדלקתם בגדר הידור אין לחוש כלל לביזוי מצוה, ואולם ראה להלן סימן כ"ז (אות ד') כי הסכמת הפוסקים היא שדיני הדלקת נר מנר נוהג גם בנרות הידור, ועיין.

וראה בשו״ת שבט הלוי (ח״ג סימן צ״ו אות ב׳) שכתב ליישב טענת רעק״א, וזהו ממש כסברת הפמ״ג.

(יג) להדליק נר של מוסיף והולך מנר של אחד מבני הבית

עוד יש לדון כלפי הסוגיא של הדלקה מנר לנר, לדעת הרמ״א בסימן תעד״ר (סעיף א׳) שסובר שאין להדליק שאר הנרות מהנר הראשון מפני שהנר הראשון הוא עיקר המצוה – האם דין זה הוא רק כלפי בעל הבית שאצלו הנר הראשון הוא חיוב גמור ובו מקיימים כל בני הבית את מצות נר חנוכה, או שמא ה״ה בכל מי שמדליק נ״ח.

וראיתי בשו״ת עמק התשובה (ח״ו סימן ר״ס) וז״ל: בדבר מה שחקר אם מותר להדליק נ״ח מן נר מהדרין על נרות דמהדרין מה״מ. – תשובה לענ״ד מהדרין ומהדרין מה״מ אין זה סוג הדרגות בעצם המצוה, אלא כולם הן הנה בסוג הידור מצוה, אלא שהם שני סוגי בנ״א עד איזה שיעור טורחים עצמן בהידור מצוה, וכל סוג עד איזה שיעור שעושה הרי הוא בכלל הידור מצוה ולא שייך חילוק ביניהם, ואינו דומה להההבדל בין עיקר מצות נ״ח ובין הידורו דיש נפק״מ בעצם המצוה, והבן (עכ״ל).

ולענ״ד כל זה נכון לשיטת המג״א והשפ״א דכל ההדלקה של בני הבית היא בגדר הדלקה של הידור, ולפי״ז י״ל שזה שוה להידור של מוסיף והולך ומדליקים מזה לזה – ועדיין יל״ע לפי״ז אם מותר לאחד מבני הבית להדליק נ״ח מנרות הנוספים של בעה״ב, וזה תלוי לכאורה במחלוקת השו״ע והרמ״א לפי מש״כ לבאר בדעתם להלן בסימן כ״ה (אות א׳) דלדעת השו״ע שכל הנרות שמוסיפים בכלל המצוה א״כ הדין נותן דבני הבית אם הדלקתם בגדר הידור ממילא אסור להם להדליק משם, משא״כ להרמ״א תרווייהו נרות של הידור הם, ודו״ק.

ומשא״כ לשיטת הפמ״ג ורעק״א הרי מה שבני נהבית מדליקים הם נרות של חיוב שהרי הם לא נתכוונו כלל לצאת בנרו של בעה״ב וא״כ הדין נותן שאסור להדליק שאר נרות מהנר הראשון וק״ל.

(יד) אם כבה הדלקת בעל הבית לפני הדלקת בני הבית

כתב בספר סוכת חיים על עניני חנוכה שיש לעיין מה הדין אם בעל הבית הדליק, וכשבא בנו להדליק כבר כבו הנרות של בעל הבית, האם יש בו קיום מהדרין מן המהדרין. וכתב לתלות שאלה זו תלוי במחלוקת הנ״ל, דלדעת הפמ״ג ורעק״א בודאי יש לו קיום הדלקת מהדרין מן המהדרין גם אחר שכבתה הראשון, כיון דהדלקת מהדרין מן המהדרין הוא במה שכל אחד מדליק הדלקה המחוייבת, ובזה שהוא נפרד מבעה״ב, ולכן כ״ז דמדליק בפנ״ע הרי יש לו קיום מהדרין, ואין נפק״מ אם נר

הראשון עדיין דולק. אך לדעת המג"א נראה דבנידון דידן אין לו קיום מהדרין מן המהדרין, דהרי הדלקת השני יש לו שייכות להדלקת הראשון, וממילא אם כבר כבתה הדלקת הראשון, אין השני שייך לה, ועיי"ש מש"כ עוד בזה (עכ"ד).

ולכאורה זה דומה למש"כ הבה"ל בסימן תרע"ג (סעיף ב') וז"ל: אם כבתה וכו' אינו זקוק לה - ונ"ל דכמו כן בעינן שבעת הדלקה יהיה כל הנרות לפי חשבון הימים ואז נחשב למהדר מן המהדרין וע"כ אם כבתה אחת קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור ולהדליקה (עכ"ל), ועיין.

(טו) האם יש קפידא שבעל הבית ידליק ראשון

נסתפקתי האם יש יותר הידור במי שמדליק ראשון את הנרות בבית, או שמא אין בזה קפידא, ונראה שזה תלוי במחלוקת הנ"ל דלדעת הפמ"ג ורעק"א מסתברא שאין בזה שום קפידא שהרי כל אחד ואחד יוצא מצוה זו בהדלקה שלו, אבל לשיטת המג"א והשפ"א הרי עיקר החיוב הוא רק בהדלקה הראשונה וכל השאר שמדליקים הם רק בגדר הידור מצוה בלבד, וא"כ בוודאי שהמדליק הראשון יש בו מעלה וחשיבות, ואף על פי שבאמת הכל יוצאים בהדלקה הראשונה הרי כלל גדול בידינו מצוה בו יותר מבשלוחו.

ולפי"ז נראה שראוי ונכון שבעל הבית יקפיד להדליק ראשון כדי שהוא עצמו יקיים את עיקר המצוה, דבוודאי יש לו דין קדימה כלפי שאר בני ביתו. ושו"ר שכן העלה בספר סוכת חיים דלדעת המג"א אפשר דעדיף להדליק ראשון, כיון דרק הראשון יש לו עיקר קיום הדלקה ולא האחרים, ומיהו בוודאי אין זה מעכב, אבל כדי לצאת דעת המג"א טוב יותר שהבעה"ב ידליק ראשון (עכ"ד), ומש"כ שרק הראשון יש לו עיקר המצוה אינו מדוייק וכנ"ל, רק הכוונה שהוא השליח של כל בני הבית לקיים בשביל כולם את עיקר המצוה, ודו"ק.

אכן לפי"ד הפמ"ג הנ"ל (אות י"ג) בביאור שיטת המג"א בטעם הדבר שאין מדליקים מנר לנר, יתכן כי אף לשיטת רעק"א יש קצת הידור להדליק ראשון דסו"ס זו היא הדלקה של חיוב שא"א ליפטר ממנה.

ובספר אורה ושמחה (פ"ג סק"ו) נקט בפשיטות שאין בזה קפידא אלא שהוא נמשך בזה אחר שיטת רעק"א הנ"ל: ועפי"ז יראה דלדידן דנוהגים דכל אחד מדליק לעצמו, אין קפידא בדבר אם אחד מדליק קודם חבירו, ולא אמרינן שהמדליק הראשון בבית הוא מקיים עיקר המצוה והמדליקין אחריו כבר יצאו יד"ח ואין להם אלא הידור מצוה בלבד, דאינו כן, דכיון שכל אחד מדליק נר לעצמו וגילה דעתו שאינו רוצה להיות שותף בנר של

הראשון אינו יוצא יד״ח, דלא מועיל נר אחד לכולם אלא מדין שהן כשותפין, והבן (עכ״ל).

וראה לעיל (סק״ט) מה שכתבתי כי לשיטת רעק״א יתכן שיש עדיפות שבני הבית ידליקו דוקא לפני בעל הבית.

והנה באופן שאחד מבני הבית מדליק ראשון, אזי לדעת המג״א וסייעתו הסברא נותנת שידליק את הנרות היותר מהודרים שישנם, וכגון אם הבעה״ב אינו בביתו ומחמת כן ציוה לבניו להדליק לפניו אזי ראוי ונכון שיתן להם רשות שידליקו בשלו אם הנרות שלו יותר מהודרים כיון שאז הוא עיקר קיום המצוה וכנ״ל (אות ט׳), ודו״ק.

(טז) האם יש הידור להדליק לפני בניו שהגיעו לחינוך

והנה אף נאמר שיש להקפיד כלפי שאר כל בני הבית שבעל הבית ידליק ראשון, עדיין יש לעיין אם לפי״ז צריך האב להקפיד להדליק גם לפני בניו הקטנים שהגיעו לחינוך שמדליקים בפנ״ע, - ויש בזה נפק״מ למעשה באופן שהקטנים צריכים לישן, אי נמי בערב שבת והאב אינו רוצה להקדים ולהדליק זמן רב כ״כ לפני השקיעה, אך לא יספיק הזמן שכל בניו ידליקו, וכדומה - וכבר כתבנו בענין זה בספר חינוך הבנים כהלכתו פרק ק״ז (סעיף כ״ה), ומסקנת הדברים שם שכיון דלדעת הרבה פוסקים אין הקטן פוטר את הגדולים מסתברא שמעיקר הדין א״צ להקפיד בזה, מפני שיש בזה כעין ס״ס, שמא אין כלום בהדלקתו של קטן כלפי הגדול, ושמא כל אחד יוצא יד״ח במה שמדליק לעצמו, והמחמיר תע״ב.

ולאחר איזה זמן ראיתי בשו״ת מחקרי ארץ (ח״ב סימן פ״ד) שכתב שיש ליזהר דכשנותנין לקטנים להדליק נרות חנוכה לא יתנו להם להדליק לפני שמדליק בעל הבית, אלא ימתינו עד שידליק בעה״ב, ואם מתאחר בעה״ב להגיע לבית, ואין שהות לקטן להמתין, שרוצין להשכיבו לישן, לא יתנו לו להדליק נר חנוכה אם הגיע לחינוך כדי שלא יפטור את כל הבית בהדלקתו ויפסידו הברכה (עכ״ל), ולענ״ד אין לבטל מצות חינוך בשביל כך, וגם בלא״ה הוא רק בגדר חומרא, וכמשנ״ת.

(יז) חינוך להיות מהדרין

נחלקו האחרונים בקטן הדר בבית אביו האם צריך לחנכו להדליק נרות חנוכה בפני עצמו, או שמא כיון דמעיקר הדין סגי בנר אחד לכל בני הבית, ורק המהדרין מדליקים נר לכל אחד, ממילא אין בזה חובת חינוך, וכבר ביארנו ענין זה בס״ד בחינוך הבנים כהלכתו פרק ק״ז (סעיפים ד׳-ז׳).

והנה באמת צריך להבין טעם המחמירים בזה דכיון שכל הדלקה זו היא מדין הידור האיך יתכן לחייב בזה מצות חינוך וכבר נתקשה בזה הפמ״ג בסימן תרע״א (משב״ז

סק"א) ובפרט לסוברים דא"צ לחנך את הקטן להידור מצוה (ראה תורת הקטן פ"ג ס"י) וראה בספר חינוך הבנים כהלכתו שם (סקי"ב) מש"כ ליישב בזה.

אבל באמת עיקר קושיא זו היא לשיטת המג"א והשפ"א דכל ההדלקה של בני הבית היא בתורת הידור בלבד, אבל לשיטת הפמ"ג ורעק"א דבני הבית אין יוצאים בשל בעה"ב וזהו הידורם שמקיימים המצוה בפנ"ע, יש לחלק בפשיטות דלא דמי לשאר הידור מצוה דהתם כל הפעולה היא בגדר הידור משא"כ הכא אף שתחילתו הידור אבל סופו חיוב, והיינו דכשאנו מורים לבן שהוא מדליק בפנ"ע הרי שוב הוא מחוייב מדינא כיון שלא יצא בהדלקת אביו והרי זה דומה לחינוך למצות ציצית שהסכימו הרבה אחרונים (עיין חינוך הבנים כהלכתו פ"ב סעיפים ו'-ט') שצריך לקנות לו בגד של ד' כנפות כדי לחנכו, אף שלגדול אין בזה חיוב מדינא, והיינו משום דמ"מ אחר שכבר יש לו נעשה חיוב, וכבר נזכרה סברא זו כלפי ציצית בשו"ת נאות יעקב (סו"ס ט"ז) והובא בתורת הקטן (פ"ב ס"ק מ"ד), עיי"ש.

(יח) כבתה לאחר מבני הבית בערב שבת האם זקוק לה

בשו"ת כתב סופר אורח חיים (סימן קל"ד) נשאל לפי מסקנת הט"ז סימן תרע"ג דאם כבה נ"ח קודם קבלת שבת צריך לחזור ולהדליק דכה"ג לכ"ע זקוק לה, אם גם נרות של הדור שאנו מדליקין לכל איש ואיש, אם צריך כל אחד ואחד לחזור ולהדליק, או דלמא כיון דליכא חיוב בהדלקה זו רק הידור בעלמא ל"צ לחזור ולהדליק,

והשיב: והנה מה דמבעי לך אם כל איש מאנשי הבית צריך לחזור ולהדליק לא קמבעי לי כלל דפשיטא לי וכן בארתי בתשובה אחת [הובא להלן באות הסמוך] דכל מי שהוא מן המהדרים ומדליק לעצמו בוודאי אינו רוצה לצאת בהדלקת בעה"ב ורוצה לעשות עיקר המצוה בגופו וסתמא כפירושו דלהכי אתכוין להיות מן המהדרים למיעבד מצוה בגופו ואינו רוצה לצאת ומעשיו מוכיחים עליו, וממילא אם כבה צריך לחזור ולהדליק דלא יצא מכלל ידי מצוה (עכ"ל). - ולמדנו מדבריו דפשיטא ליה בהא מילתא כשיטת זקינו רבי עקיבא אייגר.

אכן גם לשיטת המג"א והשפ"א הנ"ל סו"ס יש בזה הידור שיחזרו וידליקו, דכשם שבעיקר המצוה הם מוסיפים מלבד הדלקת בעה"ב עוד הדלקה בפנ"ע, א"כ ה"ה בכבתה באופן שזקוק לה, ומיהו להלכה יש מקום גדול להקל לשיטת המג"א והשפ"א כיון שלשיטת השו"ע בסימן תרע"ג (סעיף ב') לעולם כבתה אין זקוק לה, וכיון שלשיטה זו כל הנושא הוא רק מצד הידור א"כ מסתברא שאפשר לסמוך על המקילים, משא"כ להפמ"ג ורעק"א הרי זה ספק בעיקר קיום המצוה, וק"ל.

(יט) האם מותר להשתמש לאור הנרות שהדליקו בני הבית

כתב בשו״ת כתב סופר (סימן קל״ג) אשר נסתפק בדבר בעתו לפי דקיי״ל דאסור להשתמש לאור נ״ח אם דוקא בעיקר נר של מצוה שמחוייב איש וביתו בה אסור לשמש, אבל המהדר ומדליק נר לכל אחד ואחד, אם גם בנרות שהם רק הידור מצוה יש איסור לשמש לאורם, ומע״כ נ״י פלפל קצת בחכמה דמלתא דתליא בטעמא הוא למ״ש ר״ן דאיסור תשמיש הוא דומיא דמנורה, י״ל דוקא בנר של המחוייב אסור לשמש דומיא דמנורה דאיכא חיובא, אבל לטעמו של רש״י דלא יאמרו לצרכו הוא דאדליק או משום דאתקצאי אפשר גם בנרות של הידור מצוה ג״כ שייך ה״ט, ואפשר גם לטעמא דר״ן משום לא פלוג בכל הנרות אסור לשמש ואפילו בנר שמדליק כל אחד ואחד.

ואחר העיון לפי מסת הפנאי אחוה דעה, הנה מי שהוא מן המהדרים ומדליק נר לכל א׳ ואחד נ״ל פשוט מי שרוצה להיות מן המהדרים ומברך על הדלקתו פשיטא שרוצה להדר לעשות המצוה בעצמו ודעתו שלא לצאת בהדלקת בעה״ב וסתמא כפירושו וניכר מתוך מעשיו, ודין נר זה כדין נר של בע״הב בכללותיה ופרטיה (עכ״ל), והרי לנו שהוא אזיל כאן לטעמיה דס״ל כשיטת הפמ״ג ורעק״א וכנ״ל ולכן פשיטא ליה שדין נרות אלו כדין נרות של בעה״ב.

אבל לשיטת המג״א וחשפ״א הדרא השאלה לדוכתה דכיון שהם נרות של הידור שמא מותר להשתמש לאורם, ואולם מסתימת כל הפוסקים מוכח להדיא שגם בהם יש איסור להשתמש, וכן מבואר להדיא בשו״ת הרמ״א (סימן פ״א) שכתב לדון אם כל אחד מבני הבית צריך להדליק שמש מיוחד אצל נרותיו יעו״ש.

(כ) אם לשאר בני הבית מותר לאכול לפני הדלקתם

עוד נפק״מ משכח״ל כלפי איסור אכילה לפני הדלקת נרות חנוכה באופן שבעל הבית כבר הדליק נרות חנוכה אבל בני הבית עדיין לא הדליקו, דלשיטת השפ״א וסייעתו שכולם יצאו יד״ח עיקר המצוה בהדלקתו רשאים לאכול אף שבדעתם לנהוג כמהדרין, דלא מצינו איסור אכילה לפני קיום הידור מצוה.

ומיהו לפי״ז יש לדון אם מותרים לאכול אף לפני הדלקת בעל הבית כיון שהוא שלוחם לקיים עבורם עיקר המצות הדלקת נרות חנוכה [וספק זה משכח״ל לכו״ע ובאופן שאינם מדליקים כלל בפנ״ע], וספק זה משכח״ל בכל המצות שאסור לאכול טרם קיומם ואפשר לקיימם ע״י שליח והעמיד שליח האם הוא מותר כבר לאכול או דכיון שסו״ס עדיין לא

נתקיים המצוה אינם רשאים לאכול. וצדדי הספק הוא דהרי איסור האכילה הוא משום שמא ימשך והרי באופן כזה אין חשש דסו"ס השליח יקיים. אך אפשר דלא פלוג והאיסור הוא קודם שקיים את המצוה, א"נ שעדיין מוטל עליו החיוב לדאוג שהשליח יקיים את שליחותו. וכבר דנו בזה האחרונים ראה בהגהות נחלת צבי על שו"ע יו"ד כלפי מצות מילה, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימנים נ"ח-ס').

וראה עוד בספרי חינוך הבנים כהלכתו (פרק פ"ז סעיף ט"ו, ופרק ק"ז סעיף כ"ח) שחקרנו כעי"ז באב שציוה לבנו להדליק משום חינו אם האב רשאי לאכול לפני שקיים הבן את המצוה בפועל. [עוד יש לדון כלפי השליח עצמו באופן שהוא אינו מחוייב במצוה זו לעצמו אם הוא רשאי לאכול וראה בזה בשו"ת בצל החכמה הנ"ל, ואכמ"ל].

אבל לשיטת רעק"א וסייעתו שאינם יוצאים יד"ח בהדלקת בעה"ב ודאי אינם רשאים לאכול שהרי הם מחוייבים בעיקר המצוה.

(כא) באיזה זמן אסורים המהדרין בעשיית מלאכה

עוד נפק"מ משכח"ל עפ"י מש"כ הפוסקים בסימן תר"ע (סעיף א') שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ומסקנת הפוסקים הוא כי האיסור תלוי בכל בית ובית בפנ"ע מהזמן שהדליקו שם נרות עד גמר החצי שעה, עוד מבואר שם בפוסקים שיש מקומות שגם האנשים נהגו מנהג זה.

ומעתה באופן שיש הפרש של כמה דקות בין הדלקת בעל הבית להדלקת שאר בני הבית, יש לחקור מאימתי ועד מתי אסורים במלאכה, וזה תלוי בפלוגתא הנ"ל דלדעת המג"א והשפ"א הכל תלוי בהדלקת בעה"ב בלבד ואסורים תיכף משהדליק עד גמר החצי שעה שלו. ומה שהם מדליקים זהו רק בגר הידור ולא שמענו להחמיר בזה בהדלקה של הידור.

משא"כ לדעת רעק"א וסייעתו כיון שאינם יומאים בהדלקתו א"כ לכאורה מותרים עדיין במלאכה, וכל אחד ואחד נאסר משעה שמדליק הוא עד גמר חצי שעה מהדלקתו שהרי כל אח מקיים מצוה זו בפנ"ע.

ודע כי גם לסוברים שמנהג הנ"ל הוא רק בנשים, מ"מ משכח"ל נפק"מ באופן שהאשה או הבת מדלקת בפנ"ע אך אין זה מצוי כי המנהג הפשוט הוא שהנשים אינן מדליקות בפנ"ע, אך משכח"ל נפק"מ באופן שיש צורך גדול לאשה או לבת לעשות איזה מלאכה כעת והאב רוצה להדליק כעת דלדעת רעק"א יכולה לכוין שלא לצאת בהדלקתו וממילא מותרת במלאכה [באופן שאין איסור מצד מלאכה שלפני הדלקת הנרות], ואח"כ תדליק בפנ"ע,

משא"כ לשיטת השפ"א לעולם כולם נפטרים במי שמדליק ראשון.

ואגב יש לדון לפי המנהג הפשוט שהנשים אינן מדליקות כלל, אבל כל אחד ואחד מבני הבית מדליק בפנ"ע, עד מתי אסורים במלאכה האם רק בחצי שעה של הדלקת בעה"ב או גם בכל הח"ש של מי שהדליק אחרון, ולכאורה י"ל כי מנהג זה לא נקבע רק עפ"י עיקר הדין, אך כיון שהטעם הוא להיכר שלא ישתמשו לאורו י"ל שחל על כל המדליקים, שהרי כל הנרות אסורים בהנאה, וצ"ע. [וע"ע לעיל בסימן כלפי נרות שמוסיפים והולכים].

(כב) עוסק במצוה פטור מן המצוה

עוד נפק"מ משכח"ל אם שאר בני הבית שמדליקים יש בהם פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, דלשיטת הפמ"ג ורעק"א שכעת הם יוצאים ידי חובתם הרי זה בכלל עוסק במצוה דרבנן ממש, ופטור משאר מצוות, אבל לשיטת המג"א והשפ"א שכבר יצאו יד"ח עיקר המצוה וכל הדלקתם כעת היא בגדר הידור הרי זה תלוי במה שנחלקו האחרונים – עיין שו"ת התעוררות תשובה (ח"א סימן כ"ב), ובספר חתן סופר (שער הטוטפת סימן ט"ז), ובספר עמק סוכות (סוכה כ"ו ע"א), ובשו"ת משנת יוסף (ח"ז סימן י"ב, ח"ט סימן י"ז), ובספר בית מתתיהו (ח"א סימן א' אות כ"ו) – האם העוסק בהידור מצוה פטור מן המצוה או לא.

(כג) אשה שכיוונה לצאת בהדלקת נ"ח שבבית אביה

עוד נפק"מ משכח"ל במה שנשאלתי באשה שבשעת הדלקת נ"ח לא היתה בביתה רק בבית אביה ונתכוונה לצאת ממנו מצות הדלקת נ"ח, והנה מצד הדין אינה יכולה לצאת ממנה, ורק את ברכת שעשה ניסים יכולה לצאת שם כדין ברכת הרואה, אבל באמת אינה מחוייבת כלל בהדלקת נ"ח שהרי בעלה מדליק בבית, אך השואל נסתפק דכיון שאשתו נתכוונה לצאת בשל אביה אולי הוי הפקעה שאינה רוצה לצאת בהדלקתו ונמצאת קרחת מכאן ומכאן.

והנה לשיטת השפ"א הנ"ל יתכן דלא מהני כלל כוונה שאין ברצונו לצאת ולעום יוצא יד"ח בהדלקת בעה"ב, אך הנידון הוא לשיטת רעק"א והפמ"ג הנ"ל ולא מסתבר דאשתו עדיפא לענין זה משום דאשתו כגופו, ובפרט דבמשנ"ב משמע להדיא דאם הבעל לא כיוון לצתא בהדלקת אשתו חוזר ומדליק, יעו"ש.

ומיהו לסברת הגר"א גנחובסקי הנ"ל לדמות דין זה לנאבד עירובו, ה"נ י"ל דאף שרצתה לצאת בשל אביה הינו מנפי שהיתה סבורה שלא סגי בהדלקת בעלה, אבל ודאי ניחא לה גם הדלקת בעלה, וביותר י"ל דהכא הוי כעין עקירה בטעות שהרי לא שייך כלל לצאת בשל אביה, ואילו ידעה שאין בכוחו להוציאה ודאי רוצה לצאת בשל

בעלה, וכפי שהיא רגילה בכל יום ויום, [ולענין קדשים האם עקירה בטעות הוי עקירה ונפק"מ גם כלפי כוונת לשמה בכתיבת סת"ם], ואשר ע"כ נלענ"ד דלמעשה אינה חייבת להדליק שוב נ"ח.

היוצא לדינא

ולענין הלכה מסתברא לענ"ד שהעיקר בזה כשיטת הפמ"ג ורעק"א הנ"ל וסייעתם שהם היו גדולי הפוסקים בדורם, וכתבו את הדברים כהלכה למעשה ולא בביאור הסוגיא, ובפרט כי לדעת הפמ"ג אף המג"א סובר כן וכנ"ל [אף שזהו דוחק לבאר כן כוונת המג"א וכמשנ"ת שם], וכן משמע שהוא דעת המשנ"ב בסימן תרע"ז, וכנ"ל (אות ז').

ויש להוסיף עוד טעם לשבח בזה עפ"י מה שרמזנו להלן בסימן כ"ה (אות ז') כי נידון דידן תלוי ועומד גם בהגדרת הנרות שמוסיפים והולכים אם כולם בכלל המצוה, והרי גם התם הכריע הרמ"א בסימן תרע"ד (ס"א) שרק הנר הראשון מן המצוה ונמצא שאין תקנה מיוחדת למהדרים רק שבכוחם להוסיף הידור, וא"כ בנידו"ד שמברכים על ההידור ע"כ שמתכוונים שלא לצאת בשל בעה"ב, ועוד שהרי השפ"א לשיטתו העלה דע"כ ששייך ברכה על הידור גרידא ואנן נקטינן שאין מברכים על ההידור. [אכן בשו"ת רעק"א הנ"ל משמע שזהו ספיקא דדינא ויש לצרפו לשאר סניפים].

ומיהו באופן שבעל הבית מדליק יותר בהידור ואז הרי לפי דיעה זו מפסיד את ההידור, אזי יכול להדליק על תנאי שאם הלכה כהסוברים שהמדליק ראשון מוציא את כולם הרי הוא יוצא בהדלקתו, וידליק אח"כ בהידור, ואם הלכה כאידך שיטה אזי אין בדעתו לצאת כלל יד"ח.

הגאון רבי משה שמואל דיין שליט"א
מח"ס חמדת משה

בענין אם עדיף לקנות חנוכיה מהודרת או מגילה מהודרת

בס"ד. יום ראשון כ"ד כסלו (ערב חנוכה). שפת אמת תכון לעד לפ"ק.

בימי החנוכה הקדושים והנעלים, יחולו ברכות כטל וכרביבים, על ראש ידידי הדגול רב הפעלים, מזכה הרבים, מגזע אראלים ותרשישים, תהלתו בקהל חסידים, כש"ת הרב הגאון רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א. מח"ס גם אני אודך ושאר ספרים.

שלום וישע רב. אודות שאלתו בדין אדם שאין ידו משגת לקנות גם חנוכיה מהודרת, כגון חנוכיה מכסף טהור, וגם מגילה בכתב מהודר, הי מינייהו עדיפא. הנני להשיב בס"ד בקצירת האומר.

לכאורה עדיף להדר במגילה כיון שהיא מצוה מדברי קבלה

א) בהשקפה ראשונה היה נראה, דכיון שמצות קריאת המגילה היא מדברי קבלה, וכמש"כ הרז"ה בעל המאור במגילה (דף ד מדפי הרי"ף). וכ"כ הרא"ש בתענית (פ"ב סי' כד), והמרדכי (שם סי' תשעו) בשם רשב"ט. וכ"כ בס' ארחות חיים (הל' מגילה סי' לט). וכ"כ הר"ן בספ"ק דר"ה (דף ה ע"ב מדפי הרי"ף). ע"ש. [ומה שהעיר עליו מרן רבינו הגדול זיע"א בס' חזון עובדיה (פורים עמ' קפז), שדבריו סתראי נינהו. כבר קדמוהו בזה בתשו' חות יאיר (ח"א סי' ט ד"ה ואפילו) ובתשו' תורת חסד מלובלין (או"ח סי' לח אות ו). ע"ש. ושוב נדפס שו"ת יביע אומר חי"א, ושם (סי' פב סוף אות ד) כתב דמה שכתב הר"ן בר"ה (שם), דפורים הוי דברי קבלה, דברי הרז"ה הם, וכמש"כ בס' דברי אהרן (פולונסקי סי' ח אות ב, דף כה רע"א). ע"ש]. וכ"כ התוספות רי"ד במגילה דף כ ע"ב. וכ"כ מרן בש"ע (סי' תרצו ס"ז) וז"ל יש מי שאומר שאונן מותר בבשר ויין, דלא אתי עשה דיחיד דאבילות ודחי עשה דרבים דאורייתא, דלשמוח בפורים ד"ק נינהו שהם כדברי תורה. עכ"ל. ובזה ניחא קושית הגאון פרי חדש (סי' תרעה ס"ג) על דברי מרן בש"ע (שם), שסותר את עצמו ממה שכתב (סי' תרפט ס"ב) לענין קריאת המגילה. וכן הקשו עוד אחרונים. ולפי האמור ניחא. ובתשובה אחרת הארכתי בזה. ואכמ"ל. ומעתה י"ל דכיון דקריאת המגילה היא מצוה מדברי קבלה, עדיף להדר בה מלהדר במצות נר חנוכה, שאינה אלא מדרבנן, דדברי קבלה עדיף מדרבנן.

פלוגתת האחרונים אם כלי מעכב בנר חנוכה

ב) ובר מן דין יש לומר, שכל דין הידור מצוה שייך דוקא בדבר שהמצוה מתקיימת בגופו, כמו לולב וסוכה וציצית. אבל בהדלקת נ"ח שהמצוה אינה בגוף החנוכיה, אלא בשמן שמדליק בו, אין דין הידור מצוה בחנוכיה, אלא רק בשמן. ולכן לא אמרינן בשבת דף קלג ע"ב, שצריך לעשות גם מנורה נאה משום זה אלי ואנוהו, בהדי שאר דברים שמנו שם, דכיון שאין המצוה מתקיימת בגוף המנורה, לא שייך בזה דין הידור מצוה. אולם יש לומר דהאי מילתא תליא בפלוגתת האחרונים, כי הנה בתשו' חכם צבי (סי' מה) נשאל בדין מי שהדביק נרות של שעוה בכותל כדי להדליקם למצות נ"ח, ובעוד שהוא עסוק בזה, הביאו לו שמן זית, אם ימשוך ידו מהנרות של שעוה כדי להדליק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר או לא. והאריך להוכיח שידליק בשמן זית אע"פ שבא באחרונה, כיון שהוא מצוה מן המובחר. ודלא כהשבות יעקב (ח"א סי' לז, וח"ב סי' ל). ע"ש. ומשמע שמדינא רשאי להדליק גם בנרות שעוה הדבוקים בכותל, וא"צ להדליק בתוך כלי. [וכ"כ בתשו' אז נדברו (חי"ג סי' מט) ללמוד מדברי החכם צבי, ושכן מוכח מדברי השבות יעקב (שם) והמשנה ברורה (סי' תרעא ס"ק יח). ע"ש]. וכן מבואר בפמ"ג (סי' תרעא מש"ז סק"ב). וכ"כ בתשו' שער שלמה (זוראפה ס"ס נא, דף לג ע"ד). ע"ש. אולם בתשו' אבני נזר (או"ח סי' תק אות ו) כתב דלדינא נראה דהכלי מכלל נר, ולכן אותם שמדביקים נרות של שעוה או חלב, ואינם שמים אותם בתוך כלי, לא יצאו ידי חובתם לדעת החסד לאברהם. וע"ש מה שפלפל בדברי הראשונים. וכ"כ השד"ח (מע' חנוכה אות ז) בשם הרב יד נאמן (דף יד ע"א), דמה שכתב החסד לאברהם (מעין שני נהר נ"ח) לפסול קליפת ביצים או בצלים לנר חנוכה, היינו משום שאין עליהם תורת כלי, ואין כאן נר, ויש לחוש לדבריו בעששיות שאנו מדליקים, שאין להם בית מושב, שאין עליהם תורת כלי. ע"כ. והובאו בס' חזון עובדיה (חנוכה עמ' לד). ע"ש. ומעתה יש לומר, דלדעת הסוברים שהכלי מעכב בהדלקת נ"ח, א"כ הכלי הוא חלק מהמצוה, ולכן יש דין הידור מצוה גם בחנוכיה. אבל לדעת הסוברים שאין הכלי מעכב המצוה, א"כ אין דין הידור מצוה גם על הכלי. וכן ראיתי בקובץ בנתיבות ההלכה (קובץ כו עמ' 95) בשם הגאון רבי בנימין זילבר ז"ל, דכיון שא"א להדליק בלי מנורה, לכן יש דין הידור מצוה גם על הכלי. ע"ש. והנה בס' חסד לאברהם (שם) כתב וז"ל דע כי בנרות חנוכה יש תנאים, האחד באיזה כלי ראוי לנר חנוכה, דע שחמשה עשר כלים ראויים לנר חנוכה, וכל הקודם קודם מהם משובח משום זה אלי

ואנוהו וכו׳. ע״כ. והובא בשד״ח (שם). ומבואר שיש דין הידור מצוה גם על הכלי. ולפי האמור היינו משום דאזיל לשיטתיה דס״ל שהכלי מעכב בנר חנוכה, ולכן יש דין הידור מצוה גם על הכלי.

אע״פ שאין הכלי מעכב בנ״ח, מ״מ יש הידור מצוה בחנוכיה נאה

ג) ובזה ניחא מה שכתב רש״י בב״ק דף ט ע״ב (ד״ה בהידור) וז״ל דתניא זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה ציצית נאה. עכ״ל. והנה בגמ׳ בשבת שלפנינו איתא ציצית נאה, ולא טלית נאה. וכן בדין, שהרי המצוה אינו הטלית אלא הציצית, ומשו״ה אין דין הידור מצוה אלא בציצית. אולם גם הרי״ף בסוכה (דף טז מדפי הרי״ף) גרס טלית נאה. וכ״כ הרא״ש שם (פ״ג סי׳ יב) ובס׳ חסידים (סי׳ קכט). וכ״כ המג״א (ר״ס כד). ע״ש. ולכאורה קשה שהרי המצוה היא בציצית ולא בטלית. וכן הקשה בס׳ דבר אברהם (ח״ב סי׳ כה אות ג). ע״ש. וע״ע בתשו׳ אגרות משה (או״ח ח״א סי׳ קפז). אולם לפי האמור ניחא, דכיון שא״א לקיים מצות ציצית בלי הטלית, משו״ה יש דין הידור מצוה גם בטלית. והנה בס׳ חזון עובדיה (שם) פסק שאין צריך כלי לנר חנוכה, ולכן יכול להדליק נר חנוכה על חתיכת רצפה, אע״פ שאין זה כלי. ושכן כתבו בתשו׳ ארץ טובה (סי׳ כח אות ו והלאה) ובתשו׳ אבני ישפה (ח״א סי׳ קכט). ע״ש. וכן כתב בתשו׳ שבט הלוי (ח״ח ס״ס קנז), ושכן הוא סתימת הפוסקים. ע״ש. ולפי״ז אין דין הידור מצוה גם על הכלי, כיון שאינו מעכב המצוה. ומכל מקום נראה, דאע״פ שאין הכלי מעכב, מ״מ כל שמדליק בכלי, צריך שיהיה מהודר, כיון דס״ס הוא משמש את המצוה, והמצוה מתכבדת יותר אם מדליק בחנוכיה נאה. וכן משמע מדברי הגמ׳ בשבת הנ״ל, דאמרינן וכורכו בשיראין נאין. הרי שגם במה שאינו חפצא דמצוה, ראוי לעשותו בהידור, כי בכך הס״ת מתכבד יותר. וע׳ בס׳ חסידים (סי׳ קכט). וכ״כ הבאר היטב (סי׳ תרעג ס״ק יג) בשם הסדר היום, שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה, ומי שידו משגת יעשה של כסף, וכן הנרות יעשה יפה. ע״כ. וכ״כ המשנ״ב (שם ס״ק כח). וע׳ בשד״ח (מע׳ חנוכה אות ז) ובכה״ח (שם ס״ק ס). ומ״מ אכתי י״ל שעדיף להדר במגילה, שתהיה כתובה בכתב נאה ומסודר, מלהדר בחנוכיה מהודרת, כיון שמצות קריאת המגילה היא מדברי קבלה, ואילו מצות הדלקת נ״ח אינה אלא מדרבנן. [וע׳ בחידושי מהרצ״א מדינוב (עמוד קע). והובא בס׳ חזון עובדיה (חנוכה עמ׳ כ). וכדבריו כתב בתשו׳ שואל ומשיב (קמא סי׳ סב). אולם בתשו׳ יביע אומר (ח״א אוח סי׳ לז אות י) העיר עליו מדברי התו׳ ביומא דף כט. ע״ש. ואכמ״ל]. וכיוצא בזה כתב הפמ״ג (ריש סימן תרנא בא״א).

ע"ש. וע"ע בס' מועד לכל חי (סי' כ סעיף מד) ובס' בית השואבה (דיני מצות עשיית לולב ומיניו אות ג) ובס' חכמת שלמה (קלוגר או"ח סי' תרכה) ובכה"ח (שם ס"ק יד), ובס' חשוקי חמד בסוכה דף ב.

נראה שיש להעדיף חנוכיה נאה כיון שהמצוה מתקיימת בגוף החפץ, ומשא"כ במגילה נאה

ד) אולם נראה לפע"ד, דחנוכיה עדיפא ממגילה, דחנוכיה המצוה היא בעצם החנוכיה, משא"כ במגילה המצוה אינם בעצם המגילה, אלא בקריאה מתוכה, ואע"פ שבודאי יש הידור במגילה מהודרת, מ"מ הידור בחנוכיה עדיף, כיון שההידור הוא בגוף החפץ שבו מתקיימת המצוה. והן אמת כי בשבת דף קלג ע"ב איתא דיש מצות הידור מצוה גם בשופר נאה, אע"פ שהמצוה אינה אלא בשמיעת קול השופר. [וע' בס' מועדי הגר"ח (ח"ב תשובה תס"ד), ובמה שציין שם ידידי הגאון המחבר שליט"א. וע"ע לו בס' בית מתתיהו (ח"ג סי' יג אות ג ד"ה אולם) מה שכתב בזה. ואכמ"ל]. וא"כ ה"נ בקריאת המגילה, אע"פ שהמצוה היא בשמיעת קול הקורא, מ"מ יש הידור מצוה במגילה נאה ומהודרת. מ"מ י"ל דההידור בחפצא דמצוה עדיפא. ואע"פ שקראה על פה לא יצא, מ"מ אינו מקיים המצוה בעצם המגילה, אלא בקול היוצא מכח הקריאה במגילה, וא"כ המגילה רק נותנת לו את האפשרות לקיום המצוה. ומה גם שיש לומר שאין ראיה מדברי הגמ' בשבת הנ"ל, דשאני שופר שעושה מעשה בגוף השופר, ומשו"ה יש בזה הידור מצוה. ומשא"כ במגילה, שאינו עושה מעשה בגוף המגילה, אלא רק קורא מתוכה. וכיוצא בזה כתב בתשו' הר צבי (ח"א או"ח סוף סימן סג), דבקריאת התורה אין נפ"מ אם קורא בס"ת נאה אם לאו, כיון שהמצוה היא הקריאה, ואין הידור בקריאה במה שהכתב מהודר. והא דאמרינן ס"ת נאה, היינו משום מ"ע דכתיבת ס"ת, דהתם המצוה בגוף הכתיבה, ומשא"כ לענין חובת הקריאה. ע"ש. [ובזה ניחא מה שהעיר בס' משנת יעבץ (או"ח סי' סז) על דברי הרמב"ם (פ"ז מס"ת ה"ד). וכ"כ ידידי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א בס' בית מתתיהו (ח"ג סי' לז אות ד ד"ה ושו"ר). ע"ש]. וא"כ ה"נ בקריאת המגילה. וכ"כ בס' תורת המצוה (ח"א פ"ב ס"ו, עמוד קיב), דכיון שהמצוה היא בקריאה מתוך המגילה, מאי אכפ"ל שהכתב אינו נאה. ע"ש. ולפי"ז יש להעדיף הידור בחנוכיה מהידור במגילה.

עוד סברא שעדיף להדר בחנוכיה כיון שהמצוה היא שמונה ימים, ובפרט דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה

ה) ובר מן דין יש לומר, דאע"פ שמצות קריאת המגילה היא מדברי קבלה (בלילה), ומצות הדלקת נ"ח אינה אלא מדרבנן, מ"מ הרי מצות נר חנוכה היא

שמונה מצות, דכל יום מקיים מצוה בהדלקה, וא״כ י״ל שיש להעדיף הידור בחנוכיה מהידור במגילה. וכיוצא בזה כתב הר״ן ביומא דף פה ע״ב (דף ד ע״ב מדפי הרי״ף), דהיינו טעמא דשוחטים לחולה בשבת, ולא נוחרים לו בהמה, אע״פ שאיסור נבילה הוא איסור לאו, ואיסור שחיטה הוא סקילה, וקיי״ל דמאכילים אותו הקל הקל תחילה, היינו משום דלגבי חולה אין איסור נבילה קל יותר מאיסור שבת, דהני דנבילה איסור לאו, ושבת איסור סקילה, מ״מ איכא חומרא אחרינא בנבילה, לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה, אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה, ולכן נבילה לא חשיב לאו קל לגבי שחיטה, כיון שבנבילה איכא הרבה לאוין, ומשא״כ בשחיטה. ע״ש. וע״ע במנ״ח (מצוה שעו אות ו) ובתשו׳ אחיעזר (ח״ב סי׳ כ אות ב) ובתשו׳ מהרש״ם (ח״ג סי׳ קנא) ובס׳ מלבושי יו״ט (קונטרס ק״ו סי׳ יג). ואכמ״ל. וא״כ י״ל דה״נ לענין מצות, דעדיף להדר בדבר שיש בו כמה מצות, מלהדר בדבר שיש בו פחות מצות, אע״פ שהדבר השני הוא מצוה מדאורייתא והראשון מדרבנן. וה״נ בנ״ד. ובפרט אם בא לקנות חנוכיה קודם חנוכה, ומסתפק בלבו לאמר שמא עדיף שיהדר במגילה מהודרת, דבזה פשיטא שעדיף שיקנה חנוכיה מהודרת ולא מגילה מהודרת, דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. ואע״פ שלא יצא הדבר מידי מחלוקת, אם מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה עדיף מדין הידור מצוה. [ובתשובה אחרת כתבתי בזה. ואכמ״ל]. מ״מ סברת האחרונים דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה עדיף מדין הידור מצוה, חזי לאיצטרופי בנידון דידן, שיקנה חנוכיה מהודרת, כיון שבאה המצוה לפניו קודם. וכן שמעתי ממו״ר הגר״ש בן שמעון שליט״א (ליל ש״ק וישב התש״פ), שיקנה חנוכיה מהודרת, דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. ע״כ. ומכל שכן אם יכול לשאול מגילה מהודרת מחבירו, או לשמוע מחבירו שקורא מתוך מגילה מהודרת, דזה לא שייך בנר חנוכה. וע׳ במג״א (סי׳ לח ס״ק טו) ובשערי תשובה (סי׳ כה סק״א) ובפתחי תשובה (יו״ד סי׳ רפה סק״ב). ודו״ק. ואמנם ראיתי לידי״נ הרה״ג רבי חן פדלון שליט״א בתשובה שנדפסה בס׳ גם אני אודך (מתשובותיו, ח״א סי׳ כב) שכתב שעדיף להדר במגילה מהודרת, כיון שבמגילה היא מצוה בגוף החפץ, ומשא״כ בחנוכיה. וכן מצאתי להגאון בעל אבני ישפה בס׳ גם אני אודך (מתשובותיו, סי׳ קכד ענף ד) שנשאל בנ״ד, וכתב דכיון שהחנוכיה היא רק מחזיק המצוה, ויתכן שאינו אפילו תשמיש מצוה, ומשא״כ המגילה היא תשמיש קדושה וצריכה גניזה, היא קודמת לחנוכיה. ע״כ. אולם לפע״ד נראה לאידך גיסא, דבמגילה המצוה אינה בגוף המגילה, אלא רק תנאי בקיום המצוה, ומשא״כ בחנוכיה, אע״פ

שהחנוכיה אינה מעכבת במצוה, מ"מ המצוה מתקיימת בגוף החנוכיה, ומסתברא שעדיף להדר בה טפי ממגילה.

ו) ותצא דינא שאדם שיש לו אפשרות להדר בחנוכיה מהודרת (כגון מכסף טהור) או במגילה שכתבה נאה ומהודר, וההידור במגילה אינו מחמת פלוגתת הפוסקים, אלא רק בכתב נאה ומהודר, נראה שעדיף שיהדר בחנוכיה מהודרת.

הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

הגאון רבי סלמאן שלמה דורי שליט"א
מח"ס אשר לשלמה

הדלקת נרות חנוכה במסיבת חנוכה וכדו'

לכבוד הגאון הגדול רב כהנא רבי גמליאל **הכהן רבינוביץ** שליט"א
לאחדהש"ט

בדבר השאלה, האם כאשר עורכים מסיבת חנוכה במשפחה אחר זמן הדלקת נרות חנוכה שהדליקו כ"א בביתו, והו"ה כאשר מתקיימת שמחת חתונה, בר מצוה, ושאר שמחות שמתכנסים רבים בימי החנוכה, האם צריך לשוב ולהדליק נרות, וכן האם מותר לברך על נרות אלו?

תשובה:

בגמ' בשבת (כג.) איתא, א"ר חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך, וכו', מאי מברך, מברך אשר קדשינו במצוותיו וציוונו להדליק נר של חנוכה, והיכן ציוונו, רב אוויא אומר מלא תסור, רב נחמיה אומר ויגדיך ויאמרו לך. ע"כ.

והנה בחנוכה מצינו מצוה להדליק את הנר כדי לפרסם הנס, וג"כ המתפרסם מברך וציונו להדליק, וכונתו לציוונו לפרסם הניסים, משום שעיקר חנוכה הוא להודות ולהלל ולפרסומי ניסא, וע"כ גם הרואה שייך בזה ומברך ע"כ.

ומצות הדלקת נרות חנוכה נתקנה להדליק מחוץ לבית ע"י הפתח, כאשר מצד ימין מזוזה ומצד שמאל חנוכייה והוא באמצע עם הציצית ונמצא מסובב במצוות (שו"ע סי' תרע"א ס"ז), אך בגמ' בשבת (כא:) איתא, ומפני הסכנה הכניסו להדליק בפנים ופרש"י, הוה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית ע"ז שלהם, כדאמרינן בגיטין (יז.) עכ"ל. וא"כ תקנו חכמים לאחר זמן ג"כ הדלקה בתוך הבתי כנסיות כדי שיהיה את עיקר המצווה כדאמרן פירסומי ניסא, וע"כ שיש עשרה בתוך בית הכנסת שהוי נחשב כפירסומי ניסא תוקן שמדליקים נרות בברכה וכך מתפרסם ענין הנס, אך לאחר שעברה הסכנה וחזרו להדליק בחוץ ממילא סיבה זו של פירסומי ניסא התבטלה. ומ"מ דעת הרמ"א ג"כ דאע"פ שבטל הטעם לא בטלה התקנה, ומ"מ היא תקנה רק לביהכנ"ס.

ועפי"ז יש לדקדק, דלטעם השו"ע מדין פירסומי ניסא זהו שייך ג"כ בכה"ג של אירועים וכדו' ולאו"ד בביהכנ"ס, ואילו לדעת הרמ"א כיון דעיקר התקנה התבטלה אין לנו אלא חידושו.

וע"ע במה שהאריכו בזה בשו"ת בנין אב (ח"א סי' כ"ז), ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' שצ"ז), והארכתי בכל הני בשו"ת אשר לשלמה (ח"א סי' כ"א), ובשו"ת גם אני אודך מתשובותי (ח"א סי' י"ט), ואכמ"ל.

ומ"מ בנידו"ד, הכריעו הפוסקים דיש להקל ולהדליק בברכה, דלא גרע מביהכנ"ס דנתן הדלקת נרות משום פרסומי ניסא, ומ"מ עדיף שיתפללו שם ערבית, דאז יהיה זה ממש כעיקר התקנה.

המורם מכל האמור:

יש פרסומי ניסא גדול בהדלקת נרות חנוכה באירועים וכיוצ"ב, ולענין ברכה יש ע"מ שיסמוך, ולכתחילה יתפללו ערבית במקום ואז יהיה זה כעיקר תקנת הדלקה של ביהכנ"ס ויכול לברך, ובאם לא התפללו ערבית שם סב"ל. ולדעת האשכנזים דאין לך בו אלא חידושו, ודוקא בביהכנ"ס ידליק עם ברכה, מ"מ ידליקו באירוע בלא ברכה. והנלע"ד כתבתי.

ואסיים בדברי ברכה אל כת"ר, יה"ר שיזכה להפיץ תורה עוד כהנה וכהנה בישראל, יאריך ימים על ממלכתו ממלכת התורה גם אני אודך מתוך בריאות ושמחה אמן כן יהי רצון.

בברכת התורה
סלמאן שלמה דורי